

T.C.
DIŞIŞLERİ BAKANLIĞI
Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanlığı

Türk Diplomatik Arşivi Belgelerinde Filistin

1922
1948

T.C.
DIŞIŞLERİ BAKANLIĞI
Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanlığı

**TÜRK DİPLOMATİK ARŞİVİ BELGELERİNDE
FİLİSTİN
(1922-1948)**

Ankara 2023

T.C.
DIŞIŞLERİ BAKANLIĞI
Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanlığı

Proje Yöneticisi
Büyükelçi Engin Yürür, Genel Müdür

Editör
Mehmet Erdoğan, Dışişleri Uzmanı

Yayın Kurulu
Büyükelçi Engin Yürür, Genel Müdür
Dr. Yusuf Turan Çetiner, Gn. Md. Yrd.
Mehmet Erdoğan, Dışişleri Uzmanı
Serkan Sönmez, Dışişleri Uzmanı

Osmanlıca Çeviri Yazı
Ümran Demir
Zekiye Uyanık
Mehmet Erdoğan
Ayőe Bayık

Daktilografi
Aslı Aslan
Aycan Fidan Caran
Didare Dilara KarakiŐi
Nesrin Dalkılıç
Selin Eroğlu
Tuğba Çevik
Volkan Öz

Baskı
Matsa Basımevi

Kapak Tasarım
Ülker Özgöl

ISBN
978-975-7307-80-8

Sertifika
44678

**TÜRK DİPLOMATİK ARŞİVİ BELGELERİNDE
FİLİSTİN
(1922-1948)**

SUNUŞ

Türkiye'nin Filistin'e bakışındaki sürekliliği, Kudüs'ün 1517'de Osmanlı hâkimiyetine girmesinden, 1917 yılına kadar geçen 400 yıl içinde kutsal topraklarla kurulmuş köklü bağlarla birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Şüphesiz, Mescid-i Aksa ve çevresindeki topraklara Osmanlı Devleti'nin verdiği önem cami, zaviye, çarşı, çeşme, han, hamam, ev ve saraylar ile fabrika, demiryolu

ve liman tesislerinin inşa ve imarında karşımıza çıkmaktadır. Filistin'le kurulan manevi bağlar, böylece sembolleşmiş eserlerde somut hâlini bulmuştur.

Bu uzun geçmişin izlerinin bugün konuya ilişkin hemen her nitelikli araştırmada yer aldığını görüyoruz. Hazırlanan belge seçkisi de, aynı izlerin diplomasi tarihimizdeki örneklerini bir araya getirmiş bulunmaktadır.

Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin Erzurum ve Sivas Kongreleri kararlarını yansıtan bir beyanname hazırlanması çalışmalarını sonuçlandırarak 17 Şubat 1920'de ilan ettiği Misak-ı Milli'nin, Filistin coğrafyasını da kapsayan topraklarda yaşayan milletler için öngörüsü bilinmektedir. Bu öngörü, Türk ordularının bulunduğu hattın içinde kalan, Müslüman çoğunluğun yaşadığı toprakların fiilen veya hükmen hiçbir sebeple ayrılma ve bölünme kabul etmez bir bütün olduğunu vurgularken, Arap çoğunluğun yaşadığı toprakların geleceğini tayin hakkının Arap halkına ait bulunduğunun da altını çiziyordu. İzleyen sayfalardaki belgeler Lozan Barış Konferansı'nın hemen öncesinde, dünyanın büyük bir buhrana doğru hızla gittiği 1930'lu yıllarda ve Birleşmiş Milletlerin ilk Genel Kurul çalışmalarında diplomasimizin müdahalelerinde aynı sesin duyulduğunu ve aynı mesajın tüm muhataplara verildiğini göstermektedir.

20. yüzyılın insanlığı derinden sarsan savaş ve çalkantılarının bir yandan benzersiz trajedilere sebebiyet verdiği, bir yandan da haksızlıkların yolunu açan bir düzen yarattığı yadsınamaz. Filistin'in kendi kaderini tayin hakkını savunan mücadelenin bu ortamda başka bir gerçeklikle karşı karşıya kaldığı vakiadır. Böyle bir ortamda Türkiye'nin Filistin konusundaki görüşleri, uluslararası toplumun Filistin sorununun ahlaki ve adil bir çözüme kavuşturulmasını isteyen üyeleriyle aynı doğrultuda olmuştur. Türkiye Filistin sorununun barış masasında çözümlenmesini ve çözümün, İsrail'le barış içinde yaşayacak bir Filistin Devletininin 1967 savaşı öncesindeki sınırlar içinde kurulmasını ve başkentinin Doğu Kudüs olmasını savunmaktadır.

Yayınımızın araştırmacılar için yeni bir boyut ve güçlü bir zemin oluşturacağı düşüncesiyle, hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür ederim.

Mevlüt Çavuşoğlu
Dışişleri Bakanı

Belgelerin Yazımına İlişkin Not

1922-1928 dönemine ilişkin Osmanlıca belgelerin Türkçe alfabeyle yeniden yazımı, her harfin olduğu gibi nakli olan harf çevirisi (transliterasyon) esasında değil, doğru anlaşılmayı destekleyecek düzenlenmiş çeviri (transkripsiyon) halinde yapılmıştır. Bu süreçte, eskimiş notuyla birçok kelime karşılığını vermekte olan TDK sözlüğünde yer alan yazımları ihtiyaca yanıt verdiği yerlerde öncelikle kullanılırken, gerektiğinde alandaki kaynaklara başvurulmuş, başka uzmanlardan görüş alınmıştır.

1 Kasım 1928 tarihinde yapılmış olan Harf İnkılabı'nın Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün kurum ve kuruluşlarında olduğu gibi, Dışişleri Bakanlığının yazışmalarında da süratle uygulanmasına geçilmesi yeni bir dönem açmıştır. Bu hızlı değişimin, Bakanlığın telgraf ve diğer mesajlarında aynı kelimenin en az birkaç farklı şekilde yazılmasına sıklıkla rastlanılan bir dönemi de başlatmış olduğu görülmektedir. Nitekim belgelerdeki yazımın 1929'dan itibaren neredeyse aydan aya izlediği gelişim kadar, kişilere göre değişebilen harf ve heceleme farkları içermesi nedeniyle belgelerin yayınıma aktarılmasında yeknesaklık sağlanması ihtiyacı hasıl olmuş, kelimelerde TDK, yer ve şahıs isimlerinde yaygın kullanım esas alınmıştır.

Öte yandan, belgelerdeki bazı yazım yanlışlarının gerek mesajların şifrelenmesi ve açılması aşamasında zamanın teknik güçlüklerine bağlı olarak ortaya çıkabildiği, bazı hataların, mesajların Türkçe harfler bulunmayan daktilolarda yazılması gibi basit nedenlerle yapılmış olabildiğine de işaret etmek yerinde olacaktır. Belgelerin bu suretle yeniden yazımında çok az yerde, yalnızca anlam kayıplarının önüne geçilebilmesi için yapılan ekleme ya da düzeltmeler köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Genel arşivcilik kuralları kapsamında derlenen belgelerin, farklı ülkelerce de yapıldığı şekilde hassasiyet taşıyan ve sınırlı sayıda addedilebilecek unsurları ise kişisel görüş içerdiği gerekçesiyle çıkartılmıştır. Bir başka husus olarak, belgelerde sıklıkla birbiri yerine kullanıldığı görülen “İngiltere” ve “Britanya” tanımları belge özetlerine mümkün olduğu ölçüde o zamanki ifade tercihine göre yansıtılmıştır.

Konu bütünlüğü içinde mümkün olduğu kadar kronolojik sırada verilen belgelere özet eklenmiş, bu suretle belge içerisinde bulunanlara ilişkin bilgilere daha kolay erişilmesinin sağlanması amaçlanmıştır. Özetlerde şifre telgraf, telgraf ve resmî yazı olarak farklı şekillerde hazırlanmış mesajların nereden nereye gönderildiği ve tarihleri belirtilirken, içeriğin aktarılması esas alınmış, tekrarlardan kaçınılmış, belge içerisinde bulunan ayrıntılara keza yer verilmemiştir. Buna mukabil, belgenin nereden nereye gönderildiği, tarihi ve numarası belge içerisinden özete alınmış ve belge yazımında tekrar edilmemiştir. Temsilciliklerimizden gelen bazı yazıların/telgrafların ekleri, açık kaynaklarda kolaylıkla bulunabileceğinden kitabın hacmini arttırmamak amacıyla yayınıma alınmamıştır.

İÇİNDEKİLER

Sunuş	III
Belgelerin Yazımına İlişkin Not	V
İçindekiler	VII
Belge 1 TBMM'nin Paris Mümessili Ferit Bey'in Filistin'deki durum, İngiltere tarafından oluşturulan Filistin Hükûmetinden Arapların duydukları rahatsızlık, Filistinli Müslümanlar ve Hristiyanlar tarafından seçilen dördüncü Millî Kongre'nin İngiltere'ye gönderdiği temsilcilerin temasları ve İngiltere'nin gelişmelere ilişkin tutumu hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 23 Nisan 1922 tarih ve 282 sayılı yazı.	3
Belge 2 TBMM'nin Paris Mümessili Ferit Bey'in Lord Balfour'un Filistin'deki İngiliz mandasının Cemiyet-i Akvamca tasdikini istemesi karşısında yaptığı itirazı ilan eden duyurduğunu Hariciye Vekâletine bildirdiği 19 Mayıs 1922 tarih ve 71 sayılı şifre telgraf.	4
Belge 3 TBMM Paris Mümessilliginden Hariciye Vekâletine 22 Mayıs 1922 tarihinde gönderilen Lord Balfour'un Filistin'deki İngiliz mandasının Cemiyet-i Akvam tarafından tasdik edilmesi talebini protesto etmek ve Türkiye'nin dâhil olmayacağı kararların yok hükmünde sayılacağını duyurmak amacıyla basın organlarında yayımlanan Fransızca açıklamanın Ankara'da yapılan tercümesi.	5
Belge 4 TBMM'nin Paris Mümessili Ferit Bey'in Lord Balfour'un Filistin'deki İngiliz mandasının Cemiyet-i Akvam tarafından tasdik edilmesi talebini protesto etmek amacıyla basın organlarına ilettiği açıklama hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 29 Mayıs 1922 tarih ve 378 sayılı yazı. Londra'da Muslim Standard gazetesi sahibi ve Londra İslam İstihbarat Bürosu Kâtib-i Fahrîsi Abdülkayyum Malik Efendi'nin sözkonusu açıklamaya ilişkin mektubu yazı ekinde yer almaktadır.	5
Belge 5 Suriye ve Filistin Milletvekilleri Heyetleri namına Süleyman Kenan, Caberizade İhsan ve Şekib Arslan tarafından TBMM'nin Roma Mümessillğine gönderilen, adigeçenlerin Türk-Arap ilişkilerinin uzun tarihi hakkındaki görüşlerini ifade ettikleri ve Suriye ile Filistin adına Sevr hükümlerinin yok hükmünde addedilmesini ve yapılacak görüşmelerde Misak-ı Millî'de yer alan Arap milletinin seçme hakkına ilişkin meşru taleplerinin savunulmasını talep ettikleri 19 Ekim 1922 tarihli yazı.	6
Belge 6 TBMM'nin Paris Mümessili Ferit Bey'in, Lord Balfour'un Filistin'deki İngiliz mandasının Cemiyet-i Akvam tarafından tasdik edilmesi teklifini protesto amacıyla ilgili ülkelerin büyükelçiliklerine gönderdiği ve basında yayımlanmasını sağladığı nota hakkında Lozan'daki Türk Heyeti Murahhasa Riyasetine gönderdiği 4 Aralık 1922 tarih ve 1072 sayılı yazı.	8
Belge 7 Hariciye Vekâletinin, Filistin Arap Beşinci Konferansı Lecnei Tenfiziyesi (İcra Komitesi) Heyeti'nin Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği mektubu Lozan'daki Türk Heyeti Murahhasa Riyasetine ilettiği 1 Ocak 1923 tarih ve 8090 sayılı yazı. Mektupta, Misak-ı Millî'de yer verilen ilkeler doğrultusunda, Arapların yaşadıkları yerlerde geleceklerinin tayininin kendilerine bırakılması ve TBMM'nin mücadelesi sonucu ortadan kaldırılan Sevr Antlaşmasının 95. maddesindeki zalim siyasetin uygulanmaması için destek talep olunmaktadır.	9
Belge 8 Heyet-i Murahhasa Reisi İsmet Paşa tarafından Hariciye Vekâletine 22 Haziran 1923 tarihli yazı ekinde iletilen, Filistin'deki siyonist hareketine karşı Türkiye'nin tutumuna ve Türkiye'de siyonist harekete zorluk çıkarıldığına dair duyumlara ilişkin bilgi almak isteyen Yahudi Matbuat Bürosu Kâtibinin mektubu.	10
Belge 9 Hariciye Vekâletinden Dâhiliye Vekâletine gönderilen, Filistin'deki siyonist hareketle ilgili olarak Türkiye'nin tutumu hakkında bilgi talebinde bulunan Yahudi Matbuat Bürosu Kâtibinin mektubuna ilişkin 11 Temmuz 1923 tarih ve 6593/15747 sayılı yazı.	11

Belge 10	Dâhiliye Vekili Ali Fuad Bey'in Yahudi Matbuat Bürosu Kâtibi tarafından İsmet Paşa'ya iletilmiş olan mektuba ilişkin olarak Hariciye Vekâletine gönderdiği 17 Temmuz 1923 tarih ve 5243/23627 sayılı yazı. Yazıda, Türkiye'de bir siyonist teşkilatı olmadığı, gizli bir dernek kurulamayacağı ve Türkiye'deki Yahudilerin Türk vatandaşları ile aynı hukuka tabi oldukları kaydedilmektedir.	11
Belge 11	Musa Kazım Paşa başkanlığındaki Filistin Arap Heyetinin Filistin'deki İngiltere Yüksek Komiseri Lord Plumer'i ziyaretle Filistin Arapları namına adigeçene ilettikleri, aralarında yerel halkın yönetime katılmasının Osmanlı Vilayet Kanununun uygulanması suretiyle sağlanmasının da bulunduğu talepleri hakkında, Kudüs Şehbenderi Basri Bey'in Hariciye Vekâletine gönderdiği 20 Ekim 1925 tarih ve 81/21 sayılı yazı.	12
Belge 12	Kudüs Şehbenderi Basri Bey'in, Filistin Arap Kongresi İcra Komitesi tarafından Filistin Arapları namına Yüksek Komiser Lord Plumer'e iletilen taleplere ilişkin adigeçenin verdiği cevabi muhtıra hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Mart 1926 tarih ve 264/64 sayılı yazı.	12
Belge 13	Kudüs Şehbenderi Basri Bey'in, Filistin Arap Kongresi İcra Komitesi tarafından Cemiyet-i Akvam Daimî Manda Komisyonuna iletilen, Filistin Araplarının maruz kaldığı haksızlıklardan ve mandater hükümetten şikâyetlerini ve bu meyanda, Filistin Araplarının Osmanlı idaresi altında sahip oldukları siyasi serbestinin tamamen kaldırıldığını bildiren muhtıra hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 26 Mayıs 1926 tarih ve 455/112 sayılı yazı. Söz konusu muhtıradaki Arap Kongresi İcra Komitesi tarafından, karşılaşılan sorunların çözülebilmesi için Filistin'de Arap ve Musevilerin nüfuslarıyla uygun şekilde temsil edilecekleri müstakil, millî ve demokratik bir hükümet kurulması talep edilmektedir.	15
Belge 14	Hariciye Vekâletinden bölgedeki gelişmelere dair Kudüs Şehbenderliğine 3 Kasım 1926 tarihinde 73637/77 sayıyla, Hicaz Mümessilliğine ise 73636/16 sayıyla bilgi verilen ve iletilen hususların araştırılmasını talep eden çok gizli yazı.	17
Belge 15	Kudüs Şehbenderi Basri Bey'in Hariciye Vekâletine gönderdiği ve Ürdün, Filistin, Suriye ve Hicaz'daki duruma ilişkin bilgi verdiği 26 Aralık 1926 tarih ve 1042/247 sayılı gizli yazı.	18
Belge 16	Kudüs Konsolosu Atıf Bey'in Filistin'deki durum hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 24 Ağustos 1929 tarih ve 1965 sayılı şifre telgraf.	19
Belge 17	Kudüs Konsolosu Atıf Bey'in Filistin'deki genel durum, Mescid-i Aksa etrafında Arap ve Yahudiler arasında şiddetlenen çatışmalar ve İngiliz idaresinin Yahudilere silah ve cephane sağladığı yönünde çıkan haberler hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 28 Ağustos 1929 tarih ve 279/63/71 sayılı yazı.	19
Belge 18	Hariciye Vekâletinden, Filistin'deki son gelişmeler hakkında daha kapsamlı bilgi sağlanması talebiyle Kudüs Konsolosluğuna gönderilen 1 Ekim 1929 tarih ve 74035/45 sayılı yazı.	21
Belge 19	Kudüs Konsolosu Atıf Bey'in, Filistin'de Yahudilerin elde ettikleri, kendilerine uygun şartlar sağlayan yerleşim mevkilerinin de arttırdığı ekonomik avantajları kullandıklarına, Müslüman ve Hristiyanların Yahudilere karşı sertleşen tutum ve boykotlarının sonuç vermediğine, Siyonist Komitenin Londra şubesinin temin ettiği destekle, Yahudilerin siyaseten de konumlarını yükseltmekte olduklarına, İngiltere'nin Ağlama Duvarı'ndaki düzenlemeleri Yahudiler lehine genişleten tutumu nedeniyle Arap halkı içinde rahatsızlığın arttığına, bunu Yahudilere yönelik eylemlerin izlediğine ve mevcut durumda manda idaresinin Araplara karşı tavrının sertleştiğine dair değerlendirmelerini Hariciye Vekâletine ilettiği 16 Ekim 1929 tarih ve 334/69 sayılı yazı.	22

Belge 20	Kudüs Konsolosu Atf Bey'in İngiltere'nin Ürdün ve Filistin'i birleştirmeyi düşündüğüne ve Filistin'de İngiltere'ye müzahir kişileri desteklediğine dair değerlendirmelerini Hariciye Vekâletine ilettiği 7 Şubat 1930 tarih ve 42/17 sayılı yazı.	26
Belge 21	Kudüs Konsolosu Atf Bey'in İngiltere'nin, Süveyş Kanalı'nın korunması için Filistin'i askerî üs hâline getirmek amacıyla Yafa ve Hayfa yakınlarında inşa edeceği kışlalar hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 14 Şubat 1930 tarih ve 52/18 sayılı yazı.	27
Belge 22	Londra Büyükelçisi Ferit Bey'in, 1929 yılında Filistin'de yaşanan karışıklıklara dair Sir Walter S. Shaw başkanlığındaki komisyonun hazırladığı raporun yayımlandığı ve Filistin'deki durum hakkında bilgi vermek üzere bir heyetin Londra'ya geldiği hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 1 Nisan 1930 tarih ve 7207/176 sayılı yazı.	27
Belge 23	Kudüs Konsolosu Atf Bey'in, 1929 yılında Filistin'de yaşanan karışıklıklara dair Sir Walter S. Shaw başkanlığındaki komisyonun hazırladığı raporun yayımlandığı, İngiltere'nin Filistin'deki durumu yatıştırıcı düzenlemeler yapmaya çalıştığı, bu çerçevede, 1922 yılında ilk defa öne sürüldüğünde kabul görmemiş bir danışma meclisi oluşturulmasına dair yeni bir kanun önerisi hazırlandığı, Arapların ve Yahudilerin bundan memnuniyetsizlik duydukları, İngilizlerin Hristiyanlığa ait önemli değerler taşıyan bir yerin idaresini yerel halka bırakamayacaklarına dair ifadelerinin bu memnuniyetsizliği arttırdığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 29 Ağustos 1930 tarih ve 263/70 sayılı yazı.	27
Belge 24	Kudüs Konsolosu Atf Bey'in, İngiltere'nin Filistin'de oluşturmaya çalıştığı manda idaresi ve sözkonusu idareyle ilgili tasavvurlarına Cemiyet-i Akvamda destek sağlamaya çalıştığı hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 20 Ekim 1930 tarih ve 320/89 sayılı yazı.	30
Belge 25	Kudüs Konsolosu Atf Bey'in, İngiltere'nin Filistin hakkında yayımladığı Beyaz Kitap'ın siyonist çevrelerde tepkiyle karşılandığına, sözkonusu kitapta açıklanan, Filistin'deki manda idaresi kapsamında oluşturulacak mecliste Arap ağırlığının öngörüldüğüne ve Filistin'e göçün durdurulması gibi hususların bu çerçevede yer aldığına dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 11 Kasım 1930 tarih ve 351/97 sayılı yazı.	31
Belge 26	Londra Büyükelçisi Ferit Bey'in İngiltere'nin Filistin hakkında yayımladığı Beyaz Kitap'ın örneklerini iletmek üzere Hariciye Vekâletine gönderdiği 22 Ekim 1930 tarih ve 7856/560 sayılı yazı.	34
Belge 27	Londra Büyükelçiliğinden, İngiltere'nin Filistin hakkında yayımladığı Beyaz Kitap'ın Yahudiler arasında meydana getirdiği hoşnutsuzluk ile bu hoşnutsuzluğun İngiltere siyasetine etkilerine, ayrıca bu hususta İngiltere Parlamentosunda hükümet ve siyasi partiler adına açıklanan görüşlere dair Hariciye Vekâletine gönderilen 21 Kasım 1930 tarih ve 7955/624 sayılı yazı.	36
Belge 28	Londra Büyükelçisi Ferit Bey'in, İngiltere'nin Filistin hakkında yayımladığı Beyaz Kitap'ın Yahudi çevrelerinde tepkilere neden olmasının ardından İngiltere Hükümetinin Dünya Siyonist Örgütü Başkanı Dr. Haim Weizmann'ı müzakereler için Londra'ya çağırdığına dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 9 Mart 1931 tarih ve 8239/81 sayılı yazı.	38
Belge 29	Londra Büyükelçisi Ferit Bey'in, Filistin'de yabancılara, yerlilerden daha farklı muamele yapıldığının bir örneği olarak, hapisanelerde tutulan Yahudilerin işleri ile Arapların işlerinin eşit olmamasının İngiltere Avam Kamarasında görüşüldüğüne dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 1 Mayıs 1931 tarih ve 8371/165 sayılı yazı.	38
Belge 30	Kudüs Konsolosu Sabri Bey'in, İngilizlerin Filistin'deki bazı Yahudi yerleşim birimlerine silah dağıttığına ve Yahudi gençlerine bu silahların kullanımını öğrettiğine dair haberlerin Araplar arasında galeyana neden olduğu hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 6 Temmuz 1931 tarih ve 703/124 sayılı yazı. 1.	39

Belge 31	Kudüs Konsolosu Vekili Kançılar Bekir Sıtkı Bey'in, Nablus kadınlarının İngilizlerin Arap kadınlarına karşı kaba hareketlerini kınadıklarına, İngiliz ve Yahudilerin Filistin hakkındaki emellerine izin verilmeyeceğine ve vatanlarını savunmak için mücadeleye devam edeceklerine dair yayımladıkları bildiriye Hariciye Vekâletine gönderdiği 30 Ağustos 1931 tarih ve 799/167 sayılı yazı.....	40
Belge 32	Londra Büyükelçisi Ferit Bey'in, Filistin'e gelen 25.000 kadar Yahudiye İngilizler tarafından Filistin vatandaşlığı verilmesini Müslüman ve Hristiyan Filistinlilerin protesto ettiklerine dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 4 Eylül 1931 tarih ve 8642/395 sayılı yazı.....	41
Belge 33	Londra Büyükelçisi Ferit Bey'in İngiltere'deki Yahudilerin Filistin'i İngiltere İmparatorluğu dâhilinde yeni bir dominyon haline getirmeye çalışıklarına ilişkin Hariciye Vekâletine gönderdiği 23 Mart 1932 tarih ve 9329/254 sayılı yazı.....	41
Belge 34	Eski Kudüs Konsolosu Ruşemi Bey'in Filistin'deki duruma ve İngilizlerin bölgedeki planlarına ilişkin Hariciye Vekâletine iletildiği 22 Kasım 1932 tarihli rapor. Raporda, İngiltere'nin Filistin politikasının bir yandan Arap varlığını zayıflatırken diğer yandan Yahudi hâkimiyetinin bunun yerine tesis edilmemesini sağlamak olduğu, Hristiyan Arapların manda idaresi tarafından kollandığı, Filistin'in Britanya İmparatorluğu için büyük bir stratejik değer arzettiği vurgulanmaktadır.....	42
Belge 35	Kudüs Konsolosu Talat Kayaalp Bey'in, Arap Bağımsızlık Gününün kutlanması vesilesiyle yapılan konuşmalarda İngiliz idaresinin baskısının Osmanlı idaresinden beş kat daha fazla olduğunun, Yahudilere verilen sözler tutulurken Arapların köle derecesine indirildiğinin ifade edildiği, Arap birliğini sağlamak konusunda bölge ülkeleri arasında çekişme olduğu, İngiltere ve Fransa'nın buna karşı siyaset izlediği ve büyük güçlerin, Yahudilere toprak satışı karşısındaki dirençlerinin hesaplı ve göstermelik olduğu, Filistin'deki durumun bu kapsamda değerlendirilebileceği hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 14 Aralık 1932 tarih ve 1942/235 sayılı yazı.....	46
Belge 36	Kudüs Konsolosu Talat Kayaalp Bey'in 1932 yılında Tel Aviv'de kurulan Yahudi millî sergisine karşı Filistin Araplarının da ekonomik ve sanatsal varlıklarını göz önüne sermek amacıyla Arap millî sergisi düzenleme düşüncesinin, mevcut olanaklarının yetersizliği nedeniyle ciddi zorluklarla karşılaştığı hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Şubat 1933 tarih ve 2071/29 sayılı yazı.....	50
Belge 37	Kudüs Konsolosu Talat Kayaalp Bey'in, dünya siyonizminin Filistin'i bir Yahudi yurdu haline getirebilmek için ellerindeki kaynakları geniş şekilde seferber ettiklerine, bu büyük destek dolayısıyla Filistin'de Yahudilerin Araplarla eşit sayıya ulaştıklarında bu eşitliğin çok üzerinde bir avantaj elde edeceklerine dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 22 Mayıs 1933 tarih ve 2243/93 sayılı yazı.....	52
Belge 38	Kudüs Konsolosu Talat Kayaalp Bey'in 1922 yılında kabul edilen Filistin Anayasası hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 6 Haziran 1933 tarih ve 2262/105 sayılı yazı. Yazıda, Filistin Anayasasının Yüksek Komisere geniş yetkiler tanıdığı, Avrupa ülkeleri vatandaşlarına yabancı statüsüyle imtiyazlar sağlarken Türk vatandaşlarına bunlar arasında yer vermediği kaydedilmektedir.....	53
Belge 39	Kudüs Konsolosu Talat Kayaalp Bey'in Filistin Arap İstiklal Partisi tarafından 6 Ekim 1933 tarihinde yapılan toplantıda alınan kararı Hariciye Vekâletine iletildiği 14 Ekim 1933 tarih ve 2553/189 sayılı yazı. Kararda İngiliz idaresinin Filistin'e Yahudi göçünü destekleyen haksız siyonizm politikasına yardımcı olduğu vurgulanmaktadır.....	54
Belge 40	Kudüs Konsolosluğundan, İbnissuud ile İmam Yahya arasında çıkan savaşta arabuluculuk yapan Arap Heyeti Başkanı Kudüs Başmüftüsü Hacı Emin el Hüseyini'ye, bu amaçla gitmiş olduğu Hicaz'dan dönüşünde Filistin'de yapılan karşılamaya, Şarki Ürdün Emiri Abdullah'ın Londra seyahati, Filistin'de Yahudi göçüne karşı düzenlenen protestoların etkisiz kaldığı ve Yahudi Vekilliği Reisi Doktor Chaim Arlozorov'un öldürülmesiyle ilgili yürütülen yargılamanın, Yahudi revizyonistlerden olan zanlının serbest bırakılmasıyla sonuçlandığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderilen 23 Temmuz 1934 tarih ve 69/18 sayılı yazı.....	55

- Belge 41** Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın Tel Aviv Arsulusal Fuarının açılış törenine ilişkin Hariciye Vekâletine gönderdiği 3 Mayıs 1936 tarih ve 952/87 sayılı yazı. Yazıda, fuarın devam eden çatışma ortamında, yabancı ülkelerden katılımcıların mallarının gümrüklerden çıkartılmadan açıldığı, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu katılımcıların sergilerini açmaya çalıştıkları, Arapların Tel Aviv'e girişlerinin yasaklanması dolayısıyla, Türkiye'nin fuardan herhangi bir ekonomik yarar sağlama olanağı olmadığı kaydedilmektedir. 58
- Belge 42** Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Yahudi göçünün devam ettiğini, asayiş olaylarının arttığını, Yahudi aleyhtarlığının güçlenmesine rağmen İngiliz askerî varlığının takviye edilmiş olması dolayısıyla hükümetin duruma hâkim olacağı kanaatini Hariciye Vekâletine bildirdiği [21 Nisan 1936 tarih ve 934/79 sayılı] yazı. 59
- Belge 43** Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın Filistin'deki Araplarla Yahudiler arasında meydana gelen asayiş olaylarına ilişkin Hariciye Vekâletine gönderdiği [3 Mayıs 1936 tarih ve 953/88 sayılı] yazı. 60
- Belge 44** Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'deki asayiş durumunun, hükümetin aldığı önlemlerin sonuç vermesi dolayısıyla iyileştiği, Arap siyasi partilerinin, halka İngiltere'nin Yahudi göçünü sonlandırmasına ve Yahudilere arazi satışını yasaklamasına kadar greve gitme çağrısında buldukları hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 10 Mayıs 1936 tarihli [ve 960/91 sayılı] yazı. İngiltere'nin Filistin Yüksek Komiseri Sir Arthur Grenfell Wauchope'un parti liderlerine muhatap beyanati ile Arap Yüksek Komitesinin cevabi beyanati keza yazı ekinde yer almaktadır. 62
- Belge 45** Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'de asayiş olaylarının sürdüğünü, İngiliz Yüksek Komiseri Sir Arthur Grenfell Wauchope'un Arap siyasi parti liderlerine, Londra'ya çağrılan heyetle yapılacak görüşmelerden önce taleplerinin kabulüne olanak olmadığını belirttiğini, bununla birlikte, kendilerinden halka grevi sonlandırma ve sükûnet çağrısında bulunmalarını istediğini Hariciye Vekâletine bildirdiği 15 Mayıs 1936 tarih ve 973/99 sayılı yazı. 67
- Belge 46** Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'de asayiş olaylarının ve grevin sürdüğünü; Yüksek Komiser Sir Arthur Grenfell Wauchope tarafından 4.500 Yahudiye göçmen belgesi verileceğine ve İngiltere Parlamentosunda Balfour Deklarasyonu'nun uygulamasına devam edileceğine ve Yahudi göçünün durdurulamayacağına ilişkin beyanatların halkın galeyânını arttırdığını Hariciye Vekâletine bildirdiği [30 Mayıs 1936 tarih ve 999/220 sayılı] yazı. 67
- Belge 47** Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Yahudilerin kendilerini Filistin'in asıl sahibi gibi göstermeye çalışarak işsiz ve topraksız bırakmak suretiyle göçe zorladığı Arapların tepkileri, İngiliz idaresinin Arap millî hareketini bastırmaya çalıştığı, bunun Yahudilere duyulan öfkeyi İngilizlere de yönelttiği, Filistin'deki durumun burada varlığını önemli ölçüde arttırmış olan dünya basınının ilgi odağı olduğu, İtalya'nın Arapların grevine destek verdiği, olaylar devam ederken Yahudi basınında yumuşama görüldüğü, ne terör eylemlerinin şiddetle cezalandırılacağına ilişkin yayımlanan son emirnamenin ne de sürekli takviye edilen İngiliz kuvvetlerinin olayları bastırmak için yeterli olabildiği, Arap basınında Osmanlı idaresini öven yazılar yayımlandığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 20 Haziran 1936 tarih ve 1030/118 sayılı yazı. 69
- Belge 48** Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'de asayiş olaylarının devam ettiğine, Arapların grevinin sürdüğüne ve bunun etkilerinin giderek daha fazla hissedildiğine dair Hariciye Vekâletine gönderdiği [7 Temmuz 1936 tarih ve 1071/134 sayılı] yazı. 71

Belge 49	Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'de asayiş ortamının daha da kötüleşmekte olduğuna, Irak Petrolleri Şirketinin boru hatlarına saldırılar vuku bulduğuna, Arap liderlerin ve mandater hükümetin kendi tutumlarını ısrarla sürdürdüğüne dair Hariciye Vekâletine gönderdiği [22 Ağustos 1936 tarih ve 1149/166 sayılı] yazı.	73
Belge 50	Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'de karışıklıkların artarak devam ettiğine, İngilizlerin Arap taleplerinin hiçbirinin kabul edilmeyeceğini açıkladıklarına ve Arap Yüksek Komitesinin buna bir yanıt yayımladığına, İngiliz Yüksek Komiserinin Arap Yüksek Komitesine askerî önlemlerin arttırılacağını ifadeyle grevi sonlandırmalarını istediğine dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 17 Eylül 1936 tarih ve 1205/182 sayılı yazı.	75
Belge 51	Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, İngiltere'nin Filistin'deki askerî varlığını asayiş gereklerinin çok üstünde arttırdığına, bunun gerçek nedeninin İspanya iç savaşının devrimciler tarafından kazanılmasıyla değişecek güç dengesine karşı Kanal bölgesini takviye etmek olduğuna, son olarak, Filistin'de asayiş kuvvetlerinin idaresinin Yüksek Komiserden alınarak, bu kuvvetlerin başında bulunan bir İngiliz Korgenerale verildiğine dair Hariciye Vekâletine gönderdiği [26 Eylül 1936 tarih ve 1210/186 sayılı] yazı.	76
Belge 52	Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'de altı aya yakın sürmüş olan genel grevin bir sonuç elde edilmeden sona erdiğine, Arap Yüksek Komitesinin bu durum karşısında bir sorumluluk üstlenmediğine, İngiltere'nin Filistin'de askerî varlığını arttırmaya devam ettiğine dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 15 Ekim 1936 tarihli [ve 1250/200 sayılı] yazı.	77
Belge 53	Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'de grevin ve çete saldırılarının sona erdiğine, ancak Arapların Yahudilerle ticareti boykot etmeyi sürdürmeye çalıştıklarına, yeni oluşturulan Kraliyet Komisyonunun (Filistin Tahkik Komisyonu) 16 Kasım 1936 tarihinde faaliyetine başlayacağına, 1.800 Yahudiye daha göçmen belgesi verilmesi kararı alınmasının Araplar arasında rahatsızlığı yeniden arttırdığına dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 11 Kasım 1936 tarih ve 1289/212 sayılı yazı.	78
Belge 54	Kudüs Konsolosluğundan, Şarki Ürdün Emiri Abdullah'a, İngiltere Kralının taç giyme törenine katılmak üzere gitmiş olduğu İngiltere'den dönüşünde, Hayfa'da İngiliz mülki ve askerî erkânın da katıldığı büyük bir karşılama töreni yapıldığı hususunda Hariciye Vekâletine gönderilen 16 Haziran 1937 tarih ve 349/123 sayılı yazı. Amman'da yapılan karşılama törenini müteakip Emir Abdullah'ın yayımlanan beyanati ile bu beyanat nedeniyle Filistin gazetesinde çıkan bir başmakalenin Hatay hakkındaki kısımları keza ekte yer almaktadır.	80
Belge 55	Londra Büyükelçiliği Maslahatgüzarı Sedat Zeki Örs'ün, Filistin'de meydana gelen olayları araştırmak üzere görevlendirilen Filistin Tahkik Komisyonunun (Commission Royale) incelemeleri neticesinde yayımladığı rapora ilişkin Dışişleri Bakanlığına (Dr. Tevfik Rüştü Aras'a) gönderdiği 13 Temmuz 1937 tarih ve 500/264 sayılı yazı. Yazıda, raporun öne sürdüğü Filistin'in taksim planının Arap ve Yahudi kesimleri memnun etmediği, gerçekte de, her iki kesimi de memnun edip aralarında uyumu sağlayacak bir çözümün İngiltere'nin çıkarlarına aykırı olacağı değerlendirilmesine yer verilmektedir.	82
Belge 56	Kudüs Başmüftüsü ve Arap Ali İcra Komitesi Reisi Muhammed Emin el Hüseyini'nin, Filistin'in taksimini tavsiye eden Filistin Tahkik Komisyonu raporunun içeriğini açıklayarak, sözkonusu raporun uygulanmaması, Filistin'e Yahudi göçünün durdurulması ve Filistin'de manda yönetimine Mısır, Irak ve Suriye'de olduğu gibi son verilmesi için destek talebiyle Mustafa Kemal Atatürk'e gönderdiği 19 Temmuz 1937 tarihli mektubun o dönemde yapılmış çevirisi.	83
Belge 57	Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin meselesini görüşmek üzere Şam'ın Bludan bölgesinde yapılan Arap Kongresine ilişkin Hariciye Vekâletine gönderdiği 14 Eylül 1937 tarih ve 609/187 sayılı yazı.	90

Belge 58	Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin Tahkik Komisyonunun Filistin'in üç ayrı bölgeye taksimine dair Cemiyet-i Akvama sunduğu rapor konusunda Cemiyet-i Akvamda yapılan tartışmaların Filistin'de Arap ve Yahudiler arasındaki yansımalarına ilişkin Hariciye Vekâletine gönderdiği 2 Ekim 1937 tarih ve 667/203 sayılı yazı.	92
Belge 59	Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'deki tedhiş olaylarının hız kazandığına, Cemiyeti İslamiye ve Evkaf Reisliklerinden azledilen Kudüs Başmüftüsü Hacı Emin el Hüseyini'nin Filistin'i terk ederek Beyrut'a gittiğine, Arapların Yahudilerle ticareti boykotu sürdürdüğüne ve ekonomik durumun daha da bozulduğuna dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 18 Ekim 1937 tarih ve 686/206 sayılı yazı.	94
Belge 60	Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'i terk ederek Beyrut'a gitmiş olan Kudüs Başmüftüsü Hacı Emin el Hüseyini'nin burada ikametine izin verildiğine, İngiltere'nin Filistin Yüksek Komiseri Sir Arthur Grenfell Wauchope ve Polis ve Asayiş Kuvvetleri Kumandanının peş peşe istifa ettiğine, manda idaresinin, durumu ağır polisiye önlemlerle kontrol altına almaya çalıştığına dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 8 Kasım 1937 tarih ve 760/228 sayılı yazı.	95
Belge 61	Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, İngiltere'nin Filistin'e yeni askerî ve mülki yetkililer atadığı, tedhiş hareketlerinin ise devam ettiği hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Aralık 1937 tarih ve 853/255 sayılı yazı.	97
Belge 62	Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, İngiltere'nin Filistin Tahkik Komisyonu raporunda önerilen, Filistin'in taksiminden vazgeçtiği yönündeki haberlerin ardından, İngiliz Sömürgeler Bakanı William G. A. Ormsby-Gore'un Yüksek Komiser A. G. Wauchope'ya, Filistin'deki konsüler temsilciliklerle de paylaşılan bir mektup gönderdiği, bu mektupta taksim konusundan doğrudan bahsedilmek yerine, Araplar lehine bazı düzeltmeler yapıldığı izlenimi verildiği, ancak Arap ve Yahudiler arasındaki memnuniyetsizliğin devam ettiği, Irak Hükûmetinin Filistin meselesinde, Londra'da temaslar yürütmek suretiyle görünür şekilde inisiyatif aldığı, Suriye ve Mısır'da Filistin'in daha fazla gündeme gelmeye başladığı, Başmüftü Emin el Hüseyini'nin Beyrut'ta Fransızlardan himaye görerak, Filistin'deki tedhiş hareketlerinin arkasında olmaya devam ettiği hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 7 Şubat 1938 tarih ve 74/20 sayılı yazı.	98
Belge 63	Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin Tahkik Komisyonunun raporuna istinaden Sir John Woodhead başkanlığında kurulan yeni komisyonun Filistin'e geldiği, bunun hemen ardından Filistin'de ve komşu Arap ülkelerinde protestoların başladığı, Yahudilerin asayişsizlikten, ekonomik durumun bozukluğundan memnuniyetsizlik duydukları ve belirsizliğe son verecek bir karar verilmesini bekledikleri hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 2 Mayıs 1938 tarih ve 322/79 sayılı yazı.	100
Belge 64	Beyrut Başkonsolosu Faik Zihni Akdur'un, Kudüs Başmüftüsü ve Arap Yüksek Komitesi Reisi Hacı Emin el Hüseyini'nin İngiltere'nin Filistin'de uyguladığı siyasete ilişkin Mustafa Kemal Atatürk'e sunulmak üzere yazdığı mektubu Hariciye Vekâletine iletlediği 19 Mayıs 1938 tarih ve 671/282 sayılı yazı.	101
Belge 65	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın Filistin'de bir aylık zaman zarfında meydana gelen asayiş olaylarına ilişkin olarak Hariciye Vekâletine gönderdiği 30 Ağustos 1938 tarih ve 638/160 sayılı yazı. Yazıda, asayiş ortamının önemli ölçüde kötüleşmesiyle sonuçlanan tedhiş olayları sıralanmakta, İngiliz idaresinin, Arapların silahlanmasına karşı sert ve cebri önlemler alırken Yahudileri silahlandırdığına, ekonomik hayatın durma noktasına geldiğine işaret edilmektedir.	103

Belge 66	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, çalışmasını gizlilik içinde sürdüren John Woodhead Komisyonunun Filistin'den ayrılması, İngiltere Sömürgeler Nazırı Malcolm Macdonald'un Kudüs'e seyahati ve Londra basınının Filistin'deki duruma ilişkin yayınları hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 30 Ağustos 1938 tarih ve 639/161 sayılı yazı. Yazıda, Arap milliyetçilerinin, İngiltere'nin tedhiş olarak gördüğü olayları direniş olarak adetmeye devam ettiği, İngiltere'nin Filistin'de Arap ve Yahudileri birlikte memnun edecek bir çözümle ilgilenmediği ve Filistin'e Akdeniz ve Hindistan'a ulaşım yollarının ve Musul petrollerinin güvenliği açısından sağladığı stratejik değer olarak baktığı değerlendirilmelerine yer verilmektedir.	106
Belge 67	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Filistin'de asayiş olaylarının sürdüğü, İngiltere Avrupa'daki sorunlarla daha fazla meşgul hâle gelirken Arap ülkelerinin Filistin konusuna olan ilgisinin arttığı görüldüğü hususları dâhil, iç ve dış siyasi durum hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Eylül 1938 tarihli [ve 682/181 sayılı] yazı.....	110
Belge 68	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Filistin'de asayiş ve tedhiş olaylarının artarak sürdüğü, İngiliz idaresinin cebri yöntemlerle durumu kontrol altına almaya çalıştığı hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Eylül 1938 tarihli [ve 683/182 sayılı] yazı.....	112
Belge 69	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Kudüs yakınında İngiliz kuvvetleri ile Arap direnişçileri arasında meydana gelen şiddetli çatışmalara ilişkin Hariciye Vekâletine gönderdiği 19 Eylül 1938 tarih ve 703/187 sayılı yazı.....	115
Belge 70	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, İngiliz kuvvetleri ile Arap direnişçileri arasında vuku bulan son çatışmanın ardından Arapların genel grev başlattığı, İngiliz kuvvetlerinin akşam şehirden çekilmelerinin asayiş olaylarını arttırdığı, Arap mücahitlerin halkın emniyetini sağlamaya çalıştığı, İngilizlerin asayiş sorunlarıyla ilgilenmeyerek halkın yılmaması ya da daha fazla kuvvetle takviye olmayı beklediklerinin anlaşıldığı, haberleşme, elektrik, su ve petrol boru hatlarına saldırılar olduğu hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 24 Eylül 1938 tarih ve 718/191 sayılı yazı.	116
Belge 71	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Haaretz ve Eddifa gazetelerinde Türkiye'nin Filistin meselesindeki tutumu hakkında yayımlanan yorumlarla Arap kamuoyunun Türkiye aleyhine çevirmeye çalışıldığı, bunun Hatay meselesindeki Türkiye'nin çıkarlarını da hedef aldığı, gerçekte Arap aydınların Hatay'ın Türk kimliğini bildikleri ve orada Türk kuvvetlerinin bulunmasını gıpta edilecek bir durum addettikleri hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 23 Eylül 1938 tarih ve 716/189 sayılı yazı.	117
Belge 72	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Filistin'deki durum hakkında bazı Arap aydınlarının düşüncelerine ilişkin Hariciye Vekâletine gönderdiği 7 Ekim 1938 tarih ve 764/214 sayılı yazı. Yazıda, İngiltere'nin 25 yıllık bir süre sonunda Filistin'i terk etmeyi gerçekte hiç düşünmediği, Balfour Beyannamesi ve bunun peşi sıra cereyan eden gelişmelerin İngiltere'ye ihtiyaç duyduğu fırsatı sağladığı, Arapların Başmüftü Hacı Emin el Hüseyini veya İngilizlerle çatışma halindeki çetelerin liderleri tarafından temsilinin mümkün olmadığı hususlarında ifade edilen görüşler aktarılmaktadır.....	117
Belge 73	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Filistin'de asayişin zayıflamaya devam ettiği, tedhiş olaylarının arttığı, bazı şehirlerde hükümet teşkilatının ortadan kalktığı, İngiliz kuvvetlerinin olanak bulduğu hallerde güç kullanmanın dışında pasif kaldığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 7 Ekim 1938 tarih ve 765/215 sayılı yazı.	119

Belge 74	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Başmüftü Hacı Emin el Hüseyini'nin temsilcilerinin Londra'ya gideceğini öğrendiği, Yüksek Komiserin de aniden Londra'ya gittiği, son gelişmelerin, Avrupa'daki krizin ortadan kalkmasıyla, İngiltere Hükümetinin Filistin konusuna eğileceğini gösterdiği, Yahudilerin İngilizler tarafından silahlandırıldığı ve eğitildiği, Arapların Filistin'e Yahudi göçünün durdurulması başta olmak üzere taleplerinin İngiliz basınında yer aldığı, Yahudi çevrelerin buna karşı tutumlarını içeren yayımlar yaptığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 7 Ekim 1938 tarihli [ve 763/213 sayılı] yazı.	121
Belge 75	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Filistin konusunun İngiltere'de hükümet ve parlamento çevrelerinde gündemde olduğunu, Yahudilerin ABD'nin desteğini sağladığını, İngiltere Hükümetinin 4.500 Yahudiye daha göçmenlik izni verdiğini ve Londra'nın isyan ve tedhiş olayları içerisinde Arap taleplerine boyun eğmiş görünmemek kadar, Yahudi hırslarına da İmparatorluğun çıkarlarını feda etmemek istediğine dair değerlendirmesini Hariciye Vekâletine bildirdiği 28 Ekim 1938 tarih ve 806/225 sayılı yazı.	123
Belge 76	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, tedhiş olaylarının gösterdiği artış gerekçesiyle Filistin ve Ürdün'de hükümet yetkilerinin İngiliz Askerî Genel Komutanlığına devredildiği, olayların Kudüs'te daha da şiddetlenmiş bulunduğu, Arap halkın üzerinde baskıların arttığı, camilerin tahrip edildiği, her gün bir veya daha fazla Arabın idam edildiği, İngiliz kuvvetlerinin sürekli olarak takviye edildiği, saldırı, sabotaj ve çatışmaların altı İngiliz uçağının düşürülmesine varan boyutlara ulaşmış olduğu hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 28 Ekim 1938 tarih ve 804/223 sayılı yazı.	124
Belge 77	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Kudüs Arap kadınları ile Mukaddes Şehir sakinleri adına Başkonsolosluklara gönderilen beyannameleri Hariciye Vekâletine ilettiği 28 Ekim 1938 tarih ve 805/224 sayılı yazı.	127
Belge 78	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Kudüs'te vuku bulan asayiş olaylarına yerel halktan az sayıda gencin dışında katılan olmadığı, İngilizlerin Kudüs şehrindeki olayları Filistin'in idaresinin askerî makamlar eline bırakılması için bahane yaptığı, halka şehir içi ve dışında ibraz etmekle yükümlü olacakları kimlik belgesi alma zorunluluğu getirildiği, bu zorunluluğa konsüler temsilcilerin de dâhil edildiği, Arap direniş liderlerinin bu belgeyi alacak Arapların ölümlerine cezalandırılacaklarını ilan ettiği, bunu izleyen dört gün süreli grev sonucunda hayatın durma noktasına geldiği, direnişçiler ve İngiliz kuvvetleri arasında yoğun çatışmalar olduğu hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 12 Kasım 1938 tarih ve 844/240 sayılı yazı.	129
Belge 79	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Peel Komisyonu tarafından önerilmiş bulunan Filistin'in taksimine ilişkin projeyi gözden geçiren Woodhead Komisyonunun 9 Kasım 1938 tarihinde açıkladığı raporda, bahsekonu projenin uygulanmasını mümkün görmeyerek iki yeni projeye yer verdiği, İngiltere Hükümetinin bu konuda yayımladığı beyanname, sözkonusu raporun temel önerileriyle mutabık olunmadığını, taksim ilkesini reddettiğini ve manda idaresinin devamını amaçladığını kaydettiği hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 12 Kasım 1938 tarih ve 845/241 sayılı yazı.	131
Belge 80	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, öngörülen Londra Konferansına Filistin Araplarını, Yahudileri ve Filistin'e komşu olan Arap hükümetleri davet etmiş olan İngiltere'nin taraflarla ayrı ayrı görüşmeyi planladığı, Filistin'deki karışıklıkların sorumlusu olmakla itham edilen Başmüftü Emin el Hüseyini'nin bir temsilci olarak tanınmamasının konferansın gerçekleştirilmesi önünde engel olabileceği, Filistin'de el Hüseyini'ye karşı yapılan bazı çıkışları tedhiş hareketlerinin izlediği, Karasapan'ın ayrıca Emir Abdullah'ı ziyaret ettiği, Emir Abdullah'ın Başbakanını Londra Konferansına katılmakla görevlendirdiğini, konferansa Mısır, Hicaz ve Irak'tan temsilciler geleceğini, İngiltere'nin manda altındaki Suriye ve Lübnan'dan Arap	

	temsilcileri dinlemekle ilgili olmadığını, Başmüftü ya da temsilcilerinin katılmasını şart görmediği konferansın bir karar almaya yönelik değil, yalnızca istişari mahiyette olacağını ifade ettiği hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 22 Kasım 1938 tarih ve 864/252 sayılı yazı.	133
Belge 81	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, İngiltere Sömürgeler Nazırı Malcolm John MacDonald'ın Londra Konferansına katılması sözkonusu Arap çevrelerle temasları ve adigeçenin Filistin meselesi ve öngörülen konferansın amaçları hakkında parlamentoya bilgi sunduğu hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 30 Kasım 1938 tarih ve 887/265 sayılı yazı.	135
Belge 82	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, İngiliz kuvvetlerinin önceki aylarda terk etmiş oldukları bazı yerleşim birimlerini yeniden işgal ettikleri, Beytüllahim'de İngilizlerle Arap direnişçiler arasında çatışmalar vuku bulduğu, halkın, İngiliz kuvvetleri ile İngilizlere itaat edenlere acımasızca davranan Arap direnişçiler arasında kaldığı, telgraf, haberleşme, su ve petrol hatlarına sabotajlar, siyasi cinayetler ve bombalamalar gibi olayların her gün vuku bulduğu, halkın yalnızca yeniden başlayacak görüşmelere umut bağladığı, İngiliz idaresinin muhtemelen bunu amaçladığını ifade edenler olduğu hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 30 Kasım 1938 tarih ve 888/266 sayılı yazı.	137
Belge 83	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Arap direnişçilerin manda idaresinden kimlik alınması karşısındaki sert tutumunun hafiflediği, özel otomobil sahipleri arasında kimlik belgesi alanların sayısının arttığı, otobüs ve taksilerin ise çalışmadığı, manda idaresinin genel ulaşımı engelleyen müdahalelerin devam etmesi halinde Yafa Limanı'nın 15 gün içinde kapatılacağını açıkladığı, bunun Arapların portakal ihracatını zora sokacağı, İngiliz kuvvetlerinin devam eden müdahaleleri sonucunda Arap direnişçilerin Hicaz ve Suriye'ye doğru çekilmekte oldukları, buna rağmen tedhiş ve sabotaj eylemlerinin devam ettiği hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Aralık 1938 tarih ve 906/268 sayılı yazı.	138
Belge 84	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Filistin'deki durum nedeniyle buradan kaçan Arapların muhalif ve ılımlılar olarak iki kısma ayrıldığına, Londra Konferansının ne şekilde cereyan edeceğine ve sözkonusu konferansa katılacak Yahudi ve Arap temsilcilere dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Aralık 1938 tarih ve 908/270 sayılı yazı.	140
Belge 85	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın Konsolosluğa gelen Yahudi Ajanlığı Siyasi Daire Şefi Shertok'la [Moshe Sharett] yaptığı görüşmeye atfen, İngiltere'nin Arap dünyasını memnun edecek bir karar almaya eğilimli olduğunu, Yahudilerin Londra Konferansında ortak bir karara varılmasını önlemek için çaba sarf ettiklerini ve bu amaçla temaslarında, Yahudilerin konferansa olan muhalefetlerini kayda geçirdiklerini Hariciye Vekâletine bildirdiği 16 Aralık 1938 tarih ve 909/271 sayılı yazı.	142
Belge 86	Kahire Elçisi Mehmet Ali Şevki Alhan'ın, İngiltere'nin Kahire Büyükelçisiyle yaptığı görüşmede adigeçenin Londra'da bir konferans düzenlenmesini hükûmetine önerdiğini, bu önerinin kabul edilerek, Mısır ve diğer Arap ülkelerinin de sözkonusu konferansa davet edildiğini belirttiği, Büyükelçinin, yeni Yahudilerin iskânı için arazi kalmadığı, bu nedenle Yahudi göçünün sınırlandırılabileceği, Londra Konferansında bir çözüm sağlanamaması halinde Britanya için Filistin'in bir dominyona dönüştürme seçeneğinin düşünülebileceği görüşünde olduğunu Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 27 Aralık 1938 tarih ve 779/434 sayılı yazı.	143
Belge 87	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, bir vesileyle Başmüftü Hacı Emin el Hüseyini ile yaptığı görüşmeye dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 8 Ocak 1939 tarih ve 132-3/1 sayılı şifre telgraf. Telgrafta, Emin el Hüseyini'nin, Filistin'deki mücadelelerinde yalnız kaldıklarını, İngiltere'nin Araplar arasında ayrılık çıkartmaya ve muhalefet yaratmaya çalıştığını ve Türkiye'nin ilgi ve desteğini her şeyden fazla önemsediklerini ifade ettiği belirtilmektedir.	144

Belge 88	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Filistin'de karışıklık ve huzursuzluğun sürdüğü, İngiliz kuvvetlerinin bir taraftan Arap halk üzerinde baskısını arttırırken, bir taraftan da Arap halk arasına ayrılık sokmaya çalıştığı, Camii Ömer avlusuna bir karakol inşa edilmesinin Müslümanlar arasında rahatsızlığa yol açtığı, Yahudi göçünün gizli ve açık olarak sürdürüğü hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 17 Ocak 1939 tarihli [ve 39/20 sayılı] yazı.	145
Belge 89	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Londra Konferansına katılması öngörülen Arap ve Yahudi heyetlerinin oluşumuna ilişkin bilgiler vererek, Başmüftü Emin el Hüseyini'ye yakın kesimlerin konferansta Arapların Filistin'e Yahudi göçünün sona erdirilmesini, İngiltere'nin Balfour Beyannamesi amaçlarının gerçekleştiğini resmen ilân etmesini ve Filistin'in Yahudilerin de milletvekillerine sahip olabilecekleri temsili bir meclisle idare edilmesini, ayrıca, Filistin ve İngiltere arasında, Irak ve İngiltere arasındakine benzer bir anlaşma imzalanmasını talep edeceklerine dair duyularını Hariciye Vekâletine iletildiği 17 Ocak 1939 tarihli [ve 38/19 sayılı] yazı. ...	147
Belge 90	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Londra Konferansına katılan Arap ve Yahudi heyetlerin oluşumuna, tarafların konferanstaki tutumları ile taleplerine ve İngiltere'nin, Filistin'de Arap ve Yahudilerin eşit şekilde temsil edileceği bir hükümet ve meclis oluşturulması, Yahudi göçüne sahil boyundaki belirli yerlerde izin verilmesi ve bu amaçla çeşitli özerk idari bölgeler oluşturulmasına yönelik önerilerine dair İngiliz, Arap ve Yahudi yetkililerden edindiği bilgileri Hariciye Vekâletine gönderdiği 23 Şubat 1939 tarih ve 120/57 sayılı yazı.	149
Belge 91	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Arap direnişçilerin saldırılarının Londra Konferansı sırasında da sürdüğü, Yahudi, İngiliz ve muhalif Araplara karşı tedhiş hareketlerinin vuku bulduğu, Yahudi ve İngiliz araçlarına ve trenlere yapılan saldırılar nedeniyle, İngiliz idaresinin Araplara ait araçların kullanımını tümüyle yasakladığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 23 Şubat 1939 tarihli yazı. ...	155
Belge 92	Hariciye Vekâletinden Riyaseti Cumhur Umum Kâtipliğine gönderilen 22 Mart 1939 tarih ve 33642/122 sayılı yazı. Yazı ekinde, Kudüs Başmüftüsü Emin el Hüseyini'nin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'den, devam eden Londra Konferansı kapsamında İngiltere'nin Araplara karşı yürüttüğü sertlik politikasından vazgeçmesi için destek talebinde bulunduğu mektubu yer almaktadır.	155
Belge 93	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Londra Konferansının bir netice vermeden sona erdiğini, bundan sonra İngiltere Hükümetinin izleyeceği siyasete ilişkin kararının beklendiğini ifadeyle, Arapların Filistin meselesindeki haklarını Arap isyanı öncesinde Şerif Hüseyin ve McMahan arasında teati edilen ve daha sonra yayımlanmış olan mektuplara bağladıklarını, İngilizlerin ise bunun kesin tespitler içermediğini öne sürdükleri, Londra Konferansı sonucunda, Filistin'e toplam nüfusun %30'unu geçmeyecek kadar Yahudinin iskânını ve bu amaçla 75.000 Yahudinin daha Filistin'e getirilmesini, Yüksek Komiser başkanlığındaki danışma ve icra konseylerine çoğunluğu Araplarda olacak şekilde Arap ve Yahudilerden üye alınmasını ve ileride müstakil bir devlet kurulmasında Yahudilerin de katılımının sağlanmasını içeren bir öneri yaptıkları, bu arada İngiltere basınında Almanya tehdidinin Balkanlara dayanmış olması karşısında, Türkiye, Mısır ve Irak'ın yardımıyla Arapların desteğinin kazanılması ve doğuda İngiltere'ye dost bir oluşum yaratılması doğrultusunda yazılar çıktığı hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 23 Mart 1939 tarih ve 203/92 sayılı yazı.	156
Belge 94	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, korunma önlemleri kapsamında satın alınan iki adet tabanca hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 6 Mayıs 1939 tarih ve 316/152/A sayılı yazı.	159
Belge 95	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Filistin Arap Kadınlar Komitesi beyannamesinin Fransızca çevirisini Hariciye Vekâletine gönderdiği 6 Mayıs 1939 tarih ve 313/149 sayılı yazı.	160

Belge 96	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, 17 Mayıs 1939 tarihinde yayımlanan, İngiltere Hükümetinin Filistin'de izleyeceği siyasete dair "Beyaz Kitap"ın içeriği hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 19 Mayıs 1939 tarih ve 342/161 sayılı yazı. Yazıda, sözkonusu belgenin geniş bir özeti verilmekte ve Yahudiler arasında sert tepkilere yol açtığı gözlemi aktarılmaktadır.	161
Belge 97	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, 23 Mayıs 1939 tarihinde İngiltere Parlamentosunda kabul edilen "Beyaz Kitap"a ilişkin olarak, Başmüftü Emin el Hüseyini'nin talimatının ardından Arapların da tepki göstermeye başladığı, İngiliz kuvvetleriyle çatışmalar olduğu, Suriye'ye çekilmiş olan "Süvvar"ların yeniden Filistin'e dönerek etkin hale geldikleri, Filistin'deki ılımlı Arap liderlerden Ragıp Neşâşibi'nin Kudüs'e gelmesinin, Arapların aşırılıkçılara rıza göstermeyeceklerinin işareti olarak görülebileceği, Arap halkının kendi haline bırakılması halinde %80'inin "Beyaz Kitap"a itiraz etmeyeceğinin anlaşıldığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 27 Mayıs 1939 tarih ve 376/175 sayılı yazı.	167
Belge 98	Beyrut Başkonsolosu Faik Zihni Akdur'un, Kudüs Başmüftüsü Emin el Hüseyini'nin Ankara'ya giden Arap Yüksek Komitesi Delegatesi Muin el Madi'ye Türk Hükümeti tarafından gösterilen ilgi dolayısıyla teşekkür ettiği mektubunu Hariciye Vekâletine iletmesi 29 Mayıs 1939 tarih ve 767/252 sayılı yazı.	168
Belge 99	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, İngiliz idaresinin açık ve kapalı haberleşmelere getirdiği kısıtlamalar ile telefon görüşmelerini tamamen yasaklamış olduğu hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 5 Ekim 1939 tarih ve 653/313 sayılı yazı.	170
Belge 100	Filistin Yüksek Arap Komitesi Murahhası Muin el Madi'nin, İngiltere'nin Londra Konferansındaki talepleri ve "Beyaz Kitap"ın yayımlanmasını izleyen gelişmeler bağlamında, Türkiye'den tavassut talebiyle Hariciye Vekâletine gönderdiği 27 Mart 1940 tarihli mektup.	170
Belge 101	Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın, Filistin Yüksek Arap Komitesi Murahhası Muin el Madi tarafından kendisine gönderilen mektubu Hariciye Vekâletine iletmesi 4 Nisan 1940 tarih ve 57302 sayılı çok gizli yazı.	171
Belge 102	Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın Arap Yüksek Komitesi Reisi ve Kudüs Başmüftüsü Muhammed el Hüseyini tarafından kendisine gönderilen mektubu Hariciye Vekâletine iletmesi 27 Mayıs 1940 tarih ve 59493/1707 sayılı çok gizli yazı.	172
Belge 103	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, İtalya'nın Hayfa'daki petrol tesislerini hedef alan hava saldırıları yaptığı hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 29 Temmuz 1940 tarih ve 553/257 sayılı yazı.	173
Belge 104	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, İtalya'nın hava saldırılarına İngiliz avcı uçaklarının karşılık verdiği, İtalya'nın Suriye ve Lübnan'a bir mütareke heyeti gönderdiği, bu ülkelerdeki konsolosları vasıtasıyla etki alanını genişletmeye çalıştığı, öte yandan, savaşın başlamasının ardından İngiltere'nin Filistin'deki varlığını güçlendirmeye, yerel halka iş ve ekonomik olanaklar yaratmaya gayret ettiği hususlarında Hariciye Vekâletine iletmesi 7 Eylül 1940 tarih ve 629/297 sayılı yazı. ...	174
Belge 105	Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, İtalyanların Hayfa'nın ardından askerî değer taşımayan Tel Aviv'e de hava saldırısı yaptığı, saldırıda dikkate değer sayıda Yahudi sivilin ölmesinin Araplara yönelik propaganda görüntüsü verdiği, ancak vuku bulan katliamın aydın Arap çevrelerinde ters etki yarattığı, İngilizlerin savaşın başlamasından itibaren Arap ve Yahudiler arasında yürüttüğü askere alma faaliyetlerinin kısmen başarılı olduğu hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 20 Eylül 1940 tarih ve 645/307 sayılı yazı.	175

- Belge 106** Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, İtalyanların Hayfa'ya iki hava saldırısı daha yapmış oldukları, saldırılarda Araplar arasında da ölenlerin olmasını, cami ve mezarlıkların zarar görmesini İngiltere'nin bu konudaki propagandasının izlediği, Almanya'nın ve İtalya'nın bölge genelinde propaganda faaliyetlerini arttırdığı, Filistin'deki asayiş durumunda bir değişiklik olmadığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 14 Ekim 1940 tarih ve 678/323 sayılı gizli yazı. 177
- Belge 107** Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Filistin'de bir dizi silahlı saldırının vuku bulduğu, İngilizlerin askere alma faaliyetlerine Arapların ilgisiz kaldığı, Yahudilerin ise beklenenden de fazla ilgi göstererek, manda hükûmetinin emrine mecburi askerlik hizmeti şeklinde 13.000 kişilik bir kuvvet vermeye çalıştıkları, ahiren İngiliz Hükûmeti adına yapılan ve savaşın ardından Yahudilerin ızdırabının giderileceğini, İngiltere'nin Arap Birliği konusunda ise herhangi bir taahhüdünün olmadığını ifade eden iki ayrı beyanatın Araplar arasında olumsuz etki yarattığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 26 Ekim 1940 tarih ve 693/331 sayılı gizli yazı. 178
- Belge 108** Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, İtalyanların aldıkları mağlubiyetlerin ardından Filistin'de Mihver Devletlerinin propagandasının arttığı, gıda ve diğer hâllerde kaydedilen hayat pahalılığının orta ve daha alt gelir düzeyine sahip halkı ekonomik güçlüklerle karşı karşıya getirdiği, kaçak Yahudi göçmenlerin yakalandığı bazı olayların Filistin'e Yahudi göçünün sürdürülmesine çalışıldığını gösterdiği, Yahudilerin en az 10.000 kişilik bir gönüllü birliği oluşturma çalışmalarının, bu birliğin İngiliz kuvvetlerinden ayrı, müstakil ve Yahudi bayrağı altında olması şartları karşılanamadığından sonuçlandırılmadığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 28 Kasım 1940 tarih ve 756/356 sayılı gizli yazı. 179
- Belge 109** Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden'in Irak'taki gelişmeler kapsamında, İngiltere Hükûmetinin Arap Birliği konusunda genel kabul görececek her amaca destek vereceği yönündeki beyanatının Filistin'de yankı bulduğu, İngiliz, Fransız ve sömürge birliklerinin Suriye, Lübnan sınırına doğru hareketlilik içinde olduğu, Nakura Burnu'ndan itibaren Taberiye'nin kuzeyine ve oradan doğuda çöle doğru uzanan savunma hattının tahkim edildiği, keza, Gazze'nin güneyinde deniz kıyısından, Birüssebi'nin doğusuna kadar olan hatta savunma amaçlı olduğu anlaşılan tahkimat yapıldığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 6 Haziran 1941 tarih ve 219/106 sayılı gizli yazı. 181
- Belge 110** Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Suriye'de başlayan İngiliz-Fransız harekâtına, Türk-Alman Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'nın imzalanması karşısında Araplar ile İngiliz idaresinin, Almanya'nın Sovyetler Birliğine saldırması karşısında Yahudilerin tepkilerine dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 29 Haziran 1941 tarih ve 251/127 sayılı gizli yazı. 183
- Belge 111** Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, bazıları askerî amaçlı olmak üzere devam eden altyapı çalışmaları ve Suriye harekâtına çeşitli ülkelerden katılan askerî birlikler hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 14 Mart 1942 tarih ve 66/35 sayılı gizli yazı. 185
- Belge 112** Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, savaşın başlangıcından bu yana Filistin'de önemli bir asayiş olayı kaydedilmediği, İngilizlerin Araplara karşı tutumlarını yumuşatmalarının Yahudilerin eleştirisine neden olduğu, Başmüftü Emin el Hüseyini'nin İtalya'ya sığındığı söylentilerinin duyulduğu, Yahudiler arasında Sovyetler Birliğine ve komünizme karşı sempatinin arttığı, bir Yahudi ordusu kurulması çabalarının sürdüğü, Struma trajedisinin ardından Britanya Parlamentosunda yapılan, hükûmeti suçlayan konuşmaların ve bu kapsamda Britanya Sömürgeler Bakanının sorumluluğu Türkiye'ye yüklemeye çalışan ifadelerinin yerel basında yer aldığı, Yahudilerin sözkonusu ithamlara katılmadıkları, karne ile dağıtılan gıda maddelerinde kısıntıların arttığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 17 Mart 1942 tarih ve 7/40 sayılı gizli yazı. 186

Belge 113	Kudüs Konsolosu Hilmi Kamil Bayur'un, Filistin Yahudi Genel Meclisinin, Mihver Devletlerin işgali altındaki ülkelerdeki Yahudilerin durumunun kötülüğüne dikkat çekmek amacıyla girişimlerde bulunduğu hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 23 Şubat 1943 tarih ve 48/23 sayılı yazı.	188
Belge 114	Kudüs Konsolosu Hilmi Kamil Bayur'un, Filistin'deki Yahudi Ajanlığı Siyasi Daire Müdürü Shertok'un İngiltere ve ABD'deki temasları hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 17 Haziran 1943 tarih ve 235/105 sayılı yazı.	188
Belge 115	Kudüs Konsolosu Hilmi Kamil Bayur'un, Filistin'deki Yahudilerin, Avrupa'da ve özellikle Polonya'da Yahudilerin gördükleri zulme dikkat çekme çabalarını sürdürdükleri, bu kapsamda işgal altındaki ülkelerdeki Yahudilerin, kadın ve çocuklar başta olmak üzere müttefik ülkelerdeki Alman vatandaşlarıyla mübadele edilmesi, ölümden kaçan Yahudilere müttefik ve tarafsız ülkelerin kapılarını açması ve Filistin'e gelmeleri için olanak sağlanması taleplerinde buldukları, Britanya Hükûmeti yetkililerince Filistin'e Yahudi göçüne dair "Beyaz Kitap"taki sınırlamaların değiştirilmesine ilişkin sorulara yanıt olarak, Yahudilerin ve diğer zulüm gören milletlerin kurtarılması için çarenin savaşın kazanılması olduğu yolunda yanıtlar verildiği, Bermuda Adası'nda Yahudilerin doğrudan ıstıraki olmadan toplanan konferansın Yahudilerin beklentilerine ilişkin bir sonuca ulaşmadığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 14 Haziran 1943 tarih ve 231/101 sayılı yazı.	189
Belge 116	Kudüs Konsolosu Hilmi Kamil Bayur'un, Filistin'de Yahudilerin bir ordu oluşturmak amacıyla Britanya ve ABD nezdinde destek arayışlarını sürdürdükleri hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Haziran 1943 tarih ve 236/106 sayılı yazı.	191
Belge 117	Kudüs Konsolosu Hilmi Kamil Bayur'un, Sovyetler Birliğinin Filistin Yahudilerine ilgi gösterdiği, Tel Aviv'de "Sovyetler Birliği ve Harpte Filistin" adlı bir sergi açtığı, yerel basının Dünya Siyonist Örgütü Başkanı Dr. H. Weizmann'ın Vaşington'da Sovyetler Birliği Büyükelçisi ve Rusya Yahudilerini temsil eden bir heyetle görüşmeler yaptığını bildirerek, savaş sonunda Sovyetler Birliğinin Yahudi meselesinin çözümünde söz sahibi olacağı yönünde haberler yayımladığı hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 28 Temmuz 1943 tarih ve 284/135 sayılı yazı.	193
Belge 118	Kudüs Konsolosu Hilmi Kamil Bayur'un, Filistin Yahudi Ajanlığı Siyasi Daire Şefi Shertok'un Türkiye'ye yapmış olduğu ziyarette kendisine gösterilen kabul dolayısıyla teşekkür etmek üzere konsolosluğu ziyaret ettiği hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 2 Eylül 1943 tarih ve 378/172 sayılı yazı.	193
Belge 119	Kudüs Başkonsolosu Fuad Aktan'ın, Kudüs, Tel Aviv ve Hayfa'da meydana gelen bombalı saldırılara dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 14 Şubat 1944 tarih ve 591/3/33 sayılı şifre telgraf.	194
Belge 120	Kudüs Başkonsolosu Fuad Aktan'ın, Yahudilerin İngilizleri hedef alan bombalı saldırıları konusunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 27 Şubat 1944 tarih ve 846/6/37 sayılı şifre telgraf.	194
Belge 121	Hariciye Vekâletinden Kudüs Konsolosluğuna gönderilen ve Emir Abdullah'ın ABD'nin Filistin meselesine müdahalesini protesto ettiği yönündeki haberin araştırılması talimatı verilen 8 Mart 1944 tarih ve 604/9 sayılı şifre telgraf.	194
Belge 122	Kudüs Başkonsolosu Fuad Aktan'ın, Emir Abdullah hakkındaki haberin doğru olduğu hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 12 Mart 1944 tarih ve 67 sayılı şifre telgraf.	194

Belge 123	Kudüs Başkonsolosu Fuad Aktan'ın, ABD Temsilciler Meclisinin bazı üyeleri tarafından Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması ve Filistin'e Yahudi göçünün kolaylaştırılması konularında yapılan konuşmaların İngiliz yetkililerde kuşkuya neden olduğu, Kral Faruk ve Emir Abdullah gibi bazı Arap liderlerin ABD Başkanı Roosevelt'e protesto niteliğinde telgraflar gönderdiği, öte yandan, Filistin Yahudilerinin ABD'ye eğiliminin güçlendiği hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği [gün eksik] Mart 1944 tarih ve 131/74 sayılı gizli yazı.	195
Belge 124	Kudüs Başkonsolosu Fuad Aktan'ın, Britanya Yüksek Komiserinin Yahudilere ait bir mevziden açılan ateş sonucu yaralandığı hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 9 Ağustos 1944 tarih ve 3552/27/263 sayılı şifre telgraf.	195
Belge 125	Kudüs Başkonsolosu Fuad Aktan'ın, Britanya'nın yeni Yüksek Komiserinin Kudüs'e geldiği hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 1 Kasım 1944 tarih ve 4969/38/396 sayılı şifre telgraf.	196
Belge 126	Cumhurbaşkanlığı Genel Kâtipliğinden Dışişleri Bakanlığına gönderilen, New York'ta yerleşik Yeni Siyonist Örgütü Başkanı Albay Morris J. Mendelsohn'un, bağımsız Yahudi devleti kurulması için uluslararası girişimleri kapsamında Türkiye'den destek talebine dair 11 Nisan 1945 tarih ve 4/307 sayılı yazı.	196
Belge 127	Kudüs Konsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, Filistin Yüksek Komiserinin istifasının gerçek nedeninin İngiltere Hükûmetinin politikalarıyla uyumsuzluğu olduğu hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 4 Kasım 1945 tarih ve 4764/18 sayılı şifre telgraf. ..	197
Belge 128	Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıkalin'ın, 1 Mayıs 1946 tarihinde yayımlanan "Filistin ve Avrupa Yahudileri Meselesini Tetkik için Amerikan-İngiliz Komisyonu"nun raporu hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 1 Temmuz 1946 tarih ve 860/303/501 sayılı yazı. Yazıda raporun geniş bir özeti yer almaktadır.	197
Belge 129	Kudüs Konsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, Filistin Hükûmeti Yüksek Memur Birliğinin Filistin Yüksek Komiserliğine muhatap, terör eylemlerinin durdurulmaması halinde topluca istifa edecekleri hususundaki bildirim basında yer aldığına ve bunu izleyen gelişmelere dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 29 Temmuz 1946 tarih ve 2423/9 sayılı şifre telgraf.	200
Belge 130	Dışişleri Bakanlığından, Filistin olaylarının İngiltere resmî çevrelerindeki yansımaları hususunda bilgi derlenmesi talimatıyla Londra Büyükelçiliğine gönderilen 26 Temmuz 1946 tarih ve 1274/201 sayılı şifre telgraf.	201
Belge 131	Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıkalin'ın, Filistin olaylarının Britanya resmî çevrelerindeki yansımalarına dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 3 Ağustos 1946 tarih ve 2485/232 sayılı şifre telgraf. Telgrafta, Britanya Hükûmetinin Filistin'i Arap ve Yahudi eyaletleri ile Kudüs ve Negeb bölgeleri olarak bir merkezî hükûmet altında dörde bölen İngiliz-Amerikan Komisyonunun tavsiyelerini müzakere esası olarak kabul ettiğini ABD Hükûmetine bildirmesine ve yanıt beklemekte olmasına karşın, ABD Başkanı Harry S. Truman'ın yanıt vermediği gibi komisyondaki ABD'li uzmanları danışmalar için Vaşinton'a çağırmasının Londra'da hoşnutsuzluk uyandırdığı belirtilmektedir. Telgrafta, ayrıca Britanya Hükûmetinin, İngiliz-Amerikan Komisyonunun tavsiyelerini kabule eğilimli olmakla birlikte, kararının sözkonusu tavsiyelerin öncelikle ABD tarafından kabul edilmesine bağlı bulunduğunu basın yoluyla duyurduğu, bundan amacının Filistin planının sorumluluğunu ABD'yle ortak olarak üstlenmek olduğunun anlaşıldığı kaydedilmektedir.	201

Belge 132	Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıkalın'ın, Britanya Hükümetinin, ABD Hükümetinin Filistin meselesinde ortak hareketi sağlamadığı takdirde Filistin mandasını BM'ye bırakmak, öte yandan Süveyş Kanalı'nda, Mısır'la mevcut anlaşmasına dayanan konumunu korumak düşüncesinde olduğuna dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 6 Ağustos 1946 tarih ve 2506/235 sayılı şifre telgraf.	203
Belge 133	Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıkalın'ın, Britanya Dışişleri Bakanı Ernest Bevin'in, Arapların Filistin'in diğer Arap devletleri gibi bağımsızlığına kavuşması, Yahudilerin ise Filistin'de ayrı bir Yahudi devleti kurulması konusundaki tutumlarını ısrarla sürdürdüklerini, Britanya'nın Filistin'de taksime gidilecekse, mandater devlet olarak bunu yapmaya yetkisi olmadığından hareketle konuyu BM'ye bırakacağını ifade ettiği, ayrıca hükümete yönelik eleştirileri yanıtladığı Parti Meclisi Grubundaki konuşmasına dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 22 Şubat 1947 tarih ve 631/55 sayılı şifre telgraf.	204
Belge 134	Şam Elçisi Abdülhahat Akşin'in, Arap Birliği Siyasi Komisyonunun, Arap devletlerinin amacının Filistin'in bağımsızlığına kavuşması, mandanın sona ermesi ve Yahudi göçünün durdurulması olduğunu açıkladığına dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 18 Nisan 1947 tarih ve 1226/51 sayılı şifre telgraf.	206
Belge 135	Dışişleri Bakanlığından Vaşington Büyükelçiliğine gönderilen, 28 Nisan 1947 tarihinde düzenlenecek BM Genel Kurulu olağanüstü toplantısına Büyükelçi Hüseyin Ragıp Baydur'un katılması talimatı verilen 14 Nisan 1947 tarih ve 661/76 sayılı şifre telgraf.	206
Belge 136	Dışişleri Bakanlığından Vaşington Büyükelçiliğine gönderilen, Türkiye'nin Filistin meselesinde Anglosakson ülkeleri gücendirmeden Arap dünyasını kollama siyaseti izlediği, Türkiye ve Arap dünyası arasındaki yakınlaşmanın İngiltere tarafından da olumlu karşılandığı açıklamasını içeren 22 Nisan 1947 tarih ve 715/80 sayılı şifre telgraf.	207
Belge 137	Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un, Türkiye'nin Filistin konusundaki Arap dünyasını kollama siyasetini doğru bulmakla beraber Anglosakson ülkelere açıklanmasının kolay olmayacağını, ABD basınının Yahudilerin elinde olması nedeniyle durumun hassasiyet arzettiğini, ABD'nin BM'de bir sonraki Genel Kurula rapor sunacak bir komisyon oluşturulmasıyla yetineceğini, Türkiye'nin BM'de oy hakkı olan Ürdün ile Irak dışındaki Arap devletleriyle ilişkilerinin yeterince iyileşmediğini düşündüğü ve BM'nin olağanüstü toplantısına katılmamayı öngördüğü hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 24 Nisan 1947 tarih ve 1310/87 sayılı şifre telgraf.	207
Belge 138	Dışişleri Bakanlığından Vaşington Büyükelçiliğine gönderilen, Büyükelçi Baydur'a BM olağanüstü toplantısına katılması talimatı verilerek, Türkiye'nin İngiltere ve ABD'ye karşı bir tutum almamakla birlikte, Arap ülkelerini gücendirmekten sakınmak istediği, İngiltere'nin Arap dünyasının isteklerini karşılamaya eğilimli olmakla birlikte, Yahudilerin tepkilerinden çekindiği, ABD'nin Yahudileri tatmin etmek istemesine karşın önemli çıkarlar geliştirdiği Arap ülkelerini de kollamak istediği hususlarının bildirildiği 26 Nisan 1947 tarih ve 735/82 sayılı şifre telgraf.	209
Belge 139	Dışişleri Bakanlığından Vaşington Büyükelçiliğine, İngiltere ve ABD Büyükelçilikleri maslahatgüzarlarının ifadelerinin bu ülkelerin tutumuna ilişkin öngörülerini doğruladığının, ayrıca, Filistin meselesinde İngiltere ve ABD açıkça aksini talep etmediği takdirde Arap önerileri lehinde oy kullanılması ve bir komite teşkili halinde Arap ülkelerinden en az bir ya da ikisinin muhakkak surette burada yer alması için oy verilmesi yönünde talimatın bildirildiği, konunun gelişiminin Türkiye'nin hareket tarzı üzerinde etkili olacağını kaydedildiği 28 Nisan 1947 tarih ve 739/83 sayılı şifre telgraf.	209
Belge 140	Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un, kendisine gönderilen talimattan, Anglosaksonları da Arap ülkelerini de memnun etmeyecek durumların ortaya çıkması halinde çekimser kalmasının beklendiği sonucuna vardığı hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 28 Nisan 1947 tarih ve 1338/88 sayılı şifre telgraf.	210

Belge 141	Dışişleri Bakanlığında, Filistin meselesinde İngiltere ve ABD açıkça aksini talep etmediği sürece, Arap ülkelerinin önerileri lehinde oy verileceğinin, İngiltere ve ABD'nin Arap ülkelerinin önerileri aleyhinde oy kullanılmasını istemeleri halinde çekimser kalınacağı ve BM Genel Kurulunun Arap önerilerini dikkate almaksızın bir komisyon oluşturması halinde, bu komisyonda en az bir ya da iki Arap ülkesinin temsili lehinde oy verilmesinin kararlaştırıldığı ilgili ülke makamlarına sıfahen bildirilebileceği hususunda Kahire, Cidde, Amman, Beyrut, Şam ve Bağdat Elçiliklerine gönderilen 30 Nisan 1947 tarih ve 760/60 sayılı şifre telgraf.	211
Belge 142	BM Türk Heyeti Başkanı, Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un, BM Genel Kurulunda Anglosaksonların önerisi oylamaya koyulduğu zaman çekimser kalacağını, Arap önerisi oylamaya koyulduğu zaman olumlu oy vereceğini ABD, İngiltere ve Arap heyetlerine bildirdiği ve ertesi gün bu yönde oy kullandığı, Arap heyetlerinin Türkiye'nin bu tutumundan çok memnun oldukları hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 2 Mayıs 1947 tarih ve 1379/2 sayılı şifre telgraf.	211
Belge 143	Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın, Türkiye'nin BM Temsilcisinin Filistin meselesinde Arap önerileri lehinde oy kullanmasının Mısır'da çok iyi etki yarattığını ve Hariciye Müsteşarıyla bu konuda yaptığı görüşmeyi Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 6 Mayıs 1947 tarih ve 1404/51 sayılı şifre telgraf.	212
Belge 144	BM Türk Heyeti Başkanı, Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un, BM Genel Kurulu Birinci Komitesinde kabul edilen Filistin Komisyonunun üyelerinin kurayla belirlenmesine ilişkin olarak, Türkiye'nin komisyondan muaf tutulmasını teminen izlenebilecek yol hususunda talimat almak üzere Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 8 Mayıs 1947 tarih ve 1433 sayılı şifre telgraf.	213
Belge 145	Dışişleri Bakanlığında New York Başkonsolosluğuna [BM Türk Heyeti Başkanı, Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'a], Filistin komisyonu üyelerinin kurayla belirlenmesi kararına uyulması hususunda gönderilen 9 Mayıs 1947 tarih ve 785/3 sayılı şifre telgraf.	214
Belge 146	BM Türk Heyeti Başkanı, Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un, Türkiye'nin Filistin meselesine dair izlediği tutumun Arap heyetlerinin başkanları, Arap Birliği Genel Sekreteri, ABD Temsilciliği Başkanı ve Filistin Yahudi Ajansı Temsilcisi tarafından olumlu karşılandığı hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 12 Mayıs 1947 tarih ve 1464/4 sayılı şifre telgraf.	214
Belge 147	BM Türk Heyeti Başkanı, Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un, BM Genel Kurulu Birinci Komitesinde Filistin sorunu konusunda yaptığı konuşmayı Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 12 Mayıs 1947 tarihli telgraf.	215
Belge 148	Cidde Elçisi Rıfki Refik Pasin'in, Türkiye'nin Filistin meselesinde izleyeceği tutuma ilişkin olarak bilgi verdiği Dışişleri Bakan Vekilinin, konunun arzedildiği Kralın memnuniyet ve teşekkürlerinin iletilmesi isteğini ifade ettiği hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 19 Mayıs 1947 tarih ve 1537/14 sayılı şifre telgraf.	216
Belge 149	BM Türk Heyeti Başkanı, Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un Dışişleri Bakanlığına, BM'de devam eden görüşmelerde Hindistan, İran, Brezilya ve Afganistan'ın izledikleri tutuma ilişkin bilgi verdiği ve ABD ve SSCB arasında temasın azaldığına dair izlenimini ilettiği 19 Mayıs 1947 tarih ve 1519/8 sayılı şifre telgraf.	216
Belge 150	BM Türk Heyeti Başkanı, Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un, BM Genel Kurulu Birinci Komitesi kapsamında, Filistin Komisyonunun görev tanımı ve üyelerinin belirlenmesi konularında cereyan eden görüşmelere dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 19 Mayıs 1947 tarih ve 1524/6 sayılı şifre telgraf. Telgrafta, görüşmelerde Türkiye'nin verdiği destek dolayısıyla Arap heyetlerinin teşekküllerini ifade ettikleri kaydedilmekte, ayrıca, ABD, İngiltere, SSCB, Fransa, Çin ve Güney Amerika ülkelerinin tutumları açıklanmaktadır.	216

Belge 151	Dışişleri Bakanlığından Vaşington Büyükelçiliğine, BM Türk Heyeti Başkanı ve Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un BM görüşmelerindeki başarısından dolayı 21 Mayıs 1947 tarih ve 820/85 sayıyla gönderilen tebrik ve teşekkür şifre telgrafı.	218
Belge 152	Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, BM'deki görüşmelerde Türkiye'nin Filistin'in taksimi aleyhinde kullandığı oy nedeniyle Filistin Araplarının teşekkürlerini bildirdikleri çok sayıda telgrafın alındığını Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 5 Haziran 1947 tarih ve 3559/30 sayılı şifre telgraf.	218
Belge 153	Dışişleri Bakanlığından Başbakanlığa gönderilen, BM Filistin Özel Tahkikat Komisyonu raporuna ilişkin karar alınıncaya kadar, Filistin meselesinde kuvvet ve tehdide başvurmaktan ya da meselenin çözümüne engel olacak mahiyette hareketlerden kaçınılması hususundaki BM Genel Kurulunun 15 Mayıs 1947 tarihli kararının iletildiği 6 Haziran 1947 tarih ve 86719/231 sayılı yazı.	219
Belge 154	Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıkalin'in, BM nezdindeki İngiltere Delegasyonu tarafından BM Genel Sekreteri T. Lie'ye, Filistin'e yasadışı göçün önlenmesi hususunda üye ülkeleri sıkı önlemler almaya davet etmesi talebinin iletildiği mektubun örneğini Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 14 Haziran 1947 tarih ve 1075/319/1212 sayılı yazı.	219
Belge 155	Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, BM Filistin Özel Tahkikat Komisyonunun incelemelerine başladığı, Filistin Arap Yüksek Komitesinin komisyonu boykot etmeye karar verdiği, Araplar arasında bugüne kadar toplanmış komisyonlar arasında en önemlisi olan son komisyonun boykot edilmesi kararını yanlış bulanlar olduğu, Yahudilerin çözüm aradıkları, komisyonu etkilemek için çaba gösterdikleri hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 13 Haziran 1947 tarih ve 363/290 sayılı yazı.	220
Belge 156	Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın, BM'deki görüşmelerde izlediği tutum dolayısıyla Kudüs Başmüftüsü Emin el Hüseyini'nin de dâhil olduğu bazı Arap ileri gelenlerinin Türkiye'ye teşekkürlerini bildirdiğine dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 28 Haziran 1947 tarih ve 388/143 sayılı yazı.	222
Belge 157	Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, Dünya Siyonist Örgütü Başkanı Dr. H. Weizmann'ın BM Filistin Komisyonu toplantısında yapmış olduğu konuşmaya dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 11 Temmuz 1947 tarih ve 447/365 sayılı yazı.	223
Belge 158	Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun, BM Filistin Komisyonunun Lübnan'a davet edilmesi konusunda Arap devletlerinin mutabık kaldığına, ancak buna itiraz eden Ürdün Kralı Abdullah'ın komisyona temsilci göndermeyi kabul etmediğine dair Dışişleri Bakanlığına iletildiği 15 Temmuz 1947 tarih ve 1997/27 sayılı şifre telgraf. ...	226
Belge 159	Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun, BM Filistin Komisyonunun Lübnan'da yapacağı toplantıda, Arap tarafının manda yönetiminin kaldırılması, Filistin'in bağımsız olması ve Yahudi göçüne son verilmesi taleplerinde bulunacağı, Kral Abdullah'ın Komisyonun Ürdün'e gitmesinde ısrarcı olması nedeniyle Ürdün'ün toplantıya katılmayacağı hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 19 Temmuz 1947 tarih ve 2039/29 sayılı şifre telgraf.	226
Belge 160	Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun, BM Filistin Komisyonunun Lübnan'da çalışmalarına Lübnan Başbakanının açılış konuşmasıyla başladığı hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 22 Temmuz 1947 tarih ve 2074/32 sayılı şifre telgraf.	227
Belge 161	Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun, BM Filistin Komisyonunun görüşmelerini gizli olarak sürdürdüğü, alınan duyumlara göre komisyonun Arap devletlerinin tutumlarını dinledikten sonra Arap temsilcilere Weizmann-Faysal Anlaşması ve Filistin'de bir merkezî hükümet altında iki müstakil devletin oluşturulması konularında Arap tarafının ne düşündüğü ile bir siyonist idare kurulmasından neden endişe edildiği gibi	

	sorular yönelttiğine dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 24 Temmuz 1947 tarih ve 362/253/248 sayılı yazı.	227
Belge 162	Amman Elçisi Bedri Tahir Şaman'ın, BM Filistin Komisyonunun Amman'a geldiği, bu ziyaretin İngiltere'nin girişimiyle mümkün olabildiği, bu vesileyle Ürdün adına yapılan beyanatın daha önce diğer Arap ülkelerinde yapılan beyanatlardan daha yumuşak üslubu dışında fark arzetmediği, İngiltere'nin Filistin'in taksimiyle güvenlik bölgesi olarak gördüğü Ürdün'ün genişletilmesini amaçladığı ve Orta Doğu'daki genel varlığını güçlendirecek stratejik liman ve şehirlerin idaresini düzenlemeyi, Müslüman ve Hristiyan nüfus dengelerini yararlanabileceği duruma getirmeyi hedeflediği değerlendirmeleriyle Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 4 Ağustos 1947 tarih ve 43/24 sayılı yazı.	229
Belge 163	III. Daire Umum Müdürlüğünden I. Daire Umum Müdürlüğüne gönderilen 7 Ağustos 1947 tarih ve 4/23 sayılı arz notu. Arz notunda, BM nezdindeki Deleğelikten alınan bir telgrafta, BM gündemine alınan Filistin meselesinde ilgili ülkelerin genel siyasetlerini koruduklarını belirten Deleğeliğin, Araplar lehine olan siyaset sürdürülürken daha serbest hareket etmeyi talep ettiği bildirilmekte, bu hususta BM nezdindeki Deleğeliğe talimat gönderilmesi onaya sunulmaktadır.	232
Belge 164	Dışişleri Bakanlığının BM nezdindeki Deleğeliğe, Türkiye'nin, İngiltere ve ABD aksini açıkça istemedikçe Araplar lehinde oy verme, İngiltere ve ABD'nin Araplar aleyhinde oy kullanılmasını istemeleri halinde ise, çekimser kalma kararında olduğunu bildirdiği 12 Ağustos 1947 tarih ve 1266/9 sayılı şifre telgraf.	233
Belge 165	Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, BM Filistin Komisyonunun yayımladığı raporun Araplar arasında tepkiyle, Yahudiler tarafından ise memnuniyetle karşılandığına dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 3 Eylül 1947 tarih ve 638/541 sayılı yazı. Yazıda, bir Yahudi hükümetinin kurulmasını ve Filistin'e Yahudi göçünü gerekli addeden raporun ortaya koyduğu planın uygulanması halinde bunu çatışmaların izleyeceği kaydedilmektedir.	233
Belge 166	Kahire Elçiliği Maslahatgüzarı Abdülhat Birden'in, Filistin Yüksek Arap Komitesinin Kahire'de yayımladığı bir beyannameyle BM Filistin Komisyonunun raporunun kabul edilmeyeceğini bildirdiği, ayrıca Türkiye'ye BM Genel Kurulundaki tutumu dolayısıyla komitenin teşekkürlerini ilettiği hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 4 Eylül 1947 tarih ve 2501/106 sayılı şifre telgraf.	235
Belge 167	Kahire Elçiliği Maslahatgüzarı Abdülhat Birden'in, Filistin Yüksek Arap Komitesinin BM Filistin Komisyonu raporunun kabul edilmeyeceğine dair Kahire'de yayımladığı beyannameyi Dışişleri Bakanlığına gönderdiği [gün eksik] Eylül 1947 tarih ve 578/197 sayılı yazı.	236
Belge 168	Şam Elçisi Abdülhat Akşin'in, Arap Birliği Siyasi Komitesinin, BM Filistin Komisyonu raporunu eleştirerek, rapordaki önerileri reddettiklerine ilişkin tebliğini Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 22 Eylül 1947 tarih ve 2711/96 sayılı şifre telgraf. ..	237
Belge 169	Şam Elçisi Abdülhat Akşin'in, Suriye Başbakanı Cemil Mardam'la yaptığı görüşmede, adı geçen Arap Siyasi Komitesinin notayla İngiltere ve ABD Büyükelçiliklerine iletilmiş olan kararlar konusunda kendisine bilgi verdiğini, sözkonusu notada Filistin'in taksimi kararının gerçekleşmesinin bütün Orta Doğu'yu karıştıracağını, haklarını korumak için silaha sarılacak Filistin Araplarının mücadelesine diğer Arap ülkelerinin kayıtsız kalamayacağını, Rusya'nın bu durumdan yararlanacağını, ayrıca, BM Anlaşmasının 79. maddesi uyarınca manda rejiminde değişiklik yapılmasının ilgili ülkeler arasında bir anlaşmayla olabileceğini ve Arap ülkelerinin meseleye taraf olduklarını İngiltere ve ABD'ye bildirdiklerini söylediğini Dışişleri Bakanlığına ilettiği 22 Eylül 1947 tarih ve 2716/98 sayılı şifre telgraf.	237

- Belge 170** Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Arap Devletleri Birliği Siyasi Komitesinin 16 Eylül 1947 tarihinde yaptığı toplantıda aldığı, BM Filistin Komisyonu raporunun reddi, Filistin'deki İngiltere mandasının sona erdirilmesi, Filistin'in herhangi bir şekilde taksiminin kabul edilmemesi ve bağımsızlığının ilan edilmesi, Filistin millî hükûmetinin kurulması ve Filistin'e Yahudi göçünün durdurulması hususlarındaki kararlara dair 26 Eylül 1947 tarih ve 427/304/248 sayılı yazı..... 238
- Belge 171** Dışişleri Bakanlığından, BM Genel Sekreterliği tarafından iletilen BM nezdindeki Britanya Daimî Delegatesinin mektubu kapsamında, BMGK'nın 15 Mayıs 1947 tarihli kararına ilişkin olarak Türkiye tarafından alınacak önlemlere dair Başbakanlığa gönderilen 26 Eylül 1947 tarih ve 103374/414 sayılı yazı. Sözkonusu mektupta, Filistin meselesinin barışçı yollardan çözümü sağlanıncaya kadar Filistin'e yasadışı Yahudi göçünün engellenmesinin önem taşıdığına işaretlerle, bu amaçla BM üyesi devletler önlem alma davet olunmaktadır. 239
- Belge 172** Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Filistin Araplarının Filistin'in taksimine karşı devam eden protesto ve grevlerine, İngiltere Sömürgeler Bakanı Arthur Creech Jones'ın BM'de yaptığı konuşmada Filistin'den çekilme düşüncesini açıkladığına, Rusya Daimî Delegatesi A. Vyshinsky'nin sözkonusu konuşmanın belirsizlikler içerdiğini kaydettiğine ve Yahudiler ile Arapların Bakan A. C. Jones'un konuşmasına tepkilerine dair 3 Ekim 1947 tarih ve 723/619 sayılı yazı..... 241
- Belge 173** Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıkalın'ın Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, İngiltere Dışişleri Bakanı E. Bevin ile yaptığı görüşmede Doğu Avrupa'dan Filistin'e devam eden Yahudi göçünün SSCB'nin tesiri altında cereyan ettiği üzerinde durulduğuna, Bakan Bevin'in ABD'nin Filistin'e Yahudi göçüne dair tutumunu eleştirdiğine ve Filistin sorununun üç, beş yıl zarfında Hindistan'ın taksimine benzer şekilde halledilebileceğini belirttiğine dair 7 Ekim 1947 tarih ve 2640/559 sayılı gizli yazı.... 244
- Belge 174** Şam Elçisi Abdülhat Akşin'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, İngiltere Maslahatgüzarının BM'nin Filistin konusunda bir karar almaması halinde sonuç ne olursa olsun Filistin'den çekileceklerini söylediğine dair 16 Ekim 1947 tarih ve 2990/116 sayılı şifre telgraf. 245
- Belge 175** Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, Filistin Yahudi Cemaati Lideri Ben Zvi'nin kendisini ziyareti hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 31 Ekim 1947 tarih ve 750/641 sayılı yazı. Yazıda, adigeçenin Türkiye'nin BM'de Filistin meselesine ilişkin tutumunu sorduğu ve Türkiye'nin taksim planını kabul etmeleri için Araplar üzerinde nüfuz kullanmasını talep ettiği kaydedilmektedir. 245
- Belge 176** BM Nezinde Türk Daimî Başdelegesi Selim Sarper'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, diğer konuların yanı sıra, Filistin meselesine dair alt komite görüşmesinin henüz sonuçlanmadığı, SSCB'nin Filistin konusunda alınacak kararın Güvenlik Konseyi üyelerince uygulanması ve böylelikle içinde kendilerinin de yer alacağı bir BM gücünün Filistin'e gönderilmesi suretiyle burada bir köprübaşı elde etmeye çalıştığı, ancak karşılaştıkları direnç dolayısıyla bu fikirde ısrar etmediği, ABD'nin ise, BMGK kararının uygulanmasının kendilerine bırakılması için İngiltere'ye baskı yaptığı hususlarındaki 16 Kasım 1947 tarih ve 3319/54 sayılı şifre telgraf. 245
- Belge 177** BM Başdelegesi Selim Sarper'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Birleşmiş Milletler tarafından Filistin'in taksimine dair alınan karara ilişkin tepkileri, Türkiye'nin bu karar aleyhine oy vermiş olduğunu, "müstakbel Yahudi Filistin Devlet Reisi Dr. H. Weizmann ve Hariciye Nazırı vaziyetinde bulunan Dr. M. Shertok" ile yaptığı görüşmeyi ve SSCB'nin sözkonusu kararın alınmasına dair tutumuna ilişkin değerlendirmelerini içeren 30 Kasım 1947 tarih ve 3476/58 sayılı şifre telgraf. 246

Belge 178	Irak Dışişleri Bakanı Ali Hjabî'nin Türkiye'nin Filistin'in taksimine karşı oy kullanmış olmasından duyulan memnuniyeti bildiren mesajını içeren 1 Aralık 1947 tarihli telgraf.	248
Belge 179	Şam Elçisi Abdülahat Akşin'in, BM'nin aldığı Filistin'in taksimi kararına karşı Şam'da meydana gelen şiddetli protestolara ve Türk Elçiliği önündeki dostluk gösterilerine ilişkin Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 1 Aralık 1947 tarih ve 3478/136 sayılı şifre telgraf.	248
Belge 180	Şam Elçisi Abdülahat Akşin'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Yüksek Arap Komitesi adına Muin Bey'in BM'deki tutumu dolayısıyla Türkiye'ye teşekkür etmek üzere Türk Elçiliğini ziyaret ettiğine ilişkin 3 Aralık 1947 tarih ve 3521/141 sayılı şifre telgraf.	248
Belge 181	Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, BM'nin Filistin'i taksimi kararını izleyen protestolar ile Türk Elçiliği önündeki dostluk gösterilerine ilişkin 3 Aralık 1947 tarih ve 3516/62 sayılı şifre telgraf.	248
Belge 182	Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıkalmın'ın Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, İngiltere Parlamentosunda cereyan eden, İngiltere kuvvetlerinin Filistin'den çekilmesine kadar geçecek sürede asayişin nasıl korunacağı hususundaki tartışmalar ile bunların yansımalarına ilişkin 4 Aralık 1947 tarih ve 3550/206 sayılı şifre telgraf.	249
Belge 183	BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegesi Selim Sarper'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Arap ülkeleri delegelerinin Türkiye Daimî Temsilciliğine ortak imzayla ilettikleri, Türkiye'nin Filistin'in taksimi konusundaki tutumuna ilişkin teşekkürlerinin ifade edildiği mektubun içeriği hakkında bilgi verdiği, ayrıca, Yahudi devletini Vaşington'da fiilen temsil eden Epstein'in [Eliahu Elath] kendisini ziyaretle Filistin'deki duruma ve bölge ülkelerinin tutumlarına ilişkin açıklamalarını ve adgeçenin Türkiye ile iyi ilişkiler içinde olma isteğini ilettiği 4 Aralık 1947 tarih ve 3535/61 sayılı şifre telgraf.	250
Belge 184	Dışişleri Bakanlığından BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegeliğine gönderilen, kurulması muhtemel Yahudi devleti ile iyi ilişkiler kurulmasının doğal olduğunun belirtildiği, diğer taraftan, Filistin'in taksimini izleyen muhtemel gelişmelerden Türkiye'nin duyduğu endişelerin ABD tarafıyla paylaşılmasının istendiği 10 Aralık 1947 tarih ve 2001/69 sayılı şifre telgraf.	252
Belge 185	Amman Elçisi Bedri Tahir Şaman'ın Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Ürdün'ün Arap Birliği ile ortak hareketini sağlamaya yönelik çabalara ve Ürdün'deki durum ile Arap Birliği içindeki muhtemel gelişmelere dair 8 Aralık 1947 tarih ve 121/73 sayılı gizli yazı.	253
Belge 186	Dışişleri Bakanlığından Başbakanlığa, Türkiye'nin BM'de Filistin'in taksimi konusunda alınan karara karşı oy kullanmasına Arap ülkelerinin ve halklarının verdiği olumlu tepkilerin iletildiği 8 Aralık 1947 tarih ve 110533/524 sayılı yazı.	254
Belge 187	Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, Filistin'de asayişin önemli ölçüde zayıfladığını, Yahudilerin Araplardan çok daha iyi teşkilatlanmış olduğunu ve Arap Birliğinin Ürdün'ü ortak harekete ikna etmeye çalıştığını Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 15 Aralık 1947 tarih ve 818/678 sayılı yazı.	255
Belge 188	BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegesi Selim Sarper'in Dışişleri Bakanlığına, Arap ülkeleri delegelerinin Türkiye'nin, Filistin'in taksimi konusundaki oylamada Araplar lehine oy kullanması dolayısıyla teşekkürlerini ilettikleri mektubu gönderdiği 19 Aralık 1947 tarih ve 220/159 sayılı yazı.	257

Belge 189	Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın, BM'de Filistin'in taksimine ilişkin yapılan oylamada Türkiye'nin Arap devletleri yanında oy kullanmış olması dolayısıyla Arap Birliğinin teşekküllerini ileten mektubu Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 20 Aralık 1947 tarih ve 939/316 sayılı yazı.	257
Belge 190	Kahire Büyükelçisi Nizamettin Ayaşlı'nın Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Arap devletleri başkanlarının Kahire'de yapmış oldukları görüşmeler ve alınan kararlar konusunda Arap Birliği Genel Sekreteri Azzam Paşa'nın verdiği bilgilere dair 22 Aralık 1947 tarih ve 3717/143 sayılı şifre telgraf.	258
Belge 191	Dışişleri Bakanlığından Londra Büyükelçiliğine gönderilen, BM'de alınan Filistin'in taksimi kararının ardından Türkiye'nin ortaya çıkabilecek Yahudi devleti ile ilişkilerinin ve sözkonusu kararın uygulanması aşamasında SSCB'nin Filistin'de nüfuzunu arttırabileceğine dair endişelerin belirtildiği 22 Aralık 1947 tarih ve 2072/156 sayılı şifre telgraf.	259
Belge 192	Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıklalın'ın Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, BM'nin Filistin'in taksimi kararının ardından ortaya çıkan durumu ABD, SSCB ve İngiltere ile bölgedeki Araplar ve Yahudiler açısından değerlendirmelerini içeren 24 Aralık 1947 tarih ve 3744/222 sayılı şifre telgraf.	260
Belge 193	Amman Elçisi Bedri Tahir Şaman'ın Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Arap Birliği Siyasi Komitesinin Kahire'de yapmış olduğu toplantının ardından Arap devletlerinin sergilemiş oldukları tutumlara ve Ürdün Başbakanı ile yaptığı görüşme kapsamında Arap Birliği ülkelerinin Ürdün ile birlikte bir hareket tarzı oluşturmaya çalıştıklarına dair 23 Aralık 1947 tarih ve 129/81 sayılı gizli yazı.	261
Belge 194	Dışişleri Bakanlığının, BM Genel Kurulunun Filistin'in taksimini öngören 29 Kasım 1947 tarihli kararına ilişkin [gün eksik] Aralık 1947 tarihli değerlendirmesi.	264
Belge 195	Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Korkonsülerin ilgili makamlar nezdinde yaptığı girişimlere, konsoloslukların güvenliğinin hükümet tarafından sağlanamayacağı yanıtının alındığına dair 7 Ocak 1948 tarih ve 58/2 sayılı şifre telgraf.	266
Belge 196	Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, Filistin'de kamu düzeninin fiili olarak ortadan kalktığını, korkonsülerin Yahudi Ajanlığı ve Yüksek Arap Komitesi nezdinde yaptığı girişimlere rağmen güvenliklerinin temin edilemediğini ve bu nedenle hükümetlerine durumu İngiltere nezdinde gündeme getirme telkininin yapılmasının kararlaştırıldığını Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 14 Ocak 1948 tarih ve 10/9 sayılı yazı.	266
Belge 197	Şam Elçisi Abdülhat Akşin'in Dışişleri Bakanlığına, görüşülen Suriye Dışişleri yetkilisinin BM'de alınan Filistin'in taksimi kararına olumlu oy veren SSCB ile Suriye ilişkilerinin gerildiğini, öte yandan, İngiltere'nin protestosuna rağmen Suriyeli mücahitlerin hareketlerine mâni olunamayacağını ifade ettiğini bildiren 15 Ocak 1948 tarih ve 74/36 sayılı yazı.	268
Belge 198	Bağdat Elçiliğinden Dışişleri Bakanlığına gönderilen, Filistin meselesinin son dönemde geçirdiği aşamalara dair 16 Ocak 1948 tarih ve 2117/20 sayılı gizli yazı.	269
Belge 199	Dışişleri Bakanlığından Kudüs Başkonsolosluğuna gönderilen, konsolosluğun korunması için İngiltere Büyükelçiliği ile temasa geçildiğine ilişkin 29 Ocak 1948 tarih ve 174/1 sayılı şifre telgraf.	272

Belge 200	Britanya Büyükelçiliğinden gönderilen ve Yüksek Komisere atfen Kudüs'te Türkiye Başkonsolosluğuna yönelik tehlike olmadığını, ancak dileyen ülkelerin koruma görevlisi gönderebileceklerini bildiren 9 Şubat 1948 tarih ve 45/16/48 sayılı mektup.	273
Belge 201	BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegatesi Selim Sarper'in, ABD basınından Türkiye'nin BM'nin Filistin'in taksimi kararında değişikliğe gidilmesi için görüşme olanakları aradığı iddiasıyla kendisine yöneltilen soruyu Dışişleri Bakanlığına ilettiği 5 Şubat 1948 tarih ve 372/26 sayılı şifre telgraf.	273
Belge 202	Dışişleri Bakanlığında BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegatesine, Türkiye'nin BM'nin Filistin'in taksimi kararında değişikliğe gidilmesi için görüşme olanakları aradığı iddiasının doğru olmadığı bildirilen 7 Şubat 1948 tarih ve 239/20 sayılı şifre telgraf.	274
Belge 203	Dışişleri Bakanlığında Başkonsolosluğun güvenliğine dair hususlar hakkında Kudüs Başkonsolosluğuna gönderilen 14 Şubat 1948 tarih ve 286/4 sayılı şifre telgraf.	274
Belge 204	Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Kudüs'te anarşi ortamının hâkim olduğuna dair 17 Mart 1948 tarih ve 1167/12 sayılı şifre telgraf.	274
Belge 205	BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegatesi Selim Sarper'in, BM'de Filistin'in taksimi konusunda alınan kararın uygulanması konusunda görevlendirilen komisyonun çalışmalarına başladığını, bu husustaki ilk raporunu Güvenlik Konseyine sunduğunu, Güvenlik Konseyinin müteakiben aralarında Konseyin beş üyesinin yer alacağı bir Filistin komitesi kurulması dâhil bazı esaslar açıkladığını, ABD Daimî Delegatesinin sözkonusu esaslara dayanan bir karar tasarısı sunduğunu ve bu hususta görüşmelere başlandığını, Kolombiya Daimî Delegatesinin de ayrı bir karar tasarısı verdiğini, Yahudi Ajansı Dış İlişkiler Şefi Shertok'un yaptığı konuşmada yarımsız dahi olsa taksimi uygulayacaklarını belirttiğini, Yahudi Ajansı Vaşington Temsilcisi Epstein'in Arapların taksim kararını kabul etmesi için Türkiye'nin tesirini kullanmasını kendisiyle yaptığı özel bir görüşmede istediğini Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 28 Şubat 1948 tarih ve 639/32 sayılı şifre telgraf.	274
Belge 206	BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegatesi Selim Sarper'in, kendisiyle görüşen Yahudi Ajansı Vaşington Temsilcisi Epstein'in, Türkiye'nin Filistin'in taksim planının Araplar tarafından kabul edilmesini sağlamasını istediğini, bunun sonucunda bölgede oluşabilecek kargaşanın önlenmesinin Türkiye'nin yararına olacağını ifade ettiğini, Epstein'e cevaben, Yahudilerin taksim planından hiçbir taviz öngörmemelerinin, Türkiye'den talep edilenin tavassuttan ziyade Araplara baskı yapılması olduğu izlenimi verdiğini, hâl böyle ise, Türkiye'nin Araplara herhangi bir teklifte bulunması için zeminin uygun olmadığını söylediğine dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 6 Mart 1948 tarih ve 750/34 sayılı şifre telgraf.	278
Belge 207	Dışişleri Bakanlığında BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegatesine iletilen, Yahudi Ajansı Vaşington Temsilcisi Epstein'a verilen yanıtın, Türkiye'nin Filistin'in taksimi planı çerçevesinde herhangi bir öneri yapması için zeminin müsait olmadığı görüşüne uygun olduğuna dair 12 Mart 1948 tarih ve 439/25 sayılı şifre telgraf.	279
Belge 208	Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun Dışişleri Bakanlığına, Arap Birliği Siyasi Komitesinin, Dışişleri Bakanlarının katılımıyla Beyrut'ta olağanüstü bir toplantı yaptığını bildirdiği 16 Mart 1948 tarih ve 868/15 sayılı şifre telgraf.	279

Belge 209	Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, merkezî idarenin zayıflamasının ve Araplar ile Yahudiler arasında artan gerilimin Korkonsülerin görev yapmasını güçleştirmeye devam ettiğini, ABD Başkonsolosluğunda yapılan toplantıda Korkonsülerin bu ciddi duruma hükümetlerinin dikkatini bir kez daha çekileceğini duyuran bir basın bildirisi yayımlama kararı aldığını Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 17 Mart 1948 tarih ve 71/47 sayılı yazı.	279
Belge 210	Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun Dışişleri Bakanlığına, Arap Birliği Siyasi Komitesinin, Dışişleri Bakanlarının katılımıyla Beyrut'ta yaptığı olağanüstü toplantı sonucunda, Filistin'e askerî sevkiyat yapılmaması ve karşılıklı olmak üzere Doğu Filistin'den itibaren silahlı faaliyetin durdurulması gerektiğinin açıklandığını, öte yandan, Yahudi azınlığının hukukunun Arap Birliği tarafından tanınması suretiyle, federal bir idareye zemin hazırlandığının görüldüğünü bildirdiği 20 Mart 1948 tarih ve 923/16 sayılı şifre telgraf.	281
Belge 211	Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in Dışişleri Bakanlığına, Filistin'de mandanın sona ereceği 15 Mayıs 1948 tarihinden sonra esasen vahim olan asayiş durumunu katliamların izleyeceği değerlendirmesiyle, tahliye zorunluluğunun ortaya çıkması halinde kullanılmak üzere, ödenek talebinde bulunduğu 29 Mart 1948 tarih 84/58 sayılı gizli yazı.	281
Belge 212	Dışişleri Bakanlığından Kudüs Başkonsolosluğuna, zorunluluk halinde Başkonsolosluğun Amman'a naklinin uygun bulunduğunu ve bu amaçla ödenek gönderildiğini bildiren 8 Nisan 1948 tarih ve 641/11 sayılı şifre telgraf.	282
Belge 213	Dışişleri Bakanlığından BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegeliğine, Mısır'ın, Filistin konusunu görüşmek üzere toplanacak BM Genel Kurulunun siyonizm etkisinden kurtarılması için Cenevre'de bir araya gelmesi hususundaki önerilerine destek istediği, cevaben önerinin geç yapıldığı, ancak Türkiye'nin genel siyasetinin imkânları çerçevesinde yardımcı olunabileceğinin ifade edildiğinin bildirildiği 8 Nisan 1948 tarih ve 649/35 sayılı şifre telgraf.	282
Belge 214	Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın Dışişleri Bakanlığına, Arap Birliği Konseyi toplantısındaki görüşmeleri ve Birliğin Filistin konusunda önalma çabalarıyla, üyeleri arasındaki görüş ayrılıklarını bildirdiği 17 Nisan 1948 tarih ve 329/122 sayılı çok gizli yazı.	283
Belge 215	Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın Dışişleri Bakanlığına, 26 Nisan 1948 tarihinde sona eren Arap Birliği Konseyinde alınan kararlara ilişkin duyularını, Yahudilerin Araplara nazaran daha iyi örgütlenmiş olduğunu ve savaş ile sonrasına dair öngörülerini bildirdiği 27 Nisan 1948 tarih ve 1391/26 sayılı şifre telgraf.	284
Belge 216	Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın Dışişleri Bakanlığına, Hayfa'nın Yahudiler tarafından işgali sonrasındaki gelişmeleri ve Ürdün'ün güçlü ordusu sayesinde Arap Birliği içinde merkezî bir konum aldığını, Arap Birliğinin Filistin'e askerî müdahalesine ilişkin duyum ve öngörülerini bildirdiği 8 Mayıs 1948 tarih ve 413/155 sayılı yazı.	285
Belge 217	Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in Dışişleri Bakanlığına, Filistin'de ulaşım ve iletişimin kesintiye uğradığını bildirdiği 28 Nisan 1948 tarih ve 1412/14 sayılı şifre telgraf.	287
Belge 218	BM Nezdinde Türkiye Daimi Delegesi Selim Sarper'in Ekonomik ve Sosyal Konsey kararını uyarınca kurulacak Filistin Muhtelit İktisadi Komisyonu için yapılacak seçimler hakkında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 30 Nisan 1948 tarih ve 482/185 sayılı yazı.	288

Belge 219	Dışişleri Bakanlığında BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegeliğine, Filistin Muhtelit İktisadi Komisyonu için yapılacak seçimlere ilişkin olarak Arap devletleri temsilcileriyle istişare edilerek hareket edilmesi talimatının verildiği 8 Mayıs 1948 tarih ve 873/42 sayılı gizli yazı.	288
Belge 220	BM Nezdinde Türkiye Daimî Başdelegesi Selim Sarper'in Dışişleri Bakanlığına, Kudüs ve mukaddes makamların korunmasının BM Vesayet Konseyine havale edildiğini, Filistin'in tamamının vesayetin altına alınmasına ilişkin ABD önerisini ve bu öneriye ilişkin olarak Türkiye adına yapılan beyanat ile Arap delegasyonlarının vesayetin kabul edilebilmesi için öne sürdükleri şartları bildirdiği 3 Mayıs 1948 tarih ve 1453/60 sayılı şifre telgraf.	288
Belge 221	Şam Elçisi Abdülahat Akşin'in, Yahudiler ile Filistin'in taksim planına karşı çıkan Arap devletleri arasındaki çatışmalara, Arap devletlerinin askerî kapasitesine ve ABD, İngiltere ve SSCB'nin tutumlarına dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 5 Mayıs 1948 tarih ve 649/350 sayılı gizli yazı.	290
Belge 222	Şam Elçisi Abdülahat Akşin'in, Suriye Başbakanı Cemil Mardam'ın diplomatik misyon şeflerine, Yahudilerin isteklerini kabul ettirmek için askerî harekâta giriştiklerini ve Araplara karşı mezalim yaptıklarını ifadeyle, Arap devletlerince Filistin'e müdahale kararı alındığını açıkladığını Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 16 Mayıs 1948 tarih ve 1614/68 sayılı şifre telgraf.	292
Belge 223	Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun, Lübnan Dışişleri Bakanı Hamid Frangie'nin diplomatik misyon şeflerini davet ederek Arap devletlerinin Filistin sorununa dair BM'ye ve diğer ülkelere iletilmek üzere bir muhtıra tevdi ettiğini ve amaçlarının taksim ve Yahudi göçünün önlenmesi olduğunu belirttiğini Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 17 Mayıs 1948 tarih ve 211/172/248 sayılı yazı.	293
Belge 224	Moskova Büyükelçisi Faik Zihni Akdur'un, Geçici Yahudi Hükümetinin SSCB tarafından tanındığına dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 18 Mayıs 1948 tarih ve 1632/108 sayılı şifre telgraf.	293
Belge 225	Sofya Elçiliği Maslahatgüzarı Basri Rızan'ın, Yahudi Devletinin Bulgaristan tarafından tanınmasının beklendiğine dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 19 Mayıs 1948 tarih ve 1643/142 sayılı şifre telgraf.	293
Belge 226	Buenos Aires Elçisi Emin Ali Sipahi'nin, İsrail Devletinin, ABD'nin ardından Arjantin, Guatemala, Uruguay ve Nikaragua tarafından tanınması sürecine dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 19 Mayıs 1948 tarih ve 10002/196 sayılı yazı.	294
Belge 227	İsrail Geçici Hükümeti adına Dışişleri Bakanı Moshe Shertok'un İsrail'in kuruluşunu bildiren ve İsrail'in Türkiye tarafından tanınmasını talep eden 20 Mayıs 1948 tarihli telgraf mesajı.	294
Belge 228	Dışişleri Bakanlığında Turkuno Daimî Temsilciliği ile tüm Büyükelçilik ve Elçiliklere, Geçici İsrail Hükümetinin tanınma talebine, içinde bulunulan aşamada karşılık verilmeyeceğini bildiren 25 Mayıs 1948 tarih ve 1022/67 sayılı şifre genelge telgraf.	295
Belge 229	Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak'ın, Geçici İsrail Hükümetinin tanınma talebine, içinde bulunulan aşamada karşılık verilmeyeceğini Başbakanlığa bildirdiği 29 Mayıs 1948 tarih ve 12612/202 sayılı yazı.	296

Belge 230	Başbakanlıktan Dışişleri Bakanlığına, Geçici İsrail Hükümetinin tanınma talebine, içinde bulunulan aşamada karşılık verilmemesinin uygun görüldüğünü bildiren 10 Haziran 1948 tarih ve 6/1940/76-1038 sayılı yazı.	296
Belge 231	Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Rağıp Baydur'un, Geçici Yahudi Hükümeti Vaşington Temsilci Vekili Eliahu Epstein'in Yahudi Devletinin Türkiye tarafından tanınması talebine ilişkin mektubunun örneğini Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 31 Mayıs 1948 tarih ve 585/204 sayılı yazı.	297
Belge 232	Şam Elçisi Abdülahat Akşin'in, Arap Birliğinin yayımladığı bildiriye, askerî bakımdan duruma hâkim bulduklarını ve mevcut konularında kalacaklarını, Filistin meselesinin çözülmesi için demokrasi ilkeleri ile adil bir yol bulunmasını ve BMGK kararlarının icrası için bir komite oluşturulmasını istedikleri hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 3 Haziran 1948 tarih ve 793/429 sayılı telgraf.	298
Belge 233	Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın, Arap devletlerinin Filistin harekâtının 11 Haziran 1948 tarihinde durduğunu kaydederek, Arap ve Yahudi kuvvetlerinin durumlarına, sahadaki konularına ve tarafların ateşkesi kabul etme gerekçelerine ilişkin bilgi ve değerlendirmelerini Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 18 Haziran 1948 tarih ve 535/211 sayılı yazı.	298
Belge 234	Şam Elçisi Abdülahat Akşin'in, Arap Birliği toplantısından dönen Dışişleri Bakanı Muhsin el Barazi'nin, Kont Bernadotte'un Ürdün'ün Filistin'le birleşmesi önerisinin kabul edilmediğini, ateşkesin uzatılması isteğine verilecek yanıtın olumsuz olmasını beklediğini belirttiğine dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 8 Temmuz 1948 tarih ve 2275/112 sayılı şifre telgraf.	301
Belge 235	Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın, Kont Bernadotte'un Filistin meselesinin çözümü hususundaki, Arap ve Yahudi kısımlardan oluşan "Birlik" kurulmasına dayanan düşünce ve önerilerini içeren andıç 27 Haziran 1948 tarihli nota ile Arap hükümetlerine ve Geçici Yahudi Hükümetine verdiğini, Arapların Filistin'de tek bir devlet kurulması esasına dayanan karşı önerilerde bulunduğunu Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 10 Temmuz 1948 tarih ve 635/259 sayılı yazı.	302
Belge 236	Şam Elçisi Abdülahat Akşin'in, Arap Birliği Meclisinin ateşkesi kabul ettiğini Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 19 Temmuz 1948 tarih ve 2392/120 sayılı şifre telgraf.	305
Belge 237	Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun, Arap Birliğinin ateşkesi kabul etmek için Yahudi göçünün önlenmesi ve Filistin'den göç edenlerin geri dönüşü şartlarını öne sürdüğünü Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 27 Temmuz 1948 tarih ve 2491/44 sayılı şifre telgraf.	306
Belge 238	Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun, Kont Bernadotte'un Lübnan'ı ziyaretine ve burada Arap Birliği Genel Sekreteri Azzam Paşa'yla, Lübnan Cumhurbaşkanı ve Başbakanın katılımlarıyla yaptığı görüşmelere, ancak bunlardan sonuç alınmadığına, ayrıca, Arap göçmenlerin içinde buldukları zor duruma dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 27 Temmuz 1948 tarih ve 313/243 sayılı yazı.	306
Belge 239	Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın, Kont Bernadotte'un Filistin meselesinin çözümü hususundaki Arap ve Yahudi kısımlardan oluşan "Birlik" kurulmasına dayanan önerilerinin Yahudi Hükümetince de kabul edilmeyerek görüşmelere devam edilmesinin istendiği, Bernadotte'un ateşkesin uzatılması önerisinin ve BMGK'nın bu amaçla kabul ettiği kararın sonuç vermediği ve çatışmaların başladığı, Arap Birliği Siyasi Komitesinin Bernadotte'un önerilerine ilişkin ateşkesin uzatılmasının kabul edilmediği, ancak görüşmelere devam etmeye hazır olduğu kapsamındaki yanıtlarını BMGS'ye gönderdiği, Bernadotte'un ateşkesine ve Yahudi ve Araplara bırakılan kısımlara dair değerlendirmelerini içeren raporunu BMGK'ya iletmediği,	306

- ayrıca, ABD'nin Filistin'de ateşkesin gerektiğinde ek önlemler de alınmak suretiyle sürdürülmesini ve bu amaçla arabulucuya yetki verilmesini öngören bir karar tasarısını BMGK'ya sunduğu, BMGK'nın müteakiben aldığı ateşkes kararının taraflarca kabul edildiği ve 18 Temmuz 1948 tarihinde ateşkesin yürürlüğe girdiği, Arap Birliği Siyasi Komitesinin Filistin'de Arap orduları tarafından işgal edilen mahallerde geçici bir sivil idare kurduğu hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 31 Temmuz 1948 tarih ve 695/279 sayılı yazı. 307
- Belge 240** Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın, Filistin'de başlayan ikinci ateşkes dönemindeki gelişmeler, Kudüs şehrinin gayriaskerî bir hâle koyulması, mülteciler meselesi, ateşkes ihlalleri ve Bernadotte'un BMGK'ya ihlallerin önlenmesine ilişkin telkinleri, Geçici Yahudi Hükûmetinin barış antlaşması için doğrudan müzakereye girilmesi hususunda Araplara yaptığı önerinin reddedilmesi, Arap ordularının komutası, Arap Birliği Siyasi Komitesince Filistin'de 22 Eylül 1948 tarihinde bir Arap hükûmetinin kurulması konularını ve Bernadotte'un 17 Eylül 1948 tarihinde uğradığı suikast sonucu ölümünden önce BMGK'ya ilettiği ve ateşkesin uygulanmasına dair gözlemleri ile Araplarla Yahudiler arasında Birleşmiş Milletlerin Filistin'de bir uzlaşma komisyonu oluşturması hususlarının öne çıktığı son raporunu Dışişleri Bakanlığına ilettiği 25 Eylül 1948 tarih ve 826/340 sayılı yazı. 312
- Belge 241** Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın, Gazze'de kurulan Geçici Filistin Hükûmetinin Arap devletleri tarafından tanınması konusunda belirsizliğin ve Filistin'in Arap kısımlarının komşuları ve bu çerçevede Suriye ve Ürdün arasında paylaşılması tahminlerinin sürdüğü hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 6 Ekim 1948 tarih ve 3154/71 sayılı şifre telgraf. 318
- Belge 242** Bağdat Elçisi Nebil Batı'nın, Gazze'de kurulan Geçici Filistin Hükûmetinin durumunun görüşülmesi için Amman'da Mısır ve Irak'ın katılımıyla bir toplantı yapıldığını, öte yandan, Geçici Filistin Hükûmetinin oluşturulması için Mısır'dan Gazze'ye gelmiş olan Kudüs Başmüftüsü Emin el Hüseyini'nin Mısır tarafından geri gönderildiğinin öğrenildiğini Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 25 Ekim 1948 tarih ve 2836/408 sayılı gizli yazı. 319
- Belge 243** Amman Elçisi Bedri Tahir Şaman'ın, Türkiye'nin ABD ve Fransa'yla birlikte BM Filistin Uzlaştırma Komisyonunda yer almasının Arap dünyasında ve özellikle Ürdün'de ilgiyle karşılandığını, Kasım-Aralık 1948 tarihlerinde düzenlenen Birinci Arap Filistin Amman Kongresi ile İkinci Arap Filistin Eriha Kongresi arasında geçen zaman zarfında Filistin'in geleceğine hâkim olmak isteyen Ürdün, Mısır ve Irak arasındaki çekişmenin sürdüğünü, Arap Birliği içinde uzlaşa sağlanamadığını, İngiltere'nin tarafsız gözükmeye rağmen Ürdün'e yönelik taahhütlerinin gündeme geldiğini, İngiltere'nin Ürdün'le birlikte Irak'ta da bu iki ülkenin anlaşmazlık halinde Arap Birliğinden ayrılacaklarını ifade edebilecek kadar etkisi olduğunu, Birleşmiş Milletler Aracı Vekili Dr. Bunche'un Amman ve Tel Aviv'de temaslarda bulunduğunu, Dr. Bunche'un Ürdün Başbakanıyla yaptığı görüşmede Irak cephesi ve Faluja'da mahsur Mısır kuvvetlerinin durumları dâhil Yahudilerle Ürdün arasındaki temaslarda durulduğu istihbaratının temin edildiğini, İkinci Arap Filistin Eriha Kongresi Başkanı Cabiri'nin Yahudilerin askerî başarısı karşısında Filistin'in geri kalanının kurtarılabilmesi için Ürdün Kralını Filistin Kralı olarak da ilan ettiklerini açıkladığını, Faluja'da zor durumdaki Mısır kuvvetlerinin tahliyesi için İngiltere'nin müdâhil olduğunu, İngiltere'nin Yahudilerle anlaşırıldığı Ürdün'ü, Iraklılarla birlikte Haşimi Arap cephesi olarak bırakmak istediğini, Irak'ta Nuri Sait Paşa veya taraftarlarının iktidara getirilmesinin beklendiğini, bu takdirde ya Irak ordusunun Filistin'den geri çekileceğini ya da Haşimilerin Yahudilerle barış yapacaklarını, Suudi Arabistan, Yemen ve Yahudilerle anlaşmak isteyen Lübnan'ın bu yolda ciddi engel olamayacağını, Suriye'nin kendi sorunlarıyla uğraştığını, çabası boşa gözüken Mısır'ın direnişinin şu veya bu şekilde ortadan kaldırılacağını Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 14 Aralık 1948 tarih ve 246/123 sayılı gizli yazı. 320

Belge 244	Bağdat Elçisi Nebil Batı'nın, Filistin'in Arap kısmının Kral Abdullah idaresine verilmesi hakkındaki Eriha kararlarına Mısır, Suriye, Lübnan, Suudi Arabistan ve Yemen hükümetlerinin itiraz ettiklerini, Irak Hükümetinin ise hâlihazırda tarafsız kalma kararı aldığı Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 13 Aralık 1948 tarih ve 3775/96 sayılı şifre telgraf.	331
Belge 245	Dışişleri Bakanlığından Şam, Beyrut ve Bağdat (96 sayılı şifre tele cevap) Elçiliklerine, buldukları ülkelerin hükümet yetkililerinin, Arap Filistinin Ürdün'e bağlanması dileğini içeren Eriha kararları hakkındaki görüşlerinin öğrenilmesi talimatı gönderilen 15 Aralık 1948 tarih ve 2242/112 sayılı şifre telgraf.	331
Belge 246	Bağdat Elçisi Nebil Batı'nın, Irak'ın, Filistin meselesinde arzu edilen çözüme güç kullanarak ulaşamayacağı yönündeki genel kanaate rağmen Filistin'i kurtarma kararıyla Ürdün Kralı Abdullah'ın desteklediği Eriha kararları arasında kaldığını, durumun Amman'da görüşmelere devam eden Irak heyetinin elde edeceği sonuca göre açıklığa kavuşacağını tahmin edildiğini Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 16 Aralık 1948 tarih ve 3800/97 sayılı şifre telgraf.	332
Belge 247	Dışişleri Bakanlığından, Eriha kararlarının Irak'ın müdahalesiyle bir süre uygulanamayacağı yönündeki Arap kamuoyundaki beklentiye dair görüş bildirilmesi talebiyle Bağdat Elçiliğine gönderilen 18 Aralık 1948 tarih ve 2264/64 sayılı şifre telgraf.	332
Belge 248	Bağdat Elçisi Nebil Batı'nın, Ürdün'ün Eriha kararlarını kabul etmek suretiyle güç kazanmasını diğer Arap devletlerinin istemeyeceği, Ürdün'ün Arap devletlerine karşı çıkmasının ve Irak'ın da buna hemen dâhil olmasının mümkün görülmemesi nedeniyle, Irak'ın gelişmelere göre araya girmesinin bekleneceği, durumun Arap Birliğinin tutumuna göre açıklığa kavuşabileceği hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 20 Aralık 1948 tarih ve 3832/98 sayılı şifre telgraf.	332
Belge 249	Şam Elçisi Abdülhâhat Akşin'in, Suriye Cumhurbaşkanının Eriha kararlarına karşı olduğunu açıkladığı ve bu konuda İbnissuud'u ve Kral Faruk'u izleyeceği, bazı Suriye kabilelerinin Kral Abdullah'ı destekledikleri ve Suriye işlerine müdahalesini istedikleri, Suriye'nin Irak ile olan son temaslarının Ürdün ve diğer Arap devletleri arasında uzlaşma sağlanmasını amaçladığının düşünüldüğü, Yahudilerin Mısır ve Suriye'ye saldırmalarının olası olduğu, bunun Suriye için vahim sonuçlara yol açacağı hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 20 Aralık 1948 tarih ve 3834/192 sayılı şifre telgraf.	333
Belge 250	Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun, Lübnan'ın Eriha kararlarına yumuşak bir dille itiraz etmiş olduğunu ve Arap hükümetlerinin çatışan siyasetleri karşısında, dostane tarafsızlık izleneceğine dair bir açıklamanın hazırlandığını öğrendiğini Dışişleri Bakanlığına bildiren 20 Aralık 1948 tarih ve 3829/68 sayılı şifre telgraf.	334
Belge 251	Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun, Lübnan Başbakan Yardımcısı ve İçişleri Bakanının, Lübnan'ın taraflar arasında aracılık yapmaya karar verdiğini, Kahire'de toplanacak Arap Birliği Konseyinde Yahudi Devletinin ve Filistin'deki oldubittinin kabul edilmesini önerceklerini, bir yandan da Yahudi Devletinin gelecekteki taleplerini önleme garantisi arayacaklarını, Mısır Dışişleri Bakanının mutabık olduğunu, Suriye'nin itiraz etmesine rağmen çoğunluğa katılmasının beklendiğini söylediği hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 25 Aralık 1948 tarih ve 3886/69 sayılı şifre telgraf.	334
Belge 252	Bağdat Elçisi Nebil Batı'nın, Irak'ta Filistin'in kurtarılmasını isteyen gösteriler yapıldığını, Irak kuvvetlerinin Filistin cephesinde harekâta başladığını, Dışişleri yetkililerinin Arapların silah ve mühimmat sağlamadaki güçlükleri aşıklarını, Kral Abdullah'ın yardımının beklendiğini ima ettiklerini, İngiltere'nin Irak ve Ürdün'e silah yardımı yaparak Yahudilere boyun eğdirdikten sonra Ürdün'le birleşik Filistin'de zamanla Suriye ve Irak'ın da bağlanacağı bir çeşit kanton idaresi kurmak niyetinde olabileceğini Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 29 Aralık 1948 tarih ve 3926/99 sayılı şifre telgraf.	335

Bağdat Elçisi Nebil Batı'nın, sıkıyönetim kararlarına rağmen dört gün içinde üç gösteri yapıldığı, polisin yalnızca son gösteriye müdahale etmesinin Mısır ile yakınlaşmayı ve Filistin'de direnişi amaçlayan Başbakanın örtülü onayına bağlandığı, para ve silah eksikliği nedeniyle Filistin meselesinin taksimle sonuçlanmasının kaçınılmaz olduğu yönünde görüşler bulunduğu hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 30 Aralık 1948 tarih ve 3934/100 sayılı şifre telgraf. ....

BELGELER

BELGE 1: TBMM'nin Paris Mümessili Ferit Bey'in Filistin'deki durum, İngiltere tarafından oluşturulan Filistin Hükûmetinden Arapların duydukları rahatsızlık, Filistinli Müslümanlar ve Hristiyanlar tarafından seçilen dördüncü Millî Kongre'nin İngiltere'ye gönderdiği temsilcilerin temaları ve İngiltere'nin gelişmelere ilişkin tutumu hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 23 Nisan 1922 tarih ve 282 sayılı yazı.

Kudüs Arap Heyet-i Murahhasası azasından Emin Tahyi ve Muin Madi Beylerin Londra'dan Paris'e gelerek acizleriyle mülakatından bilistifade Filistin vaziyeti hakkında istihsal edilen malumat, bu bapta ayrıca icra edilen tahkikat netayicinin de ilavesiyle berveçh-i ati arz olunur:

Harb-i umumi esnasında İngiliz ricali tarafından Filistin'de bir Hükûmet-i Yahudiye tesisi hakkında vaki olan beyanatın, 1917 senesinde İngiliz Hariciye Nazırı Mister Balfour'un milyarder Rothschild'e yazdığı bir mektupla "İngiltere Hükûmetinin Filistin'de Yahudiler için vatan-ı kavmî tesisine taraftar olduğunu ve bununla beraber akvam-ı saire hukukunun da muhafaza edileceği" suretinde icra ettiği vaad-ı resmînin ve Sevr Muahdesine aynı maksatla ithal olunan 95'inci maddenin, mütareke akabinde tatbikatına tevessül edilmiş ve Hükûmet-i İsrailiye'ye riyaset etmek üzere Sir Samuel Kudüs'e gönderilmiştir. Fakat İngilizler hükmetmek için parçalamak düsturuna tevfikan Kudüs'ü ikiye taksim etmişlerdir ki, bunun birisi, Şeria yahut Jordan Nehri'nin şarkında ve merkezi "Amman" olmak üzere Faysal'ın biraderi Emir Abdullah'ın taht-ı idaresinde bulunan Maveraül-Ürdün (Transjordani), diğeri bunun garbında bulunan asıl Filistin'dir. Maveraül-Ürdün'de İngilizler, nüfuzlarını, Emir Abdullah'ın yanına verdikleri bir İngiliz müşaviri vasıtasıyla icra etmektedirler. Bunun teşkilatı İslam ve Arap'tır. Bu hükûmete Filistin gümrükleri varidatından kırk bin lira ita edilmektedir.

İkincisi "vatan-ı kavm-i Yahud" tesmiye edilen Filistin Hükûmeti olup 21 azadan mürekkep bir meclis tarafından idare edilmektedir. Aza-yı mezkûnenin on biri Fevkalade Komiser Sir Samuel tarafından mansup memur, diğeri on tanesinin dördü İslam, üçü Yahudi ve üçü Hristiyan olmak üzere ahaliden müntheiptir.

Filistin'de nüfusun elyevm sekiz yüz bine baliğ olduğu söylenmektedir. Bu miktarın yirmi beş bini muahharen gelen muhacirin olmak üzere, yetmiş bini Yahudi, yetmiş bini Hristiyan ve mütebakisi İslam'dır. Filistin'deki mevcudiyet-i milliyelerinin Musevi ekalliyeti nüfuzuna girdiğini gören İslam ve Hristiyan Araplar, şimdiye kadar Hükûmet-i Yahudiye teşekkülünü birkaç kere protesto etmişler ve bu protestolarını gerek Cemiyet-i Akvama, gerekse Avrupa hükûmetlerine göndermişlerdir. Fakat geçen sene Filistin üzerindeki İngiliz mandasının tasdiki keyfiyetinin Cemiyet-i Akvama havalesi üzerine Filistin merkez ve mülhakatındaki Müslüman ve Hristiyan bilumum ahalinin intihabıyla teşekkül eden ve adet-i azası doksan altı olan Millî Kongre dördüncü defa olarak biliçtima Cemiyet-i Akvam Nizamnamesinin 22'nci maddesine tevfikan Filistin'e hamî olacak devletin intihabında rey-i ahalinin sorulması lazım gelirken bunun ihmal edilmiş olmasını protesto, Filistin'de bir hükûmet-i Yahudiye teşekkülünü ret, Filistin'de müstakil bir hükûmet-i milliyeye tesisini

talep ve bu hükûmeti himaye edecek devletin de plebisit ile tayini lüzumunu ilan eylemişlerdir. Kongrenin işbu metalibi Avrupa hükûmetlerine isma etmek üzere intihap ettirdiği altı kişilik millî heyet-i Murahhasa sekiz aydan beri Londra'da bulunmakta ve İngiliz Hükûmetine kongre mukarreratını kabul ettirmeye çalışmaktadırlar. Fakat İngilizler tarafından heyet-i Murahhasaya ehemmiyet ve itibar atfedilmediği anlaşılıyor. Çünkü bu heyet azası sekiz aydan beri ancak bir defa Müstemlekat Nazırı Churchill tarafından kabul edilmişler ve diğer bir rical-i hükûmetle görüşmeye muvaffak olamamışlardır. Heyet-i Murahhasa azasından ikisinin beyanatına nazaran İngiliz efkâr-ı umumiyesinin bir kısmı Filistin'de bir Yahudi Hükûmetinin devam edemeyeceğine kanaat hasıl etmiş ve hatta Churchill dahi bu kanaate iştirak eylemekte bulunmuş ise de İngiliz istikrazat-ı cebriyesine Yahudilerin muaveneti mukabili olan taahhüdât-ı resmiye-i sabıka hilafına İngiltere'nin Yahudi Hükûmetini ilgası muvafık olamayacağı ve bu imkânsızlığın kendi kendine tahakkuk etmek üzere meselenin zaman ve sürüncemeye bırakılması fikrinde bulunmakta imiş.

Ayrıca alınan malumata göre Filistin'de Musevi kesafetini temin için mahal-i saireden getirilen yirmi beş bine karib Yahudinin ekseriyetle amele ve komünist olması ve diğer taraftan muhaceret-i vakıanın amele-i mahalleyn arasında iş buhranı vücuda getirmesi ve nihayet Yahudi ve Arap cereyanlarının tesadümü hasebiyle Kudüs'ün asayışı de ara sıra halele uğramaktadır. Bu cümleden olarak Yafa'da bir ve Kudüs'te iki defa mühimce üç ihtilal zuhur etmiş ve ahali arasında kitaller vuku bulmuştur.

İngiltere Hükûmeti gerek bu ihtilallerin önünü almak ve gerekse nahoşnut Arapları kısmen tatmin etmek maksadıyla Filistin Hükûmetini idare eden yirmi bir kişilik meclisteki dört İslam azanın altıya iblağını teklif etmiş ise de, Heyet-i Murahhasaca takip edilen asıl maksat, Hükûmet-i Yahudiyenin ilgası olduğu için, teklif-i vakiin kabul edilmediği ve alenen söylenmemekle beraber, ileri sürülen metalip arkasındaki hakiki maksadın da Suriye vahdetinden ibaret olduğu maruzdur efendim hazretleri.

BELGE 2: TBMM'nin Paris Mümessili Ferit Bey'in Lord Balfour'un Filistin'deki İngiliz mandasının Cemiyet-i Akvamca tasdikini istemesi karşısında yaptığı itirazı ilan eden duyurduğunu Hariciye Vekâletine bildirdiği 19 Mayıs 1922 tarih ve 71 sayılı şifre telgraf.

Cemiyet-i Akvam Meclisinin içtima-i ahirinde Lord Balfour Filistin üstündeki İngiliz mandasının Cemiyet-i Akvamca tasdikini istedi. Hukukumuzun muhafazası kaydından maada İngilizlerin sulhumuza karşı gösterdikleri müşkülata mukabele olarak Türkiye'nin muvafakati olmaksızın bu gibi mukarreratın keenlemeyekün olacağını ilan lazım geldi. Bu itirazın Cemiyet-i Akvam Meclisi müzakeresinin hitamından bir zaman sonra neşri[nin] müessir olmayacağı düşünüldü. Ve Reis Paşa Hazretlerinin aksam-ı memalikimize müteallik olup evvelce vaki beyanat-ı muhtelifeleri ve Heyet-i Vekilede cereyan eden müzakerat derpiş edilerek derhâl bir itirazname tertip ve neşir ile Cemiyet-i Akvamı tasdik etmediğimiz için tebliğ de Cemiyete hitaben edilmedi. Tebliğin sureti açık telgrafla [bkz. Belge 3, Fransızcası için bkz. Belge 6] arz edilmiştir.

BELGE 3: TBMM Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine 22 Mayıs 1922 tarihinde gönderilen Lord Balfour'un Filistin'deki İngiliz mandasının Cemiyet-i Akvam tarafından tasdik edilmesi talebini protesto etmek ve Türkiye'nin dâhil olmayacağı kararların yok hükmünde sayılacağını duyurmak amacıyla basın organlarında yayımlanan Fransızca açıklamanın Ankara'da yapılan tercümesi.

Cemiyet-i Akvam Meclisinin içtima-i hazırı esnasında Lord Balfour Filistin mandasının İngiltere'ye tevcihini talep etti.

Mümessillik Türkiye ile kati bir sulh akdedilmezden evvel Osmanlı İmparatorluğu arazisinden hiçbir parçası hakkında meşru bir surette karar verilemeyeceğini nazar-ı dikkate alarak bu hususta verilecek bilcümle kararları hükûmeti namına protesto eder ve Türkiye dâhil olmaksızın ittihaz olunan kararları keenlemyekün addeder.

BELGE 4: TBMM'nin Paris Mümessili Ferit Bey'in Lord Balfour'un Filistin'deki İngiliz mandasının Cemiyet-i Akvam tarafından tasdik edilmesi talebini protesto etmek amacıyla basın organlarına ilettiği açıklama hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 29 Mayıs 1922 tarih ve 378 sayılı yazı. Londra'da Muslim Standard gazetesi sahibi ve Londra İslam İstihbarat Bürosu Kâtib-i Fahrîsi Abdülkayyum Malik Efendi'nin sözkonusu açıklamaya ilişkin mektubu yazı ekinde yer almaktadır.

Maruz-ı acizidir,

Cemiyet-i Akvam Meclis idaresinin içtima-i ahirinde İngiliz Murahhası Lord Balfour Filistin üzerindeki İngiliz mandasının cemiyetçe tasdikini teklif etmesi üzerine, Türkiye sulhunun akdine kadar herhangi taraftan gelirse gelsin bu gibi mukarreratın keenlemyekün addolunacağını beyan ve ilanı lazım geldi. Osmanlı İmparatorluğu'nun aksam-ı sabıkası üstündeki hukukumuzdan feragat etsek bile, bunun Türkiye'ye temin edilecek birtakım menafi-i mütebakabileye karşı vuku bulması tabiidir. Bu gibi hususatın suret-i katiyede intacı Türkiye'nin muvafakatine vabeste olduğunu anlatmak suretiyle Düvel-i İtilafiyeye Türkiye ile anlaşmanın zaruretini bildiren bir misal göstermek için bu mesele bir fırsat ihdas eylemiş oldu.

Bu bapta icap eden tebliğin neşri için evvela bittabi vekâlet-i celilerinden istilam-ı keyfiyet ve telakki emrolunması derpiş edilmiş ise de bu istilamın asgari iki haftalık bir zamana muhtaç bulunduğu ve hâlbuki o vakte kadar bu meselenin actualitəsi zail olarak tebligat neşrinin mevkisiz düşeceği ve bu sebeple ihtimal ki eskimiş bir meseleyi matbuatın dahi neşirden istinkâf edeceği ve neşrolunsa bile efkâr-ı umumiyenin dikkatini celp eylemeyeceği mütalaa olunarak ve İmparatorluk aksam-ı mütebakiesindeki hukukumuzun, akd-i sulha değin muhafazası, bu aksam-ı arazi üzerine mevzu hükümlerin rızamızı munzam olmadıkça tarafımızdan tanınmayacağı hakkında mukaddema Reis Paşa Hazretleri tarafından vaki bazı beyanat ve yine bu vadide Heyet-i Vekilede cereyan etmiş bulunan müzakerat esas ittihaz edilerek bir sureti telgrafla arzedilmiş ve adem-i

vusulü ihtimaline mebni suret-i diğeri de maktua halinde merbuten takdim kılınmış olan tebliğ “Havas” ve “Enformasyon” ajansları ve matbuat-ı yevmiye ile neşr ve ilan olunmuştur.

İşbu tebliğ ile Suriye’den dolayı Fransızların bir suitesire kapılmaları ihtimali nazar-ı dikkate alınarak keyfiyetten evvelce Perenti’ye suret-i münasibede bahsedilmiş ve kendisine Fransa’nın bazen Türkiye’ye bizzarure İngiltere ile beraber hitap etmesi kabilinden olarak bu tebliğin de umumi bir surette tertip edildiği beyan olunmuştur.

Londra’da Muslim Standard gazetesi sahibi ve Londra İslam İstihbarat Bürosu Kâtib-i Fahrîsi Abdülkayyum Malik Efendi tarafından bu tebliğe müteallik olarak mersul[e] mektup sureti de beray-ı malumat leffen takdim kılınmıştır efendim hazretleri.

* * *

Londra 24 Mayıs [1]338

Ferit Beyefendiye

Suriye’ye Filistin ve diğeri memleketler üzerinde cari mandaların şekli atileri hakkında bazı sualleri havi mektubuma lütfen cevap verildiğinden dolayı zat-ı alilerine arz-ı şükran eylerim.

Bu husustaki beyanatınızın derhâl neşredilmiş bulunmasından dolayı pek memnunum. Bu beyanatın bu bapta ittihaz olunacak mukarrerat üzerine icra-yı tesir edeceğini zannediyorum.

Türkiye’ye izamı teklif olunan tahkikat heyeti meselesinde Hindistan Müslümanlarının aldıkları vaziyeti irae eden Hindistan Hilafet Komitesinden mevruk telgrafname suretini takdim ediyorum [*arşivimizde rastlanmamıştır*]. Bu telgrafname hakkındaki mütalaanızı ve telgrafname muhteviyatının Türk nokta-i nazarını tamamen takviye edip etmediğini bir mektupla bendenize bildirmek lütfunda bulunursanız minnettarınız olurum efendim.

Abdülkayyum Malik

BELGE 5: Suriye ve Filistin Milletvekilleri Heyetleri namına Süleyman Kenan, Caberizade İhsan ve Şekib Arslan tarafından TBMM’nin Roma Mümessillğine gönderilen, adigeçenlerin Türk-Arap ilişkilerinin uzun tarihi hakkındaki görüşlerini ifade ettikleri ve Suriye ile Filistin adına Sevr hükümlerinin yok hükmünde addedilmesini ve yapılacak görüşmelerde Misak-ı Millî’de yer alan Arap milletinin seçme hakkına ilişkin meşru taleplerinin savunulmasını talep ettikleri 19 Ekim 1922 tarihli yazı.

Bir kanun-ı dinî ve ahlakînin müştereken zir-i saye-i himayetinde yaşadığımız Türk kardeşlerimizle teşkil ettiğimiz aile hayatında beş yüz seneden beri iğbirar-ı bahş-hatır olacak ciddi bir hadise zuhur etmediği gibi her iki unsurun bir memba-ı nur u feyzden itiraf[?] ettikleri efkâr, adet ve ananâtı mütemadi bir ahenk-i ittifak ve itilaf içinde muhafaza ettikleri ca-yı iştibah değildir.

Fakat, asr-ı ahir zarfında Avrupa'yı baştan başa istila eden milliyet cereyanları denilebilir ki aynı zamanda bu iki unsurun tabakat-ı münevveresi arasında bir saha-i nümuv bulmuş ve adeta bu halin netice-i tabiiyesi olarak türeyen ayrılık ve gayrılık fikirleri bir hadise-i içtimaiye ve ilmiye olmak üzere telakki ve tevsi edilmeye başlanmıştı. Bununla beraber her iki milletin bu fikre muhalif fırkaları bu cereyanın önünü almaya her türlü vesaitle çalışmışlarsa da kuvvetli surette teessüs eden bu fikretin kam' ve imhasına muvaffak olmamış bilakis say ve amellerinin bir netice-i makûse verdiğini müşahede ile dilhun olmuşlardı.

Bugün bir emr-i mukzi karşısında bulunarak yekdiğerinden ayrılmış iki kardeş vaziyetinde bulunmakta olan Türkler ve Araplar, henüz asrın miras-ı tarihiyesi ve ananat-ı müşterekesi ile yekdiğerine merbut aynı medeniyet-i aliyenin vaz ettiği hukuk ve vezaif ile mukayyet ve bir his-i tabi-i tahaffuzun tevlit ettiği karabet-i ruhiye ile bağlıdırlar.

En ufak bir numune olmak üzere Suriye'nin kendi istiklal ve mevcudiyetini Türklerin selameti uğrunda feda ettiğini söylemek kifayet eder. Adana'nın Fransızlar tarafından işgal edildiği feci günlerde mühimmat-ı harbiye ve nakliyat-ı askeriye'nin geçmesine mâni olmak hususunda -bütün zaaf-ı [okunamamıştır] rağmen- Suriye'nin gösterdiği azm ü sebat Türkler hakkında Arapların hissiyat-ı umumiye-i daverane ve vedatkâranesinin belîğ bir delilidir.

Şu hakayıkı muhtasaran serdettikten sonra bizi tevkil eden Suriye ve Filistin namına olarak Osmanlı Hükûmet-i Milliyesinin nazar-ı ıttılama mevad-ı atiyeyi ref ü ala ve nazar-ı ihtimam ve inayetini istida ile kesb-i şeref eyleriz:

1) Suriye ve Filistin, Devlet-i Aliye-i Osmaniye'yi taksim ve teczie eden "Sevr-Sevre" Muahedesinin Hükûmet-i Milliyenin seyf-i celadetiyle yırtıldığını bir memnuniyet-i mesudane ile kaydettiğini arzeyer.

2) Suriye ve Filistin, başlarına çöken vicdansız ecneblerin hâkimiyet-i mevzua ve saltanat-ı gayr-i meşrualarının nihayetpezir olduğunu, "Sevr-Sevre" Muahedesinin temziki netice-i tabiiyesinden bulunduğunu beyana müsaraat eyler.

3) Hulefa[okunabilmektedir] harp esnasında beyanat-ı müteaddide de bulunarak harp maksatlarının akvamın tahlisinden başka bir matlaba müstenit olmadığını ve bu harbin bir harb-i hürriyet olduğunu tasrih ve suret-i umumiye ve hususiyede bu beyanati tekit ettiklerini nazar-ı dikkat ve ehemmiyete alarak harbin hitamını müteakip Devlet-i Aliye-i Osmaniye'nin taksimini ve aksam-ı memalikinin istilasını teşri maksadıyla "manda-mandat" vesair nam altında Suriye ve Filistin ve Irak'ı istilalarını taahhüdât ve beyanat-ı sariha-i vakiyaya muhalif add ve bu işgalin zaman-ı vukuundan beri kemal-i şiddet ve nefret ile protesto edildiğini ve bu istilaya hiçbir zaman ram olmayacağını en kati bir surette beyan ve tekit eyler.

4) Ümmet-i Arabiyenin hak-ı ihtiyârını temin etmek Hükûmet-i Milliye-i Osmaniye'nin Misak-ı Millîsi'nin esasatından biri olduğuna istinat ederek "Sevr-Sevre" Muahedesinin inhilali ile kablelharb bulunduğu hal ve vaziyeti iktisap eden memalik-i mezkûrenin hak-ı ihtiyârı temin edilmedikçe Hükûmet-i Seniye-i Milliyenin akd-i sulh etmeyeceği itimadını bu vesile ile izhar eyler.

5) “Sevr-Sevre” inhilali neticesi olarak Devlet-i Aliye-i Osmaniye’nin memalik-i kadimesi üzerindeki her türlü hukukunu hulefanın namına terkettiğini mutazammın Sevr Muahedesinin (132) keenlemyekün hükmünde olduğunun ilan buyurulmasını Suriye ve Filistin namına talep ve istirham ve önümüzde açılacak Şark mütemerinde Türk Hükûmet-i Milliyesinin mümessilin-i aliyesi tarafından her iki milletin menafi-i esasiye-i hayatiyesine taalluk edip Misak-ı Milli’nin hak-ı ihtiyâra temas eden metalib-i meşruamızın müdafaa edilmesini ve her iki kavmin revabıt-ı kadime-i meveddet ve muhadenetinin tesbit ve teyidi ile bu sahada daimî ve kavi bir heyat-i ittifakiyenin tesisi vesailinin istikmalini Hükûmet-i Milliye-i Osmaniye’den istitaf ettiğimiz maruzdur. Fi 28 Saferü'l-Hayr 1341

BELGE 6: TBMM’nin Paris Mümessili Ferit Bey’in, Lord Balfour’un Filistin’deki İngiliz mandasının Cemiyet-i Akvam tarafından tasdik edilmesi teklifini protesto amacıyla ilgili ülkelerin büyükelçiliklerine gönderdiği ve basında yayımlanmasını sağladığı nota hakkında Lozan’daki Türk Heyeti Murahhasa Riyasetine gönderdiği 4 Aralık 1922 tarih ve 1072 sayılı yazı.

Maruz-ı âcizidir,

Cemiyet-i Akvam Meclis idaresinin geçen mayıs ayına müsadif içtima ahirinde İngiliz Murahhası Lord Balfour Filistin hakkındaki İngiliz mandasının Cemiyet-i Akvam Meclisi tarafından tasdikini talep ve teklif etmiş idi. Bunun üzerine sureti melfuf notayı [*Türkçesi için bkz. Belge 3*] hükûmet-i metbualarına bildirmek üzere Paris’teki İngiltere, İspanya, İtalya, Amerika ve Japonya sefaretlerine tebliğ ettiğim gibi bir suretini de gazete ve ajanslar vasıtasıyla neşrettirerek memleketimizin diğer hükûmetler tarafından işgal olunan aksamı üzerindeki hukukumuzun sulhun akdine kadar mahfuz bulunduğunu ve bu aksam-ı arazi üzerine mevzu hükümlerin rızamız lahik olmadıkça tarafımızdan tanınmayacağını beyan eylemiş idim. Mesele-i mezkûrenin müzakerat-ı sulhiye esnasında heyet-i celilelerince tetkiki tabii bulunduğundan beray-ı malumat arz-ı keyfiyete ictisar kıldını efendim.

* * *

Copie de la note remise, en date du 18 Mai 1922, aux Ambassades d’Espagne, d’Amérique, d’Angleterre, du Japon et publiée par les journaux.

Au cours de l’actuelle session du Conseil de la Société des Nations, Lord Balfour a demandé l’attribution à l’Angleterre du mandat palestinien.

La Mission diplomatique Turque considérant qu’il ne saurait être légalement statué sur aucun parti du territoire de l’Empire Ottoman avant qu’une paix définitive ne soit conclue avec la Turquie, proteste au nom de son Gouvernement contre toutes décisions éventuelles à ce sujet, et considère comme nulles et non avenues les décisions prises en dehors de lui.

BELGE 7: Hariciye Vekâletinin, Filistin Arap Beşinci Konferansı Lecnei Tenfiziyesi (İcra Komitesi) Heyeti'nin Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği mektubu Lozan'daki Türk Heyeti Murahhasa Riyasetine iletildiği 1 Ocak 1923 tarih ve 8090 sayılı yazı. Mektupta, Misak-ı Millî'de yer verilen ilkeler doğrultusunda, Arapların yaşadıkları yerlerde geleceklerinin tayininin kendilerine bırakılması ve TBMM'nin mücadelesi sonucu ortadan kaldırılan Sevr Antlaşmasınının 95. maddesindeki zalim siyasetin uygulanmaması için destek talep olunmaktadır.

Filistin Arap Beşinci Konferansı Lecnei Tenfiziyesi Heyeti namına Ömer imzalı Büyük Millet Meclisi Riyasetine varit olan mektup aynen takdim kılındı efendim.

* * *

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti Reisi Devletlü Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri

Huzur-ı Samisine

Maruz-ı acizanemizdir

Taht-ı riyaset ve irşad-ı devletlerinde bulunan ordu-yı ali-i İslam'ın, kahraman Türk ordusunun mazhar-ı himaye-i samedani olarak ahiren ihraz eylediği zafer-i ali cümle ihvan-ı İslamı eşkriz-i meserret eylemiş ve bütün âlem-i Şark'ta ve hassaten âlem-i İslam'da yeni bir fecr-i ümit ve azim küşat etmiştir. Vatanını pay-ı a'dadan bir hayli fedakârlıklar ihtiyâr ile ve harikulade bir azm ü metanet ibraz etmek suretiyle tahlise muvaffak olmak ulviyeti ulum-ı İslam-ı ihvanınız nezdinde bir ders-i ibret ve bir minhac-ı hakiki teşkil edecektir. Aynı zamanda Şark'ın ve âlem-i İslam'ın neşeti için masruf olan kuvvet-i zalime ve müstamerenin pek rana mizan-ı alaniyete zuhurunu müntic olan bu tecavüzet; gayeyi akvam-ı Şarkiye ve tavaif-i İslamiye arasında tevhide medar olmuştur. Her türlü itibar ile Filistin ahali-i Müslimesinin tebrikat-ı halisanesini arza Hüseyinzâde Musa Kazım Paşa Hazretleri riyasetindeki heyet-i murahhasamızı tevkil eyledik. Filistin dahi pay-ı istimar altında ezilmekte ve istitaatı nisbetinde dört seneden beri bu kuvvet-i istimar ile uğraşmakta olan bir kıtadır. Birinci kible-i İslamı ve sahra-i müşerrefeyi muhtevi olmak itibariyle umum-ı İslamlarca mutena ve mukaddes bir mevkii haiz olan bu küçük kıta içinde bir vatan-ı kavmi Yahudi ihdas etmek vesilesiyle idare ve istimarın en mukim eşkâli tatbik olunmaktadır. Sekiz yüz bin nüfustan (Şeria Nehri'nin şark tarafı hariç) ibaret olan umum-ı ahali ve sekenenin altı yüz otuz bini İslam'dır. İşbu ahali şimdiye kadar başkaca Hristiyanlar dahi dâhil olduğu halde idare-i hazıraya katiyen gerdendade-i itaat olmamış ve her vesile-i siyasiyeden istifadeye şitaban olmuştur. Misak-ı Millî-i Türkinin en necib bir tecellisi olan "bilad-ı Arabiye-i Mısirinin kendi ahali ihtiyârına taliki" maddesi iki kavim arasındaki revabıtın inhilalini iddia edenleri iskat ve [bir kelime okunamamıştır] etmiş ve Filistinlilerce dahi mahsus olan menafi-i mütekalibinin Türk ihvan-ı dilaveranımızca da mazhar-ı takdir olduğunu bir kat daha ispat etmiştir. Bu suretle gaye-i mukaddesimizin istihsali zımnında mesai-i vataniyemizi tazif ve diğer taraftan mezkûr heyet-i murahhasamızı huzur-ı

alilerine izam ve aynı zamanda Türk muhterem mendublarıyla sıkı temas ve istirhamda bulunmak üzere Lozan'a azimetini tebliğ ettik. Misak-ı Millî-i alinin tamamen tatbikini hâlâ ilan-ı ulûv-i cenabından ve azm-i katisinden bir hatve tehhür etmek istemeyen Büyük Millet Meclisinin bütün âlem-i İslam'ın muhtır-ı inzarı olan ve ekseriyet-i azimesi İslam olan bu memleketin istikbaline müteallik noktasında mahza cihatlarıyla mülga addolunan eski Sifer [Sevr] Muahedesinin 95'inci maddesindeki siyaset-i zalimânenin adem-i tasdiki hakkında evamir ve talimat-ı mukteziye itası istirhamına cüret eyledik. Ferman.

Fi 1 Teşrinisani sene [1]922

Filistin Arap Beşinci Kongre Lecne-i Tenfiziyesi Heyeti namına
Ömer

BELGE 8: *Heyet-i Murahhasa Reisi İsmet Paşa tarafından Hariciye Vekâletine 22 Haziran 1923 tarihli yazı ekinde iletilen, Filistin'deki siyonist hareketine karşı Türkiye'nin tutumuna ve Türkiye'de siyonist harekete zorluk çıkarıldığına dair duyumlara ilişkin bilgi almak isteyen Yahudi Matbuat Bürosu Kâtibinin mektubu.*

Türkiye'deki siyonist organizasyonuna karşı birkaç ay evvel müşkülât çıkarıldığı haber alındığından bahisle Filistin'de siyonist hareketine karşı alacağımız vaziyete ve Filistin'de amalimiz mevcut olup olmadığına dair malumat itası talebini mutazammın "Yahudi Matbuat Bürosu Kâtibi" imzasıyla alınan mektup beray-ı malumat takdim edildi efendim.

* * *

London, 14th June 1923

His Excellency Ismet Pasha,
Turkish Delegation,
Lausanne.

Your Excellency,

The above agency, the only Jewish news agency in existence which serves 150 Jewish newspapers throughout the world and more than 1,250 non-Jewish papers with Jewish news, would greatly appreciate the favour of a statement on the Jewish and Zionist situation in Turkey.

Some months ago reports reached us from Constantinople that the Zionist Organisation in Turkey was hampered in its work by the unfavourable attitude of your Government.

May we therefore ask whether these reports were correct, and what the attitude of your Government is towards the Zionist movement and towards Palestine? Is Palestine one of the countries claimed by your Government?

We would also be much obliged for a statement regarding the Jewish situation in Turkey.

Trusting to receive the favour of a statement,

We beg to remain,
Yours obediently,

(signature)
Secretary.

BELGE 9: *Hariciye Vekâletinden Dâhiliye Vekâletine gönderilen, Filistin'deki siyonist hareketle ilgili olarak Türkiye'nin tutumu hakkında bilgi talebinde bulunan Yahudi Matbuat Bürosu Kâtibinin mektubuna ilişkin 11 Temmuz 1923 tarih ve 6593/15747 sayılı yazı.*

Filistin'de siyonist hareketine karşı alacağımız vaziyete ve Filistin'de amalimiz mevcut olup olmadığına dair malumat itası ricasını havi Yahudi Matbuat Bürosu Kâtibi imzasıyla İsmet Paşa Hazretlerine takdim edilen bir mektup beray-ı malumat ve bu husustaki mütalaa-i aliyelerinin işarı ricasıyla tercümesiyle birlikte leffen takdim kıldını efendim.

BELGE 10: *Dâhiliye Vekili Ali Fuad Bey'in Yahudi Matbuat Bürosu Kâtibi tarafından İsmet Paşa'ya iletilmiş olan mektuba ilişkin olarak Hariciye Vekâletine gönderdiği 17 Temmuz 1923 tarih ve 5243/23627 sayılı yazı. Yazıda, Türkiye'de bir siyonist teşkilatı olmadığı, gizli bir dernek kurulamayacağı ve Türkiye'deki Yahudilerin Türk vatandaşları ile aynı hukuka tabi oldukları kaydedilmektedir.*

11 Temmuz sene [1]339 tarih ve 6593/15747 numaralı tezkere-i aliyeleri cevabıdır:

Yahudi Matbuat Bürosu Kâtibi tarafından İsmet Paşa Hazretlerine verilmiş olan mektup sureti mütalaa edildi. Türkiye'deki siyonist teşkilatın Hükûmetçe ittihaz olunan gayr-i müsait vaziyetten dolayı düçar-ı müşkülât olduğundan bahsedilmekte ise de Türkiye'deki Cemiyetler Kanununa tevfikân teşekkül etmiş bir siyonist teşkilatı mevcut olmadığından ve esasen Türk tabiiyetinde bulunan anasır-ı muhtelifeyi siyaseten tefrik maksadına müstenit olmak üzere veya hafî surette cemiyetler teşkili kanunen memnu bulunduğundan bu bapta ahkâm-ı kanuniyenin tatbiki tabii olduğu gibi Filistin'in hükûmetin metalibi meyanına dâhil bir memleket olup olmadığına cevap itası İsmet Paşa Hazretlerine ait görüldüğü ve Türkiye'deki Yahudilerin vaziyetine gelince: bunlar memleketimizde öteden beri müreffeh ve mesut ve diğer vatandaşlarının bilcümle hukukuna sahip bir surette imrar-ı hayat eyledikleri maruzdur efendim.

BELGE 11: *Musa Kazım Paşa başkanlığındaki Filistin Arap Heyetinin Filistin'deki İngiltere Yüksek Komiseri Lord Plumer'i ziyaretle Filistin Arapları namına adigeçene ilettikleri, aralarında yerel halkın yönetime katılmasının Osmanlı Vilayet Kanununun uygulanması suretiyle sağlanmasının da bulunduğu talepleri hakkında, Kudüs Şehbenderi Basri Bey'in Hariciye Vekâletine gönderdiği 20 Ekim 1925 tarih ve 81/21 sayılı yazı.*

Filistin'de bir "Millî Musevî Yurdu" tesisi gayesini istihdaf eden Balfour Beyannamesi'nin neşri ve mandater İngiltere Hükûmeti tarafından tatbikine başlanması üzerine vaziyetlerini ciddi surette düşünmekte olan Filistin Arap sekenesinin muhtelif hizipleri tarafından müntahap elli kişilik bir heyet Musa Kazım Paşa'nın taht-ı riyasetinde ahiren Filistin yeni Yüce Komiseri Lord Plumer'i ziyaret ve memleketin Arap sekene-i atıye dermeyan ettiklerini beray-ı malumat arzeylerim:

1) Filistin halkını hakiki surette temsil edecek salahiyet-i teşriiye haiz bir meclis-i niyabi tesisi;

2) Ahalinin idare-i memlekete iştirakini teminen Osmanlı Vilayet Kanununun tatbiki ile ahaliden müntahap meclis-i idare, umumiye ve belediyenin ihyası ve muhtar intihabı hakkının ahaliye iadesi;

3) Filistin'e Yahudi muhaciri ithalinin şerait-i hazıra nazar-ı dikkate alınarak ona göre tahdidi;

4) Yahudilere arazi satışının tahdidi ve eski Osmanlı İntikal-i Arazi Kanununun altıncı maddesinin iadeten tatbikiyle yeni neşrolunan kanunun ilgası;

5) Vergilerin tahfifi, usul-i cibayetin ıslahıyla aşarın lağvı, tütün rüsumunun tadili;

6) Arapçanın yegâne lisan-ı resmî olarak istimali;

7) İkinci derecede vezaif-i hükûmetin ahaliden liyakat ve ehliyet sahibi olanlara tevdiyle büyük vezaifin muhtelif sekene-i memleketin nispetine göre tevzii.

Yüce Komiser bu metalibi tetkik ettikten sonra İngiltere Hükûmetine arzeyeceğini cevaben bildirmiştir efendim.

BELGE 12: *Kudüs Şehbenderi Basri Bey'in, Filistin Arap Kongresi İcra Komitesi tarafından Filistin Arapları namına Yüksek Komiser Lord Plumer'e iletilen taleplere ilişkin adigeçenin verdiği cevabi muhtıra hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Mart 1926 tarih ve 264/64 sayılı yazı.*

Fi 20 Teşrinievvel 1925 tarih ve 81/21 numaralı tahrirat-ı aciziyeme zeyildir.

Filistin Arap Mütemeri İcra Komitesi tarafından Filistin Arapları namına Filistin Hükûmetine mukaddema vaki olan metalibe Yüce Komiser ahiren cevap vermiştir. Lord Plumer'in kendisine mülaki olan müntahap bir heyete, okuduğu

cevabi muhtıra suretini tercümesiyle birlikte leffen takdim eyliyorum [*buraya alınmamıştır*]. Cevapta siyasi metalibe cevap verilmekten imtina edilerek yalnız gayr-i siyasi hususat hakkında hükûmetin icrasını tasavvur eylediği ıslahat bildirilmektedir efendim.

* * *

MEMORANDUM

I understand that you as representing the Executive Committee of the Palestine Arab Congress wish to see me on the subjects on which you addressed me on the 13rd October last.

The first part of the memorandum which was presented to me then was an indictment of the terms of the Mandate, of the Policy of His Majesty's Government and of the conduct of the Administration by my predecessor in the Office of High Commissioner.

This part of the memorandum was couched in terms which preclude any discussion by me either orally or in writing.

But every Government expects criticisms and when those criticisms are accompanied by constructive suggestions they are welcome.

In the second part of the memorandum proposals were put forward which it as urged would promote the general welfare of the people of the country and these proposals have been very carefully considered by me and by those who work with me in the Administration.

It is clearly a matter of primary importance to increase as quickly as possible the productive capacity of the country and it is equally certain that agriculture is, and is likely to remain, the staple industry and the principal source of wealth in Palestine.

The Government will therefore make every effort to introduce legislative and administrative measures which will benefit and thereby lay the foundations for an era of prosperity for the cultivators of the land. These foundations cannot be either stable or permanent unless the cultivators have an assurance of the security of their tenure and title and it is only when this security is assured that a satisfactory credit system, without which agriculture cannot prosper, can be established.

For this a simplification of the system of taxation and of tax collection is essential, and it is intended to replace the system of tithes by some form of land tax at the earliest possible moment.

These and other agrarian and fiscal reforms have been already the subjects of careful study by the government, but it is obviously necessary to proceed with caution and Sir Ernest Dowson a well-known expert in such matters has arrived in the country on the invitation of the Government to assist them in formulating a definite programme of work which would extend over a period of years and which would be of lasting and material benefit to the people of the country.

In connection with the promotion of agriculture the government proposes to commence at once the establishment of a Stud Farm, the enlargement of the size and scope of experimental farms, and further efforts at afforestation.

The government are fully alive to their responsibility to do all in their power to reduce the present high cost of living. With this object in view they will encourage the establishment and development of industries that would utilise the raw materials and other products of the country.

EDUCATION: I am keenly alive to the need for more and better schools and for increased facilities for technical education. I hope that with the funds of the Kadoorie Bequest it may shortly be possible to establish two agricultural schools in which a number of students will receive a practical training in Agriculture. The experience acquired in these schools should facilitate the introduction of simple teaching of agricultural subjects into the curriculum of village schools.

It is not the intention of the Government to abandon control of the system of Arabic National Schools (Government Schools) now established throughout the country. But whilst maintaining and improving this system it is intended to give assistance to those private schools belonging to the several communities to attain a certain standard of efficiency.

As regard Local Government:

As has been stated at a representative meeting of Mayors on the 16th of December, 1925, the Government intend to provide that members of the municipal Councils shall be elected by ballot and at the same time they will introduce a measure which will define more clearly the Powers and functions of Municipal Councils.

An Ordinance is being issued by which Religious Communities can on application be organised as such and thereby obtain certain administrative Powers.

Improvements in the condition of Labour are engaging the attention of the Government.

Improvements which will involve considerable expenditure but which are necessary for the development of the trade and commerce of the country are being carried out at the Port of Jaffa.

The Telegraph and telephone system is being developed throughout the country.

If the children of to-day are to grow up into healthy men and women steps must be taken to improve the conditions of their infancy and early childhood.

Provision is being made for a more general and more advanced training of nurses and midwives and an increase in Infant welfare Centres.

I have endeavoured to give in brief a programme of what the Government hope to do but none of the reforms can be carried out or any real progress made unless law and order are upheld and public security maintained. At no time has this been so essential as it is to-day.

Public Security has been maintained hitherto and it will be maintained in the future if all classes of the people and all individuals who have authority and influence realise its vital importance and determine that no matter what their personal views and interests may be they will not do or say anything which can endanger it. A heavy responsibility will lie on any who fail to realise and act up to their responsibility.

BELGE 13: *Kudüs Şehbenderi Basri Bey'in, Filistin Arap Kongresi İcra Komitesi tarafından Cemiyet-i Akvam Daimî Manda Komisyonuna iletilen, Filistin Araplarının maruz kaldığı haksızlıklardan ve mandater hükûmetten şikâyetlerini ve bu meyanda, Filistin Araplarının Osmanlı idaresi altında sahip oldukları siyasi serbestinin tamamen kaldırıldığını bildiren muhtıra hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 26 Mayıs 1926 tarih ve 455/112 sayılı yazı. Sözkonusu muhtırada, Arap Kongresi İcra Komitesi tarafından, karşılaşılan sorunların çözülebilmesi için Filistin'de Arap ve Musevilerin nüfuslarıyla uygun şekilde temsil edilecekleri müstakil, millî ve demokratik bir hükûmet kurulması talep edilmektedir.*

Filistin Arap Kongresi İcra Komitesi tarafından Cemiyet-i Akvamın Daimî Manda Komisyonuna Filistin Yüce Komiseri vasıtasıyla ahiren tercümesi atide maruz muhtıra gönderilmiştir:

“Filistin sekenesinin ekseriyet-i kahiresini temsil eden Filistin Arap Kongresi İcra Komitesi, Cemiyet-i Akvam Ahidnamesinin 22’nci maddesinin istihdaf ettiği maksad-ı hakikiyi tahrif eylediğine kuvvetle iman ettiği, mandater hükûmet tarafından Filistin Araplarının maruz kaldığı haksızlığa karşı Manda Daimî Komisyonuna kemal-i hürmetle müracaatta bulunmuştur. Komisyon azası komitemiz tarafından dermeyan edilen şikâyetlerin birçoğunu, mandater hükûmet tarafından aynı zamanda verilen mütalaa ve tekzipler ile birlikte, kemal-i sabır ile tetkik etmiştir. Fakat bu şikâyetler ve bu mütalaaalar muhterem komisyonunuz tarafından mevki-i münakaşaya vazedildiği zaman mandater hükûmetin sahib-i salahiyet bir mümessilinin komisyonda ispat-ı vücut etmesine ve hükûmetinin siyasetini müdafaa, şikâyetleri tekzip ve ithamata reddeylemesine müsaade olunduğu görüldü ve bu mümessilin beyanatı ya müphem veya vakayi ile nakabil-i telif bir halde idi. Bu suretle münazaun-fih meselede tarafeynden birinin hâkim huzurunda ispat-ı vücut ile nokta-i nazarını müdafaa etmesi imtiyazına mukabil diğer tarafın mecburen bulunamayışı hukuki teamüller tarihinde hiç de şerefli olmayan bir yeniliktir.

Manda Daimî Komisyonununun tatbikte musır olduğu bu bir taraflı usul ve muamele Arap Kongresi İcra Komitesine bu âlem-i şümül meseleyi mahallinde tetkik ve bu suretle onu hadde-i tetkikten imrar ile malumat ve kanaatini tesbit için komisyonu Filistin’i ziyarete davete bir fırsat vermiştir; zira bir taraflı tahkikat ile meselede kati bir karar vermek imkânsız olduğu görülmüştür. Bu samimi ve muhik ricayı her ne kadar komisyon mandater hükûmetin haysiyetine münafı olduğu iddiasıyla reddeylemiş ise de şikâyetlerimizi 1925 senesi teşrinievvelinde mandater hükûmetin mümessili huzuruyla tetkik ederken tarafeynden biri veya

diğeri tarafından reddedilen vesaike müstenit malumat üzerine bir karar ittihazi mümkün olamayacağı yolundaki ikrarıyla bizim vardığımız neticeye varmıştır. Bu makul karar komisyonun atideki maksatlarla Filistin’i ziyaret etmesi lazım geldiğine dair ricamızı tekrara fırsat bahşeylemiştir:

1. Komitemizin komisyona 1924 ve 1925 senelerinde arzettiği şikayatin derece-i sıhhatini;

2. Filistin’in şimdiki iktisadi şeraiti mühim bir miktarda Musevi muhaceretine gayr-i müsait olduğuna dair olan iddia ve şikayati tetkik.

Böyle bir ziyaret ve mahallinde etraflı tahkikat komisyona, kati ve son bir karar ittihazi hususunda büyük fayda temin etmekle kalmayıp bugün mütefessih bir durgunluk içinde bocalayan Filistin idaresine dahi büyük yardımı dokunacağına komite kanidir.

Arada komite, komisyon, adil bir karar ittihazına kadar olur ümidiyle, şikâyetlerini tek ve umumi bir meseleye irca edecektir ki o da Cemiyet-i Akvamın Ahidnamesi ve mandanın tatbikine mütedairdir.

Filistin mandasının 3’üncü maddesi şöyledir: “Mandater hükûmet, ahvalin müsaadesi nisbetinde, mahallî muhtariyeti teşvik edecektir.”

Mukaddema Osmanlı İmparatorluğu’na merbut memleketlerden kendi başlarına kalabilecek hale gelinceye kadar bir mandater hükûmetin idari müşavire ve yardımına tabi olmak şartıyla, halkı müstakil millet olarak muvakkaten tanınacak derecede terakki ve inkişaf etmiş olanlara yapıldığı gibi Filistin’e dahi manda sistemi tatbik edilmiştir ki bundan maksat Türkiye idaresinde mahrum oldukları siyasi serbestiye o memleketler halkını nail etmektir. Cemiyet-i Akvam Ahidnamesinin 22’nci maddesinden ve mandanın 3’üncü maddesinden vazıhan anlaşılıyor ki mandaterin Filistin’de en başlı vazifesi müstakil bir hükûmet tesisi gayesiyle memlekette siyasi serbesti sahasını tevsiidir.

Bu esasat Filistin mandateri tarafından tamamıyla ihlal edilmiştir; zira Türkler zamanında Filistinlilerin malik oldukları siyasi serbestiyi hiç mertebesine indirmiştir. Türkler zamanında Filistinli, “muhtar” tesmiye edilen köy mümessilini, şehirlerde belediye reisi ve azasını, mutasarrıfın riyaseti altında livayı idare eden meclis-i idare azası[nı], livanın mahallî umuruna müteallik nizamı yapmakla mükellef meclis-i umumi azasını ve nihayet, İmparatorluğun umumi işleri serbestçe münakaşa edilen İstanbul’daki Meclis-i Mebusana mebusunu kendi intihap ederdi. İngiliz mandası altında köy muhtarı fiiliyatta mıntuka valisi tarafından tayin edildiği gibi belediye reisi ve azası da Yüce Komiser tarafından tayin olunuyor. Mecalis-i idare[ye] ve umumiye mevcut olmadığı gibi parlamento da mevzubahis olamaz.

Bu gayr-i memul icraatı setr için mandater hükûmet Filistin’e bir meclis-i teşrii tesisini teklif etmiştir ki bu meclis-i hükûmet tarafından tayin edilen on İngiliz memurundan, iki müntahap Musevi ve on müntahap Arap azadan mürekkep olacak ve Yüce Komiserin riyaseti altında toplanacaktı. Bu suretle mecliste hükûmet memurları iki müntahap Musevi aza ile birlikte, on müntahap Arap azaya karşı, on üç kişilik bir ekseriyeti haiz olacaklardı. Bundan başka,

Yüce Komiser, salahiyet-i kazaiyesi pek mahdut olan, bu meclisin herhangi bir kararını “veto” etmek hakkını haiz bulunacaktı.

Türkler zamanında demokratik bir hükûmet sistemi imtiyazına mazhar olmuş olan halk, bu teklifin Türkler zamanında haiz oldukları imtiyazata pek zayıf bir taviz olduğunu görerek, böyle yalancı bir teşkilat-ı esasiye prensibi üzerine hükûmetle teşrik-i mesaiden imtina eylemişlerdir.

Mandater hükûmet müntahap bir meclis-i teşrii vücuda getirilirse azasının ekseriyet-i kahiresi siyonizm aleyhtarı Araplardan tereküp edeceğini, bunların Filistin’de bir Musevî millî yurdu tesisi hakkındaki manda ahkâmını hükûmetin tatbik etmesine muhalefet edeceklerini mazeret olarak ileri sürmektedir. Vakıa dili Arapça olan her memlekette vatanını seven akıllı başında her Arap siyonizme, Arap millî gayesine en münafi bir mevcudiyet olarak, daima muhalefete borçludur; buna rağmen komitemiz manda altındaki memleketin umumi siyasetinin istinat ettiği esas mesailin yalnız Cemiyet-i Akvamın hak-ı kazası dâhilinde olduğunu mandater hükûmet idrak ederse yukarıda bahsedilen mazeretin de o kadar mühim bir ehemmiyet arzetmeyeceğine kanidir.

Siyonizm tecrübesi için mandater hükûmetin izhar ettiği esassız endişe memleket sahip ve halkının ekseriyetini kendisiyle teşrik-i mesaiden uzaklaştırmakta ve onları muhalif mevkiine koyarak alevlenmeye müsait siyasi ve zehirli iktisadi bir muhit ihdas etmektedir.

Arap Kongresi İcra Komitesi Filistin’de Arap ve Musevilerin aded-i nüfusuyla mütenasiben temsil edileceği müstakil millî demokratik bir hükûmet tesisi arzusunda ısrar eder.”

Cemiyet-i Akvam Daimî Komisyonunun önümüzdeki içtimasında Filistin Hükûmetini temsile, Yüce Komiserden sonra Filistin’in en büyük memur-ı idarisi olan Başkâtip Mister Saymes memur edilmiştir.

BELGE 14: Hariciye Vekâletinden bölgedeki gelişmelere dair Kudüs Şehbenderliğine 3 Kasım 1926 tarihinde 73637/77 sayıyla, Hicaz Mümessillğine ise 73636/16 sayıyla bilgi verilen ve iletilen hususların araştırılmasını talep eden çok gizli yazı.

1- Şarki Ürdün Hükûmetinin Filistin idare-i umumiyesine ilhakı takarrür etmesi üzerine kıyam eden Vahabilere karşı Maan ve Amman’a üç bin İngiliz askeri sevk edilmiş olduğu

2- Vahabi Sultanının Şarki Ürdün’den Maan ve Akabe’nin Hicaz’a ilhakı hususunda ısrar ettiği

3- Elbedi noktasına mütedair hudut meselesi ile aşair ihtilafatının halli zımnında İngiliz ve Fransızlardan mürekkep bir komisyonun teşkil edileceği ve Miskal Paşa’nın bu komisyona dâhil bulunduğu

Yalnız Kudüs Şehbenderliğine: istihbar edilmiştir. Bu bapta tetkikatta bulunulması ve neticesinin ışıarı mercudur efendim.

Yalnız Hicaz Mümessillğine: istihbar edilmiştir efendim.

BELGE 15: Kudüs Şehbenderi Basri Bey'in Hariciye Vekâletine gönderdiği ve Ürdün, Filistin, Suriye ve Hicaz'daki duruma ilişkin bilgi verdiği 26 Aralık 1926 tarih ve 1042/247 sayılı gizli yazı.

Umur-ı Siyasiye Müdüriyet-i Umumiyesi ifadesiyle şeref-varit 3 Teşrinisani tarihli ve 73637/77 numaralı tahrirat cevabıdır.

1- Şarki Ürdün Hükûmetinin Filistin İdare-i Umumiyesine ilhakı Filistin Hükûmetince düşünülmüş ve Şerif Hüseyin'in ikinci oğlu Şarki Ürdün Emiri Abdullah mevkiinin daimî ve irsi olması şartıyla muvafakate hazırlanmış ise de Müstemlekat Nezareti Filistin Hükûmetinin bu nokta-i nazarını kabul etmemiştir. Fakat Emir Abdullah'ın memuriyete başladığı vakitten beri bir kanun-ı esasi tanzimi için verilen ve şimdiye kadar kuvveden fiile çıkamayan karar elyevm intaç edilecek safhaya girmiştir. Şarki Ürdün Hükûmetinin Filistin Fevkalade Komiserliğinin murakabesi tahtında müstakil hükûmet olarak idaresi esasi dairesinde tanzim edildiği rivayet olunan kanun-ı esasi Müstemlekat Nezareti tahtında tezekkürdedir.

Gerek kabail beyninde memleketin doğrudan doğruya Filistin'e ilhak edileceği haberinin yapılması gerek Akabe'nin Hicaz idaresinden alınarak Şarki Ürdün'e ilhakı Vahabi kabailiyle Şarki Ürdün kuvvetleri beyninde müsadematı intaç etmiş ise de şimdi sükûn iade edilmiş bulunmaktadır.

2- Hicaz Şerif Hükûmeti Maan ve Akabe'nin Hicaz'da kalması hususunda ısrar etmiş, bu defa Hicaz'ı zapteden Vahabiler de aynı arzuda ise de şimdilik bu mesele kapanmış görünmektedir. Necid ile Şarki Ürdün hududu ise İngiliz Murahhası Sör Gilbert Kaley ile İbnissuud beyninde akdolunan muahede ile tespit edilmiştir.

3- Filistin ile Suriye hududu tespit edilmiş ise de Şarki Ürdün ile Suriye'nin bir kısım hududu suret-i katiyede tespit edilmemiş olduğundan tespiti için Suriye Hükûmeti birkaç kere teklifte bulunmuş ise de İngilizler isticâl etmemektedirler. Bu bapta Fransızlarla İngilizlerden bir komisyon teşkil olunacağı ara sıra işitilmekte ise de henüz kati bir şey yoktur.

Miskal Paşa el Fayiz'e gelince; mumaileyh İngiliz tayyare karargâhının benzinlerini kabilesi efradına yağma ettirdiği ithamıyla geçenlerde tevkif ve bir sene hapis cezasına mahkûm edilmiş ise de ahiren tekrar tahliye olunarak Vacbe-i Serhan'da Beni Hahar[*okunabilmektedir*] kabilesi nezdinde ikamete memur edilmiştir. Bu hadisenin esası da şu imiş:

Şarki Ürdün'ün asayişini muhafazaya memur olup Irak Lejyonu nam "İngiliz Zabitan Kumandasındaki" yerli kuvvetin kumandanı İngiliz Paek Paşa'yı bir tarihte kabilesi efradıyla bir müsademede Miskal Paşa tevkif ve ahiren de hapsedtiğinden Paek Paşa da bu benzin sirkati üzerine ahz-ı sar için Miskal Paşa'yı tutturmuştur. Hâlbuki sirkat hadisesi Miskal Paşa aşairine mensup bazı bedevilerin el Mutaherarat[*okunabilmektedir*] kabilesinin benzin taşıyan develerine hücumundan ibaretmiş.

Binaenaleyh bir hudut komisyonu teşekkül ve Miskal Paşa'nın bu komisyona memur edileceğine dair şimdilik müspet bir şey olmadığı maruzdur.

BELGE 16: Kudüs Konsolosu Atıf Bey'in Filistin'deki durum hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 24 Ağustos 1929 tarih ve 1965 sayılı şifre telgraf.

Burada Musevilerle Araplar arasında kanlı müsademeler olmaktadır. Bu hususta lazım gelen malumatı mütemmimce tahriratla arzedilmiştir.

BELGE 17: Kudüs Konsolosu Atıf Bey'in Filistin'deki genel durum, Mescid-i Aksa etrafında Arap ve Yahudiler arasında şiddetlenen çatışmalar ve İngiliz idaresinin Yahudilere silah ve cephane sağladığı yönünde çıkan haberler hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 28 Ağustos 1929 tarih ve 279/63/71 sayılı yazı.

Efendim,

24.8.1929 tarihli şifre telgrafımıza zeyildir. Malumu devletleri olduğu üzere İslamların makamâtı mukaddesesinden olan Mescid-i Aksa ile Sahratullah'ın muhit bulunduğu surun cenup cihetine tesadüf eden mahalde Mabedi Süleyman'a musil yolun nihayetindeki duvarın arkasında dar bir sokak vardır ki Museviler asırlardan beri orada ibadet ederler ve ismine de Ağlama Duvarı (Mur de pleurs) denir. Bu mahal dolayısıyla geçen sene bu mevsimde mahallî polisle Museviler arasında ufak bir müsademe olmuştu. Müsademe esnasında ibadet edenler arasında tesadüfen bulunan Amerikalı bir kadına İngiliz polisi tarafından fena muamele edilmesinden naşi umum siyonistlerin müessir teşebbüsâtı neticesinde İngiliz Avam Kamarasında uzun münakaşalar olmuş ve Müstemlekat Nazırından bu bapta izahat talep edilmişti. Bilahare İngiltere Hükûmeti hususu mezkûre dair bir Beyaz Kitap neşretmiş ise de statükonun muhafazasına matuf olan netice mukarreratı hükûmet mevkii icraya vazetmediği gibi kitap muhteviyatına dair de bir ketumiyet muhafaza etmiş idi. Siyonistler, bilhassa Rusya'dan gelen, damarlarında Bolşevik kanı cevelan eden Yahudiler, hükûmetin, bütün Musevi âleminin lehlerine hallini bekledikleri bu mukaddes duvar meselesini halletmemesinden dolayı buradaki İngiliz makamâtı aleyhine İbranice gazeteleri vasıtasıyla şiddetli hücumlarda bulunuyorlardı. Bundan takriben bir ay evvel Doar-Hayyon gazetesinin 269 no. ve 2.8.[1]929 tarihli nüshasında intişar etmiş olan makalenin sureti mütercemesini leffen takdim ediyorum [*buraya alınmamıştır*]. Bundan on beş gün evvel bini mütecaviz Musevi izcisi ibadet etmek bahanesiyle Ağlama Duvarı'na giderek Müslümanları tahkir ve tezyif edici nutuklar irat ederler. Bu tezahürat geçen ay içinde Zürih'te toplanan Siyonist Kongresinde mahut Balfour mevaidinin hayyizi fiile isal edilemeyeceğine dair ekseriyet tarafından verilen kararın anlaşılmasını müteakip vuku bulması oldukça manidardır. Museviler herhâlde bu bin kişi ile yapmış oldukları nümâyîş ekseriyetin vermiş olduğu millî yurt teşkili ümidinin sukutuna mütedair olan kararın butlanını ispat yolunda yapmışlardır. Bu hareket İslamlar üzerinde fena bir tesir yapmakla beraber esasen müteheyyiç olan Arap efkârını fazlaca tehyiç etti. Musevi tezahüratından iki gün sonra aynı mahalde Müslümanlar da muazzam bir nümâyîş yaptılar. Musevilerin bu tecavüzkârâne harekâtına müsaade edilmemesi için müftülük tarafından hükûmet nezdinde yapılan teşebbüsât hükûmetçe layık olduğu ehemmiyetle telakki edilmez.

... Hükûmet bir iki gün şaşkın bir vaziyette kalır. Araplar bir iki gün vaziyete tamamıyla hâkim idiler. Tasavvur edilmeli ki Kudüs gibi muhtelif anasırdan mürekkep ve 70.000'den ziyade nüfusa malik bir şehrin intizam ve asayîşi, âciz, her türlü talim ve terbiyeden mahrum 70 polisin eline mevdu bulunuyordu. Bu 70 polisten ekserisi yerli ahalden olup iki gün evveline kadar ellerinde kırk beş elli santimetre tulünde değnekten başka bir şey yok idi. Yalnız iki gündən beri bunlara ellişer fişek ile birer eski tüfek verildi. Dün Mısır'dan altı yüz ve Şarkül Erden'de 92 tayyareci nefer celp edilebildi. Bunların bir kısmı Yafa'ya, diğeri de Musevi kolonilerine ve Hayfa'ya gönderildi. 24 saatten beri İngiliz Akdeniz filosundan müfrez Saks torpido muhribi, Birhem harp sefinesi Yafa ve Hayfa limanlarına bir miktar asker ihraç etmişlerdir. Hükûmet hastahanesiyle Yahudi Cemiyati Hayriyesi tarafından açılmış olan Rothschild ve Hadas hastahaneleri yaralılarla dolmuştur. Müslümanlar da bir ambulans açtılar. Maktul ve mecruhların miktarı hakkında hükûmet tarafından neşrolunan tebliği resmîde 83'ü Musevi ve 36'sı Arap olmak üzere 119 maktul, 168 Musevi, 45 Arap ağır yaralı ve 86 Musevi, 65 Arap hafif yaralı olduğu gösteriliyorsa da miktar[1] hakikinin bundan fazla olduğu kuvvetle söylenmektedir. Nefsi Kudüs ve havalisinde yirmi dört saatten beri bir guna vukuat yoksa da Hayfa, Tulkerim, Cenin, Safed, Nablus cihetlerinde İngilizlere taarruz vaki olmaktadır. Tebaanın ve kendimizin can ve malımızın muhafazası zımında buradaki ecnebi koleğlerimizle hükûmet nezdinde müştereken yapmış olduğumuz teşebbüsat neticesinde bu hususta bir şey yapamayacağımızı söyleyerek bu ufak hadise karşısında aczini zımnen itiraf etmiştir. Binaenaleyh bütün konsoloslar kendiliklerinden tedabir ittihazı zarureti karşısında kalmışlardır. Arzu edildiği takdirde sivil beş on muhafız gönderilebileceğine dair sureti gayriresmiyede Riyaseti İslamiye tarafından memuriyetimize şifahi bir teklifte bulunulmuş ise de hükûmetin ve aynı zamanda diğer rüfekanın nazarı dikkatlerini ve binnetice sızıltıyı mucip olabilmesi mülahasasıyla teklifi vaki sureti nazikânede reddedilmiştir. Zaten buna da ihtiyaç yoktur. Çünkü gerek Müslümanların gerek Musevilerin Konsolosluğumuza karşı derin bir hürmet ve muhabbetleri vardır. Civar köylerden otobüslerle gelip giden bütün Araplar her defasında "yaşasın Türkiye, yaşasın Mustafa Kemal. Biz onun evladı ve kölesiyiz" diye bağırarak geçerler. İngilizlerin Musevilere silah tevzi ettiği halk arasında şayi olması üzerine (ki doğrudur) bunlar üzerine de ateş edilmeye başlanılmıştır. Musevilere silah tevzii meselesinden dolayı Cemiyeti İslamiye Riyaseti tarafından hükûmet nezdinde müessir teşebbüsatta bulunulmuştur. Hükûmet evvela silah tevzii hususunu inkâr etmiş ise de Museviler tarafından atılan kurşunlarla yaralananların cerihaları tetkik edildikte bunların İngiliz kurşunlarıyla husule geldiği tahakkuk etmesi üzerine hükûmet bunları derhâl toplattıracağını sıkılmadan Cemiyete bilahare söylemiştir. Mevsuk bir membadan istihsal etmiş olduğum malumata nazaran Arapların eline de 8.000 kadar Osmanlı ordusundan alınmış silah mevcut ise de kâfi miktarda cepaneleri yoktur. Bunun tedarikine çalışılmaktadır. Museviler de tedarikli iseler de Araplar arasında Osmanlı ordusunda talimi terbiye görmüş muallim efrat bulunduğundan harekât bunlar tarafından idare edilmiş olsa Musevilere daha bir müessir darbe vurulabilirdi. Revişi hâle nazaran isyan mahiyetini almakta olan bu hareket, Arapların başında bu kabil harekâtı sevk ve idare edebilecek muktedir ellerin fikdanından dolayı her hâlde şimdilik kolaylıkla bastırılacaktır.

Hatta İngilizlerin bu kıyımı ve kıtalı senet ittihaz ederek Filistin’i yedinci dominion olarak zamime memalik etmeleri ve bunu Cemiyeti Akvama da kabul ettirmeleri ihtimali pek kavidir. Her hâlde bidayeten bu şekli iktisap edeceğini farzı tahmin edemeyen hükûmeti mahalliye kıtalın vukuuna mâni tedabiri ittihaz etmeyerek fazlaca şırmamış olan Musevilere Araplar vasıtasıyla bir sillei tedip indirdiği gibi Hicaz Kralının Şarkül Erden’e kadar tevessüü ve bunun neticesi olarak müstakbel büyük bir Arap hükûmetinin teşekkülüne mâni tedabiri ihzar edebilmek ve tamamen buralara yerleşmek emeliyle bu hadiseyi ihzar etmiş olması kuvvetle varittir. Vukuat hakkında peyderpey arzı malumat edeceğim tabiidir efendim.

BELGE 18: Hariciye Vekâletinden, Filistin’deki son gelişmeler hakkında daha kapsamlı bilgi sağlanması talebiyle Kudüs Konsolosluğuna gönderilen 1 Ekim 1929 tarih ve 74035/45 sayılı yazı.

1- Filistin hadısata hakkındaki 28 Ağustos 1929 tarihli ve 279/63/71 numaralı raporunuz 20 Eylül’de vardı. Raporunuz münderecatı, bu zaman zarfında civar Konsolosluklarımızdan alınmış olan müteaddit raporlar ve elde edilen gazete haberleri ile karşılaştırılmış ve muhteviyatı, hariçten alınan malumata göre pek umumi ve müphem görülmüştür.

2- Vekâlet, ihtilal hadisesinin esbap ve avamili hakikiyesi, nasıl başladığı ve nasıl inkişaf ettiği, tesir ve neticelerinin ne olduğu, ne suretle yatıştırıldığı ve Filistin Araplarının Şarki Ürdün ve Suriye’den gördüğü müzaheretler hakkında vazih surette tenvir edilmek ister. Binaberin bu malumatı muhtevi müdellel bir raporun süratle gönderilmesi Hariciye Encümeni kararıyla rica olunur.

3- Raporunuzun bazı noktaları nazarı dikkati celbetmiştir; şöyle ki:

a) Yahudilerin Filistin’de İngiliz makamatının hücumu mahiyetinde olarak “Doar-Hayyon” gazetesinde 2.8.[1]929 tarihinde neşredilen makaleden -ehemmiyetine mebni- vaktinde malumat verilmek icap ederdi.

b) Siyonistlerin Zürih içtimainda “Balfour vaadinin hayyizi fiile isal edilmeyeceğine dair ekseriyet tarafından verilen karar..” deniyor. Hâlbuki Zürih Siyonist ve daha doğrusu Yahudi Kongresi mukarreratı hakkında alınan mevsuk malumata göre:

I. Siyonist olsun olmasın bütün Yahudi cemiyetleri Yahudi milletinin müstakbeli ve Filistin Yahudi yurdu için tevhibi mesai edeceklerdir.

II. Filistin’in istimarını için 750.000 İngiliz liralık bir kredi kabul edilmiştir.

III. Doktor Weizmann on senelik programını okumuş ve kabul ettirmiştir.

IV. Siyonist olsun olmasın bilcümle Yahudi teşekküllerinin iştirak ile kırk kişilik yeni bir komite intihap edilmiş ve fahri reisliğine Baron Rothschild, filî reisliğine de Weizmann geçmiştir.

Bu malumat raporunuzda yazılı fıkra ile tearuz ediyor; bu noktanın da izahı rica olunur efendim.

BELGE 19: Kudüs Konsolosu Atıf Bey'in, Filistin'de Yahudilerin elde ettikleri, kendilerine uygun şartlar sağlayan yerleşim mevkilerinin de arttırdığı ekonomik avantajları kullandıklarına, Müslüman ve Hristiyanların Yahudilere karşı sertleşen tutum ve boykotlarının sonuç vermediğine, Siyonist Komitenin Londra şubesinin temin ettiği destekle, Yahudilerin siyaseten de konumlarını yükseltmekte olduklarına, İngiltere'nin Ağlama Duvarı'ndaki düzenlemeleri Yahudiler lehine genişleten tutumu nedeniyle Arap halkı içinde rahatsızlığın arttığına, bunu Yahudilere yönelik eylemlerin izlediğine ve mevcut durumda manda idaresinin Araplara karşı tavrının sertleştiğine dair değerlendirmelerini Hariciye Vekâletine ilettiği 16 Ekim 1929 tarih ve 334/69 sayılı yazı.

Efendim,

I. Daire Umum Müdürlüğü 2. Şube ifadesiyle varit olan 74035/45 no. ve 1.10.[1]929 tarihli tahriratı Vekâletpenahileri cevabıdır.

Filistin hadisatı hakkındaki 28 Ağustos 1929 tarihli ve 279/63 No. raporunun 22 gün teehhürle alınması, o sıralarda postalara tabiatıyla arız olan ademi intizamdan ileri gelmiş olmalıdır. Konsoloslüğümüz da o sıralarda 20, 25 gün teehhürle posta almakta idi. Biz ahvali tabiiyede bile on, on beş günden evvel posta alamıyoruz. Herhâlde teehhüratı vakıanın amili postanın kara tarikiyle gönderilmeyip deniz tarikiyle irsali keyfiyettir. Bu hususta Posta Müdüriyeti Umumiyesinin nazarı dikkati celp edilmesi faydadan hali değildir.

İngilizce metinden vaktiyle tercüme ettirip tetkik etmiş olduğum 24.7.[1]922 tarihinde Londra'da tanzim kılındıktan sonra Cemiyeti Akvamın nazarı tasvibine arzedilmiş olan Filistin mandasına mütedair vesikayı siyasiyenin dibacesiyle 2, 4, 6. maddelerinde sarahaten münderiç olduğu üzere İngiltere Hükûmeti Filistin'de Musevi yurdu teşkili için lazım gelen esbap ve avamili ihzar ve tehiyeye, Cemiyeti Akvama karşı taahhüdât altına girmiş ve zaten mahut Balfour vaadi dahi anifularz mandaya mütedair olan vesikayı siyasiyeye müstenit bulunmuştur. Museviler Büyük Britanya Hükûmetinin bu taahhüdüne istinaden Filistin'de vasi miktarda (1.950.000 dönüm) sulak ve sahilde arazi mübayaa ettikleri gibi 10 milyon İngiliz lirası sermaye dökerek iktisaden Filistin'e hâkim bir vaziyet almaya başlamışlardır. Bunların ekserisi ilmü fenle mücehhez, sahip oldukları araziden bihakkın istifade etmeyi bilir, çalışkan ve zeki bir kavim olmak itibarıyla muvaffak olmaları tabiidir. İktisadi sahada muvaffak olan bu Yahudilerin hemen hepsi Garp nuru irfanıyla yükselmiş kimseler olmakla beraber Şark'ta tavattun etmelerine rağmen Şark'a yine Garp zaviye rüyeti altından bakmaktadırlar. Memleketin her şeyinden istifade etmek, fakat mukabilinde sekenei asliyeye hiçbir fayda temin etmemek. Bu emperyalist düsturu artık Şark'a ağır gelmeye başladı. İşte Musevilerin iktisaden yükselmesi ve anasını sairenin zararına olarak emperyalist düsturunun tatbiki dolayısıyla gerek Müslüman gerek Hristiyan Arapların ki, 40.000 raddesindedir, ademi memnuniyetlerini

celp etmekten hali kalmıyordu. Bundan başka Museviler Hükûmet üzerinde icrayı nüfuz ederek ekser arzularını isaf ettirmeye muvaffak oluyorlar. Mesela hadise üzerine bir aydan beri İslam ve Hristiyan Araplar tarafından Yahudilere karşı şedit bir boykot yapılmaktadır. Cidden iyi bir surette tatbik edilmekte olan bu silahı iktisadiden Yahudiler pek müteessir olmaktadır. Birçok Yahudi tüccar iflas etmek derecesine gelmiştir. İlk moratoryum bundan bir ay evvel ilan edildi. Yahudilerin Hükûmet nezdindeki teşebbüsleri neticesinde umum Filistin Araplarının protestosuna rağmen Hükûmet hariçten ithal edilmekte olan çimento ve kibrit üzerine mevzu resmi tezyit etti. Bu suretle Yahudi sermayesiyle müteşekkil Hayfa'daki çimento fabrikası mamulatını ve aynı zamanda Yahudilerin Akka'daki kibrit fabrikasını himaye etti. Filistin Baş Müddei Umumluğu ve Arazi Müdürlüğü gibi mühim vezâif Yahudilerin elindedir. Bu iki şahsın teşriki mesaisi neticesinde geçen sene mevkii tatbik vazolunarak ahalinin şiddetli protestoları üzerine pek az bir müddet sonra müddeti gayrimuayyen ile tatbiki tecil edilen arazi kanunu mucibince arazi sahipleri[nin] hakkı tasarruflarını tapu senediyle ispat mecburiyetindedir. Hâlbuki buralarda Osmanlı Hükûmeti zamanında ciddi bir tahriri arazi yapılmamış olduğundan ekseriyeti teşkil eden Müslüman ve Hristiyan zürraın [ye] elinde senet olmadığından bu kabil elinde arazi bulunan fakir zürra takımının arazileri hükûmetin eline geçecek ve bu suretle Yahudiler az bir bedel mukabilinde bu araziye ellerine geçirecekler. Bu kanun Filistin sükkânı asliyesi üzerinde fena bir tesir hasıl etti. Bu iki zatın vazifelerinden çıkarılması hususunda Hükûmet nezdinde Araplar tarafından yapılan müteaddit müracaat semeresiz kaldı. Hâlbuki Yahudiler, Siyonist Komitesinin Londra'daki şubesinin müzaheretini sayesinde her arzularını[n] terviç ettirmeye muvaffak olmaktadırlar. Binaenaleyh Yahudilerin Hükûmet tarafından mazharı himaye oldukları pek bariz bir surette anlaşılmalıdır. Yahudiler bu mütevali muvaffakiyetlerin vermiş olduğu neşei gururla burada adeta hâkimiyeti siyasiye talebine kalkıştılar. Bu cümleden olmak üzere Yahudilerden müteşekkil bir milis teşkilatı yapılması için Hükûmete defaatla müracaat ettiler. Bunlar iktisat sahasında kazandıkları muvaffakiyeti siyasi sahaya da teşmil etmek istiyorlar. Yahudiler arzı mukaddeste yurt tesisine matuf olan vaadi burada müstakil bir hükûmet teşkili suretinde tefsir etmek istiyorlar. Zaten bütün teşkilatları bu gayeyi istihdaf etmektedir. İngilizler Yahudilerin bu müfrit taleplerini tervice yanaşmadığından Musevice matbuat[t] daima hükûmet makamâtı aleyhine şedit hücumlarda bulunmaya başladılar. İşte bu infial neticesidir ki evvelki raporumda bahsetmiş olduğum Ağlama Duvarı'ndaki nümâyîş hadisesi vaki olmuştur. Hükûmet bu cidden şımarmış olan Yahudilerin biraz hırpalanmasını isteyecek bir vaziyete düşmüştü. Bu nümâyîşin vukuunu gerek Cemiyeti İslamiye Riyaseti gerek Arap İcra Komitesi haber almış ve Hükûmetten tedabiri mânia ittihazını rica etmiştir. Buna karşı Hükûmet hiçbir tedbir almamıştır. Bu cihetler nazarı dikkate alınacak olursa hükûmeti mahalliyenin hadisatın önüne geçmek istemediği neticesine vasıl olunur. Şu takdirde hadisenin mesuliyeti doğrudan doğruya Hükûmete aittir. Mesele bitarafane tetkik edilecek olursa hadisenin saiki hakikisinin Arap efkârı umumiyesini galeyana getirmek için arızı bir keyfiyet olan Burak meselesi olmayıp sırf Balfour vaadinin hayyizi fiile isali için Yahudiler tarafından sebatkârâne vaki olan ısrar olduğu kolaylıkla anlaşılır. İlk raporumda da arzetmiş olduğum üzere Burak meselesi

hakkında İngiltere Müstemlekat Nezareti tarafından neşredilip Yahudilerin ibadet esnasında Ağlama Duvarı'nın bulunduğu mahalle ibadet levazımından madut olan masa, örtü, lamba, sandalye vazına hakları olup olmadığına dair ahkâmı ihtiva eden ve Londra'daki Siyonist Komitesinin Müstamerat Nezaretindeki bazı büyük memurların müzaheretlerini temin etmelerinden naşi neşri tehir ve tavik edilmiş olan Beyaz Kitabın bir an evvel meydanı intişare vazını Araplar mükerreren talep ettikleri halde Hükümet sırf Yahudileri memnun etmek için bunu neşretmemektedir. Hadise geçen Ağustos'un 23. Cuma günü edayı salat etmek bahanesiyle civar köylerden üç bini mütecaviz gelen köylüler cuma namazından sonra Yahudilerin ibadet ettikleri mahalle giderek Yahudiler tarafından vuku bulacak olan tecavüzü kahru tedmir edeceklerine dair tezahüratta bulduktan sonra Musevilerle meskûn Mea Şarim Mahallesine Araplar tarafından hücum vaki olarak kıtal başlamıştır. Hadise telefonla umum Filistin'e aksetmiş, ertesi günü kolonilerde de mukatele başladı. Araplar İngilizlerin kendilerine zahir olacağını farzı tahmin ediyorlardı. İngilizler[in] kuvvetlerinin vürudu üzerine tahminlerinde yanıldıklarını pek acı bir surette anladılar. Gelen kuvvetler haklı haksız olarak silahlarını Araplara tevcih ettiler. Silah aramak bahanesiyle Kudüs'e civar bazı karyelerde İngiliz askerleri tarafından kadın ve çocuklar merhametsizcesine darp ve tahkir, kadınların sandıklarındaki hülliyyât gasp edildi. Bu nalayık harekât netice olarak, İngilizlerin nanü nimetiyle beslenen mahdut eşhastan maada bütün Filistin ahalişi[nde], hatta eşkinazi ve karain tabir olunan yerli Yahudiler de dâhil olduğu halde, İngilizlere karşı derin bir nefret ve husumet hissedilmektedir. Bu umumi cereyan karşısında İngiliz muhipliğiyle tanınmış olan simaların da kısmı azamı da kendilerini bu cereyana uydurmaya çalışıyorlar. Şimdiye kadar Hicaz Kralı İbnissuud'a nazarı istihfafla bakan Filistin mütehayyızani kendileri için yegâne çarei necatın İbnissuud'un müzaheretini talep etmek, hatta icap ederse Filistin'i Hicaz'a ilhak olduğunu söylüyorlar. Şimdiden bu hususta Hicaz'ın reyini istimzaç maksadıyla teşebbüsâtı lazımede bulunulmuştur. Henüz cevap gelmediğinden şimdiden bir şey denmezse de Akabe yakınlarında İbnissuud'un on bin kadar hecin süvar askeri mütehaşşit mevcut bir surette olduğunu bir membaı mevsubuktan istihbar ettiğime nazaran mumaileyhin talebi vakıa cevabı şafi vereceğini farzı tahmin ediyorum.

Filistin hadisesi esnasında Suriye'den kaçak olarak üç yüz tüfek ile iki yüz Filistin lirası bir para gelmiştir. Irak'tan iane olarak 20.000 rupiye gelmiştir. Mısır ancak yüz İngiliz lirası göndermiştir. Yukarıda bilvesile arzetmiş olduğum üzere Şarkul-Ordun, ... Hüseyin'in oğlu Emir Abdullah'ın mümanaatına rağmen beş yüz kişilik bir bedevi kitlesi Kudüs'e muavenete hazırlanmış ve Şarkul-Ordun ile Filistin arazisinin hattı fasıl noktası olan Alenbi Köprüsüne kadar gelmişlerse de Meclisi İslamiye Reisinin lüzum göstermemesi üzerine bu kuvvet veçhei istikametini tebdil ... etmişlerdir. Filistin'e Fransa ve İtalya'dan kaçak olarak külli miktarda silah ithal edilmektedir. Sahilin açık olmasından dolayı İngilizler kaçakçılığın önüne geçememektedirler. Ahalinin, bilhassa bedevilerin

silahlanması ve İngilizlerin son zamanlarda Musevilerin tatyibi hatırı için, Arapların müteaddit protestolarına rağmen Ağlama Duvarı'na musil yola iki lüks lamba[stı] vazetmesi ve ibadet esnasında duvarın önüne masa ve tente germek gibi şeyler statükonun ihlali ve binaenaleyh bu hâl hukuku İslam'a tecavüz mahiyetinde telakki olunarak Müslüman ve Hristiyan Araplar bu husustaki ademi hoşnudilerini izhar maksadıyla Arap İcra Komitesinin kararına ittibaen İlk Teşrin'in 16. günü umumi Arap dükkânlarının kapanmasına ve Musevilerin tatyibi için Ağlama Duvarı'nda yapılan anifularz tadilat izale ve ıslah edilmediği takdirde makamatı mukaddese anahtarlarının, tecavüzatı vakiyadan dolayı bu mahalleri muhafazada izharı aciz etmekte olduklarını bütün âlemi İslam'a anlatmak gayesiyle Fevkalade Komisere teslim edilerek eli silah tutan bütün erkekler buldukları şehirleri terk ederek dört kilometre geriye çekileceklerdir. İslamlar bir nüshasını leffen takdim etmiş olduğum İngilizlerin Filistin'e mütedair olan manda vesikasında [*buraya alınmamıştır*] Museviler hakkındaki ahkâmın tatbiki takdirinde kendilerinin vatanlarını bilhare terk etmek mecburiyetinde kalacaklarına kanaati tamme hasıl etmişler ve şimdiye kadar bu ahkâmın tadil veya tağyiri için İngilizler tarafından bir şey yapılmadığını görerek fevkalade teheyüce düşmüşdürler. Hükûmet ile Araplar arasında hasıl olan gerginlik had bir şekil almış ve yakında burada daha mühim hadisata şahit olmamız ihtimali kuvvetlenmiştir. Bugün Amman'da tanıdığım bir zattan almış olduğum malumata nazaran Şarkul-Ordun'da Emir Abdullah'ın aleyhine bir kıyam hazırlanmakta olduğu ve bu hareket neticesinde Emir katledilerek mahali mezkûrun doğrudan doğruya İbnissuud'a iltihak edecektir. Mamafih bu haberi kaydı ihtiyatla telakki etmelidir. Bu bapta Şarkul-Ordun'da mevcut aşâir içinde bize sadakat ve muhabbetiyle maruf, Osmanlı ordusunun Filistin'den çekildiği sırada iki tabur kadar askeri bir aydan ziyade iase ve ibate etmiş, iki defa ziyaretime gelmiş olan Miskal Paşa'dan bu bapta talep etmiş olduğum tafsilat üzerine arzı malumat edeceğim.

Zürih'te içtima eden Siyonist Kongresi hakkında vermiş olduğum malumat kongre mukarreratı olmayıp müzakerat esnasında hakikati gören bazı azanın beyanatıdır. Bunun kongre mukarreratı olarak raporumda zikredilmesi eseri sehivdir. Bu malumatı vaktiyle 28 sene Osmanlı hükûmatı zamanında ziraat müfettişliklerinde bulunmuş, Harbi Umumi esnasında merhum Cemal Paşa tarafından, Filistin'de siyonistlik propagandasında bulunduğu töhmetiyle menkuben İstanbul'a sevk edilmiş olan Dr. Levi'den istihsal ettim. Mumaiyleh halen Anglo-Palestine nam Yahudi bankasının müdürü olmakla beraber buradaki Siyonist İcrai Komitesinin müteneffiz azasındandır. Dr. Levi arzetmiş olduğum malumatı Kudüs Siyonist İcra Komitesi Reisi Kolonel Kiş'ten almış olduğum mektup münderecatından anlamış olduğunu söylemişti. Hatta kongrede bu yolda beyanatta bulunmanın Siyonist Komitesinin faaliyetini sektedar edebileceğini de yana yakıla ilaveten söylemişti. Tavzihi keyfiyete müsarat kılındığını, derin hürmetlerime terdifen arzeyerim efendim.

BELGE 20: Kudüs Konsolosu Atıf Bey'in İngiltere'nin Ürdün ve Filistin'i birleştirmeyi düşündüğüne ve Filistin'de İngiltere'ye müzahir kişileri desteklediğine dair değerlendirmelerini Hariciye Vekâletine ilettiği 7 Şubat 1930 tarih ve 42/17 sayılı yazı.

Efendim,

Bundan on beş gün evvel mahallî matbuatında Emir Abdullah'ın Londra'ya davet edildiğine dair bir havadis vardı. Bu davetin esbabı ve avamili hakkında hiçbir membadan malumat istihsal edemedim. Yalnız kuvvetle tahmin ettiğime nazaran, İngiltere Hükûmeti Hindistan, Irak, Filistin'deki ademi memnuniyetleri nazarı dikkate almak mecburiyetini hissederek Arap ve dolayısıyla İslam hissiyatını okşamak için Filistin'e yeni bir tarzı idare vermek istiyor. Bu tarz da Şarki Erden ile Filistin'i tevhit ederek resikâre şimdiki Şarki Erden Emiri Abdullah'ı getirerek bir Filistin Krallığı ilan etmektir. ... Bu gayeyi temin için bir taraftan Emiri Londra'ya davet etmekle beraber diğer taraftan da ekserisi kendi bendelerinden olup bin türlü hile ve desais istimali suretiyle Arap Meclisi tenfiziyesine dâhil olmuş olan eşhastan mürekkep bir heyetin Londra'ya izamına çalışıyorlar. Bu maksatla bundan on gün evvel bir intihap icra edildi. Kudüs Müftüsü ve aynı zamanda Meclisi İslamiye Reisi bulunan Hacı Emin Efendi ekseriyeti âra ile anifûlarz meclis riyasetine intihap edildi. Bunun üzerine eski reis Musa Kazım Paşa ile Hacı Emin Efendi arasında bir münâferet, dehşetli dedikodular başladı. Musa Kazım Paşa mezkûr cemiyetten istifa etti. Bunun üzerine Filistin Fevkalade Komiserinin müdahalesi neticesinde yeniden intihap yapıldı. Bu sefer ittifakı âra ile riyasete tekrar Musa Kazım Paşa getirildi. Hacı Emin Efendi riyasetten istifa etti. Şubat'ın on altısında buradan hareket etmesi mukarrer olan vefd heyeti aşağıdaki eşhastan müteşekkildir:

Musa Kazım Paşa,	Vefd Reisi,
Hacı Emin Efendi,	aza,
Ragıp Bey Neşâşibi,	”
Avni Bey Aptülhadi,	”
Cemal Efendi Hüseyini,	”
Alfred Rok,	”

Bu zevatın hemen cümlesi de İngiliz bendesidir. Bunların Londra'ya vusullerinde, kendilerine, 1927 senesinde Emir Abdullah ile Lord Plumer arasında imza edilip 1929 senesi nisanında Amman'da açılan Meclisi Teşri tarafından tasdik kılınan muahede şeklinde bir itilafname imza ettirmeleri kuvvetle varittir. Araplarla Yahudilerin uzlaştırılması için de İngilizler tarafından tedabiri lazime ittihaz edilmiştir. Bu tedabir cümlesinden olarak siyonistlerin azıllarından olup Filistin'e duhulüne mümanaat olunan Jabutenski şimdiden Londra'ya davet edilmiş ve hemen bir buçuk aya karip bir müddetten beri orada İngiliz Müstemlekat Nezareti ile temasta bulunmaktadır.

Buradan gidecek vefd heyetinin Londra'ya muvasalatında bunlarla Yahudilerin uzlaştırılmaları esbabına tevessül olunacağı esbabı maruzadan istidlal olunmaktadır efendim.

BELGE 21: Kudüs Konsolosu Atıf Bey'in İngiltere'nin, Süveyş Kanalı'nın korunması için Filistin'i askerî üs hâline getirmek amacıyla Yafa ve Hayfa yakınlarında inşa edeceği kışlalar hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 14 Şubat 1930 tarih ve 52/18 sayılı yazı.

Efendim,

Camiatûlarabiye gazetesinin 313 No.lu ve 7.2.1930 tarihli nüshasında, İngiliz memurini askeriyesinin Yafa ve Hayfa kurbinde büyük kışlalar inşasına müteallik mukavelenameler imza eylediğini yazıyor. Gazete bu kışlaların, Mısır-İngiliz Muahedesinin imzasını müteakip Mısır'dan çekilecek İngiliz kuvvetlerine tahsis edileceğini serdü ityan etmektedir. İngiltere'nin maksadı her hâlde Süveyş Kanalı'nın muhafazası için Filistin'i bir üssü askerî ittihaz etmek istediği anlaşılıyor. Hatta İngilizlerin Süveyş Kanalı'ndan atıyen istifade edememeleri ihtimalini pişi nazara alarak 1926 senesinde beş İngiliz mühendisinden mürekkep bir heyet tarafından Hayfa ile Bahri Lut'u birleştirerek Akabe tarikiyle Kırmızı Deniz'le ittisal peyda etmek maksadıyla bir proje hazırlatmış oldukları arz olunur efendim.

BELGE 22: Londra Büyükelçisi Ferit Bey'in, 1929 yılında Filistin'de yaşanan karışıklıklara dair Sir Walter S. Shaw başkanlığındaki komisyonun hazırladığı raporun yayımlandığı ve Filistin'deki durum hakkında bilgi vermek üzere bir heyetin Londra'ya geldiği hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 1 Nisan 1930 tarih ve 7207/176 sayılı yazı.

Efendim Hazretleri,

Geçen sene Filistin'de cereyan eden iğtişâşat üzerine İngiltere Hükûmeti tarafından “vakanın esbabını tetkik ve tekerrürünü mâni tedabir hakkında tavsiyede bulunmak üzere” Sir Walter Shaw riyasetinde Filistin'e gönderilen komisyonun raporu intişar etti. Aynı zamanda, Filistin'deki vaziyet hakkında hükûmete maruzatta bulunmak üzere Musa Kazım Paşa el Hüseyini'nin riyaseti altında ve Filistin Müftüsü Hacı Emin el Hüseyini, Ragıp Bey Neşâşibi, Avni Bey Apdülhadi ve Alfred Efendi Ruh'tan mürekkep bir heyet de Londra'ya geldi.

Raporun metnini leffen takdim ediyorum [buraya alınmamıştır]. Aynı zamanda, rapor hakkında İngiliz matbuatında intişar eden kısa bir hülasanın tercümesini de arizama lef etmekteyim [arşivimizde rastlanmamıştır].

...

BELGE 23: Kudüs Konsolosu Atıf Bey'in, 1929 yılında Filistin'de yaşanan karışıklıklara dair Sir Walter S. Shaw başkanlığındaki komisyonun hazırladığı raporun yayımlandığı, İngiltere'nin Filistin'deki durumu yatıştırıcı düzenlemeler yapmaya çalıştığı, bu çerçevede, 1922 yılında ilk defa öne sürüldüğünde kabul görmemiş bir danışma meclisi oluşturulmasına dair yeni bir kanun önerisi hazırlandığı, Arapların ve Yahudilerin bundan

memnuniyetsizlik duydukları, İngilizlerin Hristiyanlığa ait önemli değerler taşıyan bir yerin idaresini yerel halka bırakamayacaklarına dair ifadelerinin bu memnuniyetsizliği arttırdığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 29 Ağustos 1930 tarih ve 263/70 sayılı yazı.

Efendim,

Malumu devletleri olduğu üzere geçen [1]929 senesi Ağustos'unun 23. Cuma günü Filistin'de Araplarla Yahudiler arasında vukua gelen kanlı kıtal üzerine İngiltere Hükûmeti senei me[z]kûre teşrinisanisi evâhirinde Filistin'e bir tahkik komisyonu göndermiş, heyet bir buçuk aylık bir mesai neticesinde mufassal bir rapor tanzim ederek hükûmeti metbuasına takdim etmişti. Rapor[ttt] Cemiyeti Akvama arz olunmuş ve Mandalar Komisyonunca da rapor mündericatu uzun münakaşaları mucip olmuş ve nihayet vukua gelen kıtalde, emri inzibat hakkında evvelce tedabiri lazıme ittihaz olunmaması, gerek Musevi gerek Arap matbuatının heyecanâmiz neşriyatlarına müsaade edilmesi suretiyle İngiliz Hükûmetinin ağır mesuliyetleri olduğuna karar verilmiş ve bu karar Büyük Britanya Hükûmetine tebliğ kılınmıştır. İngilizler bu karara itiraz yolunda bir cevap ihzar etmişlerse de serd ve ityan etmekte oldukları delail çürük ve Mandalar Komisyonunun meydana çıkarmış olduğu hususları ret ve cerh edecek mahiyette değildir. İngilizler Cemiyeti Akvam muhitinde, Yahudilerin şiddetli propagandaları neticesi olarak aleyhlerine hasıl olan fena cereyanı, zevahiri kurtarmak kabilinden olarak Filistin'e, manda çerçevesi dâhilinde bir nevi istiklal bahşetmiş gibi görünmek için Filistin'e 1922 senesinde teklif olunup da Araplar tarafından kabul edilmeyen şekilde bir meclisi istişari teşkiline dair son zamanlarda bir layihayı kanuniye projesi ihzar etmişlerdir. Bu layiha[ttt], mezun bulunan Fevkalade Komiser Sir Şansler tarafından bir iki haftaya kadar buraya getirilecektir. Bu projeye şimdiden gerek Araplar gerek Yahudiler ademi memnuniyet izhar etmektedirler. İngilizler de buna mukabil Hristiyanlığa ait bu kadar mukaddesatı ihtiva eden dinî bir beldenin idaresini ahaliyi mahalliyeye terk edemeyeceklerini alenen söylemektedirler. Anifûlarz heyet tarafından tanzim kılınmış olan raporun İngiltere Parlamentosuna verildiği sıralarda Arap Hükûmetinin müdafaası zımında Londra'ya bir heyeti müntahaba gönderilmişti. Bu heyet epeyce para sarf etmesine rağmen hiçbir iş görmeye muvaffak olamamış ve binaenaleyh Arapların son ümitleri de bu suretle suya düşmüştür. Şimdi Filistin Araplarında İngilizlere karşı derin bir kin ü adavet hasıl olmuştur. Şiddetli bir sansür mevcut olmasına rağmen Arap gazeteleri İngilizler aleyhine her gün şiddetli makalat neşretmekten hali kalmıyorlar. Kıtalde şehit düşenlerin teyidi hatıraları münasebetiyle Ağustos'un 23. günü Filistin Müslüman ve Hristiyan Arapların tutmuş oldukları matem münasebetiyle Arap Lecnei Tenfiziyesi tarafından neşrolunan beyannamenin Fransızcaya mütercem iki nüshasını leffen takdim ediyorum. Beyannameyi neşreden Camiatül-Arabiye gazetesi kapatıldığı gibi matbu nüshaları da toplattırılmıştır. Bugün beyannamenin, Lecnei Tenfiziye Kâtibi Umumisi tarafından kaleme alınmış olması ihtimaline mebni gayet garip bir surette tahtı muhakemeye alınmıştır. Siyonistlere gelince: bunlar ellerindeki kuvvetli propaganda teşkilatı sayesinde İngilizler üzerinde müessir bir rol oynamaktadırlar. Bunlar Bahri Lut'taki muhayyel serveti meydana istifadeye vazetmek bahanesiyle yeniden Filistin'e Yahudi sermayesi celbine

çalışmaktadırlar. Bu mesailerinin semeresi görülmektedir. Yakında burada aktarı cihandan gelecek Yahudi delegelerinin huzuruyla bir içtima akdedileceği ve bu içtimada Şarki Erden cihetlerinde vasi mikyasta arazi mübayaası meselesinin mevki müzakereye konulacağı ve bir müddet sonra oralarda da Musevi kolonileri teşkil edileceği anlaşılmaktadır. İngilizler siyonistlerin propaganlarından ürkmekte ve binaenaleyh bunlara mümâşât etmek mecburiyetinde kalmaktadırlar. Ahvali maruzaya binaen Araplarla İngiliz hükûmeti mahalliye arasındaki münasebat fevkalade gerginleşmiş ve yakınlarda Filistin'in yeniden kanlı vakayia sahne olması ihtimali kuvvetleşmektedir efendim.

* * *

(Du Journal “Al-Jamiatul-Arabiyyé”, No. 430 du 22-8-930)

Appel du Conseil Exécutif Arabe à la Population Palestinienne Arabe.

Oh Palestiniens!

Le 23 Août de l'an passé, votre sang a été rendu licite et 120 de vos enfants furent martyrisés et vous avez attendu le sort de votre destinée puisqu'on avait employé, à votre égard, 2 mesures et 2 poids différents. Le sang de vos martyrs ainsi que leurs âmes furent perdus en pure perte. Les potences en en parlent et les prisons en témoignent.

Oh Palestiniens!

Malheur à la politique qui tend à vous opprimer et à vous expatrier afin de faire posséder votre Pays à d'autres dont le Bon Dieu dit: “Je les ai condamnés à l'avilissement et à la pauvreté et revinrent avec la colère de Dieu”.

On tâche d'humilier les Arabes et l'Islâm et d'introduire la souveraineté Anglaise à la place de la souveraineté Arabe; la langue Anglaise à la place de l'Arabe qui est la langue du Coran!

Oh Palestiniens!

Votre Sainte cause émane de la cause Arabe et des nombreux sacrifices et grands efforts. Vous aviez dégainé le sabre à la figure de l'Empire Ottoman qui est l'Etat du Califat et de l'Islâm, en comptant sur les promesses formelles et les engagements décisifs de l'Angleterre, en vue de votre Indépendance et de votre Liberté, et vous n'aviez nullement fait votre calcul qu'Elle violerait tout cela. Elle a fait du Sionisme coupable, un maître sur vous, Les Sionistes traverse votre pays et lutte contre vous avec son argent et ses hommes. Vous vous préoccupé du Sionisme en vue d'éviter ses maux, tandis que l'Angleterre se fortifie en consolidant son Administration ici et en ratissant votre Liberté et Indépendance afin d'anéantir votre Seigneurie Nationale.

Oh Palestiniens!

Vous êtes entourés des plus grands malheurs et périls; Ni Protectorat ni Mandat existent ici, mais un Gouvernement purement Anglais, un Etat d'entre eux et pour eux (c.à.d. Etat formé des Anglais et dans leurs propres intérêts).Les

Lois sont promulguées en leur Nom, le Pavillon est le leur, il ne vous reste rien; on dirait que vous êtes des étrangers venus d'un autre Pays, asservis dans votre Foyer Par Dieu ! tels malheurs vous n'avez jamais rencontrés depuis de Saladin, Sauveur de l'Orient et de l'Islâm !

Oh Palestiniens!

La cause Arabe est un Dépôt Saint que vos ancêtres vous l'ont confié par la force de leur FOI et par leurs bonnes intentions. Vous ne pouvez pas vous en désister. Gardez-le comme ils l'ont gardé. Le chemin conduisant à la Liberté est rocailleux et plein d'obstacles. Patientez héroïquement comme font vos frères des autres Pays Arabes.

Le point de votre mouvement est déjà culminant et au bout; marchez au devant de la Liberté; une Nation n'est honorée que par la Liberté, et n'est respectée que par son Indépendance.

Oh Palestiniens!

Demain, Samedi, vous ferez Grève. Que cette Grève soit générale, pacifique et tranquille. Souvenez-vous de vos martyrs; priez pour eux dans vos mosquées et lieux d'adoration. Protestez contre le ravissement de votre Liberté et de votre Indépendance.

Prouves demain que vous aimez la Paix et que vous respectez le maintien d'ordre et que vous savez comment retenir vos enclins. Détenez votre colère et alors vous appuierez votre droit tranquillement et paisiblement.

Ayez foi en la Providence et les cœurs forts, car la force de la tyrannie ne dure qu'une heure et celle du Droit dure jusqu'au Jour de la Résurrection.

BELGE 24: Kudüs Konsolosu Atıf Bey'in, İngiltere'nin Filistin'de oluşturmaya çalıştığı manda idaresi ve sözkonusu idareyle ilgili tasavvurlarına Cemiyet-i Akvamda destek sağlamaya çalıştığı hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 20 Ekim 1930 tarih ve 320/89 sayılı yazı.

Efendim,

Malumu devletleri olduğu üzere 1929 senesi ağustosunda vukua gelen kıtal münasebetiyle geçenlerde Cemiyeti Akvamın Mandalar Komisyonunda cereyan eden münakaşat üzerine mandater hükûmetin efâli harekâtı şiddetli tenkitleri mucip olmuş ve nihayet bu tenkidatı reddi cerh etmek üzere B. Britanya Hükûmeti Cenevre'ye İngiltere Müstemlekat Nezareti Parlamenter Müşaviri Dr. D. Şils'i, Filistin Yüce Komiseri Çansler'i göndermişti. Bunlar epeyce uğraştıktan sonra mandater hükûmetin, Cemiyeti Akvamın Manda Komisyonunun şedit tenkitlerine düşar olmasının muhik olmadığını ve binaenaleyh İngiltere Hükûmetinin bu gibi müessif vukuatın tekerrürüne mâni tedabir ittihaz eylediği ve Filistin'in imarı hususunda mandater hükûmetin nakdî büyük fedakârlıklarda bulunduğu zemininde eski sui tesiratı izale etmek emeliyle bir rapor tanzim ettirerek heyeti umumiyyeye arza muvaffak olmuşlardı. Bu meyanda mandater hükûmet Filistin'e

vermek tasavvurunda bulunduğu şekli idare hakkında ihzar etmiş olduğu bir projeyi de Cemiyeti Akvamin nazarı tasvibine arzetmişti. Bu proje üzerinde cereyan eden müzakerat hafi tutulmuş ve bu mutasavver şekli idarenin mahiyeti hakkında hiçbir malumat tereşşuh etmemiştir. İngiltere Hükûmeti hem mahallen tetkikatta bulunmak hem de Arap ve siyonist rüesasıyla temas etmek üzere Dr. D. Şils'i 4 İlk Teşrin [1]930 tarihinde Filistin'e izam etmişti. Bu zat Arap liderleriyle ayın onunda bir mülakat icra etti. Bu mülakata siyonistler iştirak etmediler. Bunlar muntazam organları vasıtasıyla evvelce Cemiyeti Akvama arzetmiş oldukları layiha ile iktifa ettiler. Dr. D. Şils Araplarla temasında B. Britanya Hükûmetinin İlk Teşrin'in yirmi sekizinde neşredebileceği beyannamede Filistin'de atiyen tatbik etmek azminde bulunduğu siyasetin hututu umumiyesinden bahsedeceğini ve bundan Arapların her hâlde memnun olacağını söylemiştir. Bu temastan birkaç gün sonra Arap Lecnei Tenfiziyesi kendilerince kabul olunabilecek şeraitin haddi asgarisi hakkında Dr. D. Şils'e bir muhtıra vererek Hükûmetçe Filistin'e ita kılınacak tarzı idarenin muhtıralarında gösterilen hutut dairesinde tespit edilmesi aksi takdirde bunun kabul edilmeyeceği ihsas edilmiştir. Bu kadar ketumane hareket edilmesine rağmen bazı ecnebi ve Arap gazetelerinden tereşşuh eden malumata nazaran 16 Arap, 4 Yahudi, 4 Hristiyan müteşekkil bir meclisi teşrii teşkil edileceği, Meclisin mukarreratı üzerinde Yüce Komiserin veto hakkı bulunacağı anlaşılıyor. Meclis riyasetine de İngilizlerin muhabbet ve itimadını kazanmış olan ve dört seneden beri Kudüs belediye riyasetini ihraz etmiş, ilanı meşrutiyeti müteakip teşekkül eden ilk Meclisi Mebusan'da Kudüs'ü [temsil] etmiş bulunan Ragıp Neşâşi Bey'in getirileceği söylenmektedir. Zaten İngilizler bu kâse lis, bed tinet şahıs kadar emellerine hizmet edecek sadık bir bende bulamazlar. Malumu alileri olduğu üzere siyonistlerin şedit menfi propagandaları neticesi olarak İngilizlerin prestiji oldukça sarsılmış, Mandalar Komisyonu Reisi İtalyan Marki Teodoli de bu hususta mühim rol oynamıştır. İngilizlerin Yahudilerden intikam almak için siyonist idealinin husulüne mâni bir şekilde Filistin'e bir tarzı idare vermeleri müstebat değildir. Kuvvetle tahmin ettiğime nazaran bu neşri musammem beyannamede mahut Balfour vaadinin Filistin'de bir Musevi hükûmeti teşkilini istihdaf etmediği, bunun yalnız Yahudilerin arzı mukaddese serbestçe muhaceretlerini temin gayesine matuf olduğu tasrih edilecektir. Mükemmel vesâiti istihbariyeleri sayesinde siyonistler neşredilecek beyannamenin kendileri için mucibi memnuniyet bir şey ihtiva etmediğini pekâlâ anlıyorlar. Mevut beyannamenin neşrini müteakip gerek muhteviyatı gerek Filistin efkârı umumiyesi üzerinde icra edeceği tesir hakkında arzı malumata müsaraat kılınacağı tabiidir efendim.

BELGE 25: *Kudüs Konsolosu Atıf Bey'in, İngiltere'nin Filistin hakkında yayımladığı Beyaz Kitap'ın siyonist çevrelerde tepkiyle karşılandığına, sözkonusu kitapta açıklanan, Filistin'deki manda idaresi kapsamında oluşturulacak mecliste Arap ağırlığının öngörüldüğüne ve Filistin'e göçün durdurulması gibi hususların bu çerçevede yer aldığına dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 11 Kasım 1930 tarih ve 351/97 sayılı yazı.*

Efendim,

320/89 No.lu ve 20 İlk Teşrin 1930 tarihli raporumda İngiltere Hükûmetinin Filistin’de tatbik edeceği yeni siyasete dair olan Beyaz Kitabın İlk Teşrin’in 28’inde neşrolunacağını yazmıştım. Malumu devletleri olduğu üzere bu vesikayı siyasiye ayın 21’inde İngiltere Müstemlekat Nezareti tarafından Londra’daki Siyonist Komitesine sureti hususiyede tebliğ edilerek bunun Hükûmet tarafından resmen neşrine kadar hafi tutulması rica edilmiş, fakat muhteviyatının siyonist amaline mugayir ve bu idealizmin tahakkukuna mâni mahiyette görülmesinden dolayı Londra’daki Siyonist Komitesi tarafından derhâl Filistin Siyonist İcra Komitesine ve bütün Yahudi âlemine telgrafla bildirilmiş ve bu suretle her tarafta İngilizler aleyhine şiddetli propagandaya başlanmıştır. Bu vaziyet karşısında Hükûmet Beyaz Kitabı tayin olunan müddetten dört gün evvel yani İlk Teşrin’in yirmi dördünde neşretmek ıztırarında kalmıştır. Bu hususa dair Filistin Hükûmetince neşredilip matbuata verilmeden evvel umum konsoloslara gönderilmiş olan ceridei resmîyenin fevkalade numarası takdimi huzuru devletleri kılındı. Ceride muhteviyatının tetkikinden muhati ilmi devletleri olacağı üzere geçen nisanda buraya gelen Mösyö Şav’ın riyasetindeki hususi komisyonun tanzim etmiş olduğu raporun neşri üzerine rapor muhteviyatının sui tefehhümü mucip olmasından naşi mandater hükûmetin Filistin’de tatbik etmek istediği siyasetin bir expozesinin neşri lüzumunun tahakkuk ettiğinden uzun uzadıya bahsedilmektedir. Filistin meselesi üç noktadan tetkik edilmiştir:

Birincisi umumi asayiş, ikincisi teşrii ıslahat, üçüncüsü iktisadi ve içtimai inkişaf.

Umumi asayiş hususunda Hükûmetin vezaifinden bahsolunmakla beraber memlekette şimdiye kadar vukua gelen kıyamların serian bastırıldığından ve atiyen vuku bulacak bu kabil isyanların şiddetle önüne geçilmek için tedabiri lazıme ittihaz olunduğu ve bu ümniyeyi teminen Hükûmeti Kraliyenin Filistin’de iki tabur piyade, iki bölük tayyare, 4 kıta zırhlı otomobil bulunduracağı ve Seylan Müfettişi Umumisi Mösyö Dowbiggin gösterdiği lüzum üzerine polis miktarının tezyit olduğu tasrih edilmektedir.

Teşrii ıslahat: Bu kısımda Arap zimamdarının talep etmekte oldukları teşri ıslahatın manda vecibeleriyle gayrikabili telif olduğu, fakat İngiltere Hükûmetinin Filistin’e umum ahalinin menafiine tetabuk edecek tarz bir şekilde muhtariyet verilmesi zamanının hulul ettiğine kani olduğundan bahisle bu meselenin kısaca bir tarihçesi yapılmıştır. M. Churchill’in 1922 senesindeki beyanatına müstenit bir meclisi teşrii teşkil olunacağı, Arapların bu yeni teşekkülden fevkalade istifade edecekleri, meclisin Yüce Komiserle 10 mansup, 12 iki dereceli usul ile müntehap azadan müteşekkil olacağı, Fevkalade Komiserin Cemiyeti Akvama karşı olan vacıbatı ifa için vezaifi mukteziyeyi icra, muktezi kanunu acilen tanzim, kezalik asayiş umumiyenin muhafazasına devam edeceği zikredilmektedir. İntihabatın tarzı icrası 1922 tarihli kanun ahkâmına tevfikan icra kılınacağı dahi tasrih edilmiştir.

İktisadi ve içtimai inkişaf: Bu kısımda arazi, muhaceret, umumi işsizlik mesaili tetkik edilmektedir. Bu mesailin Şav raporunda mevzubahis olduğu gibi

geçen sene Fevkalade Komiserlik tarafından tayin olunan mahallî bir komisyon tarafından da zürrain vaziyet[i] iktisadiyeleri ve Hükûmet canibinden bunlara karşı kullanılan vesaiti maliyenin dakik bir surette tetkik ve Müstemlekat Nezareti tarafından geçen mayısta Filistin'e izam kılınan Sör Jon Hop Simson tarafından muhaceret, arazi, memlekete ait iktisadi mesailin tahkik ve tespît ettirilmiş olduğu ve bunun neticesinde kabili ziraat arazinin ahaliî mevcudenin ve bilhassa ekseriyeti teşkil eden Arap unsurunun ihtiyacatına gayrikâfi olduğu ve binaenaleyh mevcut araziden henüz işlenmemiş olanların işlettirilip mevcut işsiz ameleye iş tedarikine kadar hariçten muhacir gelmesine mâni olunması lüzumu tahakkuk ve tezahür ettiği zikredilmektedir. Kitabın heyeti umumiyesi tetkik edilince görülür ki Britanya Hükûmeti herkesçe malum olan bazı hakaiki zikri tadat etmekle iktifa etmiş, temini asayiş hususunda ittihaz ettiği tedabir meyânında yalnız kenmüstamere siyasetini emin bir surette tatbik edebilmek için İngiliz kuvayı askeriyesinin tezyidi ve aynı zamanda İngiliz hazinesine bar olmaktan hali kalmayan bir takım işsiz vatandaşlarını polis kadrosuna ithal ederek bunlara bu suretle iş tedarik etmesi olmuştur. Had bir buhranı mali içinde kıvrılmakta olan Filistin'in bu kadar azim masarife ne suretle tahammül edeceği cayi sualdir. Hayfa'dan Irak'a temdit olunması mukarrer demiryolu dolayısıyla Filistin İngiliz siyaseti noktasından fevkalade ehemmiyet kazanmıştır.

Teşrii islahat meselesine gelince: Araplar hakiki bir parlemen teşkilini talep ediyorlar. Hâlbuki defî bela kabilinden verilen bu defaki meclisi teşrii sekiz sene evvel Araplara teklif olunup da kabul etmedikleri meclistir ki, buna teşrii lakabını izafeden ise sakıt Osmanlı Hükûmeti zamanında mevcut olan mecalisi idareden daha az salahiyete malik adi istişari bir komisyon demek daha doğrudur. Bu garip meclise Yüce Komiser riyaset edeceği gibi on kişilik mansup azada devairi hükûmet rüesasından olan halisüddem İngilizler teşkil edecektir. Azayı müntehabenin altısı Müslüman üçü Hristiyan diğer üçü de Yahudilerden olacaktır. İntihap edilecek gerek Müslüman, gerek Hristiyanlar kalplerinde vatan hissi olmayan, bed tıynet, İngilizlere uşaklık eden esafilden terekkep edecektir. Yahudiler, sırf İngilizlerin elinde bir bâziçe olacak olan ve amali milliyelerine mugayir mukarrerat ittihaz etmekten başka bir şey yapamayacak olan böyle bir teşekküle dâhil olamayacaklarını açıktan açığa söylüyorlar. Bu meclisin Yahudilerin düşündükleri gibi memleketin nefine hadim bir teşekkül olmayacağını Arap münevverleri de idrak ediyorlar. Gazetelerde bu yolda uzun uzun makalat neşrediyorlar. Bundan üç dört gün evvel Arap İcra Komitesi toplanarak aralarından intihap ettikleri iki zatı Yüce Komiserin nezdine göndererek teşkili mutasavver meclisi teşriinin kendi amali milliyelerini tatmin edecek mahiyette olmadığını ve binaenaleyh bunda tadilat icrası lüzumunu mütezammın bir ariza takdim ettirmiştir. Ancak mütekaddem ceridei resmîyenin meclisi teşriinin teşekkülüne mütedair olan faslında görüleceği üzere Hükûmet, meclisi teşriinin teşekkülüne ikai müşkülât edecek olanlara karşı gayet şeditane hareket edeceğini söylemesine nazaran münevveranın bu taleplerinde ne dereceye kadar ileriye gidecekleri cayi teemmüldür. Muhaceretin bir müddeti muvakkate için tevkifinden ve bahusus teşkil edilecek olan meclisi teşriinin Yahudilik idealine mugayir olmasını ileriye sürerek bunlar tarafından aktar cihanda İngilizler aleyhine yapılmakta olan

propagandalardan bunalmak derecesine gelen Britanya Hükûmetinin, Arapların da ademi memnuniyetleri karşısında ne yolda bir taktik tatbik etmek istediğini bilmek hiç de faydadan hali değildir. Mahut Beyaz Kitap'ta memleketin arazi cihetinden muhacirine olan ihtiyacı hakikisi anlaşılmadan Filistin'e yeniden muhacir ithal edilmeyeceği musarrah olmasına rağmen İngiliz Müstemlekat Nezaretinin arzı mukaddese önümüzdeki altı ay zarfında yeniden bin beş yüz muhacirin duhulüne müsaade ettiğine dair olan haber mütekâsif Yahudi propagandası muvacehesinde haşmetli İngiltere Hükûmetinin yelkenleri suya indirmek mecburiyetini hissettiği ve binaenaleyh Beyaz Kitap mukarreratından inhiraf neticesi olarak da Arap ve Yahudi münafretinin daha had bir devreye gireceği anlaşılmaktadır.

Muhaceret meselesi: Muhaceret suretiyle arzı mukaddese gelen Museviler ilim, fen, içtimaiyat cihetlerinden Araplardan çok yüksek, mükemmel teavün teşkilatlarına malik, aralarında hakiki bir tesanüt mevcut olmasından dolayı gerek ziraat gerek sair şubabatı sanayide şayanı kayıt terakkiyat vücuda getirmişlerdir. Mandater hükûmet Yahudilerin elinde halen 1 milyon dönüm arazi mevcut olduğunu söylüyorsa da siyonist mahafilinden istihsal ettiğim sahil malumata nazaran siyonist teşkilatının kabzai tasarruflarına geçirmiş oldukları arazi miktarı 1.950.000 dönümdür. Museviler bunun ancak 850.000 dönümünü işlemiş ve üst tarafı da mandater hükûmetin siyasetine güvenemediklerinden dolayı işletmek külfetine katlanmamışlardır. Geçen mayısta İngiltere Hükûmeti tarafından Filistin'e izam kılınan Sör Jon Hop Simson'ın tanzim etmiş olduğu raporda, Birüssebi havalisi hariç olarak, Filistin'de kabili ziraat 6.544.000 dönüm arazi bulunduğu ve bu arazinin bir milyonunun Yahudilerin eline geçmiş olduğu ve binaenaleyh bir fellah ailesinin vasat bir surette geçinebilmesi için 140 dönüm toprağa ihtiyacı olduğu hâlde hâlen bu miktarın ancak takriben 90 dönümden ibaret bulunduğu ve her fellahın terfihi için beher aileye 40'ar dönüm arazi daha tevziine lüzum olduğu ve bunu tatmin için daha 8.000.000 [dönüm] araziye ihtiyaç bulunduğunu ve buna tekabül edecek arazi olmamasına rağmen Filistin'e muhacir kabulünün ahali mahalliyenin iktisaden şedit bir buhrana düçar olmalarını tevhit edeceği zikredilmektedir. İşte Hükûmet güya esbabı anifeden naşi muhaceratı menetmek istemektedir. Mütalaı aciziye göre mandater hükûmet Araplara karşı hini hacette kullanmak için bir kontrparti temini için arzı mukaddese şimdiye kadar 29.000 muhacir kabul ederek Musevilerin miktarını 165.000 kişiye iblağ etmiş kendi icraatına mümanaat edecek Araplara karşı kâfi gelecek kuvvet elde etmiş olduğundan ellerinde azim servet, faal propaganda vesaitine malik, zeki, malumatlı, çalışkan olan bu unsurun arzı mukaddeste bundan ziyade tekessürünü kendi menafine münafi gördüğünden bunları sokmamak için bu suretle takyidat vazını düşünmüştür. Ancak mevcut delail ve emarata göre bunda tamamen muvaffak olamayacağı anlaşılmaktadır efendim.

BELGE 26: Londra Büyükelçisi Ferit Bey'in İngiltere'nin Filistin hakkında yayımladığı Beyaz Kitap'ın örneklerini iletmek üzere Hariciye Vekâletine gönderdiği 22 Ekim 1930 tarih ve 7856/560 sayılı yazı.

Efendim Hazretleri,

1929 senesi sonbaharında tahaddüs eden Filistin ihtilalinden beri; Filistin’de icra edilen tahkikat ve tetkikat neticesi olarak mandataire İngiliz Hükûmeti tarafından istikbale müteallik tespit edilen siyaset esasları hükûmeti müşarünileyha tarafından ilan olundu. Bu hususta neşredilen Beyaz Kitap’tan iki nüsha takdim ediyorum. İngiltere Hükûmetinin bu mukarreratı Filistin idarei müstakbelesi için ehemmiyeti azimeyi haiz bir vakadır. Yeni takip edilecek siyaset âdeti bugüne kadar takip edilen millî Yahudi vatanı siyasetinin mukaddemei iflâsı addolunabilir. Harbi Umumiye müteakip Filistin’de tesis edilecek mandat müteveffa Lord Balfour ile Yahudi İngiliz müteeffizanının tesiri neticesi olarak; Filistin’i, müstakil bir Yahudi devleti haline ifrağ etmeyi istihdaf ediyordu. Mandat’ı tespit eden Cemiyeti Akvam vesikasının ikinci maddesinde sarahaten deniliyordu ki: Mandataire bu memleketi öyle bir siyasi idare ve iktisadi şerait tahtına koyacaktır ki neticesi bir millî Yahudi vatanı teşkili olsun. Filhakika bu maddenin nihayetinde yine mandataire’in memlekette muhtar teşkilatı esasiye vazedeceği ve bila tefrik cinsi mezhep bütün halkın medeni ve dinî hukukuna riayetle mükellef bulunacağı yazılıyor idiye de bu kuyudat ferî şa[r]tlardan ibaret idi. Kezalik bu vesikanın dördüncü maddesinde, Filistin’de mahsus bir Yahudi idaresinin (acente) resmî daire olarak kabul edileceği ve bu dairenin mandataire idare ile teşriki mesai edeceği ve mandataire idarenin kontrolüne tabi olmakla beraber memleketin inkişafına muavenet ve iştirak edeceği muharrerdi. Şimdiye kadar sekiz, on senedir İngiliz Filistin idaresi bu prensipleri tatbik çalıştı. Yahudiler, İngiliz mandat’sına tahmil edilen vazifenin; memleketin şeraihi hayatiyesi itibarı ile pek müşkül ve müteassir olduğunu bilmekle beraber souplesse göstererek ve İngiliz idaresini teşvik ederek gayelerini istihsale gayret ettiler; fakat Filistin ahaliden halî, Sahrayı Kebir veya Arjantin Pampası olmadığı için tabiata mugayir olan bu vaziyet tabiatın mukavemetine uğradı. İhtilaller çıktı ve İngiliz Mandat Hükûmeti de görölüyor ki siyasetini tadile mecbur oldu. Filhakika icra edilen son tahkikatla teeyyüt etmiştir ki Filistin idaresinde ancak altı milyon dönüm ziraata müsait arazi mevcuttur. Hâlbuki yalnız kûtu lâyemut yaşayabilmek için oradaki Arap fellahlar sekiz milyon dönüme muhtaçtırlar; böyle iken Yahudi vatanı teşkili gayesiyle on sene zarfında Filistin’e getirilen Yahudinin adedi yirmi beş bini tecavüz etmediği halde Arapların elinden bir milyon dönümü mütejaviz arazi zapt edilerek siyonistlere verilmiş; bu suretle yüzde otuzu arazisiz kalan fellah Araplar -Yahudi arazisinin yalnız Yahudiler tarafından işlettirilmesi meşrut bulunmasına rağmen- bu arazide ücretli amele suretinde istihdama muztar bırakılmışlardır. İşte şu sarîh ve gayrikabili idame haksızlık neticesi olarak ki hükûmeti hazıra siyasetini külliyei tahvil eylemekte ve salifûlarz Beyaz Kitap’la siyaseti cedidesini ilan etmektedir. Yeni siyasete göre İngiltere Hükûmeti mandat vesikasının sarahatine rağmen bu vesikanın ikinci maddesini Yahudilerin yanlış tefsir ettiklerini, Filistin’de Yahudi vatanından maksat; Yahudilerin dünyanın diğer yerlerinde maruz buldukları takyidatın aksi olarak Filistin’de bir vatan iddiasına haklarının temininden ibaret bulunduğunu, Yahudi acentesinin hükûmete iştirake hiç hakkı bulunmadığı ve ellerinde işletemedikleri arazi bulunduğu için fazla arazi talep etmeleri nabemehal

olduğu gibi ortada yersiz ve işsiz Araplar bulunduğu cihetle; badema Araplardan arazi satın alınmasına ve Filistin'e artık fazla Yahudi getirtmeye müsaade edemeyeceğini ilan eylemiştir. Mandataire hükûmet islahatı cedide cümlesinden olmak üzere Kudüs'te yeniden bir meclisi teşrii vücuda getirmektedir. Bu meclis Fevkalade Commissaire riyasetinde 22 azadan mürekkep bulunacak; bunun 10'u mansup memurinden ve 12'si de muntahap azadan teşekkül edecektir. Bu azanın kaçı İslam, kaçı Hristiyan ve kaçı Yahudi olacağı musarrah değildir. Yalnız ahaliden bazıları intihaba iştirak etmezlerse azayı muntahabeyi onların yerine Filistin Hükûmetinin intihap edeceği tasrih olunmaktadır. Bundan başka asayişin muhafazası için Filistin'de iki tabur piyade, iki escadron tayyare ve dört kısım zırhlı otomobil bulunduracağını ve polis kuvvetini yeni baştan ıslah edeceğini beyan eylemektedir. İngiltere Hükûmeti beyannamesinin sonunda Araplara vaziyetin icabatını takdir etmelerini tavsiye etmekte, Yahudilere de, Yahudi vatani hakkında bazı mahafilde perverde edilen müstakil ve séparatiste fikirlerde bazı fedakârlık yapmalarını tavsiye eylemektedir.

İngiliz Hükûmetinin bu beyannamesi bütün dünyadaki Yahudi mahafilini alt üst etti. Filistin'de Yahudi ve siyonist müesseselerinin mümessili olarak Yahudi acentesini idare eden Doktor Weizmann nümayişkâr bir tavırla vazifesinden istifa etti. Kezalik İngiltere'de mevcut Yahudi teşkilatına riyaset eden Lord Melchett phlébite'den muzdarip olarak yatağında yatarken son derece şedidülmeal bir mektupla hükûmete hücum ederek o dahi bulunduğu riyasetlerden istifa eyledi. Amerika'dan gelen haberlere nazaran oranın Yahudileri de İngiltere Hükûmetine karşı ateş saçan beyanat ve tehdidata başladıkları anlaşıldı. Berayı malumat arzı keyfiyet ve bilvesile teyidi hürmet eylerim efendim hazretleri.

BELGE 27: Londra Büyükelçiliğinden, İngiltere'nin Filistin hakkında yayımladığı Beyaz Kitap'ın Yahudiler arasında meydana getirdiği hoşnutsuzluk ile bu hoşnutsuzluğun İngiltere siyasetine etkilerine, ayrıca bu hususta İngiltere Parlamentosunda hükûmet ve siyasi partiler adına açıklanan görüşlere dair Hariciye Vekâletine gönderilen 21 Kasım 1930 tarih ve 7955/624 sayılı yazı.

Efendim Hazretleri,

22 Teşrinievvel 1930 tarih ve 7856/560 numaralı tahriratu aciziye zeyildir.

Filistin ve Yahudi vatani hakkında Müstemlekat Nazırının neşrettiği beyannamenin Filistin, İngiltere ve Amerika Yahudileri arasında büyük hoşnutsuzluk tevliit eylediğini mukaddema arzetmiş idim. İngiltere'de Conservateur Fırkasıyla, Liberaller de bu hoşnutsuzluğu Hükûmeti hazıra aleyhinde istismar için şikâyete iltihak ettiler. Bunun üzerine Hükûmet, münteşir beyannameyi tefsir mahiyetinde beyanatında ricat yapmaya başladı. Müstemlekat Nazırı Lord Passfield bir mektup yazdı, Başvekil bir tebliğ neşrettirdi. Ve badii ihtilaf nikat hakkında görüşülmek üzere Yahudi murahhaslarını davet eyledi.

Mesele bu kadarla kalmayarak münakaşa Parlamentoya da sirayet etti. Bu husustaki müzakere Parlamentonun 17 Teşrinisani 1930 celsesinde cereyan etti.

Bu içtimada Labour Kabinesi muhalif fırkaların şiddetli tenkidatına maruz kaldı ve Filistin hakkında neşrettiği Beyaz Kitaba dair izahat verdi. Müzakereyi Lloyd George açtı. Liberaller namına söz alan eski Başvekil, Filistin’de arazi ve muhaceret meselelerinde mevcut buhran ve müşkülâtı izale için Hükümet[in] ciddi hiçbir teşebbüs ve faaliyette bulunmadığını ve müşkülâtın temadisi[nin] hem Arapları hem Yahudileri hoşnutsuzluğa sevk etmekte olduğunu söyledi. Bu beyanatına ilaveten yarım ve esassız tedbirlerle bugünkü vaziyetin ıslahına çare aramak abes olduğunu söyledikten sonra: “Büyük Britanya Hükümeti mandayı tamamen ve bitarafane icra etmek kabiliyetini kendinde göremiyor ise başkaları bu işi deruhte etmeye amadedirler. Çekilsin ve işi onlara terk etsin.” dedi.

Lloyd George’un nutkuna cevap vermeye Hükümet tarafından Müstemlekat Nezareti Müsteşarı Dr. Drummond Shiels memur edilmişti. Dr. Shiels Filistin üzerindeki İngiliz mandasının tarihçesini yaptıktan sonra Labour Kabinesi tarafından neşredilen Beyaz Kitaba nakli kelimelerle dedi ki:

“Kitapta mandanın bize tahmil ettiği vazai fi ifadan imtina edeceğimize delalet eden tek bir kelime yoktur. Bilakis mandayı tamamen ve katiyen tatbik edeceğimizi her satırında açıkça anlatmaktayız. Yalnız müşkülât mandayı tesis eden mukavelenin metninden inbias ediyor. Orada deniyor ki Filistin’de Yahudilere bir vatan temin olunacaktır. Fakat Arapların da hukukuna tecavüz edilmeyecektir. Bu mukaveleyi muhalefet fırka erkânı kabul eylemiştir. Ve bütün müşkülâtın başı budur.

Filistin’de kabili ziraat ve iskân arazi sahası gittikçe azalıyor. Mümbit ve mahsuldar olan topraklar zengin Yahudiler tarafından satın alındığından Araplar yurtsuz ve topraksız kalıyorlar. Bunları tekrar iskân etmek bir farizadır. Ancak bu sayededir ki işsiz Arapların tasallutundan Yahudileri kurtarmak kabil olacaktır. Fakat evveleminde bunları toplu olarak yaşatmaya müsait arazi bulmak lazım geliyor. Bunun için çöl ve vadilere hayat vermek ve buralara su isale ederek iskâna elverişli bir hale getirmek iktiza ediyor. Yapılan projenin tatbiki bu gayeyi temin edecektir. Fakat projenin tatbiki için iki buçuk milyon İngiliz lirasının sarfına ihtiyaç vardır. Bu sayede on bin ailenin iskânı temin edilmiş ve yurtsuz Araplar tamamen iskân edildikten sonra fazla arazisinin Yahudilere tevzii imkânı istihsal edilmiş bulunacaktır. Hükümet bu paranın istikraz suretiyle tedarikine taraftardır. Bunun için İngiltere Maliye Nezaretinin kefaletine ihtiyaç olduğundan bu kefaleti mutazammın kanun layihası yakında Parlamente’ye tevdi olunacaktır. Bu suretle her iki unsurun refahını temin edecek tesisat vücuda getirmek kabil olacaktır.”

“Saniyen, Hükümet, Filistin’e Yahudi muhacir gelmesini tahdit etmemiştir. Nitekim on bir sene zarfında 80.000 kişiye Filistin’e duhul vesikası verilmesi mukarrerdir. Arazi ıslah edildikten sonra bu mukarrer bittabi tezyit edecek ve böylece mandanın matlubu temin olunacaktır.”

Conservateur Fırkası namına söz alan sabık Müstemlekat Nazırı Mr. Amery verilen izahatın şayanı dikkat olduğunu söylemiş ve mamafih Yahudilerin ve Arapların bir arada yaşamalarını temin edecek çarelerin taharrisi lüzum ve ehemmiyetinden bahsetmiştir.

Müzakereye Başvekil de iştirak eylemiştir. Mr. Mac Donald Beyaz Kitap'ın yanlış telakki ve tefsir edildiğini ve Yahudi muhacirini tahdit etmek gayesi takip olunmadığını söyleyerek Hükûmetin eski beyannamesini tevil ve tefsir etmiştir. Hükûmetin ve reisinin bu beyanatı Müstemlekat Nezaretinin Filistin meselesinde takip etmek istediği yeni siyasetten kısmen rücu ettiğine delildir. Mamafih yaptığı ricat hareketinin Beyaz Kitap'ta ilan ettiği yeni siyasetini tamamen tebdil mahiyetinde olmadığı Hükûmetin işgal siyaseti hakkındaki beyanatının müphem bulunmasından istihraç olunabilir.

Arzı keyfiyet ve bilvesile teyidi ihtiramat eylerim efendim hazretleri.

BELGE 28: Londra Büyükelçisi Ferit Bey'in, İngiltere'nin Filistin hakkında yayımladığı Beyaz Kitap'ın Yahudi çevrelerinde tepkilere neden olmasının ardından İngiltere Hükûmetinin Dünya Siyonist Örgütü Başkanı Dr. Haim Weizmann'ı müzakereler için Londra'ya çağırdığına dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 9 Mart 1931 tarih ve 8239/81 sayılı yazı.

Efendim Hazretleri,

Filistin'de İngiltere'nin takip edeceği siyaseti ilan eden ve 22.10.1930 tarih ve 7856/560 numaralı tahriratı âcizi ile takdim edilen Beyaz Kitap üzerine, Filistin'de ve bütün dünya Yahudilik âleminde şikâyetler vuku bulduğunu ve "Labour" Hükûmetinin bundan fevkalade müteessir olduğunu 21.11.1930 tarih ve 7955/624 numaralı tahriratı âcizi ile arzetmiştim.

Bunun üzerine, Filistin Siyonist Reisi Dr. Weizmann İngiltere Hükûmeti tarafından berayı müzakere Londra'ya davet olunmuştur. Bu davet ve vuku bulan müzakerat neticesinde Başvekil tarafından Dr. Weizmann'a hitaben yazılan ve Beyaz Kitabı yalnız tadil değil belki fesh ve iptal eden bir mektup neşrolundu. Bu mektuba, resmî cerideye ilhak suretiyle, resmî ve aleni bir şekil verildi. Mektup metninin tercümesini raptent takdim ediyorum [*buraya alınmamıştır*]. Yahudiler bu mektuptan pek memnun oldular. Dr. Weizmann'ın bu husustaki beyanatı 2 numara ile maruzdur [*buraya alınmamıştır*]. Fakat aksine Filistin Arapları çok müteessir oldular ve Yahudileri ve Yahudi iktisadiyatını boykot etmeye karar vermişlerdir.

Arzı keyfiyet ve bilvesile teyidi ihtiramat eylerim efendim hazretleri.

BELGE 29: Londra Büyükelçisi Ferit Bey'in, Filistin'de yabancılara, yerlilerden daha farklı muamele yapıldığının bir örneği olarak, hapishanelerde tutulan Yahudilerin işeleri ile Arapların işelerinin eşit olmamasının İngiltere Avam Kamarasında görüşüldüğüne dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 1 Mayıs 1931 tarih ve 8371/165 sayılı yazı.

Efendim Hazretleri;

Filistin'de ecnebilerin yerlilerden mütefavit muamele görmekte olduklarından sarfinazar yerlilere tatbik edilen muamele arasında da bir fark gözetildiğine işaret olarak Yahudilerin hapishanedeki işeleri ile Arapların

iaşelerinin farklı bir nispet dâhilinde yapılmakta olması dolayısıyla bu hususta Avam Kamarasında Müstemlekat Nazırına irat edilen sualin ve Nazırın verdiği cevabın zabıt ceridesinden çıkarılan bir suretini berayı malumat leffen arz ve takdim ediyorum [*buraya alınmamıştır*]. Tebaamızın Filistin'deki hukuku ikamet ve saireleri müzakeratı esnasında ihticaç kabil olacağını arzeder ve bilvesile teyidi ihtiramata eylerim efendim hazretleri.

BELGE 30: Kudüs Konsolosu Sabri Bey'in, İngilizlerin Filistin'deki bazı Yahudi yerleşim birimlerine silah dağıttığına ve Yahudi gençlerine bu silahların kullanımını öğrettiğine dair haberlerin Araplar arasında galeyana neden olduğu hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 6 Temmuz 1931 tarih ve 703/124 sayılı yazı.

Filistin'in İngiliz mandasına geçtikten sonra bazı Yahudi kolonlarına herhangi bir tecavüze maruz kaldıklarında müdafaai nefisleri için kolonların cesametlerine göre birer miktar tüfek ve cephaneye tevzi edilerek Hükûmetin kontrolü tahtında ve emin bir mahalde kilitli olarak hıfzedilmekte imiş; muahharen ceste ceste bu tüfekler alınmış ve son defaki Arap-Yahudi hadisesinin zuhurundan beş on gün mukaddem de cümlesi kaldırılmış bulunuyordu.

Bu kere yine Tulkerim havalisindeki Yahudi kolonlarına birer miktar tüfekle miktarı kâfi cephaneye verildiği gibi İngiliz zabitanı nezaretinde jandarmaların Yahudi gençlerine salifüzzikir tüfeklerin sureti istimalini öğretmekte oldukları Araplar tarafından haber alınarak gazetelerinde bu bapta bazı yazılar yazmakla Filistin Hükûmetine tarizatta bulunmaları üzerine; Fevkalade Komiserlik Kitabetinden meselenin neden ibaret olduğunu izah eder bir tebliğ neşredilmiş ve gazete idarehanesi nihayetine bir tefsir ilave eylemiştir.

Hükûmetin işbu tebliği üzerine Kudüs Cemaati İslamiye Heyeti Tenfiziyesi Riyasetinin, gerek Yahudi kolonlarına tüfek tevzii ve gerekse Yahudi gençlerine bunların istimali usulünün talimi gibi ahvalin ihdas edeceği netayicinden İngiliz Hükûmetinin mesul olacağı hakkında Fevkalade Komiserliğe verdiği protestonamesi aynı gazetede intişar etmiştir.

Bittabi Yahudi gazeteleri de sükût etmeyip Arap gazetelerine cevap vermeye başlamışlardır; şol suretle açılan mücadeleyi kalemiyeden malumat olmanız için her iki taraf neşriyatının tercümeleleri matviyen takdim kılındı [*buraya alınmamıştır*].

Haremi Şerif civarındaki Ağlama Duvarı hakkında İngiltere Hükûmetinin verdiği kararın Araplar nezdinde hasıl ettiği ademi memnuniyet henüz zail olmazdan Yahudi kolonlarına arzedildiği üzere silah tevzi ve bunların sureti istimallerinin talim ettirilmesi meselesinin zuhuru Arap efkârı umumiyesini galeyana getirerek Yahudilere karşı mevcut olan husumeti bir kat daha takviye etmekte olduğu revîşi halden istişmam edilmekte olduğunu berayı malumat arzeylerim efendim.

BELGE 31: Kudüs Konsolosu Vekili Kañçılar Bekir Sıtkı Bey'in, Nablus kadınlarının İngilizlerin Arap kadınlarına karşı kaba hareketlerini kınadıklarına, İngiliz ve Yahudilerin Filistin hakkındaki emellerine izin verilmeyeceğine ve vatanlarını savunmak için mücadeleye devam edeceklerine dair yayımladıkları bildiriye Hariciye Vekâletine gönderdiği 30 Ağustos 1931 tarih ve 799/167 sayılı yazı.

Efendim.

Nablus hadisesinde İngiliz polis ve askerlerinin Arap kadınlara karşı kabaca hareketlerini ret ve takbih İngiliz ve Yahudilerin Filistin hakkındaki amaline müsaade edilmeyerek vatanlarını daha ziyade müdafaa için mücadeleye devam edeceklerine dair Nablus kadınları tarafından neşredilen beyanname ve protesto aynen tercüme ettirilerek leffen takdim kılınmıştır efendim.

* * *

Al-Jâmiatul-Arabiyé, No. 649 du 30-8-931

PROTESTATION DES DAMES DE NABLUS.

Le fait que les Autorités ont mis en état d'arrestation le Dr. Sidki Malhas et DJamal el Kassim a été réprouvé par tous les habitants (femmes et hommes) de Nablus. Cela dénote l'oppression et l'interdiction aux Arabes de défendre leur cause commune qui est menacée par le Régime Anglais en Palestine.

Les femmes Arabes de Nablus voulant en exprimer leur indignation au Gouverneur de cette ville, rencontrèrent sur leur chemin une force Anglaise qui usa de la force pour les séparer sans faire cas de l'Honneur de la Femme Arabe Musulmane dans une ville musulmane comme Nablus. Ceci surexcita les jeunes gens qui voulaient défendre les femmes et garder leur honneur.

La Police Anglaise, en passant outre sur l'état critique, tira et les femmes furent effrayées, et les enfants blessés.

Par conséquent, les femmes Arabes de Nablus manifestèrent leur indignation à une telle conduite et en témoignent le monde entier la dureté du cœur des soldats Anglais qui prétendent être un peuple civilisé et prétendent aussi respecter la femme. Ce sont là des preuves évidentes que ces prétentions sont fausses et dont les Européens s'en glorifient.

Tout cela, n'a fait que rehausser le sentiment patriotique chez toutes les classes Arabes et ce sentiment ne pourra Jamais être humilié tant que la Palestine Arabe n'obtiendra pas son Indépendance et sera sauvée des convoitises de la Colonisation et des préjugés faux des Juifs.

Au nom des Dames Arabes de Nablus,
Signée : RAYYA EMIN EL SASSIM.

BELGE 32: Londra Büyükelçisi Ferit Bey'in, Filistin'e gelen 25.000 kadar Yahudiye İngilizler tarafından Filistin vatandaşlığı verilmesini Müslüman ve Hristiyan Filistinlilerin protesto ettiklerine dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 4 Eylül 1931 tarih ve 8642/395 sayılı yazı.

Efendim Hazretleri;

Filistin son vekayii hakkında bu kere Kudüs Konsolosluğumuzdan alınan 23 Ağustos 1931 tarih ve 785/35 numaralı tahriratın suretini berayı malumat leffen takdim eder ve bilvesile teyidi ihtiramat eylerim efendim hazretleri.

* * *

Londra Büyükelçiliği Canibi Alisine

Efendim;

Kudüs Lecnei Tenfiziyesi tarafından verilen karar üzerine bugün Nablus'ta vukua gelen hadise ve iki seneden beri bila pasaport muhacir veya suveri saire ile Filistin'e gelmiş olan 25 bin kadar Yahudinin Filistin tebaası olarak tescili kararını veren İngiliz Hükûmetini protesto zımında umum İslam ve yerli Hristiyanlar dükkânlarını kapamışlardır. Bunu gören Yahudiler de dükkânlarını açmamışlar ve korkularından hanelerinden dahî çıkmamışlardır.

Bütün sokaklarda İngiliz polis ve askerleri devriye gezmekte ara sıra da mitralyözlü zırhlı otomobillerde dolaşmaktadır. Ağlama Duvarı hakkındaki İngiliz Hükûmetinin ittihaz ettiği karar ile Yahudilere silah tevzii meselesi ve bu kere de Nablus'ta vukua gelen hadise Araplar üzerinde pek büyük tesir ve teskini muhal bir gayzu kin uyandırmış olduğundan anbean yine Filistin'de mühim bir arbedenin zuhura geleceği revîşi halden istidlâl olunmakta olduğu arz olunur efendim.

Kudüs Konsolosu Vekili Kañçılar
Bekir Sıtkı

BELGE 33: Londra Büyükelçisi Ferit Bey'in İngiltere'deki Yahudilerin Filistin'i İngiltere İmparatorluğu dâhilinde yeni bir dominyon haline getirmeye çalıştıklarına ilişkin Hariciye Vekâletine gönderdiği 23 Mart 1932 tarih ve 9329/254 sayılı yazı.

Efendim Hazretleri,

Yahudiler tarafından Filistin meselesinde yeni bir siyasi cereyan ihdasına çalışılmaktadır. Bu cereyan, Filistin'i İngiltere İmparatorluğu dâhilinde bir yeni dominyon haline koymaktır.

"Anglo-Palestinian Club"ın mebus azası şerefine verilen bir ziyafette hatipler "Sionisme" cereyanını şiddetle müdafaa ve Yahudilik idealinin yakında husulpezir olması hakkında hararetili temenniyat izhar eylemişlerdir.

Ziyafette Avam Kamarası azasından Mr. James de Rothschild, Mr. John Suchan ve Major Nathan ayrı ayrı iradı nutuk etmişlerdir.

Ziyafete riyaset eden Mr. J. de Rothschild, kuvvetli bir Yahudi milletin vücut bulması ve Yahudi hukukunun layıkıyla himayesi için Filistin'in İngiliz İmparatorluğu dâhilinde bir dominyon şekline ifrağı şayan[1] arzu olduğunu söylemiştir.

Mr. J. Buckan, siyonizmi himaye etmek İngiltere için yalnız bir nüfuz meselesi değil fakat aynı zamanda bir şerefi millî meselesi olduğunu beyan eyleyerek sözlerine şu suretle devam etmiştir:

“İngiltere'nin Şark'taki nüfuzlu vaziyeti emin ve müreffeh bir Filistin'in mevcudiyetine muallaktır. Müesses bir Yahudi milleti İngiltere İmparatorluğunun en müessir bir yardımcısı olacağı gibi Şark ile Garp arasında kuvvetli bir rabita da olur. Yahudilerin İngiltere'ye girmesi memnuiyeti Cromwell tarafından ilga edildiğinden beri onları hayatı milliyemize kabul ettik. Sair memleketlerde Yahudiler kuvvetli bir unsur haline girmişler fakat memleketin nüfusu ile karışmamışlardır. İngiltere'de ise Yahudilerin diğer İngiliz vatandaşlarından farkı yoktur. Bu sıfatla siyasi, ilmi ve iktisadi sahalarda daima mümtaz mevkiler işgal eylemekte bulunmuşlardır.”

Major Nathan: “Filistin mandası İngiltere'den başka hiçbir devlete tevdi olunamaz. Yahudi vatanının ecdat topraklarında yeniden ihyası için 1917'den beri sarf olunan mesai gittikçe ümitbahş neticeler vermektedir. İngiltere ile Yahudi milletin mesai müşterekesi sayesinde Filistin iktisaden ilerlemekte devam ediyor. Hayfa'nın mühim bir limana kalbi, memlekette petrol boruları vazı ve şimendifer inşası bu terakkiye en büyük delildir.”

Berayı malumat arzı keyfiyet eyley ve ihtiramatımı teyit ederim efendim hazretleri.

BELGE 34: Eski Kudüs Konsolosu Ruşemi Bey'in Filistin'deki duruma ve İngilizlerin bölgedeki planlarına ilişkin Hariciye Vekâletine ilettiği 22 Kasım 1932 tarihli rapor. Raporda, İngiltere'nin Filistin politikasının bir yandan Arap varlığını zayıflatırken diğer yandan Yahudi hâkimiyetinin bunun yerine tesis edilmemesini sağlamak olduğu, Hristiyan Arapların manda idaresi tarafından kollandığı, Filistin'in Britanya İmparatorluğu için büyük bir stratejik değer arzettiği vurgulanmaktadır.

Filistin'in Bugünkü Vaziyeti ve İngilizlerin Bu Havalideki Müstakbel Planı

Filistin bugün artık dâhilî karışıklıklardan kurtulmuş sayılır. Yavaş yavaş Araplar ricat etmekte ve Yahudiler yerleşmektedir.

Filistin'in Araplığını bozacak ve fakat Yahudi hâkimiyetini vücuda getirmeyecek kadar Filistin'de Yahudi iskân edilecektir. İngilizlerin kanaatine göre Filistin'de Yahudi nüfusu yarım milyona iblağ edilmelidir. Bu takdirde 800.000 Araba karşı Filistin'de 500.000 Yahudi ve 200.000 muhtelif Hristiyan ve

birçok din ve lisan bulunacak ve bu memleketin huzur ve selameti daima İngiliz hâkimiyetine muhtaç olacaktır. Bugün Filistin’de 180.000 Yahudi vardır. İlk senelerde Yahudiler vapurlar dolusu kabileler halinde geliyorlardı, bundan Araplar kuşkulanıyordu ve karışıklıklar çıkıyordu. Şimdi bu sistem terkedilmiş ve Yahudi akını tedrici ve nümayişsiz bir şekil almıştır. Bu şekil ile yani yolcu ve ziyaretçi sıfatıyla her sene Filistin’e 15, 20 bin Yahudi gelmekte ve derhâl siyonist bürosu marifetiyle yerleştirilmektedir.

Filistin’de Yahudilik çok seri ve çok mühim bir inkişaf arz etmektedir.

Filistin arazisi on bir milyon dönüm hesap edilmektedir. Bunun sekiz milyonu gayrimezru dağlık ve kayalıktır. İki milyonu kabili zeri ise de kıymetli değildir. Bu arazi kısmen zeytinlik ve bağlık olmak üzere dağlık ve kısmen hububata elverişli olmak üzere ovalıktır. Yahudiler bidayette bu araziye de sahip olmaya çalışmışlar ise de karışıklıkların verdiği tecrübe ile ilk zayıf devirlerinde Araplar içinde dağınık yerleşmekten korkmuşlar ve ancak Filistin’in en kıymetli ve en mümbit arazisi olan bir milyon dönüm kısmı elde etmeye karar vermişlerdir. Şimdiye kadar bu arazinin 600.000 dönümü Yahudilerin eline geçmiştir. Bu arazi en ziyade Yafa, Hayfa ve Akka havalisindedir. Araplar, Yahudilere arazi satmamak hususundaki propagandaya rağmen Yahudi parasını gördükçe inhimak ile yerlerini satmaktadırlar.

Yahudiler aldıkları arazide muntazam portakal bahçeleri ve mükemmel koloniler vücuda getirmişlerdir. Mamafih Yahudiler Taberiye gibi bazı aykırı ve tarihi yerlerde de yerleşmişler ve oralarda ziraat ve sanatla iktifa etmişlerdir.

Filistin’in iktisadiyatı %80 derecesinde Yahudilerin eline geçmiştir. Bundan başka Yahudiler birçok fabrika ve sanat evleri vücuda getirmişler ve bütün imtiyazlı işlere de sahip olmuşlardır. Yahudilerin inkişafı muntazam ve sağlamdır. Çünkü kendi servetlerinden ve kazançlarından başka her sene bütün dünya Yahudilerinden kendilerine 3 milyon İngiliz lirası iane gelmektedir.

Yahudiler henüz Şarki Erden’e geçmemişlerdir. Mamafih kâfi miktarda Filistin’de kuvvet bulduktan sonra oralara da hulul için şimdiden tetkikat yapmaktadırlar. İngilizler adetçe az fakat iktisat ve teşkilatça kuvvetli bir Yahudiliği Filistin’de kendi hâkimiyetleri için nafi bir kuvvet saymaktadırlar.

Bilakis Filistin’de ekseriyeti teşkil edecek bir Yahudiliği Araplıktan muzır görürler. Çünkü bu takdirde İngilizler dünya Yahudilerinin kuvvetli muhalefetine maruz kalacaklar ve Filistin’i terke mecbur olacaklardır. Bundan dolayı İngilizler Yahudileri yalnız bir hadde kadar himaye ve takviye ederler. Ve icap ettikçe Arapları da Yahudilere karşı siyanet ederler.

Müslüman Araplar Filistin’de tam manasıyla mefluç ve iptidai bir haldedirler. Köylü kısmı sefaletin mücessem timsali olmuş ve şehirli sefih, duygusuz ve mutaassıp kalmıştır. Din oyunları ve şahsi partizanlıklar Filistin Müslümanları için günün işi olmuştur. Buna İngilizler memnundur. Ve Müslümanların bu gidişini itina ile idare ve idame ederler.

Hristiyan Araplar İngilizlerin en çok itimat ettikleri ve en ziyade himaye eyledikleri unsurdur. Memuriyetler müraccehan Hristiyan Araplara verilir. Bundan dolayı Hristiyan Araplar hem mesut hem memnundurlar.

Filistin'in bugünkü bütçesi iki buçuk milyon İngiliz lirasına baliğ olmaktadır. Bu paranın kısmı küllisi pek yüksek maaşlar ve askerî masraflar şeklinde İngilizlerin cebine akmakta ve mütebakisi yine dolgun maaşlar ile sair memurlara ve memleketin yollarına sarf edilmektedir. Maarif ve millî inkişaf için yapılan fedakârlık hiç mesabesindedir. Yahudilerin maarifi ve inkişafı kendi iktisadi hâkimiyetleri ve millî kudretleriyle pek seri adımlar atmaktadır. Müslümanların inkişafı mevzubahis bile değildir.

Harbi Umumiye müteakip İngilizler Filistin'de ancak birkaç yüz kişilik bir kuvvet bırakmışlardı. Sonra karışıklıklar münasebetiyle mühim bir kuvvet getirmeye mecbur olmuşlardır. Şimdi Filistin'de halis İngiliz kuvveti dört bin kişi kadardır. Filistin ve Şarki Erden'de asker memur ve sair suretler ile bulunan İngilizlerin adedi on bin raddesindedir. Harbi Umumi senelerinde, İngilizlerin bugün kadar Filistin'e kıymet ve ehemmiyet verdiklerini zannetmiyorum. Hatta diyebilirim ki, o zaman İngiltere Hükûmeti, ancak Yüksek İngiliz makamatını işgal eden Yahudi ricalinin arzularını tatmin için Araplık ortasında İngilizlere nafi bir Yahudi vatanı kurmakla iktifa etmek istiyorlar idi.

Fakat bugün iş tamamen başkadır. Filistin'in bugünkü kıymet ve ehemmiyetini izah için aşağıdaki esbabı mucibenin arzı zaruridir:

A- Harbi Umumiye müteakip Mısırlıların milliyete müteveccih mütemadi inkişaflarıyla Mısır'ın aldığı vaziyet ve İbnissuud'un hareketiyle Hicaz'ın aldığı şekil buralarda yeni tedbirler istilzam etmiştir.

B- Günden güne ehemmiyet kesbeden Hindistan hareketleri daha kestirme yollardan Hindistan üzerinde müessir olmayı zaruri kılmıştır.

C- Hava kuvvetleriyle hava yollarının aldığı şekil, Hindistan'ı Britanya'ya bağlayan en kısa yol üzerinde kuvvetli bir askerî mevkiin vücudunu mübrem kılmıştır.

D- İngiliz hegemonyası için vaktiyle rüya olan tahminler tahakkuk edince, yani; Basra Körfezi, Irak, Musul, Ceziretül Arap ve Hicaz hâkimiyeti İngilizlerin eline geçince Bahrişefit'in şarkında süratle her belayı bastırarak yeni bir askerî mevki ihdasını mecburi kılmıştır.

E- Mısır artık bu vazifeyi görebilmekten uzaktır. Hatta yeni bir Avrupa harbi veya umumi bir Asya sarsıntısı halinde Mısır, İngilizler için gerek Süveyş üzerinde ve gerek Hindistan yolunda emin bir melce ve sağlam bir mevki askerî olmaktan çıkmıştır. Hatta bu takdirde Mısır'ı tehdit için Mısır haricinde yeni bir melce lazım olmuştur.

F- Britanya ile Hindistan'ı en kısa yoldan bağlayacak, en çabuk ve en emin şekilde büyük kuvvetlerin sevkini temin edecek bir demiryolu, İngiliz hegemonyasının demir kuşağı olacaktır.

G- Şarki Akdeniz de bu demiryolunun başı olacak ve bu demiryolunu muhafaza edecek bir mevki müstahkem lazımdır. Bu, aynı zamanda, Hindistan'ın da demir kapısı olacaktır.

İşte Filistin, bütün bunları temin edecek bir mevki coğrafya ve bütün evsafa maliktir.

Evet; İngilizler aleyhinde anlaşması muhal birçok millet ve birçok din taşıyan Filistin, İngilizlerin sönmek bilmeyen talilerinin müstesna bir hediyesi makamına geçmiştir.

İngilizler Filistin'e girip yerleştikten ve Şarki Erden'in şarka ve cenuba doğru çok emin bir basamak olabileceğini anladıktan sonra Filistin'e yeni şekil vermeye ve bu havaliye büyük paralar dökmeye başladılar.

Artık Filistin İngiliz hegemonyasının kalbi olmak yolunu tutmuştur. Çok itina ve çok dikkatle Filistin'in müstakbel planı çizilmektedir.

Filistin'in müstakbel planında ana çizgiler şunlardır:

I- Bugün yirmi iki mutavassıt ve üç pek büyük vapur istiap etmek üzere yapılan Hayfa Limanı birkaç sene sonra yeni bir mendirek ile tevsi edilecek ve icabında Kermel Dağı'nın tahkimiyle müstahkem bir üssü bahri olacaktır. Bu sayede Filistin Şarki Bahrisefit'te İngiliz donanmasının ikinci bir Maltası olacaktır.

II- Yeni başlanan Hayfa-Bağdat hattı şimdilik Basra Körfezi ve Hint Denizi ile Hindistan münakalatını temin edecekse de ileride İran'ın cenubundan Karaçi'ye temdit olunacak ve İngiliz hegemonyasının Asya'da demir kuşağı olacaktır.

III- Musul petroleri Hayfa'ya inmekle Filistin'in ehemmiyeti artacak ve İngiliz gemileri Akdeniz'de yeni bir ateş kuvveti bulacaktır.

IV- Bütün Akabe Körfezi ve Hicaz'ın kısmı şimalisi yeni bir Arap oyunu ile Şarki Erden'e ilhak olunacak ve sonra bir demiryolu ile Hayfa-Bağdat hattına bağlanacaktır. Akabe ve havalisi üç dört seneden beri İngiliz Erkânı Harbiye Heyetleri tarafından müteaddit defalar tetkik edilmiş ve bunun için mühim kararlar verilmiştir.

Eskiden Hicaz toprağında ve Akabe civarında oturan ve iki sene evvel açlık yüzünden Mısır toprağına geçen İbni Rufadi, Abu Tikik aşiretleri ahiren İngilizler tarafından teslih edilmiş ve bu sene haziran iptidalarında eski yerlerine iade olunmuştur. Bu aşiretler İbnissuud'a muhalif olup üç bin kadar müsellaah adam çıkarmaktadır.

Şimdi ihtimal ki bu aşiretler ile Emir Abdullah takviye olunacak ve Akabe'nin işgaline çalışılacaktır. İbnissuud zaten açlık ve idaresizlik yüzünden günden güne mevkiini kaybetmekte ve bu istilayı kolaylaştırmaktadır. Hatta iki üç ay evvel İbnissuud'un yarım milyonluk bir istikraz mukabilinde İngiliz

Hava Kuvvetlerinin Hicaz'da serbestii hareketini ve İngiliz mali kontrolünü kabul edeceği bile ilan edilmiştir. Bu vaziyeti anlayan Mısır Hükûmeti açık göz davranarak Akabe'nin Mısır'a ilhakını istemiş ise de ret cevabı almıştır.

Mısır Başvekili İsmail Sıtkı Paşa geçenlerde Filistin'e geldiği vakit Hokomiser ile sabık Hidiv Hazretlerinin aleyhinde yaptığı mülakat esnasında Akabe'nin Mısır'a ilhakından da bahsetmişse de Mısır'ın henüz böyle mühim lokmaları hazmedecek kabiliyette olmadığı cevabını almıştır. Akabe Körfezi, Süveyş Kanalı ve Bahrı Ahmer hâkimiyeti için mühim bir üssü bahri ve üssü havai olacak ve müstakbel Ceziretül Arap hâkimiyetini takviye edecektir.

V- Filistin ve Şarki Erden'deki hava istasyonları gündün güne tezyit ve takviye edilmekte ve Mısır, Ceziretül Arap ve Irak ile Hindistan yoluna hâkim olacak bir vaziyete getirilmektedir. Geçenlerde İngiltere'nin Hava Nazırı Erkânî Harbiyesiyle beraber bu maksat için Filistin'e gelmiş ve uzun tetkikat yapmıştır.

VI- Filistin ve Şarki Erden'in birleştirilip bir krallık yapılması ve tedricen Akabe'nin ve Hicaz'ın ilhakıyla büyük bir İngiliz müstemlekesi haline getirilmesi düşünülmektedir. Bu takdirde bütün Ceziretül Arap kati surette İngiliz hâkimiyeti altına geçecek ve Mısır dâhil olduğu halde Asya'daki İngiliz hâkimiyeti sağlamlaşacaktır. Mamafih bu gayeyi temin edecek yüksek şahsiyetin intihabı meselesi mühim telakki edilmektedir.

...

BELGE 35: Kudüs Konsolosu Talat Kayaalp Bey'in, Arap Bağımsızlık Gününün kutlanması vesilesiyle yapılan konuşmalarda İngiliz idaresinin baskısının Osmanlı idaresinden beş kat daha fazla olduğunun, Yahudilere verilen sözler tutulurken Arapların köle derecesine indirildiğinin ifade edildiği, Arap birliğini sağlamak konusunda bölge ülkeleri arasında çekişme olduğu, İngiltere ve Fransa'nın buna karşı siyaset izlediği ve büyük güçlerin, Yahudilere toprak satışı karşısındaki dirençlerinin hesaplı ve göstermelik olduğu, Filistin'deki durumun bu kapsamda değerlendirilebileceği hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 14 Aralık 1932 tarih ve 1942/235 sayılı yazı.

Bu ayın sekizinci gününü de her yılda olduğu gibi Arap istiklal günü diye kutladılar. Bu gün Arapların büyük savaşta Türk ordusuna karşı ilk kurşunu attıkları gündür. Bugün Irak'ta, Suriye'de ve Filistin'de kurtuluş günü sayılır, Arap ülkelerinin büyük şehirlerinde toplantılar yapılır ve istiklal sözleri söylenir. Bu yıl burada Arap İstiklal Fırkasının Kale Oteli'nde, bir toplantısıyla kutlandı. Arap İstiklal Fırkası hangi fırkaya mensup olursa olsun Kudüs'ün genç yaşlı münevverlerini davet etti. Toplantı saati 15.00 idi; epeyce kişi toplanmıştı. Müftünün partisinden yalnız Musa Kazım Paşa vardı, o da başından sonuna kadar put gibi durdu ağzını açmadı. Saat 15.00 olmuş henüz İstiklal Fırkasının liderleri meydanda yoktu; ancak 15.30'da Fırka Reisi Avni Aptülhadi geldi, toplantıda bulunanlardan özürler diledi ve gecikmesi sebeplerini anlattı. Söyleyişine göre emniyeti umumiye dairesi bu toplantıda iki polis bulundurmamak istemiş, bunlar bunu kabul etmemiş, birçok münakaşalar olmuş, iş büyümüş, Yüce Komiserlik

Umumi Kâtibine aksetmiş, bunun yanında da münakaşa olmuş sonunda polislerin bulunmamasına karar verilmiş; işte gecikme bundan ileri gelmiş. Bu özür dileğinden sonra birbirini kovalayan sözcülerin dışı parlak sözleriyle iki saat belki artık zaman geçti. Bu birçok sözler şöyle kısaltılabilir: İngilizler Araplara vermiş oldukları istiklal vaadini tutmamışlar, Türk boyunduruğundan beş kat beter İngiliz cebri zulmüne girmişler ve Yahudilere verdikleri sözü tutmuşlar, Arapları köle derecesine indirmişler.

Avni Aptülhadi bunları sayıp döktü ve en son dedi “Yeni matbuat kanunuyla da ağzımıza kilit vurdu. Nerede büyük savaşta bize verdikleri söz? Arap büyük mücahiti Melik Hüseyin İngilizlere yaptığı yardımın Kıbrıs’a sürülmesiyle karşılandı. Balfour’un sözü ise yerine getirildi. Her gün Yahudiler İngilizlerden yardım görüyor; biz ise kahr ve zulüm altında inliyoruz. Biz ant içtik istiklalimizi alacağız, topumuz, tüfeğimiz yok, istiklalimizi böyle silah kuvvetiyle değil ancak birlikte birbirimize dayanmak ve perkişlenmekle alacağız. Bir milletin sağlam birliğini, dayanıklılığını hiçbir kuvvet bozamaz.”

Avni’den sonra başka sözcüler çıktı, aynı mealde hep İngiliz mezalimini terennüm ettiler. Sonra Acec adında bir kişi söze başladı, İngilizlerin büyük savaşdaki sözlerini andı, bizi, dedi Türklerin boyunduruğundan kurtaracaklarını ve İngiliz adaletine kavuşturacaklarını söylediler; keşke biz o boyunduruk altında kalsaydık! Bu sözü bir iki defa tekrarladı. Hindistan’dan hacca gitmek üzere Filistin’e gelen birkaç Hintliyi de çağırmışlardı, içlerinden biri kalktı ve birkaç söz söyledi, Hintlilerin Filistin’in halini bilmediklerini, bütün Müslümanların kardeş olması dolayısıyla Hintlilerin her suretle Filistin İslam kardeşlerine yardım edeceklerini ve Hindistan’a dönüşünde bu halleri anlatacağını söyledi.

Bütün bu kuru sözler yalnız otelin tavanında bir boş akis bırakmaktan ileri geçmedi; dağıldılar. Hayfa, Yafa ve Nablus’ta aynı günü böyle boş sözlerle geçirdiler. Bugün parlak söz yarışı oldu. ...

Geçen hafta içinde Irak Sabık Reisi Vüzera ve İhaülvatani Fırkası Reisi Yasin Paşa Haşimi Mısır’a giderken buradan geçti. Mısır’da üç, dört gün kaldıktan sonra yine Yafa, Kudüs, Hayfa yoluyla Irak’a döndü. Gidiş ve dönüşünde Filistin’deki türlü fırkaların liderleri kendisiyle görüştüler, bol bol Arap birliğinden konuştular. Yasin Mısır’a gidişinin sebebini söylememiştir. Yasin Arap birliği için çalışanların en samimisidir denebilir. Bu hususta Melik Faysal ile uygundur. Bu defa Mısır’a gitmesi yine Faysal’ın bu işlerle alakadar bir tebliğini icra için olsa gerektir. ... Faysal Suriye’nin tam istiklalini aldığı zaman onu Irak’a bağlamayı öteden beri düşünmektedir. Ve buna çalışmaktadır. Bundan başka Filistin ile Şarkül Ürdün’ü de Irak’a kavuşturmak suretiyle imparatorluk tacının bütün taşlarını tamamlamak sevdasındadır. Ancak geçen yıl Suriye krallığının kendisine vaat edildiğini etrafa yayan sabık Hidiv Abbas Hilmi Paşa’yı karşısında rakip görmektedir. Abbas Hilmi’yi Mısır tacından vazgeçirtmek için Kral Fuad’ın ne suretle çalıştığı malumdur. Abbas Hilmi bu krallıktan vazgeçtiyse de yine gözü başka yeni taşların parıltısıyla kamaşmaktadır. Geçen yıldaki Suriye ve Filistin gezişleri bunun için bir hazırlıktır denilebilir. Şimdi tekrar buraya geleceği söyleniyor. Güya birkaç Fransız maliye guruplarıyla beraber gelerek Kudüs’te bir banka

açacak ve emlak ve toprak üzerine iş yapacaktı; bunun lehinde propaganda yapanlar bu bankanın, toprağını Yahudilere satmak zaruretinde bulunanlara para ikrazı suretiyle toprağını elinden çıkartmamak ve böylece Yahudilere toprak satılma[sı]nın önüne geçmek gayesi varmış. Hâlbuki bundan bir, bir buçuk ay önce İngiliz gazetecilerine Arapların Yahudilerle birleşmesi fikrini söylemişti. Bu propaganda ile Filistin Araplarının can damarına basarak onları kazanmak ve ileride görünecek fırsattan istifade ederek Filistin, Şarkül Ürdün ve mümkün olursa Suriye tacını başına giymektir. Hidivin pek sıkı dostu olan mahut Ebül Hüda'nın oğlu Hasan Halit Paşa Filistin ile Hidivin bulunduğu Fransa ve İsviçre arasında mekik dokumaktadır. Hasan Halit bir zamanlar Emir Abdullah'ın yakın dostu ve reisi vüzerasıydı, fakat Hidivin işlerinde daha serbest çalışabilmek için tekaüt oldu; gayetle kurnaz olan Hasan Halit Emir Abdullah'la da dostluğunu yürütmektedir. Yeni yılbaşından itibaren Beytullahim'de şimdi haftada bir çıkan Savtuşşap gazetesini gündelik çıkararak Hidiv propagandası yapacağını söylüyorlar. Bu gazeteyi Hidivin samimi arkadaşlarından İsa Bendek yazacaktı.

Maddi her türlü ihtiyaçtan kurtulmuş olan Hidiv Abbas Hilmi şu son yıllarını Avrupa'nın sakin sessiz, ılık iklimlerinde geçireceği yerde Arabistan'ın dalgalı karışık ve daima fırtınalı hayatına atılmak ve hiç olmazsa mezarı taşına kral sözünü kazdırmak istiyor. İşte Faysal'ın buralar için karşısına dikilmiş tek rakibi budur. Bu o kadar tehlikeli olmamakla beraber Faysal'ı çok tedbirli davranmaktan geri bırakmamaktadır. Faysal Suriye ve Filistin Arap liderleri yanında çalıştığı gibi Mısır Vafd Partisinin de manen olsun müzaheretini kazanmak istiyor; kendisinin yılda bir kardeşi Emir Abdullah'ı görmek bahanesiyle Şarkül Ürdün'e gelmesi ve babasının mezarını ziyaret vesilesiyle de Kudüs'e gelmesi altında hep bu entrikalar gizlenmektedir. Suriye şimdiki halde vekâlet altında ve cumhuriyet rejiminde ise de Suriye istiklali arkasında koşanlar Suriye ihtilalini hazırlayanlar ve yapanlar hemen hep kişizadelerdir. Dürzü Prensleri bunların başındadır. Prens, sultan gibi aristokratların cumhuriyet rejimini beğeneceklerini sanmak gerçek değildir. Geçenlerde buraya gelen ve şimdi Irak'ta bulunan Emir Adil Aslan da Faysal'ın umum Arabistan krallığına çalışanlardandır. Bunun için Suriye'ye istiklali verildiği zaman cumhuriyet rejiminde kalacağı şüphelidir.

Eğer İngiliz ve Fransızlar Arap birliğine göz yumacak olurlarsa Faysal'ın umum Irak, Suriye ve Filistin ülkelerinin kralı olacağı kuvvetle tahmin olunabilir. Fakat bu sürüp gider mi? Faysal'ın Hidiv gibi henüz perde arkasında ancak parasıyla uğraşan değil, mevki ile kudretiyle karşı duran bir rakibi daha vardır ki o da İbnissuud'dur. İbnissuud'un ülkesi çok büyüktür ve nüfusu da, kati bir sayısı malum değilse de, şimalindeki Arap memleketlerinininkinden artıktır; ancak bu geniş toprakların onda dokuz buçuğu çöl ve ahalinin yüzde doksan dokuzu öteye beriye dağılmış bedevilerdir. ... İbnissuud'un Melik Hüseyin'i kovması kendi toprakları sayılan bir mıntıkada yürümüş olması ve Hicazlıların da kendisine manen olsun yardımda bulunması sayesinde olmuştur. Hicaz ve Necit'in dışında bir ileri yürüyüşün başarılılabileceği çok şüphelidir, dışarıdan bir maddi yardım görürse iş değişir. ...

Bugün Arapların bir takımı İbnissuud'a daha artık yüz göstermektedirler, bunun sebebi de onun tam müstakil bir hükümdar olmasıdır. Ancak yarın Faysal'ın kuruntusu gibi bir Arap birliği gerçekleşir ve Faysal da başına geçerse o zaman -Hicaz, Necit dışarı- bütün Araplar Faysal'a sarılırlar. İbnissuud'da para da olmadığından, ... Arapları kendi tarafına çekecek bir müknaatı yoktur. Böylece görülür ki Faysal'ın karşısında dikilmiş korkulu rakip Hidiv Abbas Hilmi'dir. Yukarıda anlattığım gibi Abbas Hilmi o kadar ciddi bir rakip sayılmazsa da büyük kuruntu ve gayelerde en küçük bir engeli, bir arızayı bile ortadan kaldırmak yolu tamamıyla ayağa takılabilecek en küçük nesnelere bile arıklamak esas olduğuna göre Faysal'ın da şimdiden her fırsattan istifade ederek Hidivin manevralarını bozmaya kalkışması ve karşısında ciddi bir rakipmiş gibi tedbirler almasından tabii bir şey olamaz.

Arap birliğinin asıl düşmanı İngilizlerle Fransızlardır. İngilizler Mısır ve Hindistan'daki varlık menfaatlerine giden yolları sağladıktan ve şimdi Irak'ta olduğu gibi lüzumunda onları korkutucu yerlerde kuvvet bulundurduktan sonra bu işe göz yumabilir; fakat Akdeniz siyaseti ve muvazenesi bakımından Fransızların Suriye yalılarını bırakamazlar. Suriye Yüce Komiserinin ve mandalar erkânından birinin ancak dört yıl sonra Suriye'[ye] de Irak gibi istiklal verilebileceğini fakat Lübnan, Cebeli Dürüz ve Alaviye'de Fransız mandasının kalacağını söylemesi Fransa'nın Suriye yalılarını elinden bırakmayacağını açıkça bir ifadesidir. Akdeniz'in garbında tutunabilmek için şark tarafının elinde bulunmasına ihtiyaç vardır. Denizden mahrum bir memleket, kapısında yabancı bir adam bekleyen bir eve benzer. Fransa bu biçimde Suriye'ye istiklal vermekten o derece korkmaz. Bugünkü Suriye'nin en yukarıdaki deniz kıyılarını bile Suriye'ye vermek istemiyor. İstiklal şartları arasında İskenderun sancağının da hususi bir idaresini, nevama muhtariyetini istiyor; bununla hem Türkiye'ye bir cemile gösteriyor hem de Suriye'yi denizden uzak bulundurmaya gayesini sağlamlaştırmış oluyor. Suriye istiklalini alınca hemen Irak'la birleşmek isteyecektir; bunu pek iyi bilen Fransız ve İngilizler Avusturya'nın Almanya'yla birleşmesini men eden muahede maddesi gibi bir şart koyacaklarında hiç şüphe yoktur. Arapların menfaati namına da bundan daha iyi bir şey olamaz. ... Şu küçük Filistin'de bile Araplar dört fırkaya ayrılmışlardır. Bu fırkalar yurdun selametinden çok artık kendi çıkarları için çalışan kalabalıklardır. Bugün istiklal diye ağustos böceği gibi bağırırken beri yandan kuvvetli ve sağlam teşkilatları olan Yahudiler karınca gibi çalışmakta ve Filistin'in bütün topraklarını ve zanaat işlerini ellerine almaktadırlar. Filistin'deki türlü partilerin bir örneği: başta Müftünün fırkası gelir ki elinde Kudüs'te çıkan Camiatül Arap gazetesi vardır. Bu gazetenin yılbaşından itibaren sekiz sayfalı gündelik olacağı söyleniyor. Hayreddin Zerkeli ve Sami Sarraç idare edecekler ve Müftünün fikirlerini yayacaktır. Müftüye şiddetle muhalif ve adeta düşman sayılan Belediye Reisi Ragıp Neşasıbi'nin fırkası da muhalifliğini Elümme adında çıkacak bir gazetede yapacak. Bu yeni çıkacak gazeteye Mısır Reisi Vüzerası İsmail Sıtkı Paşa'nın bin Mısır lirası vermek suretiyle yardımda bulunacağı rivayetleri de vardır; bunun sebebi Müftü partisinin liderlerinden Musa Kazım Paşa'nın Beytulümme hadisesinde Mısır Vafdı Reisi Nahas Paşa'ya telgraf çekmesiymiş. Üçüncü bir gazete de "Arap" adında çıkacakmış, bu gazete

istiklalcilerin fikirlerini yayacak ve Irak'la birleşmek propagandası yapacaktır; bu gazete de Faysal'ın gazetesi demektir. Dördüncüsü yukarıda arzettiğim Savtuşsaap'tır ki Hidiv Abbas Hilmi çıkarına çalışacaktır. Şimdi şöyle bir küçük mukayese yapılırsa bugün bir milyona varmayan bir ülkede dört fırka dört gazete bulunursa yarın muhtemel bir birleşmede kaç fırka fişkiracağı kolaylıkla görülür.

...

Yüksek makamlarına derin saygılarımı sunarım efendim hazretleri.

BELGE 36: Kudüs Konsolosu Talat Kayaalp Bey'in 1932 yılında Tel Aviv'de kurulan Yahudi millî sergisine karşı Filistin Araplarının da ekonomik ve sanatsal varlıklarını göz önüne sermek amacıyla Arap millî sergisi düzenleme düşüncesinin, mevcut olanaklarının yetersizliği nedeniyle ciddi zorluklarla karşılaştığı hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Şubat 1933 tarih ve 2071/29 sayılı yazı.

Geçen yıl Tel Aviv'de kurulan Yahudi millî sergisine karşı Filistin Araplarının yapmak istedikleri Arap millî sergisinin geçirdiği safhaları aşağıda arz ediyorum:

Tel Aviv sergisini kuran Filistin Yahudileri bu sergiye Filistin sergisi damgasını vurmak böylece cihana Araplarla Yahudilerin birleşmiş olduğunu ve Filistin'deki Yahudi yurdu meselesinin halledilmiş olduğunu göstermek için Arapların da bu sergiye katışmasını çok istemişlerse de Arap liderleri Yahudilerin bu dolabına girmemişlerdir. Tel Aviv Sergisi bu bakıştan sırf bir Filistin Yahudi mamulat ve masnuat sergisi olmuştur.

Yahudi yurdunu tanımayan ve Yahudilerin Filistin'de yerleşme, çoğalma ve ilerlemelerine bütün maddi ve manevi kuvvetleriyle karşı koymak isteyen Arap liderleri başlı başına bir Arap sergisi açarak Yahudilerin geçen yılki teşebbüslerine bir karşılık vermek istediler.

Bunu başarabilmek için hususi bir şirket kurdular. Tıpkı bir ticaret şirketi gibi hükümetten hisse senedi çıkarmak için izin aldılar ve şirketi de kütüğe yazdırdılar. Şirket 5.000 F.L. sermaye ile kuruldu ve her biri 1 F. lirası olmak üzere 5.000 hisse senedi çıkarıldı. Bu senetlerin satılabilmesi için birçok propagandalar yayıldı. Arap gazeteleri halkı hisse senedi almaya teşvik edici hararetle yazılar yazdılar, türlü Arap siyasi fırkaları, gençler cemiyetleri çok çalıştılar, halkın hamiyetini oynatmak için türlü diller döktüler, ancak iki bin kadar hisse senedine isteyici buldular. ... Yafa Belediyesi bu sergi şirketine sergi için bir toprak gösterdi ve şirketin yapacağı tesisat kendisine kalmak şartıyla toprak kirası istemedi.

Şirket bu sergide yalnız Arap masnuatı göstermek gayesini güdüyor ve Suriye, Irak -Mısır kati dâhil değil- mamulat, masnuatını da bunların yanında bulundurmamak istiyordu.

Hükümet şirkete Yahudilerin de sergiye katışmasını teklif etti. Şirket bunu kabul etmeyince o halde Hükümet sergiye sıhhat, nafia, ziraat dairelerinin yaptığı şeyleri koyacak, gösterecek ve sergiyi Yüce Komiser resmen açacaktır dedi.

Şirket idare azaları hükûmetin bu teklifine karşı müspet veya menfî birlik teşkil edemediler. Bir kısmı hükûmetin bu teklifini kabul etmek, diğer kısmı ki azlıktır, katiyen kabul etmediler, son zamanlarda sık sık toplantılar oldu, müzakereler yapıldı, toplu bir karar verilemedi. Bununla beraber çokluk hükûmetin iştirakini ve mahdut derecede Suriye masnuatının katılmasını kabul etti. Şirketin müessislerinden ve idare meclisinin başlarından olan Filistin Arap Bankası Müdürü Hilmi Paşa bu karara müstenkif kalmıştır. Eğer hükûmet paraca bir yardımda bulunmayacak olursa serginin açılma ihtimali yoktur. Esasen çokluğun hükûmete kur yapmak istemesi sergi için beş on para koparabilmek hülyasından başka bir şey değildir.

Yeni İspanya Cumhuriyeti Araplara ve Araplığa karşı bir teveccüh göstermektedir. Hatta Kartabe’de bir Arap darülfünunu açmayı tasarlamışlar ve bunu[n] açılmasını Irak Kralı Faysal’a teklif etmişler diyerek bir zamanlar gazetelerde havadisler görülmüştü.

Filistin Arap sergisi açılacağını gazetelerden haber alan İspanya Hükûmeti bu sergiye iştirak etmek istediğini sergi şirketine birkaç mektupla bildirmişse de sergi henüz kuvvede olduğu için İspanya Hükûmetinin bu teklifine karşı bir cevap verememiştir.

İşte serginin vaziyeti bu merkezdedir. Şayet hükûmet paraca yardımda bulunursa önümüzdeki eylülde açılabilmesi ihtimali vardır.

Şirket idare heyetinin yukarıdaki kararı haricinde bir fikir daha vardır ki şirkete iştirak edenlerin vermiş oldukları parayı geri vererek şirketi feshetmektir. Bunun âleme karşı bir küçüklük olacağını düşünen milliyetçiler bu paraları sahiplerine geri vermek yerine hisseleri nispetinde Enkazi Arazi şirketine iştiraklerini istiyorlar. Enkazi Arazi topraklarını Yahudilere satmak mecburiyetinde kalan kimselerden bu toprakları satın almak, beyare denilen portakal bahçeleri kurmaktır. Bu teşekkül şimdye kadar yalnız 2.500 F.L.lık toprak satın almıştır.

Çok yüksek hayallerle Yahudilere karşı sanat ve iktisat varlıklarını göstermek isteyen Arap milliyetçilerinin tasavvurları suya düşmüş sayılabilir. Yahudiler ise kendi servetleri, bütün yeryüzü Yahudilerinin paraca yardımları ve kendi sanat, teknik kabiliyetleri sayesinde belki 1934 yılında 1932 sergisinden daha parlak, daha etraflı bir sergi açmaları çok muhtemeldir. Filistin Arapları böyle yüksek hayallere kapılarak sonu çıkmaz girişkenliklerde bulunacağına bizde olduğu gibi ayrı ayrı Filistin kasabalarında yerli mallar sergisi açmaya girişse halka kendi mallarını tanıtarak yerli sanayi cesaretlendirmiş olsa ve bunu yavaş yavaş ileri götürmeye çalışmış olsaydı elbette daha iyi ve müspet iş görmüş olurdu. Bu hakikati gören Hilmi Paşa bizde olduğu gibi bir İktisat ve Tasarruf Cemiyeti varlığının memleket ve millet için ne kadar faydalı olacağını anlamıştır. Ancak kendi fikrine iştirak edecek ve mahviyetle müspet işler görececek arkadaşları yoktur denebilir. ...

BELGE 37: Kudüs Konsolosu Talat Kayaalp Bey'in, dünya siyonizminin Filistin'i bir Yahudi yurdu haline getirebilmek için ellerindeki kaynakları geniş şekilde seferber ettiklerine, bu büyük destek dolayısıyla Filistin'de Yahudilerin Araplarla eşit sayıya ulaştıklarında bu eşitliğin çok üzerinde bir avantaj elde edeceklerine dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 22 Mayıs 1933 tarih ve 2243/93 sayılı yazı.

Bütün yeryüzü siyonist âlemi durmak dinlenmek bilmez bir çalışkanlıkla, bir volkan gibi artsız arasız ateş saçan bir ateşli kaynakla çalışıyor. ... Son günlerde iki binden artık Yahudi Filistin'e gelmiş ve daha üç dört bini gelmek üzere bulunmuştur. Bu gelenler ve gelecekler yalnız kendi kuru şahıslarını değil yüzlerce binlerce İngiliz lirası paralarını da getiriyorlar, fabrikalarını sökerek buraya taşıyor ve burada kuruyor, böylece Filistin'in sanayi yürüyüş ve kalkışlarını daha hızlandırıp çoğaltıyorlar.

Döviz çıkarmayan ülkelerden gelecek Yahudiler Filistin'den kendi adlarına yapılan büyük ölçüdeki ismarlanan eşyanın parasını almayarak burada bırakıyor ve parasını en nature olarak çıkarmış bulunuyor.

Şimdi yeniden Amerika'dan 1.1/2 milyon dolar toplamak girişkenliğinde bulunuyorlar. Siyonistlerin on yıldan beri topladıkları iki yüz yirmi milyon dolar Filistin'de bütün kârlı ve yemişli işlere harcanmıştır. ... Her Yahudinin gözünde Filistin Yahudi ülkesi olmuştur. Lord Balfour'un Filistin'i Yahudi yurdu vaadi bütün Yahudileri bütün inanışlarıyla Filistin'e bağlamıştır. On sene önceki Amerika Birleşik Ülkeler Reisi Harding'in bir sözünde Filistin Yahudi yurdu olduğunu söylemesi Amerika'daki Yahudileri çok yüreklendirmiş ve keselerinin ağızlarını geniş açtırmıştır.

Bu defa toplamak istedikleri parayı kolaylatmak için önceden topladıkları paraları nerelere harcadıklarını sıra ile göstermişlerdir.

1. Rutenberg Elektrik Şirketi 1 Milyon İngiliz lira sermayelidir. Şeria Nehri üzerinde kurmuş olduğu çok kuvvetli elektrik istasyonundan Kudüs şehri ayrı tutulmak üzere Filistin'in her tarafına ışık ve işletici kuvvet dağıtmaktadır.

2. Fennin en son yükselmiş üzerine kurulmuş ziraat müesseseleri;

3. Avrupa'daki benzerlerinin tıpkısı kredi bankalar;

4. Tel Aviv şehrinin kuruluşu, bu şehrin bir Avrupa yeni şehri gibi düzenlendirilmiş olması. Sırf ahalişi Yahudi olan bu şehrin on yıl önce 20 bin olan nüfusu bugün 50 bini aşmıştır;

5. Turistler için yeni yeni dikilen oteller;

6. Tel Aviv içinde olmak üzere bütün Filistin'de 328 Yahudi mektebi açılmış ve 135 Yahudi kolonisi kurulmuştur. Bunlardan 70 tanesi Yahudi Ajansı tarafından idare olunur.

7. Açılan hastane ve eczanelerin sayısı da her birinin elliserdir.

8. Kudüs'te çok özenli ve düzenli bir darülfünun açılmış, burada Arapça bile okutturulmaktadır.

Siyonist Cemiyetinin başındaki kişiler çok bilgin ve yeryüzünce tanınmış kişilerdir. Bundan önceki Reisi Weizmann adında tanınmış ve bilgin bir kişiydi. Weizmann Yahudilerin Araplarla birleşmesini istiyor ve buna çalışıyordu. Yahudi kolonilerinde Arap fellah kullanılması Yahudi fabrikalarından Arap işçi bulunması ve bunların Yahudilerden ayırtısız para almaları ve hatta Yahudi işçi korporasyonlarına girmeleri Dr. Weizmann'ın güttüğü siyasetin tesiridir.

Yahudilerle Arapların birleşmesi[ni] kendi manda siyasetine aykırı gören ve bundan ileride büyük bir kötülük sezen mandataire hükûmet Dr. Weizmann'ı siyonistlik reisliğinden çıkartmaya amil olmuştur. Şimdiki Reis Dr. Sokolof da Weizmann kadar anlayışlı, bilgin ve tanınmış yavuz bir kişidir. Kendisi on iki dil söylemekte ve bu dillerle okuyup yazmaktadır.

...

Kısaca siyonistler ellerinden gelebildiği kadar artık sayıda Yahudi getirmeyi ve Filistin Yahudi yurdunda hiç olmazsa bir milyon Yahudi bulundurarak Araplarla denk gelmek istiyorlar. Sayıca denk geldikleri gün Araplara on kat üstünlük elde etmiş olacaklardır.

...

BELGE 38: Kudüs Konsolosu Talat Kayaalp Bey'in 1922 yılında kabul edilen Filistin Anayasası hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 6 Haziran 1933 tarih ve 2262/105 sayılı yazı. Yazıda, Filistin Anayasasının Yüksek Komisere geniş yetkiler tanıdığı, Avrupa ülkeleri vatandaşlarına yabancı statüsüyle imtiyazlar sağlarken Türk vatandaşlarına bunlar arasında yer vermediği kaydedilmektedir.

1.D.U.Ş.11 37/29117 26 Şubat 1933 karşılığı [*buraya alınmamıştır*].

Mart'ın 18'inde gelmiş olan bu emir yazılarının karşılığının bugüne kadar gecikmiş olması, ilk önce 1922'de çıkmış olan Filistin Kanunu Esasisi nüshasını bulmak için uzun müddet aranmasından ve pek güçlükle ve muvakkat suretle bulunan Arapça nüshasının Türkçeye çevrilmesinde geçen zamandan ileri gelmiştir.

Türkçeye çevrilmiş örneği bağlı [*buraya alınmamıştır*], Filistin Kanunu Esasisi 1922 yılında basılmış ve yayılmıştır. Bu kanunun bugüne kadar hükmü değişmemiştir. Yalnız mebusan meclisi hiçbir vakit kurulmamış ve toplanmamıştır. Bunun da sebebi İslam ve Hristiyan Arapların Yahudileri mebusan meclisinde bulundurmamak istememelerinden ileri gelmiştir. Yüksek malumunuzdur ki Lord Balfour'un Filistin'i Yahudi yurdu ilan eylemesi Filistin Araplarını protesto ettirmiş ve akın akın gelen Yahudi muhacir selinin önüne geçmek kudretini haiz olmayan Araplar ancak Yahudilerin bu maddi ve fiilî mevcudiyetlerini bu gibi ülke işlerinde tanımamakla karşı durmak istemişlerdir.

İşte bunun için mandater hükûmetin mebusan meclisinin kurulması için gösterdiği arzu akim kalmıştır. Aradan bir zaman geçtikten sonra ileri gelen

Araplar meclisin kurulmasını ister görünmüşlerse de, bu sefer de hükûmet kulaklarını tıkamıştır. Bu yıl meclisin kurulacağı sözü çıkmışsa da boş bir ses bırakmaktan ileri geçememiştir.

İdari ve adli teşkilat, kanunu esaside yazıldığı gibi yürümektedir. Esasen kanunu esasi okunduğu zaman anlaşılacağı üzere her şey Yüce Komiserin elindedir. Yüce Komiser mutlak bir hâkim mevkiindedir. Var olan adli, idari teşkilat Yüce Komiserin bir emriyle altüst olabilir.

Bu kanunda en ziyade göze çarpacek fasıl adli teşkilat kısmındaki ecnebi imtiyazlar maddeleridir. 1922’de Lozan Muahedesi’nden önce yazılan ve yayılan bu kanunda Türkler Avrupalı sayılmamış ve açıkta bırakılmıştır. Yunanistan, Bulgaristan Avrupalı sayılarak, ecnebi sözünün içine girerek adli imtiyazlardan istifade ettikleri halde bugün Türk tebaası eski Osmanlı tebaası gibi ecnebi sayılmayarak bu imtiyazdan istifade edememektedir, şimdiye kadar bu bapta bir diplomasi teşebbüste bulunduğumuza dair dosyalarımızda bir kayıt görmediğimden benden önceki arkadaşlarımın keyfiyeti yüksek vekilliklerinin dikkatine koyup koymadıklarını bilemiyorum.

Kapitülasyonların binbir sıkıntısını çekmiş olan milletimiz kendisinin yüzlerce yıl acısını duyduğu bir şeyi kendisinin başkalarından istemesi Hükûmetimizin yüksek ve insani prensibi dışında ise de burada göz önünde tutulacak şey ancak büyük milletimizin bugün Avrupalı ve komşuları kadar ve hatta daha ziyade buralarda ecnebi adını verdikleri medeni bir millet olduğu ve hususıyla Türk Cumhuriyeti Hükûmetinin Avrupalı sayıldığı Lozan Muahedesi ve Akvam Cemiyetinde bin vesilelerle en yüksek büyük Avrupa devletleri siyasi adamlarının ifadeleriyle müspet bir keyfiyettir. Böyle olunca hükûmetimizin yüksek şerefi ve izzeti nefsinin korumak için Türk vatandaşlarının da ecnebi sayılması ve ecnebi imtiyazlarından istifade etmesi gerekir.

En principe bunu kabul etmesek bile hiç olmazsa hükûmetimiz ahden tanınan Avrupalı sıfatını Filistin mandater hükûmetine kabul ettirir, fakat adli imtiyazı tekrar Filistin milletine karşı bir cemile olmak üzere geri verirse Araplar üzerinde çok yüksek ve büyük bir tesir husule getirmiş olur.

Bunu bir mütalaa kabilinden yüksek vekilliğin uzağı gören ve derin siyaset gözlerine gösteririm efendim hazretleri.

Yüksek saygılarımla.

BELGE 39: Kudüs Konsolosu Talat Kayaalp Bey’in Filistin Arap İstiklal Partisi tarafından 6 Ekim 1933 tarihinde yapılan toplantıda alınan kararı Hariciye Vekâletine ilettiği 14 Ekim 1933 tarih ve 2553/189 sayılı yazı. Kararda İngiliz idaresinin Filistin’e Yahudi göçünü destekleyen haksız siyonizm politikasına yardımcı olduğu vurgulanmaktadır.

Filistin Arap İstiklal Fırkasının 6 İlk Teşrin 1933’te Hayfa’da topladığı mitingde verilen kararı Hükûmetimize bildirmek ricasıyla bir sureti Konsolosluğumuza gönderilmiş olduğundan dilekleri üzerine İngilizce asıyla Türkçe tercümesi bağlı takdim kılındı [*buraya alınmamıştır*] efendim hazretleri.

* * *

11th October, 1933

Sir,

The Arab Independence Party in Palestine held a big national [meeting] in Haifa to discuss the question of the overflow of Zionists immigration into Palestine. Those assembled, have resolved to send you the following resolution and to request you kindly to communicate it to your respectful Government.

Sgd. Avni Abdul Hadi
Secretary of the Arab Independence Party.

* * *

Resolution of National Meeting which was held by the Arab Independence Party in Haifa on the night of the 6th October, 1933.

Those assembled in the big national meeting held by the Arab Independence Party, in Haifa after hearing the statements of the speakers, on the dangers of the Zionist immigration which is overflowing in a horrifying manner, declare their firm conviction that the direct English rule established in this country, on the basis of the unjust zionist policy, threatened the existence of the Arab nation in Palestine, usurped its liberty and independence and exposed its life to serious danger. They also declare that the burden of this rule has, in these days in which immigrant fill the various parts of the country become severe to an extent which threatens serious dangers and that the continued adoption of their policy will inevitably lead to the annihilation of the Arab and their uprooting by the Jews. They declare too, that the instance of the British Authorities to open the doors for immigration, despite the various reports and the official declarations issued by English official experts, the great plunders committed by the authorities as was shown in these reports and the continuous protests of the Arabs, is nothing but a conspiracy for the extermination of the Arab nation, which rouses the feelings of the Arab, and the instinct of self-defense. Therefore, those assembled call upon every Arab to fulfill his legal duty in warding off this catastrophe and consider the English government responsible for all dangers that may arise from this policy.

BELGE 40: *Kudüs Konsolosluğundan, İbnissuud ile İmam Yahya arasında çıkan savaşta arabuluculuk yapan Arap Heyeti Başkanı Kudüs Başmüftüsü Hacı Emin el Hüseyini'ye, bu amaçla gitmiş olduğu Hicaz'dan dönüşünde Filistin'de yapılan karşılama, Şarki Ürdün Emiri Abdullah'ın Londra seyahati, Filistin'de Yahudi göçüne karşı düzenlenen protestoların etkisiz kaldığı ve Yahudi Vekilliği Reisi Doktor Chaim Arlozorov'un öldürülmesiyle ilgili yürütülen yargılamanın, Yahudi revizyonistlerden olan zanlının serbest bırakılmasıyla sonuçlandığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderilen 23 Temmuz 1934 tarih ve 69/18 sayılı yazı.*

İbnissuud ile İmam Yahya arasında çıkan kanlı savaşı durdurmak ve iki Arap budununu kardeş sevgisiyle bağlamak için seçme Arap başlarından bir heyetin Hicaz'a gittiğini ve bu heyetin başında da Kudüs Müftüsü ve Meclisi İslamî Âlâ Reisi Hacı Emin Hüseyini'nin bulunduğunu yazmışım. Bilindiği gibi bu heyet ilk önce Mekke'de Melik İbnissuud yanında çalıştı ve İslamlar, ille hemen müstakil sayılan iki Arap ülkesi arasında çıkan bu kanlı savaşın Arap ve İslam acununda pek kötü sesler çıkardığını, Arapların düşmanlarına karşı birlik bir ön gösterecekleri yerde böyle ayrılımalarının ne kadar kötü olduğunu, Arap kuvvetini zayıflatacağını söyleyerek Meliki bu sözlerine inandırdı ve bu temeli başardıktan ve sulhu sağladıktan sonra Sana'ya İmamın yanına gitti, orada da aynı maksadı güderek İmamı da yatıştırdılar ve bilindiği gibi her iki yanda şereflerinden, yerlerinden bir şey kaybetmiş olmayarak sulhu imzaladılar. İşte bu son, heyetin muvaffakiyetini çok yükseklere çıkardı. Böyle bir iş görmekten dönen Müftüye pek büyük bir karşılama alayı gösterdiler. Filistin'in her yön ve köşesinden birçok kişiler Süveyş'e, Kantara'ya kadar gittiler ve Müftüyü alkışladılar. Kudüs'teki karşılama ise daha parlak oldu. Müftünün dönüşünü Suriye ve Arap istiklali için Avrupa'da çalışan heyet azasından Emir Şekib Arslan'ın bir hafta için Filistin Hükümetinden izin alarak Kudüs'e gelmesi sıraladı. Buna Tunus bilginlerinden ve Tunus istiklalcilerinden Abdülaziz Saalibi katıldı. Bundan bir ay önce Cenevre'den gelmiş olan Halepli İhsan Caber ile de birleşen bu kişiler, Filistin Arap halkı üzerinde iyi bir tesir bıraktı. Filistin her köşesi, her bucağı bu Zayim dedikleri kendilerince büyük ulussever kişileri çağırıyor, alkışlıyor.

Emir Şekib'in Mısır'a ayak attırılmamasıyla Filistin'e velev bir hafta için alınması ve iki gün önce Yüce Komiser tarafından bir çaya çağırılması Mısır'a sokulmamasında İngiltere Hükümetinin bir ilişiği olmadığını gösteriyor. Gerçek Emir Şekib'in Mısır'a sokulmaması doğrudan doğruya Melik Fuad'ın Şekib Arslan'ın özüne olan bir hıncından ileri gelmektedir.

Bunlardan sonrada Londra gezintisinden dönen Şarkül Ürdün Emiri Abdullah Hüseyin'in karşılanması gene Filistin Arap çevresini sevinçle çalkalatmıştır. ...

Emir Abdullah'ın Londra'ya gidişini bundan önceki raporlarımda bildirmiştim. Orada yazdığım gibi bu Londra'ya gidişi bir gezinti mahiyetinden ileri gitmemiş ve ne Şarkül Ürdün ve ne özü için hiçbir şey elde edememiştir. Emirden bir fayda umanlar Emir'in Filistin hükümdarı olacağı balonunu savurmuşlar, böylece kendilerini de aldatmışlardı. Emir'in Londra'ya gitmesinde Yahudi başlarının İngiliz Hükümeti yanında yardımları olmuştur, bu da Yahudilere bir de Şarkül Ürdün kapılarının açılmasını sağlamak içindir. Görülen gidiş yakın, uzak gelecekte Yahudilerin Filistin'i Yahudi ülkesi yaptıktan sonra Şarkül Ürdün'ün Şeria Vadisi gibi ekim yerlerini de kucaklayacak olduklarını gösteriyor. ... Geçen yıl Yahudilerin Filistin'e girmesini protesto eder mahiyette Kudüs, Yafa ve Hayfa'da yapılan ve üç yüze yakın kişin[in] ölmesiyle sonlanan toplantı ve gösterişin elebaşları Cemal Hüseyini, Avni Aptülhadi, İzzet ve Şeyh Muzaffer'i hükümet mahkemeye vermiş ve onar ay ağır işlerle hapse mahkûm

etmişti. İstinaf sonunda İngiltere Hükûmeti bunları hapsederek halk arasında bir kötü tesire meydan vermemek ve yeniden bir iş çıkarmamak için bunları af yolunu tuttu, bunun için de her birinden üç yıl siyasetle uğraşmayacağını taahhüt ettirmek istedi. İlk önce böyle bir söz vermek istemeyen Cemal, Aptülhadi ve İzzet biraz sonra gerek mahkeme reisinin ve gerek hâkimlerin sözleştiği avukatların tatlı direnişleri üzerine taahhüt senetlerini imzalayarak serbestliklerini aldılar. ... Yalnız içlerinden Şeyh Muzaffer Aptülkadir kesici bir sözle kendisinin suçlu olmadığına direnerek böyle bir taahhüt senedine imzasını koymayacağını söyledi ve altı ay hapis cezasıyla hapisaneyi boyladı. Eğer Şeyh Muzaffer'in bu yalnız şahsını alakalandıran tecellüdü asıl gaye için tanınmış olursa bir dereceye kadar akan kanların mesuliyetini yüklenecek bir sırt bulunmuş olur. Ötekilerin yurt ve budun uğurunda kendi rahat döseğini dört, beş aylık mahpusluğa değişemeyenlerin artık halk gözünde bir kıymetleri kalmamak gerektir. ...

Geçen yıl bir akşam Tel Aviv'in deniz kıyısında karısıyla gezerken öldürülen Yahudi Vekilliği Reisi Doktor Arlozorov'un katili zanni altında bir yıldan beri hapis ve muhakeme edilen Abraham Stavski adındaki Revizyonist Fırkasına mensup bir Yahudi ceza mahkemesince ölüm cezasına çarptırılmış, fakat dava istinaf edilmişti. Revizyonistçiler, burada, İngiltere'de hatta Amerika'da Stavski için çok patırtılı sözlü gösterişler yaptılar, bir iki defa kamarada Müstamerat Nazırı Yahudi mebus Kolonel Vucvud'un sorgularına karşı kaldı. İstinaf mahkemesi davayı yeniden görmeye başladı ve 20 Temmuz Cuma günü öğleden önce yapılan duruşmada, Stavski'nin suçlu olduğuna dair kandırıcı delil olmadığından beraatine karar verildi. Her gününde olduğu gibi mahkemenin içi dışı binlerce Yahudiyle dolmuş ve polis koruma tertibatı almıştı, serbest kararı yayılınca Yahudilerin sevinç haykırışları göğü tuttu. Bunlar hep revizyonistlerdi. Kudüs'teki Yahudilerin çoğu, ille haham kısmı bu partidendir. Yüzlerce Yahudi Ağlama Duvarı'na gitmişler ve dualar etmişlerdir. Temmuz'un 21 ve 22. günlerinde büyük mabedin yıkıldığı matemi tutulacaktı, matemi geri bıraktılar onun yerine iki gün bayram yapılmasına karar verdiler. Stavski hapisten çıkınca Tel Aviv'e gitmiş ve orada arkadaşı Rozenblat'le birleşmiştir. Cumartesi birlikte büyük havraya gitmişler ve orada bir cemile olmak üzere Stavski'ye Tevrat okutmak istemişlerse de patırtı çıkmıştır. Revizyonistlerin arasında okumaya muvaffak olan Stavski havradan çıkıp evine giderken mavi gömleklerin -Yahudi Vekilliği Siyonist Fırkası ameleleri- hücumuna uğramış ve orada yumruk ve taş sohbeti geçmiştir. Atılan taşlardan bir polis yaralanmıştır.

Mavi gömlekliler birkaç sokakta toplanmışlarsa da takviye edilen polis tarafından dağıtılmıştır.

Doktor Arlozorov'un katili gene karanlık içinde kalmıştır. Bu hadise siyonistlerle revizyonistlerin arasını daha artık açacaktır. ...

Filistin Hükûmeti Arap liderlerini serbest bırakmak ve Stavski'yi kurtarmakla bir müddet için sükûneti temin etmiş saymaktadır. Yüksek saygılarımı sunarım efendim hz.

BELGE 41: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın Tel Aviv Arsulusal Fuarının açılış törenine ilişkin Hariciye Vekâletine gönderdiği 3 Mayıs 1936 tarih ve 952/87 sayılı yazı. Yazıda, fuarın devam eden çatışma ortamında, yabancı ülkelerden katılımcıların mallarının gümrüklerden çıkartılmadan açıldığı, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu katılımcıların sergilerini açmaya çalıştıkları, Arapların Tel Aviv'e girişlerinin yasaklanması dolayısıyla, Türkiye'nin fuardan herhangi bir ekonomik yarar sağlama olanağı olmadığı kaydedilmektedir.

Filistin'de cereyan etmekte olan kanlı hadiseler ve Arapların ısrar ettikleri umumi greve rağmen Tel Aviv Arsulusal Fuarı, 30 Nisan Perşembe günü, Yüce Komiser tarafından törenle açılmıştır. Yüksek Bakanlık vasıtasıyla Ekonomi Bakanlığına çekilmiş olan telyazısında da izah edildiği gibi, 19 Nisan'dan beri cereyan etmekte olan bu kanlı hadiselerden ve deniz, gümrük ve nakliye amelelerinin devam edegelen grevi yüzünden Hayfa ve Yafa gümrüklerine gelmiş olan yabancı uluslar ve ekspozanların malları gümrüklerden çıkarılıp sergiye nakledilememiş ve bu yüzden aynı günde hiçbir ecnebi pavyonu açılmamıştır.

Daha 20 Nisan'dan itibaren, eşyaların çıkarılması hakkında, sergi tertip heyetinin Yüce Komiserlik nezdinde yaptığı teşebbüslerin müsmir bir netice vermediği ve İngilizlerin grevciler aleyhine kuvvet istimali ve Yahudi amelesi kullanılması suretiyle herhangi bir hadisenin meydana gelmesinden çekindikleri görülüyordu. Fuar, Yahudi müteşebbisleri ve Yahudi Meclisinin yardımı ile vücuda getirilmiş ve Filistin mandater hükûmetinin maddi hiçbir alakası ve rabitası mevcut olmaması yüzünden konsoloslar, büyük kısmının hükûmetleri resmen veya gayriresmî olarak iştirak etmiş olmalarına rağmen, malların gümrükten çıkarılması için, yerli hükûmet nezdinde herhangi bir teşebbüs yapmaktan çekiniyorlardı. Bu vaziyetin son güne kadar devam ettiğini gören Fransız Başkonsolosu ve duayen Kont d'Aumal ile birlikte yaptığımız mükerrer teşebbüsler neticesinde hükûmeti harekete getirmeye ve 30 Nisan'da, yani serginin açılacağı günün sabahı, evvelden temin edilen kamyonlara seksen kadar polis terfiki suretiyle mallarımızı ve bu meyanda diğer yabancı uluslar ekspozanlarının mallarını gümrükten çıkararak sergiye naklinin teminine muvaffak olduk. Serginin açılmasının tehiri hakkında yapılan müşterek teklif kabul edilmemiş olmasından Romanya Konsolosu müstesna, diğer bütün konsoloslar, protesto mahiyetinde davetli buldukları açılma törenine iştirak etmemişlerdir. Bu arada, Türkofis Başkanı Mecdet Alkın'ın başkanlığında gelen heyetimiz de törende bulunmamıştır.

Yabancı ulus pavyonlarının tanzim ve tertibine ve bu arada pavyonumuzun da hazırlanmasına geceli gündüzlü çalışılmaktadır. Pavyonlar hazırlandıktan sonra hep birlikte açılacaktır. Bunun da ayın beşine kadar ikmal edileceği ve ayın altısında açılacağı tahmin olunmaktadır.

Filistin'de, birbirini takip eden hadiselerden ve asayişsizlikten değil hariçten ziyaretçi celbine hatta şehir arası seyahatlerinin bile tehlikeli olmasından ve mecburi deplasmanların polis himayesinde yapılmasından ve ekseriyeti teşkil eden Arapların, son vaziyet dolayısıyla, değil sergiye hatta Tel Aviv şehrine

bile girmeleri imkânsız olmasından, pavyonumuzdan, bu yıl için, herhangi ticari veya turistik bir menfaat teminine maddeten imkân yoktur.

İnşa tarzı itibariyle, mevcut pavyonlar arasında, müstesna bir mevki almış olan pavyonumuzun tanzimi ve diğer ekspozanlar hakkındaki malumatı ikinci yazımda arzedeceğim.

Sonsuz saygıları ile.

BELGE 42: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Yahudi göçünün devam ettiğini, asayiş olaylarının arttığını, Yahudi aleyhtarlığının güçlenmesine rağmen İngiliz askerî varlığının takviye edilmiş olması dolayısıyla hükûmetin duruma hâkim olacağı kanaatini Hariciye Vekâletine bildirdiği [21 Nisan 1936 tarih ve 934/79 sayılı] yazı.

Devam edegelen Yahudi göçümünden memnun olmayan ve bir “conseil législatif” ihdası hakkındaki teklifin, Yahudiler tarafından kabul edilmemesi yüzünden, İngiltere parlmanınca şimdilik geri bırakılmasından muğber olan ve Suriye'deki son siyasi hadiselerden cesaret almış olan Filistin Arap partileri önderlerinin gazetelerdeki neşriyatından Arap muhitinde, İngiltere aleyhine bir cereyan hasıl olmuş ve ... Yahudi düşmanlığı kat kat artmıştır.

Geçenlerde bizzat şahidi olduğum yol kesme hadisesinden sonra, aynı haydutlar, 15/16 Nisan gecesi Hayfa-Tulkerim yolunu keserek on beş otomobil ve kamyon durdurmuşlar ve kaçmak isteyen bir Yahudiyi öldürmüşler ve yolcular arasında bulunan iki kişiyi de ... yaralamışlardır. Bu yaralılardan birisi iki gün evvel ölmüştür.

17/18 Nisan gecesi, Petahtikva Yahudi kolonisi civarında oturan iki Arap kulübelerinde basılarak öldürülmüş ve birisinin ölmeden evvel verdiği ifadeden katillerin Yahudi oldukları ve cinayetin doğrudan doğruya siyasi gaye ile ve iki gece evvelki haydutluk hadisesine bir mukabele olarak yapıldığı anlaşılmıştır.

Bu hadiseden, bilhassa haydutlar tarafından öldürülen Abraham Hazan'ın Tel Aviv'de 18 Nisan Cumartesi günü, büyük merasimle yapılan cenaze töreninden sonra toplanan halk tarafından Araplar aleyhine şiddetli nutuklar söylenmesi ve Tel Aviv sokaklarında çalışan yirmi kadar Arap arabacılarına hücum edilerek camlarının kırılması, Arap ayak satıcıların ve işçilerinin dövülmesi ve mallarının yağma edilmesi ve ertesi sabah, iki satıcının ölü ve bir Arap kadının da başı gövdesinden ayrılmış olarak bulunduğu havadisi Yafa'da intişar etmesi yüzünden mevcut olan galeyana büsbütün artmış ve telgrafla bildirdiğim hadise patlamıştır.

19 Nisan'da, Yafa caddelerinde daha sabahtan toplanmaya başlayan halk Tel Aviv'e giden otomobil ve otobüsleri durdurmuşlar, polis kuvvetleri yetişinceye kadar yedi Yahudi öldürmüşler ve 42'sini de yaralamışlardır. Araplardan, kısmen polis kurşunu ve kısmen Yahudiler tarafından atılan silahlardan beş ölü ve 12 kadar yaralı vardır.

Kudüs'teki İngiliz askerî kampından bir hayli kuvvet sevk edilmiş ve örfi idare ilan edilmiş olmasına rağmen dün hadise tekerrür etmiş, Arapların Tel Aviv ile Yafa arasındaki bir Yahudi mahallesini yakmalarına karşı Yahudiler de Tel Aviv'in şarkındaki bir Arap köyünü yakmışlardır. Bu arbedelerde iki taraftan da bir hayli ölü ve yaralı vardır.

Filistin'in Kudüs, Nablus, Hayfa gibi büyük şehirlerinde, Arap mağazaları kapanmış ve toplantılar yapılmak istenilmiş ise de polis dağıtmaya muvaffak olmuştur.

Bütün Arap siyasi partileri başkanları Yüce Komisere telgraf çekerek hadiselerin, İngiltere'nin tatbik edegelmekte olduğu fena siyasetten ileri geldiğini öne sürerek protesto etmekte ve bütün mesuliyeti mumaileyhe tevcih eylemektedirler.

Bugün Yüce Komiser, Hizbülvatani el Filistini Partisi Başkanı Cemal el Hüseyini'yi, Eldifaa Partisi Başkanı Ragıp el Neşşabi'yi, Elşebap Partisi Başkanı Yakup el Guseyni'yi, Nablus'taki Elkitletül Vataniye Başkanı Abdüllatif Salah ve diğer parti ileri gelenlerini yanına çağırarak bu gibi hadiselerin memleket emniyet ve iktisadiyatına büyük darbeler vuracağından bahsederek ahalinin galeyanını teskin için nüfuzlarını kullanmalarını rica etmiş ve Hükûmetin herhangi bir hareketi bastırmak için tertibat aldığını ve şiddetli harekette tereddüt edilmeyeceğini söylemiştir. Buna rağmen bütün partiler grev ilan etmişlerdir. Dolayısıyla Filistin'in dükkân ve mağazaları ve mektepleri kapalı ve umumi hayat durmuş gibidir.

Yahudi aleyhtarlığı, 1929 senesinden çok fazla olmakla beraber, beş altı ay evvel İngiliz askerî kampları takviye edilmiş olduğundan Hükûmetin vaziyete hâkim olacağına ve mezkûr tarihte cereyan etmiş olan hadiselerin tekerrürüne meydan verilmeyeceğine kanaatim vardır. Büyük şehirlerdeki umumi meydanlar askerî kuvvetler tarafından işgal edilmiş ve yüksek binaların üzerlerine mitralyöz konulmuş ve sokaklarda devriyeler ve teslih edilmiş otomobiller dolaşmakta bulunmuştur.

Devam etmek istidadında olan bu hadiseleri peşi peşine arzedeceğim.

İki günlük kargaşalıkta ölen ve yaralananların bilançosunu aşağıya yazıyorum.

	Ölü	Ağır ve hafif yaralı
Yahudilerden	15	61
Araplardan	7	42

Sonsuz saygıları ile.

BELGE 43: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın Filistin'deki Araplarla Yahudiler arasında meydana gelen asayiş olaylarına ilişkin Hariciye Vekâletine gönderdiği [3 Mayıs 1936 tarih ve 953/88 sayılı] yazı.

Filistin’de cereyan etmekte olan hadiseler hakkında 21.4.1936 tarih ve 934/79 sayılı yazımda malumat vermiş ve askerî kampların evvelden takviye edilmiş olduğundan mandater hükûmetin vaziyete hâkim olacağını bildirmiştım. Bugüne kadar, Arapların umumi greve devam etmelerine ve bütün dükkân ve mağazalar kapalı olmasına ve otomobil ve otobüslerin işlememesine rağmen, aşağıda yazacağım iki üç vaka müstesna, günler sükûnetle geçmektedir. İki günden beri Yafa ve Hayfa’daki örfi idare de kaldırılmıştır.

Nisan’ın 24’ünde, Tulkerim istasyonunda toplanan halk ile polis kuvvetleri arasında bir arbeye olmuş ve neticede iki İngiliz polis zabiti ve birkaç nümayişçi yaralanmış ve polis halkı dağıtmaya muvaffak olmuştur.

Nisan’ın 29’unda Kudüs’te, Bapelamud civarında bir toplantı yapmış olan talebe ve amele partileri, sokaklarda bir nümayiş yapmak istemişlerse de polis yetişerek dağıtmış ve bu hadisede üç amele başlarından ağırca ve beş amele de hafifçe yaralanmıştır.

Mayıs’ın birinci günü, Yafa ve Hayfa’da, cuma namazından çıkan halk, greve rağmen dükkânlarını açmış olan bazı dükkâncıların camlarını kırmış ve Hayfa’da bu yüzden çıkan bir hadisede bir nümayişçi ölmüş ve biri de yaralanmıştır.

Yahudi mağazaları açık ve hayat aşağı yukarı normal şeklini almış olmakla beraber Araplar grevde ısrar etmektedirler. Filistin Müftüsü ve İslam Meclisi Reisi Emin el Hüseyin’in riyasetinde ve Filistin’deki bütün siyasi partilerin iltihakıyla bir müdafai hukuk komisyonu kurulmuş ve ayrıca avukat Faiz Haddat’ın başkanlığı altında bir de grev komisyonu teşkil edilmiştir. Bu kurumlar halkı greve teşvik etmektedir. Küçük çocuklar vasıtasıyla sokaklara çivi döktürüp Yahudi otomobillerinin ve hususi arabaların işlemesine mâni olmaya çalışmakta ve zengin halktan topladıkları ianelerle fakir işçilere ve muhtaçlara yiyecek ve para dağıtmaktadırlar.

Yukarıda yazdığım heyet bütün İslam devletleri reislerine ve bu meyanda Atatürk’e de çektikleri telgraflarla, İngiltere’nin tatbik ettiği siyonist siyasetinden şikâyet ederek bu mukaddes yurdun kurtarılması için yardım ve müzaheret dilemişler ve cuma günü Emin el Hüseyin’in başkanlığı altında teşekkül eden bir heyet Şarkül Ürdün’e gidip Emir Abdullah’tan da muavenet istemişlerdir.

İngiliz muhitinde Araplara karşı bariz bir tarafgirlik görülmektedir. Son hadiselerin müsebbibi olarak Yahudiler ittiham edilmektedir. Nitekim, Yüce Komiser sık sık Arap partileri başkanlarını yanına çağırarak, muğlak kalmış meselelerin halli ve geri bırakılmış olan “conseil législatif”in ihdası hususunda görüşülmek için son günlerde Londra’ya çağırılmış olan Filistin heyetinin teşkiline imaleye çalışmakta ise de partiler arasında mevcut ezeli anlaşmazlık yüzünden ve aralarında bu heyete dâhil olacakların tayinine bir türlü karar verememelerinden muvaffak olamamaktadır.

Arap muhitinde ve bilhassa grevciler arasında, esasen mevcut olan İtalyan propagandasının son günlerde fazlalaştığı ve kol budak sardığı hissedilmektedir. Hatta bir iki gün evvel, İtalyanların Latin Kilisesi vasıtasıyla, fukaraya dağıtılmak

üzere, grev heyetine gizlice elli bin İngiliz lirası verdiği şayiası yayılmış ise de samimi bir dostum olan heyet reisinden yaptığım tahkikat neticesinde bu şayanın hakikat olma[dığı] anlaşılmıştır. Mamafih, grevcileri idare eden elebaşılardan bir ikisinin Kudüs İtalyan Başkonsolosu ile sıkı temas ve rabitaları, öteden beri malum bir keyfiettir.

Sonsuz saygıları ile.

BELGE 44: *Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'deki asayiş durumunun, hükûmetin aldığı önlemlerin sonuç vermesi dolayısıyla iyileştiği, Arap siyasi partilerinin, halka İngiltere'nin Yahudi göçünü sonlandırmasına ve Yahudilere arazi satışını yasaklamasına kadar greve gitme çağrısında buldukları hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 10 Mayıs 1936 tarihli [ve 960/91 sayılı] yazı. İngiltere'nin Filistin Yüksek Komiseri Sir Arthur Grenfell Wauchope'un parti liderlerine muhatap beyanati ile Arap Yüksek Komitesinin cevabi beyanati keza yazı ekinde yer almaktadır.*

3.5.1936 tarihli ve 953/88 sayılı yazıma ektir.

Hükûmetin çok sıkı tedbir alması yüzünden, ara sıra tahaddüs eden münferit vakalar müstesna, Filistin'de sükûnet avdet etmiş gibidir. Arapların ilan ettikleri umumi grev ve boykot, ilk gündeki şiddetiyle halen devam etmekte ve bütün Arap dükkân ve mağazaları kapalı ve otomobil ve otobüsleri işlememektedir. Bu yüzden hayat, çok pahalılaşmış ve bazı günler yiyecek bulamamak vaziyetine düşülmüştür.

Arap siyasi partileri başkanları, yaptıkları mütemadi toplantılarda, halkı greve teşvik etmekte ve İngiltere Hükûmetinin Yahudi göçümüne nihayet vermedikçe ve arazi satışını men etmedikçe greve devam edeceklerini söylemekte ve bu hususların peşinen kabulüne dair teminat verilmedikçe Londra'ya vaki daveti de kabul edemeyeceklerini ilan eylemektedirler. Hatta son bir içtimada dilekleri yerine getirilmezse mülki itaatsizlik de ilan edeceklerini ifade etmişlerdir.

6 Mayıs tarihli yerli gazetelerde intişar eden, Yüce Komiserin parti liderlerine vaki beyanati ile aynı günün akşamı liderlerin verdikleri cevapların Fransızcaya çevrilmiş örneklerini ilişik olarak sunuyorum.

Dün akşam Hayfa'ya gelen bir vapurla Mısır'dan, "Royal Scots Fusiliers"e mensup bir tabur (1.000 kişi) asker, 20 parça mitralyözlü otomobil ve o miktarda da küçük tank (baby tanks) gelmiştir. Bu taburun yarısı Nablus'ta ve yarısı da Kudüs'te kalacak ve Kudüs'teki bölükler de Hayfa'ya nakledilecektir.

Sonsuz saygıları ile.

* * *

Communiqué Officiel No. 36/36

Son Excellence le Haut-Commissaire a reçu ce matin (5 Mai) les membres du Conseil Suprême Arabe et leur adressa ce qui suit:

Je vous ai prié de venir ce matin, car je comprends que c'est une entrevue très importante, et je ne doute pas que vous prendrez en considération très sérieuse ce que je dirai.

Je profite de cette occasion pour vous dire que le mémorandum que vous m'aviez transmis se réfère à des questions purement politiques et que par conséquent, je l'ai envoyé au Secrétaire de l'Etat.

On m'a montré hier un Appel signé par Hassan Sidki el Dajani et Salah Abdo en leur qualité de Président et de Vice-Président du Comité de la grève relative aux automobiles.

Dans cet Appel, ils proposent de ne pas payer des Droits et taxes et ils déclarent qu'il est indispensable que tous les employés du Gouvernement fassent grève. La Gouvernement prend, actuellement, des mesures juridiques contre ces deux-là qui signèrent l'Appel en question.

Je suis certain qu'aucun de vous n'adhèrera pas au susdit Appel ou à toute action illégale.

Bien entendu, que sous l'impression de l'Appel de Hassan Sidki el Dajani, la population croira que quelques membres du Conseil Suprême Arabe sont du même avis que celui formé dans le contenu de l'Appel.

C'EST POUR CELA QUE J'EXIGE ABSOLUMENT DE VOUS DE PUBLIER, SANS RETARD, UN COMMUNIQUE A LA POPULATION QUE VOUS NE PRENDREZ AUCUNEMENT PART A UN TEL SYSTEME NI A AUCUNE ACTION ILLEGALE.

On m'a informé que le Conseil Suprême Arabe se propose de visiter certaines villes.

JE SERAI CETTE OCCASION POUR VOUS FAIRE SAVOIR QUE JE NE PERMETTRAI PAS DES ASSEMBLEES PUBLIQUES QUI POURRAIENT DONNER LIEU A DES DEMONSTRATIONS ET A DES TROUBLES, ET QUI CAUSERAIENT, EN OUTRE, DES PERTES DES AMES.

Vous savez bien que le Secrétaire de l'Etat a consenti à accueillir une Délégation à Londres et je vous ai toujours conseillé de suivre cette voie d'action.

Il est superflu de signaler aujourd'hui combien les suites seraient fâcheuses si le Conseil participe à cette action illégale. Vous serez alors sujets à perdre une telle occasion qui vous permettrait de soumettre vos griefs dans des conditions convenables.

Mon avis discrétionnaire est que cette grève n'entraînera que du mal et que personne n'en tirera profit.

Vous savez bien aussi comme je le sais, les ennuis qui sont causes aux hommes, femmes et enfants de votre nation, et surtout à ceux des classes pauvres auxquelles nous devons essayer de leur venir en aide et de ne pas augmenter leurs souffrances. Le tort énorme cause aux élèves des écoles est bien clair à tout le

monde, et il se passera bien de temps jusqu'à ce qu'on puisse y remédier; vous savez bien que le Gouvernement ne se déviera pas du chemin qu'il juge propre, sous la pression de la grève, et il a décidé fort de suspendre toute action illégale sans hésiter.

PAR CONSEQUENT, JE DEMANDE DE VOUS TOUS DE VPUS RAPPELER LA RESPONSABILITE QUI PESE SUR VOUS COMME MEMBRES DU CONSEIL SUPREME ARABE ET DE VOUS OPPOSER, SERIEUSEMENT, A TOUTE ACTION ILLEGALE, TELLE QUE: - ASSASINATS, INCENDIE ET TOUTE REBELLION CIVILE, ET D'AIDER LE GOUVERNEMENT DANS LA LIGNE DE CONDUIT QU'IL SUIF AFIN DE RETABLIR LA SECURITE PUBLIQUE ET L'ORDRE DANS TOUTE LA PALESTINE.

Je suis sûr que la juste voie dont vous deviez suivre, était d'envoyer une Délégation à Londres, et cette voie est encore ouverte devant vous. A la place de faire cela, vous avez préféré soutenir la grève qui ne rapporte rien à votre cause, mais qu'elle cause des ennuis, sur tout aux gens pauvres de votre Nation et qu'en outre, elle causera beaucoup de voies de faits tyranniques.

J'exige de vous, en votre qualité, de leaders responsables d'abandonner cette dernière attitude et suivre la première.

Je suis certain que vous considérez bien tout ce que je vous ai dit ce matin,
5 Mai 1936.

* * *

Réponse du Haut Comité Arabe après la séance.

Excellence,

Nous référant à votre conversation au Haut Comité Arabe relative à la situation actuelle, nous vous communiquons la réponse suivante : -

(1) Le Comité a Jugé propre de vous rappeler, avant tout, que la politique suivie par le Gouvernement Britannique en Palestine dès le début à ce jour, entraîne de grands périls au pays.

(2) Vous savez bien que la Palestine est un pays qui a détaché de la Turquie et qu'elle est comprise dans les engagements faits aux Arabes par l'entremise du Roi Hussein en ce qui concerne leur indépendance d'après l'Article 22 du Traité de la Société de Nations indiquant, en principe, son indépendance (de la Palestine).

(3) Tandis que les Arabes qui avaient participé à la Grande Guerre avec les Alliées attendaient la réalisation de leur aspirations nationales relatives à la liberté et à l'indépendance, voilà que le Gouvernement Britannique les avait surpris par la Déclaration de Balfour qui dit faire fonder un Foyer National aux Juifs en Palestine.

(4) Les Arabes essayèrent depuis cette Déclaration de convaincre le

Gouvernement Britannique par divers moyens qu'il y a une erreur dans cette politique Sioniste, et envoyèrent à Londres des délégations à ce propos, mais la grande publicité juive faisait toujours taire leurs cris justifiés.

(5) Vous n'ignorez pas les conséquences d'une telle politique erronée qui furent des troubles sanglants en Palestine, de sorte qu'on a été obligé d'envoyer des Commissions d'Enquête, afin d'étudier les causes directes et indirectes des troubles précités. Vous savez aussi que le résultat fut que ces Commissions apprirent bien que les Arabes ont raison en disant que la politique Sioniste suivie est erronée. Le Gouvernement Britannique publia à la suite un Livre Blanc en Octobre 1930 dans lequel il avoua l'erreur de cette politique se référant à l'immigration juive et aux terrains, de sorte qu'il déclara, définitivement que les Arabes ne possèdent plus terrains en plus pour les faire transférer aux Juifs sans que cela leur cause du tort ; il avoua, en outre, que la politique de l'immigration juive dont l'administration de la Palestine suivait alors était une politique erronée.

(6) Malgré la promesse de Mr. Ramsi Mac Donnald, Premier Ministre alors, à la Délégation Arabe en 1930, d'après laquelle il leur assura en son honneur et en celui de la Grande Bretagne qu'on allait faire réaliser toutes les recommandations de Sir John Hope Simpson, c'est donc lui-même (MacDonnald) qui avait annulé par son Livre Blanc au Dr. Weisman en date du 13 Novembre 1930, tout ce que le Rapport de Simpson avait dit et malgré qu'il parlait en faveur des Arabes d'une façon claire.

(7) La politique sioniste continua toujours à empirer la situation à la suite de l'immigration juive et des terrains occupés par les Juifs, à tel point que le nombre de ces derniers a atteint à 400 mille âmes après qu'il n'était que de 50 mille après l'occupation Le Gouvernement Britannique ne veut pas reconnaître le Droit et la Justice et fit peu de cas des sentiments arabes (Musulmans et Chrétiens) qui ne veulent absolument pas négliger ce Pays Saint.

(8) Tout cela porta Arabes à croire définitivement que dans peu d'années, les Juifs formeront la majorité prépondérante en Palestine et les Arabes une minorité ; d'autre part, les Juifs déclarent maintenant qu'ils désirent y fonder un Royaume Juif et chasser les Arabes de leur Pays. Ils commencèrent à faire la contrebande des armes à feu de tous sortes et en de grandes quantités, et le Gouvernement se tient silencieux et ne prend pas de mesures sérieuses afin de calmer les esprits inquiets.

(9) L'inquiétude augmente davantage vu que les Juifs de Kafr-Saba, à l'hôtel Tel-Aviv et dans d'autres colonies juives commencèrent fois la ville de Jaffa cause du tort aux Arabes au centre de leur foyer.

(10) Par conséquent, la nation Arabe décida de se défendre ainsi que son entité nationale.

(11) La nation Arabe trouve que le seul moyen de manifester son indignation à la politique qui menace son existence est de faire une grève paisible, de sorte que tous les Arabes firent grève partout en Palestine de leur propre gré vu qu'ils s'assurèrent du péril qui les menace ainsi que leur pays. La grève continue depuis

15 jours dans l'espoir que le Gouvernement Britannique allait pencher du côté de la justice et du droit ; de faire justice aux Arabes et de les aider à acquérir leurs droits et éloigner le danger qui menace leur existence, mais le Gouvernement au lieu de faire tout cela, s'adonna à sa politique de facilités et ouvrir les portes de la Palestine à l'immigration qui afflue nonobstant l'agitation des habitants, leur grève et leur courroux ? Le Gouvernement n'a pas fait ce que le Gouvernement de Sir Herbert Samuel, le Haut-Commissaire Sioniste, avait fait dans les troubles de 1921, car il avait suspendu l'immigration juive, sur-le-champ, et aussi ce que le Gouvernement de Sir John Chancellor avait fait, en arrêtant l'immigration juive en 1929.

(12) Vous avez parlé dans votre discours de ce matin au sujet de la déclaration faite par le Comité des automobiles en ce qui concerne le non paiement des impôts et l'appel fait aux employés Arabes du Gouvernement de grever avec la nation. Cette déclaration n'est qu'une seule voix de plusieurs autres dont l'écho retentit en Palestine de sorte que la nation publiera prochainement un Appel à cet effet.

(13) Quant aux pertes causées par la grève et que vous avez dit qu'elles causeront du tort à la classe pauvre, le Comité est d'avis que la politique du pays tend à rendre pauvres tous les Arabes de sorte qu'ils seront obligés de quitter le pays et de périr. La question n'est donc pas une question de pertes et profits du commerce arabe, mais elle a trait à leur existence menacée par l'affluence de l'immigration juive et de la possession de terrains arabes qui restent encore non dépossédés.

(14) Vu les sollicitations présentes arrivées de toutes parts, le Comité a jugé propre de visiter toutes les villes arabes dans ce moment critique, afin d'aborder les Corps Arabes et de s'enquérir sur la situation du pays, de porter consolation aux blessés et attaqués. Le Comité demande au Gouvernement de donner des ordres aux Départements de la Police de ne pas s'immiscer des affaires des habitants, car la responsabilité tombera sur la Police seule.

(15) Concernant le départ de la Délégation pour Londres, cette dernière ne pourra pas le faire maintenant vu la situation actuelle, mais nous croyons que la Délégation ne tardera pas à y aller si le Gouvernement sera arrêter l'immigration juive : cela a été déjà mentionné dans l'exposé du Comité soumis en Avril 1936.

(16) La responsabilité des incidents illégaux tels que : assassinat, incendie et autres, le Comité ne l'assumera jamais parce qu'il suit toujours les voies purement paisibles ; et il regrette infiniment de ce qui est arrivé de dégâts aux âmes et aux propriétés du pays.

Le Comité a tout lieu de croire que les motifs de ces douloureux événements ont été à la suite de la persistance du Gouvernement à suivre la politique des conséquences qui en résulteraient.

Veuillez etc.

Signé : Auni Abdul Hadi
Secrétaire Général.

BELGE 45: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'de asayiş olaylarının sürdüğünü, İngiliz Yüksek Komiseri Sir Arthur Grenfell Wauchope'un Arap siyasi parti liderlerine, Londra'ya çağrılan heyetle yapılacak görüşmelerden önce taleplerinin kabulüne olanak olmadığını belirttiğini, bununla birlikte, kendilerinden halka grevi sonlandırma ve sükûnet çağrısında bulunmalarını istediğini Hariciye Vekâletine bildirdiği 15 Mayıs 1936 tarih ve 973/99 sayılı yazı.

10.5.1936 tarihli ve 960/91 sayılı yazıma ektir.

Umumi grev devam etmektedir. Bu ayın 13'ünde, Kudüs civarında bir taş ocağında çalışan bir Arap işçi öldürülmüş ve buna mukabil de ertesi günü Kudüs'te sokak ortasında Araplar, tabanca ve bıçakla iki Yahudiyi öldürmüşlerdir. Filistin'in her tarafında tezahürat başlangıçları olmakta ise de Hükûmet, polis ve asker kuvvetleri ile her defasında tezahüratçıları dağıtmakta ve kanlı neticeler vermeye müstait bu hadiseleri daha başlamadan boğmaya muvaffak olmaktadır.

Ayın 14'ünde Yüce Komiser Arap parti önderlerini iki defa yanına davet ederek Yahudi göçümünün derhâl durdurulması, toprak satışının menî ve daha şümüllü salahiyetleri haiz bir "conseil législatif" in kurulması hakkındaki taleplerinin; Londra'ya çağırılan heyetle yapılacak anlaşmada takarrür ve tespit edilmedikçe şimdiden kabul ve tatbikine imkân olmadığını bildirmiş ve kendilerine, halkı büyük zararlara ve sefalete sürükleyecek greve nihayet vermelerini ve sükûnetlerini muhafaza ile beyhude masum kanı dökülmesinin önüne geçmelerini tavsiye eylemiştir. Önderler, Londra'ya gidilmeden evvel, yukarıda yazılı üç noktanın prensip itibariyle peşinen kabul edildiği teyit olunmadıkça murahhas heyetin intihabına yanaşmadıklarından her iki toplantıdan da önemli bir sonuç alınamamıştır.

Dün bu menfi cevap dolayısıyla, Filistin'in her tarafında mülki itaatsizlik ilan edilmiş ve bu münasebetle cuma namazından sonra her yerde tezahürat yapılmıştır. Yafa'da bir tezahüratı dağıtmak isteyen polisle halk arasında çarpışma olmuş, polis silah kullandığından bir iğtişâsçı ölmüş ve üçü ağır olmak üzere 12 kişi yaralanmıştır.

Evvelce bildirdiğim gibi, Filistin'deki İtalyan faaliyeti ve propagandası hakkında Davar-Hayom gazetesinin 14 Mayıs tarihli nüshasında intişar eden bir fıkranın Fransızcaya çevrilmiş örneğini ilişik olarak sunuyorum [*buraya alınmamıştır*].

Sonsuz saygıları ile.

BELGE 46: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'de asayiş olaylarının ve grevin sürdüğünü; Yüksek Komiser Sir Arthur Grenfell Wauchope tarafından 4.500 Yahudiye göçmen belgesi verileceğine ve İngiltere Parlamentosunda Balfour Deklarasyonu'nun uygulanmasına devam edileceğine ve Yahudi göçünün durdurulmayacağına ilişkin beyanatların halkın galeyânını arttırdığını Hariciye Vekâletine bildirdiği [30 Mayıs 1936 tarih ve 999/220 sayılı] yazı.

Nisan'ın on altısından beri Filistin'de cereyan etmekte olan kargaşalıklar, bütün tahminler hilafına, gün geçtikçe sükûnet bulacağına şiddetlenmiş ve son günlerde adeta umumi bir isyan halini almıştır. Bu ayın 24 ve 25'inci günleri, Gazze ve bilhassa Nablus'ta askerî kuvvetlerle yeni yeni teşekkül etmeye başlayan silahlı çeteler arasında şiddetli çarpışmalar olmuştur. Her iki taraftan da birçok ölü ve yaralı vardır. Karayollarının emniyetsizliğinden şehirler arasındaki münakalat demiryollarına inhisar etmiştir. Fevkalade kontrol altında bulundurulmasına rağmen nümayişçiler tarafından sık sık tahrip edildiğinden bu yolda da tam bir emniyet yoktur. Umumi grev kırk gündür bütün şiddeti ile devam ediyor.

Tam bu karışıklık arasında Yüce Komiserin tekrar 4.500 "immigration" vesikası tevziine müsaade eylediği ilan edilmesi ve İngiltere Parlamentosunda Filistin'deki hadiseler ve Arapların hareket tarzı[nın] tenkit edilmesi ve manda mukavelenamesinin, taahhütlerin (Balfour beyanatı) tamamii tatbik ve ifası ve Yahudi göçümünün durdurulamayacağı[nın] açıkça beyan edilmiş olması, halkı büsbütün coşturmuş ve bugün içinden çıkılması müşkül bir vaziyet almıştır.

Hükûmet, Kudüs ve Yafa gibi büyük şehirlerdeki grev komiteleri başkanlarını ve elebaşlarını tevkif ederek, üçer altışar ay müddetle cenupta, çöl ortasında Oca Elhafir denilen Türklerden kalma eski bir askerî kampa sürmektedir. Bu sürgün keyfiyeti de sükûneti iade edeceğine halkın galeyânını arttırmıştır.

Nisan'ın 16'sından Mayıs'ın 25'ine kadar, yani bir ay zarfında cereyan eden hadiseler neticesinde ölen, yaralanan ve tevkif edilenlerin bilançosunu aşağıya yazıyorum.

	Ölenler	Yaralananlar	Mevkuflar
Araplardan	22	110	950
Yahudilerden	26	175	250
Avrupalı Asker ve polis dâhil	1	40	

Bu rakamlara ayın 24 ve 25'inde Nablus'ta çete harbinde ölen ve yaralananların yekûnu dâhil değildir. Çarpışmalar hakkında resmî tebliğler sükûtu muhafaza etmekle beraber yaptığım tahkikata ve sözlerine güvenilir kişilerin beyanatlarına göre son sistem silahlarla mücehhez bu çeteler İngiliz kuvvetlerine epeyce zayıat vermişlerdir.

Halk, Yahudi göçümünün akıbetini anlamış ve göçümün temadisi, bu topraklarda artık kendilerine bir hayat hakkını bırakmayacağını tamamen kavramış olduğundan ve öteden beri lider diye geçinen ve haddizatında İngiliz adamı olup efendilerinden aldıkları direktiflere göre hareket eden el Hüseyini, el Neşâşibi gibi tanınmış büyük aile reislerinin mahiyetlerini anlamış bulunduğu kendi inisiyatif ile hareket etmekte ve mandater hükûmeti tazip edici ve asayiş bozucu ne gibi bir harekât yapmak elinden gelirse ifadan geri durmamaktadır. Bundan ötürü ajans telgraflarında görülen bomba atma, baskın, yangın çıkarma, adam öldürme gibi hadiseler her gün tekerrür edelmektedir. Şimdiye kadar iki yüz kilometreye yakın telgraf ve telefon hatları kesilmiş, direkleri devrilmiş, demir

ve karayollarındaki köprüler dinamitle uçurulmuş, kilometrelerce demiryolu yerlerinden sökülmiş, askerî ve polis kuvvetlerinin aldıkları şiddetli tedbirlere rağmen bu hadiselerin önüne geçilememiştir.

Arapların hayat ve mevcudiyetleri ile alakadar bu çok haklı dilekleri karşısında, (ortalık sükûnet bulduktan sonra bir tahkik heyeti “comité royal” gönderileceği) beyan edilmekte ve Araplar aleyhindeki tazyikler arttırılarak hiçbir şey vadetmeden hadiseleri kuvvetle önlemeye çalışılmaktadır.

Filistin hadiseleri hakkında Cemiyeti Akvam Manda Komisyonuna izahat ve rapor vermek üzere Baş Müddeiumumi (Attorney General) ayın 27’sinde tayyare ile buradan hareket etmiştir.

Sonsuz saygıları ile.

BELGE 47: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar’ın, Yahudilerin kendilerini Filistin’in asıl sahibi gibi göstermeye çalışarak işsiz ve topraksız bırakmak suretiyle göçe zorladığı Arapların tepkileri, İngiliz idaresinin Arap millî hareketini bastırmaya çalıştığı, bunun Yahudilere duyulan öfkeyi İngilizlere de yönelttiği, Filistin’deki durumun burada varlığını önemli ölçüde arttırmış olan dünya basınının ilgi odağı olduğu, İtalya’nın Arapların grevine destek verdiği, olaylar devam ederken Yahudi basınında yumuşama görüldüğü, ne terör eylemlerinin şiddetle cezalandırılacağına ilişkin yayımlanan son emirnamenin ne de sürekli takviye edilen İngiliz kuvvetlerinin olayları bastırmak için yeterli olabildiği, Arap basınında Osmanlı idaresini öven yazılar yayımlandığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 20 Haziran 1936 tarih ve 1030/118 sayılı yazı.

30.5.1936 tarihli ve 999/220 sayılı yazıya ektir.

Hükûmetin Araplar aleyhine tatbik ettiği siyaseti ve Yahudi göçümünü protesto için 16 Nisan’da başlayan grev halen devam etmekte ve mukavemeti kırmak için, Hükûmetin aldığı çok şiddetli tedbirler zaafa uğratacağına bilakis şiddetlendirmektedir.

Yahudi ekalliyeti henüz Arap sekenenin yarısını bile geçmediği halde kendilerini Filistin’in sahibi aslisi gibi göstererek Arapları istihkara ve bunları işsiz, topraksız bırakıp başka diyarlara göçtürmeye ve bu suretle bütün Filistin’i ele geçirip bir Yahudi hükûmeti kurmaya matuf siyasetleri, öteden beri Arapların kalbinde şiddetli bir kin uyandırmıştı. İngilizlerin, Filistin’de mukim küçük, büyük, okumuş, okumamış Arap ırkına mensup (Hristiyan, Müslüman) her ferdin kalbinden doğan bu kinden mütevellit son iki ay zarfındaki millî hareketi, hiçbir uzlaşmaya yanaşmadan kuvvetle bastırmaya çalışması ve Arapların çok meşru telakki edilmesi lazım gelen, “gönderilecek komisyonun vereceği karara kadar şimdilik Yahudi göçümünün ve arazi satışının durdurulması”na dair vaki teklifleri de ret ve bilakis 4.500 göçüm izin vesikası dağıtmaları, şimdye kadar yalnız Yahudilere karşı gibi olan bu kinin biraz da İngilizlere teveccühüne sebebiyet vermiştir. Suriye’nin ve Lübnan’ın istiklallerinin iadesi ve Uluslar Kurumuna

kabulleri mevzubahis olduğu bu sırada Filistin Araplarına tatbik edilmekte olan çok zecrî muameleler, değil yalnız dünya Arap muhitinde, hatta bütün İslam ve Hristiyan âleminde bile acı intibalar hasıl ettiği ve fakirlere dağıtılmak üzere para toplanıp gönderildiği görülmektedir.

Şu iki ay zarfında Matbuat Müdürlüğüne iki yüzü geçkin ecnebi gazete muharririnin kayıtları yapılmıştır. Bu adet, dünya basınının ve efkârı umumiyesinin Filistin hadiselerine ne kadar ehemmiyet verdiğini göstermeye kâfidir. Gerek mektuplara gerek haricî telefon ve telgraf muhaberelerine çok şiddetli sansür vazedilmiştir. Uluslararası telefon muhabereleleri hükûmet memurları ile konsoloslara inhisar ettirilmiştir. Her gazetecinin gazetesine çektiği telgraf ve yazdığı mektup Matbuat Müdürlüğüne kontrol edildikten sonra gönderilmektedir.

Yahudilerin, Filistin’de, Araplar aleyhindeki hareketlerini ve Arap davasını ve Arapların nasıl tatmin edilebileceğini gösterir, Gazze Belediye Reisi Fehmi el Hüseyini tarafından kaleme alınıp İngiliz politika âlemine dağıtılmış olan, hakikate uygun bir broşürün İngilizce aslıyla Fransızcaya çevrilmiş örneklerini ilişik olarak sunuyorum (ilişik 1) [*buraya alınmamıştır*].

Son günlerde, yabancı basında ve İngiltere parlamentosunda Filistin hadiselerinin müsebbibi olarak bir ecnebi devletin mevcudiyetinden bahsedildiği görülmektedir. (Davar Hayon gazetesinden alınan bir kupür, ilişik 2) [*buraya alınmamıştır*]. Filhakika Filistin’de de, diğer Arap diyarlarında olduğu gibi, kuvvetli bir İtalyan propagandasının mevcudiyeti, daha bir sene evvelinden beri hissediliyordu. Nitekim harekâtın başlangıcında, İtalyan elemanlarının, grev tertip heyetlerine mensup bazı nüfuzlu kimselere, elebaşılara haylice para dağıttıkları istihbar kılınmış ve keyfiyet bundan evvelki yazılarımda yüksek vekâletlerine arzedilmişti. Buna rağmen bu millî hadiseleri doğrudan doğruya ecnebi propagandalarına atfetmenin doğru olmadığı kanaatindeyim. Ancak, olsa olsa, esasen mevcut olan kinin daha çabuk intişarına ve şimdiye kadar devamına yardım etmiş telakki edilmesi gerektir.

Grev ve boykotun iktisatlarına ve ticaretlerine vurduğu darbeyi sezen ve Arapların hakikaten fedakârane ve içten gelen millî hareketlerinin dünya efkârı umumiyesinde yer kazandığını anlayan Yahudi önderlerinde bir yaklaşma siyasetinin başladığı hissedilmektedir. Son günlerde Yahudi basını, sesinin tonunu[*n*] değiştirmiş ve Arapların Yahudilerle bir ırka mensup iki kardeş nesli olduklarını ve Yahudi göçümünün hiçbir veçhile Arap menfaatlerine aykırı bulunmadığı[*n*] ileri sürerek Kral Faysal ile Siyonist Partisi Lideri Doktor Weizmann arasında 3.1.1919 tarihinde imza edilen bir anlaşmayı ve bu arada cereyan eden muhabereleleri neşrederek hüsnüniyetlerini ve hareket tarzlarının meşruiyetini ispata çalışmaktadırlar. Haaretz adlı Yahudi gazetesinde neşredilmiş olan bu anlaşma ve mektupların Fransızcaya çevrilmiş olan örnekleri de ilişik olarak takdim edilmiştir (ilişik 3, 4, 5) [*buraya alınmamıştır*].

Ajanslar, her gün tekerrür etmekte olan çete hücumları, bomba atma vesaire gibi terroriste hareketler hakkında malumat vermekte olduklarından burada tekrar zikrini zait görmekteyim. İttihaz olunan tedbirlerin şiddetini gösterir, otoriteler

ve asayiş kuvvetleri aleyhinde, silahlı veya silahsız herhangi bir hareketin idam veya müebbet kürek cezasıyla tecziye edileceğine dair, 12 Haziran 1936 tarihli Resmî Gazetede neşredilen emirnamenin Fransızcaya çevrilmiş örneğini kezalık ilişik olarak takdim ediyorum [*buraya alınmamıştır*]. Yalnız şunu arz edeyim ki, ne bu emirname ve ne de Mısır'dan getirilen, tank, tayyare ve zırlı otomobillerle mücehhez, tam mevcutlu, sekiz tabur asker ve adetleri on bine çıkarılan polis ve hudut muhafaza kuvvetleri, cereyan edegelen hadiseleri durduramamış ve bu gidişle durduramayacaktır.

Evvelce de arzettiğim gibi, İngilizlerin, Yahudilerden ziyade Araplara karşı olan sempatileri gayrikabili inkârdır. Hâl böyle iken hiçbir anlaşmaya yanaşamayarak tatbik etmek mecburiyetinde kaldıkları muameleler, Londra'daki Yahudi misyonunun İngiltere politikası üzerindeki hâkimiyetlerini ispat etmektedir.

Bütün Arap basını, sık sık eski Türk idaresini hasretle yâd etmekte, büyük küçük her fert büyük harpte ordumuza yapılan zulümlerden nedametle bahsederek bize karşı çok büyük ve içten gelen bir sevgi izhar etmektedir. İki gün evvel Birşeba'da, 1929 hadiselerinde Hükûmet tarafından tutularak idam edilmiş olan üç ihtilalcinin idamlarının yıldönümü münasebetiyle, men edilmiş olmasına rağmen, halk tarafından yapılan bir merasimde, Büyük Harpte ölen askerlerimizin orada mevcut mezarlarına da çelenkler konulmuş ve Yüce Atatürk ve milletimiz lehinde şiddetli nutuklar söylenmiştir.

Sonsuz saygıları ile.

BELGE 48: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'de asayiş olaylarının devam ettiğine, Arapların grevinin sürdüğüne ve bunun etkilerinin giderek daha fazla hissedildiğine dair Hariciye Vekâletine gönderdiği [7 Temmuz 1936 tarih ve 1071/134 sayılı] yazı.

20.6.1936 tarih ve 1030/118 sayılı yazıma ektir.

Filistin'de umumi grev, suikast ve tahrip hadiseleri bütün şiddetiyle devam etmektedir. Üç dört gün evvel Mısır'dan gelen motorize edilmiş bir süvari taburu ile miktarı tabura çıkarılan asker ve adetleri 10.000'i bulan polis ve hudut muhafaza kuvvetleri, Hükûmet otoritesine ve münakalatına sekte verecek harekette bulunacakların idam veya müebbet hapse mahkûm edileceklerine dair, tercümelerini bundan evvelki yazımla gönderdiğim, neşredilen yeni kanunlar hareketi durdurmak şöyle dursun iğtişaççıları bilakis tahrik etmiştir. Nablus ve Tulukerim dağlarında toplanmış olan silahlı ihtilalci çetelerle Hükûmet kuvvetleri arasında sık sık çarpışmalar olmakta ve Filistin'in her şehrinde bomba atma, şimendifer yollarının ve Yahudilere ait emval ve nakil vasıtalarının tahribi, ferdi ve silahlı tecavüzler gibi terroriste hareketler her gün devam edip durmaktadır.

Üç aydan beri umumi münakalat ve ticaret tamamen durmuş gibidir. Kolonilerden göçenlerle nüfusu 170.000[?] bulduğu tahmin olunan Tel Aviv şehri bloke bir vaziyette olup yiyeceğini tamamen Mısır ve Suriye gibi komşu

memleketlerden bin müşkülata ve ordunun müzaheretini ile temin etmektedir. Bu sebeple mekulat fiyatlarında, üç ay evvelkine nazaran iki, üç misli bir fark görülmektedir. İşsiz kalan ve bu pahalılığa tahammül edemeyen Yahudiler de (Alman Yahudileri müstesna) yavaş yavaş geldikleri yerlere avdete başlamışlardır.

Nasyonalistlerle Arap gençliği, Filistin'in en ehemmiyetli iki partisinin lideri olan Müftü Hacı Emin el Hüseyin ile Ragıp Neşasıbi'yi hıyanet ve İngilizlerin adamı olarak ittiham eylediklerinden, teşekkülünü evvelce bildirdiğim Ali Komitenin iğtişaçılar üzerinde mevcut nüfuzu kırılmış ve büyük şehirlerdeki grev heyetlerine mensup eşhasın büyük kısmı da tevkif edilerek Sarafant'ta vücuda getirilmiş olan bir kampa sürülmüş olduklarından mandater hükûmetle halk arasında irtibat vazifesini görececek ortada hiçbir teşekkül kalmamış gibidir. Bu tevkiflerle başsız ve teşkilatsız kalan halkın kendi başına ve kendi inisiyatifi ile grevi ve isyan hareketlerini idare ve idameye ve bir taraftan da zenginlerden para toplayıp fakirlere ekmek ve yiyecek dağıtmaya muvaffak olabilmesi, bu millî hareketin ehemmiyetini ve halkın benliğinden doğduğunu ispata en büyük delildir zannederim. Bu sebeple, tahşit edilen asker ve polis kuvvetleri ile bugünkü hareketlerin önü alınsa bile, Araplar nispeten tatmin edilmedikçe, isyan hareketleri daima tekerrür edecek ve Filistin'de sükûnetin iade ve idamesi güç olacaktır.

Araplar, Yahudi göçümü, arazi satışı durdurulmadıkça ve tam salahiyetli bir teşrii meclis kurulmadıkça greve devam etmekte ısrar ettiklerinden ve mandater hükûmet ise, İngiltere Kralı tarafından tayin edilecek komisyonun, sükûnet avdet ettikten sonra yapacağı tahkikat neticesinde tanzim edeceği rapora göre alınacak karara intizaren Filistin'deki politikasından ve taahhütlerinden şimdiden rücu edemeyeceğini beyan etmesi yüzünden şimdilik muslihane bir tesviye yolu bulmak imkânsız gibi görülmektedir. Arapların gönderileceği beyan olunan tahkik komisyonuna itimat etmemelerinde hakları vardır. Çünkü, 1920 tarihinden itibaren, Yahudilerle Araplar arasında çıkan her arbede sonunda, İngilizler bir tahkik heyeti göndermişler ve bu heyetler, tahkikatları sonunda Arapların dileklerini haklı bulmuş oldukları halde verdikleri raporlar nazarı dikkate alınmamış ve Filistin'i Yahudi muhacirleri ile doldurma siyasetine devam edilmiştir. Koloni Nazırının, bu komisyonun vereceği raporun ve kararın istişari mahiyeti haiz olacağını ve bu kararın Hükûmet politikasına ve taahhütlerine uygun görüldüğü takdirde tatbik edilebileceğini, bir mülakatında, Taymis [Times] muhabirine açıkça söylemiş olması, mevcut olan itimatsızlığı büsbütün arttırmıştır.

Geçenlerde Yafa'da, sokakları gayet dar ve evleri birbiri üstünde olan eski bir mahallesi, tazminatı, sonradan teşkil edilecek bir komisyonun vereceği kararla ödenmek üzere, Yüce Komiserin emriyle, bir istihkâm bölüğü tarafından dinamitle yıkılmıştı. Bu yıktırma, kanunsuz ve mevcut kanunlara aykırı olarak yapılmış olduğundan, bir taraftan da iğtişaçılar son güne kadar halkı evlerinden dışarı çıkmamaya teşvik ettiklerinden, binlerce fakir halk yersiz yurtsuz kalmıştı. Evi yıkılanlardan birisi, buranın en yüksek mahkemesi olan istinaf mahkemesi reisine müracaatta bulunmuş ve işin müstaceliyetine binaen mahkeme derhâl

davaya vaziyet ederek hükûmet aleyhinde karar vermiştir. Kararda mandater hükûmet aleyhinde çok şiddetli bir lisan kullanılmış ve idaredeki yolsuzluğu tamamen tebarüz ettirilmiş olmak itibarıyla Araplar lehine çok kıymetli bir vesika telakki eylediğim mezkûr kararın Fransızcaya çevirttiğim örneklerini ilişik olarak sunuyorum [*buraya alınmamıştır*].

Son hadiseler, Arapların ve bilhassa Arap köylüsünün tamamen silahlı olduğunu ortaya koymuştur. Şimdiye kadar müsadere edilen silahların tetkikinden, bir kısmının ordumuzdan kalma ve çok iyi muhafaza edilmiş tüfekler, bir kısmının da son sistem Alman mavzerleri olduğu ve silah kaçakçılığının Şarkül Ürdün ve Irak'tan ve mühim bir kısmının da Suriye'den yapıldığı anlaşılmış ve iğtişaçlıların son günlerde vilis sisteminde bomba dahi kullanmaya başladıkları görülmüştür.

Sonsuz saygıları ile.

BELGE 49: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'de asayiş ortamının daha da kötüleşmekte olduğuna, Irak Petrolleri Şirketinin boru hatlarına saldırılar vuku bulduğuna, Arap liderlerin ve mandater hükûmetin kendi tutumlarını ısrarla sürdürdüğüne dair Hariciye Vekâletine gönderdiği [22 Ağustos 1936 tarih ve 1149/166 sayılı] yazı.

7. 7.1936 tarihli ve 1071/134 sayılı yazıma ektir.

Filistin'deki karışıklıklar ve grev 125 günden beri bütün şiddeti ile halen devam etmektedir. Üç dört gün evvel, sekenesi tamamen Yahudi olan Tel Aviv şehrinde, bir şimendifer geçidinde, Araplar tarafından atılan bir bombadan on iki yaşında bir çocuğun ölmesi, ağır ve hafif olarak yirmi Yahudinin yaralanması ve aynı gün içinde Yafa Hükûmet Hastahanesinde çalışan 20-25 yaşlarında iki Yahudi hastabakıcısının, üzerlerinde üniformaları olduğu halde, gündüz sokak ortasında, tüfek ve tabanca kurşunu ile öldürülmesi, Yahudileri de galeyana getirmiş ve Yahudi şehir ve kasabalarına civar Arap köylerine hücum, ev, mahsulatı yakmak, تنها yerlerde yakaladıkları Arapları öldürme gibi hareketlere başlamışlardır. Bunca tahrip, katil ve cerh hadiselerine rağmen şimdiye kadar sükûnetlerini muhafaza etmiş olan Yahudilerin, son günlerdeki bu hareketleri mandater hükûmeti çok güç mevkie sokmuş, evvelce yalnız Araplarla uğraşırken, şimdi iki tarafla mücadele mecburiyetinde kalmıştır.

Dört ayda ölenlerin adedi (Arap, Yahudi, İngiliz) çoktan bini geçmiş ve şimdiye kadar yedi tren yoldan çıkarılmış ve sekiz defa "pipeline" tahrip edilmiştir. Yalnız Irak Petrolleri Kumpanyasının bu tahripten zararı 15 bin İngiliz lirası tahmin edilmektedir. Nablus'ta, Tulukerim'de, Cenin'de, Tabariye ve Safat'ta, dağlara iltica etmiş olan çetelerle hükûmet kuvvetleri her gün çarpışmaktadır. Bu çarpışmaların ehemmiyeti hakkında bir fikir verebilmek üzere, dünkü resmî komünikede, Tulukerim dağlarında, tayyareler tarafından 25 çeteci öldürüldüğünün ilan edildiğini bildirmek kâfidir zannederim. Üç aydan beri Kudüs'te, Yafa'da ve Filistin'in belli başlı şehirlerinde akşam 19'dan sabah 5'e kadar sokağa çıkmak yasak edilmiştir.

Gerek Arap önderleri gerek mandater hükûmet, bundan evvelki raporlarımda arzylediğim, noktai nazarlarında ısrar etmektedir. 15 gün evvel Yüce Komiser, tayyare ile Amman'a gitmiş ve Şarkül Ürdün Emiri Abdullah ile görüşerek, Filistin Araplarının İngiltere Hükûmetinin noktai nazarına imale için müzaheretini istemişti. Bunun üzerine Emir, evvela, bütün Filistin siyasi partiler önderlerinden müteşekkil Ali Komiteyi yanına çağırılmış, kendileri ile mutabık kalıp bir hafta sonra da diğer büyük şehir ve kasabalardaki, hareketlerle doğrudan doğruya veya nispi alakadar ekâbirin de iştirakiyle büyük bir toplantı yapmıştır.

Bu toplantıda, Emir bir nutuk söylemiş ve bu nutkunda İngilizlerin Araplara karşı besledikleri sempatiden dem vurarak azaları tespit edilen tahkik komisyonuna itimat edilmesini ve bu komisyonun bir an evvel işe başlamasını temin için, esasen memleketin iktisadi bünyesine şimdye kadar müthiş darbe vurmuş olan, greve ve iğtişâşlara bir nihayet verilmesini tavsiye etmiştir. Saatlerce devam eden münakaşa çok şiddetli olmuş, bu arada içtimada bulunan bir zatın sualine verdiği cevapla kendi sözlerini yine kendisi tekzip eylemiş olmasına göre, zaten pek ehemmiyet atfedilmeyen bu içtima, tahmin edildiği gibi neticesiz kalmıştır.

Bizzat ağızından dinlediğim bu zat, Emire “Şimdye kadar gönderilen komisyonların verdikleri karar gibi bu komisyonun dahi vereceği kararın lehimize olacağına itimadımız olmakla beraber, İngiltere Hükûmetinin bu kararı tamamen tatbik ve Filistin'deki siyasetini değiştireceğine bize tekeffül eder misiniz?” diye sormuştur. Münakaşalardan başı şişen Emir, ilk beyanatını unutarak, “A birader bu adamlar babama bile yalan söylemiştir (Kral Hüseyin'e vadedilen, büyük Arap Krallığını kastetmiştir). Binaenaleyh bunların sözlerine nasıl tekeffül edebilirim” demek gafletinde bulunmuştur.

Son günlerde Arap devletlerinin Filistin hadiselerine ehemmiyet vermeye başladıkları görülmektedir. Bu ayın yirmisinde, Irak Hariciye Nazırı Nuri Paşa, Yüce Komiserin daveti üzerine tayyare ile Kudüs'e gelmiştir. Pazartesi günü yine tayyare ile İskenderiye'ye müteveccihen hareket edecektir. Yarın akşam hususi şekilde verilen bir yemek ziyafetine ben de davetli olduğumdan, mumaileyhle yapacağım mülakatı bundan sonraki raporumla arzedeceğim.

Arap gazetelerinde, bir iki gün sonra Hicaz Veliahtı Emir Suud'un veya Suudi Arap Krallığı Maliye Nazırının da Filistin'e geleceğinden bahs olunmaktadır. Bu ziyaretin de Yüce Komiserin daveti ile vaki olacağı anlaşılmıştır. Noktai nazarında ısrar eylemekle beraber İngiltere Hükûmetinin, iğtişâş hareketlerini bastırma hususunda, Filistin Araplarından binlercesinin mal ve canına mal olacak daha şiddetli ve zecrî hareketlere geçmek istemediği ve bütün dünya Arap ve İslam ulusunun düşmanlığını kazanmaktan korkarak daha ihtiyatlı ve Arap devletlerinin de yardım ve müzaheretini ile uzlaşma zemini bulmaya uğraştığı sezilmektedir.

Bu hadiseler dolayısıyla, Hristiyan Arap gençlerinden Dr. Kenan'ın yazmış olduğu İngilizce bir broşürün matbu Fransızca örneklerinden üç nüshası elde edilerek ilişik olarak takdim kılındı [*buraya alınmamıştır*]. Muharrir, yazısında şahsi bir fikir serdetmeyerek, takriben 50 seneden beri Yahudilerin Filistin

üzerindeki dileklerinin, Büyük Harpten sonra başlayan Arap-Yahudi ihtilafının ve İngiltere'nin tatbik eylemiş olduğu siyasetin, İngiliz politikacılarının ve şimdiye kadar gönderilen Komisyon başkanlarının, Yahudi önderlerinin neşrettikleri rapor, makale ve etütlerine müstenit, kısa bir tarihçesini yapmış olması itibarıyla kıymetli bir vesika telakki edilmektedir.

Sonsuz saygıları ile.

BELGE 50: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'de karışıklıkların artarak devam ettiğine, İngilizlerin Arap taleplerinin hiçbirinin kabul edilmeyeceğini açıkladıklarına ve Arap Yüksek Komitesinin buna bir yanıt yayımladığına, İngiliz Yüksek Komiserinin Arap Yüksek Komitesine askerî önlemlerin arttırılacağını ifadeyle grevi sonlandırmalarını istediğine dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 17 Eylül 1936 tarih ve 1205/182 sayılı yazı.

22.8.1936 tarihli ve 1149/166 sayılı yazıma ektir:

Son günlerde Filistin vaziyeti büsbütün karışmış, Nablus ve Tulukerim dağlarındaki çetelere, Cebeli Dürüz ve Suriye isyanlarında ismi geçen Fevzi Kavukçu adında, eskiden ordumuzda zabıtlık yapmış, Trablusşamlı bir sergerde ve bazı Suriyeli çapulcularla bedevilerin dahi iştirakinden sonra tedhiş ve tahrip hareketleri bir hayli artmıştı.

İngilizler; ilan ettikleri bir resmî tebliğ ile Filistin'deki hadisatın bir tarihçesini yaparak şimdiye kadar tatbik ettikleri ve şimdiden sonra tatbik edecekleri politikalarını anlatarak azaları tayin edilen komisyonun (commission royale) yapacağı tahkikat ve tetkikat neticesinde [ve] vereceği karara intizaren Arapların dileklerinin hiçbirinin kabul edilmeyeceğini açıkça izah etmişlerdir. Bu tebliğin ve Arap önderlerinden müteşekkil Ali Komitenin neşrettiği cevabın Fransızcaya çevrilmiş örneklerini ilişik olarak sunuyorum [buraya alınmamıştır].

Tebliğde yazılı olduğu gibi Filistin'deki askerî kuvvetler komutanlığı, Tümgeneral J. G. Dill'e tevdi edilmiş ve mevcut olan 15.000 askere zamimeten İngiltere'den bir fırkanın daha gönderilmesi takarrür etmiştir. Bu fırkanın üç taburu Southampton'dan yola çıkarılmıştır. General Dill, Marsilya tarikiyle ve bir destroyerle geçen cumartesi Kudüs'e gelerek işe başlamıştır. Birinci teşrinden itibaren tam olarak örfî idarenin ilan edilmesi için şimdiden tertibat alınmaya başlanmıştı.

Irak Hariciye Nazırının Kudüs'e getirtilmesi ve mumaileyhin delaletiyle Arapları nispeten tatmin eder ve aşağı yukarı Ali Komitenin prestijine uygun bir anlaşma yolu bulunabileceği tahmin edilirken İngiliz siyasetinin bu değişikliğini ve Araplar aleyhine alınan çok şiddetli tedbirleri, Yahudilerin İngiltere kabinesi üzerindeki büyük nüfuzuna atfedilmektedir. Bu komünikeden sonra artık Nuri Sait'in ve Hicaz Kralı tarafından gönderilmiş olan Hariciye Müsteşarı Hamza'nın bir manası kalmamıştır.

Yüce Komiser, üç dört gün evvel, Ali Komiteyi yanına davet ederek, alınacak şiddetli askerî tedbirlerden halkın daha ziyade mutazarrır olmalarına

meydan verilmemek üzere, kayıtsız şartsız greve ve tedhiş hareketlerine nihayet verilmesini tavsiye etmiş ve aksi takdirde bütün mesuliyetin kendilerine ait olacağını bildirmiştir. Arap siyasi partilerinden bir kısmı greve nihayet verilmesine taraftar olmakla beraber, altı aydan beri devam edegelen grev ve tedhiş hareketlerinden halkın büyük mal ve can kaybı karşısında, hiçbir menfaat temin edemeden ricat mesuliyetini üzerlerine alamamışlar, vaziyetleri tamamen ümitsiz olmakla beraber, herçebadabat greve devam etmeye karar vererek Yüce Komisere o yolda karşılık vermişlerdir.

Son hadiselerden ve bilhassa Suriye ve Fransa arasındaki muahedenamenin imzalanmasından sonra Filistin ahvalinin büsbütün karışık bir vaziyet aldığını ve Arap köylüsünde, Yahudiler ve İngilizler aleyhine önemli yer alan kin dolayısıyla, bugün için kuvvetle hadiselerin önü alınmaya muvaffak olursa dahi ileride tekrür edip gideceğini ve daha bir hayli Arap, İngiliz, Yahudi kanı döküleceğini arzederim.

Sonsuz saygılarımla.

BELGE 51: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, İngiltere'nin Filistin'deki askerî varlığını asayiş gereklerinin çok üstünde arttırdığına, bunun gerçek nedeninin İspanya iç savaşının devrimciler tarafından kazanılmasıyla değişecek güç dengesine karşı Kanal bölgesini takviye etmek olduğuna, son olarak, Filistin'de asayiş kuvvetlerinin idaresinin Yüksek Komiserden alınarak, bu kuvvetlerin başında bulunan bir İngiliz Korgenerale verildiğine dair Hariciye Vekâletine gönderdiği [26 Eylül 1936 tarih ve 1210/186 sayılı] yazı.

17.9.193[46] tarihli ve 1205/182 sayılı yazıma ektir.

Filistin'deki askerî kuvvetin 20 bini geçtiğini evvelce bildirmiştım. Yeniden, Mısır'dan ve İngiltere'den gönderilenlerle miktarı 25 taburu bulan kuvvetlerin garnizon teşkilatı hakkında, askerî makamlar tarafından matbuata verilen resmî komünikenin Fransızcaya çevrilmiş örneklerini ve bu komünikede kullanılan monogramların ifade eylediği kelimeleri gösterir tarafımızdan tanzim edilen bir listeyi ilişik olarak sunuyorum [buraya alınmamıştır].

Dağlara sığınmış olan silahlı asi çetelerin miktarı iki bini geçmediği halde, yekûnun beş altı bini bulan polis ve hudut muhafaza kuvvetlerine ilaveten, Filistin'de bu kadar askerin tahşidinde başka maksat ve gaye güdüldüğü ve bütün bu kuvvetlerin yer değiştirme, iâşe ve sair masrafları, Filistin bütçesinden tesviyesi karargir olduğuna nazaran İngiltere Hükûmetinin bir taşla iki kuş vurmak istediği seziliyordu. Bugün Yahudi gazetelerinde intişar eden bir telgraf havadisıyla işin mahiyeti tamamen anlaşılmiş gibidir. Bu gazetenin Londra muhabiri, çektiği bir telgrafta, Filistin'deki asker kuvvetinin 30 bine çıkarılmasına karar verildiğini, bu kuvvetlerin isyan hareketleri ile bir alaka ve rabatası olmayıp İspanya ihtilalcilerinin kazanmasıyla Akdeniz'de bozulacak muvazeneyi telafi için Kanal civarında fazla kuvvet bulundurmaya gayesine matuf olduğunu bildirmektedir. Gazeteler sansüre tabi olduğuna nazaran bu havadisi hakikat olarak kabul etmek lazımdır.

Askerî ve asayiş kuvvetlerinin idaresi şimdiye kadar Yüce Komiser, General Sir Arthur Wauchope'un elinde idi. Bu salahiyet mumaileyden alınarak bir hafta evvel Filistin'e gelmiş olan Lieutenant-General Dill'e tevdi edilmiştir. Mülki idarenin de mumaileyhe devredileceği ve Sir Arthur Wauchope'ın istifa edeceği veya ahval düzelinceye kadar mezunen Londra'ya gideceği ve birinci teşrinden itibaren askerî idarenin ilan edileceği şayiası bir iki günden beri şiddetle cereyan etmekte ise de bu şayia bu güne kadar teyyüt etmemiştir.

Askerî idare ilanı keyfiyetine gelince; kendileri ile görüştüğüm bazı hukukçular, Hukuku Düvel esasatına göre, manda altında bulunan bir ülkede, Cemiyeti Akvamın müsaadesi alınmadıkça mandater hükûmetin tam askerî bir idare ilan edemeyeceğini ve ilan eylediği takdirde yabancı yurttaşların her türlü zararlarını tesviyeyi de kabul etmek lazım geleceğini, hâlbuki Filistin halkının %15'inin ecnebi tabiiyetini haiz olmalarına mebni İngiltere Hükûmetinin büyük zararları mucip böyle bir harekette bulunacağını tahmin etmediklerini ve zaten yeniden ilan edilmiş olan kanunlar aynı şiddeti haiz olduğundan askerî idarenin ilanında bir sebep dahi mevcut olmadığını beyan eylemektedirler.

BELGE 52: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'de altı aya yakın sürmüş olan genel grevin bir sonuç elde edilmeden sona erdiğine, Arap Yüksek Komitesinin bu durum karşısında bir sorumluluk üstlenmediğine, İngiltere'nin Filistin'de askerî varlığını artırmaya devam ettiğine dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 15 Ekim 1936 tarihli [ve 1250/200 sayılı] yazı.

26.9.1936 tarihli ve 1210/186 numaralı yazımıza ektir.

Bundan evvelki raporlarımızda müteaddit defalar bahse mevzu olmuş olan ve tam 176 gün devam eden umumi grev, Arap Krallarının İngiltere Hükûmetinin muvafakatiyle neşrettikleri beyanname ile nihayet bulmuştur. Bu, altı aya yakın devam eden grev neticesinde, hemen hemen hiçbir netice elde edilememiştir. Nitekim Arap kralları tarafından Yüksek Arap Komitesine hitaben yazılıp komite tarafından neşredilen ve birer suretleri ilişik olarak sunulan telgrafların ve Komitenin beyannamesinin okunmasından da görüleceği veçhile mesele, gene İngiltere Hükûmetinin itihaz edeceğini vadettiği adilane karara bırakılmıştır [ekler buraya alınmamıştır].

Aralarında tesanüt olmayan ve her daim fikir değişikliği bulunan ve dolayısıyla hiçbir zaman, hiçbir karar verememiş ve bu suretle Filistin halkının da kısmen emniyetini kaybetmiş olan Yüksek Arap Komitesi, bütün mesuliyetleri Arap kralları üzerine atmış bulunmaktadır.

Altı aya yakın devam eden ve herçebadabat sonuna kadar devam etmek kararında bulunmuş olan Yüksek Arap Komitesi, son zamanlarda, bilhassa portakal tüccarları ve portakal bağçeleri sahiplerinin mevsimin yaklaşmış olması dolayısıyla, mütemadi şikâyetleri ve hatta bir aralık aralarında greve nihayet vermek tehdidinde bile bulunmuş olmaları üzerine, bu beyannameleri bir an evvel neşretmek mecburiyeti karşısında kalmıştır.

Bütün Filistin’de şimdilik vaziyet hemen hemen normal hale gelmiş gibidir, her tarafta eski hummalı faaliyet tekrar başlamıştır. Efkârı umumiye greve nihayet verildiğinden ötürü her ne kadar memnun ise de, altı ay zarfında çektikleri sıkıntı sonunda bir şey elde edememiş olmalarından dolayı, Yahudilere karşı dehşetli bir kin beslemeye başlamışlardır. Mamafih hiç kimse, herhangi bir diğer greve taraftar olmadığı gibi, böyle bir mecburiyet karşısında da katiyen iştirak etmemek niyetinde bulunmaktadır.

Greve nihayet verilmekle, dağlarda bulunan tedhişçi komiteler şehirlere dönmüş değillerdir. İngiltere Hükûmeti ise, göndermeyi vadettiği tahkik heyetinin gelmesinin, bu gibi tedhiş harekâtının da nihayet bulmasına bağlı olduğunu bildirmiştir. Bu vaziyet karşısında, Arap parti şefleri, ne yapacaklarını bilmez bir hale gelmiş ve tamamıyla bir çıkmaza girmiş bulunmaktadırlar. Mamafih tek tük vakalardan ibaret kalan ve tedhişçilikten ziyade eşkıyalığa benzeyen bu gibi karışıklıkların da bugünlerde biteceği veya bastırılacağı kuvvetle ümit edilebilir.

Uzun zaman devam etmiş olan grev esnasında İngiltere’nin Filistin hakkındaki düşünceleri tamamıyla tebarüz etmiş gibidir; nitekim bundan evvelki raporlarda arzedildiği veçhile Filistin’e gönderilen askerlerin yekûnu otuz bini geçtiği gibi, şimdi de İngiltere Hükûmeti Tel Aviv civarında Vilhelmine’de Yakın Şark’ın en büyük tayyare meydanını inşa etmeye başlamıştır; bu meydan İskenderiye meydanından daha büyük olacak ve her türlü ebniye vesaireyi ihtiva edecektir. İnşaatın iki ay zarfında ikmal edileceği zannedilmektedir.

Geçen hafta intişar eden Taymis gazetesi de, Araplara teminat olarak İngilizlerin hiçbir zaman Filistin’i terk etmeyeceğini ve dolayısıyla haklarının daima göz önünde tutulacağını yazmakla Filistin üzerindeki İngiliz düşüncelerini tamamıyla açığa vurmuş bulunmaktadır.

Arzeder, en derin saygılarımı sunarım.

BELGE 53: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar’ın, Filistin’de grevin ve çete saldıralarının sona erdiğine, ancak Arapların Yahudilerle ticareti boykot etmeyi sürdürmeye çalıştıklarına, yeni oluşturulan Kraliyet Komisyonunun (Filistin Tahkik Komisyonu) 16 Kasım 1936 tarihinde faaliyetine başlayacağına, 1.800 Yahudiye daha göçmen belgesi verilmesi kararı alınmasının Araplar arasında rahatsızlığı yeniden artırdığına dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 11 Kasım 1936 tarih ve 1289/212 sayılı yazı.

15.10.1936 tarihli ve 1250/200 sayılı yazımıza ektir:

Ali Komitenin kararıyla 12. Birinci Teşrin’den itibaren umumi grev ve asi çetelerin faaliyeti[nin] durduğu, bundan evvelki yazıda arzedilmişti. Dağlarda ayrı ayrı çalışan çetelerin aralarında irtibat tesisi ve bu çetelerin bir elden idare edilmesi için, üç dört ay evvel Irak’tan getirilmiş olan Irak Harbiye Mektebi sabık muallimlerinden ve Osmanlı Hükûmeti zabitlerinden Fevzi Kavukçu da Arap önderleriyle Yüce Komiser ve Şarkül Ürdün Emiri Abdullah arasında yapılan gizli bir anlaşma neticesinde takibe maruz kalmadan evvela Şarkül Ürdün’e ve

oradan da Irak'a geçmiştir. Filistin Arap matbuatında intişar eden bazı havadislere göre iki kere Irak Kralı tarafından kabule mazhar olmuştur.

Dükkânlar, asayiş iade edilmiş ve bilhassa portakal ihraç mevsimi olduğundan ticari faaliyet başlamış olmasına rağmen, Arapların Yahudi tüccar, emtia ve mamulâtına ilan ettikleri boykotajın büyük bir azim ve irade ile idamesine çalışıldığı görülmektedir. Evvelce grevi idare etmiş olan teşekkül ve elemanlar şimdi de boykotajın devamının teminine uğraşmaktadırlar. Boykotaj bugünkü şiddetiyle daha bir müddet devam ettirilebildiği takdirde ekseriyeti teşkil eden Yahudi tüccar ve fabrika sahiplerinin çok zarar görecekleri tabiidir.

Lord Peel'in başkanlığı altında teşkilini evvelce bildirdiğim "commission royale", Portsait yolu ile dün sabah Filistin'e gelmiş ve Yüce Komiser tarafından karşılanmıştır. Bugün saat üçte hükümet konağında bir merasim yapılarak Kralın berati okunacak ve Komisyonun işe başladığı resmen ilan edilecektir. Bundan sonra Lord Peel ve maiyeti Filistin'de basit bir tetkik seyahati yaptıktan sonra, bu ayın 16'sından itibaren işe başlayacaklardır.

Bir hafta evvel Koloni Nazırının İngiltere Parlamentosunda Filistin Arapları aleyhindeki beyanatıyla, evvelce yapılmış gizli vaatlere rağmen, tekrar 1.800 Yahudi muhaceret vesikası verilmesi Arap muhitinde şiddetli bir asabiyet uyandırmış ve bu asabiyet ve gazetelerin neşriyatı karşısında Arap Ali Komitesi, tahkik komisyonu ile teşriki mesai edilmemesine karar vermek mecburiyetinde kalmıştır. Beyanname şeklinde Arap gazetelerinde neşredilmiş olan bu kararın Fransızcaya çevrilmiş örneğini ilişik olarak sunuyorum [*buraya alınmamıştır*]. Komite, dün, Emir Abdullah'ın mümessili Şeyh Fuat Paşa el Hatib, İbnissuud'un mümessili Şeyh Kamil Kassab ve Filistin Araplarının Suriye ve Irak'taki mümessili [*Muayyen Muin*] Madi'nin iltihakıyla yaptığı bir içtimada bu kararı teyit ederek bugünkü merasim için dağıtılan davetnameleri, Komisyonun kararından bahisle Yüce Komiserliğe iade etmişlerdir.

Filistin'de, İngiltere siyasetinden yalnız Arapların şikâyetçi olması ve Komisyonun evvelce ilan edilmiş olan, mahkeme şeklindeki, mesai programından muhtelif seviyede ve muhtelif milliyette birçok hatip ve şahidin dinlenilmesi esası da kabul edilmiş olmasına göre Arapların Komisyon aleyhinde vermiş oldukları boykotaj kararında ısrar ettikleri ve vaki olacak davetlere icabet etmedikleri takdirde Komisyonun mesaisine ne suretle devam edebileceği cayi teemmüldür.

Arzeder, saygılarımı sunarım.

p.s. Komisyonun işe başlama töreninde Yüce Komiser ve Komisyon Başkanı tarafından söylenen nutukların Fransızcaya çevrilmiş örnekleri de kezalik ilişik olarak sunulmuştur [*buraya alınmamıştır*].

BELGE 54: Kudüs Konsolosluğundan, Şarki Ürdün Emiri Abdullah'a, İngiltere Kralının taç giyme törenine katılmak üzere gitmiş olduğu İngiltere'den dönüşünde, Hayfa'da İngiliz mülki ve askerî erkânın da katıldığı büyük bir karşılama töreni yapıldığı hususunda Hariciye Vekâletine gönderilen 16 Haziran 1937 tarih ve 349/123 sayılı yazı. Amman'da yapılan karşılama törenini müteakip Emir Abdullah'ın yayımlanan beyanâtı ile bu beyanât nedeniyle Filistin gazetesinde çıkan bir başmakalenin Hatay hakkındaki kısımları keza ekte yer almaktadır.

İngiltere Kralının taç giyme merasiminde bulunmak üzere 28 Nisan'da buradan ayrılmış olan Şarkül Ürdün Emiri Abdullah, bu ayın 12'sinde Hayfa'ya, aynı gün trenle Kudüs'e gelmiş ve bir gece Yüce Komiserin misafiri olduktan sonra ertesi günü Amman'a avdet eylemiştir.

Emir Abdullah, Hayfa'ya muvasalatında, şimdiye kadar vaki olmamış bir şekilde, istikbal edilmiş, Yüce Komiser namına Hayfa Valii Umumisi, Hayfa'da bulunan korkonsüler, mahallî şahsiyetler, askerî ümera ve zabitan ve heyetler tarafından karşılanmış ve bir kıta asker resmî selamı ifa eylemiştir.

Müşarünileyhi karşılamak üzere Hayfa'ya gitmiş olan Konsolos Ahmet Umar'a, Altes Abdullah, ilk söz olarak ezelden beri ideali olan Atatürk ile tanışmasından hayranlıklarla bahsetmiş ve Önderimizin kendisinde bıraktığı azim tesirleri tasvir ve tarif edecek kelime bulmaktan aciz olduğunu söyledikten sonra kardeş memlekette, tasavvur etmediği fakat gördüğü muamelelerin minnettarı olduğunu ve sonsuz teşekkürlerinin tekrar bildirilmesini rica eylemişlerdir.

Filistin siyasi mahafili, Emire yapılan bu büyük karşılama merasimini, Komisyon Royal'ın Filistin'in Arap kısmını Şarkül Ürdün'e ilhaka karar verdiği hakkında deveran eden şayiaları teyit eder mahiyette görmekte olduklarını arzeder ve Amman'da yapılan karşılama merasimini müteakip Emirin neşredilen beyanâtı ile bu beyanât dolayısıyla Filistin gazetesinde çıkan bir başmakalenin Hatay hakkındaki kısımlarının dilimize çevrilmiş birer örneklerini ilişik olarak sunar, sonsuz saygılarımın kabulünü rica ederim.

* * *

[Amman'da yapılan karşılama töreninin ardından Emir Abdullah'ın yayımlanan beyanâtı]

Cömert Milletime

Beni sizinle afiyet ve meserretle kavuşturan Tanrı'ya hamdolsun. Güler yüzleriniz, sevinçle dolu yürekle beni karşıladığınızdan dolayı teşekkür ederim. Sizin gibi millet var olsun. Tanrı nimetini sizden esirgemesin. Bizi ve sizi intikamından saklasın. Seyahatten içim sevinçle dolu olarak döndüm. Saadetinizin teminine çalışmak, arzularınızı yerine getirmek başlıca dileğimizdir. Ezcümle memleketime karşı üstüme terettüp eden vazifenin semerelerine pek yakında kavuşacağımızdan ümitvarım inşallah.

Bu seyahatte İngiliz Kralı ve Hükûmeti ile aramızdaki dostluğu yenilemeye muvaffak oldum ve asil İngiliz milletine eski hatıratı yenilettilim. Birçok Şarklı

kral ve ümeralarla tanışmaklığım sevincimi arttırmıştır. Filistin meselesi hakkında söylenmekte olan şayiata dair bir şey dinlemek arzusunda bulunduğunuzu anladım. Sizi temin ederim ki seyahate çıkmadan evvelki malumattan başka bir şey bilmiyorum. Filistin'in taksim[i] meselesine gelince bu dahi aleyhime söylenen yalandan başka bir şey değildir. Yalancılara lanet olsun. Türkiye'ye seyahatime gelince, bu arzu 1919 yılından beri, yani Şarkül Ürdün'e gelmeden iki sene evvel dileğimdi ve ancak bu yılda müyesser oldu.

İskenderun sancağının geçirmekte bulunduğu fevkalade ahval hakkında Suriye gazetelerinin bana atfedilerek yazılan sözleri mucibi istiğrabım olmuştur. Şu duraktan size açıkça söylerim ki doğru değildir. Bu seyahat esnasında Arap ülkesinin o kısmına karşı hizmette bulunmak isterdim. Bu hususta tarafeyni memnun edecek neticeye varılmasını içten arzu ederdim. Bu arzuyu Londra'da Arap meselesiyle uğraşanlardan bazılarıyla görüştüğümde bu mesele hakkında beni tenvir edecek ve Cenevre'de buluşmak üzere Suriye'nin resmî adamlarından birisiyle görüşmeyi sözleşmişken, geçerken kimseyi bulmadım. İstanbul'a varmadan Cemiyeti Akvamın kararını öğrendim. Gazeteciler Sancak meselesi hakkında mütalaatımı sorunca ben de, iki kardeş arasında vaki meseledir şüphesiz ki iki kardeş arasında çıkan bu gibi muazalada korkusuzca hukuklarına varacaklardır dedim. Fikirleri zehirletenler iyi bilmeli ve hepiniz güzel bilmelisiniz ki içinde yaşadığım topraklarla hemcivar olan Arap memleketlerini severim. Uğruna kanımı, malımı ve canımı feda ederim.

* * *

[Emir Abdullah'ın beyanati nedeniyle Filistin gazetesinde çıkan bir başmakalenin Hatay hakkındaki kısımları]

En derin bir alaka ile göz önünde bulundurulacak İskenderun meselesi hakkında, Emir Hazretleri mütalaatını açıkça söylemiştir. Hâlbuki bizim işaret edeceğimiz ufuk ise Müslümanı Müslümanla ve Arabı Arapla birleştiren ve diğer tabirle Arap ve İslam âleminin kurtuluşu ancak kardeşler arasındaki düşmanlıkları ortadan kaldırarak ve birbirlerini kırdırmak için düşmanlarının mukadderatına sığınmamaktır. Dün Türkler ve Iraklılar arasında Musul meselesi ön ayak olmuştu. Kardeş kardeşe içerledi arkası uzamadan gönüller açıldı, yüreklerde bir şey kalmadı. İki kardeş devlet en samimi bağlarla birbirine bağlandı. Kardeşlik İran, Afganistan'a kadar boylandı. Ve sonra da Mısır'la Arap memleketine kadar uzandı. Duygularımıza kapılmayarak Araplarla Türkler arasında düşmanlık duygularını yaratmak bu Müslüman Arap birliğine elverişli midir acaba?

İskenderun'daki Arap hukukunun gözetilme[me]sinden vazgeçilmesini söyleyenlerden değiliz. Bizim davamız bir akıbeti göz önüne alarak düşmanlığı israf derecesine vardırıarak o ufukta tecelli eden vaziyeti izam etmemektir. Düşmanlık ve anlaşmazlık duyguları ile bulanık olan ufku temizlenmesini Türkler, Araplar kadar gönülden isterler, nitekim Londra'da İsmet İnönü Emir Hazretlerine komşu memleketlerin birbirlerine karşı taşıdıkları geçimsizlik duygularını teessüfle anlatarak ezcümle:

“İslam milletleri el ele vererek aralarındaki anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak zamanı bu zamandır” demiştir.

Ankara’da Emir’in şerefine verilen ziyafette dahi Avrupa süferalarının huzurunda Kemal Atatürk Emire hitaben şu sözlerde bulunmuştur. “... Birbirimize düşman olduğumuzu zannedenler yanılıyorlar. Hakikatte kardeşiz. Bizi din, tarih ve gaye bir arada birleştiriyor. Emir Hazretleri Ankara’da iken Türkiye Suriye[’nin] büyük kardeşi olması sıfatıyla, İskenderun meselesi de iki kardeş arasında doğan anlaşmazlık nasıl halledilirse bu meselenin de bu şekilde hallolunmasını ümit ederim” demiştir.

BELGE 55: Londra Büyükelçiliği Maslahatgüzarı Sedat Zeki Örs’ün, Filistin’de meydana gelen olayları araştırmak üzere görevlendirilen Filistin Tahkik Komisyonunun (Commission Royale) incelemeleri neticesinde yayımladığı rapora ilişkin Dışişleri Bakanlığına (Dr. Teyfik Rüştü Aras’a) gönderdiği 13 Temmuz 1937 tarih ve 500/264 sayılı yazı. Yazıda, raporun öne sürdüğü Filistin’in taksim planının Arap ve Yahudi kesimleri memnun etmediği, gerçekte de, her iki kesimi de memnun edip aralarında uyumu sağlayacak bir çözümün İngiltere’nin çıkarlarına aykırı olacağı değerlendirilmesine yer verilmektedir.

Filistin Komisyonunun neşrolunan raporunun bir nüshasını leffen takdim ediyorum [arşivimizde rastlanmamıştır]. Risale Komisyon raporundan maada bir de hükûmetin mütalaasını ihtiva etmektedir. Bu mütalaat tamamen rapor lehinedir. Projenin pek karip bir zamanda Büyük Britanya’ya vaktiyle verilmiş olan manda ahkâmının tebdili teklifiyle Cemiyeti Akvama arz edileceği anlaşılıyor.

Komisyon raporunda Büyük Britanya tarafından Filistin’de on yedi seneden beri takip edilmekte olan telif siyasetinin iflas ettiğini itiraf ediyor. Büyük Britanya iki unsurun yani Araplarla Yahudilerin bu şerait dâhilinde sulh içinde beraber yaşamasını mümkün kılacak bir muhit vücuda getirememiştir. Tecrübeye devamın da muvaffakiyetle neticeleneceğine pek ihtimal verilmiyor. Araplar ve Yahudiler birbirine zıt ve düşman vaziyeti terk edeceğe benzemiyorlar. Komisyonun teklifi meşhur karikatürist David Low’un Evening Standard’da çıkan pek manidar bir karikatüründe gösterildiği gibi meseleyi bir hükmü Süleymani ile yani “çocuğu ikiye bölmek” suretiyle halletmek istemiştir. Filistin hakikatte üç parçaya ayrılacaktır. Sahil kısmında bir Yahudi devleti vücuda getirilecek, Britanya mandası altında kalacak bir yer tefrik edilecek ve mütebakisi de Emir Abdullah’ın ağışına atılacaktır.

İngiltere siyaseti noktasından bu hususta birkaç mütalaa yürütmek kabildir: Evvela şurası kayda şayandır ki Büyük Britanya Filistin’den çekilmiyor. Mukaddes biladda mandasını muhafaza ettiği gibi yeni teşekkül edecek iki devlet arasında sulhun zamini olarak kalıyor. Bu vaziyetten bilistifade ve bu “hizmetler mukabilinde” bu hükûmetlerden değil yalnız Filistin’deki emniyetini temin etmek, aynı zamanda İmparatorluğun hututu muvasalasının muhafazası için lazım olan üslerin tefrikini de kabul etmelerini istiyor.

Cenup kısmı ancak yirmi kilometre genişliğinde olan ve oldukça dar bir kurdele halinde Akdeniz sahilini takip eden bir Yahudi hükûmeti Arap mücavirinden gelecek herhangi bir tehdiye karşı koyacak kadar hinterlanda malik değildir. Bu itibarla bu devlet mukadderatını sıkıca Büyük Britanya'nınkine raptetmek mecburiyetinde kalacaktır. Esasen bu Yahudi devleti Arap mücavirine karşı bir set vücuda getiren bir siyaseti takipten de memnudur. Arabistan'ın teşkil ettiği iktisadi hinterlanda muhtaç olduğu gibi Maverayı Erden'in ta ortasında kalacak olan Yarmuk Boğazındaki elektrik merkezine de muhtaç kalacağı anlaşılıyor. Aynı zamanda Musevi devlet Kudüs'te oturan Yahudilerin de Araplarla tesavii hukukunu temin için Büyük Britanya'nın hüsnüniyetine muhtaçtır. Her hâlde Komisyonun planı kuvveden file geçerse vücut bulacak olan bu devletin Britanya siyasetinin muti bir aleti rolünü oynayacağını kabul etmek lazımdır.

Yeni teşekkül edecek olan Arap hükûmetine gelince, merkezî sıklletin Kudüs'ten Emir Abdullah'ın makarrı olan Amman'a intikal edeceği anlaşılıyor. Bu itibarla Britanya mandasına karşı şimdiye kadar mücadele etmiş olan milliyetçi Arap münevverlerinin de ehemmiyeti azalmış olacaktır. Emir Abdullah pek memul olduğu veçhile manda altında kalan arazideki Britanya memurlarıyla teşriki mesai ederse Kudüs'teki Arapların mevki de pek rahnedar olacaktır ve Yahudi düşmanı hareketinin ruhu olan Müftünün de mevkiinin nezaket ve hatta tehlike ibraz etmesi de gayrimemul değildir. Büyük Britanya için Maverayı Erden'in kuvvetlenmesi belki İbnissuud'a karşı siperin takviyesi manasını tazammun etmek itibarıyla da faydalı olabilir.

Arapların ve Yahudilerin her ikisinin de plandan gayrimemnun olduklarına şüphe yoktur. Mahaza her ikisini memnun edecek bu yolda bir planın tesisine esasen ihtimal olmadığına nazaran her iki tarafta cari olan bu ademi memnuniyet bilakis işte az çok bir hakkaniyet olduğunu göstermesi ve bir tarafın hiç olmazsa tercih edilmediğini ispat etmesi itibarıyla muvafık addolunmaktadır. Britanya menafinin en korkacağı şey bilakis bu iki unsurun uyuşup Kudüs'te kalacak olan İngiltere'yi ihmal etmesi olurdu. Hâlbuki planın tahakkuku takdirinde bunun ihtimali yoktur.

Saygılarımla arz olunur.

BELGE 56: Kudüs Başmüftüsü ve Arap Ali İcra Komitesi Reisi Muhammed Emin el Hüseyini'nin, Filistin'in taksimini tavsiye eden Filistin Tahkik Komisyonu raporunun içeriğini açıklayarak, sözkonusu raporun uygulanmaması, Filistin'e Yahudi göçünün durdurulması ve Filistin'de manda yönetimine Mısır, Irak ve Suriye'de olduğu gibi son verilmesi için destek talebiyle Mustafa Kemal Atatürk'e gönderdiği 19 Temmuz 1937 tarihli mektubun o dönemde yapılmış çevirisi.

Türkiye'nin Muazzam Cumhuriyeti Ulu Reisi Fahametlü Gazi Atatürk Hazretleri Cenabı Hak onu teyidi Rabbanisine mazhar buyursun.

Selam, tazim ve tebcilden sonra arz ederim ki, Filistin'in Müslüman ve Hristiyan Araplarını temsil eden Arap Ali Komitesi, Müslüman Filistin'in hatır

ve hayale gelmeyen feci taksimini tavsiye eden İngiltere'nin Krallık Komisyonu raporunun tatbiki halinde bu memleketin göreceği büyük ziyan ve zararlara yüksek nazarı dikkatinizi celp etmek üzere işbu arizayı yüce makamınıza refetmektedir.

Krallık Komisyonu[nun] bu raporunun tatbiki suretinde bütün Arap memleketlerine ve bilhassa Filistin Arapları için siyasi, iktisadi ve içtimai büyük tehlikeler vardır. Yüksek Arap Komitesi bu tehlikelerin vahim akıbetlerini şerh ve izah etmek maksadıyla işbu arizayı zatı fehimanınıza takdimini münasip görmüştür.

Evvela Yahudilere ait olan kısmı ile orada teşekkül edilecek Yahudi devleti.

1. İngiltere Krallık Komisyonu Filistin'de bir Yahudi devletinin tesisini tavsiye etmiş ve bu devlet için hudut tayin etmiştir. Bu devlet tayin kılınan bu hudut mucibince Filistin'in garp sahillerinin mühim bir kısmı üzerinde kaim olacak ve memleketin şimal cihetinden olan bütün şehirlerine şamil olacaktır. Şüphesiz ki, Yahudi devleti için bu hududu tayin etmek, Arap unsurunu[ın] Akdeniz sahillerinden uzaklaştırmak ve yerine Arapların, kültürel siyasi ve iktisadi inkişaflarına ve ilerlemelerine mâni olacak ve emperyalist dev[let]lerle teşriki mesai etmeye amade bulunacak diğer unsurları ikame etmek için düvelî bir suikast zincirinin halkalarından bir halkasını teşkil eder.
2. Yahudi devleti hududunun şimal cihetinden bütün Filistin sınırlarına şamil kılmasının bir cihetten Şam'ın cenup kısmını yani Filistin'in şimal kısmı ile olan ittisalini kat ve bu iki kısım arasında bulunan yolları Yahudi unsurunu ikame etmek suretiyle tıkamak, diğer cihetten şimalin bu kısımlarını muhtelif vesile ve münasebetlerle bu unsurun tehdidi altında bulundurmaktan başka hiçbir manası yoktur.
3. Irak'ın Hayfa Limanı'yla maddi münasebatı vardır. Bu liman aynı zamanda Suriye ve Arap şarkıyla muttasıl ve Hicaz Demiryolları dolayısıyla Hicaz'ın mukaddes arazisiyle bağlıdır.

Hâlbuki bu liman Yahudi devletinin arazisine ilhak edilmiştir. Bu ise Irak'ın menafiine ve Irak'la Suriye ve Hicaz arasında bulunan merbutiyeti tehdit altında bulunduracağı gibi bu memleketin iktisadi menafiini de hâlen ve istikbalen Yahudi devletinin himayesi altında kullanacaktır.

4. Şüphesiz ki, Yahudiler, bu yeni devletin arazisine birkaç milyon Yahudi daha getireceklerdir. Ve bunları harbi teçhizatla mücehhez bir halde bulunduracaklardır.

Filistin'in Yahudilere tabi olamayacağını düşünürsek ve Yahudilerin Arap memleketinin şimal ve şark taraflarından herhangi bir vesile ile tevessüe haris olduklarını mülâhaza edersek bu devletin teşekkülünden umum Arap memleketinin siyasi ve iktisadi vaziyetlerinde tehlike olacağı meydandadır.

5. Yahudiler muhtelif milliyetlere mensup ahlaki ve içtimai mütenevvi esaslar üzerine hareket ediyorlar. Arap şarkında birçok ihtilalci ve müfrit hareket esaslarını neşretmek üzere kendileri için Filistin'i yurt itihaz eylediler.

Binaenaleyh Filistin’de bir Yahudi devletinin tesisi, bu ihtilalci hareketin vasi miyasta neşri için ifratkâr olanların önünde geniş bir meydan açar bu suretle Filistin’de ve umum Arap memleketlerinde ahlaki ve içtimai çok fena tesirler hasıl olur.

6. Yukarıda zikri geçen tehlikelere izafeten, Filistin Arapları hayatında daha fena çok tehlikeler vardır:
  - A- Yahudi kısmına Filistin’in en mümbit ve mahsuldar olan şimal sahil kısımları ithal edilmiştir; bu kısımlar dâhilinde halis Arap denecek kadar mıntıklar vardır. Akka kazasına tabi 63 arazi köyü mevcuttur. Bu kaza içinde ancak küçük bir Yahudi köyü bulunmaktadır. Bugünlerde Safad, Tabareyya ve Hayfa kazalarının sekenesinde ve arazisinde kahir bir Arap ekseriyeti vardır. Sahil ve cenup kısımlarında ise birçok Arap köyleri bulunuyor. Yahudi kısımlarda ceman yekûn 300.000 üç yüz bin küsur Arap vardır. Hâlbuki bu kısımda Yahudilerin sayısı bundan çok noksandır.
  - B- Arapların birçok tarlaları, arazileri ve portakal bahçeleri Yahudilere isabet eden kısımdadır. Arapların bu kısımda mevcut olan köyleri ve emlakları Yahudilerin köy ve emlaklarının üç misli kadar vardır.
  - C- Filistin ve Şarkül Erdun iktisadiyatının bağlandığı Hayfa’nın meşhur ticari limanı Yahudilerin bu kısımlarındadır. Keza bu kısmın şimal sahili halis Arap olduğu gibi bu sahilin diğer tarafların[da] bulunan birçok yerler dahi Arap olup oradan mütenevvi mevadî ziraiye ihraç olunur.
  - D- Bu kısımda Arap Müslüman ve Hristiyanlarının birçok camiaları ve dinî mabetleri ve mukaddes yerleri vardır.
  - E- Bu kısımda yüzbinlerce dönümle tahmin kılınan geniş mesahalar vardır ki, bunlar hep camilere ve Müslümanların dinî mukaddes makamlarına vakıftır. Binaenaleyh bu kısımda bir Yahudi devleti teşkil etmek ancak bir şey ifade ediyor. O da Yahudi otoritesinin Araplara ve Arapların şehir ve arazilerine ve emlaklarına ve mescitlerine ve emakini mukaddeselerine ve evkaflarına musallat ve Arapları yurtlarından çıkarmaya mahkûm etmektir. Bunun ne kadar garip ve sahif bir zulüm ve itisaf olduğunu şerh ve izaha hacet yoktur. Memlekette 4 yüz bin Yahudi varken Krallık Komisyonunun raporunda ekseriyetleri dolayısıyla ve Filistin’in kendi memleketleri olmak itibarıyla Arapların Filistin’de otorite sahibi olmaları[nın] kabul edilmemesi cihetini hatırıma getirirsek, bu Komisyonun bir Arap ekseriyetinin bir Yahudi ekalliyetine mahkûm olmasına ve Yahudi devletinin bayrağının gölgesi altında kalmasına ve Yahudilerin emlak ve arazisine 3 misli kadar gelen bu ekseriyetin emlakının gasbedilmesine tavsiyeye sevk eden garazının ve Yahudilere iltizamının derecesini göstermekte olduğu gibi emperyalizm maksadını tamamen meydana koyduğu aşikârdır. Komisyon raporunun tavsiyelerinde Hayfa, Akka, Sadaf ve

Tabariyya'nın muvakkat bir mandanın himayesi altında kalması sekene ve emlak mübadelesinin yapılması cihetleri zikredilmektedir. Hâlbuki bu Komisyonun itirafıyla Araplara tahsis edilen kısımda ancak 1.250 Yahudi mevcut olup bunların orada pek az arazileri vardır. Araplar mıntkasında Yahudilere göre mübadele denecek bir şey mevcut olmadığı meydandadır. Raporda tavsiye edilen tebadül ve İngiltere mandasının Arap şehirlerinde kalması ancak iptida Britanya'nın var kuvvetiyle, Yahudilere tavsiye edilen kısımda fazla Yahudi muhacirleri getirebilmeleriyle orada Yahudilerin az birkaç yıl zarfında ekseriyeti kazanabilmeleri için Yahudilere ve Yahudi devletine yardım etmeyi üzerine almak, saniyen resmî istimlak tarikiyle Arapları emlak ve arazilerinden tecrit ve onları bu kısımdan tamamen çıkarmak cihetini temin etmekle tefsir edilir ki, bu vesile ile Yahudilerin üç milyon dönüm araziye kolay kolay bir kanun kuvvetiyle alabileceklerini göstermiş olur. Hâlbuki yirmi beş senede bile, Yahudiler aldatmak ve başka vesilelerle dahi bunun dörtte birine sahip olmayacaklardır.

Saniyen- Manda altında bırakılan mıntka

1. İngiltere Krallık Komisyonu Kudüs, Beytullahim ve Nasıra şehirlerini ihtiva eden ve İngiliz mandası altında kalacak bir mıntkayı tavsiye etmiştir. Bu Komisyonun raporunda bunun da emakini mukaddesenin muhafazasına ve serbestii ziyaretini temin ve Müslümanların, mukaddes yerlerinin Yahudi otoritesi altında kalmak endişesine nihayet vermek için olduğu hakkında bir kayıt vardır.
2. Bu mıntka Arap arazilerinin mühim ve mahsuldar olan diğer kısımlarını ihtiva etmektedir. Yahudilerin Kudüs'ten maada bu mıntkada mühim emlak ve arazileri yoktur. Bu mıntkada yüz bin kadar Arap vardır. Keza Kudüs, Beytullahim, Lüd, Remle gibi şehirleri ihtiva ettiği gibi "Memer" dedikleri ve fakat hakikatte geniş araziden ibaret olan ve aynı zamanda bir Arap mıntkasını yarıp o mıntkanın aksamını birbirine ittisal etmekten men eden büyük bir kıtadır ki, "Memer" (geçit) adını verdikleri bu arazinin her iki tarafında birçok Arap köyleri vardır. Arap şehitlerinin kanlarıyla on dört asır muhafaza edilen bu geniş arazi emakini mukaddeseleri dâhil olduğu halde İngilizlerin otoritesi altında kalmasının ve İngiltere'ye tabiyetinin temini için Arap arazisinden kesilmektedir.
3. Bundan başka ticari, mali ve sınai hatta ailevi rabitalarla Kudüs'e bağlı bulunan Kudüs kazasının köyleri İngiliz mıntkasına ilave edilmekte ve Kudüs'ten uzak kalmaları için bu rabitalardan ayrılmaktadır. Kudüs şehrinde 70 bin Yahudi ve 20 bin Müslüman mevcut olduğu düşünülürse, mukaddes şehrin ve içindeki Müslümanların nasıl daimî surette Yahudilerin tehdidi altında kalacaklarını ve İngilizlerin bu mıntkaların ve emakini mukaddesenin Yahudilerin elin[de] düşmesinden korkan Müslümanların bu korkularına kati bir suretle nihayet verileceğine dair söylemelerinin bir bahane olduğuna ve bahanenin ne kadar vahi olacağı tebeyyün eder.

4. Krallık Komisyonunun tavsiyelerinde bu mıntıkaya Balfour vaadinin şümulü olmadığı ve fakat İngilizlerin himayesi altında bütün milletlere mübah kalacağı zikredilmiştir. Şüphesiz ki, bu mıntıka ve bilhassa Kudüs şehri bir cihetten Yahudi mıntıkasının sığmayacağı veyahut Kudüs'te İngiltere'nin himayesi altında yaşamak isteyen Yahudiler için hicret yeri olacaktır. Diğer cihetten mandadan nefret eden Araplar mandanın orada daimî kalacağını anladıktan sonra ya kendiliklerinden veyahut tabii bir saikle, mesela mandaya sadık kalmayacak vaziyette bulunacaklarından görecekları zulüm ve itisafdan dolayı manda mıntıkasını bırakmaya mecbur kalacaklardır. Böylelikle az bir zaman zarfında bu mıntıka seknesinin ekserileri Yahudi olacak ve Kudüs'teki Müslümanlar[ın] kendilerine envai mezalim ve ihanet yapılacak ve bu suretle bunlar kahir bir Yahudi ekseriyeti karşısında az bir ekalliyet kalacaklardır. Netice itibarıyla bu mıntıka Yahudi kalacak ve akıbeti, müruru zamanla Yahudi devletine ilhak edilecektir. Emakini mukaddese ve bilhassa Mescid-i Aksa ve Haremi Şerif Yahudilerin atıfetlerine tabi ve bilfiil tehditleri ve otoriteleri altında bulunmuş olacaktır. Her Müslüman Yahudilerin ricaliyle heyetlerinin açıktan açığa çok kere söyledikleri sözlerden onların tamahkârlıklarını anlamıştır. İngiltere[nin] bu mıntıkada kalmasının Yahudilerin, mukaddes yerlerimize tecavüzlerine ve bu yerlere otoritelerinin şümulüne mâni olacağını iddia etmek doğru değildir. Krallık Komisyonu bu tedbirinde Müslümanların, Yahudilerin tecavüzlerinden kuşkulandıklarını zımnen itiraf etmektedir. Hâlbuki elyevm memlekette İngiltere mandası kaimdir. Bu mandanın devrinde memlekette geçen buhranlar İngilizlerle Yahudilerin Arap yurduna menafi ve hukuklarına karşı müttefiklik suikastlarını göstermiştir. Emakini mukaddesenin kahir bir Arap ekseriyetiyle muhat ve onunla kaviyyen hâli münasebatta iken Yahudilerin tecavüzlerine maruz bir halde bırakılması pek garip ve gayritabii bir şeydir. Aynı zamanda Krallık Komisyonu raporu bundan sonra, Müslümanların Yahudilerin tecavüzünden korkularına kati bir surette nihayet verileceği diye tavsiyede bulunuyor.

Salisen: Arap kısmı ve Yahudi devleti

1. Krallık Komisyonu Yahudi devletinin teşekkülünden ve İngiltere mandası altında kalacak olan mıntıkanın t[ea]hdidinden sonra Araplara tahsis edilen kısmın Şarkül Erdün'e ilhakıyla orada bir Arap devletinin kurulmasını tavsiye etmektedir. Araplara ait olan kısım parça parça olmuş dağlık ve çöl gibi kuru cihetlere ve her tarafı açık bulunan dâhilî şehirlere hasredilmiştir. Bu kısım Arapların mümbit ve mahsuldar arazilerden ve emlak ve akaretlı yerlerden tecrit edildiği gibi Hayfa Limanı'ndan ve demir yollardan ve birçok muntazam şose yollarından hali kalmıştı. Keza Araplara verilen bu kısım Filistin'in mümtaz olduğu ve kutsiyetine bais bulunduğu Müslüman mukaddes yerlerinden mahrum kalmıştır. Nüfusu ancak 570 bin Araptır ki bunların aslı bir milyondur. Öbürleri ise Yahudilerin ve İngilizlerin kısımlarında

Yahudilerin daimî otoritesine ve İngilizlerin keza daimî mandalarına tabi tutulmuştur. Arapların kısmına bırakılan Yafa Limanı'na gelince bu limanda gayet acayip ve garip şeyler yapılmıştır. Şöyle ki, bu liman şimal ve cenup taraflarından Yahudi devletiyle ve şark tarafından İngiltere'nin mandası altında kalan mıntıka ile tamamen boğulmuştur. Ahalisi portakal bahçelerinden ve tarlalarından tecrit edilmiş ve bu bahçelerle tarlalar Yahudi devletinin hududu dâhiline ithal edilmiştir.

2. Şarkül Erdün memleketi kuru sahradan ve büyük bir kısmı dağlık araziden ibarettir. Bu mıntıka umumiyet itibarıyla fakir ve mahsulatı pek azdır. Krallık Komisyonu ise, yukarıdaki fıkrada zikrolunduğu veçhile Filistin'in Arap kalan kısımlarının emlaklarından tecrit edilmesiyle parçalanmasını, bundan sonra hâl ve vaziyetini tavsif ettiğimiz Şarkül Erdün'e ilhakını tavsiye etmiş bundan sonra dağlık ve fakir olan bu arazinin heyeti mecmuasından bir Arap devletinin inşasını tasallüf etmiştir.
3. Krallık Komisyonunun yeni teşekkül edecek bu Arap devletinin iktisadi hayatında bu taksimin fenalığını idrak etmesi tabidir. Çünkü Krallık Komisyonu bu devletin idaresine ve masrafına muktezi olan emvalin eksikliği devam ettikçe oradan mandanın zail olmaması lüzumunu tavsiye etmiştir. Daha doğrusu bir taraftan orada otoriteli bir Arap devletinin tesisini vadetmiş aynı zamanda bu devlet zengin oluncaya kadar orada İngiliz mandasının devam etmesini tavsiye etmiştir. Komisyonun bu şekildeki hareketi emperyalizm oyunu görülmekte ve Araplara karşı yapılmak istenilen suikastın mahiyeti tebeyyün etmektedir. Çünkü Araplar artık emperyalizmin oyunlarının envanını öğrendikleri gibi emperyalist bir devletin bir memlekette yerleşmek için takip ettiği usul ve kaidelere de vakıf oldular.
4. Arap devleti üzerindeki mandadan vazgeçilmemesi Krallık Komisyonu raporunun cümlei tavsiyelerinden olduğu gibi evvela Yahudi ve saniyen Britanya devletinden muayyen bir iane verilmesi lüzumunu ilave etmiştir. Çünkü bu Komisyon fakir arazide mahsur kalan bu fakir devletin hususi varidatından kendisine muktezi olan masrafları temin etmesinin imkân haricinde olduğunu anlamıştır. Bundan, Arap devletinin bütün hayati mevaddan ve servetten tecridi ile onun Yahudi ve İngiltere devletlerinin atıfeti altın[đ]a nasıl konulmak istenildiği aşikârdır. Arap devleti siyasi, askerî, teşrii, iktisadi, mülki, millî terbiye ve içtimai hayatta tamamen bu iki devlete merbut ve diğer tabirle onlara boyun eğmek suretiyle münkat olmadıkça onlardan bu ianeyi almak kendisine kolay olmayacaktır. Burada Arap devletine karşı tertip edilen suikast meydandadır. Yeter ki Yahudi devletinin sinai istilaya müessir göreceği mesela Yahudilerin Arap kısmına hicretlerini ve mezkûr kısımda ticaret veya istimlakla iştilal etmelerini veyahut bir gümrük tarifesi vazını ruvi rıza göstermemesini ve bunu kabulde tereddüt göstermesi mezkûr ianelerin kat'ına Yahudi devleti

için bahane teşkil eder. O zaman Arap devleti hemen iflâsa mahkûm olur.

Rabian - SON

Bundan daha acayip ve garip bir şey varsa, Krallık Komisyonu taksim raporundaki son beyanatında şairane uydurduğu bir üslupta yapılan bu taksimde hüsnüniyet mevcut olduğunu göstererek Arapların bu vaziyetten kazanacakları faydaları ve muttasıf oldukları ahlak ve cömertliklerini sayarak İngiltere'nin bu suretle yaptığı fedakârlıklarla memlekette emnû asayişin taammüm edeceğini söylemeleridir. Hâlbuki Arapların Filistin'de ve başka yerlerde emperyalizmden çektikleri eza ve cefalar ve emperyalist devletlerinden gördükleri oyunları kendilerinin bir daha aldanmalarına meydan vermeyecektir.

Krallık Komisyonu raporunun bilhassa Filistin'de ve Umum Arap ve Müslüman âleminin bütün tabakalarında yapmış olduğu aksülamel, bu muhitlerin aldanmadıklarını ve kendilerine karşı tertip edilen suikastlarla bal şerbetleri içinde onlara zehir katıldığı[nı] anladıklarını ispat etmiştir. Nitekim her taraftan bir sürü protestolar, taksim aleyhine yükselen sesler devam etmektedir. Bu taksim Müslümanlara ve Müslümanların mukaddes yerlerine dokunacak zararı o kadar açık idi ki, bunu kabul eden veyahut bunun tatbikine ecnebilere muvafakat eden veya rıza gösteren kimselerin tekfirine ulema efendilerimizin fetvaları sadır olmuştur.

Krallık Komisyonunun ve Müstamerat Nezaretinin bu taksim muhteviyatını ve bu muhteviyatın Arap ve Müslümanlara olan fena tesirlerini bu memlekette istedikleri emrû selametini bu batıl ve esassız tecrübelerle temin edilmeyeceğini idrak etmeyecek kadar gafil olduklarını zannetmiyoruz.

Bu memleket Arap ve Müslümanları bundan on sekiz yıldan beri siyonistlerin hücumları dolayısıyla yürüdükleri ve Yahudilerin onda birinin onda birini bile görmedikleri atının karanlığından hasıl olan korku ve endişeleri, bugün kendilerinin ve mukaddes yerlerinin bu vardıkları mukadderata yakinen vakıf olduktan sonra bu korku ve endişelerin onlarda ve bütün Arap memleketlerinde tezauf etmesi tabii bir şeydir.

Müşterek menafiinin icabatı, bütün Arapların ve Müslümanların bu mukaddes araziye kurtarmaya müttefikane hareketlerini temin edecektir. İki unsur arasında açılacak mücadelenin müvellidi kin, şeref ve haysiyete ve dine karşı olan gayrettir. Bu mücadelenin akıbetini kimse bilemez.

Bu hep Yahudi unsurunda kökleşmiş bulunan ve Avrupa'nın Almanya, Polonya, Romanya, Avusturya ve Macaristan gibi müterakki milletlerinin bu unsurdan kurtulmak için kendisine mezalim yapmalarına sevkden neticesi ve bazı heveskâr Yahudilerin heveslerinin tahakkuku yolunda irtikâp edilen yanlış hareketlerin seyyesidir. Hâlbuki, Filistin'in Yahudilerin müşkülünü halletmediği ve belki bunun üzerine akıbeti vahim olacak müşkül daha ihdas ettiği muhakkaktır. Bu mezalim ve heves sebebiyle Britanya'nın Yahudilere karşı atıfet ve yardımını müstelzim insani amiller varsa böyle bir vesile ile Araplara karşı zulüm yapması şeref ve insaniyete muhaliftir. Yahudileri iskân etmek için

Britanya'nın Avusturalya gibi hali olan müstamerelerinde bir yer göstermesi ve Yahudiler için, kuvvetini Filistin Araplarına sevk edeceğine onun bütün maddi ve manevi kuvvetlerini Yahudilere zulüm yapan Avrupa'nın yukarıda isimleri geçen devletlerine karşı sevk etmesi yakışıyordu.

Şimdi taksim raporu muhtasar bir surette şerhü izah edilmekle bu raporun yapacağı fena tesir ve vahim neticeyi düşünmekliğinizi ve bundan sonra İslamiyetin ve Arap menfaatinin Zatı Haşmetanenize vereceği ilham ile bu taksimin iptali ile buna benzeyen diğer tecrübaletin önüne geçmek ve Arapların aşağıda yazılı esas metaliplerine uygun olan hukuk ve hâkimiyetlerine teslim ve muvafakatin husulünü temin etmek yolunda var gayret ve kuvvetinizi kullanmanızı rica ediyoruz:

- 1- Filistin'e vaki olan Yahudi hicretinin tamamen men edilmesi,
- 2- Yahudilere arazi bey'inin meni,
- 3- Mısır, Suriye ve Irak'ta olduğu gibi mandaya nihayet verilmesiyle yerine bir muahedenin akdedilmesi.

Akdini rica ettiğimiz muahede bittabi Britanya'nın meşru mesalihini hıfz ve emakini mukaddeseyi ziyaret etmekteki hürriyeti ve cihandaki ekalliyetler gibi Filistin'deki Yahudi ekalliyetlerini ve Arap devletindeki hukuk ve merkezlerinin himayesini temin eden maddeler ihtiva edecektir.

Bu mukaddes arazide bulunan Müslüman ve Hristiyan Araplar, memleketlerini emperyalizm ve Yahudileştirme ve parçalama şerrinden kurtarmak ve oradaki millî, dinî ve tabii haklarını muhafaza etmek yolunda sarf edeceğiniz mesainin neticelerini sabırsızlıkla ve endişe ile bekliyorlar. Cenabı Hak Hazretleri kendi avnû inayetiyle sizi muhafaza ve nusret ve kuvvetiyle yardımcınız olsun. Keza Yüksek şahsiyetinizi Araplığa ve Müslümanlığa bağışlasın. Allah'ın selam ve rahmeti ve berekâtı üzerinize olsun.

BELGE 57: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin meselesini görüşmek üzere Şam'ın Bludan bölgesinde yapılan Arap Kongresine ilişkin Hariciye Vekâletine gönderdiği 14 Eylül 1937 tarih ve 609/187 sayılı yazı.

20.8.1937 tarihli ve 547/162 sayılı yazıya ektir:

Meclisi İslami Reisi Müftü Emin el Huseyni'nin gayret ve faaliyeti ile yalnız Filistin meselesi görüşülmek üzere, Şam'ın sayfiye mahalli olan Bludan'da toplanması takarrür eden Arap Kongresi, Bludan Oteli'nin muhteşem salonlarında, 8 Eylül Çarşamba günü ilk içtimainı akdetmiştir.

Açılış töreninde Mısır, Irak, Şarkül Ürdün, Suriye, Lübnan ve Filistin'in belli başlı simalarından 450 kadar mümessil azanın iştirak ettiği anlaşılmıştır.

Suriye'nin kıdemli ve eski liderlerinden Nebil el Azm'ın başkanlığında açılan ilk celsede yapılan intihabat neticesinde, Kongre birinci başkanlığına Irak sabık Hükûmet Reisi Naci el Süveydi, ikinci başkanlığa Muhammet Alube Paşa (Mısır ekâbirinden) ve üçüncü başkanlığa da mahut Şekib Arslan, Politika

Komitesi başkanlığına Irak'ın esbak nazırlarından Abdülaziz Bey Kassar, Finans Komitesi başkanlığına Beyrut ileri gelenlerinden Ömer Bey Daun, Propaganda Komitesi başkanlığına Fahri Barudi, Kongre Umumi Kâtipliğine de Cebran Tüini (Lübnan Hristiyan Araplarından, gazeteci) seçilmişlerdir. Cuma akşamına kadar devam eden Kongrede birçok hatipler söz almış ve Yahudilerin entrikalarına alet olan İngiliz siyaseti, tahkik komisyonunun Filistin'i taksim hakkındaki teklifi şiddetle tenkit edilmiştir.

Söylenen nutuklarda birçok tahrikamız cümleler mevcut olduğundan, halkın heyecan ve galeyanına mucip olabileceği mülahazası ile aynen neşri Suriye, Lübnan ve Filistin'de menedilmiştir.

Kongrenin son içtimasında neşrine karar verdiği beyanname hülasası bervechi atidir:

- 1- Bir faal komite teşkil edilecek ve bu komitede her Arap memleketinden bir aza bulunacaktır;
- 2- Kongre, Tahkik Komisyonunun Filistin'i taksim hakkındaki teklifini ve İngiltere'nin Filistin'de tatbik eylediği politikayı külliye reddeder;
- 3- Bütün Arap hükümdar ve emirlerine, gösterdikleri müzaheretten ötürü Heyeti Umumiye, şükran hislerini iblağ eder;
- 4- Kongre, ancak aşağıdaki şartlar dâhilinde, Filistin meselesinin halline çare bulunabileceği kanaatindedir; şöyle ki
  - a. Mandanın lağvı;
  - b. İngiltere Hükûmetiyle bir muahede akdi;
  - c. Yahudi muhaceretinin meni;
  - d. Yahudilere arazi satışının meni;
  - e. Balfour beyanatının iptali.
- 5- Siyasi metaliplerinden sarfi nazar eylemek şartı ile Yahudiler, Filistin'de, hakları mahfuz bir ekalliyet olarak yaşamalarına muvafakat eyledikleri takdirde, Araplar sulhun iadesini ve kendileri ile teşriki mesaiyi kabul eder;
- 6- Filistin Arap memleketi kalacaktır, davası ancak diğer Arap devletlerini alakadar edebilir; onu yabancılar elinde oyuncak olmaktan ve düştüğü beliyeden kurtarmak için sonuna kadar mücadele etmek lazımdır.
- 7- Arapların sabrı sonuna ermiştir. İngilizler, hükûmetlerini, iptizale uğrayan tecrübelerinden sarfi nazara icbar eylemedikleri takdirde Araplar kendileri ile her hususta teşriki mesaiden istinkâf eyleyeceklerdir.
- 8- Heyeti umumiye, Arap memleketlerindeki Filistin Müdafaa Hukuk Komitelerine, ibraz eyledikleri faaliyet ve mesaiden dolayı teşekkür eder.

9- Heyeti umumiye, Filistin Araplarına şimdiye kadar gösterdikleri yurtseverlikten ötürü tebrik ve tahassüslerini iblağ eyler.

Kongre, maliye, propaganda ve siyasi komitelerinin mesailerinin devamını karar altına aldıktan ve heyeti umumiye Filistin'e sadakati ve onu meşru yollardan sonuna kadar müdafaa eylemeyi yeminle tasdik eyledikten sonra dağılmıştır.

Arz eder, saygılarımı sunarım.

BELGE 58: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin Tahkik Komisyonunun Filistin'in üç ayrı bölgeye taksimine dair Cemiyet-i Akvama sunduğu rapor konusunda Cemiyet-i Akvamda yapılan tartışmaların Filistin'de Arap ve Yahudiler arasındaki yansımalarına ilişkin Hariciye Vekâletine gönderdiği 2 Ekim 1937 tarih ve 667/203 sayılı yazı.

14.9.937 tarihli ve 609/187 sayılı yazıma ektir.

Lord Peel'in başkanlığı altındaki İngiliz Tahkik Komisyonu raporunun ve bilhassa karışıklıklara bir son vermek için, Filistin'i bitaraf, Yahudi ve Arap mıntukalarına taksimi ile Araplara düşecek kısmı Şarkül Ürdün Emirliğine raptı sureti ile bir Arap Krallığının ihdası ve Yahudi mıntukasında dahi bir Yahudi devleti teşkili hakkındaki teklifi Cemiyeti Akvam Konsey ve Heyeti Umumiye içtimanda tezekkürü, bura Arap ve Yahudi muhitinde şiddetli bir heyecan ve alaka uyandırmıştır.

Başta Polonya Murahhas Heyeti Reisi olmak üzere Litvanya, Letonya ve Norveç murahhaslarının ve bunlara iltihak eden Romanya murahhasının, Filistin'de sulhun iade edilebilmesi için taksiminden ve münkasim kısımlarda iki müstakil devlet teşkilinden başka çare bulunamadığına dair İngiliz delegesinin Konseydeki beyanatı lehinde söz söylemeleri ve hatta Polonya murahhasının, bütün dünya Yahudi meselesinin halli ve Polonya'da mukim üç milyon Yahudinin büyük bir kısmının hicretini temin için Yahudilere tahsis edilen kısmın kâfi gelemeyeceği ve binaenaleyh Yahudilere daha vasi toprak verilmesi hakkındaki beyanatı, Yahudi muhitinde müspet akisler yapmış ve Fransız delegesinin bu proje aleyhinde ve Arap iddiaları lehindeki sözlerine rağmen Arap muhitinde endişe ve bedbinlik uyandırmıştı. Meselenin Heyeti Umumiyede müzakeresi sırasında Mısır Murahhas Heyeti Reisi ve Hariciye Veziri Vasıf Gâli Paşa'nın, Filistin Arapları hukukunu koruyucu nutku ve başta Irak murahhası olmak üzere İran hatta Afgan murahhaslarının taksim aleyhindeki beyanatları bu endişe ve bedbinliği nispeten tadil etmiş ve Cemiyeti Akvam tarafından tayin edilecek üç kişilik bir heyetin mahallinde tahkikat yaparak iki tarafı da tatmin edici bir tesviye şekli bulmasına karar verilerek işin gelecek içtimaa taliki Arapları ümitlendirmiştir.

1925'ten beri Filistin'de dört komisyon tahkikat yapmış ve tavsiyelerinin tatbikine şimdiye kadar imkân bulunamamıştır. Yahudi ve Arap iddiası ifrat ve tefrit vaziyetinde olmasına, iki taraf da en ufak bir fedakârlığa yanaşmamasına nazaran Cemiyeti Akvam tarafından gönderilecek bu beşinci Komisyon mesaisinden, iki tarafın kabul edebileceği ve aynı zamanda İngiliz siyasetine

de uygun bir tesviye şekli bulabileceğinden ümitvar olmak, mutedil ve bitaraf politikacılarca, hayal telakki edilmektedir.

Vasıf Gali Paşa'nın, yukarıda arz eylediğim nutkunu havi bir gazete kupürünü ilişik olarak sunuyorum (ilişik 1) [*buraya alınmamıştır*].

Fransız Heyetinin, gerek konseyde, gerek Heyeti Umumiye içtimında, İngilizlerin taksim teklifi aleyhindeki beyanatları, Arap hukukunu ve noktai nazarını müdafaa etmesi, Filistin meselesi ile yakinen alakadar Suriyelilere, diğer Arap ve İslam devletlerine, Fransızlara Yakın Şark'taki Arapların hamisi gibi göstermek ve İskenderun hadisesi ile kaybettikleri prestiji iadeye, bir taraftan da, kendilerine sormadan Irak ve bilhassa Mısır'a tam istiklal bahşederek Suriye ve Lübnan'da başlarına oldukça büyük gaileler açan İngiltere aleyhinde duydukları iğbirarın yeni bir tezahürüne atfedilmektedir.

Arap ve Yahudi matbuatında, siyasi mahfillerde, Bludan Kongresi mukarreratını[n] ve Cemiyeti Akvamdaki müzakerelerin şiddetli münakaşaları cereyan ederken, bir taraftan siyasi katil ve tedhiş hareketleri almış yürümüştür.

Son iki ay zarfında, yirmiyi tecavüz eden, bu katil ve cerh hadiselerinin faillerini bulmak ve tecziye etmekten aciz kalan Hükümet müşevvik telakki eylediği, önüne gelen Arap ve Yahudi politikacısını; siyasi partilere mensup şahısları, maznun olsun olmasın toplayıp Akka'da hazırladığı bir kampa tıkmaya başlamıştır. Galile (El-Celil) Distrik Komiseri (Mutasarrıf rütbesinde) L. Y. Andrews'in geçen pazar, kiliseden çıkarken dört Arabın tecavüzüne uğraması ve dört kurşun yarası ile derhâl ve yanındaki muhafızı, polis memuru P. R. McEwen'in de karnından ve göğsünden aldığı yaralarla hadiseden iki saat sonra hastanede, ölümleri, hükümeti daha şiddetli ve esaslı tedbirler almaya sevketmiş, dört günde Akka, Hayfa, Nasıra, Nablus ve Yafa'da yapılan üç yüzü müteceviz tevkiflere inzimamen dün sabah, Ali Arap Komitesini teşkil eden beş aza dahi yakalanmıştır. Bu tevkifat hadisesiz cereyan etmektedir. Bu sabah Filistin haricine tebit edilen bu beş azanın isimleri ve vazifelerini aşağıya yazıyorum:

Vatan Fırkası Reisi Cemal el Hüseyini,

Arap Bankası Umum Müdürü Ahmet Hilmi Paşa,

Ali Arap Komitesi Umumi Kâtibi Fuat Saba,

Müslüman Gençler Cemiyeti Reisi Yakup Guseyni,

Kudüs Belediye Reisi ve Kitleli Vataniye Başkanı Dr. H. F. Halidi.

Bu hususta neşredilip duayen vasıtası ile Konsolosluğumuza gönderilmiş olan resmî tebliğin aslı ile Türkçeye tercümesini ilişik olarak sunuyorum (ilişik 2 ve 3) [*ekler buraya alınmamıştır*].

Okunmasından da anlaşılacağı veçhile, Filistin lideri ve Arap ittihadı elebaşısı; Müftü Hacı Emin el Huseyni'nin Cemiyeti İslamiye Reisliğinden ve Evkaf İdaresi Başkanlığından iskatına karar verilmiştir. Mumaileyhin, son seneler zarfındaki faaliyetiyle, değil yalnız Filistin'de diğer Arap ülkelerinde bile büyük bir şöhet iktisap etmiş ve yüzbinlerce taraftar kazanmış olduğunu, bilmünasebe,

evvelce arz eylemiştim. İngilizlerin kendisine tatbik ettikleri son muameleden ötürü, çok sıkı tedbirlere rağmen mühim hadiselerle intizar etmek lazım geldiğini bildirir, saygılarımı yenilerim.

BELGE 59: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'deki tedhiş olaylarının hız kazandığına, Cemiyeti İslamiye ve Evkaf Reisliklerinden azledilen Kudüs Başmüftüsü Hacı Emin el Hüseyini'nin Filistin'i terk ederek Beyrut'a gittiğine, Arapların Yahudilerle ticareti boykotu sürdürdüğüne ve ekonomik durumun daha da bozulduğuna dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 18 Ekim 1937 tarih ve 686/206 sayılı yazı.

2.10.1937 tarihli ve 667/203 sayılı yazıma ektir;

Andrew'in katlinden sonra Filistin'de, bir türlü önüne geçilemeyen terörist hareketlerine bir nihayet vermek ve asayışı iade eylemek üzere hükûmetin çok şiddetli tedbirler ittihaz eylediğini ve bu meyanda Arap Ali Komitesini teşkil eden beş azayı Filistin'den harice nefine ve Reis, Büyük Müftü, Hacı Emin el Hüseyini[nin] de Cemiyeti İslamiye ve Evkaf Reisliklerinden azline karar verildiğini ve bu münasebetle yeni iğtişaslara intizar etmek lazım geldiğini evvelce arz etmiştim.

Bu ayın başından itibaren geçen günlerde, 3-4 yol kesme, 4-5 cerh ve katil hadisesi cereyan etmiş olmakla beraber bu hadiseler mevzii telakki edilerek, hükûmetin aldığı şiddetli tedbirlerin müsmir neticeler verdiği zannını tevli ediyor ve İngiliz ve Yahudi muhitlerinde, hareketlerin ele başısı olan Müftünün dış ve tırnakları söküldüğünden, geçen yılki gibi esaslı bir harekete ihtimal verilmiyordu. Ayın on dördüne tesadüf eyleyen Perşembe günü, memleketin her tarafında birden patlayıp halen cereyan edegelmekte olan hadiseler, bütün bu tahminleri altüst etmiş ve Müftünün Arap unsuruna telkinine muvaffak olduğu birliği ve uyandırdığı millî hissini kuvvetini bir daha ispat eylemiştir. Bu hadiselerin müfredatını mübeyyin üç gazete maktuasını ilişik olarak takdim ediyorum (ilişik 1, 2 ve 3) [arşivimizde rastlanmamıştır]. Zaten bu kanlı vakalar hakkında telegraf ajansları da kâfi malumat vermiş olacaktır.

Hareketlerin mürettip ve müşevviki telakki edilen Müftü salı günü gizlice Gazze'ye inmiş ve oradan, evvelce hazırlanmış olan motorlu bir kayıkla Beyrut'a kaçmıştır. Henüz kati olmamakla beraber Lübnan polisinin kendisini iki gün zarfında Lübnan'ı terke davet ettiği ve aglebi ihtimal Beyrut'tan Şam'a hareket ettiği söylenmektedir.

Ayın birinden itibaren yerli matbuata mevzu sansür halen devam etmektedir. Bu cuma gününden beri Suriye, Irak ve Mısır'dan gelmekte olan Arapça ve ecnebi dillerden bütün gazete, risale ve matbualara şiddetli takyidat vazedilmiş ve Filistin'in birçok mıntıklarında örfi ve fevkalade idare ilan edildiği gibi Kudüs'te dahi cuma akşamı saat altıdan ve müteakip günler de 7:30'dan itibaren sokağa çıkmak yasak edilmiştir. Bütün hudut karakolları takviye edilmiş, girip çıkanlar şiddetli taharriyata tabi tutulmuş ve bilhassa Suriye hudut boyunca devriyeler tesis edilmiştir.

Arap şehirli ve köylüleri Hacı Emin el Hüseyini'nin Meclisi İslami Reisliğinden azlini İngiltere Hükûmeti ve Cemiyeti Akvam Manda Komisyonu Başkanlığı nezdinde protesto etmekte ve bu hususta tanzim eyledikleri mazbataların örneklerini buradaki ecnebi Konsolosluklarına da göndermektedirler. Bu meyanda Konsolosluğumuza da gönderilmiş yüzlerce protestolardan yalnız üç adedi manzuru alileri olmak üzere, Fransızcaya tercümeler ile birlikte, kezalik ilişik olarak sunulmuştur (ilişik 4, 5 ve 6) [*arşivimizde rastlanmamıştır*].

Hükûmet evkafı islamiyenin idare ve tedvirini tayin edeceği üç kişilik bir heyete tevdiine karar vermiştir. Konsolosluğumuza da gönderilmiş olan bu husustaki resmî tebliğ, Fransızcaya tercümesi ile birlikte takdim kılınmıştır (ilişik 7) [*arşivimizde rastlanmamıştır*]. Bugün neşredilip henüz elimize geçmeyen diğer bir resmî tebliğe göre bu heyete Kudüs Hâkimi Greene, Maarif memurlarından Şeyh Hüsameddin Cerrallah ve Galile yeni Mutasarrıf Vekili Kirkbride'den teşkil edilmiştir.

İhracat ile ithalat nisbetsizliğinden zaten sarsılmış olan memleketin iktisadiyatı, bir yıldan beri devam edegelen bu kanlı hadiselerden mütevellit emniyetsizlik ve asayişsizlik ve Arap ve Yahudilerin birbirine tatbik edegelmekte oldukları boykotaj yüzünden berbat bir vaziyet almıştı. Bu son hadiseler, iki unsur arasında, esasen mevcut olan ayrılık çukurunu büsbütün derinleştirdiğinden ticarete önemli tesirler yapmaktadır.

Arzeder, saygılarımı tekrarlarım.

BELGE 60: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin'i terk ederek Beyrut'a gitmiş olan Kudüs Başmüftüsü Hacı Emin el Hüseyini'nin burada ikametine izin verildiğine, İngiltere'nin Filistin Yüksek Komiseri Sir Arthur Grenfell Wauchope ve Polis ve Asayiş Kuvvetleri Kumandanının peş peşe istifa ettiğine, manda idaresinin, durumu ağır polisiye önlemlerle kontrol altına almaya çalıştığına dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 8 Kasım 1937 tarih ve 760/228 sayılı yazı.

18.10.1937 tarihli ve 686/206 sayılı yazımda Filistin'de kanlı hadiselerin tekrar başladığını ve bu hadiselerin mürettibi olduğuna hiç şüphe edilmeyen Müftü Hacı Emin el Hüseyin'in Beyrut'a kaçtığını bildirmiştim. Bidayette mumailerhin Lübnan ve Suriye topraklarını terke davet edildiği ve hatta Türkiye'ye gideceği şayiaları çıkmış ve matbuatta bu hususta Paris'ten alınmış bir iki telgraf neşredilmiş ise de bilahare Lübnan'da ikametine müsaade edildiği anlaşılmıştır. Cebeli Dürüz hadisesinde asilere büyük para yardımlarında bulunan ve son Fas ve Tunus isyanlarında parmağı olduğu zahir bu kişinin, bir zamanlar Suriye ve Lübnan'a girmesi bile menedildiği halde şimdi ikametine müsaade edilmesi manidar görülmektedir. İkametine müsaade edilmese idi, Mısır'a da kabul edilmemesi ve Irak'ta düşmanı telakki eylediği Emir Abdullah'ın mevcut nüfuzu dolayısıyla İtalya'ya iltica edeceği, bu hususta gizlice bir davet vaki olduğu, İngilizlerin buna mâni olmak ve Fransız emniyet teşkilatı ile elbirliği ederek harekâtını yakinen kontrol etmek maksadıyla Beyrut'ta ikametine müsaade aldıkları istihbar kılınmıştır.

Halen Londra'da bulunan Yüce Komiser Sir Arthur Wauchope geçen ayın 28'inde sıhhi sebepler serdiyle istifasını Koloni Nazırı Homesbi Gore'a [William Ormsby-Gore] tevdi eylemiş ve bu istifa Kral tarafından kabul edilmiştir. Parlamentoda vaki bir suale, Koloni Nazırı Yüce Komiserin sıhhatinin vazifesine devam edemeyecek kadar muhtel olduğu[ntı] ve tedavisinin uzun zamana mütevakkıf bulunduğ[u]ntı] cevabını vermekle beraber, mumaileyhin birkaç gün evvel; Polis ve Asayiş Kuvvetleri Kumandanı Spisar'in da istifa ederek istifasını[n] derhâl kabul edilmiş olması ve yerine muavini Sandrews'in tayini ve Madras Polis Müdürü Charles Tigaret'in de polisins tensiki için Filistin'e gönderilmesi İngiltere'nin Filistin'deki siyasetinde radikal bir değişiklik yapacağı kanaatini vermekte ve bu sebeple evvelemerde idare amirlerinin tebdili ile işe başladığı görülmektedir. Mamafih bu değişikliklerin Arapların lehine mi, aleyhine mi tezahür edeceğini bugünden tayine maddeten imkân yoktur. Sir Arthur Wauchope'u kimin istihlaf edeceği de henüz malum değildir.

Alınmış olan çok şiddetli tedbirlere rağmen, tedhiş hareketi bütün şiddetiyle de devam etmektedir. Geceleri Yahudi kolonileri ateş altına alınmakta, telefon ve telgraf hatları mütemadiyen kesilmekte, şimendifer yolları tahrip edilmekte, büyük şehirlerde kalabalık caddelerde katil hadiseleri devam edip gitmektedir. Bunlardan maada on gün zarfında iki İngiliz polisi öldürülmüş, ikisi de yaralanmıştır. Kudüs maarif müfettişlerinden ve İngiliz tebaasından ve Yahudi milletinden A. Yellin de vazifesine giderken bir kurşunla katledilmiştir. İki gün evvel çarşıdan kışalarına dönen iki İngiliz askeri, akşam altı buçuk raddelerinde, cadde ortasında kezalik öldürülmüştür. Şimdiye kadar faillerden hiçbirisinin tevkifine imkân hasıl olamadı, aciz kalan Filistin polisi, evvelen dağlarda ve kırlarda tatbik ettiği köpekle takip usulünü şimdi şehirlerde dahi tatbik etmiştir. Nitekim iki askerin öldürüldüğü mahalle götürülen iki polis köpeği, muakkipleri Kudüs'e üç kilometre mesafede bir köye doğru sürüklenmesi üzerine, aynı gecenin sabahı mezkûr köy tüfek ve mitralyöz ateşi altına alınmış, bir kişi öldürülmüş beşi yaralanmış, birisi yetmişlik bir ihtiyara ait olmak üzere iki Arabın evi yakılmıştır. O gece maktul askerlerin arkadaşları Kudüs'ün işlek bir çarşısı olan Babülhalil civarına giderek önlerine gelen fesli ve agelliyi dövmüş ve Arap dükkânlarının camlarını kırmışlardır.

Bir buçuk yılda, bini müteceviz katil ve cerh hadisesinin bir tek failini bile bulmaya muvaffak olamayan polis yukarıda arzylediğim usulü takip etmekte ve hadise mahalline getirilen köpekler, hangi köye veya hangi eve giderse, köylü veya ev sahibi, mücrimiyetini ispata medar olacak başka delil arama[kya] lüzum görmeden ve mahkemeye bile verilmeden, yeni çıkarılan idari kanunlara istinaden bir seneden beş seneye kadar hapis cezasına mahkûm edilmekte; evleri dinamitle yıkılmaktadır. Beş aydan beri devam eden bu çok cezri hareket ecnebi muhitinde menfi akisler yapmaya başladığını ve İngilizlere muhip ve sadık bazı unsurların bile, tatbik edilen bu usule Köpek Adaleti demekten kendilerini alamadıklarını arzeder, saygılarımı sunarım.

BELGE 61: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, İngiltere'nin Filistin'e yeni askerî ve mülki yetkililer atadığı, tedhiş hareketlerinin ise devam ettiği hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Aralık 1937 tarih ve 853/255 sayılı yazı.

8.11.1937 tarihli ve 760/228 sayılı yazıma ektir:

İstifası kabul edilmiş olan Yüce Komiser Sir Arthur Wauchope geçen ayın nihayetlerine doğru Filistin'e avdetle halefinin gelmesine intizaren, idareyi ele almıştır.

Zaten işlerin üç dört aydan beri Umumi Kâtip tarafından tedvir olunduğunu ve muamelatın yeni komisere devri için mevcudiyetine lüzum görülmediğini nazarı itibara alan Filistin Arap matbuatı, sabık Yüce Komiserin bu gelişinden manalar çıkarmışlar, Commission Royale'in raporunu Araplar lehine tadil edici bazı projeleri hamil olduğu şayialarını neşretmişler ve hatta bir aralık Yahudi matbuatında dahi, Filistin'deki Yahudi ekalliyetini, Arapların azami %40 nispetini tecavüz etmemesi ve Arap köylünün vadide on dönüm, dağlarda 40 dönüm arazisini Yahudilere satamaması esası üzerinde yeni bir anlaşma projesinin Arap ve Yahudi teşekküllerine tevdi ve münakaşa edildiği şayiası kuvvetle cereyan etmiş ise de aslı çıkmamış ve hükûmet tarafından tezkiz edilmiştir.

Arap Krallarının, bilhassa İbnissuud'un İngiltere Hükûmeti nezdinde, Filistin Arapları lehine, teşebbüsleri, Irak sabık Hariciye Nazırı Nuri Said'in, Nahas Paşa ve Yemen İmamı ile temasları devam etmekle beraber, siyasi vaziyette henüz hiçbir değişiklik yoktur.

Sir Arthur Wauchope'un yerine Tanganika Valisi ve Umumi Kumandanı Sir Harold Alfred MACMICHAEL tayin edilmiştir. Mumaileyh, 1905 senesinde, Sudan'da müfettiş sıfatıyla hizmete girmiş, 1916 yılında Darfur'un ikinci işgali sıralarında istihbarat ve politika şefi sıfatıyla çalışmış ve 1917 yılında Darfur Vali Muavinliğine ve 1919'da Umumi Kâtipliğe tayin edilerek 1926 yılına kadar çalışmış ve o tarihten itibaren 1934'e kadar fasılalarla Sudan Umumi Valiliğini ifa etmiştir. Tanganika hakkında tevdi edilen raporun tetkikinde hazır bulunmak ve müdafaasını yapmak için Cemiyeti Akvam Manda Komisyonunun 1935 yılı içtimainda İngiltere Hükûmetini temsilen memur edilmiştir. Sudan hakkında, birçok neşriyatı olup hüsnü hizmetlerinden ötürü, muhtelif tarihlerde nişan ve madalyalarla taltif olunmuştur.

Geçen ayın on sekizinden itibaren tam manasıyla örfi idare tesis edilmiş ve askerî mahkemeler işe başlamıştır. Bu hususta, Konsolosluğumuza da gönderilmiş olan resmî tebliğ ile Fransızcaya tercümesini ilişik olarak sunuyorum (ilişik 1 ve 2) [*buraya alınmamıştır*]. Bir ihbarla tevkifine muvaffakiyet hasıl olan Şeyh Kassam'a mensup çete reisi yetmişlik bir ihtiyarın ve diğer iki şahsın salben idamlarına hüküm verilmiş ve üzerlerinde veya evlerinde silah veya cephane bulunan yirmi beşi mütecaviz Arap köylüsü on seneden yirmi beş seneye kadar hapis cezasına mahkûm edilmiş olmasına rağmen tedhiş hareketlerinde salah yerine bilakis son haftalarda bir tezayüt görülmektedir. Bir haftalık kanlı vukuatın bilançosunu havi melfuf (ilişik 3 ve 4) [*buraya alınmamıştır*] iki gazete maktuasının okunmasından

da anlaşılacağı veçhile her gün tekerrür etmekte olan hadiseler, bu son alınan tedbirin de müspet semere vereceğinde iştibah uyandırmaktadır.

Filistin'in mülki ve inzibati elemanlarında esaslı değişiklikler yapılması mukarrer olduğunu evvelce arz etmiştim. Polis Kuvvetleri Kumandanlığına tayin edilen Binbaşı Sanders ve polisin tensiki için mütehasşis müşavir sıfatıyla getirilen Bengal Polis Müdürü, "Lawrence de la Bengalie" namıyla maruf Sir Charles Tegart ve İstihbarat Dairesi Şefliğine, Home Departement'in İstihbarat Sabık Müdürü Sir David Petrie'nin tayiniyle, isyan hareketlerinin bastırılması için İngiltere'den şimdiye kadar gönderilen yüzlerce zabıt ve mütehasşislara üç yeni sima daha karışmış oluyor. Bu üç şahıs, Koloni Nezaretinin, zekâ, cesaret ve enerjileriyle temayüz etmiş kıymetli memurlarıdır. Bilhassa ikincisinin, Hindistan'daki son isyanın bastırılmasında büyük yardımı sebk etmiştir.

Müftü Hacı Emin el Hüseyin'in Beyrut'a kaçması ve partisine mensup birçok şahısların tevkifi ve Akka'daki tecemmü kampına sevk edilmeleri, daha mutedil bir siyaset takip etmekte olan Neşaşibi Partisinin ehemmiyet ve itibarını arttırmıştır. Mezkûr Parti Reisi Ragıp Bey el Neşaşibi'nin ahiren Yüce Komiserliğe tevdi eyleyip suretlerini, diğer Konsolosluklar meyanında, Konsolosluğumuza da gönderdiği muhtırasını, Fransızcaya tercümesiyle birlikte takdim ediyorum (ilişik 5 ve 6) [*arşivimizde rastlanmamıştır*].

Arzeder, saygılarımı sunarım.

BELGE 62: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, İngiltere'nin Filistin Tahkik Komisyonu raporunda önerilen, Filistin'in taksiminden vazgeçtiği yönündeki haberlerin ardından, İngiliz Sömürgeler Bakanı William G. A. Ormsby-Gore'un Yüksek Komiser A. G. Wauchope'a, Filistin'deki konsüler temsilciliklerle de paylaşılan bir mektup gönderdiği, bu mektupta taksim konusundan doğrudan bahsedilmek yerine, Araplar lehine bazı düzeltmeler yapıldığı izlenimi verildiği, ancak Arap ve Yahudiler arasındaki memnuniyetsizliğin devam ettiği, Irak Hükûmetinin Filistin meselesinde, Londra'da temaslar yürütmek suretiyle görünür şekilde inisiyatif aldığı, Suriye ve Mısır'da Filistin'in daha fazla gündeme gelmeye başladığı, Başmüftü Emin el Hüseyin'in Beyrut'ta Fransızlardan himaye görerek, Filistin'deki tedhiş hareketlerinin arkasında olmaya devam ettiği hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 7 Şubat 1938 tarih ve 74/20 sayılı yazı.

16.12.1937 tarihli ve 853/255 sayılı yazıma ektir:

Lord Peel Komisyonunun verdiği rapordaki taksim tavsiyesi, gerek Arap ve Yahudi ve gerek bazı İngiliz siyasi mahafilinde şiddetli münakaşa ve itirazlara maruz kalmasından ve Arapların düştükleri ümitsizlikle teşdit eyledikleri terreur hadiselerinden ötürü, İngiltere Hükûmetinin, evvelce kabul ettiği taksim planından sarfınazar edeceğine dair mahallî ve İngiliz gazetelerinde şayialar intişarına sebebiyet vermiştir.

Bu şayialara bir cevap olmak üzere Koloni Nazırı Ormsby-Gore'dan Yüce Komiser Sir Arthur Wauchope'a gönderilip geçen ayın başlarında neşredilen ve diğer konsolosluklar meyanında, resmî bir tebliğ ile Konsolosluğumuza da gönderilen mektup örneğinin Fransızcaya tercüme edilmiş suretlerini ilişik olarak sunuyorum [*arşivimizde rastlanmamıştır*].

Her ne kadar, Koloni Nazırı, bu mektubunda, taksim projesinde, İngiltere Hükûmetinin musır olduğunu ihsas etmekle beraber, gerek evvelki beyanatına ve gerek Komisyon raporu dikkatle tetkik edildiği takdirde, son beyanatla Araplar lehine ehemmiyetli tadilatın derpiş edildiği göze çarpmaktadır; mesela:

1- Evvelce doğrudan doğruya bir taksimden bahsedilmekte idi. Hâlbuki bu kere mektubun bilhassa üçüncü maddesinde Filistin'in üçe taksiminden, yani "Division Tripartite"den bahs olunmaktadır. Müteakip maddelerde zikri geçen, yeni teknik komisyonunun salahiyetleri dahi nazarı dikkate alınırca İngiltere'nin, mandası altında kalacak araziye bilhassa Yahudiler aleyhine büyültmek tasavvuru sezilmektedir.

2- Ormsby-Gore bu mektubunda İngiltere Hükûmetinin, Lord Peel Komisyonu raporunu kısmen veya tamamen tatbikinde hür olduğunu tekrarlayıp, misal olarak; Yahudi mıntikasındaki Araplarla, Arap mıntikasındaki Yahudilerin mecburi mübadelesinin kabul edilmediğini bildirmektedir. Yahudilere tahsis edilen arazide mukim Arap unsuru, şimdiki halde, Yahudi nüfusuna yakın bir ekseriyet teşkil etmektedir. İleride inkişaf ettirilecek bir muhaceretle Yahudi nüfusu fazlalaşsa bile bu dar arazide, bu nispette yabancı bir unsur kitlesinin mevcudiyeti, hâkim bir Yahudi devletinin kurulmasına engel teşkil edeceği ve kurulsu bile idarede büyük müşküllere tesadüf olunacağı ve bu kitlenin daimî bir ihtilaf zemini teşkil edeceği tabii görülmektedir.

3- Projenin Parlamentoda ve Commune'de kabul ve münakaşası sırasında rapordaki tekliflerin ehemmiyetle nazarı dikkate alınması ve tatbiki tavsiye edildiği halde hükûmetin tatbikatta bu derecede kendisini serbest görerek, ileride, esasa müteallik arazi taksiminde dahi tadilat yapmaya kalkışması ihtimali, Yahudi muhitinde oldukça endişe uyandırmıştır.

Velhasıl muğlakiyeti bariz olan bu beyanat siyasi mahfillerde ve yerli ve yabancı matbuatta serdedilen fikirleri doğru bir mecraya sevk edeceğine ve münakaşalara nihayet vereceğine, bilakis fikirleri teşviş etmiş, Yahudi ve Arap muhitinde mevcut olan endişe ve kararsızlığı bir kat arttırmıştır.

Filistin meselesini, daha bidayetten beri ehemmiyetle takip ve zaman zaman tavassut teklifinde bulunmuş olan Irak Hükûmeti, Suriye'de toplanan Bludan Konferansından sonra faaliyetini fazlalaştırdığı ve bu işte öteden beri meşgul olan esbak Hariciye Veziri Nuri Sait'i İngiltere Hükûmetine yeni bir projenin takdimi için memur ettiği öğrenilmiştir. Mumailayh Şam ve Beyrut'ta Suriye ve Lübnan liderleri ve firari Müftü Hacı Emin el Hüseyini ile müzakerede bulunduktan ve kendileriyle mutabık kaldıktan sonra Mısır'a gitmiş ve Prens Mehmet Ali himayesindeki Filistin Müdafaai Hukuk Partisi ileri gelenleriyle de görüşükten sonra Londra'ya hareket etmiştir.

Buradan istihsal edebildiğim haberlere göre Nuri Sait'in Londra'daki faaliyetinin esasını, Filistin ve Şarkül Ürdün'ün Irak'a ilhakı suretiyle Kral Gazi'nin hâkimiyeti altında büyük bir Arap Krallığı tesisini ve bu suretle altı milyonu bulacak olan Arap nüfusuna mukabil daha bir milyon kadar Yahudinin hicretine müsaade ve Yahudi ekseriyeti olan yerlerde "Ademi Merkeziyet" gibi nispi imtiyazların bahşı ve İngiltere'nin kontrolü baki kalmak şartıyla kurulacak bu devletin İngiltere ile yapacağı esaslı ve şümüllü yeni bir muahede ile dostluk ve teşriki mesainin takviyesini teşkil etmektedir. Yahudiler ekalliyeti tazammun eden herhangi bir teklifi sureti katiyede kabul etmeyeceklerini daha evvelden neşr ve ilan eylemiş olmalarına ve böyle bir projenin Emir Abdullah'ın da hakkı hâkimiyetine nihayet vereceğine göre Nuri Sait'in mezkûr projesinin İngiltere siyasi mahfillerinde müspet bir akis yapması ihtimali şüpheli görülmektedir.

... Hükûmet, asayiş kuvvetlerini iki sene evvelkine nazaran on misli arttırmış ve hepsini otomobil, motosiklet ve mitralyöz gibi modern ve son sistem alat ile teçhiz eylemiş ve ihdasını evvelce bildirdiğim askerî mahkemeler şimdiye kadar yirmiye müteceviz idam kararı ve elliye müteceviz müebbet veya yirmi, yirmi beş sene gibi ağır hapis cezası vermiş olduğu halde hadiselerin önüne geçmeye muvaffak olamamıştır. ... Hacı Emin el Hüseyini'nin, Beyrut'ta daha serbest hareket ettiğini ve adeta Fransızlardan bilhassa Yüce Komiser Kont de Martel'den himaye gördüğünü, artık tevil götürmeyen bir hakikat olarak kabul etmek lazım geldiğini arzeder, derin saygılarımı sunarım.

Belge 63: Kudüs Konsolosu Ahmet Umar'ın, Filistin Tahkik Komisyonunun raporuna istinaden Sir John Woodhead başkanlığında kurulan yeni komisyonun Filistin'e geldiği, bunun hemen ardından Filistin'de ve komşu Arap ülkelerinde protestoların başladığı, Yahudilerin asayişsizlikten, ekonomik durumun bozukluğundan memnuniyetsizlik duydukları ve belirsizliğe son verecek bir karar verilmesini bekledikleri hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 2 Mayıs 1938 tarih ve 322/79 sayılı yazı.

7 Şubat 1938 tarihli ve 74/20 sayılı yazıma ektir.

Lord Peel komisyonunun raporundaki taksim tavsiyesini, esas itibariyle kabul eden İngiltere Hükûmetinin bu fikrin ne suretle mevkiî tatbiki konulabileceğinin tayini ve teknik kısımlarının mahallinde tetkiki için yeni bir komisyonun teşkil ve irsaline karar verildiğini ve bu komisyona bahşedilen şümüllü selâhiyetleri bundan evvelki yazımda mufassalan arz eylemiştim.

Sir John Woodhead'in başkanlığındaki bu komisyon, geçen ayın 28'inde Port Sait'ten hususi bir trenle Lidda'ya gelmiş ve Yüce Komiser namına Umumi Kâtip ve diğer büyük rütbeli memurlar tarafından istasyonda küçük bir merasimle karşılanmış ve tankların muhafazası altında otomobillerle Kudüs'e vasil olmuşlardır. Komisyonun Mac Thomas Reid, Sir Alison Russell ve Mr. P. Waterfield'den ibaret üç azası vardır. Yüce Komiserlik sarayında konaklayan Komisyon, mutat hilafına, merasimle konsoloslara, memurin ve ruhban reislerine ve memleket eşraf ve ekâbirine takdime lüzum görülmeden işe başlamış

bulunuyor. Sir J. Woodhead ve arkadaşlarının büyük güçlükler karşısında buldukları muhakkaktır. Alacakları kararlar ne olursa olsun tarafeyni (Arap ve Yahudileri) memnun etmeyeceğine ve yeni yeni münakaşalara, kritiklere meydan açacağına kendileri de kanidirler.

Esasta değişiklik yapılmayıp da taksimde ısrar edildiği ve bu esas üzerine yürüldüğü takdirde, Yahudilere tahsisi mutasavver küçük ve hinterlandı, yapılan şiddetli propaganda ve iki seneden beri cereyan eden kanlı hadiselerin aşıladığı kin ve garazla meşbu Arap unsuru ile muhat bir toprağın, yine uzun müddet İngiltere'nin himayesinde kalsa dahi, stratejik, demografik, politik ve bilhassa ekonomik bakımdan vaziyetinin tespitindeki müşkilat barizdir. Zaten, dökülen kanlardan, yurdun ekonomik vaziyetinin bozukluğundan, son haddine varan işsizlikten Yahudiler de bezginlik getirmiştir. Nitekim, komisyonun vürudu münasebetiyle Yahudi matbuatında neşredilen makalelerde bu bezginlik iyice sezilmekte ve son karar ne ise bir an evvel neşredilmesi ve asayişsizlikten, kararsızlıktan mütevellit tahammülfersa vaziyetlerine nihayet verilmesi talep edildiği görülmektedir.

Komisyonun ayak basmasıyla Filistin'de ve komşu Arap memleketlerinde protesto hareketleri başlamıştır. O gün, Filistin'in ekser büyük şehirlerindeki Arap dükkânları kapanmış, hükûmet Cenin, Nablus, Tulkerim, Nasıra ve Safat'ta örfi idare ilan ederek iki gün, sabah saat on birden ertesi günü saat yediye kadar halkın sokağa çıkmasını yasak etmek mecburiyetinde kalmıştır. Dağlardaki çetelerin faaliyeti kemakân bütün şiddetiyle devam edip gitmektedir.

Burada neşredilen havadislere göre, aynı gün zarfında Mısır'da, Ezher talebesinin tertip eylediği miting çok şiddetli olmuş, bir hayli Yahudi mağazası taşlanmış ve İngiltere Hükûmeti'ne protesto telgrafları çekilmiş ve intihap edilen bir heyet Başvekil Muhammet Mahmut Paşa'yı ziyaret ederek Filistin Arapları lehine müzaheret talebinde bulunmuştur. Şam'da tertip edilen ise daha büyük olmuş ve mitinge on bin kişi iştirak etmiş, taksim aleyhinde nutuklar söylendikten sonra halk, akın akın, İngiltere Konsoloshanesine giderek Hükûmetinin Filistin'de takip eylediği siyaset protesto edilmiştir.

Komisyonun faaliyeti hakkında elde edeceğim malumatı peyderpey arz edeceğimi bildirir, derin saygılarımı tekrarlarım.

BELGE 64: *Beyrut Başkonsolosu Faik Zihni Akdur'un, Kudüs Başmüfütüsü ve Arap Yüksek Komitesi Reisi Hacı Emin el Hüseyini'nin İngiltere'nin Filistin'de uyguladığı siyasete ilişkin Mustafa Kemal Atatürk'e sunulmak üzere yazdığı mektubu Hariciye Vekâletine ilettiği 19 Mayıs 1938 tarih ve 671/282 sayılı yazı.*

Atatürk'e hitaben Arap Yüksek Komitesi Reisi imzasıyla Filistin'deki İngiliz siyasetinden ve bunun tatbikatından şikâyeti mutazammın olarak Başkonsolosluğa posta ile gelen mektupla [*arşivimizde rastlanmamıştır*] tercümesi ilişik olarak takdim olundu.

Derin saygılarımla bildiririm.

Türkiye Cumhuriyeti Reisi Muazzam Kemal Atatürk Hazretlerine

Filistin'deki Arap Yüksek Komitesi, İngiltere'nin hâlen Filistin'in taksimi siyasetini takip ettiğini ve dünyanın her tarafında; Müslümanlar ve Arapların hükûmet ve heyetleri tarafından yapılan protestolara rağmen Taksim Komisyonu namında bir heyet gönderdiğini beyan etmekle kesbi şeref eyler.

İngiltere, tazip ve şiddet siyaseti takip ederek ahaliyi katil, tebit ve tevkif ederek evlerini yıkmakta ve ağır vergiler tarh etmektedir. Şehitlerin adedi ona balığ olmuştur da tebit veya tevkif edilen ulema, hükkâm, hatip, doktor ve çiftlik sahiplerinin adedi yüzlerce balığ olmuştur. Bu ise müstemlekecilik ve Yahudilik siyasetini Araplara zorla kabul ettirmek, Arapların mukavemetini kırmak ve yüz milyonlarca Müslümanın bağlı olduğu bu mukaddes memleketi Yahudileştirmek içindir.

Her taraftan yapılan protestolara ve mevcudiyetleriyle memleketlerini müdafaa uğrunda kurban olarak canlarını verenlere hiç ehemmiyet vermemesi İngiltere için şayanı teessüftür. İngiltere'nin bütün bu hareketleri hiçbir Müslüman tarafından kabul edilmeyen Yahudi arzularını tatmin içindir.

Binaenaleyh Arap Yüksek Komitesi, Filistin ahalisinin maruz oldukları bu zulümleri ve mihnetleri, Müslüman devlet ve heyetlerin arzularına İngiltere tarafından ehemmiyet verilmediğini ve mezkûr devlet ve heyetlerce kabul edilmeyen "taksim" siyasetinde ısrar İngiltere'nin ehemmiyet vermediğini yüksek makamınıza arzeder [*belge metni aynen*]. Bu kanlı faciaya nihayet verilmesi için İngiltere'ye mezkûr siyasetini terk ettirecek münasip tedbirlerin ittihaz buyrulmasını rica eder. İngiltere'yi tatbiki mümkün olmayan ve daimî iğtişâş sebebi olan bu siyasetten vazgeçirmek için aşağıdaki sureti hallin lazım olduğunu beyan ederiz:

- 1- Siyonist siyasetten vazgeçmek ve Yahudi hicretini katiyen menetmek.
- 2- Filistin ahalisine karşı yapılan şiddetli fena muameleleri bırakmak.
- 3- Ademi muvaffakiyeti İngiltere tarafından kabul edilmiş olan manda usulüne nihayet vermek.
- 4- Filistin'deki ekalliyetlerin hukukunu tamamıyla temin eden ve Filistin Araplarının istiklalini tanıyan bir muahede akdetmek.

Filistin meselesinin adalet ve hak dairesinde halli için yukarıdaki sureti hallin lazım olduğunu bildirir ve Müslüman Filistin meselesi adalet ve hak dairesinde halledilinceye kadar yüksek iltifatınızı diler.

Derin saygılarımı kabul buyurunuz.

Arap Yüksek Komitesi Reisi
Mehmet Emin Hüseyini

BELGE 65: *Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın Filistin'de bir aylık zaman zarfında meydana gelen asayiş olaylarına ilişkin olarak Hariciye Vekâletine gönderdiği 30 Ağustos 1938 tarih ve 638/160 sayılı yazı. Yazıda, asayiş ortamının önemli ölçüde kötüleşmesiyle sonuçlanan tedhiş olayları sıralanmakta, İngiliz idaresinin, Arapların silahlanmasına karşı sert ve cebrî önlemler alırken Yahudileri silahlandırdığına, ekonomik hayatın durma noktasına geldiğine işaret edilmektedir.*

Filistin hududuna Lübnan'dan geçen Temmuz ayının 25'inde girdim. O gün sabah erkenden Hayfa'da Arap halkının pazar yerinde o ayın çok ve kanlı olan hadiselerinin en feciini ve ehemmiyetlisini teşkil eden bomba suikasti vaki olmuş bulunuyordu. Yahudi teröristlere atfedilen bu suikast neticesinde masum erkek, kadın ve çocuk 60 kadar Arap ölmüş ve 100 kadarı da yaralanmıştı. Suikastın tertip şekline ve hasıl ettiği çok vahim neticeye göre bombanın vaka mahalline zamanında mütehasıs eller tarafından yerleştirilmiş olması lazım geldiğine hükmetmek icap etmekte idi. Arap halkın tabii bir intikam hissi ile mezbuhaneye ve umumi bir harekete kalkışmaması için İngiliz makamı tarafından alınan fevkalade tedbirleri o gün cereyan eden seyahatimde Hudut-Hayfa-Cenin-Nablus-Kudüs yollarında kendi gözlerimle görmüştüm. Bu yollar üzerinde münakalat kesilmişti. Beni ve eşyalarımı götüren otomobil ve kamyonetten başka ancak askerî ve zırhlı otomobillere rastlanabiliyordu. Bu umumi tedehhüşe ve İngilizler tarafından alınan sıkı tedbirlere rağmen hadisatın arkası kesilmemiş, Arapların mukabele bilmisilleri, bilhassa şehirler haricinde hemen aynı günden itibaren başlamış ve geçen bir ay zarfında pek cüretkarane mahiyetler almıştır. En az dört, beş kişinin ölümüne veya yaralanmasına sebebiyet veren kanlı hadiselerin olmadığı tek bir güne tesadüf edilememektedir. ... Buralara birer misal olmak üzere diğer birçokları arasından seçtiğim şu vakaları arzı faydalı görmekteyim:

1- 10 Ağustos'ta 15 kişilik müsellağ bir Arap çetesi güpegündüz ve seyirci Arap halkının gözleri önünde Nablus'da Barklays Bank şubesine bir baskın vermiş ve kasasında mevcut 5.020 Filistin lirasını alarak savuşmuştur. Şurasını note etmeden geçmemelidir ki İngiliz büyük askerî garnizonlarından biri şehrin yanı başında bulunmaktadır.

2- 11 Ağustos'ta Nablus mıntıkasında araştırma yapan İngiliz kıtaları hâkim noktalara, sırtlara yerleşen tedhişçi Arap çetelerinin makineli tüfenk ateşi baskınına uğramışlar ve saatlerce müsademe devam etmiştir. Makineli tüfek mermileri Nablus şehrine kadar erişmiş ve bu yüzden halktan yaralananlar olmuştur.

3- 17 Ağustos'ta tedhişçiler gene Nablus'ta Kudüs postasını soymuşlar ve Barklays Bank'a ait 2.000 Filistin lirasını gapt etmişlerdir.

4- 18 Ağustos'ta 200 kişiden fazla efradı olan ve başında meşhur sergerdelerden Abdürrahim Hacı Mehmed bulunan bir çete Athlit'teki siyasi mahpuslar kampına hücum etmiştir. Çete mahpusları kurtarmaya muvaffak olmamakla beraber bir İngiliz polis müfettişini yaralamış, kampı muhafazaya memur Yahudi polis zabitlerinden birini ailesi ile beraber dağa kaldırmıştır. Bu ailenin çocukları birkaç gün sonra serbest bırakılmış ise de zabitin ve ailesinin bırakılması için çeteler tarafından 1.000 Filistin liralık bir fidyei necat istenmiştir.

5- Gene aynı gün Kudüs'e 15 kilometre mesafede bulunan Ramallah kazasında büyük bir köy tedhişçi Araplar tarafından basılmış, halktan vergi gibi mabuz mukabilinde para toplanmış ve çetelere iltihak etmek üzere 50 gencin silah ve teçhizatları ile 10 günde hazır edilmesi bildirilmiştir. Aynı muntıkada 2.500 nüfuslu diğerk büyük bir köyü de bu tedhişçiler zenginleri muhtelif haraca tabi tutmuşlar ve yanlarında nakit olmayanlardan açık bono almışlardır.

6- 19 Ağustos'ta Akka civarında bir taharriyattan dönen bir İngiliz kıtası mükemmelen teslih edilmiş bir Arap çetesinin taarruzuna uğramış, tayyarelerin de işe karıştığı bu muharebede İngiliz tebliğlerine nazaran 37 Arap öldürülmüştür. İngiliz zayıatı zikrolunmamıştır. Aynı gün Nablus civarında da mühim müsademeler vukua geldiğinden Kudüs'ün şimaline doğru 41 kilometre ilerisinden Nablus yolu üzerinde geceleri seyrüsefer menedilmiştir.

7- Hebron kasabasına 21 Ağustos'ta kuvvetli bir çete girmiş, postaneyi ve Barklays Bank'ın oradaki şubesini basmış ve her iki binayı ateşleyerek ve üzerine gelen bir İngiliz zırhlı otomobilini tahrip ve içindikileri itlaf ederek kaçmıştır.

8- Geçen günler zarfındaki müsademelerde Arap çeteleri iki İngiliz tayyaresini de düşürmeye muvaffak olmuşlar ve bu tayyarelerin mürettebatı olan İngiliz zabitleri maktul düşmüşlerdir.

9- Çeteler faaliyetlerini şimdiye kadar intacte kalmış olan Şarkül Ürdün muntikasına da teşmil etmişler ve Bisan denilen mevkide sulama işlerinde çalıştırılan üç ecnebi mühendisi öldürmüşler, alet ve edevatı ve hatta evrakı alıp gitmişlerdir.

10- Nablus'da Yafa'ya 20 kilometre mesafedeki Ramle'de askerî garnizonun mevcudiyetine rağmen ve daha diğerk yerlerde polis ve jandarma karakollarını basan tedhişçiler zabıta memurlarından dilediklerini öldürerek silah ve cephaneleri kaçırmışlardır.

11- Çeteler Filistin'in muhtelif yerlerinde ve hatta Kudüs'ün burnu dibinde telgraf, telefon ve yüksek tansiyonlu elektrik tellerini kesip direklerini devirmişler ve bazı defalar bunları tamire gelen amele ve mühendisleri dağlara kaldırmışlardır. Musul-Hayfa petrol boruları da muhtelif yerlerinden ve hemen her gün tahrip olunmakta ve büyük zarar ve ziyanlara meydan verilmektedir.

12- Arap tedhişçileri İngiliz ve Yahudilerden maada bizzat Arap halk arasında kendi emirlerini ifa etmeyenleri, casusluk veya İngiliz kuvvetlerine rehberlik ve yardım edenleri kendi mahkemelerinde verdikleri kararlarla idama mahkûm etmekte ve bu hükümleri her gün icra etmektedirler.

13- Tren yolları ve trenler de tedhişçi Arapların tecavüzüne hemen her gün uğramaktadır.

14- Nihayet 24 Ağustos'ta Nablus ile Hayfa arasındaki Cenin kasabasında kazanın İngiliz Komiser Vekili (yani Kaymakamı) olan Mr. W. Moffat hükûmet dairesinde bir Arap tarafından tabanca ile yaralanmış ve bu memur akşam üzeri Hayfa'da hastanede ameliyat esnasında ölmüştür.

Her ne kadar intikam kastı ile Yahudi tedhişçilerin şurada burada ve bilhassa şehir içlerinde Arap halkının mütekâsif bulunduğu yerlere ve otobüslerine bombalarla taarruz ettikleri de kaydolmakta ise de aynı mahiyette tecavüzler Araplar tarafından da yapılmış ve 26 Ağustos'a kadar bir aylık bilanço, kurbanların adedi itibari ile olmasa bile, tedhiş hareketlerinin adet ve mahiyeti itibari ile Arapların faikiyet ve hatta bazı dağlık mıntikalarda hâkimiyetiyle kapanmıştır. Şu kadar ki tam Hayfa hadisesinin ay dönümü gününün ferdası, bu defa Yafa'da ve gene Arapların pazar yerinde büyük bir bomba infilak etmiş ve 80 kişi ölmüş, 40 kişi kadar da yaralanmıştır. Bu suikast üzerine galeyan eden Arap halk Yafa'daki Barklays Bank'a ve hatta komşu olan Tel Aviv'e hücum etmek istemişler ise de aralarından birkaçının canı pahasına polis ve askerın müdahalesi ile çekilmeye mecbur olmuşlardır. Bununla beraber aynı gün Filistin'in muhtelif yerlerinde kanlı aksülameller görülmüş ve birçok Yahudiler yaralanmış ve öldürülmüştür.

Yafa hadisesinin Cenin'de kaymakamın öldürülmesinden bir gün sonra olması Arap halkı arasında İngiliz makamları aleyhine dedikodulara yol açmış, Yahudilerin Araplarla meskûn bir mahalde böyle bir suikast icrasına cesaret edemeyecekleri, gerek Hayfa ve gerek Yafa suikastının hiç olmazsa İngiliz makamlarının içmazı ayn ve müşareketiyle vuku bulduğu ve bu suretle öldürülen İngiliz memurlarının ve zabitelerinin intikamının alınması kastedildiği şüyu bulmuştur. Hâlbuki bu feci suikastların hazırlanmasına müsait her türlü vasıta ve teknik elemanların, aralarında eski Alman ordusu muharipleri bulunan Yahudiler arasında bulunabileceği şüphesizdir.

Çok kanlı ve fevkalade mahiyette olan bu hadiselerin İngiliz mandater makamlarını ciddi surette meşgul ettiğine de şüphe yoktur. Asayiş ve inzibatın temini hususunda adli ve idari her türlü salahiyetle ve organlarla teçhiz olunan İngiliz Askerî Komutanlığı vazifesini ifa hususunda her türlü tedbire başvurmuştur. Bu makamın eli altında 7.500 kişilik halis İngilizlerden mürekkep ve her türlü vasıtalarla mücehhez bir kuvvet vardır. Filistin'in herhangi bir müterakki Avrupa memleketinden aşağı olmayan asfaltlı veya makadam yol şebekesi bu kuvvete arzu edilen seyyaliyeti vermektedir. Bu kuvvet[e] İngilizlerin teslih, talim ve terbiye ettikleri 3.500 kişilik muavin bir Yahudi milis müdafaa kuvveti ile polis ve jandarma kıtalarını ve Gafir denilen asker gibi mücehhez kır bekçilerini de ilave etmek icap eder. Aynı zamanda hudutların kontrolü de takviye edilmiş bulunuyor, ezcümle Lübnan-Suriye hududunda otuz metre derinliğinde bir örgü mâniası kurulmuş ve geçen ay zarfında bu iş bitmiştir. Fransız murakabası altında olarak Lübnan ve Suriye jandarmasının da bu kontrole kendi taraflarından fiilen iştirak ettikleri muhtelif zamanlarda silah kaçakçılarının yakalanmaya başlanmasından anlaşılıyor.

Diğer taraftan hadiseler vuku buldukça İngiliz makamatının urfi bir şekilde yalnız tedhişçiler üzerinde değil bunların faaliyet icra ettikleri mıntikalara tesadüf eden Arap halkı üzerinde yaptıkları tazyik tahammülü aşmaktadır. Mesela Nablus'da bankanın soyulması üzerine askerler şehri kuşatmışlar, halkı kâmilen evlerinden çıkararak 12.000 kişilik bir kitle teşkil eden erkekleri bir

kampa götürmüşler, hüviyetlerini tahkik bahanesiyle kendilerini sıkıştırmışlar ve aralarından 60 kişiyi tevkif etmişlerdir. Cenin’de ise kaymakamın katli vesile edinilerek ve halkın da bu harekete yardım ettiği iddia olunarak 112 ev asker tarafından kâmilen yıkılmış ve güya bu suretle dar olan sokaklar genişletilmek istenmiştir. Hadiselerin vuku bulunduğu köy ve kasabalar halkı müşterek nakdî cezalara çarpılmış ve bu suretle halktan binlerce İngiliz lirası (Filistin lirası) toplanmıştır. İngiliz askerî mahkemeleri üzerinde ufak bir tabanca ve hatta fişenk çıkan her Arabı idama mahkûm etmekten ve hükmü derhâl icra etmekten çekinmemektedir. Buna mukabil yukarıda arzettiğim veçhile müdafaai nefisleri için Yahudiler teslih edilmekte ve kendilerine bu hususlarda daha müşfikane muamele tatbik olunmaktadır.

Bir taraftan “Millî Mücadele” ilan eden tedhiş çetelerinin bedeni ve mali tazyiklerine uğramakta olan Arap halkının diğer taraftan İngiliz makamlarının işitilmemiş tazyiki altında bunalması derecesini düşünmek icap eder. Bu tazyiklerin ne dereceye kadar müessir olduğu bilinmezse de halktaki aksülamel birçok köy halkının köylerini bırakıp dağlara ve çetelere sığınmaları ve katılmaları ile hissedilmektedir. İktisaden ezgin ve bitkin ve umumiyetle fakir olan Arap halk meyusiyet içindedir. ... Halk arasında mücahit telakki edilen tedhişçilerin miktarının şimdiden 7.000’i geçtiği, bunların muntazam askerî ve idari teşkilata tabi olduğu, başlarında Osmanlı ordusu zabitlerinden erkâniharpler bile bulunduğu, makineli tüfenklerden maada tayyarelere karşı hususi harp eslihasına malik oldukları, dağlarda ihtilal mahkemeleri kurdukları, Suriye’den, Irak’tan, Mısır’dan ve hatta maktullerin üzerinde bulunan yepyeni İngiliz eslihası ve cephanesine göre bazı İngiliz mahafilinden yardım gördükleri ağızdan ağıza dolaşmakta ve bu da millî isyan hareketi havası yaratmaktadır.

Memlekette münakale emniyeti kalmadığı için ticari ve iktisadi hayat durmuş gibidir. Geçen aydan beri tedhişçiler yollarda lağımlar kazmaya ve asker ve Yahudi nakil vasıtalarını dinamitle imha etmeye de başlamışlardır. Tedhişin umumi tesirleri de elle tutulacak bir hale gelmiştir: Araplar polis ve zabıta teşkilatına girmemekte ve hatta buralardan çıkmakta, zengin Araplar, eski Belediye Reisi Ragıp Bey Enneşaşi gibi kimseler tayyare ile Filistin’i terk etmektedirler.

Saygılarımla arz ederim.

BELGE 66: Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan’ın, çalışmasını gizlilik içinde sürdüren John Woodhead Komisyonunun Filistin’den ayrılması, İngiltere Sömürgeler Nazırı Malcolm Macdonald’un Kudüs’e seyahati ve Londra basınının Filistin’deki duruma ilişkin yayınları hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 30 Ağustos 1938 tarih ve 639/161 sayılı yazı. Yazıda, Arap milliyetçilerinin, İngiltere’nin tedhiş olarak gördüğü olayları direniş olarak addetmeye devam ettiği, İngiltere’nin Filistin’de Arap ve Yahudileri birlikte memnun edecek bir çözümle ilgilenmediği ve Filistin’e Akdeniz ve Hindistan’a ulaşım yollarının ve Musul petrollerinin güvenliği açısından sağladığı stratejik değer olarak baktığı değerlendirilmelerine yer verilmektedir.

Bugünkü tarihle takdim ettiğim 638/160 sayılı raporunda geçen bir aylık müddet zarfında Filistin ahvalinin nasıl bir safhaya girdiğini arza çalışmıştım. Bütün o vekayii müvellidi şüphesiz ki Filistin'in siyasi mukadderatının tayini keyfiyettir.

Selefimin 4.5.1938 tarihli ve 351/57 sayılı raporunda arz ettiği veçhile Lord Peel Komisyonunun raporundaki Filistin meselesine mütedair hal şekli projesinin teknik ve pratik esaslarının tetkik ve tespiti için buraya gönderilmiş olan John Woodhead Komisyonu takriben iki aylık mesaiden sonra 3 Ağustos'ta Filistin'i terk etmiştir. Komisyon çalışmalarını son derece gizli olarak yapmış ve gazetelere aksedebilen haberlere göre başlıca alakadarları ve bilhassa Arap milliyetçilerini de dinlemiş ve hatta bunların kendisine tevdi ettiği mufassal bir memorandumu birlikte götürmüştür. Bu tali Komisyonun Peel Komisyonunun raporunda varılan conclusion'lardan ayrılmayacağı tabii olmakla beraber memleketteki vaziyet hakkında Londra'yı daha etraflıca tenvir edecek malumat topladığı söylenmektedir. Hatta komisyonun bu malumatını aldıktan sonra Londra'nın Filistin'in mukadderatı hakkındaki kararını vereceği ve bunun üzerine efkârı umumiyenin tenvir olunacağı ümit ediliyordu.

Hâlbuki Woodhead Komisyonu Londra'ya varmadan ve hiçbir em[er]ar[e] ve delil mevcut olmadığı bir sırada Müstemlekeler Nazırı Malcolm Macdonald adeta bir week-end'den istifade ediyormuş gibi 6 Ağustos Cumartesi günü tayyare ile Kudüs'e gelmiş ve pazar günü akşamı aynı vasıta ile dönmüştür. Nazır Ali Komiserle Filistin Askerî Komutanı General Heining [Robert Haining] ve bazı yüksek daire şefleri ile temas etmiştir. Bu devlet adamı bu kısacık seyahati esnasında eski Kudüs şehrinde Ömer Camiini, Ağlama Duvarı'nı ve İsa Peygamberin mezarını ziyaret etmiş ve tayyaresi ile uçmak suretiyle Samarin ve Galile mıntıklarını da gözden geçirmiştir. Ali Komiserlik tarafından bu hususta neşrolunan tebliğde kısaca Müstemlekeler Nazırının hâlihazır vaziyeti üzerinde kendisi ile görüşmek üzere Ali Komiseri görmeyi hararetle arzu ettiğinden ve Ali Komiserin ahval dolayısıyla Londra'ya gidemeyeceği tabii bulunduğundan parlamento tatilinden bilistifade gelerek kendisi ile ve General Heining ile görüştüğü ve bu görüşmelerde Polis Umumi Müfettişiyle diğer bazı büyük memurların hazır bulunduğu, Ali Komiserin bir gün evvel şu ufak notu bırakarak gittiği tebliğ olunmakta ve not da ilaveten neşrolunmakta idi. Nazırın bıraktığı not aynen şu cümleleri ihtiva etmekte idi: "Ben ve Ali Komiser daimî bir surette (kablo ve muhaberat gibi vasıtalarla) temasdayız. Bununla beraber Filistin'deki vaziyet hakkında uzunca görüşmek üzere Ali Komiser ve General Heining ile buluşmanın muvafık olacağını düşündüm. Bizler ve daha bir çoklarımız her ikisinin de vatanı olan Filistin'de iki milletin lehine olarak, adalet esasına müstenit bir şekilde sulh ve sükunu iadeye çalışmaktayız. İleride de gayretlerimizi bu gaye uğrunda sarf etmeye çalışacağız."

Bu tebliğden istihraç olunabileceğine göre Müstemlekeler Nazırının ziyaretinin esas amili Filistin'deki huzur ve asayişsizlik olmuştur. Filhakika Londra'da bir İngiliz gazetesine aksettiğine göre Ali Komiserin tedhiş hareketini durdurmak üzere kendisine bütün salahiyetlerin verilmemesi halinde istifa

edeceğini hükûmete bildirmiş olması bu ani seyahate sebep olmuş ve bu ziyareti müteakip her türlü şiddet ve kuvvet kullanılması suretiyle tedhişçiliğin önüne geçmeye karar verilmiştir. Mahallî matbuattan Yahudilerin organı olan Haaretz gazetesi İngiliz devlet adamının ziyaretini müsait bir şekilde ve mutedil bir lisanla tefsir ve izaha çalışmış ve nazırın Filistin'e "iki milletin memleketi" demiş olmasını tebarüz ettirerek Arap efkârı umumiyesinin büyük bir kısmının da bu şekilde düşündüğünü yazmış ve bu ziyaretin bütün Filistin halkı için müsait bir değişikliğe mukaddeme olması temennisini izhar eylemişti. Arap milliyetçilerin organı olan "Eddifa" gazetesi ise nazırın seyahatinin ani olması ve İngiliz matbuatı tarafından bile haber alınmamış bulunması vakıası üzerinde tevakkuf ettikten sonra çetelerin en çok faaliyet göstermiş oldukları mıntıklar üzerinde bir uçuş yapmış olmasına hususi bir ehemmiyet atfetmekte ve İngiltere'nin Filistin siyasetinin muammalı ve mütehalif olduğunu ve bu itibarla en kötü neticeleri doğurmuş bulunduğunu, 1930'da Yahudilerin şefi olan Weissmann'ın teşvikiyle Araplar aleyhine taziyik siyasetine başlanmış olmasının o zaman Kabine Reisi olan Ramsey Macdonald'ın devrine tesadüf ettiğinin bu ziyaret vesilesiyle Araplar tarafından hatırlanacağını yazmakta idi. Bu Arap gazetesine göre Filistin İngiliz Nazırının söylediği gibi iki milletin değil tek bir milletin, Arap milletin vatanıdır ve Arap milletiyle İngiliz Hükûmeti arasında mevcut olan noktai nazar ihtilafı da bu tek noktadan ibarettir.

Müstemlekeler Nazırının hareketinden sonra o akşam Ali Komiser radyoda çeyrek saat süren bir hitabede bulunmuş, aglebi ihtimal nazırın ziyaretinin vukuundan evvel hazırlanmış bulunan bu hitabesiyle halkı İngiliz Hükûmetinin komisyonları dinledikten sonra vereceği kararı sabır ve sükunetle beklemeye davet etmiştir. İtiraf etmek icap eder ki bu davete Arap milliyetçileri hiçbir iltifat göstermemişler ve tedhiş hareketi gittikçe şiddetini arttırmaktan kesilmemiştir.

Arap nasyonalistler halkın bir nevi ayaklanması gibi gösterdikleri tedhiş hareketine İngiliz makamlarının almakta oldukları ve alacakları şiddetli tedbirlerle değil millî Arap emellerinin anlaşılması ve tahakkuk ettirilmesi ile nihayet verebileceklerini ve Yahudilerin de müktesep haklarına riayet olunarak kendilerine bir azlık hukuku bahşedilebileceğini telkin etmekten fariğ olmamaktadır. Şu nokta da dikkate şayandır ki İngiliz siyasi mahfelleri Arap nasyonalistlerinin müfrit isteklerine karşı Arap mutedil mahfellerine mal ettikleri bazı telkinleri de Londra matbuatında neşretmeyi ihmal etmemektedirler. Bu meyanda bu gazetelerde görülen ve Londra'daki Arap Ofisi Reisi olan Hristiyan Araplardan Dr. İzzet Tanusi'nin beyanatı vardır. Bu beyanatla telkin olunan Filistin davasının hal şekli şu maddelerde hülasa edilmiştir:

1- Filistin ahali, Arap ve Yahudi, bu memleketin müşterek sahibi telakki olunmalıdır,

2- Cins ve mezhep tefrik olunmaksızın siyasi, içtimai ve dinî haklarda da müsavat esasına müstenit millî bir hükûmet kurulmalıdır,

3- Bu millî hükûmet azlıkların hukukunun siyaneti temin olunmak şartı ile Filistin halkını teşkil eden unsurların kemmi ehemmiyetleri nisbeti gözetilerek meydana getirilmelidir,

4- Teşekkülünden sonra bu hükûmetle İngiltere arasında Irak ve Mısır'la olduğu gibi bir anlaşma akdolanmalıdır,

5- Manda idaresi bu anlaşmanın akdi ile nihayete ermeli ve Büyük Britanya Yahudilere millî bir yuva tesisi hakkındaki mecburiyetini yerine getirmiş addolunabileceğinden bu anlaşmanın imzasına değin Yahudi muhacereti durdurulmalıdır.

Bu mutedil hal şekli telkinleri gene Londra matbuatında ara sıra görülen ve İngiliz menafiinin her şeyden üstün olduğunu gösteren müfrit neşriyatla karşılanmaktadır. Bu meyanda Londra'dan bura gazetelerinde tebliğ olunduğuna göre "Evening Standard" gazetesi Filistin'in taksim projesinin artık tahakkuk edemeyeceğinin anlaşıldığını ilan etmekte ve Tel Aviv'le Lübnan hududu arasında sahilin 2.500 mil murabbalık mahdut bir mıntikasına münhasır bir Yahudi hükûmeti teşkil olunarak memleketin diğer kısımlarının kayıt ve şartsız olarak İngiliz mandası altında ipkasını teklif etmektedir.

Bununla beraber İngiliz matbuatı Arap nasyonalistlerinin ve hatta doğrudan doğruya tedhişçilerin dileklerine de makes olmakta bir mahzur görmemektedir. "News of the World" muhabiri gazetesine gönderdiği bir yazıda tedhişçiler arasında bir gece kaldığını ve bunların şeflerinin Filistin'de her türlü tedhiş hareketine son vermek için: A- Yahudi muhaceretinin derhâl kesilmesinin, B- Arapların bir Yahudi ekseriyeti olmasını katiyen kabul edemeyeceklerinin teslim olunmasının, C- Yahudilere arazi satışının yasak edilmesinin, D- Filistin'in taksimi projesinden vazgeçilmesinin şart olduğunu beyan ettiğini ilan etmektedir. Muhabir bunlardan başka aynı şefin Arapların davalarının haklı olduğuna ve nihai zaferi elde edeceklerine kani olduklarını da bildirdiğini kaydetmekte ve Arapların İngiliz adaletini takdir etmekle beraber Filistin Hükûmeti tarafından takip olunan politikaya kızmakta olduklarını ve binaenaleyh İngiltere Hükûmetinin Araplar ve alelumum Filistin davasında bir dostluk ve adalet fikri ile hareket etmesi lazım geldiğini ilave eylemektedir.

Bir taraftan Müstemlekeler Nazırını göndererek mahallinde vaziyeti tetkik ettirmeyi ve şimdiki hale karşı şiddetli ve daha kuvvetli tedbirler almayı ihmal etmeyen İngiltere Hükûmetinin bu sistemli neşriyat ve telkinleriyle neye varmak istediğini anlamaya çalışmak güç değildir zannındayım. Muhakkak olan bir şey varsa ne Arap ne de Yahudi müfritlerin arzularını tatmin etmeyi aklından geçirmeyen İngiliz devlet adamlarının maksatları evvelemerde memlekette emniyet ve sükûnun tesisi ve Akdeniz, Hindistan yolları ve Musul petrol boruları hâkimiyetini devamlı bir şekilde temin için en uygun bir hal şeklini Filistin ve bilhassa Arap efkârı umumiyesine kabul ettirilmesidir. Ciddi ve nazik bir safhaya giren ve bazı ecnebi devletlerin idamesinde menfaat gördükleri bizzat İngiliz resmî ağızlarından söylenen Filistin ahvalinin normalleştirilmesi için mevcut kuvvetlere yeniden bir livalık piyade ve 250 kadar polis İngiliz kuvvetlerinin ilave olunacağı ve bunların İngiltere'den hareket etmiş oldukları gazetelerde görülmektedir. Diğer taraftan gene Londra'dan bildirildiğine göre Mandalar Komisyonu Filistin hakkındaki raporunu Milletler Cemiyetine göndermiş ve bu vesikada alınan tedbirlere rağmen 1937'de mandater hükûmet tarafından tahmin

olduğu veçhile vaziyetin değişmemiş olduğunu, Arapların tecavüz, tehdit ve sabotajlarında devam ettiklerini, bununla beraber Kudüs'te asayişin iade edilmiş bulunduğunu ve asayişsizliğin Filistin'in şimalinde temerküz ettiğini ve bu itibarla Yahudi muhaceretinin tahdidine mecburiyet hasıl olduğunu ve Commission Royale tarafından tavsiye olunan ıslahatın tatbikine başlandığını bildirmektedir.

Bu böyle olmakla beraber tedhişçi namı ile anılan mücahitlerin faaliyeti durmamakta ve bunların cüretleri ve muvaffakiyetleri Araplar arasında kendi kendine yayılan bir popülarite husule getirmekte ve bu da Arap memleketlerinde son zamanlarda görülen milliyetçiliğin şuurlaşmaya başladığını göstermektedir. O kadar ki birkaç günden beri Filistin'de Araplar arasında, tedhişçilerin emriyle, fes yerine agel ve kefiye giyilmeye başlanmış ve bu hal çocuklara kadar sirayet etmiş, hatta bugünkü gazetelere göre fesini atıp bu millî Arap başlığını giymeyen bir Ermeni bir Arap polisinin gözü önünde öldürülmüştür.

Keyfiyeti arz ile saygılarımı sunarım.

BELGE 67: Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın, Filistin'de asayiş olaylarının sürdüğü, İngiltere Avrupa'daki sorunlarla daha fazla meşgul hâlde gelirken Arap ülkelerinin Filistin konusuna olan ilgisinin arttığının görüldüğü hususları dâhil, iç ve dış siyasi durum hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Eylül 1938 tarihli [ve 682/181 sayılı] yazı.

30 Ağustos 1938 tarihli ve 639/161 sayılı raporuma ektir:

Filistin'de umumi bir anarşi halini alan vaziyet, şu sıralarda merkezî Avrupa işleriyle pek fazla meşgul olduğu anlaşılan İngiltere'nin alakadar siyasi mahfillerini telaşa düşürmüyor gibi görünmektedir. Nitekim Londra'dan 5 Eylül'de verilen bir ajans telgrafı Filistin Taksim Komisyonu namıyla anılan ikinci teknik komisyonun raporunun neşrinin teşrinisaniye bırakıldığını bildirmektedir. Yalnız 9 Eylül'de "Daily Telegraph"ta Kudüs muhabininin imzası ile intişar eden bir makaleden vaziyetin vahametine rağmen hükûmetin tedhiş hareketini neye mal olursa olsun tenkil etmeye karar verdiği anlaşılmaktadır. Muharrir Filistin'de hükûmetin girişeceği ve şu ana kadar ciddi bir eseri görülmeyen tenkil hareketinin tatbikatına zarar vermemek kaydıyla bu kararın tafsilatı hakkında fazla malumat ilave etmemektedir. "Daily Herald" gazetesinin de gene Filistin'deki muhabinine atfen buradaki vaziyet hakkında intéressant bir makale neşrederek isyan hareketinin teşkilatı, sabık Müftünün bu hareketteki rolü ve hareketin nakdî membaraları üzerinde izahat verdiği mahallî gazetelere aksetmişti. Gene Londra'dan 5 Eylül'de bildirildiğine göre "News Review"da intişar eden bir makalede Filistin hadiselerinin bütün Arap memleketlerinin umumi bir kıyamına müncer olacağını, geçen sene toplanan ve içinde Mısır murahhası da bulunan Millî Arap Kongresinde bütün Arap ülkelerinin 400 kadar murahhası bulunduğunu ve toplantıda verilen gizli kararların tatbikine geçileceğini, İngiltere'nin müttefiki olan Şarkül Ürdün'de de isyan tahrikâtı başlamış olduğunu ve bu isyan hareketine yardım maksadıyla Hicaz'da asker topladığını yazmıştır.

Filhakika burada millî bir isyan hareketi halini almış olan tedhiş ve isyan hareketiyle komşu Arap memleketlerin pek fazla alakadar oldukları gazetelere akseden haberlerden anlaşılıyor. Mısır'da toplanacak parlementaire Arap Kongresine bütün Arap memleketlerinden murahhaslar geleceği ve müzakerelerin hararetle olacağı tahmin olunuyor. Mısır Hükûmeti bu kongreye resmen iştirak etmemeye karar vermiş olmakla beraber nim resmî olarak Mısır mebuslarının toplantıya iştirak edecekleri haber verilmektedir. Diğer taraftan Filistin'in Arap kadınları namına Milletler Cemiyetine, İngiliz Ali Komiserine ve New York'ta toplanacağı söylenen Arap Konferansına Filistin ahvali hakkında bir muhtıra gönderildiğini Arap gazeteleri yazmıştır. Geçen raporumda adı geçen Londra'daki Arap Ofisi Şefi Dr. İzzet Tannus'un hâlen tebdilihava maksadıyla bulunduğu Lübnan'da boş durmadığı ve Filistin meselesinin her hâlde Araplar lehine hallolunacağını işaa ettiği görülmektedir. Emir Abdullah'ın da Araplarla İngilizlerin arasını bulmak için gayretler sarf ettiği söyleniyor. Yollar açılır açılmaz kendisini ziyaret etmek istediğim Emirden bu hususta almaya çalışacağım malumatı arzedeceğim tabiidir. Şu kadar ki halen şüpheli hareketlerin başladığı Şarkül Ürdün ile Kudüs arasındaki asfalt yol mühim bir geçit noktasından dinamitle yıkılmış ve daha birçok noktalarda tahribat yapılmıştır. Dün oralara kadar yaptığım bir otomobil gezintisinde tahribatı gözümle gördüm. Bunla beraber çölde İngilizlerin bir mesnedi olan Emir Abdullah'ın 1.800 kadar yeni asker topladığı ve hudutta tertibat almaya azmettiği ve bu vaziyeti gören birçok mutedil Arapların Filistin'den şimdilik oralara sığındığı bildirilmektedir.

Hadisatı yakından takip eden ve derin vukufu olan Amerika Başkonsolosu Filistin'deki tedhiş ve isyan hareketinin iyi ve metotla idare edilen bir millî hareket olduğu, halkın kayıt ve şartsız olarak bu harekete müzahir olduğu, Müftünün ve Şam'da müteşekkil Filistin'i müdafaa komitesinin, Fransızların bütün teminatına rağmen harekâtı manen ve maddeten beslediği kanaatindedir. Gün geçtikçe buradaki hareketlerin millî bir mücadele hâlini aldığını kabul etmek gerçekten icap etmektedir. Beyrut'ta bulunan Müftünün Fransız emniyeti tarafından sıkı murakabe altında bulundurulmakla beraber ve hatta son zamanlarda evinde taharriyat bile yapılmış olmasına rağmen memleketindeki millî hareketle alakadar olduğuna inanmak zarureti vardır. Halkın tedhiş ve isyan hareketine zahir olduğu ise vakıalarla sabittir. Tedhişçilerin emirleri çarşılarda tellallarla ilan edilmekte ve bu emirler Arap halkı arasında İngiliz makamlarının emirlerinden ziyade ve süratle yerine getirilmektedir. Geçen raporumda agel ve kefiye hareketini arzetmiştim. Halen Filistin'de Hristiyan Araplar ve hatta Ermeniler de dâhil olmak üzere fesli bir kimse kalmamıştır. Belediye reislerinden, hâkimlerden ve hatta İngiliz hizmetinde bulunan memurlardan en ufak çocuklara kadar her Arap veya Arap kültürünü benimsemiş fert millî çöl başlığını taşımaktadır.

Yeni koloniler bile tesisinden geri kalmayan Yahudi âleminde ise bir nevi tevekkül ve atıye itimat haleti görünüyor. Kudüs'teki Yahudi Ajanlığı merkezi umumisinin siyasi büro müdürü olan zat evvelki gün ilk defa ziyaretime gelmişti. Hoşamedide bulduktan sonra Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin Konsolosluğu Başkonsolosluğa irtika ettirmiş olmasını Filistin'e verdiği ehemmiyete atfedişlerini ve bundan mütehassis bulduklarını, İzmir Enternasyonal

Fuarında kendilerine gösterilen hüsnü kabule ve bilhassa Başvekilimizin lütfen gösterdikleri alakaya müteşekkir olduklarını söyledi. Münasip şekilde mukabelede buldum ve fırsattan bilistifade siyasi vaziyet hakkındaki mütalaasını sordum. Ortalıktaki asayişsizliğin, tedhiş harekâtının huzur ve emniyete, iktisadiyata verdiği büyük zararları kabul etmekle beraber bu hadiselerin siyasi netice üzerine müessir olamayacağı kanaatinde bulunduğunu, Filistin'in siyasi mukadderatının tebellür ve taayyün etmesinin beynelmilel ahvalin, merkezî Avrupa ve Akdeniz vaziyetinin tavazzuhundan sonra mümkün olabileceğini, esasen İngiltere Hükûmetinin kati hattihareketinin de bilinemediğini ve binaenaleyh herhangi bir kehanette bulunmanın nabemevsim olduğunu cevaben ifade etti. Filhakika Haaretz gazetesi siyonizmin şefi olan Dr. Haim Weizmann'ın Londra'da Taksim Komisyonu tarafından dinlendiğini ve buradan Londra'ya giden Hahambaşının da bu komisyonla temasa geçtiğini yazmıştır. Bu gazeteye aksettiğine göre müfrit siyonist mahafil Kudüs Yahudilere kalmak şartıyla taksime de razı olmaktadır. Bu mutedilane tezahürler Kudüs'e tayin olunan Arap Belediye Reisinin vazifesine başlaması sırasında riyaset makamını vekâleten idare eden Yahudi M. Auster tarafından söylenen sözlerle de teyit olunmuştur. Malum olduğu üzere Kudüs Belediye sabık reisinin Müftü hadisesinden sonra nefyedilmesi ve hapsolunması üzerine bu makam uzun müddet açık kalmış ve ekseriyet şehirde Yahudilerde olduğu için yerine bir Yahudi tayini siyonistler tarafından musırren istenmişti. İngiliz Ali Komiseri Yahudilerin bu taleplerine kulak asmayarak bir Arap belediye reisi aramakta, ancak yaptığı teklifler Araplar tarafından reddolunmakta idi. Müstemleke Nazırının geçen ay vaki ani ziyaretinde bu mesele de mevzubahis olmuş ve İngilizler Araplar tarafından bu vazife kabul edilmediği takdirde bir İngilizin tayin olunmasına mecburiyet hasıl olacağını ilan etmişlerdir. Nihayet sabık Belediye Reisi Dr. Hüsnî Halidi'nin kardeşi olan ve hâkimlik eden Halil Halidi, muhakkak ki nasyonalistlerin muvafakatini alarak, bu vazifeyi kabul etmiştir.

15 gün zarfındaki haricî ve dâhilî siyasi vaziyetin bundan ibaret olduğunu saygılarımla arzeylerim.

BELGE 68: Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın, Filistin'de asayiş ve tedhiş olaylarının artarak sürdüğü, İngiliz idaresinin cebri yöntemlerle durumu kontrol altına almaya çalıştığı hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Eylül 1938 tarihli [ve 683/182 sayılı] yazı.

30 Ağustos 1938 tarihli 638/160 sayılı raporuma zeyildir [bkz. Belge 65]:

175 sayılı telgrafnamemde arzettiğim veçhile son on beş gün zarfında yeniden bir miktar İngiliz polisiyle askerinin İngiltere'den getirilmiş olmasına ve tedip ve tecziye hareketlerinde gittikçe şiddetli davranılmasına rağmen Filistin'in hemen her tarafında emniyetsizlik ve asayişsizlik daha bariz bir şekil almış ve gittikçe de hükûmetin umumi bir aciz ve iktidarsızlık içine düştüğünü gören nasyonalist Araplar, tedhiş çeteleri, birçok yerlerde halkın da iştirakiyle faaliyetlerini şimdiye kadar iştirilmemiş bir cüretkârlıkla arttırmışlardır.

Tedhiş, sabotaj ve amme kuvvetlerine karşı mevzii isyanlar şeklinde tezahür eden bu faaliyetler geçen on beş günlük devre esnasında en çok Tel Aviv-Yafa-Lyddada mıntıkasında tekâsüf etmiştir. Bu mıntıkada Yafa şehrinde, bilhassa birbirine bitişik olan Yafa-Tel Aviv hududu üzerinde Yahudilere, muhalif kalan veya casusluk ettiğinden şüphe olunan bazı Araplara, nakil vasıtalarına, polis ve hatta asker kuvvetlerine karşı bomba, dinamit ve silahla Araplar tarafından tecavüzlerde bulunulmuştur. Artık bütün Filistin Arapları istisnasız agel ve kefiye giydikleri için bu başlıkla tecavüz ika edenlerin dağlardan inen tedhişçiler mi yoksa şehirdeki halktan bir kısım mı olduğunu tefrike imkân kalmamıştır. Hadiseler bugüne kadar ardi kesilmeksizin devam etmektedir. Mevzubahis müsellesteki mühim hadiselerden bazıları arzedeyim:

3 Eylül'de Yafa-Tel Aviv sınırında Araplar tarafından atılan bir bomba patlayarak 9 Yahudinin yaralanmasına sebep olmuştur.

7 Eylül'de Lydda-Yafa demiryolu üzerinde bir köprü Araplar tarafından dinamitle tahrip edilmiştir.

Aynı tarihte müsellaah bir çete Yafa şehrinde bir Yahudi deniz acentesine girerek iki Yahudi memuru tevkif ve kasadaki paraları gasbetmiştir.

Aynı gün bir Yahudi mağazasını yakmak isteyen halk ile polis arasında müsademe olmuş ve müsellaah Araplar belediye dairesine girerek 41 Filistin lirasını alıp gitmişlerdir. Gene bu gün Lydda şimendifer istasyonunu basan çeteler orada bulunan mühim miktarda traversi yakmışlardır.

9 Eylül'de Yafa Arap halkının serkeşliği devam etmiş, Tel Aviv hududunda bir Yahudi mağazası yakılmış, Tel Aviv'e bir kamyonla götürülen ekmeklerin üzerine lysole dökülmüş, bir bomba atılmış, Tel Aviv sınırı üzerinde Araplarla polis ve asker arasında müsademeler olmuş, Araplar tarafından bir Musevi mabedi yakılmış ve Yafa Polis Karakoluna ateş açılmıştır. O gün memleketimizden bazı sınai müesseselerde tetkikat yapmak üzere gelmiş olan iki ziraat mütehasssımızı görmek ve kendilerine delalette bulunmak üzere Tel Aviv'e gitmiştim. Giderken vaziyet normal gibi idi, aynı gün saat 16'da dönerken Yafa'da bütün dükkânlar kapalı ve sokaklar teptenha idi.

Bu tarihlerde Lydda Şimendifer İstasyonu tedhişçilerin devamlı taarruzlarına uğramış, buradaki tamir atölyelerinde çalışan Yahudi mühendis ve memurlar öldürülmüş, istasyonla Yafa arasındaki hat üzerine bir tren yoldan çıkarılmış ve Lydda Postanesi ateşe verilmiştir.

Yafa-Kudüs yolu üzerinde Kudüs'e çok yakın mesafelerde de tedhiş hareketleri fazlaşmış, çeteler birçok defalar Resülayin-Kudüs su yolu üzerindeki pompa istasyonlarına ve bunları bekleyen polislere silahla tecavüz etmişlerdir. Bu yol üzerinde birçok İngiliz ve Yahudi otobüsüne silahla taarruzlarda bulunulmuş, yaralanan ve ölenler olmuştur. Yafa şehrinde tedhişçiler Gümrük dairesini basarak 400 Filistin lirasını gasbedecek kadar cüretli hareketlerde bulunmuşlardır.

Tedhiş çeteleri Gazze ve Birüssebi'de de çok cüretli baskınlar yapmışlar, postaneleri ve polis karakollarını ve gümrük dairelerini soymuşlar ve binaları

yakmışlar, polislerin silahlarını almışlardır. Yafa, Akka ve Taberiye taraflarında da kanlı hadiseler olmuştur. Habron'da hükûmet doktorunu dağa kaldıran çeteler bunlara kendi yaralı ve hastalarını tedavi ettirdikten sonra kendilerini serbest bırakmışlardır.

Tedhişçilerin memleketin her tarafına şamil olan sabotaj hareketleri geçen 15 gün içinde de demiryolların, köprülerin, asfalt yolların dinamit ve lağım koymak suretiyle tahribi, elektrik ve bilhassa telgraf ve telefon tellerinin kesilmesi, direklerinin sökülmesi, su yollarının bozulması ve petrol borularının delinerek ateşlenmesi, yeni Yahudi kolonilerinde bazen miktarı binleri aşan portakal ve limon fidanlarının sökülmesi şeklinde devam etmiştir. Halkın da iştirak ettiği bu umumi sabotaj birçok defalar Kudüs ile diğer şehirler arasındaki muhabere ve muvasalanın büsbütün kesilmesini mucip olmuştur. Mesela 15 Eylül'de posta gelememiştir. Tedhiş çeteleri gittikçe muayyen ve muntazam metotlarla hareket etmektedir. Edindiğim malumata göre bunlar halk arasında ve bilhassa köylerde ihtiyat ve muavin kuvvetler teşkil etmekte ve sabotaj hareketlerinde bunlardan istifade etmektedirler. Mesela 6.000 küsur portakal fidanının sökülmesini intaç eden harekette çeteler o civardaki köylerden mükellef amele mahiyetinde onar kişi almışlar ve bunlar fidanları sökerken kendileri de pusu kurarak gelecek polis ve asker kuvvetlerini beklemişlerdir.

Bu 15 gün zarfında çetelerin Filistin'in muhtelif mıntkalarında polis karakollarına, polis ve asker devriye ve kıtalarına, hatta askerî kamplara ve tayyare meydanlarına silah, bomba ve dinamitle yapmış oldukları tecavüzlerin gazetelere intikal etmiş olanlarının 25 adedini geçtiğini arzedersen bu tecavüzlerin ehemmiyetini tebarüz ettirmiş olurum zannındayım.

Geçen ay zarfında nispeten sakin kalan Kudüs şehri ile civar bu 15 gün içinde müsellaah Arap nasyonalistlerinin sık faaliyetine sahne olmuştur. Eski Kudüs'te, kale içinde, Arap Hristiyan mahallesinde muhalif veya hain tanınan Araplar, polisler ve bekçiler öldürülmüş, Zeytindağı'na giden Yahudi otobüslerine tecavüz edilmiş, bu civarda askerle çeteler arasında müsademeler olmuş ve İngiliz polis ve askerinin şehrin bu kısımlarında aldığı şiddetli tedbirleri protesto için halk sokaklarda toplanmış ve bazı hadiseler vukua gelmiştir. Tedhişçiler Kudüs-Nablus yolu üzerinde ve Kudüs'e 15 kilometre mesafede Ramallah kasabasına bir gece baskını yapmışlar ve karakola ateş etmişlerdir. Ertesi günü otomobille oraya yaptığım bir gezinti esnasında halkla münasip surette konuştum. Anlattıklarına göre mücahitler iki, üç yüz kişilik bir muntazam kuvvet halinde şarkı söyleyerek şehre girmişler ve ondan sonra karakola ateş etmişlerdir. Nihayet tedhiş çeteleri Kudüs'e 9 kilometre mesafede ve askerî garnizona 6 kilometre yakınlıkta Beytellehem kasabasını 13/14 Eylül gecesi basarak postaneyi soyduktan sonra hükûmet, posta, polis ve diğer bir resmî daireyi seyirci halkın gözü önünde yakmışlardır. Oradaki polislerin silahlarını alan çeteler mukavemet etmek isteyen polis Arap zabitanı yaralamışlar ve yollarda kurdukları muhakkak olan pusulara düşürmek kastıyla bizzat askerî garnizona telefon ederek imdat gönderilmesini istemişlerdir. Evvelki gün buraya akşama doğru otomobille gittim. Şehir her türlü hükûmet kuvvetinden tahliye edilmiş, sokaklarda toplanan halk müstehzi bir

tavırla hâlâ dumanı çıkan ve kapısında Osmanlı arması bulunan yanık hükümet konağına bakmakta idi. Benden başka Amerikan Başkonsolosunun da oraya gittiğini yanıma yaklaşan bir mahalle muhtarı söyledi. Bu mukaddes kasabanın bu şekilde bir taarruza maruz kalması gerek halk ve gerek ecnebi mahfiller nezdinde derin bir tesir hasil etmiştir. Halk çetelerin bu cüretini ve İngiliz Hükümetinin manası güç anlaşılan passivité'sini görerek yakında Kudüs'e de bir taarruz yapılacağını işaa etmektedir. Filhakika İngiliz Hükümetinin geçen aya nispetle elinde daha fazla kuvvet bulunmasına rağmen neden esaslı bir takip hareketine geçmediği anlaşılammamaktadır. Şimdiye kadar yapılan takip hareketleri asfalt yolu takiben motorlu vasıtalarla yapılan münferit hareketlerden ibarettir. Adeta yollar haricinde mutlak hâkimiyet çetelerin elinde sayılabilir. Bittabi kesif Yahudi mıntıkları hariçtir. Bununla beraber İngiliz makamatı bilhassa çetelere müzahir davranan halka karşı en şiddetli tedbirleri almaktan çekinmemektedir. Hemen her gün bir Arap idam edilmekte, İngiliz inzibat kuvvetleri ufak bir şüphe üzerine Araplara ateş etmekte ve kasaba ve köylerde evlerin yakılmasına devam olunmaktadır. Collectif nakdî cezalar alınmasına da nihayet verilmiş değildir. Geçen on beş gün içinde gelen 120 İngiliz polisinden maada yakın zamanda 350 polisin daha İngiltere'den geleceği gazetelerde yazılmıştır. Asker kuvvetleri de yavaş yavaş gelmektedir. 9 Eylül'den itibaren Ali Komiserlik yeni fevkalade salahiyetlerle teşhiz edilmiştir. Emniyete muzır görülen evlerin kayıt ve şartsız olarak yıkılması, hudutsuz istimlak yapılması ve gazetelere ve haricî telgraflara sansür konulması bu yeni salahiyetin tatbikatındadır.

Saygılarımla arzeylerim.

BELGE 69: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Kudüs yakınında İngiliz kuvvetleri ile Arap direnişçileri arasında meydana gelen şiddetli çatışmalara ilişkin Hariciye Vekâletine gönderdiği 19 Eylül 1938 tarih ve 703/187 sayılı yazı.

16.9.1938 tarihli ve 683/182 sayılı raporumda tedhişçi nasyonalistlerin metotlu ve teşkilatlı bir şekilde faaliyette bulduklarını arzetmiştim. ...

Mevzubahis raporumun sevkinden sonra haber aldığuma göre Arap çeteleri ile İngiliz kuvvetleri arasında Kudüs'ün takriben 30 kilometre yakınında büyük bir müsademe olmuş ve İngilizler bu harekette 15 tayyarenin teşriki mesaisine lüzum görmüşlerdir. Arapların altı yüz kadar olduğu, mitralyözlerle mücehhez oldukları ve başlarında Abu Durra, Abdurrahman ve diğer mühim sergerdelerin bulunduğu öğrenilmiştir. ... Diğer taraftan, evvelki raporumda arzettiğim veçhile, tedhişçi çetelerin Kudüs'e de bir baskın vereceği haberi bazı mertebe ciddi telakki olunmuş olacak ki 17/18 Eylül gecesi sabaha kadar şehir üzerinde ve etrafında tayyareler uçmuş ve garnizonda mevcut bütün asker silah başına çağırılmıştır. Dün gece Kudüs'le Eriha-Amman, Hayfa ve Yafa arasında telgraf ve telefon muhaberati münkatı olmuştur.

Saygılarımla arzeylerim.

BELGE 70: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, İngiliz kuvvetleri ile Arap direnişçileri arasında vuku bulan son çatışmanın ardından Arapların genel grev başlattığı, İngiliz kuvvetlerinin akşam şehirden çekilmelerinin asayiş olaylarını arttırdığı, Arap mücahitlerin halkın emniyetini sağlamaya çalıştığı, İngilizlerin asayiş sorunlarıyla ilgilenmeyerek halkın yılmasını ya da daha fazla kuvvetle takviye olmayı beklediklerinin anlaşıldığı, haberleşme, elektrik, su ve petrol boru hatlarına saldırılar olduğu hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 24 Eylül 1938 tarih ve 718/191 sayılı yazı.

19.9.1938 tarihli ve 683/182 [Bu sayının sehven verildiği ve doğrusunun 703/187 olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Belge 69] sayılı raporunda bahis mevzuu olan büyük müsademe esnasında Arap rüesasından Abu Halid'in öldüğü İngiliz resmî tebliğinde bildirilmişti. Bidayette bu habere inanmayan Arap halkı bilahare keyfiyeti öğrenmiş ve bunun üzerine dün bütün Filistin'de umumi grev ilan edilmiş, dükkânlar kapanmış ve nakil vasıtaları işlememiştir. Bittabi grevin müessir olduğu muhitler Arap olanlardır. Hadiselerin arkası kesilmemekle beraber büyük hareketler kaydolunmamıştır.

İngilizler çetelerin Kudüs yakınlarına kadar yapmakta oldukları akınlar karşısında garip bir taktik ittihaz etmişlerdir. Bu akınlara sık sık mevzu teşkil eden Ramallah, Eriha, Beytüllehem, Nablus ve Cenin gibi kasabalarda hemen bütün hükûmet daireleri, postalar da dâhil olmak üzere, kapatılmış ve buralar kendi hallerine terk olunmuştur. Bu vaziyetten istifade etmek isteyen sergüzeştçiler de derhâl kendilerini şurada ve burada göstermişler ve mücahit -ki halk arasında süvvar diye anılmaktadır- süsü takınarak halkı soymaya ve izaç etmeye başlamışlardır. İngiliz asker ve polis kuvvetleri umumiyetle gündüz saat 18'den sonra kışla ve şehirlere çekilmekte olduğundan Kudüs'ün dış mahalleleri bile sahipsiz kalmaktadır. Geçenlerde askerî elbiseler giyerek zabıt apoleti takan ve memlekete yabancı oldukları anlaşılan sergüzeştçiler Kudüs istasyonu civarındaki bir mahallede halkı bir eve toplayarak kendilerinden koparabildikleri kadar para alıp savuşmuşlardır. Bizzat Konsolosluğumuz mahallî kâtibi bu hadisede bulunmuştur. Bu hâli gören hakiki mücahitlerin tedbir almakta oldukları Beytullehem'de bir eve girerek 200 F. lirası aşırı bir serseriye idama mahkûm etmelerinden anlaşılmaktadır. İngiliz Hükûmetinin bu suretle hareketinde iki ihtimal akla geliyor: 1) Halkı hükûmetsiz bırakarak yıldırım ve çetelere karşı bir réaction husule getirmek, 2) Mevcut kuvvetler kâfi olmadığından yeni kuvvetlerin gelmesine intizaren şimdilik müdafaada kalıp mevcudu israf etmemek.

Aynı zamanda İngiliz Hükûmeti Arap olan bütün bekçi ve polislerin silahını toplayarak bunların çeteler tarafından alınmasına mâni olmak yolunu da tutturmuştur. Bu polisler hâlâ silahsız olarak vazife görmektedirler. Hükûmet dairelerinin kasabada tahliye olunduğunu gören halkın kendi arasında teşkilat yaptıkları ve bu suretle şimdilik müstağni göründükleri söylenmektedir.

Yolların, telgraf, telefon ve elektrik hatlarının, kolonilere giden su borularının, Irak petrol borularının yer yer tahrip olunması hadiseleri de berdevamdır. Ekseri ahvalde Kudüs ile Yafa, Tel Aviv, Hayfa ve Şarkül Ürdün arasında telefon ve telgraf muhaberatı munkatıdır.

Keyfiyeti saygılarımla arzeylerim.

BELGE 71: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Haaretz ve Eddifa gazetelerinde Türkiye'nin Filistin meselesindeki tutumu hakkında yayımlanan yorumlarla Arap kamuoyunun Türkiye aleyhine çevrilmeye çalışıldığı, bunun Hatay meselesindeki Türkiye'nin çıkarlarını da hedef aldığı, gerçekte Arap aydınların Hatay'ın Türk kimliğini bildikleri ve orada Türk kuvvetlerinin bulunmasını gıpta edilecek bir durum addettikleri hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 23 Eylül 1938 tarih ve 716/189 sayılı yazı.

16.9.1938 tarihli ve 682/181 sayılı rapora ektir [bkz. Belge 67]:

Geçirilmekte olan beynelmil siyasi buhran dolayısı ile ilk mücadele sahası olarak Filistin'i intihap eden milliyetperver Arapların ne gibi ümitlere düştüklerini kendi görüş zaviyesine göre tahlil eden İbranice dille münteşir Haaretz gazetesinin 16/9 tarihli nüshasında çıkan makalenin Fransızcaya çevrilmiş örneğini ilişik olarak sunuyorum [buraya alınmamıştır]. Yahudi matbuatı Türkiye'nin Filistin meselesinde ihtiyar ettiği pasif vaziyete, İskenderun meselesinde davanın Araplar aleyhine halli cihetine gidilmesin[e] sık sık telmihlerde bulunmakta ve bu suretle Arap efkârı umumiyesinin beyhude yere aleyhimize çevrilmesine zemin hazırlamaktadır.

Aynı zamanda Arap efkârı umumiyesine tercüman olan burada münteşir Arapça "Eddifa" gazetesinin 20.9.1938 tarihli nüshasında çıkan bir başmakalenin Fransızcaya tercümesini de ilişik olarak takdim ediyorum [buraya alınmamıştır]. Bütün tehlikelere rağmen bayrağımızı taşıyan otomobilimle Filistin'in her yanını dolaşabilmekliğim, genç ve ihtiyar Arap halkı tarafından bayrağımıza ve alelumum Türklere karşı gösterilen hürmet ve muhabbet aleyhtarlarımızın maksatlarına ulaşmaktan çok uzak bulduklarını, hakiki ahvale vakıf olan Arap münevverleri tarafından Türk olarak bilinen Hatay meselesine halk kitlesinin hiçbir ehemmiyet atfetmediği ve bilakis Türk askerlerinin oralarda bulunmasını gipteli bir simpatie ile karşıladıklarını birçok vesilelerle müşahede etmekteyim.

Saygılarımla arz eylerim.

BELGE 72: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Filistin'deki durum hakkında bazı Arap aydınlarının düşüncelerine ilişkin Hariciye Vekâletine gönderdiği 7 Ekim 1938 tarih ve 764/214 sayılı yazı. Yazıda, İngiltere'nin 25 yıllık bir süre sonunda Filistin'i terk etmeyi gerçekte hiç düşünmediği, Balfour Beyannamesi ve bunun peşi sıra cereyan eden gelişmelerin İngiltere'ye ihtiyaç duyduğu fırsatı sağladığı, Arapların Başmüftü Hacı Emin el Hüseyini veya İngilizlerle çatışma halindeki çetelerin liderleri tarafından temsilinin mümkün olmadığı hususlarında ifade edilen görüşler aktarılmaktadır.

Bir taraftan Filistin'deki vaziyeti hadiselerle göre tahlile ve diğer taraftan bu vaziyetle doğrudan doğruya alakadar Yahudi ve Arap münevverlerin düşüncelerini öğrenmeye ve anlamaya çalışmaktayım. Bu münevverlerden bir kısmı takriben iki buçuk seneden beri devam eden bu ahvalin münhasıran uyanmış ve şuurlaşmış bulunan Arap milliyetperverliğinin harekete geçmiş olmasından ileri geldiğine inanmakta, bir kısmı Filistin hadiselerinin Habeş meselesi ile doğmuş bulunmasını

hareket noktası edinerek bütün bu karışıklıkların Roma-Berlin ve hatta Tokyo ajanları tarafından körüklendiğini ve diğer bir kısmı da şimdiye kadar binlerce insan hayatına mal olan tedhiş hareketini durdurmak için hükûmetçe radikal hareketlere geçilmemesini ve bilakis şayanı hayret bir tahammül ve passivité gösterilmesini ele alarak Filistin davasının İngiliz nüfuz ve hâkimiyetini idame ettirmeye matuf bir siyaset manevrası olduğunu düşünmektedir. Bu sonuncu zümreye dâhil olan ve hislerinin samimiyetinden şüpheye bir hakkım bulunmayan Kudüs avukatlarından birinin intéressant bulduğum malumat ve izahatını, hiçbir mütalaa ilave etmeksizin, aşağıda arz ediyorum:

“Filistin hareketi İngiliz siyasetinin yirmi sene evvel çizdiği bir programın tatbikatından başka bir şey değildir. Manda vazifesini Milletler Cemiyetinin bir emaneti olarak kendisine tevcih eden İngiltere 25 senelik müddetin nihayetinde hakikaten çekilip gitmeyi aklından geçirmemiştir. Bu maksadını gizlemek için meşhur Balfour Beyannamesi’ne istinat eden Yahudi davası mükemmel bir bahane teşkil etmiştir. Bidayette beynelmilel Yahudi finans âlemine arkasını dayayan Yahudi muhacereti bu kısır toprakların akla sığmayan bir şekilde kıymetlenmesini ve sahipleri olan Arap halkın muvakkaten zenginleşmesini intaç eylemişti. Yavaş yavaş topraklarının ellerinden gittiğini ve memleketlerinin bir Yahudi yurdu haline döndüğünü sezen Arapların intibahını celbetmek İngilizler için güç bir iş olmamıştır. Müftü Hacı Emin el Hüseyini’nin İngiliz hâkimiyeti altında bulunan Hindistan’a 1934-1935 senelerinde Mescid-i Aksa için para toplamak bahanesiyle gitmesi, bir hayli para toplayarak avdet ettikten sonra kimseye hesap vermemesi ve parayı uhdesinde bulundurması İngilizlerin müstakbel bir Arap hareketinin maddi menabiini hazırlamak için ustalıkla tertip ettikleri bir oyundu. Bugüne kadar tedhiş hareketini besleyen asıl sermaye budur. Zaman zaman İtalyanların; Almanların ve hatta Japonların nakdî yardımlarda buldukları, Arap memleketlerinin her türlü yardımdan çekinmedikleri şayi oluyorsa da bunlara inanmak caiz değildir.

Müftünün kimsenin nasıl olup da başarılı olduğunu anlayamadığı firarı hadisesinden sonra dost bir mandater devlet hükmü altındaki topraklardan Şam’daki Filistin Müdafaa Komitesine direktifler vermesi ne suretle tevîl olunabilir? Vakıa ara sıra İngiliz mandater makamları Fransızlar nezdinde ciddi hissini veren teşebbüslerden geri kalmamışlardır. Zevahirin kurtarılması için de başka türlü hareket olunamazdı. İngilizlerin Suriye Arapları üzerindeki tesiri ve Intelligence servisin bu komşu memleketteki teşkilatının nüfuzu davanın hakiki bir İngiliz aleyhtarlığı şeklinde tecellisine kâfi bir mâni teşkil etmektedir. Belki İngilizlerle doğrudan doğruya alakaları olmayan ve hakiki bir vatan hissiyle hareket edenler Arap halkın “Süvvar” diye andığı çetelerin reisleridir. Bunların başkomutanlığını Cenin kazasından bir köylü olan “Abdurrahim Hac Muhammed” yapmaktadır. Diğer reisler şunlardır: Tulkerem kazasından bir köylü olan 35-40 yaşlarında Yusuf Abu Durra, aynı kazadan işten çıkarılmış bir köy muallimi olan Arif Abdürrezak, Nablus’un Mürde köyünden Abdülhamid el Merdavi, Halilürrahman’ın Dürre köyünden Salim Essiyeh, nereli olduğu meçhul Abu Mansur adlı bir kürt, Nablus’un Akrebe köyünden ve şekavet erbabından Hamis, Kudüs’ün Mezra köyünden Muhammed İmar, Ramallah’ın Mezraai Şarkiye

köyünden Hamed Abu Şevket, Betuniye köyünden Ahmed Mahmut Abu Şaban, Beytellehem'den İsa Mukaddum ve Ahmet Salim Lokorne. Görüldüğü üzere bunlar umumiyetle cahil ve kültürsüz kimselerden ibarettir. Bunlara takaddüm eden ve halen Irak'ta hâli firarda bulunan Kavukçu, yabancı ve haddizatında tehlikeli olduğu için, saffi harp harici edilmiş bulunuyor. Bütün bu hareketler bir taraftan Yahudilerde ve dünya efkârı umumiyesinde içinden çıkılmaz bir millî isyan karşısında bulunulduğu zehabını uyandırmak ve diğer taraftan Arapların da yalnız başlarına müspet bir iş göremeyecekleri kanaatini aşlamak gayesi ile devam ettirilmektedir. İngiliz kuvvetlerinin yollardan ayrılmaması, gece hareketlerinden çekinmesi ve bir kelime ile passif bir murakabe ile iktifa etmesi hep o siyasetin icabıdır. Evet, bilhassa son zamanlarda İngilizlerden de kurbanlar gitmekte olduğu görülmekte ve bu da insana bir İngiliz hüsnüniyeti karşısında bulunulduğu hissini vermektedir. Fakat bu his de İngiliz siyasetine lüzumludur ve İmparatorluğun yüksek menfaatleri için halis İngiliz evlatlarının da feda edilmesi zaruridir. Hülâsa İngilizler kendi nüfuzları altında bir Arap milliyetperverliği, bir Arap âlemi birliği şuurunu uyandırmayı lüzumlu görmekte ve ona göre hareket etmektedir.”

Bu avukat dağlardaki kanlı vakalar haricinde süvvarlar namına şehir halkı arasında yapılan tahrikâtın ne suretle idare edilmekte olduğunu izah etmek için bana iki vesika göstermiştir. Birinci vesika alelade bir kâğıt üzerine Arapça el yazısı ile yazılmış ve yukarıda isimleri geçen Ahmet Mahmut abu Şaban tarafından imza edilmiş mektuptu. Bununla avukat 200 Filistin lirasını “süvvar” menfaatine tediye etmeye davet olunmakta idi. Bu mektup 25 Ağustos tarihini taşımakta ve aynı gün Kudüs'te postaya veril[m]diği zarfın üzerindeki damgadan anlaşılmaqta idi. Dağlarda ve uzakta bulunması icap eden çete reisinin aynı günde mektubu imza edip aynı tarihte Kudüs'te postaya verdirmesine maddi imkân yoktu. İkinci mektup avukatın Kudüs sulh hâkimi önünde agel ve kefiyeyi Arap millî ve resmî başlığı olarak müdafaa etmesini vesile ve Araplık davası lehine bir hizmet addederek kendisini[n] 200 lirayı tediye eden affedildiğini natıktı. İkinci vesika Arapça matbu harflerle “Suriye el Cenubiye-Elkiyadet ül âmmet ül Ceys es süvvaretü” yani “Cenubi Suriye -şu halde Filistin değil?- İhtilal Ordusu Umum Komutanlığı” ibaresini başlık olarak taşımakta idi.

Saygılarımla arzeylerim.

BELGE 73: Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın, Filistin'de asayişin zayıflamaya devam ettiği, tedhiş olaylarının arttığı, bazı şehirlerde hükûmet teşkilatının ortadan kalktığı, İngiliz kuvvetlerinin olanak bulduğu hallerde güç kullanmanın dışında pasif kaldığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 7 Ekim 1938 tarih ve 765/215 sayılı yazı.

718/191 sayılı raporunun [bkz. Belge 70] tarihi olan 24.9.1938'den beri Filistin ahvalinde bir salah müşahede edilmemiştir. Tedhiş, isyan ve sabotaj hareketleri bütün şiddetiyle devam etmiş ve hükûmet, bu devre zarfında İngiltere'den mühim asker ve polis kuvvetleri gelmiş olmasına rağmen, passif vaziyetini değiştirmemiştir. Evvelce arzettiğim gibi tedhişçi Arap çetelerinin

mütemadi baskınlarına ve faaliyetlerine saha teşkil eden mıntıklardaki şehir ve kasabalarda hemen bütün hükûmet teşkilâtı kaldırılmış ve buralar[ı] kendi hallerine bırakılmıştır. Halen bütün Filistin’de tam hükûmet teşkilatı kalmış olan şehirler Kudüs, Yafa, Tel Aviv, Hayfa ve Akka’dan ibarettir. Yafa ile Akka’da da bazı hükûmet daireleri ve bankalar ve bilhassa posta muamelatı tatil edilmiş bulunuyor. Geçen ayın ilk on beş günlük devresi esnasında tedhiş hareketinin sebep olduğu insan zayıyatı 124 ölü ve 104 yaralıyı bulmuştur. İngiliz membalarından verilen bu rakamlara göre Araplardan 88, Yahudilerden 35 ve İngilizlerden 5 kişi ölmüş ve Araplardan 49, Yahudilerden 42 ve İngilizlerden 13 kişi yaralanmıştır. Bu devredeki Arap zayıyatına askerî mahkemelerce mahkûm edilerek idam olunan 17 kişiyi de ilave etmek lazımdır. O devre nihayetinden bugüne kadarki insan zayıyatının iki mislini bulduğu kuvvetle tahmin olunabilir. Son iki hafta zarfında Arap çeteleri Nasıra, Eriha, Gazze ve Birüssebi’deki resmî binaların hemen hepsini yakmışlardır. Hükûmet tarafından yapılan şiddetli sansürü protesto için Arap gazeteleri 15 günlük bir grev ilan etmişlerdir. Tedhişçiler tarafından neşredilen beyannamelerle Arap halkı hadisat hakkında malumattar edilmektedir. Diğer taraftan “Süvvar”ın Araplara kendi aralarındaki davalar için hükûmet mahkemelerine müracaat etmemelerini, agel ve kefiye ile birlikte bıyık taşımalarını emrettikleri haber verilmektedir. Geçen 15 günlük vukuat arasında ehemmiyetleri büyük olanları aşağıda hulasaten arz ediyorum:

1- 1 İlk Teşrin’de, öğleden sonra Kudüs’e 15 kilometre mesafedeki Ramallah’ta tahliye olunan polis karakolunun eşyasını getirmek üzere gönderilen zırhlı otomobile Araplar tarafından hücum edilmiş ve bir İngiliz polis zabiti öldürülmüştür. Kudüs’ten gönderilen ve 300, 400 kadar olduğu söylenen İngiliz kuvvetleri vaka mahalline yetişmekte iken civar dağlardaki köylerden Ramallah’a doğru gelen tedhişçilere -ki bunlar evvelce arzettiğim ihtiyat teşkilat mensuplarıdır- İngiliz tayyareleri taarruz etmişler ve bu hareket neticesinde Araplardan 49 kadarı öldürülmüştür. İngilizlerin de vermiş olmaları tabii olan zayıyat hakkında bir bilgi yoktur.

2- Tulkerem mıntikasında da oldukça mühim bir Arap çetesiyle İngiliz kuvvetleri arasında büyük bir müsademe olmuş, tedhişçilerden üç kişi ölmüş ve sekizi yakalanmıştır. Ölenler arasında çete reislerinden pek mühim birinin bulunduğu bu husustaki İngiliz tebliğinde tasrih edilmektedir.

3- 3 İlk Teşrin’de takriben 100 kişilik bir Arap çetesi Taberiye kasabasını basmıştır. Araplar bütün telgraf ve telefon hatlarını kestikten sonra Yahudi ve İngiliz polislerinin bulunduğu karakollara ateş açmışlar ve aynı zamanda kasabanın yeni ve modern kısmını teşkil eden Yahudi evlerine silah ve kundaklarla taarruz etmişlerdir. Bu taarruz esnasında aralarında 1,5 yaşında çocuklar ve kadınlar bulunan 20 kadar Yahudinin öldüğü ve birçok evin yandığı anlaşılmaktadır. Civardan yetişen polis kuvvetleri ve Şarkül Ürdün hudut muhafızları, yollarda Arapların pusularına uğradıktan sonra, mütearrızları püskürtmüşlerdir. Araplardan 6 ölü bulunduğu ve diğer zayıyatları hakkında malumat alınmadığı bildirilmiştir. Bu katliam halindeki baskın Yahudi muhitinde şiddetli heyecan tevhit etmiştir.

4- Ertesi gün Yafa'da tamir edilmekte olan bir Arap evine bir Yahudi tedhişçisi tarafından atılan bir bomba da aralarında bir kadın bulunan 6 Arap ve keza aralarında bir yaşında bir çocuk bulunan üç kişinin yaralanmasını intaç etmiştir.

5- Nihayet dün, 6 İlk Teşrin'de, Akka ile Nakura (Suriye hududu) arasında Arap çeteleri üç kamyon yakmışlar; Yahudi olan şoförleri öldürmüşler ve gelen İngiliz kıtaatı ile harbe tutuşmuşlardır. Civar köylerden takviye alan Arap çeteleri 200 kişiye balığ olmuşlar ve müsademe bütün gün devam etmiştir. İngiliz tebliği polis ve askerinin çeteleri nihayet dağıtabildiklerini ve tayyarelerin de iştirak ettiği bu marekede 50 kadar Arap öldürüldüğünü bildirmektedir.

İngilizlerin collectif nakdî cezalar; ev yıkmak ve yakalananları idam etmek gibi hareketleri haricinde bu gibi vakalarda dikkate değer bir passivité gösterdikleri, ellerinde her türlü vasıta olduğu halde, ciddi bir takip hareketine girişmemeleri, ancak taarruz vukuunda müdahale ederek mütecavizlerin dağıtılmasını kâfi addetmeleri ile sabittir. Umumiyetle motorlu vesaitin kolaylıkla işlediği sahalardan ve hatta asfalt yollar kenarından ayrılmayan İngiliz kuvvetleri güneşin batmasından evvel kışlarına çekilmekte istical etmektedir.

Şimdiye kadarki sabotaj hareketlerinin en mühimi olarak dünden beri Resülayin'den gelmekte olan Kudüs içme suyunun "Süvvarlar" tarafından kesilmiş olduğunu ve hepimizin yol tamir edilinceye kadar susuz kalmış bulunduğumuzu zikredebilirim.

Saygılarımla arzeylerim.

BELGE 74: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Başmüftü Hacı Emin el Hüseyini'nin temsilcilerinin Londra'ya gideceğini öğrendiği, Yüksek Komiserin de aniden Londra'ya gittiği, son gelişmelerin, Avrupa'daki krizin ortadan kalkmasıyla, İngiltere Hükûmetinin Filistin konusuna eğileceğini gösterdiği, Yahudilerin İngilizler tarafından silahlandırıldığı ve eğitildiği, Arapların Filistin'e Yahudi göçünün durdurulması başta olmak üzere taleplerinin İngiliz basınında yer aldığı, Yahudi çevrelerin buna karşı tutumlarını içeren yayımlar yaptığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 7 Ekim 1938 tarihli [ve 763/213 sayılı] yazı.

24.9.1938 tarihli ve 717/190 sayılı raporunda [buraya alınmamıştır] kendisiyle vaki bir görüşmemden bahsettiğim Dr. İzzet Tannus Londra'ya avdet etmiş bulunmaktadır. Bu zata İngilizler tarafından Arap nasyonalistleri ve bilhassa sabık Müftü ile kendileri arasında mutavassıtlık rolü oynattığı ve bu rolün bazı semereler vermek istidadında olduğu anlaşılıyor. Doktorun Kudüs'e gelmezden evvel Beyrut'ta Arap nasyonalistleri ile ve Müftü Hacı Emin ile temas ettiği malumdur. Evvelki akşam İran Konsolosunun verdiği bir çayda rastladığım Belediye Reisi Mustafa el Halidi ahval hakkında bazı mertebe nikbinlik göstererek Müftünün Londra'ya çağırıldığını ve orada İngiliz Hükûmetiyle temas edeceğini söylemişti. Bu haberi bazı kimselerden de duydum ve nihayet bugün de Müftünün değil mutemedi olan iki kişinin Londra'ya aynı maksatla gideceği

şayidir. Evvelki akşam Ali Komiser Sir MacMichael'in de ani olarak tayyare ile Londra'ya hareket etmesi ve dün akşam oraya varır varmaz kendisini davet etmiş olan Müstemlekeler Nazırı ile temas etmesi İngiltere Hükümetinin merkezî Avrupa buhranının zail olmasından sonra Filistin davası ile daha ciddi ve kati bir şekilde meşgul olmaya niyet etmiş olduğunu ve bu itibarla da Filistin mücahitleri namına söz söylemeye salahiyyetli olan sabık Müftü ile doğrudan doğruya bir temasın aranması ihtimalini varit göstermektedir. Gaybubeti esnasında Ali Komisere Conseiller Légal olan Mr. FitzGerald vekâlet edecek ve 9/10/1938 tarihinde mezuniyetinden avdet edecek olan Kâtibi Umumi Mr. Battershill bu vazifeyi kendisinden tesellüm eyleyecektir. Ali Komiserin bir ve nihayet iki haftadan fazla tagayyüb etmeyeceği haber verilmektedir.

Bu ani seyahatinden evvel ve bilhassa Avrupa buhranının had devrelerinde Filistin'de cereyan eden hadiseler herhangi bir détante'ı ümit ettirecek mahiyette değildi. Araplar mücadelelerine amansız bir surette devam etmekte, Yahudiler malum olan hareket hatlarını değiştirmemekte ve İngilizler de taksim prensibini mutlaka kabul ettirmek hususunda ayak direr gibi görünmekte idiler. Buhran esnasında muhtemel bir harp karşısında İngilizlerin aldığı yegâne ihtiyat tedbiri Yahudilerin fazla miktarda teslih edilmeleri idi. Meslektaşlarımdan birinin kanaat ve istihbaratına göre şimdiye kadar bu suretle teslih olunan Yahudiler en az 10.000 kişilik muntazam bir muavin kuvvet teşkil etmekte ve İngiliz zabıt ve küçük zabıtları tarafından talim ve terbiye olunmaktadır. Hülâsa düne kadar Filistin siyasetinde Araplar lehine bir revirement'ı ihsas edecek bir alamet belirmemişti. Dünkü Haaretz Yahudi gazetesinde neşrolunan ajans haberleri evvelki gün Avam Kamarasında cereyan eden müzakerelerin, istizahların ve Müstemlekeler Nazırının verdiği cevapların Arap iddiasını takviye eder mahiyette olmadığı intibahını veriyordu. Birkaç gün evvel Times'ta intişar eden bir yazıda Filistin işinde Hariciye Nezareti ile Müstemlekeler Nezareti arasında bir işbirliği olmadığından şikâyet olunuyor ve davanın Araplarla Yahudilerin arasını bulacak bir konferansta halli tavsiye olunuyordu. Bugün Haaretz'in Londra'dan alarak neşrettiği haberler Times'ın bu telkinatının adam akıllı inspirée olduğunu ve İngiltere'nin Filistin siyasetinde Arapları az çok tatmin edecek bir hareket hattı takibini düşündüğünü, gayet ihtiyatlı bir eda ile hissettirmektedir. Filhakika Müstemlekat Nazırı Avam Kamarasında Filistin'deki vaziyetin hiç de memnuniyete değer bir halde olmadığını ve hatta vahamet kesbettiğini beyan etmekle iktifa etmemiş, en iyi hal çaresinin Peel Komisyonunun tavsiye ettiği taksim prensibinin tatbiki olmakla beraber, bir mebusun sualine cevaben, parlamentonun Filistin'in müstakbel siyasetine dokunan her hal ve tesviye şeklinin tasdik etmesinin tabii olduğunu, şu kadarki gene parlamentonun hükümet tarafından şimdiye kadar alınmış veya henüz alınmamış her kararı talik veya tasdik edebileceğini de söylemiştir. Diğer taraftan Londra matbuatında Yahudi muhaceretinin meni ve Araplarla Yahudilerin arasının bulunması etrafındaki taze neşriyatı ve bilhassa Irak Hariciye Nazırı Tefik Süveydi'nin de Müstemlekat Nazırı ile görüştüğü, Filistin'e de Irak'a yapılan müşabih bir muamele tatbiki, yani bütün cemaatlere medeni ve dinî haklarının bahşedilmesi, her şehir ve mıntıkaya muhtariyet verilmesi ve nihayet Yahudi muhaceretinin önüne geçilmesinden ibaret son Arap tekliflerini nazıra

bildirdiği haberi Yahudi mahafilini adam akıllı telaşa düşürmüştür. Haaretz Yahudi gazetesi Sioniste Ajansının Filistin İcra Komitesinin şu beyannameyi neşr ve ilan ettiğini bildirmektedir:

“Yahudi Milleti Yahudilerin Filistin’de bir ekalliyet olarak kalmalarına taalluk edecek her türlü hal şeklini tamamen reddedecektir. Filistin’de millî bir ocak (yurt) tesisine dair olan Yahudilerin hakkı Büyük Britanya, Birleşik Amerika Devletleri ve bütün medeni âlemce tanınmış bulunmaktadır. 2.5 seneden beri devam edegelmekte olan tedhiş hareketi Yahudileri imar hareketlerinden mene muvaffak olamamıştır. Bununla beraber Yahudiler umumiyetle Filistin’in saadeti ve refahı için Araplarla işbirliği yapmaya daima amade idiler, ancak ne bir ekalliyet sözünü işitmeye ne de cetlerinin vatanına avdet hususunda herhangi bir tahdide tahammül edemezler.”

Bu aksülamelin “théâtrale” olup olmadığı birkaç gün içinde tavazzuh edecek gibi görünmektedir.

Saygılarımla arza müsaraat eylerim.

BELGE 75: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan’ın, Filistin konusunun İngiltere’de hükûmet ve parlamento çevrelerinde gündemde olduğunu, Yahudilerin ABD’nin desteğini sağladığını, İngiltere Hükûmetinin 4.500 Yahudiye daha göçmenlik izni verdiğini ve Londra’nın isyan ve tedhiş olayları içerisinde Arap taleplerine boyun eğmiş görünmemek kadar, Yahudi hırslarına da İmparatorluğun çıkarlarını feda etmemek istediğine dair değerlendirmesini Hariciye Vekâletine bildirdiği 28 Ekim 1938 tarih ve 806/225 sayılı yazı.

7/8 İlk Teşrin 1938 tarihli ve 763/213 sayılı raporunda Ali Komiserin ani olarak Londra’ya vaki seyahatinden ve bu hadisenin hasıl ettiği akislerden bahsetmiş ve bilhassa Arap nasyonalistlerinin güttükleri dava lehinde bir revirement ihtimalini arz ile bu vesile ile Yahudi siyonist mahfillerinde hissolanun telaşa işaret etmiştim. Ali Komiserin Londra’ya gidişini Filistin davası ile alakadar olan Arap ve Yahudi mahfilleri mensuplarının bu şehirde toplanması takip etmiş ve İngiltere Müstemlekeler ve Hariciye Nezaretlerinde bu dava ile münasebetliliği mahsus faaliyetler görülmüştür. Evvelki raporunda arzettiğim veçhile halen Lübnan’da bulunan Müftünün bizzat değilse bile mutemetleri vasıtası ile bu Londra temasları ile alakalanacağı anlaşılıyordu. Hatta bir aralık Hacı Emin el Hüseyini’nin bizzat Müstemlekeler Nazırı tarafından Londra’ya davet olduğu şayi olmuştu. Bu haber Şam’daki İngiliz Konsolosu tarafından resmen tezkiz olunmuş ve -dikkate değer ciheti- bu tezkibe “İngiliz Hükûmetinin sabık Müftü ile bir gûna alaka ve münasebeti olmadığı” şeklinde bir cümle de ilave edilmiştir. Muhakkak olan bir şey varsa o da İngiltere Hükûmetinin Woodhead Komisyonunun raporunu neşretmeden evvel Filistin işiyle alakadar mühim Arap, Yahudi ve İngiliz şahsiyetlerinin fikirlerini almaya lüzum hissetmiş olmasıdır. Bu meyanda Irak Hariciye Nazırı Tevfik el Süveydi, sabık Irak Başvekili Nuri Said Paşa’nın temasları hususi bir ehemmiyet arzutmekte ve bu

temasların devam edeceği de anlaşılmaktadır. Londra'dan buradaki gazetelere akse den haberler İngiltere'nin taksim projesini bir tarafa bıraktığı ve Filistin'de demokratik esasa müstenit tek bir hükümet ve tek bir teşrii meclis kurulması ve bu mecliste Arap ve Yahudi bütün Filistin halkının kemmi varlıkları nispetinde yer almaları esasının rağbet bulduğu şeklinde idi. Bizzat Woodhead Komisyonunun bile taksim prensibinin artık tatbik olunamayacağı yollu mütalaada bulunduğu ve Müstemlekat Nazırının şahsen Araplarla Yahudilerin aralarını bulmaya çalışacağı söyleniyordu. Bu böyle olmakla beraber Yahudi mahfillerindeki şiddetli réaction tesirlerini göstermekte gecikmedi. İngiltere'deki Yahudiler kadar Amerika'daki siyonistler de seslerini işittirmeye başladılar. O kadar ki Amerika Birleşik Devletleri Reisi Roosevelt Filistin'de, bir Yahudi millî yurdu tesisi uğrunda memleketinin elinden geleni yapacağını ilana mecbur oldu. Hülasa Yahudiler bir kere daha ortalığı kendi lehlerine alarmer etmeye muvaffak oldular. İngiltere'deki liberal muhalefet leaderi Yahudilerin Filistin'de muvaffak bir surette iktisadi ve sinai işler başarmış olduklarını, hükümetin asayiş ve emniyeti tesis etmesini bilememesi suretiyle büyük bir zaaf gösterdiğini, binaenaleyh bu hatasını tamir, Yahudi, Müslüman ve Arap bütün ahalinin hukukunu sıyanet etmesi icap ettiğini ve bu suretle Yahudiler için de bir Arap memleketleri federasyonu içerisinde bir Yahudi devleti kurmak imkânının husule geleceğini beyan etmek ile ortalama bir hal çaresi bulunduğunu zannetmektedir.

Londra'dan alınan son telgraflardan birinde Müstemlekat Nazırının Filistin hakkında Araplar lehine verilen haberleri ve bilhassa Yahudi muhaceretinin durdurulacağına ait şayiaları tekzip ettiğinin bildirilmesinin ve bunu müteakip 1 İlk Teşrin 1938'den 31 Mart 1939'a kadar Filistin'e 4.500 Yahudinin muhaceretine müsaade edileceğinin resmen ilan olunmasının Yahudi mahafilinin husule getirdikleri son aksülamelle alakadar olmadığı iddia olunamaz. Hele Yahudi siyonist teşkilatının şefi olan Dr. Weissmann'ın Londra'da bir siyonist toplantısında mandanın devam edeceğini ve muhaceretin durdurulmayacağını beyan edebilmesi pek dikkate değer.

Önümüzdeki iki hafta içerisinde Filistin meselesine müteallik esaslı tebellürler olacağı tahmin olunmakta ve 8 Son Teşrin'deki Avam Kamarası içtimasında hükümetin noktai nazarını ve kararını ilan edeceği haber verilmektedir. Bu noktai nazar ve karar üzerinde son Filistin ve bilhassa Kudüs vakalarının ve Araplık âleminde husulü beklenen şiddetli aksülamellerin ne gibi bir tesir icra edebileceği kolayca kestirilemez. İngiltere'nin bütün Arap âlemi ve dünya nazarında tedhiş ve isyan hareketi tazyiki ile boyun eğmiş görünmeyi istemeyeceği ne kadar muhakkak ise beynelmilel Yahudi âleminin hırslarına İmparatorluğun yüksek menfaatlerini feda etmeyeceği de o kadar tabiidir.

Saygılarımla arzeylerim.

Belge 76: Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın, tedhiş olaylarının gösterdiği artış gerekçesiyle Filistin ve Ürdün'de hükümet yetkilerinin İngiliz Askerî Genel Komutanlığına devredildiği, olayların Kudüs'te daha da şiddetlenmiş bulunduğu, Arap halkın üzerinde baskıların arttığı, camilerin

tahrip edildiği, her gün bir veya daha fazla Arabın idam edildiği, İngiliz kuvvetlerinin sürekli olarak takviye edildiği, saldırı, sabotaj ve çatışmaların altı İngiliz uçağının düşürülmesine varan boyutlara ulaşmış olduğu hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 28 Ekim 1938 tarih ve 804/223 sayılı yazı.

[8/7].10.1938 tarihli ve 765/215 sayılı raporuma [bkz. Belge 73] ektir:

Geçen on beş günlük devrenin en mühim vakalarının kale içindeki eski Kudüs şehrinde cereyan etmiş olduğuna şüphe yoktur. 19.9.1938 tarihli ve 703/187 sayılı raporunda [bkz. Belge 69] arzettiğim veçhile halk arasında “Süvvar”ın bizzat Kudüs şehrine de bir baskın verecekleri bir aydan beri şayi olmakta ve şüphesiz ki bu şaya İngilizlerce meçhul bulunmamakta idi. Esasen eski Kudüs şehrinin dar sokaklarında Filistin’in her yerinde olduğu gibi münferit tedhiş vakaları olmakta idi. Adeta surlar içerisinde hükûmet inzibat kuvvetlerinin vücudundan tecahül edilmekte ve Arap halk eski şehre Yahudi ve İngilizleri sokmamakta idi. Meşhur ağlama taşlarına, Hazreti Süleyman’ın mabedinin duvarına ibadet için giden Yahudiler ancak dışarıdan doğrudan doğruya açılan bir yoldan ve süngülü İngiliz muhafızların refakatinde oraya yaklaşabiliyorlardı. Bu ayın 16’sında tedhişçiler Mustafa Derviş adlı bir Arap polis zabitanı öldürmüşlerdi. Bu hadise tedhişçilerin İngilizlere hizmet etmekte devam eden ırkdaşlarına karşı öteden beri tatbik ettikleri cezalardan birisi idi. Ertesi gün, 17 İlk Teşrin’de, saat 10’da kale kapılarından biri yakınında duran iki İngiliz polisinin üzerine bir bomba atılmış, bomba zarar vermeksizin patlamış, arkasından orada bulunan diğer bir İngiliz polisine de silahla ateş edilmiş ve bunun üzerine eski şehrin bütün kapıları polisçe kapatılmıştır. Aynı gün eski şehrin içinde tamamıyla serbest kalan tedhişçiler polis karakoluna girerek binayı ateşe vermişlerdir. Diğer taraftan kale burçlarına çıkan silahlı Araplar eski şehrin dışına, gelen geçenlere ve bilhassa polis ve asker kuvvetlerine karşı ateş etmeye başlamışlardır. Bu suretle başlayan müsademe kalenin etrafında ve eski şehrin içinde ayın 18’inci günü akşamına kadar ve hatta geceleyin devam etmiştir. Bu hadiseler üzerine ayın 19’unda neşrolunan bir tebliğ ile bütün Filistin ve Şarkül Ürdün’de hükûmet idaresi asayiş ve emniyetin temini bakımından İngiliz Askerî Kuvvetleri Umum Komutanlığına devrolunmuştur. Her mıntıkada o mıntıkanın askerî komutanı hükûmeti bu suretle el[e] almış olmakla beraber tamamıyla mülki olan hususatta salahiyet ve mesuliyet eskiden olduğu gibi mıntıkların sivil komiser ve komiser muavinlerine bırakılmıştır. Emniyet bakımından sivil idare amirleri askerî komutanların müşavirleri gibi hareket edeceklerdir. Umum Komutan General Heining bu yeni karar mucibince idareyi eline almış ve Kudüs mıntıkasına General R. N. O’Connor’u geniş salahiyetlerle tayin etmiştir. Şu hâlde ayın 19’undan itibaren askerî makamlar Kudüs’te emniyet ve asayiş tedbirlerine fiilen vaziyet etmiş bulunmakta idiler. O gün askerî komutanın imzasıyla neşrolunan ve tayyarelerle havadan atılan beyannamelerle eski şehirde askerî harekâta girişileceğinden halkın evlerinden çıkmaması tembih olunmuştur. Bu beyannamelerden bir nüshasını ilişik olarak sunuyorum [buraya alınmamıştır]. Aynı gün 2.000 kadar tahmin olunan asker, polis kuvvetlerinin delaletiyle biri cenup ve diğeri şimali garbi istikametinden olmak üzere surların kapılarından girerek evvelemerde Yahudi mahallesiyile Arap mahallelerini birbirinden ayıracak surette tertibat almış ve bundan sonra ev ev araştırmalar

yaparak temizlik hareketlerine başlamıştır. Bu harekât esnasında eski şehir halkı 24 saat müddetle evlerinde kalmaya mahkûm edilmiş ve sokağa çıkanlar üzerine asker tarafından ateş edilmiştir. Asker bu harekât esnasında polisin delaletiyle şüpheli gördüğü erkekler arasında tevkifat yapmıştır. Eski şehir dâhilinde halkın sokağa çıkma memnuiyeti tedricen tahfif edilmiş bulunuyor. Halen sabah saat 7'den 17'ye kadar sokağa çıkılmasına müsaade olunmaktadır. Bununla beraber eski şehir, Camii Ömer ve Mescid-i Aksa (Haremi Şerif) müstesna olmak üzere kâmilten İngiliz kıtaatı tarafından işgal edilmiş bulunmaktadır. Surlar dâhilinde mektepler kapalı ve umumi hayat muattaldır. Kudreti olanlar kale haricine göç etmeye başlamışlardır. Bizzat Haremi Şerife kadar giderek yaptığım tahkikat neticesinde eski şehre hariçten ancak 10, 15 kadar müsellağ, Nabluslu köylü süvvar gelmiş olduğunu ve bunlara 30, 40 kadar Arap delikanlısının iltihak ettiğini ve hadisenin bunlar tarafından meydana çıkarıldığı[nı], neticede süvvarın hemen kâmilten fırıra muvaffak olduklarını, Araplardan 19 kadar ölü ve 21 kadar yaralı bulunduğunu, bu zavallıların daha ziyade müdafaasız ve tesadüfen yaralanmış çocuk; âmâ ve kadın ve ihtiyarlardan ibaret olduğunu öğrendim. Camii Ömer'in Osmanlı Padişahlarından Abdülaziz zamanında tecdiden inşa olunan sanatkârane pencereleri ile Kütahya çinilerinin ve kubbesindeki kurşun kaplamanın İngiliz makineli tüfek ateşi ile ciddi bir surette tahrip edildiğini gördüm. Ramazan olmasına rağmen halkın camiye girmesine müsaade olunmamakta idi. Dünden beri bu memnuiyet tahfif edilmiş bulunuyor. Camii Ömer'de müsellağ kimsenin bulunmamış olmasına nazaran İngilizlerin kubbeye ve pencerelere ateş etmelerinin sebebi anlaşılammaktadır. Bu ateşler esnasında namaz kılan iki Müslüman da vurulmuştur. Bu vesile ile İngiliz askerlerinin Arap Müslüman halk üzerindeki tazyikleri cidden çok ağır olmuştur. Esasen sefalet ve zaruretten bitkin olan eski şehrin Müslüman halkının şimdiki hâli yeisaverdir. O kadar ki hükûmet ve Yahudiler bile halka ekmek tevziine mecbur olmuşlardır. Ömer Camiinde bana kubbenin etrafındaki nefis Kütahya çinilerine çarpmış bir İngiliz makinalı tüfek mermisi ile merminin kırarak düşürdüğü bir çini parçasını verdiler. Türk köylüsünün parası ile ve Türk çinileriyle süslenen bu Arap ve İslam mabedinin İngiliz kurşunları ile tahrip edilmiş olması kaderin garip bir cilvesi ve Harbi Umumideki İngiliz-Arap teşriki mesaisinin hazin bir tecellisi idi. Aynı gün İngiliz Mıntıka Komiserine (Valisine) de ilk nezaket ziyaretimi yapmıştım. Bana ilk sözü şu oldu: "Uzunca bir zamandan beri burada bulunuyorum. Şimdi büsbütün tekemmül ettiğine şüphem olmayan Türk idaresinin cidden hayranıyım. 5 asır bu memleketleri ve bu halkı nasıl ve ne mükemmel idare etmişsiniz?"

Umumi dikkati son on beş gün zarfında Kudüs hadiseleri celbetmiş olmakla beraber Filistin'in hemen her tarafında, evvelkilerinden daha şiddetli tedhiş, isyan ve sabotaj hareketleri kaydolunmuştur. Bunlar arasında tayyarelerin düşmesini intaç eden 6 büyük müsademe, amme hizmetlerini ataletе uğratan birçok sabotaj hareketi ve miktarı yüzlere varan münferit kanlı vakalar vardır.

Kudüs hadiseleri münasebetiyle görüldüğü üzere İngilizler bilhassa Araplara karşı azami tazyikte bulunmaktan çekinmemekte, her gün bir veya müteaddit idam kararı infaz olunmakta, halk bazen miktarı binlerce İngiliz lirasına balığ olan collectif nakdî cezalara uğratılmaktadır. Son iki hafta zarfında

Filistin'e yeniden İngiliz kıtaatı ve bilhassa topçu kuvvetleri getirilmiş ve polis kuvvetlerinden maada bunların 18.500 asker ve zabıt miktarına ulaştığı resmen ilan olunmuştur. 1 Teşrinisani'den itibaren Filistin'de şehirler haricinde seyahat için hükûmete müracaatla vesika alınması usulü ihdas edilmiştir. Böyle bir vesika almadan seyahat edecekler hakkında şiddetli takibat yapılacaktır. Hâlbuki tedhişçiler de derhâl halk arasında yaydıkları bir emirle bu vesikaları alacakların düşman telakki olunarak öldürüleceklerini bildirmişlerdir. Zavallı halkın vaziyeti elimdir. Gene halk arasında mücahitlerin Filistin'in her tarafında olduğu gibi Kudüs'te de esaslı akınlar yapacakları, su yollarının tahrip olunacağı ve hatta suların zehirleneceği sıkı sıkıya şayıdır.

Saygılarımla arza müsaraat eylerim.

BELGE 77: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Kudüs Arap kadınları ile Mukaddes Şehir sakinleri adına Başkonsolosluklara gönderilen beyannameleri Hariciye Vekâletine ilettiği 28 Ekim 1938 tarih ve 805/224 sayılı yazı.

Kudüs'te cereyan eden son hadiseler hakkında bugünkü tarihle ve 804/223 sayılı raporumla mufassal malumat arzylemiştim. Bu hadiseler dolayısı ile diğer ecnebi devlet konsolosluklarına olduğu gibi memuriyetime de gönderilmiş olan Kudüs Arap kadınlarının bir telgrafi ile eski şehir Arap halkının bir mazbatasının asıllarını tercümeleriyle birlikte arz ve takdim ederim.

* * *

23 Şaaban 357.

Monsieur le Consul Général de Turquie,
chargé des intérêts Afghans,
à Jérusalem.

Depuis trois jours, l'ancienne ville de Jérusalem est exposée aux plus grands périls et dangers. Les Anglais l'ont bloquée et fermèrent ses portes tout en défendant les habitants de quitter leurs maisons. Aucun crieur à la prière ne put appeler les prieurs pour aller prier aux mosquées. Celui qui ose faire cela s'expose à la mort par les coups de fusils etc. tirés, de tous côtés, par les soldats et de la synagogue juive ainsi que de la citadelle et du musée.

C'est ainsi que les Anglais et les Juifs violent la sainteté de Jérusalem où se trouve le Haram es-Charif.

Des innocents ont été tués et plusieurs autres furent blessés.

Nous faisons donc appel à votre bienveillance en vous priant de faire le nécessaire auprès de votre Gouvernement qui est musulman et de sauver les habitants et la ville d'une destruction dont les Anglais et les Juifs n'en font que peu de cas.

Veillez agréer, Monsieur le Consul Général, les assurances de notre considération la plus parfaite.

Signé :
Pour les habitants de la Ville Sainte.

* * *

Jérusalem, le 19 Octobre 1938

A Son Excellence
Monsieur le Consul Général de la République Turque,

Nous avons l'honneur de vous transmettre ci-joint, copie d'une dépêche envoyée à Son Excellence le Haut-Commissaire ainsi qu'au Commandant Générale de Jérusalem en protestant contre les opérations lugubres accomplies par la Militaire et la Police Anglaise dans l'intérieure de l'ancien cité de Jérusalem : lieu saint des Musulmans et des Chrétiens.

Nous avons la pleine certitude que Votre Excellence voudra bien communiquer cette protestation au Gouvernement de la République Turque dans l'espoir d'entendre sa voix s'ajouter à la nôtre en protestant contre la violation de la Sainteté de cette Ville et contre la frayeur semée parmi les enfants et les vieillards ainsi que contre les prieurs tués qui vinrent prier à la Mosquée d'Omar, par des coups de fusils, tirés par les soldats sue eux.

Nous prions la Providence et les Pays Islamiques et Arabes de protester contre cette politique destructive.

Les femmes Arabes vous prient de prendre la présente en considération et que vous ferez le nécessaire en conformité.

Veillez agréer, Excellence, l'assurance de notre considération la plus parfaite.

LE COMITE DES DAMES ARABES.

A Son Excellence le Haut-Commissaire,

L'Ordre de couvre-feu dans l'ancienne cité de la façon dont il a été imposé est contraire aux Lois Humaines et au « status quo ».

Nous vous rendons responsable de toutes les opérations militaires et nous protestons énergiquement contre ces actions.

Nous vous rappelons que l'ancienne cité de Jérusalem est un sacré dépôt des Musulmans et des Chrétiens et votre Gouvernement en sa qualité de Mandataire, est requis des respecter sa sainteté.

Le Comité des Dames Arabes.

BELGE 78: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Kudüs'te vuku bulan asayiş olaylarına yerel halktan az sayıda gencin dışında katılan olmadığı, İngilizlerin Kudüs şehrindeki olayları Filistin'in idaresinin askerî makamlar eline bırakılması için bahane yaptığı, halka şehir içi ve dışında ibraz etmekte yükümlü olacakları kimlik belgesi alma zorunluluğu getirildiği, bu zorunluluğa konsüler temsilcilerin de dâhil edildiği, Arap direniş liderlerinin bu belgeyi alacak Arapların ölümle cezalandırılacaklarını ilan ettiği, bunu izleyen dört gün süreli grev sonucunda hayatın durma noktasına geldiği, direnişçiler ve İngiliz kuvvetleri arasında yoğun çatışmalar olduğu hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 12 Kasım 1938 tarih ve 844/240 sayılı yazı.

28.10.1938 tarihli ve 804/223 sayılı raporunun [bkz. Belge 76] asıl mevzuunu teşkil etmiş olan eski Kudüs şehri hadisesi Filistin'in emniyet ve asayiş noktasından tamamıyla askerî makamlar eline tevdi olunması için vesile teşkil ettikten sonra memleketin her tarafında ciddi hissini veren askerî tathir ve tenkil hareketleri ve bunların muvaffakiyetle tetevvücünü temine hadim şümüllü ve şiddetli tedbirler baş gösterdi. Bu hareket ve tedbirlerin mahiyetleri hakkında maruzatta bulunmazdan evvel Kudüs hadisesinin iç yüzü hakkında bilahare öğrendiğim bir iki bilgiyi de evvelki raporuma ilave etmek isterim. Hadiseler esnasında eski şehre gidebilmiş olan münevver bir zatın ifadesine nazaran eski kale içerisinde isyan hareketini yapanlar münhasıran kendi teşebbüsleriyle hareket eden ve en büyükleri 21 yaşını geçmeyen delikanlılardır. Evvelce iddia olduğu gibi bunların aralarında süvvardan kimse yokmuş, yalnız Zeytindağı köyünden iki köylü varmış ki bunlar da firara muvaffak olmuşlar. Topu topu bu delikanlıların elinde iki harp tüfeği varmış ve diğerleri tabancalarla müsellahmışlar. Böyle bir hareketin yapılmasına Arap nasyonalist çeteleri komutanlığı katiyen razı değilmiş ve hatta gençlere elebaşılık eden bir delikanlıyı tecziye için mahkemelerine bile davet etmiş.

İngiliz askerî makamatının bir taraftan gelen kuvvetleri memleketin mühim noktalarına yerleştirmekle beraber diğer taraftan aldıkları tedbirler[le] mıntika mıntika tathir hareketine girişmeye ve şehirler arasında munkatı olan irtibatı tesise çalıştığı görülmektedir. Aynı zamanda Filistin'de şehirler dâhil ve haricindeki trafiği kontrol etmek maksadıyla halk iki türlü vesika almaya mecbur edilmiştir. 1 Teşrinisani'den itibaren meriyete giren bu mecburiyete nazaran herkes polis makamatından birer hüviyet varakası alacak, şehir haricinde seyhat için olduğu kadar dâhilde de gezmek için aranılacak bu vesikalardan maada motorlu vasita sahipleri de ayrıca aynı makamlardan birer vesika istihsal edeceklerdir. Bu tedbir o kadar sıkı tutulmuştur ki kapitüler rejimin cari olduğu bu memlekette biz konsoloslar dahi birer hüviyet varakası almak mecburiyetine tabi kılınmış bulunuyoruz. Bu tedbir her şeyden evvel Arap halkı çok sıkıntılı bir vaziyet karşısında bırakmıştır. Geçen raporumda da arzettiğim veçhile "Süvvar" komutanlığı derhâl verdiği emirlerle bu vesikaları alacak Arapların ölümüne mahkûm edileceklerini ilan etmiştir. Filhakika 1 Teşrinisani'den evvel bu vesikaları almak için müracaat etmek gafletinde bulunan birkaç Arabın hemen öldürülerek vesikalarının boyunlarına asıldığı şayi olmuş ve bunun üzerine hiç kimse bu vesikalar için İngiliz makamlarına müracaatta bulunamamıştır. Diğer

tarafından memlekette umumi grev ilan edilmiş ve 4 gün devam eden bu grev neticesinde Araplar dükkânlarını kapamışlar ve işlerini tatil etmişlerdir. Gerek grev ve gerek vesika mecburiyeti dolayısıyla ne hususi ne de umumi hiçbir nakil vasıtası işleyemediği gibi halen de işlememektedir. Yalnız ecnebilerle Yahudiler ve bir de İngilizler otomobil, kamyon ve otobüslerini işletebilmektedir. Bu hâl memlekette tarifi mümkün olmayan bir sıkıntı tevhit etmiştir. Zaruri gıda maddeleri nedret kesbetmiş, bazen bulunamaz hale gelmiş ve bulunanların da fiyatları bazen 10 misline kadar yükselmiştir. Bu vaziyetten bilhassa Yahudilerin nasıl maddi istifadeler temin ettikleri tasavvur olunabilir.

Görüldüğü üzere halk İngiliz makamatından ziyade Arap çetelerinin emirlerini dinlemek mecburiyetinde kalmış ve umumi hayat nihayet derecede müteessir olmuştur. Bu hâl bugüne değin devam etmektedir. Şurası da muhakkak ki geçen 15 günlük devrede zuhur eden hadiseler azalmış da değildir. Bilakis Hayfa, Yafa ve Nasıra ve daha birçok yerlerde Arap asileri tarafından ika edilen ve Yahudilere zarar veren büyük yangınlar olmuş, yollar dinamitlenmiş, askerî müfrezelere ateşler açılarak müsademeler edilmiş, tayyareler düşürülmüş, telefon, telgraf, elektrik telleri ve direkleri koparılmış ve petrol boruları birçok yerlerinden delinerek yangına verilmiş, Yahudilere ait olanlardan maada muhalif zengin Araplara ait portakal bahçelerindeki ağaç ve fidanlar sökülüştür. Müftü Hacı Emin el Hüseyini'den direktif almakta devam eden tedhişçiler Arap muhalefet erbabından münevverleri birer birer mahkemeye çağırmakta ve bunlardan bazıları ölümle tehdit edilmektedir. Geçen raporumda arzettiğim meşhur avukatlardan Hasan Sıdkı'dan sonra belki aynı maksatla Kudüs avukatlarından olup Müftünün muarızı olarak tanınan İbrahim Kemal de süvvar tarafından davet olunmuş ve akıbetinden endişe eden bu zavallı avukat bir müddet için Filistin'den tagayyübü tercih etmiştir. Bu son 15 günlük devrenin karakteristik bir hadisesi de iki Arap çetesi arasında Cenin civarlarında cereyan eden büyük müsademedir. Hususi bir membadan elde ettiğim malumata göre Fevzi Kavukçu ile mukaddema teşriki mesai etmiş olan ve bir müddetten beri Filistin'de bulunmayan Fahri Abdulhadi adlı çete reisi Şam'daki Müdafaa Komitesine müracaatla buradaki mücahitlerle çalışmak üzere kendisinin Süvvarın U. Komutanlığına tavsiye olunmasını istemiş ve böyle bir vesika aldıktan sonra Şarkül Erdün taraflarından topladığı çete efradı ile gelip Başkomutan Abdurrahim Hac Muhammet'e arzı hizmet etmiştir. Hac Muhammet, Fahri Abdulhadi'nin Şarkül Erdün Emiri Abdullah ile münasebettar olduğunu ve kendisine rakip olarak gönderildiğini anlamış ve ondan göstereceği mıntıkada ve emri altında olarak çalışmasını teklif etmiştir. Bu hususları görüşmek üzere yanına gelen Fahri Abdulhadi'yi Hac Muhammet tevkif bile etmiştir. Bunun üzerine taraftarları Abdülhadi'yi muhafızı nöbetçileri öldürmek sureti ile kurtarmışlar ve çetesinin başına geçen bu yeni çete reisi ile süvvar başkomutanının gönderdiği Abu Durra'nın çetesi arasında Cenin civarında şiddetli bir müsademe olmuştur. Her iki tarafın kuvvetleri üçer veya dörder yüz kadar tahmin olunuyordu. Neticede Abdulhadi mağlup olarak firar etmiş, meydanda 12 ölü ve birçok yaralı bırakmıştır. Süvvarın da zayıyatı ciddidir. Bu hadise tedhişçi mücahitler arasına sokulan tefrikaya temas etmek itibarıyla mühim telakki olunmaktadır.

Gazetelerle neşrolunduğuna göre teşrinievvel zarfındaki insan zayıatı 376'sı mücahitlerden olmak üzere 520 ölü ve 240 yaralıdır. Ölen İngilizlerin miktarı 14, yaralanan İngilizlerin miktarı da 66 olarak ilan edilmiştir. Son dört ay içindeki zayıat miktarı olarak da 1.357 ölü ve 1.162 yaralı rakamları verilmekte ve bunlardan 42 ölü ve 138 yaralının İngiliz, 219 ölü ve 454 yaralının Yahudi olduğu iddia olunmaktadır.

Saygılarımla arzeylerim.

BELGE 79: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Peel Komisyonu tarafından önerilmiş bulunan Filistin'in taksimine ilişkin projeyi gözden geçiren Woodhead Komisyonununun 9 Kasım 1938 tarihinde açıkladığı raporda, bahsekonu projenin uygulanmasını mümkün görmeyerek iki yeni projeye yer verdiği, İngiltere Hükûmetinin bu konuda yayımladığı beyannamede, sözkonusu raporun temel önerileriyle mutabık olunmadığını, taksim ilkesini reddettiğini ve manda idaresinin devamını amaçladığını kaydettiği hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 12 Kasım 1938 tarih ve 845/241 sayılı yazı.

28.10.1938 tarihli ve 806/225 sayılı raporunun [bkz. Belge 75] son kısımlarında arzettiğim veçhile bu geçen 15 günlük devre zarfında Filistin meselesine müteallik mühim tavazzuhlar olmuştur. Bu ayın 9'uncu günü İngiliz Hükûmeti 1937'de Peel Komisyonu tarafından teklif olunan ve esas itibarıyla kendisi tarafından da terviç edilen Filistin'in taksimi esası üzerinden ikinci Woodhead Komisyonu tarafından hazırlanan raporu ve bu rapor hakkındaki kendi rey ve kararını neşr ve ilan etmiştir. Taksim Komisyonu raporunun Ali Komiserlik Matbuat Bürosu tarafından memuriyetime tevdi olunan aslı 310 sayfalık İngilizce bir kitap teşkil etmektedir. Hükûmet bu mufassal raporun bir de hülasasını ihzar ve neşretmiş bulunuyor. Gerek bu vesikanın ve gerek İngiltere Hükûmetinin rey ve kararını muhtevi olan beyannamesinin İngilizce metinleri ile "La Bourse Egyptienne" gazetesinin Filistin için çıkardığı fevkalade nüshasında görülen Fransızca tercümelerini ilişik olarak takdim ediyorum [ekler buraya alınmamıştır].

Woodhead Komisyonu taksime esas olarak Peel Komisyonu tarafından hazırlanmış olan projeye "A" planı ismini vermekte ve bu planın tatbik kabiliyeti olmadığında ittifak ederek suretlerini iliştiirdiğim "B" ve "C" remizli iki planı ortaya atmaktadır. Malum olduğu üzere "A" planına göre Filistin esas itibarıyla bir Arap, bir Yahudi ve bir de sahilin ufak bir parçasını da ihtiva etmek üzere ortada Kudüs ve civarına münhasır bir İngiliz mandası kısımlarına ayrılmıştı. Arazi itibarıyla "A"ya nazaran "B" planındaki fark haritada gösterilen "Galilée" mıntikasının ve Yahudi devleti için ayrılan kısmın cenubundaki ufak bir mıntikanın, tamamıyla Araplarla meskûn olması itibarıyla, Yahudi mıntikasından çıkarılmış olmasından ibarettir. Ancak Woodhead Komisyonu bu tadilata rağmen Yahudilere verilecek mıntıkada 300.000'den ibaret Yahudi nüfusuna mukabil 188.000 Arap gibi mühim bir Arap kitesinin bırakılmasını, mahaza şimal ve cenuptaki bu kısımların tamamıyla Araplara terkedilmesini de Yahudi hükûmetinin emniyeti noktasından doğru bulmamakta ve bu itibarla en iyi şekil olarak "C" planını teklif etmektedir. Arazi noktasından B'ye nazaran C planındaki fark şimalde ve

cenupta büyücek birer manda mıntikasının ayrılmasından ibarettir. Bu suretle Filistin 5 kısma ayrılıyor; Hayfa da dâhil olmak üzere şimal ve cenup kısımları ile ortada deniz kıyısından Kudüs ve civarına sâri olan bir kısım manda altında bırakılmakta, Yahudi mıntikası Hayfa'nın cenubundan Tel Aviv'e kadar sahil kısmına inhisar ettirilmekte ve buna "B" planında olduğu gibi Kudüs enclave'ına sahil cihetinden bitişik ufak bir Yahudi çevresi ilave olunmaktadır. Böylece "C" planına göre Arap hükûmetine 444.100'ü Arap ve 8.900'ü Yahudi olmak üzere 453.000 nüfus, 7.329.000'i Araplara ve 63.800'ü Yahudilere ait olmak üzere 7.393.500 dönüm arazi; Yahudi hükûmetine 226.000'i Yahudi ve 54.400'ü Arap olmak üzere 280.400 nüfus ve 436.100'ü Yahudilere ve 821.700'ü Araplara ait olmak üzere 1.257.800 dönüm arazi düşmektedir. Manda altında kalacak nüfusun 508.800'ü Arap ve 157.500'ü Yahudi'dir ve aynı mıntıkada arazinin 6.160.200'ü Araplara ve yalnız 811.500'ü Yahudilere ait bulunmaktadır. Plan manda altında kalacak arazide Yahudilere arazi satışını tahditlere tabi tutmaktadır.

Şu kadar ki Woodhead Komisyonu "C" planının da Filistin davasının halli için en mükemmel ilaç olduğuna ittifakla kani değildir. Filhakika azadan Sir Alison Russel "A" planı hususunda arkadaşları ile hemfikir olmakla beraber "B" planının "C" planına müreccah olduğunu bildirmekte, "C" planında teklif olduğu şekilde dar bir sahaya münhasır bir Yahudi hükûmeti tasavvurunun Yahudilere verilmiş olan teminatla telifine imkân olmadığını ilave eylemektedir. Diğer taraftan azadan M. Reid (Bu zat Hatay'a giden ilk Cemiyeti Akvam Komisyonu Reisi olan adamdır) alakadarların rızasının alınmamış olması, nasafet kaidesine riayet edilmemiş bulunması, emniyetin mefkudiyeti, memleketin parçalanması ve mali esasların çürüklüğü dolayısı ile hem "B" hem de "C" planlarının tatbik kabiliyeti olmadığı mütalaasını raporun altına dercetmiştir. Bizzat raporun karar kısmında da mali müşkülata ehemmiyetle işaret olunmakta ve "C" planına göre teşekkül edecek iki hükûmetin, manda idaresinin kalkmasına mukabil, manda altında kalacak arazi ile bir gümrük ittihadı akdetmelerini ve müşterek vergi siyasetinin mandater hükûmet tarafından tespit olunmasını, hâlen Suriye'de olduğu gibi, gümrük resimlerinin de manda hükûmeti tarafından istifa olunarak bazı müşterek masrafların tenzilinden sonra zaman zaman gözden geçirilmek suretiyle üç mıntıkaya muayyen nispetler dâhilinde tevzi olunmasını tavsiye ve bidayette her mıntikanın payının 1/3 nispetinde olmasını telkin eylemektedir.

İngiltere Hükûmetinin bu husustaki beyannamesinde Peel ve Woodhead Komisyonlarının raporlarında teklif olunan hal şekillerinden bahsolunduktan sonra ikinci komisyon azasının rapor muhteviyatı üzerinde tamamıyla mutabık kalmamış buldukları vakıası ele alınmakta ve bu itibarla: 1) Taksim prensibinin reddine, 2) Hükûmetin mandater sıfatı ile idare mesuliyetini deruhte etmekte devamına, 3) Hükûmete göre en iyi hal çaresi Arap ve Yahudilerin anlaşmaları olduğundan hemen Londra'da Filistin ve komşu memleketler Arapları ile Yahudi Ajansı azasından mürekkep bir konferans toplanmasına ve burada muhaceret meselesi de dâhil olmak üzere Filistin'de takip olunacak umumi siyasetin tespit olunmasına, 4) Bu konferansın akamete uğraması halinde bizzat hükûmet tarafından gereken kararın alınmasına ve bunların tatbikine ve 5) Her hâl ve kârda davanın enternasyonal mahiyetinin göz önünde tutulmasına karar verildiği

bildirilmektedir. Şu noktayı ehemmiyetle ve derhâl kaydetmek lazımdır ki İngiltere Hükûmeti Londra'ya Konferansa davet ettiği Filistin Arapları arasında, kendi tavsifi veçhile, Filistin'deki caniyane mücadele ile alakadar kimselerin bulunmasını kabul edemeyeceğini ilan etmektedir.

Hükûmetin netice itibarıyla son karar hakkını muhafaza etmiş olması karşısında Londra'ya vaki davetin ehemmiyeti çok azalmış iken bir de Filistin millî Arap mücadelesinde doğrudan doğruya rol almış ve Arap efkârı umumiyesi tarafından bu davada söz söylemeye yegâne salâhiyetli olarak tanınmış Müftü ve arkadaşları gibi kimseleri bertaraf etmek istemesi bizzat Londra Konferansının tahakkuku şanslarını asgari hadde indirmiştir. Son gelen telgraflara nazaran Dr. İzzet Tannus gibi tavassutçuların bu kaydı kaldırtmaya ve Araplarla Yahudilerin yuvarlak bir masa etrafında toplanması fikrini değiştirmeye çalıştıkları anlaşılıyor. Müstemlekeler Nazırı MacDonald'ın Avam Kamarasındaki bir istizaha verdiği bir cevaba nazaran yuvarlak masa şeklinde ısrar olunmayacağı ve İngiltere Hükûmetinin Arap ve Yahudi mümessilleri ile ayrı ayrı konuşmaya razı olacağı sezilmektedir. Bu concession'a rağmen, hatta bizzat Müftünün veya adamlarının kabullerine muvafakat edilse dahi konferansın toplanmasının tahakkuk edemeyeceği tavazzuh etmekte gibidir. Zira halen Mısır'da bulunan Arap nasyonalistlerinden Avni Abdülhadi'nin fikrine göre mensup olduğu grup Yahudilerin Araplarla birlikte siyasi bir müzakere unsuru olarak konferansa kabulüne yanaşmamakta ve ancak Filistin davasının Araplarla İngilizler arasında hallinin mevzubahis olabileceğini ileri sürmektedir. Araplar ancak bu şekilde bir müzakere neticesinde Filistin'deki Yahudilere bir ekalliyet hukukunu tanımaya hazırdırlar.

Bu vaziyet karşısında İngilizlerin Filistin namına mutedil Araplardan mürekkep mümessilleri Londra'da bulundurabileceği hatıra gelebilir ise de nasyonalistlerin memleketteki nüfuzu İngiliz makamlarının emirlerini hükümsüz bıraktıracak kadar gemi azıya almış olduktan sonra konferansa iştirak cüretini hiçbir Arabın kendinde bulamayacağını şimdiden kestirmek zor değildir. Şu halde İngiltere'nin resen almaya mecbur kalacağı karar Arap nasyonalistlerinin emellerini tahakkuk ettirmede müddetçe -mezbuhanede olsa- mücadelenin devam edeceğine hükmetmek icap eder.

Saygılarımla arz ederim.

BELGE 80: *Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın, öngörülen Londra Konferansına Filistin Araplarını, Yahudileri ve Filistin'e komşu olan Arap hükûmetleri davet etmiş olan İngiltere'nin taraflarla ayrı ayrı görüşmeyi planladığı, Filistin'deki karışıklıkların sorumlusu olmakla itham edilen Başmüftü Emin el Hüseyini'nin bir temsilci olarak tanınmamasının konferansın gerçekleştirilmesi önünde engel olabileceği, Filistin'de el Hüseyini'ye karşı yapılan bazı çıkışları tedhiş hareketlerinin izlediği, Karasapan'ın ayrıca Emir Abdullah'ı ziyaret ettiği, Emir Abdullah'ın Başbakanını Londra Konferansına katılmakla görevlendirdiğini, konferansa Mısır, Hicaz ve Irak'tan temsilciler geleceğini, İngiltere'nin manda altındaki Suriye ve Lübnan'dan Arap*

temsilcileri dinlemekle ilgili olmadığını, Başmüftü ya da temsilcilerinin katılmasını şart görmediği konferansın bir karar almaya yönelik değil, yalnızca istişari mahiyette olacağını ifade ettiği hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 22 Kasım 1938 tarih ve 864/252 sayılı yazı.

250 sayılı maruzatıma ektir:

12.11.1938 tarihli ve 845/241 numaralı raporumda İngiliz Hükûmetinin Filistin meselesine dair neşrettiği beyanname münderecatına göre bir taraftan Filistin'e komşu olan Arap hükûmetleri ve bizzat Filistin Arapları mümessillerini ve diğer taraftan Yahudiler namına Yahudi Ajansı mümessillerini Londra'da bir konferansa davet ettiğini ve bu iki grup mümessillerle hep bir arada değil, ayrı ayrı görüşmeyi kabul etmekle beraber Filistin Arapları namına memleketteki karışıklıklarla itham olunan Müftü ve adamlarını mümessil olarak tanıyamayacağını tasrih eylediğini arzetmiştim. Bu son şartın konferansın tahakkukunu bile güçleştirecek bir amil olabileceğini de ilave eylemiştim. Şimdiye kadar İngilizlerin bu şart üzerinde de bir müsaadekârlık gösterdiklerine dair bir bilgi yoktur. Bilakis, İngilizlerin Filistin Arapları namına Müftü ve arkadaşlarından maada mutedil geçinen ve Müftüye muhalif olan bazı eşhası sahneye çıkarmaya çalıştıklarına hükmetmek icap etmektedir. Filhakika memleketten kaçmaya mecbur kalmış olan ve Müftünün muhalifi olup Arap hukukunu muslihane tedbirlerle müdafaa için "Hizbiddifa" namında bir parti teşkil eden eski Belediye Reisi Ragıp Neşasıbi'nin ailesinden Fahri Neşasıbi bir beyanatını gazetelerde neşrettirerek Müftünün hiçbir suretle memleketi temsile salâhiyetli yegâne adam olamayacağını ve halkın yüzde yetmiş beşinin onu ve harekâtını tasvip etmediğini ilan cüretinde bulunmuştur. Bidayette ortalığı oldukça tereddüde düşüren bu hâl tedhişçi asilerin derhâl harekete geçerek yalnız kendisine suikast yapmakla değil onunla temas edenlerden üç kişiyi öldürmekle işe girişmeleri ve sonra da bizzat Ragıp Neşasıbi'nin Fahri'yi tekzip etmesi ve beyanatının ancak şahsına raci olabileceğini bildirmesi ve Filistin Arapları namına Müftü ve arkadaşlarının söz sahibi olabileceklerini tasrih etmesi suretiyle ehemmiyetini kaybetmiştir. Bundan bir hafta evvel muhakkak bir ölümden kurtulan Fahri Neşasıbi şimdiki hâlde korkusundan evinde mahpus bulunmaktadır.

Bununla beraber İngilizlerin konferansın tahakkukundan ümitlerini kesmedikleri anlaşılıyor. Zira geçen haftanın ortalarında Ali Komiser tayyare ile Amman'a gitmiş ve Emir Abdullah ile konferansa gidecek Arap memleketleri mümessilleri hakkında görüşmüştür. Gazeteler bu görüşmeler neticesinde bizzat Emirin Londra'ya gideceğini yazdılar. Geçen ayın 12'sinden beri kendisini görmediğim Emir ile seyahate çıkmasından evvel görüşebilmek ve diğer bazı resmî işleri de halletmek üzere bu ayın 19'unda Amman'a gittim. Ramazan olmak dolayısı ile Emir beni ancak akşam saat 19.30'da kabul edebildi ve iki saat kadar görüştük. Yanında yeni ve eski başvekilleri ve diğer zevat da vardı. Muhaveremiz iki saat kadar sürdü ve büyük bir kısmı Emirin şahsen tanımak ve teveccüh ve iltifatlarına mazhar olmakla mübahi olduğunu söylediği Ulu Önder Atatürk'ün vefatları ve bunun hasıl ettiği derin teessürle geçti. Bu acı haberin memleketinde çok samimi ve derin bir matem hasıl ettiğini anlatan Emir Abdullah, namına cenaze merasiminde bulunmak üzere oğlu veliahdı göndermeyi çok istediğini,

yolların kapalı olması ve tayyare bulmaktaki müşkülât dolayısı ile buna imkân bulunmadığını teessüfle bildirdi ve bu cihetin Ankara'ya arzını benden rica etti. Emir, Büyük Atatürk'ün ölümünün kendisinde ve Türkiye'yi sevenler üzerinde hasıl ettiği acı ne kadar büyük ise şahsen tanımak şerefine nail olmuş bulunduğu İsmet İnönü'nün Cumhuriyetine ittifakla tayin edilmiş olmasının da o derece büyük bir teselli ve inşirah yarattığını ifade etti. Kendisinin Londra'ya gideceğini haber almaklığım üzerine ziyaretimi tacil ettiğimi söylediğim zaman Emir, Ali Komiserle olan mülakatına temas etti ve kendisinin değil Başvekilin Londra'ya gideceğini izah etti. Bu vesile ile hemen Başvekil Ebulhüda'ya dönerek karayolu ile Ankara'dan geçerek gitmesini ve Ankara'ya inerek kendisine vereceği mektupları Reiscumhurumuza ve hükümet erkânımıza tazimatları ile birlikte bizzat sunmasını emretti. Tevfik Ebulhüda Akkalı'dır ve Abdülhamid'in yanındaki meşhur Ebulhüda'nın oğludur. Umumi Harpte ordumuzda ihtiyat zabıtlığı yapmıştır ve güzel Türkçe konuşmaktadır. Bana söylediğine nazaran bir haftaya kadar Şam-Beyrut-Trablusşam tarikiyle ve Toros Ekspresiyle hareketi mukarrerdir. İngilizlerin ilk kânunun ortalarına doğru konferansı toplamayı tasarladıkları ve bu hususta istical ettikleri Emirin ifadesinden anlaşılmakta idi. Gene aynı ifadeye göre Mısır, Hicaz ve Irak'tan gidecek mümessiller işiyle o memleketlerdeki İngiliz sefir ve mümessilleri faal bir şekilde meşguldürler. Suriye ve Lübnan manda altında oldukları için İngilizler bu memleketlerdeki Arap hükümet adamlarının fikirlerini almaya lüzum görmemektedirler. Avam Kamarasında geçen bir söze göre İngiliz Hükümeti alacağı kararları mandater olan Fransa'ya bildirmekle iktifa edecektir. Emir Abdullah konferansın tahakkuku için Müftü veya adamlarının Londra'ya gitmelerinin şart olduğu kanaatinde değildir. Onun fikrine göre Filistin namına hiçbir mümessil bulunmasa dahi İngilizler Arap memleketleri mümessilleriyle görüşeceklerdir. Bu görüşme bir karar alınmasına müncer olmayacak, yalnız istişari bir müzakere mahiyetinde olacaktır. Emir ne Hicaz'ın ne de diğer Arap memleketlerinin İngilizlerin arzusu hilafına bir mukavemet ve tazyik yapabileceklerini zannetmemektedir.

Saygılarımla arza müsaraat eylerim.

BELGE 81: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, İngiltere Sömürgeler Nazırı Malcolm John MacDonald'ın Londra Konferansına katılması sözkonusu Arap çevrelerle temasları ve adigeçenin Filistin meselesi ve öngörülen konferansın amaçları hakkında parlamentoya bilgi sunduğu hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 30 Kasım 1938 tarih ve 887/265 sayılı yazı.

22.11.1938 tarihli ve 864/252 sayılı rapora ektir:

İngilizler son zamanlarda Filistin'de emniyet ve asayişin temini hususundaki faaliyetlerini arttırdıkları kadar Londra Filistin Konferansının tahakkuku hususunda da büyük bir gayret sarf etmektedirler. Son iki haftalık siyasi vaziyeti vasıflandıran vakıa budur. Müstemlekat Nazırı MacDonald'ın Londra'daki faaliyetleri iki şekilde tezahür ediyor. 1) Arap mahafili ile temas, 2) Parlamento vasıtası ile alakadarları tenvir.

Filhakika Nazır konferansın tahakkuku için bir taraftan Arap memleketleri mümessillerinin yola çıkmasını temine çalışırken diğer taraftan Londra'da bulunmakta olan Dr. İzzet Tannus, Kahire Arap Kongresinin murahhası Mısırlı Alluba Paşa gibi kimselerle temas etmekte ve iskandillerde bulunmaktadır. Dr. Tannus'un oynadığı rol malumdur: Bu zat adeta Arap nasyonalistleri ile İngiliz Hükûmeti arasında irtibat ajanlığı yapmaktadır. Arap mahafilî ve bilhassa müfrit nasyonalistler ellerinden geleni esirgemeyerek Müftünün ve hiç olmazsa mutemedi olan adamların Filistin Arapları namına konferansa çağırılmasını ve başka Filistinli mümessillerin kabul edilmemesini temine gayret etmektedirler. Buna mukabil İngilizler mutedil Arap mahafilinden ve bilhassa eski Hizbiddifa mensuplarından Ragıp Neşşabi gibi mühim şahsiyetleri Konferansta bulundurmaya çalışmakla beraber evvelki raporlarımda tahmin olunduğu gibi Müftüyü olmasa bile taraftarlarından mühim kimseleri, hatta millî mücadelede fiilî rol oynamış olan Arap mümessillerini de, Filistin Arapları namına Londra'ya kabul etmeye meyleder gibi görünmektedirler. Bu cihet alakadar mahfillerin ve gazetelerin kanaati ile tezahür etmektedir. İtalyan menabiinden verilen ve şimdiye kadar tekzip olunmayan bir habere bakılırsa İngiliz Müstemlekeler Nazırı Seyşel Adaları idaresine verdiği bir talimatla orada mevkuf bulunan nasyonalistlerden konferansa iştirak etmek isteyenlerin tespitini de istemiş bulunmaktadır. Yalnız mevkufunların değil, hâlî firarda olan Cemal el Hüseyini gibi Müftünün yakınlarının bile yarı resmî bir şekilde konferansa çağırıldığı söylenmektedir.

Almanya'daki son büyük Yahudi aleyhtarlığı hareketinin Arapların davasını takviye edecek mahiyette olmamasına ve Yahudi siyonist mahfillerinin Amerika ve İngiltere'de hatırı sayılır menfi tazyiklerde bulunmasına rağmen İngilizlerin Arapları büsbütün gücendirmeyecek bir hareket hattı tayinine azmetmiş olmalarının en büyük delili şüphesiz ki bu ayın 24'ünde Müstemlekat Nazırının İngiliz Parlamentosunda yaptığı beyanattır. Bu beyanata göre "Hükûmet askerî kuvvetlerin yardımı ile memlekette nizam ve asayişini temine çalışmakta ve Filistin'in mesahası itibarıyla küçük olmasına rağmen ahalisini harekete getiren fikir ve ruh tam bir sükûnun avdetine müsait bulunmamaktadır. 1922 senesinden beri Filistin'e çeyrek milyon Yahudi yerleştirilmiş bulunması ve hükûmetin muhacereti elinden geldiği kadar kolaylaştırması vakıaları karşısında Yahudilerin İngiltere'yi Balfour Beyannamesi'ne sadık kalmamakla ittiham etmeleri mümkün değildir." M. MacDonald Yahudilerin Filistin'de tahakkuk ettirdikleri medeniyet ve ümran eserlerine karşı takdirkârlığını saklamamış ve bugünkü Yahudi âleminin geçirmekte olduğu büyük güçlükleri de merhamet ve sempati ile yâd etmiştir. Bununla beraber Nazır İngiltere'nin muhaceret hususunda yapacağı müsaadekârlık hususunda da senede 1.000 kişi gibi bir rakam zikretmiştir. Muhaceret meselesini mihrak edinerek Arapların bu husustaki endişelerini tebarüz ettiren İngiliz devlet adamı Filistin'e 1933'te 30.000 ve 1935'te 60.000 Yahudi muhacirin birden gelmiş olmasının Arapların gözünü korkuttuğunu ve şimdiki aksülamelin menşei[nin] bu olduğunu söylemiştir. Bu aksülamelin husule getirdiği hava içerisinde İngiltere, bu beyanata göre, memleketi tamamıyla Araplara da bırakmayı tehlikeli bulmaktadır. Nazır aynı beyanata ile parlamento kürsüsünden ve resmî ağızla ilk defa olarak ekserisi

aşağı tabakadan olan tedhişçi mücahitler arasında hakiki vatanperverler de bulunduğunu kabul ve ilan etmiştir. Nihayet Müstemlekat Nazırı kânunusani içinde toplanacağını ümit ettiği Londra Konferansında Arap ve Yahudilerin bir masa etrafında oturarak anlaşacaklarını zannetmekte ve hep birlikte verilecek kararda Manda Şartnamesinin, Cemiyeti Akvam ve Amerika'ya karşı alınmış olan taahhütlerin göz önünde tutulacağını temin etmektedir. Woodhead raporu ile birlikte neşrolunan hükûmet beyannamesinde bildirildiği veçhile nazırın beyanâtı da konferansın muvaffak olmaması halinde Filistin'de takip olunacak siyasetin tayini mesuliyetinin hükûmetçe alınacağını bir daha tasrih etmektedir.

Görüldüğü üzere bu beyanat İngiltere tarafından öteden beri tayin edilmiş hissini veren muayyen dosage dâhilinde Arapları büsbütün ümitsizliğe sevk etmeyecek mahiyettedir ve hatta hükûmetin son beyannamesinde “caniyane efal” ile itham ettiği tedhişçiler arasında hakiki vatanperverlerin bulunduğuun itiraf edilmesi gibi ileri bir zihniyete de tercüman olmaktadır.

Saygılarımla arza müsaraat eylerim.

BELGE 82: Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın, İngiliz kuvvetlerinin önceki aylarda terk etmiş oldukları bazı yerleşim birimlerini yeniden işgal ettikleri, Beytüllahim'de İngilizlerle Arap direnişçiler arasında çatışmalar vuku bulduğu, halkın, İngiliz kuvvetleri ile İngilizlere itaat edenlere acımasızca davranan Arap direnişçiler arasında kaldığı, telgraf, haberleşme, su ve petrol hatlarına sabotajlar, siyasi cinayetler ve bombalamalar gibi olayların her gün vuku bulduğu, halkın yalnızca yeniden başlayacak görüşmelere umut bağladığı, İngiliz idaresinin muhtemelen bunu amaçladığını ifade edenler olduğu hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 30 Kasım 1938 tarih ve 888/266 sayılı yazı.

12.11.1938 tarihli ve 844/240 sayılı rapora [bkz. Belge 78] ektir:

Geçen on sekiz günlük devre içerisinde Filistin'in umumi emniyet ve asayiş vaziyetinde nispi bir salaha doğru gidilir gibi olmuştur. Bu devre esnasında memleketin muhtelif stratégique noktalarını işgal etmek, geçen aylar zarfında tahliye olunan bazı kasabaları yeniden işgal ile oralarda yerleşmek -ki bu meyanda Kudüs civarındaki Ramallah ve Beytüllahim kasabaları da vardır- suretiyle harekete geçen İngiliz askerî kuvvetleri giriştikleri tathir ameliyatında mühimce müsademeler yapmışlar, bazı Arap çetelerini dağıtmışlar, köylerden miktarı henüz 100 adedi pek aşmamakla beraber silah toplamışlar ve bilhassa mücahitlere müzaheret eden Arap köylüleri üzerindeki tazyiklerini arttırmışlardır. Bu meyanda ayın 19'unda Beytüllahim civarında araştırmalar yapan bir İngiliz kuvveti asfalt yol üzerinde bir barikat vücuda getirildiğini görmüşler ve aynı zamanda oralarda pusu kurmuş olan Arap çetelerinin ateş baskınına uğramışlardır. Bir şaşkınlık devresi geçiren İngilizler güneşin batması ile harp ve hücum avazeleri çıkaran Arapların şiddetli bir taarruzuna da hedef olmuşlardır. Ancak yakın mesafede kendilerini toplamaya muvaffak olan İngilizler açtıkları şiddetli tüfek ve mitralyöz ateşiyle muhacimleri püskürtüp kışlarına avdet

edebilmişlerdir. Ayın 22'sinde şimal mıntkasında, Celile taraflarında ve ayın 27, 28 ve 29'unda Hayfa'nın cenuplarında mühim müsademeler olmuştur. Hayfa cenuplarındaki müsademelerde hepsi de hâkî üniformalı olmak üzere 44 kadar mücahidin öldürüldüğü ve bunların arasında Abudurra gibi mühim sergerdelerin bulunduğu söylenmektedir.

İngiliz askerî makamatının motorlu vasıtalarla şehirler dâhil ve haricinde münakalatı kontrol hususundaki tedbirlerine karşı Arap halkın, bilhassa tedhişçilerden korkarak, boykotaj yapmakta oldukları görülmektedir. Ancak tabielerin şahsi otomobilleri ile eşya nakleden kamyonların sahiplerinin İngiliz makamatından vesika alarak işlemelerine "süvvar komutanlığınca" müsaade edilmiştir. Bu suretle bilhassa Arap halk üzerindeki sayısız tazyiklerden birisi kalkmış oluyor. Bir taraftan İngilizlerin aldığı draconienne tedbirler, diğer taraftan İngilizlerin emirlerine itaat edenler hakkında birahmane hareketten çekinmeyen tedhişçiler arasında ezilen halkın ızdırıp ve sefaleti her türlü tarif ve tasvirin fevkindedir. Şimdiye kadar İngiliz makamatının fiilî bir himayesine mazhar olamayan bitaraf halk hiçbir mesuliyet hissi taşımayan bir takım meçhul sergüzeştçilere boyun eğmekte idi. Son hareketlerin ciddiyeti karşısında maneviyatın kendi aleyhlerine olarak sarsılmasına meydan vermemeye ehemmiyet atfeden süvvar bilhassa muhalif ve mutedil Araplar üzerindeki tazyikini fazlalaştırmıştır. Yahudi mahafilinin neşriyatına bakılırsa 1936 nisanından 1938 teşrinievvel sonuna kadar münhasıran Müftüye muhalefet yüzünden öldürülen Arapların miktarı 133 kişiyi bulmuştur. Bunların arasında münevverler, mevki sahipleri ve eşraf mühim bir yekûn tutmaktadır. Bu vaziyet bir rivayete göre Filistin'den 25.000 kişilik bir mülteci kitlesinin komşu ecebi memleketlere kaçmasını intaç etmiştir. Arap halk bütün ümidini bu son ay içinde tecelli edeceğini zannettiği siyasi müzakerelere bağlamaktadır. Belki bazılarının inandığı gibi İngilizlerin gizli kuvvetlerinin dileği de bu hâli meydana getirmekten ibaretti.

Şehirler arasındaki münakale ve muhabere biraz salah kesbeder gibi olmasına rağmen telgraf, telefon, elektrik hatlarının kesilmesi, petrol ve su borularının tahrip edilmesi, şurada burada bombalar atılması, yollara dinamitler konması, suikastlar ve siyasi cinayetler işlenmesi, Hayfa, Ramle ve Akka gibi yerlerde silahlı grupların şimendifer ve posta memurlarını soyması, gelen geçen Yahudi otomobil, otobüs ve kamyonlarına silah ve bombalarla taarruz edilmesi gibi hâller adi ve gündelik vukuat mahiyetini muhafazada berdevamdır.

Saygılarımla arza müsaraat eylerim.

BELGE 83: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Arap direnişçilerin manda idaresinden kimlik alınması karşısındaki sert tutumunun hafıflediği, özel otomobil sahipleri arasında kimlik belgesi alanların sayısının arttığı, otobüs ve taksilerin ise çalışmadığı, manda idaresinin genel ulaşımı engelleyen müdahalelerin devam etmesi halinde Yafa Limanı'nın 15 gün içinde kapatılacağını açıkladığı, bunun Arapların portakal ihracatını zora sokacağı, İngiliz kuvvetlerinin devam eden müdahaleleri sonucunda Arap direnişçilerin

Hicaz ve Suriye'ye doğru çekilmekte oldukları, buna rağmen tedhiş ve sabotaj eylemlerinin devam ettiği hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Aralık 1938 tarih ve 906/268 sayılı yazı.

30 Son Teşrin 1938 tarihli ve 888/266 sayılı rapora ektir:

Askerî idarenin münakalatı kontrol için vazettiği vesika alma usulüne karşı tedhişçiler tarafından gösterilen aksülamel hareketinde bu geçen haftalar zarfında ufak bir hafifleme daha görülmüştür. “Süvvar” doktorlardan ve yük kamyonlarından başka bazı hususi otomobil sahibi Araplara da vesika alıp otomobillerini çıkarmak müsaadesini vermişlerdir. Umumi Arap otobüsleri ile otomobil ve taksileri gene işlememektedir. Arap halkın velev korku tesiri ile de olsa bu şekildeki mukavemeti İngiliz makamatını yeni tedbirler almaya sevk etmiş ve tedhişçilerin umumi münakalatı zorlaştıran ve seyrüsefer serbestisini işkâl eden bu müdahaleleri devam ettiği takdirde (15 gün zarfında) Yafa Limanı'nın büsbütün kapatılacağı o mıntıkanın askerî komutanlığı tarafından ilan olunmuştur. Bu tedbirin tabiki halinde Araplar tarafından yapılacak portakal ihracatının çok müşkülleşeceği ve Arap halkın iktisadi müzayakasının artacağı muhakkaktır.

Memlekette nizam ve asayişin tesisi için askerî kıtaların polis kuvvetleri ile müştereken hareketleri devam etmektedir. Bilhassa askerlerle çeteler arasında gene birçok müsademeler olmuş, köylerde ve şehirlerde yapılan tathir hareketi halk üzerinde, bazen panik hasıl edecek kadar, tesir ve tazyikler göstermiştir. Bunun içindir ki bazı mıntıkalarda İngiliz makamatının kendileriyle teşriki mesai olarak ilan ettikleri ihanet hadiselerine köylüler arasında tesadüf olunmaya başlamıştır. Bu gibi ihbarların neticesi olarak mesela 9 Kânunuevvel'de İngiliz askerleri Tulkerem mıntıkasında İlaz köyünde ani taharriyat yapmışlar ve 35 kadar silahlı tedhişçiden maada hâli faaliyette bir tedhiş mahkemesinin bütün erkânını meydana çıkarıp yakalamışlardır. Keza Kudüs'e yakın bir köyde de bir tedhiş mahkemesi daha yakalanmıştır. Son alınan haberlere göre fazla kuvvet ve tazyik karşısında tutunamayacaklarını anlayan mücahitler cenupta Hicaz'a ve şimalde Suriye hudutlarına doğru çekilmeye başlamışlardır. Bu itibarla Şarkül Erdün hudut muhafızları ile mücahitler arasında 3 Kânunuevvel'de cereyan eden ehemmiyetlice muharebe dikkate şayandır.

Bütün bu hadiselerle rağmen memleketin her tarafında üç seneden beri devam eden tedhiş, sabotaj ve isyan hareketi tamamıyla durmuş olmaktan pek uzaktır. Malum arazı ile sürüp giden bu hareketlerin gündelik tebliğlerdeki mevkileri kemiyet ve keyfiyet itibarıyla ehemmiyetlerini muhafaza etmektedir. Bu hareketlerin tevlit ettiği hadiseler meyanında son zamanlarda meydana çıkan biri de Yafa civarında bir Arap köyü muhtarının İngiliz askerleri ile çeteler arasında aciz kalarak çoluk çocuğu ve eşyası ile Tel Aviv'de Yahudilere iltica etmesidir. Yahudi gazeteleri bundan bilistifade maksatlarına uygun neşriyat yapmaya çalışmışlardır.

Ahiren Yahudi matbuatı Filistin'deki tedhiş hareketlerinin mucip olduğu zayıat hakkında bir fikir vermeye yarayacak şu ihesai bilgileri neşretmektedir:

Bu senenin temmuz ayından teşrinisani nihayetine kadar 2.847 tecavüz

vakası olmuştur. Teşrinisanide 13 Yahudi, 11 İngiliz, halktan 35 Arap ve tedhişçilerden 139 Arap ve 1 ecnebi ölmüştür. Aynı ayda yaralananların 39'u Yahudi, 42'si İngiliz, halktan olmak üzere 19'u Arap ve 31'i tedhişçi Araptır. Temmuzdan teşrinisanıye kadar 1.556 kişi ölmüştür, bunların 232'si Yahudi, 53'ü İngiliz, 368'i halktan Arap, 893'ü tedhişçi Arap ve 10'u ecnebidir. Bu arada yaralıların miktarı 492'si Yahudi, 180'i İngiliz, 430'u Arap (halktan), 183'ü tedhişçi Arap ve 6'sı ecnebi olmak üzere 1.291'i bulmuştur. Mevzubahis müddet zarfında asker ve polis 93 tüfek, 5.300 mermi, 30 tabanca, bomba vesaire, bir miktar fişeklik ve askerî üniforma ele geçirmiştir. Bu kadar can yanmasına mukabil elde edilenlerin ehemmiyetsizliği dikkati celbetmektedir. Askerler tarafından 60 kadar köy ve kasabada araştırmalar yapılmış ve 2.650 Arap tevkif ve istintak olunmuştur.

Saygılarımla arzeyeirim.

BELGE 84: Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın, Filistin'deki durum nedeniyle buradan kaçan Arapların muhalif ve ılımlular olarak iki kısma ayrıldığına, Londra Konferansının ne şekilde cereyan edeceğine ve sözkonusu konferansa katılacak Yahudi ve Arap temsilcilere dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Aralık 1938 tarih ve 908/270 sayılı yazı.

30 Son Teşrin 1938 tarihli ve 887/265 sayılı rapora [bkz. Belge 81] ektir:

İngilizlerin Londra Konferansı hazırlıkları etrafındaki faaliyetleri devam etmektedir. Bir taraftan Müstemlekat Nazırı MacDonald'ın geçen raporunda maruz beyanâtı ile ihsas ettiği veçhile Seyşel Adasındaki menfiler şimdilik Filistin'e avdet etmemek şartı ile serbest bırakılmakla beraber diğer taraftan korkusundan sokağa çıkamayan Fahri Neşasıbi yeniden sahneye çıkarılmıştır. Ailenin büyüğü Rağıp Neşasıbi tarafından bile temsil sıfatı ret ve ilan olunan bu muhalif Arabın zırhlı otomobiller ve İngiliz polisleri muhafazasında olarak Kudüs Mıntıka Komiseri (Valisi) ve Ali Komiserlik Kâtibi Umumisiyle temaslarda bulunduğu, İngiliz himayesinde olarak celbedilen Müftü zümresine muhalif Arap köy muhtarları ile içtimalar yaptığı görülmektedir. Filistin'deki ahval dolayısı ile memleketten kaçan Araplar iki kısma ayrılmışlardır. Bunlardan İngiliz takibatından çekinerek kaçmış olan Müftü taraftarları (Hüseyniler) ekseriyetle Suriye ve Lübnan'da toplanmışlardır. Bilakis tedhiş hareketine hedef olmaktan korkan muhalif ve mutedil Araplar ise ekseriyetle Mısır'ı tercih ediyorlar. Bu meyanda sabık Yafa Müftüsü Şeyh Ali Şahin riyasetinde bir toplantı yapan Filistin Arap muhalifleri elebaşlarından 50 kişi kadarı Müftü Hacı Emin'in tedhiş hareketine karşı protestoda bulunmuşlar ve İngiliz ve Filistin hükûmetlerini memlekette nizam ve asayiş ve efkâr hürriyetini temin etmeye davet etmişlerdir.

Muhalif ve mutedillerin, şüphesiz ki İngiliz makamatının pek yabancı kalamayacakları aşıkâr olan bu kıpırdamalarının kıymet ve ehemmiyeti ne olursa olsun İngiliz Hükûmetinin Büyük Müftü partisi hakkında ihtiyar etmeye mecbur olduğu müsamaha ve serbesti, nasyonalist Arap mahafili ve bilhassa Suriye'deki mülteciler arasında pek müsait tesirler hasıl etmiştir. Seyşel Adasından

serbest bırakılanlar sabık Kudüs Belediye Reisi Doktor Halidi, Arap Bankası Müdürü Ahmet Hilmi Paşa, Arap Yüksek Komitesi Kâtibi Umumisi, Hristiyan Araplardan Fuat Saba, Müslüman Gençlik Teşkilatı sabık Reisi ve Yafa Arap Bankası Müdürü Reşid Hacı İbrahim'den ibaretti. Malum olduğu üzere bunlar 1937 teşrinievvelinde Yüksek Arap Komitesinin dağıtılması üzerine Filistin'den Seyşel Adasına nakledilmişlerdi. Müstemlekat Nazırının bu ayın 7'sinde İngiltere Parlamentosunda vaki beyanatına nazaran İngiltere Hükûmeti Müftü taraftarlarının Londra Konferansına iştiraklerini diğer partilere mensup Arapların da iştirak haklarının tanınması şartına bağlamaktadır.

Londra Konferansına iştirak edecek mümessiller hakkında çok iyi haber alan bir Yahudi kaynağından edindiğim malumat şu şekildedir:

Gazetelerde halen Yuvarlak Masa Konferansı diye anılan, hakikatte İngiliz-Arap ve İngiliz-Yahudi görüşmeleri şeklinde cereyan edecek olan Londra Konferansına İngiliz Hükûmetince Arap ve Yahudilerden on ikişer murahhas davet olunacaktır. Arapların 12 mümessilinden 7'si Filistin Araplığını, diğer 5'i Arap memleketlerini temsil eden murahhaslardan mürekkep olacaktır. Yahudilerin de aynı suretle bir kısmı Filistin Yahudileri namına ve Yahudi Ajanlığı mümessillerinden ibaret olacak ve bunlara İngiltere, Polonya, Şimali ve Cenubi Amerika, Cenubi Afrika Birliği namına gelecek Yahudiler iltihak edecektir. İngiliz Hükûmeti Arap memleketlerine (hükûmetlerine) taalluk eden davetiyeleri Son Teşrin'in 23'ünde göndermiş bulunmaktadır. Irak'ın Müftü partisinin mutlak surette temsil edilmesi şartıyla -ki bu şart tahakkuk etmiştir- Hariciye Nazırı Tevfik Süveydi'yi, Hicaz namına İbnissuud'un oğlu Faysal'ı ve müşavir olarak da Fuat Hamza ile Londra'daki Sefiri Hafz Vehbe'yi göndereceği şimdiden bilinmektedir. Şarkül Ürdün namına Başvekil Tevfik Paşa Ebulhüda'nın gideceği malumdur. Mısır Hükûmetinin de esas itibarıyla daveti kabul ettiği anlaşılıyor. Ancak musırren şayi olduğu gibi Başvekil Muhammed Mahmud Paşa'nın gitmek istemediği ve aglebi ihtimal Konferansta Mısır'ın Londra Sefiri tarafından temsil olunacağı zannedilmektedir. İmam Yahya Yemen için gönderilen daveti henüz kabul etmiş değildir. İtalyanların makûs tesirler yaratmaya çalışmalarına rağmen İngilizlerin ümitlerini büsbütün kesmedikleri görülüyor. Asıl mühim meseleyi teşkil eden Filistin Arapları mümessilliklerine gelince bunların umumiyetle Müftünün mutemetlerinden tereküp edeceği ve kuvvetli bir ihtimalle mutediller namına da bizzat Rağıp Neşaşibi olmasa bile partisinden birinin konferansta bulunacağı söylenmektedir. İngilizlerin, sırf izzeti nefsinin tatmin için, Müftüye de bir davetname göndermeleri mümkün görünmekte ise de Hacı Emin el Hüseyin'in bizzat icabet etmeyeceği muhakkak telakki ediliyor. Müftünün mutemedi olacak mümessilleri olarak şunlar kuvvetle tahmin olunuyor: 1) Halen Cenevre'de bulunan, sabık Filistin Hükûmeti avukatlarından Musa Alemi, şimdi Beyrut'ta bulunan Cemal el Hüseyini, Arap Yüksek Komitesi Kâtibi Umumisi Fuat Saba, Mısır'da bulunan Avni Abdülhadi, Doktor Halidi ve Dr. İzzet Tannus.

Bütün bu zevatın Londra'ya gitmezden evvel her hâlde Beyrut'ta toplanacakları ve Müftü ile istişarede bulunacakları haber verilmektedir.

Saygılarımla arza müsaraaft eylerim.

BELGE 85: Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın Konsolosluğa gelen Yahudi Ajanlığı Siyasi Daire Şefi Shertok'la [Moshe Sharett] yaptığı görüşmeye atfen, İngiltere'nin Arap dünyasını memnun edecek bir karar almaya eğilimli olduğunu, Yahudilerin Londra Konferansında ortak bir karara varılmasını önlemek için çaba sarf ettiklerini ve bu amaçla temaslarında, Yahudilerin konferansa olan muhalefetlerini kayda geçirdiklerini Hariciye Vekâletine bildirdiği 16 Aralık 1938 tarih ve 909/271 sayılı yazı.

Daha Woodhead komisyonu raporunun İngiliz Hükûmetinin beyannamesi ile birlikte neşrinden evvel gerek beynelmilel ve gerek Filistin Yahudiliği âleminde hissolunan telaş son zamanlarda bilhassa Yahudi Ajanlığı erkânının sıkı faaliyette bulunmaları ile büsbütün tezahür etmiş bulunuyor. Hemen daimî bir şekilde Londra'da bulunan ajanlık faal şefi Dr. Weizman'a bu teşekkürün siyasi daire şefi Shertok da iltihak etmişti. Londra'dan davalarına sempatik olan veya büsbütün aleyhtar bir vaziyet almamış bulunan Avrupa devletleri merkezlerinde bir iskandil seyahatine çıktıkları anlaşılan Yahudilik âleminin bu iki mühim rüknünün Ankara'ya da uğrayarak Başvekîlimiz tarafından kabul olunduklarını evvela gazetelerden ve bilahare de buraya avdetinde bizzat Başkonsolosluğumuza gelen M. Shertok'tan öğrendim. Eski Osmanlı Yahudilerinden ve takriben 40-42 yaşlarında olan bu zat memleketimiz hakkında pek müspet intibalarla hudutlarımızı terk etmiş bulunuyor. ...

Gerek bu mükâlememiz ve gerek bunu müteakip yaptığım temaslar neticesinde Yahudilerin Londra Konferansı hakkında hiçbir tahayyüle kapılmadıklarını ve Araplık âlemini okşamak ihtiyacında olan İngiltere'nin kendilerini memnun edecek bir hal çaresine yanaşmayacağını idrak etmiş olduklarını ve bu itibarla da Yahudilerin konferansta muhalefetlerini bildirmek sureti ile müşterek bir karara varılmasına mâni olacaklarını öğrendim. Almanya'daki ahval dolayısıyla da derin bir meyusiyete düşen Yahudilerin, ifade ettikleri veçhile, bu sefer kendi sıralarında Londra Konferansı ferdasında beynelmilel âlemde ve Filistin'de şiddetli bir aksülamel hareketine geçip geçmeyeceklerini yakın bir ati bize gösterecektir. Bu vesile ile dâhilî inşâ ve inkişaf devrinde olan memleketimizin haricî finans âlemine ve dolayısı ile son Londra kredi anlaşmasında olduğu gibi Yahudi beynelmilel malî kudretine ihtiyacı olduğunu hesaba katarak Filistin davasında bize de söz söyletmek istemeye çalıştıklarına delil olan ve Yahudi Ajansının organı Haaretz'de çıkan bir makalenin Fransızcaya tercüme edilmiş suretlerini ilişik olarak sunuyorum [*buraya alınmamıştır*].

Diğer taraftan Habuker adlı Yahudi gazetesinin Arap liderlerinden iki zatın Londra Konferansı arifesinde noktâi nazarlarını arzetmek üzere Reisicumhur İsmet İnönü'nün nezdlerine gittiğini ve bunlardan birinin Cemal el Hüseyini olduğunu ve Emir Abdullah'ın da Türkiye'ye bir mümessil göndermek niyetinde bulunduğunu yazmış olması şayanı dikkattir. İsmet İnönü'nün riyaseti cumhura seçilmeleri üzerine Yahudi matbuatında güya kendilerinin antisemit oldukları hakkında bazı neşriyata tesadüf etmiştim. Arap matbuatı ve mahafili de yeni Reisicumhurumuzun Filistin meselesi ile daha yakından alakadar olacak bir disposition'da bulunduğunu tahmin etmektedir.

Keyfiyeti saygılarımla arza müsaraat eylerim.

BELGE 86: Kahire Elçisi Mehmet Ali Şevki Alhan'ın, İngiltere'nin Kahire Büyükelçisiyle yaptığı görüşmede adıgeçenin Londra'da bir konferans düzenlenmesini hükûmetine önerdiğini, bu önerinin kabul edilerek, Mısır ve diğer Arap ülkelerinin de sözkonusu konferansa davet edildiğini belirttiği, Büyükelçinin, yeni Yahudilerin iskânı için arazi kalmadığı, bu nedenle Yahudi göçünün sınırlandırılabilceği, Londra Konferansında bir çözüm sağlanamaması halinde Britanya için Filistin'in bir dominyona dönüştürme seçeneğinin düşünölebileceği görüşünde olduğunu Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 27 Aralık 1938 tarih ve 779/434 sayılı yazı.

Geçende Kahire'de toplanan Filistin Kongresi mukarreratını İngiltere Hükûmetine bildirmek üzere Londra'ya giden Alluba Paşa avdet etmiştir. Gazetecilere vaki beyanatında İngiliz Müstemlekat Nazırıyla görüştüğü gibi ileri gelen mebus, gazeteci vesaire ile de temas ettiğini ve neticede Filistin meselesi hakkında yeni bir fikir hasıl eylediğini ifade etmiş ve fazla izahat vermekten istinkâf eylemiştir.

Diğer taraftan, muhalefette bulunan Vefit Partisi, Mohammet Mahmut Paşa kabinesinin Filistin işiyle kâfi derecede meşgul olmadığını iddia edegeldiğinden, yeni bütçe kanununun evvelki gün Mecliste müzakeresi esnasında Maliye Veziri, bu meseleden bahsetmek lüzumunu hissederek İngilizler tarafından evvelce "Seychelles" Adalarına nefyedilmiş olan Filistinli siyasi liderlerin Başvezinin teşebbüsü ile serbest bırakıldıklarını ve yine başvezinin, Londra'da içtimai mukarrer konferansta bütün Arap memleketleriyle birlikte eski Kudüs Müftüsünün mümessil bulundurması noktai nazarını müdafaa etmiş olduğunu beyan etmiştir.

İngiliz Büyükelçisiyle ahiren yaptığım bir görüşmede mumaileyh, Balfour Beyannamesi'yle Umumi Harpte Araplara yapılan vaatler gibi İngilizlerin Filistin'de birçok hatalarda bulunmuş olduklarını ve Yahudi hicretinin Arap muhalefetine maruz kalacağını tahmin etmemiş bulduklarını söyledikten sonra karışıklığın devamı Mısır'da dahi heyecan uyandırmakta ve meselenin uzaktan halli ise kâbil görünmemekte olduğundan son defa Londra'yı ziyareti esnasında Müstemlekat Nazırıyla görüşerek alakadar tarafların murahaslarıyla yakından temas etmek ve mümkünse bir tesviye sureti bulmak üzere Londra'da bir konferans toplanması fikrini ileriye sürmüş olduğunu ve bu keyfiyet İngiliz Hükûmetince kabul edilerek Mısır ile diğer Arap hükûmetlerinin davet edilmiş bulunduğunu ifade etti ve ilaveten: "Mısırlılar delege izamından evvel konferansın programını bilmek istiyorlar. Hâlbuki, bu konferansı toplamaktan maksat her tarafın metalibini dinlemek ve tetkik etmekten ibarettir. Evvelce program hazırlanamaz. Ancak konferansta teatii efkâr edildikten sonra İngiltere Hükûmeti karar alabilir. Fikrime göre Filistin işinde karar alınması kolaydır. Zira, Musevi iskânı için artık arazi kalmamıştır. Arapların elinde bulunan arazideki nüfus kesafeti pek fazladır. Bundan dolayı Arapları memnun etmek ve Musevilere de bir sebep göstermek için surpopulation neticesinde Yahudi hicretinin tahdit edildiği şeklinde bir formül bulunabilir. Ben, eski Kudüs Müftüsünün Londra'ya celbini de muvafık gördüm. Fakat Müstemlekat Nazırı, Filistin'de bu kadar karışıklığa sebebiyet vermiş bir adamın daveti[nin] İngiltere'de muhalefet uyandıracığını

beyan ile bu hususu tasvip etmemiştir. Mamafih Murahhaslarının kabul edileceği Müftüye bildirilmiştir. Konferans, Chamberlain'in Roma'dan avdetinden sonra toplanacaktır. Bu konferansı toplamakla Filistin işini halletmek üzere her çareye başvurmuş ve elden gelen her şeyi yapmış olduğumuzu umumi efkâra göstermiş bulunacağız. Bundan da bir netice hasıl olmazsa serbestii hareketimizi istihsal etmiş oluruz.” dedi.

Londra Konferansından beklenen netice elde edilemediği takdirde harekette serbest kalınacağını söylemekle Filistin'in dominyon haline sokulmasını kastedip etmediği hakkındaki sualime karşı mumaileyh Büyükelçi: “Bu suret dahi teemmül edilir ve netice fena olmaz” cevabını verdi.

Derin saygılarımla arzeylerim.

BELGE 87: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, bir vesileyle Başmüftü Hacı Emin el Hüseyini ile yaptığı görüşmeye dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 8 Ocak 1939 tarih ve 132-3/1 sayılı şifre telgraf. Telgrafta, Emin el Hüseyini'nin, Filistin'deki mücadelelerinde yalnız kaldıklarını, İngiltere'nin Araplar arasında ayrılık çıkartmaya ve muhalefet yaratmaya çalıştığını ve Türkiye'nin ilgi ve desteğini her şeyden fazla önemsediklerini ifade ettiği belirtilmektedir.

Mahrem ve zata mahsustur.

Ankara'dan avdetim esnasında, Harbi Umumide birlikte ihtiyat zabıtlığı ettiğimiz Kudüslü bir Arap münevverinin hanesinde bir çaya çağırılmışım. Burada Müftü Hacı Emin Hüseyini ile görüştim. Bundan Müftünün mahrem ve mutemedi olan eski arkadaşından başka kimsenin malumatı olmamıştır. Müftü takriben şu surette idareyi kelim etti:

“Ben 1311'liyim ve Harbi Umuminin bidayetinden nihayetine kadar sadakatkârane ihtiyat zabıti olarak hizmet ettim. Mütarekeden sonra memleketime avdet edince Müftülüğe intihap olundum ve bu sıfatla Filistin'de kalmış olan Türk eytamını himaye ettim. Esasen umumiyetle Filistin halkı, Şamlılar Türklere ihanet etmemişler ve mütareke ve Türk millî mücadelesi senelerinde manen ve maddeten asırlarca kendilerine kardeş muamelesi yapan Türklere elden geldiği derecede yardımlarda bulunmuşlardır. Meşhur Gazze müdafaalarında, Nablus ve Kudüs taburlarının gösterdikleri sadakat ve fedakârlık malumdur.

O zaman Cemal Paşa bu taburları memleketi ehlişalipten kurtaran Selahattin Eyyubi'nin ahfadı olarak yâd etmiştir. İngiliz ve Fransız casusları ve muharrikleri tarafından iğfal edilen Arap istiklalcileri meyânında Filistin menşeli olanlar enderdir. Hülâsa memleketin [deşifre edilememiş]nin kahir ekseriyeti gibi ben de Türk idaresinin üzerimizden kalkmış bulunmasına samimiyetle müteessir olanlardım. Bu hissi ve kanaati 1937'de Tahkik Komisyonu Reisi Lord Peel'e resmen ve açıktan açığa söylemekten çekinmedim. Konservatör ve mutaassıp bir İngiliz olan Lordun istihzalı bir sualine cevaben Türk idaresinin İngiliz idaresiyle kıyas ve nispet kabul etmez derecede yüksek olduğunu ve Arapların

Türkiye zamanında bir arkadaş ve kardeş muamelesi gördüklerini ve İngilizlerin bu husustaki cehaletlerine hayret ettiğimi söyledim. Ben ve biz mücahedemizde Anadolu millî mücadelesinden ders alıyoruz. Büyük Gazi Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının takip ettikleri hattıhareket bizim de düsturumuzdur. Vakıa Filistin'i Türkiye ile mukayeseye maddeten imkân yoktur, nihayet mücadele dokuz yüz bin Arap tarafından yapılıyor. Mamafih teşkilatımız ciddi ve mühimdir. İngilizlerin askerî harekâtı ne kadar şiddetli olursa olsun mücadeleden feragat etmeyeceğiz. İngiliz Hükûmeti bizi Londra'ya davet etmekle bir emrivaki karşısında bulundurmamak ve idam kararımızı kendimize imzalatmak istiyor. Aynı oyunu millî mücadele esnasında açtıkları Londra Konferansı ile Türkiye'ye de oynamak istemişlerdir. İngilizlerin bir taraftan taraftarlarını konferansa davet ederken diğer taraftan Filistin'de muhalifleri canlandırmak ve onlardan da mümessiller bulundurmamak için gayret etmeleri dünyaya Arapların aralarında müttefik olmadıklarını göstermek maksadına matuftur. Size mahrem olarak söyleyebilirim ki biz bu tuzağa düşmeyeceğiz. Ve mücadeleye şiddetle devam edeceğiz. Filistin Arap halkının Türkiye hakkındaki noktayı nazarını benimkilerle birlikte söyledim. Üç seneden beri devam eden mücahedemiz esnasında İran ve Afganistan da dâhil olmak üzere ehemmiyetli devletler müzaheretlerini bizden esirgiyorlar. Türkiye'nin laik olmakla beraber milliyetperverlik noktasından mücadelemizi alaka ile takip ettiğine şüphem yoktur. Bence Türkiye'nin bize göstereceği alaka ve müzaheret hepsinden kıymetlidir. Bununla beraber Türkiye'nin bizzat kendi ali menafini zarardide etmesini de istemediğimi derhâl ilave ederim.”

Müftüye kendi tarafından da gizli kalması istenilen bu görüşmemizin tesadüfi ve tamamıyla hususi mahiyetini hatırlatmakla beraber yüksek talimatı devletleri dairesinde idareyi lisan ettim ve ezcümle Şam'da yapılan tahrîkât ve neşriyata işaret ettim. Bunların Fransızlar tarafından yaptırıldığını, hatta bir zamanlar Filistin'e de tevcih edildiğini söyleyerek teessürlerini beyan etti. Ve bu hususta nüfuzunu lehimize istimal edeceğini söyledi. Filistin'deki Arap hareketinin en salahiyettar şefi olan Müftünün bu sözlerinin sırf malumat kabilinden arzını faydalı buldum.

BELGE 88: *Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın, Filistin'de karışıklık ve huzursuzluğun sürdüğü, İngiliz kuvvetlerinin bir taraftan Arap halk üzerinde baskısını arttırırken, bir taraftan da Arap halk arasına ayrılık sokmaya çalıştığı, Camii Ömer avlusuna bir karakol inşa edilmesinin Müslümanlar arasında rahatsızlığa yol açtığı, Yahudi göçünün gizli ve açık olarak sürdüğü hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 17 Ocak 1939 tarihli [ve 39/20 sayılı] yazı.*

16.12.1938 tarihli ve 906/268 sayılı rapora [bkz. Belge 83] ektir:

Geçen bir aylık devre zarfında tedhiş, sabotaj ve grev hareketlerinde, memul olduğu veçhile, bir tevakkuf kaydolunamamıştır. İngilizlerin heyeti umumiyesi itibariyle Filistin davasını Araplar lehine halletmeye temayü[1] etmeleri, Londra Konferansının böyle bir hava içerisinde hazırlanması, Seyşel Adalarındaki

sürgünleri[n] tahliye olunarak Müftünün mümessili sıfatı ile konferansa davetlerinin takarrür etmesi gibi müsait inkişafıya bakılarak “Süvvar”ın isyan ve tedhiş hareketlerini muvakkat da olsa durduracağı, bir nevi mütareke akdolunacağı ümit edilmiş ve hatta bu hususta Müftünün muvafakatı[nın] bile alındığı işaa olunmuştu. Maalesef İngilizlerin konferansta bilhassa Filistin Araplarının Müftü taraftarlarından mürekkep müttehî bir cephe ile isbatı vücut etmelerini hoş görmemeleri, Fahri Neşâşibi’yi canlandırarak faal bir şekilde mücadele sahnesine sokmaları, hatta Halilürrahman (Hebron) civarında Yalta köyünde 2 veya 3.000 kişilik bir Arap muhalefet nümayişi yaptırılmaları ve buna Kudüs mıntıkası İngiliz askerleri kumandanı General O’Connor ile Kudüs Valisi Keath Roasch’ın bizzat gitmesi, nihayet şurada burada tedhişçi ve mücahit çetelerine karşı muhalif Arap çetelerinin çıkarılması ve bütün bu sarsıntı alametlerinden cesaret alarak bizzat Arap halk arasında casus ve münafıkların faaliyetlerini arttırmaları süvvarın gözlerini açmış ve faaliyetlerinin sıklaşmasını mucip olmuştur. Bu faaliyetler bir aylık devrenin başlangıcından nihayetine doğru mütemediyen yükselen bir hat çizerek devam etmiştir. Mahiyetleri malumdur: Dağlarda askerî ve polis kuvvetlerine taarruz, müsademe, yollarda İngiliz ve Yahudi vasıtalarına karşı bomba ve dinamitle taarruzlar, Yahudi kolonilerine her şekilde tecavüzler, umumi hayatı felce uğratacak sabotaj hareketleri, telgraf, telefon ve elektrik direklerinin yıkılması, su ve petrol borularının delinmesi, Araplar arasında münafıklık ve casusluk edenlerin şurada burada öldürülmesi... 1936’dan beri Filistin’in en çok tazyik gören Hayfa, Nablus ve Yafa şehirlerinde tamamıyla anormal bir hayat vardır. Kudüs’te de, Arap mahallelerinde, hemen her gün kanlı hadiseler eksik değildir. İngilizlerin Arap halkına karşı aldığı her şiddetli tedbir bütün dükkânların kapanması ve bunun akabinde de İngilizlerin “Couvre Feu” rejimini ilan etmesi ile neticelenmektedir. Halkın daha doğrusu Arap halkın ıstırap ve sefaleti son haddine çoktan varmıştır. Geçen ayın nihayetlerine doğru Başkonsolosluğa yakın olan Terra Santa mektebi önünde bir Arap taksisinden yolda giden bir İngiliz tayyareci zabıtine tabanca ile ateş edilmesi İngiliz makamatını bilumum Arap şoförlerine verilen seyrüsefer vesikalarını istirdat etmeye mecbur etmiştir. Bu sebeptendir ki Kudüs ve civarında Arap otomobilleri ve otobüsleri gene işleyememektedir. Hemen her gün infaz olunan ve kurbanları ekseriyetle Müslüman Araplardan müteşekkil olan idam kararları da Arap halk arasında passif galeyancıları mucip olmaktadır. İki gün evvel 8 Arapın birden idamı Kudüs Arap halkının üç gün müddetle grev ilan etmesini intaç etmiştir.

Yukarıda arz ettiğim veçhile İngilizlerin Araplar arasına tefrika sokmak hususundaki gayretleri Abudurra kumandasındaki bazı mücahitlerin bilmeyerek Hafya civarında bulunan Dürzü köylerinde tazyik hareketlerinde bulunmuş olmaları suretiyle mücahitler aleyhine semere vermiştir. Malum olduğu üzere Celile’nin şimalinde Suriye-Filistin hudut mıntıkası silah kaçakçılığının en cari olduğu ve mücahitlere müsait bulunan mıntıkayı teşkil etmekte ve buralarda da Filistin cihetinde kalan Dürzüler oturmaktadır. Hayfa civarındaki hemcinslerinin süvvar tarafından tazyike uğramaları bunlar arasında aksülamel husule getirmiş ve tedhiş hareketine en hassas bir noktasından tehdit eder bir tesir yapmıştır. Bir taraftan klasik kolonicilik usulleri ile bizzat Arap halkı arasına kin ve adavet

sokan İngilizler diğer taraftan asker ve polis kuvvetleri ile mıntıka mıntıka takibat ve tathiratta bulunmaktan kesilmemektedirler. Başlıca şehirler arasında telefon muhaberatının mümkün bir hale gelmesi bu harekâtın müsbet neticelerinden biridir. İngilizler bundan evvel olduğu gibi Müslüman Arap halka gösterdikleri müsamahayı da bir tarafa bırakarak bizzat Haremi Şerif (Camii Ömer) avlusu içine bir İngiliz polis karakolu ikame etmişlerdir ki bunun husule getirdiği tesir pek acı olmuştur. Türkiye zamanında Mescid-i Aksa'da ufak bir tamir işi için bir Ermeni işçisinin mabede sokulması ancak idare ile ve o da işçinin bir Müslümanın sırtında ayağını yere basmadan içeri girip çıkması suretiyle kabil olmuştur. Müslümandan gayrinin avludan içeri girmesi haram telakki edildiği için bu hal Müslüman halkın hislerini incitmiş ve cami imamının ecnebi devlet konsolosluklarına ayrı tahriratla takdim ettiğim birer protesto göndermesini mucip olmuştur.

Geçen bir aylık devre hesabına Almanya'dan hicret eden 156 Yahudi çocuğun Filistin'e kabul edilerek Yahudi ailelere tevzi olunmasını ve gizli muhaceretin hissölunur bir şekilde artmasını da ilave etmek gerektir.

Saygılarımla arza müsaraat eylerim.

BELGE 89: *Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Londra Konferansına katılması öngörülen Arap ve Yahudi heyetlerinin oluşumuna ilişkin bilgiler vererek, Başmüftü Emin el Hüseyini'ye yakın kesimlerin konferansta Arapların Filistin'e Yahudi göçünün sona erdirilmesini, İngiltere'nin Balfour Beyannamesi amaçlarının gerçekleştiğini resmen ilân etmesini ve Filistin'in Yahudilerin de milletvekillerine sahip olabilecekleri temsilî bir meclisle idare edilmesini, ayrıca, Filistin ve İngiltere arasında, Irak ve İngiltere arasındakine benzer bir anlaşma imzalanmasını talep edeceklerine dair duyumlarını Hariciye Vekâletine ilettiği 17 Ocak 1939 tarihli [ve 38/19 sayılı] yazı.*

16.12.1939 tarihli ve 908/270 sayılı rapora [bkz. Belge 84] ektir:

Bu raporumu yazmaya koyduğum şu sırada gerek Filistin Arapları ve gerek alakadar Arap memleketleri namına Londra'daki Yuvarlak Masa Konferansına iştirak edecek mümessiller Kahire'de preliminaire bir toplantı yapmakta veya yapmak üzere bulunuyorlar. Yalnız Şarkül Ürdün mümessili Başvekil Tevfik Paşa Ebulhüda Ankara'dan geçerek doğruca Londra'ya gitmiş bulunuyor ise de Emir Kahire toplantısında da memleketi namına bulunmak üzere Hazine Müşaviri Şeyh Fuat el Hatib ile Maliye Nazırı Abdullah Hamud'u göndermek suretiyle onun boşluğunu doldurmuştur. Geçen raporumda Yemen hakkında serdettiğim mülahazat da bertaraf olmuş ve İmam Yahya oğlu Seyfülislam'ı Londra'ya gitmek üzere Kahire'ye yollamıştır. Arada husule gelen kabine değişikliği dolayısı ile Irak namına Tevfik Süveydi yerine Nuri Said Paşa konferansa memur edilmiş, esasen öteden beri Filistin davası ile yakından alaka gösteren bu Irak devlet adamı Kahire'ye gitmezden evvel Şam'a hatta Amman'a ve Beyrut'a uğramıştır. Adeta son Irak kabine buhranının Londra Konferansının icabatına da

yabancı olmayacağı iddia olunabilir. O kadar ki Irak Başvekilinin Kahire'deki istihzari toplantı neticesinde bütün Arap memleketleri ve Filistin Arapları namına "Porte Parole" olarak tayin olunduğu haberi de bu ihtimali takviye etmektedir. Kahire toplantısının da muhtelif Arap memleketleri arasındaki muhtemel noktai nazar farklarını izaleye ve Londra'ya concrète bir kanaatle gitmeyi temine matuf olduğu anlaşılmaktadır.

Bu işte en büyük dava olan Filistin Arapları mümessilleri meselesinin İngilizlerin son iki ayda canlandırdıkları Fahri Neşaşibi muhalefetin[e] rağmen Araplar lehine müspet bir şekilde halle doğru gittiğine hükümlenilmektedir. Zayıf bir ihtimalle Ragıp Neşaşibi'nin de muhalif sıfatıyla olmamak üzere, Filistin heyetine katılması tahmin edilmektedir. Beyrut'ta Müftü nezdinde yapılan içtima neticesinde Filistin Araplığı mümessillerinin Cemal el Hüseyini, Dr. Husni Halidi (Sabık Kudüs Belediye Reisi), Avni Abdülhadi, Fuat Saba, Alfred Rock, Dr. İzzet Tannus'tan ibaret olacağı ve Musa Alemi, Yakup Guseyin ve Reşid Hac İbrahim'in de heyete mülhak olacakları anlaşılmaktadır. Bu isimler geçen raporumdaki malumatın hakikate çok yakın olduğunu göstermektedir.

Yahudiler namına konferansa iştirak edecek kimselerin de geçen raporumda arz ettiğim şekilde olacağı anlaşılıyor. Bundan başka İngiltere Hükûmetinin konferansa Filistin meselesini bilen salahiyetli bazı zevatı ve bu meyanda Lord Lloyd, Lord Samuel (ilk İngiliz Ali-Komiseri) ve Sir John Chancellor gibi tanınmış şahsiyetleri iştirak ettireceği haber verilmektedir. Londra'dan verilen bazı haberler konferansa İngiltere namına vaki olacak tekliflerin muhaceretin certificat usulü ile tahdidî ile beraber men olunmaması ve Arap ekseriyeti mahiyetini muhafaza edecek olan Filistin'in demokratik esasa müstenit bir teşrii meclisle idare olunması esaslarına irca olunabileceğini göstermektedir. Diğer taraftan Cunya'da Müftünün yanından Kahire'ye avdet eden heyetten sızan bilgiler Arapların Yahudi muhaceretinin tamamıyla durdurulması, İngilizlerin Balfour Beyannamesi'ndeki taahhüdünü 500.000 Yahudinin muhaceretinin tahakkuk suretiyle ifa edildiğini bir vesikai resmiye ile ilan etmesi, memleketin Yahudi ekalliyetinin de mümessil mebusları bulunacak bir teşrii meclisle idaresi ve Filistin Hükûmetiyle İngiltere arasında Irak'la olana müşabih bir muahede akdi esası üzerinden tekliflerde bulunacaklarını anlatmaktadır. Hatta bu esaslar kabul edilmediği takdirde konferansa hiç gidilmemesi gibi bir fikrin de Arap heyetleri arasında revaç bulduğu söyleniyor. Mahaza bu fikrin hâkim olacağını zannetmek biraz güçtür.

Suriye ve Lübnan Arapları namına mümessil gönderilmesine Fransa'nın rıza göstermediği ve bu işte seyirci vaziyetini muhafaza etmek istediği malumdur. Bundan başka Fransızların konferansa Arap memleketleri mümessillerinin çağırılmasını İngilizlerin öteden beri takip ettikleri "Panarabe" siyaseti ile alakalandırdıklarını ve bunu siyasi büyük bir hata addettiklerini de yarı resmî "Tems" in son zamandaki neşriyatından anlamak kabildir.

Saygılarımla arza müsaraat eylerim.

BELGE 90: Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın, Londra Konferansına katılan Arap ve Yahudi heyetlerin oluşumuna, tarafların konferanstaki tutumları ile taleplerine ve İngiltere'nin, Filistin'de Arap ve Yahudilerin eşit şekilde temsil edileceği bir hükümet ve meclis oluşturulması, Yahudi göçüne sahil boyundaki belirli yerlerde izin verilmesi ve bu amaçla çeşitli özerk idari bölgeler oluşturulmasına yönelik önerilerine dair İngiliz, Arap ve Yahudi yetkililerden edindiği bilgileri Hariciye Vekâletine gönderdiği 23 Şubat 1939 tarih ve 120/57 sayılı yazı.

[Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın Hariciye Vekâletine gönderdiği 24 Şubat 1939 tarih ve 136/60 sayılı yazıda yer alan düzeltmeler metne işlenmiştir.]

17 Son Kânun 1939 tarihli ve 38/19 sayılı rapora ektir:

Şu anda müzakerelerinin son safhasında bulunan Londra Konferansı 7 Şubat'tan beri toplantılarına devam etmekte bulunuyor. Evvelki raporlarımda arzettiğim gibi "Yuvarlak Masa" konferansı Arap ve Yahudi delegasyonlarını bir yuvarlak masanın etrafına toplayamamış ve müzakereler İngiliz-Arap ve İngiliz-Yahudi konuşmaları şeklinde cereyana başlamıştır. İngiliz Hükümeti namına müzakereyi Mr. MacDonald idare etmekte, Lord Halifax ile Mr. Buttler celselerde hazır bulunmaktadır. İngiliz devlet adamlarının salahiyyetli İngiliz mütehassıslar tarafından konferans mesaisinde takviye edildiği de şüphesizdir.

Arap delegasyonu, malum olduğu üzere 1) Arap memleketleri mümessillerinden ve 2) Filistin Arapları mümessillerinden ibarettir. Bunların isimleri ilişik 1 sayılı cetvelde gösterilmiştir [buraya alınmamıştır]. İngilizlerin Filistin Arapları mümessilleri meyanında mutlaka mutedil ve muhaliflerin de bulunmasını istemeleri Nuri Said Paşa'nın Fuat Hamza ile birlikte Beyrut'a kadar bir hava seyahati yapmalarını ve Müftüden heyete mutediller namına iki kişinin dâhil olmasına müsaade almalarını icap ettirmişti. Gene bizzat Müftü tarafından tayin olunan bu iki şahıs Nablus eşrafından ve Filistin'in sayılı zenginlerinden Nemer Nablusi ile Kudüs Belediye Reis Muavini Yakup Ferrac'tır. Bu suretle teşekkül eden Arap heyeti Kahire'den hareket etmeden evvel, o zamana kadar sesini çıkarmayan ve hatta bir aralık kardeşi Fahri'nin tahrikâtını tasvip etmediğini beyan eden Ragıp Neşâşibi harekete geçmiş ve Fahri ile el birliği ederek partisinin nüfus itibarıyla Filistin'in %50'sini ve maddi nefaet ve alaka itibarıyla da %75'ini temsile hakkı olduğundan bahisle Filistin Arapları heyetindeki azanın yarısının kendi adamlarına hasrını talep etmeye başlamıştır. Filistin Ali Komiserliğinde ve nihayet Londra'da makes bulan bu iddia, Müftü taraftarlarının şiddetli mümanaet ve tehditlerine rağmen nihayet Neşâşibi Partisi lehine netice vermiş ve Filistin Arap heyetinin yarısı değilse bile iki azası muhalefete mensup olarak konferansa iştirak etmiştir. Bu iki muhalif aza bizzat Ragıp Neşâşibi ile Süleyman Tukani'dir.

Arap heyetinin umumi reisi Arap memleketleri mümessillerinden Mısır heyeti reisi sabık Hidiv Prens Abbas Hilmi'nin oğlu Prens Abdülmunnaim olmuştur. Abdülmunnaim'in bu vazifeyi üzerine alması bidayette İngilizlerin kendisini teşkil etmek istedikleri Filistin Arap devleti riyasetine getirmek istemelerine atfedilmiş ve hatta Suriye ve Şarkül Ürdün'e de şamil ufak mikyasta bir Arap Birliği meydana getirilerek salahiyyet ve hükümetinin tevsi olunacağı

hakkında şayialar cereyan etmiştir. Emir Abdullah bu şayiaları tekzip ederek Prensın Mısır tarafından delegasyona memur edilmesinin bilhassa Seyfülislâm ile Abussuud'un oğlu Emir Faysal'a Arap memleketleri başmüessilliğinin verilmesine meydan verilmemesi endişesine müstenit olduğunu bana söylemişti.

Yahudi delegasyonunun teşekkülü de o kadar kolaylıkla olmamıştır. Nispeten matbuata az intikal eden birçok dâhilî ihtilaflar olmuş, komünistlerden koyu nasyonalist olan revizyonistlere kadar beş, altı partiye münkasım olan Filistin Yahudileri birbirlerine girmişlerdir. Bir aralık Kudüs'te Arapların sokulması imkânsız olan bir sinemaya bomba atılması bu ihtilaflarla alakadar görünmüştür. Şurasını da kaydetmek icap eder ki Yahudiler arasında yalnız siyasi fikirler itibarıyla değil dinî telakkiler itibarıyla da esaslı ihtilaflar vardır. Sabato akşamlarını Museviyetin emrettiği şekilde evlerinde kapalı geçirmeyi umumi bir mecburiyet halinde idame ettirmek isteyen Ortodokslarla az çok laik düşünceli muarızlar arasında Tel Aviv sokaklarında mücadeleler olduğu görülmektedir. Nihayet teşekkül eden Yahudi heyeti de evvelki raporlarımda arzettiğim veçhile hariçteki siyonist ve gayri siyonist Yahudi teşkilatı mümessillerinden ve Filistin Yahudileri murahaslarından mürekkep olup isimleri ilişik 2 sayılı listede arzedilmiştir [*buraya alınmamıştır*].

Konferans mesaisi hakkındaki akisleri arzetmezden evvel bu mühim içtima arifesinde İngiliz, Arap ve Yahudi salahiyettar mahafilinin dava hakkındaki düşüncelerini telhis etmek isterim:

İngilizlere göre Konferansa doğrudan doğruya dava ile alakadar Filistin Araplarından maada Arap memleketleri mümessillerinin de iştiraki muzaaf bir maksat içindi: 1) İngiltere'de ve hariçte hissolunan beynelmilî Yahudi nüfuzu tazyikini karşılamak, 2) İmparatorluğun ana haricî siyaset hatlarından birini teşkil eden Arap âlemi vahdetine kendi idare ve nüfuzu altında bir inkişaf imkânı bahşetmek. Adeta asıl Filistin davasını tali derecede ehemmiyetli telakki etmek, bu izaha göre, mübalağalı değildir. İngilizlerin konferansta vaki olacak teklifleri hakkındaki ifşaat şu idi: Arap ve Yahudilerin müsavi hak sahibi olacakları yerli bir Filistin hükûmeti teşkili, bu hükûmete teşrii organ olmak üzere bir teşrii meclis (conseil législatif) meydana getirilmesi, muhaceretin sahil boyunda muayyen yerlere inhisar ettirilmesi ve sırf bu maksatla da memleketin muhtelif muhtar idare mintikalarına ayrılması. Buradaki conseil législatif ile kastolunan teşekkül halen Şarkül Ürdün'de mevcut olan meclis şeklidir. Bu mecliste müntahap muayyen miktarda Arap ve Yahudi mümessillerinden maada ve bilhassa İngiliz Hükûmetince tayin olunacak keza Yahudi, Arap ve hatta İngiliz aza da bulunur. Konferansın arifesinde İngiliz mahafilindeki umumi kanaat Arapların ve Yahudilerin mübalağalı addettikleri metalibatı karşısında müspet bir neticeye varılamayacağı ve nihayet İngiliz Hükûmetinin alacağı bir kararla kendi siyasetini bizzat kendisinin manda ve Balfour Beyannamesi ahkâmı dâhilinde takibe mecbur olacağı idi.

Arap mahafilinin kanaati de daha nikbinane değildi. Gazetelere akseden haberlere nazaran Filistin için talep olunan ve Müftünün tasvibine iktiran eden şartlar Filistin'in istiklali, muhaceretin meni ve Yahudilere arazi satışının da

tahdit ve takyidinden ibaretti. Ancak bu şartlar kabul edildiği takdirdedir ki Araplar müstakil Arap Filistin hükûmetinin Irak'la İngiltere arasında olduğu gibi bir ittifak muahedesi akdetmesine rıza göstermekte idiler.

Yahudiler beynelmilel Yahudi détesse'inin en kesif bir safhasında kendileri için yegâne melce olan Filistin'in muhacerete kapılarını kapamasını hiçbir suretle kabul edemeyeceklerini ve Arzı Mevud'ta ekalliyet olarak yaşamaya razı olamayacaklarını ilan ediyorlardı. Yahudiler bu isteklerinin İngiltere'nin Akdeniz'deki menfaatlerine muhalif olmadığını iddia ettikten başka işe Türkiye'yi de karıştırarak güya memleketimizin bir Arap federasyonu teessüsüne müncer olacak bir siyasete muhalefet edeceğini ve hatta Filistin'de bir Yahudi müstakil hükûmetinin tahakkuk etmesini memnuniyetle karşılayacağını matbuatları ile etrafa yaymaya başlamışlardı. Ara sıra İngiliz ve Fransız mahfillerine de mal edilen bu iddialar Kudüs'teki Yahudi Ajanlığı erkânının kanaatleri mahsulüdür ve bu ajan[lığ]ın siyasi dairesi şefi olan Dr. Shertok'un Dr. Weizman'ı bundan bir buçuk ay evveleri Ankara'ya kadar sürüklemesi de bu kanaatin bir teyidini bulmak ümidiyle vaki olmuştur. İki Yahudi davacısının Ankara'da uğradıkları "déception"a rağmen Yahudi matbuatının Türkiye'den kendilerine müzahir yegâne Akdeniz devleti olarak bahsetmekte ısrar etmesi dikkate değer bir vakıadır. Buna mukabil Londra'da Büyükelçimiz Tevfik Rüştü Aras'ın Filistin meselesiyle alakadar olarak Foreign Office ile görüştüğü hakkında matbuata akseden haber Arap mahafilini çok sevindirmiştir. Bu haber konuşmanın şekli ve mevzuu hakkında pek müphem olmakla beraber Araplar bunu kendi lehlerine tefsir etmekte ve Türkiye'nin Filistin davasında ilk defa sesini yükseltmesinin pek tesirli ve ehemmiyetli olduğuna inanmaktadırlar. Yahudilerin bu haberden pek az bahsetmesi ve kendi lehlerine istismara kalkışmamaları Arapların tefsirine hak verdirir mahiyettedir.

*

* *

Londra Konferansının çifte küşat celseleri 7 Şubat'ta akdolundu. Bu celselere bizzat Başvekil Chamberlain riyaset etti ve açılış nutukları onun tarafından okundu. Araplara mahsus olan ilk öğleden evvel celsesinde Mr. Chamberlain İngiltere'nin Filistin'deki siyasetinin sulh, müsalem ve anlaşma siyaseti olduğunu, Filistin davasının hallinin adalete müstenit olması lazım geldiğini ve bütün murahhasların Filistin'de sulh, sükûnet ve refahın teessüsünü dilediklerini ümit ettiğini söylemiştir. İngiliz Başvekiline Araplar namına mukabele eden Prens Abdülmunnaim İngilizce olarak ve Seyfülislam Arapça olarak mukabele ederek davanın halli için İngiliz Hükûmetinin gösterdiği hüsnüniyete teşekkür etmişlerdir. Bunu müteakip Müftünün esas mutemedi olan Cemal el Hüseyini Filistin hakkındaki Arap noktai nazarını mufassal bir şekilde izah etmiştir. Bunun hülâsası şudur: "Araplar dava üzerindeki taleplerinin doğru, sarih ve tabii bir adalete müstenit olduğu kanaatindedirler, zira Filistin'in sahibi onlardır ve müstakil olmak ve millî gayelerine bu suretle ulaşmak azmindedirler. Filistin meselesinin ne Yahudi düşmanlığı ile ne de İngilizlere karşı bir husumet hissiyle alakası yoktur, bu mesele yalnız memleketin sahibi olan milletin müstakil,

hür ve sakinane olarak yaşamasını ve ülkesinin yabancı bir millete “Foyer National” olmasına mâni olmayı istihdaf eder. Balfour Beyannamesi’nden, 1917 teşrinisanisinden beri Araplar bunu söylemekten geri kalmamışlardır. Bu tarihe kadar Araplar Yahudilerle bu memlekette kardeşçe yaşamışlar, ancak bu tarihten sonra siyonistlerin ve politikalarının güttüğü emelleri anlayarak endişeye başlamışlardır. 1918’den beri takip olunan siyaset Arapların endişelerinin boş olmadığını meydana çıkarmıştır, çünkü İtilaf Devletlerinin zaferi elde etmeleri için temin ettikleri müzaheret mukabilinde vadolunan istiklalden Arap milleti mahrum edilmiştir. Arap milleti muahedelerle kendisine tanınmış olan istiklal yerine manda idaresini kabule mecbur edildi. 20 seneden beri Filistin’de takip olunan idare Araplar aleyhine diktatörce olmuştur ve kendilerine hiçbir hak bahşedilmemiştir, hâlbuki harpten evvel Araplar medeni, siyasi ve teşrii her haktan müstefit idiler. Araplara zorla tatbik olunan manda rejimi yalnız İngiltere ile siyonistler arasında kararlaştırılan bir rejimdir. Arap halkın mütemadi protestolarına rağmen Yahudilere memlekette arazi edinmeyi kolaylaştıracak kanunlar çıkarılmıştır. 20 sene zarfında Yahudiler Filistin’de %7’den %29 nispetine balığ olmuşlardır. Bu hâl memleketteki huzur ve refahı bozmuştur. 1918’de Filistin’de ancak 600.000 dönüm araziye sahip olan Yahudiler bugün 7 milyon dönüm [olan] bütün kabil[i] zer araziden 1.333.000 dönümüne tasarruf etmiş bulunmaktadırlar. Yahudilerin elde ettiği bu toprakların memleketin en mümbit kısımlarında bulunduğunu ve bu böyle devam ederse memleketin asıl sahibi olan Arapların harice hicrete mecbur kalacaklarını da kaydetmek lazımdır. Birçok Arap köyleri, cami ve mezarlıkları da dâhil olmak üzere ortadan kaybolmuş ve bu köylere Yahudi isimleri verilmiştir. Tahkik komisyonunun müşahede ettiği veçhile bundan dolayıdır ki Arap halk kabili zer arazide çok sıkışık vaziyettedirler. Araplar ne Balfour Beyannamesi’ni ne de mandayı kabul edemezler, Beyanname evvelce Araplara yapılan vaatlere ve taahhüdata ve manda da Cemiyeti Akvam Misakının 22. maddesine aykırıdır. Yahudi muhaceretinin memlekete büyük hizmetleri dokunduğu iddiası doğru değildir ve asli sekenenin menfaatlerine zarar vermiştir. 13 asırdan beri memleketin sahibi olan Arapların Yahudi ve siyonistlerin millî yurtlarını kurlmaları için zorla memleketten kovulması caiz midir? Bütün bu sebepler dolayısı ile Filistin’de tatbik olunan idare ve siyaset bir zulümden başka bir şey değildir. Arapların istedikleri şunlardır: 1) Arapların istiklale olan kati haklarının tanınması, 2) Filistin’de bir Yahudi millî yurdunun tesisine nihayet verilmesi, 3) Mandaya nihayet verilerek Irak’la İngiltere arasındakine müşabih bir muahede yapılması ve Filistin’de bütün salahiyet ve hukuku ile bir Arap hükûmetinin tesisi, 4) Sureti katiyede Yahudi muhaceretinin ve arazi satışının menolunması. Araplar kabule şayan olan İngiliz menfaatlerini korumak için İngiltere ile dostça anlaşmaya hazırdırlar ve mukaddes mahallerin ve buralara yapılacak ziyaretlerin ve gerek Yahudi azlığının gerekse diğer herhangi bir azlığın hukukunu her türlü tecavüzden siyane hususunda İngiltere ile hemfikirdirler.”

Bugüne kadar cereyan etmekte olan müzakerelerde Müstemlekat Nazırı MacDonald ağızından İngilizlerin Araplara söyledikleri taleplerinin mübalağalı olduğu, İngiltere Hükûmetinin beynelmilel siyasi vaziyetin vahameti karşısında Filistin davasını bir an evvel bir hal şekline bağlamayı istediği, Filistin’in taksimi

projesinin harp halinde gerek Yahudilerin ve gerek İngilizlerin menfaatine uygun düşmeyeceği, bununla beraber İngiltere'nin Arapların en iyi dostu olduğu, maalesef manda ve Balfour Beyannamesi şartlarının yerine getirilmesinin gerek Araplara ve gerek Yahudilere karşı mecburi olduğu, muhaceretin tehlike değil fayda hasıl ettiği, muhaceretin ancak bazı beynelmilel hadiseler tesiri ile ehemmiyetli bir mesele haline geldiği, ne Arapların Yahudilere ne de Yahudilerin Araplara hükmetmesi endişesine mahal olmadığı ve İngiltere'nin şimdiki halde üç büyük dinin ve mukaddes mahallerin menfaatlerinin korunması için en münasip hal şeklini aradığı merkezindedir. Bu müzakereler arasında Cemal el Hüseyini'nin temas ettiği taahhüdat da mevzubahis olmuş ve bu taahhüdata esas olan MacMahon-Şerif Hüseyin muhaberatı üzerinde münakaşalar cereyan etmiştir. İngilizler bu mektupların Filistin'e taalluk etmediğini iddia etmektedirler. Bilhassa bu mektupların mealinin tercüme ve tefsirinde esaslı ihtilaflar zuhur etmiş ve vesikaların tetkiki için İngiliz hukukşinaslarının iştirak ettiği bir tali komisyon teşkil edilmiştir. Şimdiye kadar İngilizlerin Arapların en esaslı istekleri olan istiklal ve muhaceret ve arazi satışının men ve takyidi hakkındaki metalibi olduğu gibi kabul edemeyeceklerini açıkça söyledikleri ve manda altında tahdidi salahiyetli bir hükümet teşkiline temayül ettikleri ve conseil législatif teklifini ileri sürdükleri anlaşılmaktadır. Muhaceret de İngilizlere göre ancak tahdit olunabilecektir. Büsbütün meni mevzubahis olamaz. Ayın 19'unda Arap-İngiliz müzakereleri durgun bir safhaya girmiş bulunuyordu.

7 Şubat öğleden sonraki ikinci küşat celsesinde Chamberlain Filistin'de olup biten teessüfe değerli hadiselerden bahisle bunların sebep olduğu maddi ve hayati ziyanlara, endişelere ve emniyetsizliğe karşı teessürlerini izhar etmiş, bu müşkül şerait dâhilinde Yahudilerin göstermiş oldukları itaat ve tevekküle hayranlığını bildirmiş ve meselenin hallinin mutlak surette adalet ve nasfete dayanacağını temin eylemiştir. Bütün Yahudi heyeti namına söz söyleyen Dr. Weizman'ın cevabı ve exposé'si hulasaten şudur: "Yahudi milletinin mümessilleri feragat etmelerine Beni İsrail tarihinin bugünkü müşkül safhasında imkân olmayan hayati menfaatleri ve hakları mahfuz kalmak şartı ile Filistin davasının halline yardım etmeyi çok arzu etmektedirler. Meselenin ehemmiyeti sakın oldukları bütün memleketlerde ekalliyet halinde olan Yahudilerin bir millî vatani bulunmamasındadır. Yahudi milleti Filistin'e nihayet oraya avdet edebilmek ümidi ile sarsılmaz bir şekilde bağlıdır. Bu ümit asırlarca devam etmiş ve en son 60 sene zarfında faal bir safhaya girmiştir. Balfour Beyannamesi bu tarihi vakıaları tasdik etmiş ve beynelmilel bir taahhüt haline sokmuştur. Bizzat Manda Şartnamesinin başlangıcında da "Yahudilerle Filistin arasındaki tarihi rabıtalara ve bu memlekette millî ocaklarını tesis etmesi lüzumuna binaen..." denilmektedir. Diğer taraftan Tahkik Komisyonu[nun] da raporunda Yahudilerin Filistin'deki teşebbüslerine sadıkane devamları halinde zaman ile bu memlekette bir Yahudi devletin teessüs etmesi muhtemel olduğu beyan edilmiştir. İşte bu teminata istinaden ve tesadüf ettikleri müşkülata rağmen Yahudiler İngiliz Hükümeti ile teşriki mesaiye razı olmuşlar ve bir gün buralarda bir Yahudi muhtar devletin teşekkül edeceği ümidini beslemişlerdir. 20 senelik bir devreden sonra İngiltere Hükümetinin mandayı Yahudi hukuku esasıyesini hiçe indirecek bir şekilde tefsir

etmesi anlaşılammaktadır. Bir sürü tereddütlerden sonra Woodhead Komisyonu gelmiş ve bir Yahudi devleti projesi terkedilmiştir. Bundan sonra yapılacak yegâne şey Yahudi muhacereti siyasetinin devamıdır. Merkezî Avrupa'nın şu felaketli zamanında ve Yahudi faciasının başka memleketlere de sirayet ettiği sıralarda Yahudi mültecilerine karşı "Foyer National"ın kapıları hemen hemen kapatılmıştır, öyle ki nereye gideceklerini bilemeyen 6 milyon Yahudinin mukadderatı da terazinin kefesine katılmış bulunuyor. Şimdi de Balfour Beyannamesi'nin ve manda hükümlerinin Filistin'e kesif bir Yahudi muhaceretini tazammun etmediği iddia olunmaktadır. Bu iddia tarihi noktadan bile yanlıştır. Harpten evvel Rusya'da milyonlarca Yahudinin uğradığı tazyik ve zulüm onları bir vatan aramaya sevk etmiş ve siyonizmi doğurmuştur. Bugün Yahudilerin münasip yeni yerlerde yerleştirilmesi için şükrana değer alakalar belirmiş olmakla beraber bu yerlerin hiçbiri Filistin'in temin ettiği refahı Yahudilere vadedemez. Yahudi kolonizasyonunun Filistin'deki büyük muvaffakiyetinin sırrı Yahudileri teşçi etmekte müessir olan tarihî ve dinî rabitalardır. Son müşkül üç sene zarfında bile Yahudiler Filistin'e hicretten kesilmemişlerdir. Filistin'e yerleşen ve yerleşecek olan Yahudiler İngiltere'ye müdafaa siyasetinde ve harben yardım da edebilirler. Araplara ve Yahudilere yapılan vaatler arasındaki tezat iddiasına gelince bu da doğru değildir, Araplara yapılan vaatlerde Garbi Filistin mevzubahis değildir, o kadar ki MacMahon ve hatta bizzat Lawrence bile bunu ikrar etmişlerdir. Lawrence notlarında "Churchill tarafından yapılan 1921-22 anlaşmalarından sonra Büyük Britanya tarafından Araplara yapılan bütün vaatler ifa edilmiştir" demektedir. Bundan başka Paris'teki Sulh Konferansında Arapların en salahiyyetli şefi Kral Faysal Balfour Beyannamesi'ni tasvip etmiştir. Araplar harpten İngiltere'nin gayret ve kan fedakârlığı sayesinde 4 krallıkla çıkmışlardır. Filistin'in bir Arap memleketi olduğu hakkındaki Arap iddiaları da nüfusun 1/3'ünün Yahudi olması ve memleket iktisadiyatında Yahudi hissesinin 3/4 nispetinde olması karşısında hükümsüzdür. Yahudiler Araplara hâkim olmak istemedikleri gibi Arapların da kendilerine hükmetmelerini kabul edemezler. Yahudiler Irak Asurilerinin uğradığı akıbeti şimdiden kabul etmeyeceklerdir." Dr. Weizmann netice itibarıyla mandanın ve muhaceretin devamını ve bu hususta memleketin iktisadi hazım kabiliyetinin nazarı itibara alınmasını, memleketin inkişafına hadim faal bir siyaset takibini, Yahudilerin memlekette bir ekalliyet haline sokulmayacağını teminata raptını istemiştir. Yahudi başmüessili sözlerini şu cümle ile bitirmiştir: "Adaletle hareket etmiş olan ve arzın en ücra köşelerinde iyi bir idare tesis etmiş olan siz İngilizlerden şu nazik ve ızdıraplı anda milletim hakkında da adalet ile hareket etmenizi rica ediyorum." Gene müzakerelerin şimdiye kadarki safahatı İngilizlerin evvelce tespit ettikleri hattıhareketlerini değiştirmeyeceğini ve Araplara tam bir istiklal vermemekle beraber Yahudilere de Dr. Weizmann'ın thème'ini teşkil eden muhaceret serbestisini tanımayacağını göstermektedir.

Saygılarımla arzeylerim.

BELGE 91: *Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın, Arap direnişçilerin saldırılarının Londra Konferansı sırasında da sürdüğü, Yahudi, İngiliz ve muhalif Araplara karşı tedhiş hareketlerinin vuku bulduğu, Yahudi ve İngiliz araçlarına ve trenlere yapılan saldırılar nedeniyle, İngiliz idaresinin Araplara ait araçların kullanımını tümüyle yasakladığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 23 Şubat 1939 tarihli yazı.*

17.1.1939 tarihli ve 39/20 sayılı rapor [bkz. Belge 88] zeyildir:

Konferans arifesinde olduğu gibi Konferansın devamı sırasında da Filistin ahvalinde bir gûna salâh görülmemiştir. Bilakis asilerin faaliyeti artmış, hadiseler bütün karakteristik mahiyetleri ile tekerrür ve taaddüt etmiş, Yafa, Hayfa, Ramle, Lid ve bilhassa Kudüs'te Yahudi, İngiliz ve muhalif Araplara kanlı tecavüzler mahsus derecede fazlalaşmıştır. Ragıp Neşasıbi'nin Londra'daki Arap heyetine bir arkadaşı ile ve partisi namına dâhil olmuş bulunmasına rağmen Neşasıbi ailesi ve taraftarlarına karşı olan tecavüzler devam etmiştir. Fahri Neşasıbi'nin kardeşleri ve akrabası sokaklarda silahlı taarruzlara hedef olmuşlardır. Bir aralık askerlerin şiddetli takibatı neticesinde Arap çetelerinin, süvvarın Suriye'ye firara başladığı ve hatta çetelerin reisi Arif Abdürrazık'ın da firar ettiği şayi olmuş ise de bizzat Abdürrazık'ın diğerleri meyânında Başkonsolosluğumuza da gönderdiği bir mektuptan memlekette ve faaliyetine devam etmekte olduğu anlaşılmıştır.

Süvvarın bu faaliyeti İngiliz askerî makamatının cidden pek şiddetli ve birahmane tedbirler almasını mucip olmuş, bir hadise dolayısı ile koca bir şehir Müslüman halkı 48 ve bazen daha fazla saat evlerinden çıkmamaya mahkûm edilmiştir. Bu meyanda Yafa ile Ramle arasında Yahudi ve İngiliz otomobillerine ve trenlere hücum edilmekte devam olduğu takdirde bütün Arap nakil vasıtalarının seyrüseferden menolunacağı askerî makamca ilan edilmiş ve taarruzların durmaması üzerine bu karar Yafa'da ve Kudüs'te şiddetle takip edilmiştir. Halen şehirler haricinde umumi hiçbir Arap nakil vasıtası işlememekte ve hususi Arap otomobillerine bile azami müşkilat gösterilmektedir. İngilizler gazetelerle Arap köylülerinin artık süvvara yardım etmediğini ve bilakis onlara mukabelede bulunduğunu ilan etmekte ise de çetelerin faaliyetlerinde devam edebilmeleri bu tebliğlere ihtiyatla inanılmasını icap ettirmektedir.

Saygılarımla arza müsaraat eylerim.

BELGE 92: *Hariciye Vekâletinden Riyaseti Cumhur Umum Kâtipliğine gönderilen 22 Mart 1939 tarih ve 33642/122 sayılı yazı. Yazı ekinde, Kudüs Başmüftüsü Emin el Hüseyini'nin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'den, devam eden Londra Konferansı kapsamında İngiltere'nin Araplara karşı yürüttüğü sertlik politikasından vazgeçmesi için destek talebinde bulunduğu mektubu yer almaktadır.*

Filistin Müftüsü Emin el Hüseyini'nin Reiscumhurumuza isal edilmek üzere Beyrut Başkonsolosluğumuz vasıtasıyla gönderdiği telgrafın Türkçeye mütercem bir suretini, Millî Şefimizin yüksek ittılalarına arzedilmek üzere, saygılarımla takdim ediyorum.

SURET

11.2.1939

Telgraf Tercemesi

Türkiye Konsolosu Hazretlerine

Selam ve ihtiram. Şu telimizi fehahmetlu Türkiye Cumhurreisi Hazretlerine arz etmek lütfunda bulunmanızı rica ederim.

Filistin Arap Encümeni Reisi
Muhammed Emin el Hüseyini

Mektup tercemesi

Türkiye Cumhuriyeti Reisi Hazretlerine

Ankara

Londra'da toplanan Filistin Kongresi münasebetiyle zatı fehahmetinizden, Arapların İngiltere Hükûmetinden olan matluplarına yardım etmenizi ve pek sert olan siyasetinden vazgeçmesi ve Arap ve Müslümanların memleketlerindeki tabii haklarını teslim etmesi emrinde tavassut buyurmanızı rica ederiz. Müslümanlar, müdafaası uğrunda nice fedakârlıklarda buldukları bu İslamın mukaddes diyarında sizden, vaziyetlerinin aldığı şu nazik sırada, İngiliz Hükûmetine karşı, tesirini yapacak ve bu işte Müslümanların elbirliğini gösteren bir seda duymak isterler. Müslümanlar, ancak Filistin meselesinin, Arap ve Müslümanların hakları, varlıkları ve istiklalleri emin olacak ve siyonistler[in] işgali muhatarası bertaraf edilecek surette kati bir şekilde halledilmesiyle mutmain olacaklardır.

Yüksek Arap Encümeni

BELGE 93: *Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın, Londra Konferansının bir netice vermeden sona erdiğini, bundan sonra İngiltere Hükûmetinin izleyeceği siyasete ilişkin kararının beklendiğini ifadeyle, Arapların Filistin meselesindeki haklarını Arap isyanı öncesinde Şerif Hüseyin ve McMahan arasında teati edilen ve daha sonra yayımlanmış olan mektuplara bağladıklarını, İngilizlerin ise bunun kesin tespitler içermediğini öne sürdükleri, Londra Konferansı sonucunda, Filistin'e toplam nüfusun %30'unu geçmeyecek kadar Yahudinin iskânını ve bu amaçla 75.000 Yahudinin daha Filistin'e getirilmesini, Yüksek Komiser başkanlığındaki danışma ve icra konseylerine çoğunluğu Araplarda olacak şekilde Arap ve Yahudilerden üye alınmasını ve ileride müstakil bir devlet kurulmasında Yahudilerin de katılımının sağlanmasını içeren bir öneri yaptıkları, bu arada İngiltere basınında Almanya tehdidinin Balkanlara dayanmış olması karşısında, Türkiye, Mısır ve Irak'ın yardımıyla Arapların desteğinin kazanılması ve doğuda İngiltere'ye dost bir oluşum yaratılması doğrultusunda yazılar çıktığı hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 23 Mart 1939 tarih ve 203/92 sayılı yazı.*

23 Şubat 1939 tarihli ve 120/57 sayılı raporumu [bkz. *Belge 90*] takdim ettiğim tarihten beri devam eden Londra'daki Filistin Konferansı görüşmeleri müspet hiçbir netice vermeksizin 17 Mart'ta nihayete ermiş bulunuyor. Bu vaziyet karşısında, evvelce de mukarrer olduğu veçhile, İngiliz Hükûmetinin Filistin'de tatbik ve takip edeceği siyasete müteallik kararını neşr ve ilan etmesi bugünlerde beklenmekte idi. Beynelmilel siyasi vaziyetin pek nazik bir safhaya girmesi üzerine hükûmetin bu kararı Paskalya yortularından sonraya talik ettiği veyahut esasen hazır olduğu söylenen kararını on, on beş gün sonra neşr ve ilan edeceği anlaşılmış bulunuyor. Bundan evvelki raporumda yaptığım gibi artık tarihe karışmış olan konferansın buralara akseden müzakerat safhalarını kısaca kaydetmeyi büsbütün faydasız bulmamaktayım:

Araplar, Filistin davasındaki haklarının Osmanlı İmparatorluğu'na karşı isyan etmezden evvel Mekke Şerifi Hüseyin ile MacMahon arasında cereyan eden ve kendilerince bir nevi ittifak taahhünamesi teşkil eden mektuplar etrafında İngilizlerle uzun münakaşalar yapmışlardı. Evvelki raporumda teşkil edildiğini arzettiğim tali komisyon yerine buraya gelen haberlere göre yalnız İngiliz expert'leri tarafından tercüme ve o suretle neşrolunan bu mektuplar, İngilizlere göre, Filistin hakkında bir gûna sarahati ihtiva etmemekte ve bütün mektupların mütalaası İngiltere Hükûmetinin Filistin ahalisinin reyini almadıkça burada şu veya bu şekilde bir siyasetin tayin ve tatbiki salahiyetine malik bulunmadığını göstermektedir. Bununla İngilizlerin kastetmek istedikleri şey Arap halk kadar Yahudilerin de davada esaslı hak sahibi oldukları noktasıdır. Mahut mektuplar, İngiliz mütercimlerin içtihadına göre, nihayet 21 Mart akşamı bir Beyaz Kitap halinde neşrolunmuştur. Telgraf haberinin naklettiğine göre bu muhaberatın en mühimi İngiltere Hükûmeti namına Kral Hüseyin'e yapılan beyanattır. Bu beyanat Yahudilerin Filistin'e avdetleri hususunda İngiliz Hükûmetinin Yahudi efkârı umumiyesine müzaheret edeceği ve binaenaleyh Filistin'de bulunan ahalinin serbestisine tevfikan bu Yahudi arzusunun tahakkuku zımında her türlü mâninin izalesi icap ettiği mealindedir. Ancak Kral Hüseyin'in bu beyanattı olduğu gibi kabul etmediği ve bütün Arap memleketlerinin Yahudileri kabule amade olduklarını söylemekle beraber Filistin'de müstakil bir Yahudi hükûmeti teşekkülüne razı olmak istemediği bu beyanattı muhtevî mektubun altına Binbaşı A. Hugart tarafından yapılan tahşiyeden anlaşılmaktadır. Bu mektupların bizim için mühim olan ifşaattı Mersin, İskenderun, Halep, Hama ve Humus hakkında Şerif tarafından serdedilen metalibata mukabil MacMahon'un buraların kâmilten Arap addedilemeyeceğini söylemiş ve yazmış olmasıdır. Mahaza bu mektupların metinleri üzerinde tetkikat yapılmasının esaslı bir kanaat edinilmesi hususunda lüzumlu olduğuna şüphe yoktur.

Arapların bu mektuplar üzerindeki münakaşalar haricinde İngilizlerden vaki talepleri evvelki raporumda telhis edilmişti. Bu ayın bidayetlerine doğru Araplar lehinde bazı haberler de belirmemiş değildi. Hatta Şubat'ın 26'sında Londra Arap mahafilinden verilen haberler üzerine Filistin'in her tarafında, bilhassa Hayfa, Yafa, Nablus ve Kudüs'te Arap halk nümayişlere ve şenliklere bile kalkışmıştı. Güya İngilizler Filistin'de Arap ekseriyetine müstenit müstakil bir hükûmet teşkilini, Yahudi muhaceretinin ve arazi satışının mahalline göre

tahdit ve menini ve yeni hükûmetle İngiltere arasında bir ittifak anlaşması akdini teklif etmişlerdi. Filistin davasındaki bütün İngiliz karar ve teklifleri gibi kaillerinin hiçbir garantisini ihtiva etmeyecek şekilde müphem olan bu teklifatin tek bir tesiri oldu ise o da Yahudiler üzerindeki aksülamelidir. Bu réaction diğer hadisat raporumda arzettiğim kanlı suikastlar şeklinde tezahür etmiş ve iki gün içinde 50'den fazla masum Arap Yahudi bombaları ile ölmüşler ve birçoğu da yaralanmıştır.

Bu kanlı hadiselerden evvelki Yahudi hattihareketi menfi olmakla beraber Araplarla bir itilaf zemini bulunmasına mütemayildi. Hatta bir aralık, İngilizlerin tavassutu ile Arap memleketleri murahasaları ile Yahudiler bir araya gelmişler ve müzakerelerde bulunmuşlardır. Bu görüşmelere filhakika Filistin Arapları iştirak etmemiştir. Bizzat o sıralarda yanında bulunduğum Emir Abdullah'ın söylediğine nazaran Şarkül Ürdün Mümessili Tevfik Paşa Abulhüda da bu görüşmelere girmemiştir. Yahudiler Arapları kendi taleplerinin esaslı hukuka dayandığına ve bunu böylece kabul ederlerse iki akraba ırk arasında müsmir ve kârlı bir işbirliği tahakkuk ettirilebileceğine inandırmaya çalışmışlardı. Araplar onlara ancak ekalliyet teminatı verebileceklerini söylemekle iktifa ettiler ve bu yarı hususi Yahudi-Arap sohbetlerinden de bir netice çıkmadı. İngilizlerin Araplara çok mülayim gelen müphem teklifleri karşısında meydana gelen Yahudi aksülameli yalnız Filistin'deki kanlı hadiselerle değil İngiltere ve Amerika'daki yahudisever akislerle de kendini gösterdi. Bu akisler hem bütün Londra matbuatının Yahudileri kollar yazılar yazmasını ve nihayet de bizzat hükûmetin teklifleri hakkındaki şayiaları tekzip etmesini ve İngiltere'nin manda kayıtlarına ve binaenaleyh Balfour Déclaration'una bağlı kalacağını ilan eylemesini davet etti. Bu vaziyetin Araplar üzerinde husule getirdiği inkisar bittabi şiddetli oldu. Şimdi Yahudiler 10 sene müddetle mandanın devamını, muhaceretin hiçbir suretle takviye edilmemesini ve bu devrenin nihayetinde Filistin'de tatbik olunacak şeklin tayinini istiyorlardı ve bunun manası gelecek yüzbinlerce muhacirle bir Yahudi memleketi olacak olan Arzı Mevud'ta ancak bir Yahudi hükûmetinin teşkilini temin edecek bir hâlin devamına İngilizlerin mecbur edilmesi idi. Londra'daki News Chronicle'in haber verdiğine göre hükûmetçe yapılan bir nevi plebisit İngilizlerden %60'ının Filistin'de Yahudi kolonizasyonunu terviç ettiği, %14'ünün buna muhalif olduğu ve %26'sının da meseleye karşı lakaytlık gösterdiği şeklinde garip bir netice vermiştir.

Araplar lehine tezahür eder gibi görünen ve her hâlde Yahudi réaction'undan evvel bayağı İngilizlerce formüle edildiği anlaşılan ilk teklifleri ortadan kaldırmakla beraber Yahudi tesiri şimdilik siyonistlerin arzu ettiği derecede bir vüsat ve şümül göstermemiş gibidir.

İngilizlerin nihayet her iki tarafa, yani Araplara ve Yahudilere yaptıkları son teklifleri kısaca şu olmuştur:

A- 5 sene müddetle, her sene 10 ila 15 bin Yahudi muhacirinin Filistin'e kabulü,

B- Bu müddetin nihayetinde muhaceret hususunda Arapların rızasının istihsali,

C- Mevzubahis 5 senelik devre esnasında Filistin'in şimdiki teşkilat kanununa göre mevcut olan ve Ali Komiserin riyaseti altında bulunan İstişari ve İcrai Konseylerine Arap ve Yahudi azanın ithali (ekseriyet Araplarda olacaktır),

D- Filistin'de müstakil bir devlet kurulmasının Yahudilerin de arzusunun inzımamına taliki.

Araplara yapılan tebligata göre memlekette Yahudi nispeti %30'u geçmeyecek surette 5 sene zarfında gelmelerine müsaade edilecek Yahudi muhaciri 75.000 kişiden ibarettir.

Ne Yahudilerin ve ne de Arapların işine gelmeyen bu teklifler bütün murahhaslar tarafından reddedilmiş ve yukarıda arzettiğim gibi konferans 17 Mart'ta fiilen dağılmıştır.

Raporumu bitirmeden evvel Londra'da münteşir "Evening Standard" gazetesine atfen şunları da kaydetmek isterim: Konferansın akameti karşısında ortada nazarı itibara alınması lazım gelen yegâne esas İngiliz İmparatorluğunun menfaatidir. Memlekette sükûnetin tesisi için askerî tedbirlere devam olunmakla beraber Türkiye, Mısır ve Irak'ın müzaheratı ile Arapların muhabbeti kazanılmalı ve bu suretle Balkan hudutlarına dayanan Alman tehlikesi karşısında bütün Şark bir İngiliz dostluğu kütlesi haline gelmelidir.

İngiliz gazetesinin bu telkini önümüzdeki inkişafatta mühim tesirler hasıl edecek gibi görünmektedir.

Saygılarımla arza müsaraaat eylerim.

BELGE 94: Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın, korunma önlemleri kapsamında satın alınan iki adet tabanca hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 6 Mayıs 1939 tarih ve 316/152/A sayılı yazı.

Filistin'de dâhilî vaziyetin fenalaşması, emniyet ve asayişin günden güne azalmasından dolayısıyla bir korunma tedbiri olarak şahsımla kavas için Belçika'dan iki adet Browning revolveri sipariş edilmiş ve 26.10.1938 tarih ve 789/93 sayılı nota ile Kudüs Valiliğinden, permi verilmesi için gümrük idaresine emir verilmesi rica edilmiş, verilen permi mukabilinde 50 Filistin kuruşu harç alınmıştır. İki silahtan alınan resmin meslekten olan Konsolos ve siyasi memurların haiz buldukları muafiyet ve istisnaiyete muhalif bulunduğu hakkında Umumi Kâtipliğe yazılmış olan 28.1.1939 tarih ve 60/5 sayılı notaya karşılık olarak alınan 6.4.1939 tarih ve 0/375/37 sayılı notada silah permileri hakkında konsolosluk heyetinin muafiyetine dair kanunda bir sarahat olmadığı cevabı verilmiş olmakla memleketimizde mümasil ahvalde mütekabiliyete esas ittihaz edilmek üzere keyfiyeti saygılarımla arz ederim.

BELGE 95: Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın, Filistin Arap Kadınlar Komitesi beyannamesinin Fransızca çevirisini Hariciye Vekâletine gönderdiği 6 Mayıs 1939 tarih ve 313/149 sayılı yazı.

23.2.1939 tarihli ve 132/59 sayılı yazıya [*buraya alınmamıştır*] ektir.

Filistin Arap Kadınlar Komitesi tarafından İngiliz askerinin Arap halkına karşı yaptıkları tazyik hakkında İngiliz Ali Komiserliğine, Mısır'da toplanan Arap devletleri konferansı mümessillerine ve diğer konsolosluklar meyanında memuriyetime gönderilen beyannamenin Fransızcaya çevrilmiş bir sureti ilişik olarak sunulmuştur.

Saygılarımı arz ederim.

* * *

A Son Excellence le Haut-Commissaire de Palestine,

Les actions extraordinaires ainsi que le traitement de cruauté accomplis par le Militaire de Sa Majesté à l'égard des Arabes de la Palestine nous ont tellement effrayés que nous nous permettons de présenter à Votre Excellence cette Protestation.

Ces actions atteignirent l'apogée de cruauté par le blocage et les investigations du village Arabe Beit-Rima d'où durent se retirer les habitants pendant plusieurs jours consécutifs par ordre du Militaire sans tenir compte des femmes, des enfants et des vieillards, malgré qu'ils souffrent le froid et la faim.

Les femmes Shannara Ahmad et Zahra Shukeyr avaient les douleurs de la parturition, elles furent forcées par le Militaire de quitter leurs lits et d'accoucher en pleine campagne. Quant à la femme Latifé el'Abdullah, bien qu'elle ait accouché dans sa maison, le Militaire l'obligea de quitter son lit de suite, de sorte qu'elle y laissa son enfant, et ce, après quelques heures de son accouchement. Où est-ce donc tout cela devant la compassion du monde entier envers la Reine d'Albanie lorsqu'elle seulement deux jours s'écoulèrent depuis son accouchement ?

Les troupes de S. M. ne quittèrent pas le village Bitunyé qu'après avoir gâté les provisions et les meubles de chaque maison. Ils brûlèrent, en outre, le bois à brûler des fellahs et incendièrent les huttes et les cabanes complètement.

Et les nombreux évènements prouvent que Beith-Rima n'a pas été moins investigué que d'autres villages Arabes. Il a subi le même sort par les troupes de S. M.

L'armement continuel des Juifs et le manque de leur investigation et du même traitement que les Arabes, afflige quiconque a une conscience vive. Nous adressons la parole à Votre Excellence de faire désarmer les Juifs de leur armes et matières explosives dont Haifa, Jaffa et Jérusalem en souffrent.

Les voies de faits et les actions de tyrannie continuelles partout en Palestine nous ont fait perdre toute patience.

Nous protestons contre tous ces agissements et nous vous conjurons au nom de l'humanité souffrante ainsi qu'au nom de la démocratie dont vous vous glorifiez et au nom de la liberté dont vous prétendez respecter et honorer, de mettre une fin à ces atrocités commises envers un peuple qui lutte dans le but d'assurer son existence et sa liberté.

Jérusalem, le 28 Avril 1939.

* * *

Aux Représentants des Gouvernements Arabes à la Conférence Palestinienne

Les cœurs des femmes saignants et de celles qui perdirent leur enfants, les larmes qui coulent des yeux de petits enfants, et les cœurs des vieillards blessés de la Palestine vaincue, tous ceux-ci vous appellent « au secours » en vue d'enlever les malheurs ; la tyrannie et les tortures causées par les Anglais qui n'ont pas des égards pour les femmes ; ils ont causé l'avortement des foetus et n'ont pas eu pitié des enfants, car ils les fouettèrent tout en emprisonnant des dizaines de milliers d'innocents dans les prisons et dans les camps de détention. Ils imposèrent l'état de couvre feu et retinrent les gens dans leurs maisons pour les faire périr de faim. Ils ont commis beaucoup d'autres actes de violence dont les tribunaux de l'Inquisition en passèrent outre ; de sorte que les hommes devinrent errants, le pays déserté, les affaires abandonnées et le négoce stagnant. Bref, la pauvreté règne partout, le désespoir s'empara de tout le monde et la misère devint générale. Les femmes Arabes en général, et celles de Jérusalem en particulier implorèrent la protection providentielle et vous font entendre le cris d'angoisse retentissant « Quel malheur ».

Nous implorons donc votre secours et votre tendresse et vous prions d'intervenir auprès des Autorités Britanniques afin d'élever ce Pays et « Dieu ne fait perdre la récompense des Bienfaiteurs ».

28.4.1939

p/La Commission des Dames Arabes à Jérusalem.

Badré Konsuleh,
Zeliha Es-Shihabi,
Shahindé Djuzdar.

BELGE 96: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, 17 Mayıs 1939 tarihinde yayımlanan, İngiltere Hükûmetinin Filistin'de izleyeceği siyasete dair "Beyaz Kitap"ın içeriği hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 19 Mayıs 1939 tarih ve 342/161 sayılı yazı. Yazıda, sözkonusu belgenin geniş bir özeti verilmekte ve Yahudiler arasında sert tepkilere yol açtığı gözlemi aktarılmaktadır.

6 Mayıs 1939 tarihli ve 319/155 sayılı rapora ektir:

İngiltere Hükûmetinin Filistin'de takip edeceği siyasetin ana hatlarını bildiren "Beyaz Kitap" nihayet 17 Mayıs akşamı saat 20'de ilan edilmiştir. 4.500 kelimedden ibaret olan kitabın muhteviyatının radyo ile halka ilanı Yahudilerin

protesto sabotajı mukaddemesi olarak Kudüs'te bulunan stüdyo ile Ramallah arasındaki teli kesmeleri yüzünden ancak 21.30'da olabilmıştır.

2/39 sayılı resmî tebliğ halinde neşrolunan “Beyaz Kitap”ın iki nüshası ilişik olarak sunulmuştur [*buraya alınmamıştır*]. Bu tarihi vesika esbabı mucibeli bir mukaddimeden sonra I) Esas Teşkilat, II) Muhaceret ve III) Arazi namları altında üç fasıldan mürekkeptir.

Kitabın mukaddemesinde hükûmet, 23.3.1939 tarihli ve 203/92 sayılı raporunda [*bkz. Belge 93*] arzolunan kararını hatırlatarak, Filistin Araplarının, komşu Arap memleketlerinin ve Yahudi Ajansının mümessilleri ile Londra'da vaki konuşmalar esnasında müzakeratın, Filistin'deki vaziyetin ve Peel ve Woodhead komisyonları raporlarının kendisine verdiği intiba ile bazı tekliflerde bulunduğunu, bir anlaşma zemini olarak ortaya atılan bu tekliflerin ne Arapların ve ne de Yahudilerin kabulüne mazhar olmadığını ve bu suretle konferansın bir anlaşmaya müncer olamaksızın dağıldığını ve binaenaleyh dakik mülâhazat neticesinde kendi siyasetini bildirmeye karar verdiğini bildirmektedir. Gene bu mukaddemeye göre İngiliz Hükûmeti münderecatı Milletler Cemiyeti Konseyince tasdik olunan ve meşhur Balfour Beyannamesi'ni de içine alan Manda Şartnamesi ile birincisi mukaddes makamların muhafazası ve buraları ziyaret hakkının temini olmak üzere dört mecburiyet deruhte etmiş bulunmaktadır. Bu mecburiyetlerden birincisi bir gûna münakaşayı mucip değildir. Diğer üç mecburiyet şöylece izah olunuyor:

- 1- Memleketi, Yahudi milleti için bir Foyer National'ın teessüsünü ve kesif bir Yahudi muhaceretini mümkün kılacak siyasi, idari ve iktisadi şartlarla teşhiz etmek,
- 2- Bu böyle olmakla beraber bir gûna cins ve mezhep farkı gözetmeksizin Filistin'in bilumum sekencesinin medeni ve dinî bütün haklarını da mahfuz bulundurmak,
- 3- Memleketin muhtelif müesseselerinin her cihetten inkişafını temin sureti ile halkı kendi kendini idareye muktedir bir hale getirmek.

Ancak, mukaddimeye göre, bundan evvel toplanan komisyonlar Manda Şartnamesinin “Yahudi milleti için bir millî ocak (Foyer National)” gibi bazı tabirlerini muğlak bulmuşlar ve bu muğlakiyeti Araplar ile Yahudiler arasındaki münazaanın ve bu yüzden husule gelen kargaşalıkların başlıca sebebi olarak kabulde ittifak etmişlerdir. Bu itibarla İngiliz Hükûmeti Filistin halkının heyeti umumiyesinin iyiliği için Filistin'de takip olunacak siyaset ile gayesinin sarîh bir şekilde ifade edilmesi lüzumuna kani bulunmakta, komisyonların ortaya attıkları taksim fikri ile tebarüz eden bu sarîh şeklin ise ayrı ayrı Arap ve Yahudi devletleri teşkiline müncer olmasının amelî bir çare olarak tecelli etmediğine inanmaktadır.

Bu mülâhazalara istinaden İngiliz Hükûmeti Beyaz Kitabın birinci faslında, evveleminde “Millî Ocak-Foyer National” tabirinin Filistin'in bir Yahudi devleti olması icap ettiği şeklindeki iddiaların büsbütün yabana atılmayacağını itiraf etmekle beraber Manda Şartnamesini kaleme almış olanların memleketin esas sekencesi olan Arap halkının arzusu hilafına olarak bir Yahudi devleti haline

sokulmasını düşünmemiş olduklarını ifade etmekte ve bu hususta 1922 senesinde alınan resmî bir hükûmet kararını istişhat eylemektedir. Filhakika bu karar, Yahudilerin, İngiltere nasıl İngilizse Filistin'in de öylece Yahudi olması lazım geldiği hakkındaki iddialarını reddetmekte ve Filistin'de Arap halkının ortadan kalkması veya tabi bir hâle getirilmesinin hiçbir zaman mevzubahis olmadığını, binaenaleyh Balfour Beyannamesi münderecatının Filistin'in kâmil bir Yahudi devleti haline gelmesini kastetmeyip sadece Filistin'de bir (Foyer National Juif-Millî Yahudi Ocağı) tesisini murat ettiğini beyan etmektedir. Şu kadar ki bu karar husule gelen tereddütleri izale edememiş olduğu için Hükûmet bu defa sarahatle Filistin'in bir Yahudi devleti haline getirilmesinin siyasetine dâhil olmadığını bildirmekte ve böyle bir zehabın Manda Şartnamesi hükümlerine ve evvelce Arap milletine verilmiş olan teminata aykırı olacağını ve Arap halkın kendi arzusu hilafına bir Yahudi hükûmetine tabi kılınmayacağını tebliğ etmektedir.

Yukarıda mevzubahis 1922 kararına dayanarak Hükûmet Yahudi Millî Ocağı'nın mahiyetini, Yahudilerin son üç nesilden beri Filistin'de yerleşerek o tarihlerde (yani 1922'de) 80.000 kadar olmuş buldukları, bu suretle müteşekkil Yahudi cemaatinin (communauté'sinin) kendisine has teşkilata sahip, kendi cemaat işlerini kendi millî lisanları olan İbrani ile görmekte olması, kendisini diğer cemaatlerden ayırt eden bir fikir hayatına malik olmuş bulunması, kendine mahsus olan siyasi, dinî ve içtimai vasıfları ile bir millî varlık meydana getirmiş olması vakıaları ile tarif ve izaha çalışmaktadır. Bütün bunlarla beraber Hükûmet Yahudilerin millî izzeti nefislerini okşamak kaygısı ile onların Filistin'deki millî varlıklarının bir müsamaha ve bir lütf neticesi değil, bir hak neticesi olduğunu da açık bir şekilde anlatmakta ve bu noktadan da "Filistin'de bir Yahudi Millî Ocağı'nın mevcudiyeti beynelmilel bir şekilde teminat altına alınmalı ve bu mevcudiyetin kadim tarihî rabitalara müstenit olduğu resmen tanınmalıdır" demektedir.

İşte aynı zamanda okşamaya da çalışan bu kati ifadeden sonra Hükûmet bu fasılda 1922'den beri 300.000'den fazla Yahudinin memlekete yerleşmiş olduğunu ve bunun Filistin'de üçte bir nüfus demek olduğunu delil göstererek kendisini mahut Balfour Beyannamesi muvacehesinde borcunu eda etmiş vaziyette olarak ilan etmektedir.

Aynı fasılda beyanatını Araplara intikal ettiren Hükûmet Arap mümessillerin Londra'da uzun uzadıya ileri sürdükleri meşhur Henry MacMahon ve Şerif Hüseyin muhaberatından bahseylemekte, bu muhaberatın ihtiva ettiği ifadelerin tefsiri hususunda İngiliz ve Arap mütehassısların raporlarında uyuşmadıklarını, mahaza kendisinin, İngiliz mütehassısların raporunda zikrolunan sebepler dolayısı ile Filistin'in Şarkül Ürdün'ün garbından itibaren MacMahon taahhüdatı dışında kalmış olduğunu ve bu hâle nazaran da Filistin'in bir Arap devleti haline gelmesi icap edeceği yolundaki iddiayı kabul edemeyeceğini söylemektedir.

İngiliz Hükûmeti, hep aynı fasla göre, ancak "müstakil müesseselerin inkişafını temin etmek" ile mükellef olmakla beraber Filistin ahalisini ilelebet mandater hükûmetin vesayeti altında bulundurmaya da arzu etmiş değildir. Filistin'de tesis olunacak hükûmetin alacağı şekli şimdiden kestirmek mümkün

değilse de gaye müstakil bir hükûmet teşkilidir. Bu hükûmet içinde Araplar ve Yahudiler, her birinin esaslı menfaatleri himaye olunacak surette iktidara iştirak edeceklerdir. Böyle müstakil bir Hükûmetin teşekkülü ve mandater hükûmetin aradan çıkması Araplarla Yahudiler arasında bunun tahakkukuna müsait iyi münasebetler husul ve idamesine muallaktır. Bunun içindir ki memleketin bir inkişaf ve münakale devresi geçirmesi lazım gelmektedir. Bu devre zarfında İngiliz Hükûmeti Filistin'in idaresinde tam bir mesuliyet deruhte etmekte devam eyleyecek olmakla beraber Filistin halkı da hükûmet idaresine büyük mikyasta iştirak edecektir. İngiliz Hükûmeti Araplarla Yahudilerin aralarında iyi münasebet idame etmelerini sıdk ile teşvik eyleyecektir. Bu esaslar dâhilinde:

1) İngiliz Hükûmetinin gayesi 10 sene zarfında kendisiyle bir muahede akdi suretiyle müstakil bir "Filistin Hükûmeti" vücuda getirmektir. Bu cihet Milletler Cemiyeti Konseyinin tasvibine arz olunacaktır, 2) Bu müstakil hükûmet Araplarla Yahudilerin idareye cemaatlerinin menfaatlerini layıkıyla koruyacak bir nispette iştirak edecekleri bir hükûmet olacaktır, 3) Müstakil bir hükûmetin teessüsüne İngiliz Hükûmetinin idare mesuliyetini deruhtede devam edeceği bir münakale devresi takaddüm edecektir. Bu devre zarfında Filistin halkı memleketin işlerinde büyük bir hisse sahibi olacaktır. Filistin halkının her iki kısmı da hükûmet mekanizmasına iştirak fırsatını bulacaklardır, 4) Filistin'de emniyet ve asayiş iade olunur olunmaz Filistin halkının hükûmet idaresinin her şubesine tedricen ve mütezayit bir şekilde iştiraki temin olunacak ve kendilerine vazife bakımından Ali Komiserin nezareti altında olacak İngiliz müşavirleri yardımda bulunacaklardır. Ali Komiserin müşavere meclisi olan İcra Meclisine (Conseil Exécutif) nüfus nispetleri dairesinde Arap ve Yahudi mümessilleri de davet olunacaktır. Bütün dairelere Filistinli şefler getirildiği andan itibaren İcra Meclisinin bir Nazırlar Heyeti haline ifrağı nazarı itibara alınacaktır, 5) İngiliz Hükûmeti teşrii müntehap bir meclis teşkili hususunda hiçbir teklif dermeyan etmemekle beraber ahval ve şeraitin müsaadesi ve halkın arzu etmesi halinde böyle bir teşekkülün meydana gelmesine muvafakat etmeye amadedir, 6) Emniyet ve asayişin teessüsünden itibaren beş sene nihayetinde İngiliz Hükûmetinin de mümessillerinin iştirak edecekleri müntehap bir meclis müstakil bir Filistin Hükûmetinin teşkiline ait anayasaya mütedair tavsiyelerde bulunmak üzere toplanacaktır, 7) İngiliz Hükûmeti 1 sayılı fıkrada mevzubahis muahedenin mukaddes makamlara ait teminatı ve muhtelif dinî teşekküllerin hukukuna riayet edilmesi, Filistin'deki muhtelif cemaatlerin, Arapların olduğu kadar Yahudilerin de, hukukunun sıyaneti ve Yahudi Millî Ocağı'nın Filistin'deki hususi mevkiinin tanınması, o zamanki ahval ve şartlara göre kendisinin lüzum göstereceği sevkülceyş icabatının nazarı itibara alınması ve bunlardan maada Hükûmetin hâlen mütekeffil bulunduğu diğer bazı ecnebi memleketlerin Filistin'deki menafinin korunması esaslarını ihtiva etmesini dahi talep etmektedir.

Filistin esas teşkilatına müteallik concrètes tekliflerin esasını teşkil eden bu fıkraların tasrihinden sonra kitabın birinci faslı İngiliz Hükûmetinin Filistin halkının 10 sene zarfında kendi kendini idare etmeye kabiliyet kazanmasına çalışacağını, mahaza ümidi hilafına bu müddet zarfında müstakil bir hükûmetin teessüsü hususunun taliki ihtiyacını hissederse buna karar verilmeden evvel halk

mümessilleri ile mücavir Arap memleketleri ve Milletler Cemiyeti Konseyinin fikrinin alınacağını, talikin takarrür etmesi halinde de gayeye bir an evvel vusul için bir program ihzarının tadat olunan üç alakadar taraftan isteneceğini ilave eylemektedir.

Münakale devresi zarfında belediye ve mahallî idare meclislerinin salahiyet ve mesuliyetlerinin arttırılmasının teminine hadim tedbirler alınacağı da ilk fasılda mezkûrdur.

Beyaz Kitabın muhacerete mütedair olan II. faslının başlangıcında İngiliz Hükûmeti Manda Şartnamesinin 6. maddesine dayanarak Yahudi muhaceretine, Filistin'in diğer kısım ahalisinin hukukuna zarar vermemek kaydıyla müsaade edilebileceğini ve bunun haricinde muhaceretin vüsâtı hakkında bir gûna hüküm bulunmadığını, buna mukabil 1922 tarihli kararda bir Yahudi Millî Ocağı'nın tesisi için yalnız Filistin'deki Yahudi cemaatinin muhaceret suretiyle nüfusunu arttırmasının lüzumlu olduğunun, şu kadar ki bu muhaceretin memleketin iktisadi hazım kabiliyetinin fevkinde olamayacağını, muhacirlerin ise memleketin asıl sekencesine bir yük teşkil etmemeleri lazım geleceğinin kaydolunduğunu tasrih etmektedir. Bu sarahati ileri sürerek Hükûmet iktisadi hazım kabiliyetini muhacereti tahdit edecek amil olarak ele almakta ve bu cihetin o zamanın Başvekili sıfatı ile Sir Ramsay MacDonald tarafından 1931 şubatında Dr. Weizmann'a gönderilen mektupta zikrolunduğunu ve bu tefsir şeklinin Mandalar Daimî Komisyonu tarafından kabul edildiğini, her hâl ve kârda ne Manda Şartnamesinde ne de bu işe müteallik siyasi vesikalarda Yahudi Millî Ocağı'nın teessüsünün muhaceretin ilanihaye devamı ile temin olunacağına mütedair bir hüküm bulunmadığını, nihayet yalnız memleketin iktisadi kabiliyetinin değil siyasi vaziyetinin de bu mebhasta göz önünde tutulması lüzumundan tecahül olunamayacağını, muhaceretin ilanihaye devamı suretiyle bir gün Yahudilerin kendilerinden fazla olacaklarını hisseden Arapların endişelerinin, bu noktadan, muhik ve 3 seneden beri devam eden huzursuzluğun sebebi[nin] de bu olduğunu, Arapların bu korkusunun birlikte yaşamaya mecbur olan iki halk arasında neticeleri pek vahim olan bir husumet meydana getirdiğini, muhaceretin memlekete getirdiği iktisadi refahın nihayet Arapları da memnun edeceği hakkında gerek Peel Komisyonu ve gerek Hükûmet tarafından beslenen ümidin boşa çıktığını ve binaenaleyh Hükûmetin ya Arap halkının muhalefetine rağmen muhaceretin bila kayıt ve şart devamı veyahut yalnız muhaceret suretiyle Yahudi Millî Ocağı'nın inkişafını Arapların rızalarına talik etmeye karar vermesi mecburiyeti karşısında bulunduğunu, birinci şıkkın meselenin zor ve kuvvetle halli demek olacağını ve böyle bir halin ise Milletler Cemiyeti Misakının 22. maddesi ruhuna ve Manda Şartnamesi ile Araplara tanınmış olan haklara muhalif bulunacağını ve bundan maada Araplarla Yahudiler arasındaki münasebetlerin müteakıl bir müsamaha ve müsaadekârlığa mübteni olmasının bilhassa Yahudi Millî Ocağı'nın inkişafı bakımından zaruri olduğunu ve bütün bu mülahazalar dolayısı ile İngiliz Hükûmetinin ikinci şıkkı ihtiyar zamanının geldiğine kail olduğunu beyan etmektedir.

Bu ikinci fasılda Hükûmet muhaceretin derhâl durdurulması hakkındaki Arap iddialarına da mukabele ile böyle bir teklifin kabulünün memleketin mali ve iktisadi sistemine ve bilhassa Filistin’de bir Yahudi Millî Ocağı tesisi taahhüdüne aykırı olacağını, İngiliz Hükûmetinin Avrupanın bazı memleketlerindeki Yahudi aleyhtarlığı dolayısı ile yurtlarını terke mecbur olan Yahudi mülteciler davasının hallini teshil hususunda yardımda bulunmak mecburiyetini de müdrük bulunduğunu ilave ile muhaceret hususunda atideki teklifleri serdetmektedir:

1) Önümüzdeki beş sene zarfında memleketin hazım kabiliyeti ile mütenasip olmak üzere Yahudi muhaceretinin Yahudilerin bütün Filistin nüfusunun 1/3’ünü teşkil edebilecekleri şekilde devamı, bu hususta Arap ve Yahudilerin pek istisnai olan tabii çoğalma kabiliyeti, memlekete gayrimeşru bir şekilde girmiş olan muhacirlerin mevcudiyeti nazarı itibara alınarak nisan 1939 başlangıcından itibaren memlekete daha 75.000 Yahudi muhacirinin kabul edilebileceği neticesine varılmaktadır. Bunların memleketin iktisadi hazım kabiliyetine göre gelecek beş senelik devrenin her senesinde 10.000 hesabıyla kabul edilmeleri, bundan başka Yahudi mültecileri davasına bir yardım olmak üzere ve Ali Komiserlikçe geçimlerinin temin olunduğu kanaati hasıl olmak şartı ile 25.000 mülteci daha kabul edilecektir.

2) Hükûmet muhacir kabulü hakkında icabında Arap ve Yahudilerle istişare de etmek suretiyle memleketin iktisadi hazım kabiliyetinin tayininde son karar mesuliyetini Ali Komisere hasretmekte ve beş senelik devrenin geçmesinden sonra Arapların müsaadesi olmadıkça hiçbir Yahudi muhaciri kabul edilemeyeceğini, gizli muhacerete karşı mâniî tedbir alınacağını ve bu suretle girmiş olanların senelik miktarlara mahsup olunacağını bildirmektedir.

Beyaz Kitabın “Arazi” meselesine ait olan III. faslı kısadır:

Filistin’in diğer halkının hukukuna zarar verilmemesi hakkında Manda Şartnamesinin 6. maddesi hükümlerine riayet etmek şartı ile Filistin idari makamatının arazinin kesif bir Yahudi kolonizasyonuna müsait bir hattıhareket ittihaz etmesini mâniî bir kayıt yoktur. Ancak Peel ve Woodhead komisyonlarının raporları Arap halkının doğum suretiyle tabii çoğalışını ve son senelerde birçok Arap arazisinin Yahudilere satılmış olmasını göz önüne alarak hâlen Yahudilere yeniden Arap arazisinin satılması için yer kalmadığını tespit etmişlerdir. Ali Komiserlik bu esaslara dayanarak bundan böyle arazi satışlarını tanzim ve tahdit hususunda tam bir salahiyet sahibi olacak ve zaman zaman bu tahdidatı tadil ihtiyarı dâhilinde bulunacaktır. Kitap, Hükûmetin halkın her iki kısmını da sükûnete, anlaşmaya ve teklifleri hüsnükabule davet eden tesellikâr sözlerle nihayet bulmaktadır.

Beyaz Kitabın La Bourse Egyptienne’in Filistin nüshasında görülen Fransızca bir hülasası da ilişik olarak sunulmuştur [*buraya alınmamıştır*].

*

* *

Kitabın neşrinin doğurduğu aksülameller bilhassa Yahudi halk nezdinde şiddetli olmuştur. Siyonizm emellerine kati bir set çeken Beyaz Kitap Yahudilerin

heyeti umumiyesince nefretle karşılanmış ve remzi bir şekilde meydanlarda, sinagoglarda yakılmış ve yırtılmıştır. Kudüs'te ve Tel Aviv'de 17 Mayıs akşamı Yahudiler hükûmet dairelerini bomba ile yakmaya ve İngiliz bayrağını indirmeye teşebbüs ve polis ve askerın müdahalesini celbetmişlerdir. Tel Aviv'de 5.000 müteceviz Yahudiye ateş etmeye mecbur olan polis ve asker Yahudilere 24 yaralı verdirmişlerdir. O akşamdan bu sabaha kadar Yahudiler Kudüs, Tel Aviv ve Hayfa'da grev ilan edip kalabalık nümayişler yapmışlar ve dünyanın dört tarafında protesto telgrafları yağdırmışlardır. Siyonistler başa geçerek Dr. Weizmann yerine müfrit olan şeflerinin iş başına gelmesini istemişlerdir.

Araplar ancak dünden itibaren aksülamellerini izhar etmişler ise de umumiyetle aralarında nispi bir sükûn vardır. Beyrut'ta Müftünün riyasetinde içtima eden Yüksek İslâm Meclisi ve Irak ve Kahire hükûmet mahafili Arapların İngiliz Hükûmetinin Londra Konferansında formüle ettiği ve kendilerinin reddyledikleri tekliflerin tekrarından başka bir şey arzetmeyen Beyaz Kitabın Araplarca kabul edilemeyeceğini bildirmişlerdir. Bu suretle mezbuhaneye bir şekilde mücadele devam edebilip edemeyecekleri şüpheli olan Filistin Araplarının hayal sukut ve inkisarı azımdır.

Filistin'i bir entité géographique olarak ele alan ve adeta bir nevi Filistin Milleti icadına çalışan Beyaz Kitap Yahudi muhaceretini oldukça kati bir şekilde tahdit etmekte ise de 1/3 Yahudi nüfusuna mukabil 2/3 nispetinde zahiri bir ekseriyet halinde gösterilen Arapların mütecanis bir millî kütle olmaktan uzak oldukları, aralarında muhtelif din ve ırk saliki cemaatler olduğu düşünülürse Arap mücadelecilerinin yerden göğe kadar haklı telakki edilmeleri icap edeceğine şüphe yoktur. Dünya ahvalinin şu karışık anında İngiliz Hükûmetinin her iki tarafı da gücendiren ve belki müstemleke siyasetine uygunluğundan başka bir meziyeti olmayan böyle bir siyaseti ilan için nasıl beynelmilel siyasi bir istinatgâha güvendiği cayi sualdir naçiz kanaatindeyim.

Saygılarımla arza müsaraat eylerim.

BELGE 97: Kudüs Başkonsolosu Celal Tefkik Karasapan'ın, 23 Mayıs 1939 tarihinde İngiltere Parlamentosunda kabul edilen "Beyaz Kitap"a ilişkin olarak, Başmüftü Emin el Hüseyini'nin talimatının ardından Arapların da tepki göstermeye başladığı, İngiliz kuvvetleriyle çatışmalar olduğu, Suriye'ye çekilmiş olan "Süvvar"ların yeniden Filistin'e dönerek etkin hale geldikleri, Filistin'deki ulumlu Arap liderlerden Ragıp Neşasıbi'nin Kudüs'e gelmesinin, Arapların aşırılıkçılara rıza göstermeyeceklerinin işareti olarak görülebileceği, Arap halkının kendi haline bırakılması halinde %80'inin "Beyaz Kitap"a itiraz etmeyeceğinin anlaşıldığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 27 Mayıs 1939 tarih ve 376/175 sayılı yazı.

19.5.1939 tarihli ve 342/161 sayılı raporunda mevzubahis Beyaz Kitabın 23 Mayıs'ta Avam ve Lordlar Kamaraları tarafından, Müstemlekeler Nazırı M. Malcolm MacDonald'ın mezkûr kitap muhteviyatına tevafuk eden beyanat ve izahatından sonra, tasvip olunduğu yüksek makamlarınca malumdur. La Bourse

Egyptienne gazetesinin bu vakıya ait yazıları ve bilhassa Nazırın beyanat ve izahatını muhtevî sütunlarını maktua halinde takdime müsaraat eylerim [*buraya alınmamıştır*].

Parlamentonun zayıf bir ekseriyetle Beyaz Kitabı tasvip etmiş olmasına dayanarak Milletler Cemiyetinin Mandalar Komisyonu tarafından kabul edilmeyeceği ümidini besleyen Yahudiler gürültülü nümayişlerini kesmişlerdir. Araplar ise ilk günlerdeki sükûnu, Beyrut'tan, Müftüden almış oldukları talimattan sonra, ihlal etmişler ve malum karakteristikleri ile "severe"ye başlamışlardır. Filhakika Filistin'in şimal bölgelerinde, Nablus civarında kuvvetli mücahit çeteleri görünmüş ve bunlarla İngiliz kuvvetleri arasında mühim müsademeler olmuştur. Bu müsademelerden birinde bir İngiliz binbaşısı, bir yüzbaşı maktul düşmüştür. Kasaba ve köylerde de sabotaj ve isyan hareketlerine yeniden başlanmaya doğru bir meyil görünmektedir. Kendi haline bırakıldığı takdirde Filistin'in Arap halkının %80'inin Beyaz Kitap'la teklif olunan hal şeklini tevekkülle kabul taraftarı olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yegâne saiki bu halkın 3 senelik mezbuhane mücadele neticesinde pek bitap bir hale gelmiş olmasıdır. Daha ziyade Alman ve İtalyan teşvik ve yardımlarına atfedilen dağlardaki hareketin eski hızı ile devam edip etmeyeceği kestirilememektedir. Bir habere nazaran Beyaz Kitabın neşrinden evvel Suriye'ye çekilmiş olan süvvar (ihtilalciler), Kitabın Arap Komitesi ve hükümetleri tarafından tatminkâr görülmemesi üzerine tekrar Filistin'e girerek faaliyete girişmişlerdir. Bir aralık bunların başına tekrar Abdurrazık'ın geçtiği şayi oldu ise de bu haber tahakkuk etmedi. Bu sergerdenin Fransızlara ilticadan sonra nezaret altında Tüdmür'de serbest bırakıldığı ve günün birinde birkaç arkadaşı ile ortadan kaybolduğu, Bağdat'a gittiğinin bildirildiği malumdur.

Mutedil Arap büyüklerinden Ragıp Neşâşibi'nin Kudüs'e geldiğine bakılırsa Arapların müfritlerce idame olunmasına çalışılan mücadeleye eski şevk ve metanetle rıza göstermeyeceklerine hükmlunabilir.

Saygı ile arzeylerim.

BELGE 98: Beyrut Başkonsolosu Faik Zihni Akdur'un, Kudüs Başmüftüsü Emin el Hüseyini'nin Ankara'ya giden Arap Yüksek Komitesi Delegatesi Muin el Madi'ye Türk Hükümeti tarafından gösterilen ilgi dolayısıyla teşekkür ettiği mektubunu Hariciye Vekâletine ilettiği 29 Mayıs 1939 tarih ve 767/252 sayılı yazı.

14 Mart 1939 tarih ve 328/112 sayılı arizama ektir.

Sadabat Paktı'na dâhil devletlerin ahiren Tahran'daki içtimalarında Filistin Arap davasına gösterdikleri alaka ve Arap Ali Komitesinin delegesi olarak geçenlerde Ankara'ya giden Muin el Madi'ye Hükümetimiz tarafından ibraz olunan iltifat ve ihtimam münasebetiyle Arap Komitesinin şükranlarının Cumhuriyet Hükümetimize iblağı temennisıyla Filistin Müftüsü Mohammed Emin el Hüseyin tarafından Başkonsolosluğa tevdi edilen mektubun aslı ve tercümesi leffen sunulmuştur [*buraya alınmamıştır*].

Derin saygılarımla arzeylerim.

* * *

Muazzam Türkiye Cumhuriyeti Muhterem Beyrut Başkonsolosuna
Esselamualeyküm ve rahmetullah ve berekâtihî

Filistin Arap ve Müslüman ahalisinin hukukunu teyit ve Filistin meselesini müdafaa hususunda Tahran'da son akdedilen toplantıda Sadabat Misakı'na iştirak eden devletler tarafından verilen müşterek karar üzerine Filistin Yüksek Arap Komitesi namına, muazzam Türkiye Hükûmetine samimi teşekkürlerimizi takdim buyurmanızı rica ederim. Komitenin delegeşi Bay Muin el Madi'nin, gerek şahsına ve gerek Türkiye'nin iltifatından büyük yardım bekleyen Filistin meselesine karşı Ankara Hükûmeti canibinden gösterilmiş olan inayet ve ihtimama ayrıca teşekkürlerimizi takdim ederiz.

Derin saygılarımızı kabul buyurunuz.

Büyük Arap Komitesi Reisi
Mehmet Emin el Hüseyini

* * *

Filistin Arap
Yüksek Komitesi
Reisliği

Elzok-Lübnan
15 Haziran 1939
28 Rebiussani 1358

Türkiye Cumhuriyeti Fahimesi Hariciye Vekili Muhterem Beyefendi Hazretlerine

Esselamu aleykum ve rahmetullahi ve berekâtühü. Arap Yüksek Komitesi Murahhası Muin el Madi Bey'in zatıalilerine ziyareti münasebetiyle en hayırlı temennilerimi ve azim hürmetlerimi sunarım.

Sadabat Paktı'na dâhil devletler mümessillerinin Tahran'da yaptıkları son toplantılarında Türkiye Hükûmeti fehimesinin Filistin meselesi hakkında gösterdiği ihtimam ve lehimize verilen karar İslam ve Şark âleminde derin memnuniyetlerle karşılamıştır.

Diriğ buyurulmayan bu taattufatı celileden dolayı hadsiz teşekkür ve hürmetlerimizi hükûmeti seniyeeye arz ederiz.

İngiltere Hükûmetinin Arap ve Müslümanların öz yurtlarındaki hukuku tabiiyelerine muhalif olarak tatbikine yeltendiği son siyasetten dolayı nazik bir merhaleye girmiş olan Filistin meselesi hakkında Cumhuriyet Hükûmeti fahimesinin gösterdiği bu ihtimam ve inayetin bilhassa bu merhalede ve gelecek merhalelerde dahi devam ve istimrarını temenni eyeriz. Yüksek Arap Komitesi mümessili olan Muin el Madi Bey vaziyeti hazırayı ıtlâ alilerine arz ve Filistin meselesi hakkında zatı fahimaneleriyle icap ettikçe temasta bulunmak üzere Ankara'ya tekrar avdet etmiştir. Zatıalileleriyle Türkiye Hükûmeti reşidesinin daimî inayetleriyle meşmul kalmasını dilediğimiz bu davanın hüsnü neticeye iktiranı için yapılacak her şeyin nezdi ilahide makbul ve meşkûr olmasını ve sizleri hıfzu himayesiyle muhafaza buyurmasını Cenabı vacibilvücuttan niyaz eyerim.

Teşekküratı azime ile ihtiramlarımızı lütfen kabul buyurunuz.

Filistin Müftüsü

BELGE 99: *Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın, İngiliz idaresinin açık ve kapalı haberleşmelere getirdiği kısıtlamalar ile telefon görüşmelerini tamamen yasaklamış olduğu hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 5 Ekim 1939 tarih ve 653/313 sayılı yazı.*

Harp vaziyeti dolayısı ile İngiliz Hükûmeti mandater makamları tarafından bilumum muhaberat sansüre tabi tutulmuş ve dâhilde İngilizce, Fransızca ve Arapçadan, hariç için İngilizce ve Fransızcadan maada lisanlarla telgraf çekilmesi menolunmuştur. Vaki teşebbüs üzerine daha ilk günlerden itibaren dost devlet konsoloslukları muhaberatı (konsolosluk resmî mensuplarının şahsi muhabereleleri de dâhil) sansürden istisna edilmiş bulunmaktadır. Aynı makamların şifreli telgrafları da kabul olunmakta ise de bilhassa transit esnasında tereddüdü mucip olmamak üzere telgrafların nihayetine “Consul Général Jerusalem” kelimelerinin ilavesi mecburi tutulmuştur. Telgraf açık muhaberatında İngilizce ve Fransızcadan maada lisanların kullanılmaması kaidesi konsolosluklara da tatbik olunmaktadır. Bunlardan maada hariçle telefon muhabereleleri de sureti umumiyede menolunmuş bulunmaktadır. Bu suretle memuriyetim için mesela Beyrut Başkonsolosluğu veya diğer resmî makamlarla telefon görüşmeleri yapılmasına imkân kalmamıştır. Bu son tedbirin ve diğerlerinin memuriyetim hakkında tatbiki karşısında herhangi bir teşebbüse mahal olup olmadığının ve mukabilince aynı tedbirlerin İngiliz Konsoloslukları hakkında tatbikine lüzum olup olmadığının takdirinin yüksek makamlarına ait olduğu tabiidir.

Saygılarımla arzı malumat eylerim.

BELGE 100: *Filistin Yüksek Arap Komitesi Murahhası Muin el Madi'nin, İngiltere'nin Londra Konferansındaki talepleri ve “Beyaz Kitap”ın yayımlanmasını izleyen gelişmeler bağlamında, Türkiye'den tavassut talebiyle Hariciye Vekâletine gönderdiği 27 Mart 1940 tarihli mektup.*

Ekselans Şükrü Saraçoğlu

İngilizlerin Filistin'de takip ettikleri ve idam ve diğer suretler ile tecelli eden şiddet ve tazyik siyasetinden vazgeçilmesine bilhassa son şubat ayında askerî mahkemelerin idama mahkûm ettikleri on iki kişi hakkındaki hükümlerin adem-i tenfizine vesatet buyurulması için Filistin Müftüsü ve Yüksek Arap Komitesi Reisinden muazzam Cumhurreisi İsmet İnönü Hazretlerine takdim edilen istirhamnamenin karşılandığı inayet ve ihtimamdan dolayı Yüksek Arap Komitesi namına derin teşekkürlerimizi ve minnettarlığımızı arz etmek isterim.

Dün aldığım bir mektupta İngilizlerin geçen şubat ayında on altı kişi daha idâm ettikleri ve bu siyasetten dolayı vasati olarak haftada on beş Arap mücahidinin Filistin'i terk etmek mecburiyetinde kaldıkları bildiriliyor.

Bu münasebetle esas mesele hakkında bir iki söz arz etmek isterim:

Filistin mücadelesi sırf bir mücadelei milliyedir. Ve ecnebi işgalinden beri meydana gelmiştir. Ne bir taassup eseridir ne de bir ecnebi tahrikidir. Bunu Mister

Malcolm MacDonald “Müstemlekeler Vekili” geçen sene Avam Kamarasında itiraf etmişti. İngiltere Hükûmetinin hâli hazırdaki siyaseti geçen sene Londra’da toplanmış olan İngiliz-Arap Konferansı neticesinde neşrettiği Beyaz Kitap’ta münderiçdir.

Bu Beyaz Kitap mucibince: İngiliz Hükûmeti Filistin’de bir müstakil devlet kurulmasını kabul ediyor. Yalnız bu devletin on sene sonra ve birtakım şartlar ile kurulacağı ve on senenin mürurunda İngiliz Hükûmeti lüzum görürse bu mevut devletin teşkilini bir müddet daha tehir edebileceği beyan olunuyor. İngiltere ile olan ihtilafımız hemen hemen bu noktaya münhasır kalıyor. Esasta değil tatbikattadır. Biz bu devri intikal müddetinin on seneden az ve gayrikabili temdit olmasını istiyoruz. Londra Konfransı’nda Arap hükûmetlerinden birini temsil eden bir başmuraahastan anladığıma göre İngiliz murahasları hususi görüşmelerinde devri intikal müddetinin beş ve Arap murahasları ise bu müddetin üç sene olmasını teklif ediyorlardı. Hemen hemen bu noktada temerküz etmiş olan ihtilafın halline Türkiye Hükûmeti vesatet ederse âlemi bir mesele haline gelmiş olan Filistin davasını halletmiş ve Selahattin Eyyubi ile birlikte İsmet İnönü’nün dahi bu kıtai mukaddesenin halaskârı olarak yâd edilmesini temin etmiş ve bütün Arap ve İslam âleminin ebedi minnettarlığını kazanmış olur.

Bu maruzatı Filistin meselesi hakkında vuku bulacak görüşme münasebetiyle ve faydadan hâli olmaz ümidiyle takdim eder ve derin hürmetlerimi sunarım efendim.

Filistin Yüksek Arap Komitesi Murahhası
Muin el Madi

BELGE 101: Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak’ın, Filistin Yüksek Arap Komitesi Murahhası Muin el Madi tarafından kendisine gönderilen mektubu Hariciye Vekâletine ilettiği 4 Nisan 1940 tarih ve 57302 sayılı çok gizli yazı.

Filistin Yüksek Arap Komitesi Murahhası [Mustafa Muin el Madi] namındaki şahsın namıma gönderdiği mektup ilişik olarak yüksek katınıza saygıyla sunulmuştur.

* * *

Hususi

Ankara: Belvü Palas
22 Mart sene 1940

Muhterem Büyük Mareşal Fevzi Çakmak Hazretlerine

Filistin Müftüsü ve Yüksek Arap Komitesi Reisinden muahharen aldığım bir mektupta Filistin’deki İngiliz askerî mahkemeleri silah taşımak, zahireye haiz olmak gibi bahane ve ithamlar ile on iki Filistinli Müslümanı idama mahkûm etmiş ve hükümlerin de tasdiki için Filistin’deki Askerî Başkumandanlığına tevdi edilmiş olduğu haber veriliyor ve bu zavallı bigünahların ölümden kurtarılması için muazzam Cumhurreisi İsmet İnönü Hazretlerine ilticadan başka

çare kalmadığı bildiriliyor. Bendeniz bu iş için İstanbul'dan geldim. Bu bapta Cumhurreisi muazzama Hazretlerine hitaben gönderilen istirhamnameyi takdim ettim.

İngiliz Müstemlekeler Vekili on beş gün evvel Filistin'de tatbik edilmesi takarrür eden arazi yeni kanununun münakaşasına tahsis edilmiş bir celsede Avam Kamarasında şu beyanatta bulunmuştur: "Araplar lehine telakki edilen bu kanunu tenfiz etmez ve Arapların da hukukunu muhafaza etmezsek Filistin'de asayişin tekrar bozulduğunu ve bunun Mısır, Şarkül Ürdün, Irak, Arabistan ve Hindistan'da aksi tesirler yaptığını göreceğiz. Bu kanunu zarurat-ı harbiyeden dolayı yapıyoruz. Filistin'de dört aydan beri dört senedir görmediği bir sükûn ve asayiş vardır. Araplar ile Yahudiler sadakat ve merbutiyetlerini ilan ve muavenetlerini arz ettiler. Biz de kabul ettik. Bundan dolayı kendilerine teşekkür ederim. Bu vaziyet Hitler'in hiç de hoşuna gitmedi."

İngiltere Hükûmetinin şu mealdeki tasrihatı Filistin'de, bilumum Arap âleminde iyi karşılanmıştır.

İngiltere Hükûmetinin Filistin Arapları hakkında muhtelif suretler ile takip ettiği ve şimdiye kadar tamamen feragat etmediği şiddet siyaseti idari, siyasi, askerî nokta-i nazarlardan baştan başa, hatadır.

Buna göre, her hâlde Türkiye Hükûmetinin vatanlarını müdafaa etmekten başka günahları olmayan bu on iki kişi hakkındaki askerî idam hükûmlerinin tahfifi için vuku bulacak dostane bir vesatetinin müessir olacağından şüphemiz yoktur. Büyük Mareşal Hazretlerinin yüksek insani ve adaletperver duygularına istinat ederek bu bapta muavenetlerini derin saygılarımla rica ediyorum.

Filistin Yüksek Arap Komitesi Murahhası
Muin el Madi

BELGE 102: Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın Arap Yüksek Komitesi Reisi ve Kudüs Başmüftüsü Muhammed el Hüseyini tarafından kendisine gönderilen mektubu Hariciye Vekâletine ilettiği 27 Mayıs 1940 tarih ve 59493/1707 sayılı çok gizli yazı.

Arap Yüksek Komitesi Reisi ve Filistin Müftüsü tarafından gönderilen mektup ilişik olarak sunulmuştur.

Saygı ile arz ederim.

* * *

Sükûnet ve istikrara takarrüp eden Filistin'de İngilizler bir siyaset-i istikrar ve teskini ittihaz edecek yerde bilakis mahakim-i askeriyeleri daha ziyade neşat bularak binlerce ahaliyi müebbet ve muvakkat mahbusiyetlere hüküm ve yüzlercesini idama mahkûm ederek hemen bunu tenfiz etmektedirler. Sırf şüphe ve ifadat-ı mücerrede üzerine hâlâ binlerce eşhas bilamuhakeme kimisi iki seneden beri kimisi daha az müddetten beri mevkufturlar. Bu meyanda düşer

oldukları tahribat-ı maddiye dahi nakabil-i tamir bir hâle gelmiştir. Hülâsa Filistin Müslümanları başına gelen felaket ve musibet emsali görülmemiş bir felakettir. Harbi ahirin ilanından beri meylettikleri sükûnet faidebahş olamayıp hâlâ mahakim-i askeriye tarafından türlü türlü ahkâm-ı zalımaneye, ahval-i sabıkaya istinaden düçar olmaktadır. Diğer taraftan suret-i meşrua ve gayrimeşruada muhacirin-i Yahudiye akın akın Filistin'e gelmekte ve İngilizlerin iddiası vechle muhacirlerin tahdidi meselesi sözde kalmaktadır. Yahudilere arazi bey'i tahdidi hakkında İngilizlerin neşrettiği kanun dahi Filistin'de gayet münbit addolunan sevahildeki arazinin bey'ini serbest bırakmaktadır. İngilizlerin geçen sene neşrettikleri kitab-ı ebyazda beyan ettikleri ve muhale taliken yapacaklarını vaat ettikleri hüküm-i zati ve istiklal teşkilatından dahi şimdiye kadar hiçbir asar göstermemişlerdir.

Bu bapta arzu buyurulacak her türlü izahat ve tafsilat Yüksek Komitemiz Murahhası Muin Bey Madi tarafından talep halinde arz ve mufassalan izah olunur.

Bu bapta Filistin ahali-i Müslimesi zat-ı ali-i kumandanilerinden aralarında zat-ı devletlerinin harb-i sabık esnasında buldukları müddet-i medide esnasında her yevm müşahede ettikleri uluv ve mekarim-i ahlak-ı devletlerinden cesaret alarak İngilizler tarafından aleyhlerinde ve Yahudilerin teşvikat ve tesiratıyla her gün bir türlüşünü müşahede ettikleri mezalimin tehvini yolunda hayırhahane delalet ve vesatet-i devletlerini istirhama cüret ve Türk kardeşlerinin harb-i hazır ve her türlü müşkilatta muvaffakiyet ve muzafferiyetlerini Cenabı Hak'tan niyaz ve istirhama ibtidar ederler ve şahsen zat-ı kumandanilerine öteden beri beslemekte olduğu hürmeti teyit ve tahiyat-ı mahsusamı takdime mübaderet eylerim efendim hazretleri.

Fi 19 Rebiyülevvel sene 359 ve fi 27 Nisan sene [1]940

Arap Yüksek Komitesi Reisi ve Filistin Müftüsü
Muhammed el Hüseyini

BELGE 103: Kudüs Başkonsolosu Celal Tefvik Karasapan'ın, İtalya'nın Hayfa'daki petrol tesislerini hedef alan hava saldırıları yaptığı hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 29 Temmuz 1940 tarih ve 553/257 sayılı yazı.

16 Temmuz tarihli ve 503/244 numaralı rapora ektir:

İtalyan tayyareleri ikinci defa olarak Hayfa'yı ve bilhassa petrol tesisatını 24 Temmuz Çarşamba günü sabah saat sekiz raddelerinde bombardıman etmişlerdir. Gene 10 kadar tahmin olunan İtalyan tayyareleri uzak ve yüksek mesafeden bu işi yapmışlar ve İngiliz müdafaa tertibatının geç müdahaleleri hiçbir tesir icra edememiştir. İngilizlerin avcı tayyareleri de havada görünmemiştir. Bombardıman bu kere daha şiddetli olmuş, 100 kadar bomba petrol tesisatına, denize ve maalesef şehrin şark tarafına düşmüş, 46 kişi sivil ahalden ölmüş ve 80'i mütecaviz de yaralanmıştır. Petrol tesisatında ehemmiyetli hasar olduğu ve bilhassa Shell kumpanyasının depolarının tamamıyla harap olduğu ve enkaz arasında daha bazı ölümlerin bulunmasından korkulduğu öğrenilmiştir. İtalyanların

sivil ahaliye, bilhassa bunlar arasında yarıdan fazlayı teşkil eden Araplara zarar veren bu bombardımanları ahvali ruhiye üzerinde pek fena tesirler husule getirmiştir. İngilizlerin hareketsizliği ve bu kadar mühim bir mevkiideki hava müdafaalarının muhakkak aczi Araplar üzerinde pek makûs intibalar peyda etmektedir. Bu ikinci bombardıman üzerine Hayfa'nın sivil ahalden tahliyesi daha kesif bir surette devam etmektedir.

Bu mühim vakıa haricinde bütün Filistin'de arza şayan bir hadise olmadığı ve siyasi hareketlerin durgun safhada bulunduğu saygı ile arz olunur.

BELGE 104: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, İtalya'nın hava saldırılarına İngiliz avcı uçaklarının karşılık verdiği, İtalya'nın Suriye ve Lübnan'a bir mütareke heyeti gönderdiği, bu ülkelerdeki konsolosları vasıtasıyla etki alanını genişletmeye çalıştığı, öte yandan, savaşın başlamasının ardından İngiltere'nin Filistin'deki varlığını güçlendirmeye, yerel halka iş ve ekonomik olanaklar yaratmaya gayret ettiği hususlarında Hariciye Vekâletine iletildiği 7 Eylül 1940 tarih ve 629/297 sayılı yazı.

Son raporum olan 29 Temmuz 1940 tarihli ve 553/257 numaralı tahriratımdan [*buruya alınmamıştır*] beri arza şayan mühim hadiseler olmamıştır denebilir. Hayfa'nın bombardımanı üç, dört defa tekerrür etmiş ve sonuncusu olan dünkü bombardımanda İngiliz avcı tayyarelerinin İtalyanları karşıladıkları ilk olarak memnuniyetle görülmüştür. Hava harbine pek yüzü olmayan İtalyan bombardıman tayyareleri bombalarını gelişigüzel ve ekserisi denize düşmek suretiyle atıp savuşmakta istical etmişlerdir. İngilizlerin kuvvet ve kudretinden adamakıllı şüphe etmeye başlamış olan Arap halk üzerinde bu son hadisenin oldukça müsait bir intiba bırakması muhtemeldir.

İtalyan tayyarelerinin doğrusu tesadüf ettikleri zayıf mukavemetlere rağmen yapabildikleri ürkek akınlardan maada buralarda efkârı umumiyeiyi alakadar eden diğer bir hadise de şüphesiz ki Suriye'ye gelen ve Beyrut'ta Saint-George Oteline yerleşen İtalyan mütareke komisyonudur. Bu heyetin ulu orta Türkiye'den geçebilmiş olmasına gayrimüsait bir mana veren Araplar birkaç günden beri İtalya'nın Suriye'nin istiklalini ilan edeceği ve İtalyanların bu alicenabane(?) hareketinin onların resmen tanımamış oldukları İskenderun Sancağını da şumulüne alacağı gibi tıflane şayiaları da aralarında itibarlandırmaktadırlar. ... Diğer taraftan İtalyan heyetinin zahiren yalnız askerî işlerle alakadar görünmekle beraber içinde bulunduğu söylenen İtalya'nın sabık Şam, Halep ve Trablus-Şam konsoloslarının vaziyete aşinalıklarından istifade ile şüpheli temaslara ve faaliyetlere giriştiği, her partiye ve her zümreye nabza göre şerbet vermeye çalıştıkları ve Nazisme prensiplerini kendilerine mal eden Usbet-ül-Amel-ül Kavmi'nin programı hilafına Fransızların 22 seneden beri oralarda büyük bir itina ile saçtıkları fesat ve tecezzi rejimine ve bilhassa Ehlisalip gayesinin tahakkukunu güden malum programa hemen hemen aynen tesahuba müteallik istihzaratta bulunduğu buralara sızabilen intibaat zümresindedir.

Bu dedikodular haricinde Filistin’de vaziyet bu raporun başında arzettiğim gibi normaldir. Zaman zaman yakında “Severe-İhtilal”in tekrar başlayacağı, Irak’tan çeteler gelmeye başladığı gibi bazı şayialar çıkmakta, fakat fiilî vaziyet bunların asıl ve esastan ari olduğunu göstermektedir.

İngiliz idaresi malum Beyaz Kitabın Arap ve Yahudiler tarafından reddinden sonra o kitaptaki vesayaya tevfikan tedbirler almakta devam etmekte ve Filistin’i adeta Couronne’a merbut bir müstemleke tarzında idare etmektedir. Bunun en bariz delili harp vaziyetine rağmen Filistin’in her tarafında başlayan emniyet binaları inşaatıdır. Her biri birer muazzam blockhaus halinde yapılan bu büyük inşaat bir taraftan ameleye mühim birer iş membaı teşkil etmekle beraber İngiliz idaresinin buraları şu veya bu halk zümresi lehine terke hiç de niyeti olmadığına taş kesilmiş birer şahit olarak da telakki olunmaktadır. İngilizler harbin bidayetinden beri halka iş bulmak ve iktisadi sıkıntıda bırakmamak için alınması gereken tedbirleri tatbikte büyük bir itina göstermektedirler. ...

Saygılarımla arza müsaraat eylerim.

BELGE 105: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan’ın, İtalyanların Hayfa’nın ardından askerî değer taşımayan Tel Aviv’e de hava saldırısı yaptığı, saldırıda dikkate değer sayıda Yahudi sivilin ölmesinin Araplara yönelik propaganda görüntüsü verdiği, ancak vuku bulan katliamın aydın Arap çevrelerinde ters etki yarattığı, İngilizlerin savaşın başlamasından itibaren Arap ve Yahudiler arasında yürüttüğü askere alma faaliyetlerinin kısmen başarılı olduğu hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 20 Eylül 1940 tarih ve 645/307 sayılı yazı.

7 Eylül 1940 tarihli ve 629/297 numaralı raporuma ektir:

Hayfa’dan sonra Tel Aviv’de Filistin’de İtalyan tayyarelerinin hücum ve bombardımanına maruz kalan bir şehir olmuştur. 9 Eylül tarihinde öğleden sonra saat 16 ile 17 arasında yüksekte gelen 5 kadar İtalyan bombardıman tayyaresi beş on dakika zarfında 50, 60 kadar bombayı şehrin yeni limanına ve şimal kısmının en meskûn cihetlerine atıp savuşmuştur. Her türlü askerî hedeften ari olan Tel Aviv bir gûna müdafaa tertibatını da haiz bulunmamakta idi. Pek yakında bulunan Lydda tayyare meydanından bir iki İngiliz tayyaresi uçmuş ise de bunların vaka mahalline gelişi “Bade harab-ül-Basra” olmuştur. 70 kadar hususi mesken harap olmuş, şimdiye kadar 130 kişinin öldüğü ve 157 kişinin de yaralandığı tespit edilmiştir. İtalyanlar ve Almanlar tebliğlerinde “Yafa Limanı’nın bombardıman ve harap” edildiğinden bahsetmişler ise de Araplarla meskûn olan Yafa’ya tek bir bomba düşmemiştir. Her ne kadar her iki şehir birbirine mülâsık bulunmakta ise de cenupta bulunan Yafa, Tel Aviv’in bombardıman edilen mevkiinden en az 2, 3 kilometre mesafede bulunmaktadır. Ekserisi kadın ve çocuk olmak üzere bir nevi havadan Yahudi katliamı demek olan bu bombardımanla İtalyan Genelkurmayının kastettiği neticenin Araplar arasındaki Yahudi düşmanlığını tatmin edici bir propaganda hareketinden başka bir şey olmadığı zahirdir. Cahil Arap halk üzerinde bu netice kısmen hasil olmuş

ise de çoluk çocuk katliamının yüksek Arap mahafilinde matlup tesirin tamamen aksini hasil ettiği muhakkaktır. Kaldı ki bütün tafsilatıyla Yahudilerin New York'a hemen bildirdikleri bu İtalyan hava akını orada failleri için hiç de iyi bir akis peyda etmeyecektir. 10 günden fazla bir zamandan beri ve Arap ahaliye hitaben tayyarelerin attığı ifade olunan "Biz size dokunmayacağız, maksadımız Tel Aviv'i ve Yahudileri imhadır" tarzındaki beyannamelere rağmen ikinci bir hava akını olmaması ve tebliğlerinde Tel Aviv'den değil Yafa'dan bahsetmeleri İtalyanların Amerika efkârı umumiyesindeki aksülamelden içtinap ettiklerini zannettirmektedir. Bombardımandan sonra Tel Aviv Belediyesi namına bir heyet Kudüs'e gelerek Ali Komiserlik ve askerî komutanlıktan müdafaalarının teminini istemişlerdir. Ne cevap aldıkları meçhuldür.

Harbin başlangıcından beri İngiliz makamatı Filistin'den Arap, Yahudi karışık olmak üzere gönüllü asker toplamaya çalışmışlar ve bunda kısmen de muvaffak olmuşlardı. Fransa bozgununda oraya evvelce gönderilmiş olan bu askerlerden bir kısmının İngiltere'ye nakledilebildikleri haber alınmıştı. Mısır'da vaziyetin sıkışması üzerine bazı gönüllülerin Sudan ve Kenya cihetlerine sevk olundukları ve bunların orada rastladıkları müşkülattan yılarak kısmen firar ettikleri söylenmekte idi. Son zamanlarda bilhassa Filistinli Arap halkı memleket müdafaasına iştirak ettirmek namı altında İngilizlerin resmî ve ciddi bir teşebbüsü vuku bulmuştur. Filhakika bu ayın 15'inde Ali Komiserin nezdinde başlıca şehirlerin Arap belediye reislerinin ve Kudüs'ün bazı Arap eşrafının, askerî generallerin huzuru ile bir içtima yapılmış ve burada nutuklar söylenerek Arapların şimdilik 400 mevcutlu bir tabur teşkil edecek surette gönüllü yazılmaları teklif olunmuştur. Herhangi bir İngiliz alayına raptolunacak olan bu tabur bilhassa Filistin müdafaası için, fakat icabında Mısır, Şarkül Ürdün ve Suriye'ye de gönderilmek suretiyle kullanılacaktır. Bizzat naçizlerini ziyaret eden Nablus Belediye Reisi Süleyman Tukani'nin söylediğine nazaran kendisi bu teklife cevap vererek yardıma hazır olduklarını beyan ve ancak mukabilinde Araplık namına ne ümit edebileceklerini sual etmiştir. Ali Komiser bu suale bu suretle teşkil edilecek kuvvetlerin harpten sonra terhis olunmayıp Filistin askerî kuvvet kadrosu olarak muhafaza olunacağı şeklinde cevap vermiştir. Bu cevabın manası, diğer taraftan gene 400 kişilik bir Yahudi taburunun teşkili için teşebbüsler yapıldığı hesaba katılırsa, Arapları tatmin edecek bir mahiyet arz etmemektedir. İşin garip tarafı Nablus Belediye Reisinin bu ifadesi hilafına Arapça mahallî gazetelerin beyanatını büsbütün başka bir şekilde neşretmiş olmalarıdır. Bu gazetelere nazaran Süleyman Tukani Arapların memleket ve Araplık müdafaasına hazır olduklarını ve ancak İtalyanlardan Trablusgarp'ın istirdadı için savaşmak şartını ileri koştüğünü beyan etmiştir.

... Arap halkının, maddî menfaatlerin cazibesi müstesna olmak üzere, ayrıca Resmî gazetede neşrolunan bir kararname ile de kanuni bir şekle sokulan bu yeni askerlik teklifine ne dereceye kadar iltifat gösterecekleri, iltifat gösterecekleri dahi hakiki tehlike karşısında bir faydaları dokunup dokunmayacağı zamanın bize göstereceği bir keyfiyettir.

Saygılarımla arza müsaraat eylerim.

BELGE 106: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, İtalyanların Hayfa'ya iki hava saldırısı daha yapmış oldukları, saldırılarda Araplar arasında da ölenlerin olmasını, cami ve mezarlıkların zarar görmesini İngiltere'nin bu konudaki propagandasının izlediği, Almanya'nın ve İtalya'nın bölge genelinde propaganda faaliyetlerini arttırdığı, Filistin'deki asayiş durumunda bir değişiklik olmadığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 14 Ekim 1940 tarih ve 678/323 sayılı gizli yazı.

20 Eylül 1940 tarihli ve 645/307 numaralı raporumu yazdığımdan beri Hayfa Eylül nihayetlerinde iki defa daha İtalyan bombardıman tayyarelerinin hücumuna maruz kalmıştır. Bunların birincisinde bilhassa Arap halkı arasında mühim miktarda ölü ve yaralı olduğu gibi istasyon civarında bazı hasarat da olmuştur. İngiliz propagandası atılan bombalardan birkaçının camiye ve mezarlığına düşmüş olmasını İslam halkın hissiyatını İtalyanlara karşı tahrik hususunda istismarda kusur etmemiş olmakla beraber gerek manda makamlarının ve gerek Londra'nın bombardıman sonunda Tel Aviv'e karşı gösterdikleri yakın alakayı Hayfa'ya ve onun en ziyade mutazarrır olan Arap halkına karşı aynı merasim ve şiddetle göstermemiş olmalarının şikâyet ve İngilizler aleyhine propaganda mevzuu edildiği sezilmektedir.

Suriye vaziyetindeki müşevveşlik son zamanda Filistin'deki İngiliz kuvvetlerinin mühim bir ekseriyetinin alelacele Mısır'a sevk edilmesi vakası karşısında Arap halk arasında mutad bedbinane dedikodulara yol açmaktadır. Mısır'da İngilizlerin kâfi kuvvete sahip olmadıkları, bilakis İtalyanların bilinenden fazla kuvvet tahşit ettikleri ve Vichy Hükümetinin Dakar hadisesinden sonra açıktan açığa İngiliz aleyhtarlığı yapmasına göre İtalyanların da teşvikiyle Suriye'deki Fransız kuvvetlerinin Filistin'e taarruz etmelerinin kuvvetle muhtemel olduğu ve böyle bir vaziyet karşısında cenuba sarkmaması için Türkiye'nin Kafkasya hudutlarında Sovyet Rusya tarafından tutulacağı bu dedikoduların ve Alman-İtalyan propagandasının başlıca unsurlarını teşkil etmektedir. İngilizlerin boş durmadıkları, propagandalarını hissölunur derecede arttırdıkları, Şarkül Ürdün yolu ile tahrikâtın devam ettiği, on binlerce Arapça beyannamenin bastırılarak Suriye'ye sevk olduğu ve hatta bu beyannamelerden bir kısmının da Arap harfleriyle Türkçe olarak hazırlandığı ve Halep civarında dağıtılmak üzere Irak tarikiyle sevklerinin temin olduğu işitilmiştir. Ahiren Intelligence teşkilatının emrine bu iş için 100.000 İngiliz liralık bir kredi açıldığı, Suriye'de İngiliz altınlarının fazla görülmeye başladığı ve bu yüzden gerek Suriye'de gerek Filistin'de altın piyasasının düştüğü işitilen dedikodular meyanındadır.

Filistin'in asayiş vaziyetinde umumiyetle bir değişiklik olmamakla beraber geçen hafta içinde Halilürrahman yolu üzerinde bir otomobilin çevrilerek içinde bulunan bir İngiliz, bir Yahudi ve bir Hristiyan Arabın silahlı Araplar tarafından indirilip yalnız İngilizin alıkonularak diğerlerinin serbest bırakılmasının ve Lid civarında İngiliz hafiyesi birkaç Arabın öldürülmesinin buralarda yeniden bazı karışıklıklar ihtimalini ortaya attığı alınan haberlerden anlaşılmaktadır.

Saygılarımla arza müsaraat eylerim.

p.s. Bu vesile ile Yafa'da münteşir Eddifa Arap gazetesinde çıkan ve İngiliz direktifi ile memleketimiz lehinde olarak kaleme alınan bir makalenin Fransızca suretlerini sunuyorum [*buraya alınmamıştır*].

BELGE 107: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, Filistin'de bir dizi silahlı saldırının vuku bulduğu, İngilizlerin askere alma faaliyetlerine Arapların ilgisiz kaldığı, Yahudilerin ise beklenenden de fazla ilgi göstererek, manda hükûmetinin emrine mecburi askerlik hizmeti şeklinde 13.000 kişilik bir kuvvet vermeye çalıştıkları, ahiren İngiliz Hükûmeti adına yapılan ve savaşın ardından Yahudilerin ızdırabının giderileceğini, İngiltere'nin Arap Birliği konusunda ise herhangi bir taahhüdünün olmadığını ifade eden iki ayrı beyanatın Araplar arasında olumsuz etki yarattığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 26 Ekim 1940 tarih ve 693/331 sayılı gizli yazı.

14.10.1940 tarihli ve 678/323 numaralı rapora ektir:

Yukarıda yazılı raporunun son fıkrasında işaret ettiğim gibi Filistin'in harbin bidayetinden beri muhafaza ettiği sükûn geçen 15 günlük devre zarfında manidar bazı hadiselerle ihlal edilmiştir. Bunların en sonuncusu 18 Teşrinievvel'de İngiliz propagandasının Mısır'dan celbettiği Abbas Mahmud Akkad ve İbrahim el Mazeni namındaki iki gazeteci şerefine King David Otelinde yapılan toplantı nihayetinde vaki olmuştur. Bu toplantıda bulunan ve geçen Severe devresindeki rolü malum olan İngiliz taraftarı Fahri Neşaşibi otelden gece saat 22 raddelerinde çıkarken bir, iki metre mesafeden üzerine tabanca ile ateş edilmiş ve her nasılsa Fahri'ye bir şey olmamış ve mütearrız hiçbir iz bırakmaksızın firar etmiştir. Bilahare öğrenildiğine göre mevzubahis içtimain vukuundan bir gün evvel şehrin Arap mahallelerine İngiliz taraftarları aleyhine ve toplantıya gideceklere tehditleri natik ilanlar yapıştırılmıştır. Nablus civarında ve daha diğer birkaç yerde İngiliz taraftarlığı ile tanınmış bazı Arapların öldürülmesinin bu hadiseye takaddüm etmiş olmasına nazaran Filistin'de "severe"nin tekrar başlamakta olduğu hissi hasıl olmuştur. Mahaza Fahri Neşaşibi'ye yapılan taarruz hadisesinden sonra yeni bir vaka olmamıştır. Anlattığım hadiselerin son haftalar zarfında Filistin'de bulunan bütün askerî kuvvetlerin Mısır'a sevk edilerek memleketin adeta boş bırakılmasından istifade etmek isteyen İtalyan ajanları tarafından ika edilmiş olması muhtemeldir.

Arap halkın efkâr ve hissiyatı hakkında öteden beri elimden geldiği kadar yüksek makamlarını tenvire çalışmaktayım. Bu zümreden olarak 2[50].9.1940 tarihli ve 645/307 numaralı raporumda [*bkz. Belge 105*] İngiliz makamatının Araplardan gönüllü asker toplamak hususundaki gayretlerine temas etmiş ve Arapların bu teşebbüsleri ne suretle karşılamakta olduklarını arzetmiştim. Emin membalardan öğrendiğime göre Yahudilerin istenilenden pek fazla asker yazılmaya talip olmalarına mukabil Araplardan icabet edenler işsiz, güçsüz serseri takımına münhasır kalmış ve tayin olunan 400 kişilik ilk Arap contingent'inin yarısı bu suretle ancak doldurulabilmiştir. O kadar ki tamamıyla Hristiyan Araplardan ibaret olan Kudüs'ün Ramallah kazasından bir tek kişi bile asker yazılmamış ve Kudüs Valisi Mr. Keathroch'un bilhassa o civarda çadır kurdurarak o eşrafi

siyadetlere çağırarak yaptığı propaganda turnesi hiçbir netice vermemiştir. İngiliz makamatının memleket müdafaasına Arapları iştirak hususundaki bu ademi muvaffakiyetleri Yahudilerin cesaretini arttırmış ve aralarında mecburi askerlik hizmeti şeklinde 13.000 kişilik bir kuvvet teşkilıyla mandater hükûmetin emrine amade bulundurmak için çok kuvvetli bir cereyan başlamıştır. İngilizlerin siyasi mülahazalarla ve bilhassa böyle bir teşkilatın Araplar üzerinde pek menfi bir tesir hasıl etmesini hesaba katarak bu temayüle pek yüz vermek istemedikleri anlaşılmaktadır.

Şimdiki hâlde İngilizlerin elinde yerli ve bazı mertebe işe yarar askerî kuvvet olarak “Kuvvet-ül-Hudut” denilen Şarkül Ürdün’deki 1.500 ila 2.000 kişilik bir kuvvet bulunmakta ve hususi mıntikasının asayişî vazifesiyle mükellef olan bu teşekkülün bu hizmet haricinde ve memleket dışında da kullanılabileceği 20 Teşrinievvel’de çıkan bir kararname ile tasrih edilmektedir.

Filistin’i ve binaenaleyh Arap âlemini yakından alakadar eden iki siyasi beyanatın buralarda hasıl ettiği tesirleri de yüksek makamlarına aksettirmekte bir fayda mülahaza ediyorum. Bu beyanattan biri harpten sonra Yahudilerin ızdırabatının tehvin olunacağı ve bu davanın esaslı bir şekilde hallolunacağı hakkında malumu devletleri olan beyanattır ki kaili İngiliz kabinesinin devlet nazırlarından Mr. Greenwood’tur (1). Amerika efkârı umumiyesine ve bilhassa oradaki Yahudi nüfuzuna hitap eden bu beyanat Alman ve İtalyan propagandasının da yardımı ile Arap halk üzerinde yeni bir Balfour Beyannamesi tesirini yaratmıştır. Hatta Balfour’un sözleri kadar bile sarahati haiz olmayan bu beyanatın Araplar tarafından anlaşılma tarzı pek menfidir. Beyanatın diğeri 21 Teşrinievvel’de Avam Kamarasında Yahudi taraftarı bir mebusun Arap İttihadı meselesine dair sorduğu suale aldığı cevaptır. Mr. Buttler hükûmet namına Arap İttihadı hakkında İngiliz Hükûmetinin herhangi bir taahhüde girişmediğini bildirmiş ve bu hususta vaki olacak bir teklif muvacehesinde vaziyetin ne olacağına dair ikinci suale “Böyle bir teklifin mühim ve interéssant” olacağı şeklinde müphem bir cevap vermiştir. Bu iki beyanatla ve gene Alman ve İtalyan propagandasının kuvvetli himmetiyle(?) Arap âlemi İngilizlerin kendisi hakkındaki düşüncelerine menfi bir şekilde vakıf olmuş bulunmaktadır.

Mr. Eden’in Mısır’dan tayyare ile Filistin’e gelmesi ve buradan da alelacele Şarkül Ürdün’e gitmesi hadisesini bu raporumda sadece zikir ile iktifa ediyorum. Şarkül Ürdün’e ait aynı tarihli raporumda bu hususta edindiğim mahdut malumatı arzedeceğim.

En derin saygılarımı sunarım.

(1) Bu beyanat 6 Teşrinievvel’de vaki olmuştur.

BELGE 108: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan’ın, İtalyanların aldıkları mağlubiyetlerin ardından Filistin’de Mihver Devletlerinin propagandasının arttığı, gıda ve diğer ürünlerde kaydedilen hayat pahalılığının

orta ve daha alt gelir düzeyine sahip halkı ekonomik güçlüklerle karşı karşıya getirdiği, kaçak Yahudi göçmenlerin yakalandığı bazı olayların Filistin'e Yahudi göçünün sürdürülmesine çalışıldığını gösterdiği, Yahudilerin en az 10.000 kişilik bir gönüllü birliği oluşturma çalışmalarının, bu birliğin İngiliz kuvvetlerinden ayrı, müstakil ve Yahudi bayrağı altında olması şartları karşılanamadığından sonuçlandırılmadığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 28 Kasım 1940 tarih ve 756/356 sayılı gizli yazı.

26 Teşrinievvel 1940 tarihli ve 69[53]/331 numaralı raporunun ilk kısımlarında arzettiğim hadiseler daha ileri gidememiş ve geçen bir aylık devre asayiş bakımından sakin geçmiştir. Bilhassa İtalyanların Yunanlılara tecavüzü neticesinde İtalyan propagandacılarının ortalığa yaydıklarının aksine olarak muharebenin Yunanlılar lehine inkişaf etmesi ve İtalyan hava kuvvetlerinin Filistin'i ihmale(?) mecbur olmaları Filistin'in psikolojik vaziyetinde müspet bir tesir hasıl etmiş ve gittikçe hissedilmeye başlayan hayat pahalılığı müstesna, halkı meşgul ve tahrik edecek hadiseler olmamıştır. Mahaza Irak yoluyla beslendikleri yakinen malum olan "Axe" ajanları İtalyanların mağlubiyetini Araplara bir sevkülceyş oyunu olarak göstermeye çalışmakta ve "Yunanlılar Anadolu'da da bidayetlerde kolayca ve süratle ilerlediler, ama neticede kedi gibi kaçtılar." şeklinde propagandalardan geri kalmamaktadırlar.

Filistin'de ve hatta Şarkül Ürdün'de bir iki senelik ihtiyaca tekabül edecek ticari eşya stokları mevcut olduğu halde mamul eşya fiyatlarında bazen %300 nispetine balığ olan yükselmeler husule gelmiş ve yiyecek maddeleri ise umumiyetle iki misline çıkmıştır. Ücret ve kazançlarda bir fark olmadığına nazaran orta ve fakir tabaka halkın sıkıntısı şimdiden kendini hissettirmeye başlamıştır. Bu hususta sene nihayetinde takdimini mutad edindiğim iktisadi raporumda etraflı malumat arzına çalışacağım. Burada maddi zaruretlere her şeyden daha hassas olan Arap halkı üzerinde bu hâlin gittikçe müessir olduğuna işaret etmekle iktifa ediyorum.

Arap âlemindeki umumi sükûnet haline mukabil Yahudi âlemi gene birkaç muhacir kafilesinin deniz yoluyla Hayfa'ya gelebilmesiyle karışmak istidadını göstermiştir. Filhakika bu ayın başında "Pacifique" ve "Milos" adlı iki vapur içlerinde 1.771 kaçak Yahudi muhaciri olduğu halde Filistin karasularında yakalanmış ve Hayfa'ya getirilmişti. Hükûmet ayın 21'inde neşrettiği resmî bir tebliğle Alman hâkimiyet ve nüfuzu altında bulunan memleketlerden gelen mültecilere karşı sempatisi olmakla beraber muhaceret hususunda mevzu kanun ve nizamların çiğnenmesine razı olamayacağını, kaçak muhaceretin memleket vaziyeti üzerinde sui tesir hasıl etmesinden maada Yakın Şark'taki İngiliz menfaatlerini de mutazarrır edeceğini ve binaenaleyh bu vapurlardaki muhacirlerin Filistin'e çıkmasına meydan verilmeden harp nihayetine kadar ve muvakkaten bir İngiliz müstemlekesinde ikamete mecbur edileceklerini beyan etmiştir.

Bu beyannameye Yahudilerin ilk aksülameli ayın 22'sinde bütün Filistin'in Yahudilerle mukim kısımlarında bir günlük grev ilan etmeleri ve sokaklarda gürültülü nümayişler yapmaları suretiyle tezahür etmiştir. İş bu kadarla kalmamış

ikinci aksülamel muhacıraların tayin olunan müstemlekeye İngilizler tarafında[n] sevk edilmek üzere yüklendikleri “Patria” adlı vapur[un] 25 Teşrinisani’de Hayfa Limanı’nda sebebi anlaşıl原因 bir işial neticesinde devrilerek batması şeklinde kendini göstermiştir. Bu hadise neticesinde 26 Yahudinin boğulduğu ve kurtarılanlar arasında yaralılar da bulunduğu anlaşılmaktadır. Hadisenin faillerinin mahut “Revizyonist”lerden başka bir kimsenin olmadığı şüphesiz olduğu gibi bu suretle karaya ayak basan Yahudilerin, şimdiye kadar vaki olduğu şekilde, memlekette kalmanın kolayını bulacakları da adeta muhakkaktır.

Filistin davasında ne Arapları ne de Yahudileri tatmin etmekten uzak bulunan İngiliz Hükûmetine, gönüllü asker yazılmak sahasında da, Yahudilerin, ilk anda zannedildiği gibi, müzahir olmak istemedikleri anlaşılıyor. Yahudilerin en az 10.000 kişilik kadar gönüllü vermeleri kendilerinin bu gönüllülerin İngiliz birlikleri haricinde müstakil ve Yahudi bayrağı altında bir teşekkül meydana getirmeleri şartı karşısında fiiliyata intikal edememiş bulunmaktadır.

Saygılarımla arzeylerim.

BELGE 109: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan’ın, İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden’in Irak’taki gelişmeler kapsamında, İngiltere Hükûmetinin Arap Birliği konusunda genel kabul görececek her amaca destek vereceği yönündeki beyanatının Filistin’de yankı bulduğu, İngiliz, Fransız ve sömürge birliklerinin Suriye, Lübnan sınırına doğru hareketlilik içinde olduğu, Nakura Burnu’ndan itibaren Taberiye’nin kuzeyine ve oradan doğuda çöle doğru uzanan savunma hattının tahkim edildiği, keza, Gazze’nin güneyinde deniz kıyısından, Birüssebi’nin doğusuna kadar olan hatta savunma amaçlı olduğu anlaşılan tahkimat yapıldığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 6 Haziran 1941 tarih ve 219/106 sayılı gizli yazı.

7.5.1941 tarihli ve 190/92 sayılı rapora [buraya alınmamıştır] ektir:

Şarkül Ürdün’de olduğu gibi Irak hadiselerinin Arap halk üzerinde husule getirdiği ilk hissî galeyana hareket inkişaf ettikçe sükûnet bulmuş ve memlekette kayda değer esaslı hiçbir asayişsizlik olmamıştır. Irak hareketinin kesbettiği şekil kadar ve belki ondan ziyade son zamanlarda cenuptan gelen külliyetli miktarda askerî kuvvetlerin de bu sükûnette hissesi olduğuna şüphe yoktur. Aynı zamanda harbin başlangıcından sonra kesilen “Severe” devresinin üç senelik acı tecrübeleri Arapları Alman ve İtalyan propagandasına kapılarak ve hislerinin meclubu olarak fevri hareketlerde bulunmaktan alıkoymuş, scepticisme’leri malum olan bu halk vakayii alaka ile fakat ihtiyatla takiple iktifa etmiştir. Şu noktaya ehemmiyetle işaret etmek lazım gelir ki Irak hadiseleri İngilizler üzerinde ciddi bir intibah husule getirmiş, 1915-1918 arasında rol almış olan bütün Arap işleri mütehasısları seferber edilmiş, o zamandan beri sadakatlarını muhafaza eden Arap anasır faaliyete geçirilmiş ve bilhassa bu işte pek müessir olabileceğine şüphe olmayan Suudi Arabistan’ın İngilizlere fiilen hayırhah bitaraflığının temin olunmasında müşkülât çekilmemiştir.

Harbin başlangıcından beri Araplar ve Arap âleminin emellerine İngiltere'nin müzaheretini hakkında nadiren vaki olan beyanattan en mühimini Mr. Eden'in 29 Mayıs'taki beyanatının teşkil ettiği şüphesizdir. Filistin davasına bittabi ima suretiyle de olsa temas etmeyen İngiliz Hariciye Nazırı aynen şunları söylemiştir: “Bugün karşı koymaya mecbur olduğumuz dünya ahvali umumiyesine dönmezden evvel bir an için Irak'taki vaziyetten bahsetmek isterim. Bu memleketten gelen haberler cesaret verici mahiyettedir. Reşid Ali'nin Irak halkı namına konuşmakta olduğu hakkındaki iddiasının sahteliği meydana çıkmıştır. Irak'a döndüğü birkaç günden beri Naip bütün memleketinden sempati ve sadakat telgrafları almıştır. Reşid Ali'nin taraftarlarından birçokları şimdiden kaçmış bulunuyorlar. Ümit ederim ki kendi yurttaşlarına birçok lüzumsuz ızdıraplar davet etmiş olan bu kendi kendine diktatörden Irak'ı pek yakında kurtaracağız. Bu suretle aramızdaki muahede ve bizzat menafimize uygun olarak Irak milletiyle samimi ve kalbî bir teşriki mesai kurmaya muvaffak olabileceğiz. Bütün istediklerimiz bundan ibarettir. Irak'ın istiklali aleyhine müteveccih hiçbir maksadımız yoktur. Bu memleketin Araplarla uzun bir dostluk, yalnız sözle değil fiillerle sabit olmuş bir dostluk ananesi vardır. Arapların memleketimizde birçok dostları olduğu gibi bizim de onlar hakkında iyi niyetlerimiz ve temennilerimiz vardır. Birkaç gün evvel Avam Kamarasında İngiltere Hükûmetinin Suriye'nin istiklal emellerine karşı büyük bir sempatisi olduğunu söylemişim. Bu sözleri burada tekrar etmek isterim. Hatta bu hususta daha ileri gideceğim. Geçen harbin nihayetinde husule gelen tasfiyeden beri Arap milleti büyük adımlar atmıştır ve birçok Arap mütefekkirleri Arapların şimdi müstefit olmakta bulduklarından daha büyük bir birlik derecesine varmak arzusundadırlar. Onlar bu birliği tahakkuk ettirmek hususunda bizim müzaheretimizi ümit ediyorlar. Dostlarımızın izhar ettikleri bu gibi dilekler tarafımızdan elbet mukabelesiz kalamaz. Bu memleketler arasında kültürel ve ekonomik olduğu kadar siyasi bağların da takviye edilmesi tabii ve haklı bir istektir. İngiltere Hükûmeti kendi hesabına umumi tasvibe iktiran edecek her emele tam bir müzaherette bulunacaktır.”

Mahallî gazeteler tarafından müsait bir şekilde karşılanan bu beyanatın pek diplomatik ve ileride tefsirlere kapı açacak mahiyetteki edası[nın] ... Araplar üzerinde istenilen tesiri hasil ettiği iddia olunamaz. Yahudi âlemindeki akisler fark edilemeyecek derecede sönüktür. İngilizlerin tıpkı Fransızlar gibi bu diyarlarda takip ettikleri parçalama siyasetine iyi bir zemin teşkil edecek olan “umumi tasvibe iktiran edecek emeller” şartının gene bizzat kendilerinin tahrikâtıyla elbet tahakkuk etmeyeceği şüphesizdir ve şu halde de Yahudilerin bu sözlerden o derece işkillenmelerine mahal yoktur.

Hemen on günden beri ve bilhassa Yarbay -Binbaşı mı, Yar veya Albay mı anlaşılamadı- Kole (Collet)'nin bu tarafa geçmesinden beri hür Fransız kuvvetlerinin başlayacağı bir Suriye ve Lübnan'ı işgal planının tatbikinden bahs olunmaktadır. Filhakika De Gaulle'e ait bir takım kıtaat Kudüs'ten geçerek Suriye-Lübnan hududuna sevk olundukları gibi mühim miktarda İngiliz ve müstemleke kıtaatının da Eden hattına doğru ilerledikleri görülmektedir. Garpta deniz kenarında Nakura Burnu'ndan itibaren Taberiye'nin şimaline ve oradan şarkta çöle doğru uzanan bu müdafaa hattı boyunca devam eden tahşidatın yalnız

müdafaa maksadına mübteni olması da mümkündür. Diğer taraftan Gazze'nin cenubunda deniz kenarında bir noktadan Birüssebi'nin şarkına kadar yeni bir müdafaa hattının daha hazırlandığı anlaşılmaktadır.

En derin saygılarımla arzeylerim.

BELGE 110: Kudüs Başkonsolosu Celal Teyfik Karasapan'ın, Suriye'de başlayan İngiliz-Fransız harekâtına, Türk-Alman Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'nın imzalanması karşısında Araplar ile İngiliz idaresinin, Almanya'nın Sovyetler Birliğine saldırması karşısında Yahudilerin tepkilerine dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 29 Haziran 1941 tarih ve 251/127 sayılı gizli yazı.

6 Haziran 1941 tarihli ve 219/106 numaralı rapora ektir:

Filistin'de ahval sakin olmakta berdevamdır. Geçen raporumdan beri bu memleket efkârı umumiyesini alakadar eden iki mühim hadise oldu: 1) İngilizlerin hür Fransız kıtaatıyla birlikte Suriye'yi işgal harekâtına girişmeleri, 2) Türkiye ile Almanya arasındaki son anlaşma ve Almanların Sovyet Rusya'ya hücumları.

Suriye harekâtının Filistin Arap efkârı umumiyesinde uyandırdığı yegâne alaka belki İngilizlerin başladığı harekâtın muvaffakiyetle neticelenmesi halinde yolların açılması ve ticaret imkânının kolaylaşmasından ibarettir. M. Eden'in geçen raporumda bahsettiğim ihtiyatlı beyanatına rağmen Araplar bu harekâtın iddia olunduğu üzere kendi hürriyetlerinin iadesi gibi ulvi bir maksat gözetildiğini kabul etmemektedirler. Bilhassa bu harekâta hür Fransızlara oynatılmak istenilen rol onların bu telakki tarzlarında başlıca amildir. Mağlup ve meyus bir Fransa'yı temsil eden ve ikametleri muvakkat sanılan Vichy Fransızları yerine ileride Yakın Şark'taki ananevi Fransız hukuk ve menafiinden bahse hak kazandığını ileri sürebilecek De Gaulliste'lerin Suriye ve Lübnan idaresini ele geçirmelerine kurtuluşa doğru hakiki bir adım manasını vermeleri Araplardan esasen beklenemezdi. Kaldı ki Eden'in beyanatında Filistin meselesine bir imada bile bulunulmamış olması Osmanlı idaresi altında aynı vilayetlerin cenup ve şimal parçalarından başka bir şey olmayan bütün bu memleketlerin birleşmelerinin, bir İngiliz zaferinin tahakkuku halinde mevzubahis bile olmayacağını bir delili addolunmaktadır. Bundan başka Suriye ve Lübnan'a vadolunan istiklalın Mısır'ınkine müşabih olacağı ve Fransızların bu bakımdan İngiltere'nin rolünü oynayacağı şeklinde bura gazetelerinde intişar eden haberler Arap nasyonalistlerini teskin edecek mahiyette değildir.

Türkiye ile Almanya arasında akdolunan dostluk mukavelesi öteden beri Almanya'nın Türkiye'ye düşmanlık edemeyeceği ve hatta Almanların Türklerle mutlaka gizli bir anlaşması bulunduğu kanaatinde olan Arap halkı ekseriyeti üzerinde bir sürpriz hasil etmemiştir. Buralardaki Arap mahafilinde pek derin ve samimi bir saygı ile anılan İsmet İnönü'nün memleketi için en doğru siyaset yolunu çizmiş olduğu ve iki seneden beri devam eden müşkül devre içerisinde dâhiyane olduğu kadar da temkinli bir hareket tarzı takip ettiği açıktan açığa tekrar olunmaktadır.

Almanların Sovyet Rusya ile harbe tutuşmaları Araplardan ziyade Yahudiler arasında hiss olunur bir alaka ve heyecana sebep olmuştur. Daha bundan bir ay evvel pek ümitsiz ve adeta şaşkın bir hâleti ruhiye gösteren Beni İsrail pek yavaş ilerleyen Suriye harekâtından ziyade bu hadisenin Filistin'in kendi bakımlarından huzur ve emniyetini hiç olmazsa uzun bir müddet için temine yarayacağını hesaplamaktadır. Yahudi zenginleri arasında Amerika, Cenubi Afrika veya Hindistan'a gitmek için telaşa düşenler sükûnet buldukları gibi Girit'in işgalinden ve Almanların orada hava üsleri kurmalarından beri Hayfa'nın oldukça şiddetle üç defa ve Tel Aviv'in bir defa bombalanması yüzünden canlarını kutsiyetine Naziler tarafından dahi riayet olunacağını sandıkları Kudüs'e atan Yahudiler de yerlerine dönmeye başlamışlardır. Evvelki raporlarımda münasip düştükçe arzettiğim gibi aralarında kuvvetli komünizm muhipleri olan Yahudi halk ebedi düşmanı olan Hitler'in yıkılmasında Sovyetlerin başrolü oynayacağı fikrinde bulunmaktadırlar. Geçen hafta başında şehrimizin bir Yahudi sinemasında bizzat şahit olduğum şu vaka bu hususta dikkate şayandır: Moskova'da bir askerî fanfar takımının konserini gösteren bir film en başta idi. Mızıka takımının orak ve çekiçli kızıl bayrağı görülür görülmez salonu dolduran halkın %95'ini teşkil eden Yahudiler sürekli alkışlar kopardılar. Bu hâl filmin nihayetine kadar devam etti ve nihayette İngiliz harp manzaralarını gösteren aktüalite filmi ve bu filmde müteaddit defa zuhur eden İngiliz bayrağı tek bir elin şakırdamasını bile celbedemedi. Bu tezahürat umumun dikkat nazarını çekmiş olacak ki Yahudi bir heyeti tahririye tarafından idare olunan "Palestine Post" gazetesi birkaç gün evvelki nüshasında bazı kimselerin Yahudilerin komünistlere sempatisi olduğunu zannettiklerini, hâlbuki Almanların Sovyetlere tecavüzü dolayısı ile izhar olunan alaka ve sevginin böyle bir sempatiden değil, ancak Almanya'ya karşı mücadelede kuvvetli bir devletin kazanılmasından ileri geldiğini, yoksa Yahudi âleminin de münhasıran Yahudiliklerini ve millî ve dinî hislerine merbutiyetlerini izhar yüzünden Sibiryaya ve zindanlara atılan Yahudi münevverlerin ızdırabatının hesabını sormak azminde bulunduğunu ifade eden neşriyat yapılmasına lüzum görülmüştür.

Türk-Alman Anlaşması üzerine buralardaki İngiliz mahafilinde hissetmekte müşkülât çekmediğim hâl bazı mertebe soğukluk ve durgunluktur. Bu itibarla şimdilik bu hususta fazla belîğ olmayan mahallî matbuat haricinde yapılan yarı hususi telkinatı dikkatle takip etmekteyim. Nitekim zahiri gayesi Yahudi-Arap mukareneti olan "Palcor" namındaki havadis bülteninin melfuf nüshasında işaret ettiğim fıkrasının tercümesinde Alman propagandası ile karıştırılmak suretiyle Hitler'in Türk dostluğuna mukabil Arap memleketlerini Türklere peşkeş ettiğini telkin eden bir eda vardır. Diğer taraftan Palestine Post'un geçen harpte Kudüs'ün vaziyetinden bahis ve keza melfuf makale maktuası da ilk fırsatta Türkiye aleyhine bir neşriyat prélude'ü olabilir.

En derin saygılarımla arz ederim.

BELGE 111: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, bazıları askerî amaçlı olmak üzere devam eden altyapı çalışmaları ve Suriye harekâtına çeşitli ülkelerden katılan askerî birlikler hakkında Hariciye Vekâletine gönderdiği 14 Mart 1942 tarih ve 66/35 sayılı gizli yazı.

Yüksek huzurlarında vaki şifahi maruzatıma mezuniyetten dönüştür edindiğim şu tamamlayıcı malumatı da ilaveten arz müsaaraat eyliyorum:

1- Akabe'den birdenbire yaylaya doğru yükselen dik vadilerde yapılan asfalt yol son yağmurların doğurduğu sel akıntıları ile sökülüp bozulmuş ve şimdi bu 40 kilometrelik kısmın yeniden inşasına başlanmıştır. Bu inşaat askerî fen kitalarının nezareti ve idaresi altında mahallî işçilerle batı olarak ilerlemektedir.

2- Amman'dan Maan'a kadarki adi toprak araba yolunun asfalta çevrilmesi için projeler hazırlanmış, fakat inşaaata henüz başlanmamıştır. Bir ay sonra bu havalide kuraklık başlayacağından şimdiki toprak yoldan istifadenin mümkün olacağı tabiidir.

Maan'dan Akabe'ye doğru yapılan 35 kilometrelik demiryolu işlemektedir.

3- İnşaatı geçen sene müteahhitlere verilmek suretiyle başarılı olan Şarkül Ürdün-Suriye hududundaki İrbit tahkimatı da geçen yağmurların sellerine dayanamayarak bozulmuş ve bu defa doğrudan doğruya askerî idare marifetiyle yeniden yapılmasına girişilmiştir.

4- Kudüs-Şeria Vadisi asfalt yolu ile eski Eriha yolunun ayrıldığı, Kudüs'ün takriben 15 kilometre doğusunda bulunan 4,5 kilometre murabbalık çıplak dağlık sahada yapıldığını arzetmiş olduğum inşaatın yeni bir tahkimat olduğu anlaşılmaktadır. Bu sahaya dairenmadar tank hendekleri kazılmaktadır. Burada beton tahkimata yarayan malzeme görülmekte ve faaliyet askerî istihkâm kitalarının idaresinde yerli amele ile yapılmaktadır. Bu müstahkem sahanın sağ cenahı Lut Denizi'ne dayanan ikinci bir müdafaa hattının sağ istinat noktasını teşkil edeceğini tahmin mümkündür.

5- Şimalî Suriye ile Lübnan ve Orta Suriye'dekilerden maada İngilizlerin Filistin ve Şarkül Ürdün'de sağ cenahı çöle dayanan üç müdafaa hattı hazırladıkları anlaşılıyor: a) Lübnan hududunda Resün-Nakura sahil noktasından başlayıp doğuda Şarkül Ürdün'de İrbit tahkimatına kadar devam eden birinci hat, b) Hayfa-Karmel dağlarından başlayarak Esderelon Ovası'na inen Afule'den Bisan'a doğru giden ve 4. maddede mevzubahis sahayı sağ gerisinde bırakan ikinci hat, c) Gazze-Birüssebi arasındaki eski Türk müdafaa hattını takip eden üçüncü hat.

Diğer taraftan Filistin'de şimdiye kadar mevcut hava meydanlarına ilaveten Şeria Vadisi'nde Eriha'nın doğusundaki düzlükte yeni bir meydan daha hazırlanmaktadır.

6- Askerî kuvvetler bakımından kayda değer değişiklikler olmamıştır. Şimali Suriye'de hududumuzda bulunan iki fırkadan birinin Kanadalılardan mürekkep olduğu sanılmaktadır. Son bir emirle seferber edilen Yunan tebaası Tel Aviv ile Hayfa arasında deniz kenarında Natanya yanında bulunan ve miktarı

12.000 tahmin olunan Yunan tümenine gönderilmektedir. Bunların Suriye'ye naklolunacağı söyleniyor. Bu suretle Suriye'de Avusturalya, Kanada ve Hint birliklerinden maada Yunanlılar, Ermeni, Arap, Kürt, Çerkez ve Yahudilerden devşirilen acemi askerden müteşekkil karışık ve dağınık kuvvetler de vardır. Bu meyanda Dürzülerden teşkil olunan seyyar kuvvetleri de saymak lazımdır. Şarkül Ürdün'deki Ceyş-ül-Arabi de son zamanda yerli unsurlarla hayli takviye edilmiş ve rivayete göre miktarı 6.000'e ulaşmıştır. Bu kuvvetlere ilhak olunan iki batarya teşkilatı henüz kadro halinde olup toplar daha gelmemiştir.

Saygılarımla arzeylerim.

BELGE 112: Kudüs Başkonsolosu Celal Tevfik Karasapan'ın, savaşın başlangıcından bu yana Filistin'de önemli bir asayiş olayı kaydedilmediği, İngilizlerin Araplara karşı tutumlarını yumuşatmalarının Yahudilerin eleştirisine neden olduğu, Başmüftü Emin el Hüseyini'nin İtalya'ya sığındığı söylentilerinin duyulduğu, Yahudiler arasında Sovyetler Birliğine ve komünizme karşı sempatinin arttığı, bir Yahudi ordusu kurulması çabalarının sürdüğü, Struma trajedisinin ardından Britanya Parlamentosunda yapılan, hükûmeti suçlayan konuşmaların ve bu kapsamda Britanya Sömürgeler Bakanının sorumluluğu Türkiye'ye yüklemeye çalışan ifadelerinin yerel basında yer aldığı, Yahudilerin sözkonusu ithamlara katılmadıkları, karne ile dağıtılan gıda maddelerinde kısıntıların arttığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 17 Mart 1942 tarih ve 7/40 sayılı gizli yazı.

Aylardan beri Filistin Araplığının ahvali bakımından arza değerli mühim hadiseler olmamıştır denebilir. Harbin başlamasıyla sona eren Arap ihtilalinden sonra Arap halkına bir yılgnlık gelmiş, umumiyetle geçim kaygısına düşen bu halkın önce Irak, sonra Suriye hareketleri esnasındaki hareket hattı kayıtsızlığa yakın bir apathie'den ibaret kalmış, İngiliz taraftarı olan Eddifa Partisinin liderliğini yapmakta olan Fahri en-Neşaşibi'nin Bağdat'ta öldürülmesi, İran'ın İngiliz kuvvetleri tarafından işgali üzerine ele geçen Filistinli Arap nasyonalistlerin, yani Müftü taraftarlarının kısmen memlekete dönmelerine müsaade edilmesi ve kısmen de Cenubi Afrika'ya sürgün edilmeleri ile iktifa olunması gibi hadiseler vaziyette büyük bir değişiklik meydana getirmemiştir. Şu kadar ki bu son hadise İngilizlerin şu hengâmede Araplara karşı oldukça mülayim bir siyaset takip etmek temayüllerini belirttiği için Yahudiler arasında gürültülü dedikodulara ve İngilizler aleyhinde acı tenkitlere yol açmıştır. Geçen ihtilal devresi esnasında ellerinde silah ve bombalarla yakalanan birçok Yahudi müfrit nasyonalistlerin geniş bir müsamaha ile muamele görmelerine ve serbest bırakılmalarına tabii bir hak gözüyle bakan İsrail torunlarının Arap rakiplerine karşı gösterdikleri bu hazımsızlık buralarda öteden beri alışılan şeylerdendir.

Müftü Hacı Emin el Hüseyini'nin, rivayete göre, sakal ve bıyığını tıraş ettirerek Tahran İtalyan kolonisi arasında bir İtalyan pasaportu ve adı ile memleketimizden geçip İtalya'ya sığınmış olması, bu itibarla, Arap âleminin sempatisini kazanmak hususunda İngilizlere adeta bir fırsat kaybettirmiş bir talihsizlik olarak telakki olunabilir. İngilizlerin ellerine geçmiş olsaydı eski

dostları olan Müftüye bazı mertebe dikkat ve hatta saygı ile muamele etmiş olacaklarına hükmetmek pek abes sayılmaz.

Yahudiler cihetinde husule gelen aksülamellerin en mühim olanı aralarında gizlemedikleri Sovyet ve komünist sempatisidir. Raporlarımda fırsat düştükçe Yahudiler arasında komünistlik cereyanından bahsetmişim. Sovyetlerin harbe karışmasından sonra bu cereyan adeta aşikâr bir istikamet almış, İngiliz idaresi buna karşı vaktiyle tevkif etmiş olduğu Yahudi Komünist Partisi şeflerini tahliye etmek suretiyle beliren bir müsamaha zorunda kalmıştır. Geçen ay Bağdat'tan gelerek buradan geçen bazı Sovyet zabitleri Yahudiler arasında büyük saygı ve sevgi ile dolaşmışlar, her cins kolonileri gezmişler, kolektif koloniler üzerinde alaka uyandırıcı izahatlar almışlardı. Bolşeviklerin dikkat ve itina ile muntazaman gönderdikleri harp filmleri Yahudi sinemalarında hususi bir rağbete nail olmaktadır. Aktüalite filmlerinde İngiliz asker ve subaylarını, komutanlarını, büyüklerini ve hatta Kral ve Kraliçesini bacak bacak üstüne kayıtsızlıkla seyreden Yahudiler Stalin'in, Voroşilof'un, Timoçenkof'un muhtelif pozlarını görünce bir türlü yeryüzüne inmeyen Mesih'i görmüş gibi çırpınmakta, sürekli alkışlar ve heyecanlı gürültülerle sevgilerini açığa vurmaktadırlar.

Yahudilerin şu sıralarda kendilerine mahsus millî bir ordu teşkili için de fazla hareketleri görülmektedir. İngiliz Parlamentosunda Yahudi mebuslar Dürzülere bile verilen bu hakkın kendilerinden sakınılmasını acı acı tenkit etmişlerdir. Son zamanda büyük binaların duvarlarında orak ve çekiç işaretleriyle birlikte İbrani ve İngilizce olarak "Biz bir Yahudi ordusu istiyoruz" şeklinde ibarelere, yaftalara ve beyannamelere de rast gelinmektedir. Müfrit milliyetçiler olan "Revisionist"ler böyle bir ordu yapılmadıkça Yahudi gençlerinin İngiliz teşekküllerine yazılmamasını temin için şiddetli propagandalar da yapmaktadırlar. Bundan bir buçuk ay evvel Tel Aviv'de oranın İngiliz Polis Müdürünü öldürenlerin bu müfritlere mensup bir tedhiş çetesi olduğu anlaşılmış ve çetenin azıtlı efradının ele geçirilmesi hararetli takibata vesile olmuştur.

Harp haline rağmen tedarik ettikleri Bulgar bandıralı Struma vapuru ile İstanbul Limanı'na gelerek geminin makinelerini bozan 750 kadar Yahudi mültecinin uğradıkları feci akıbet burada dükkânların kapanması ve gösteriler tertibi gibi aksülameller doğurmuş ve nihayet mesele İngiliz Parlamentosundaki Yahudi veya Yahudisever mebusların ve lordların hükûmete şiddetli hücumda bulunmalarına sebep olmuştur. Lordlar Kamarasının bu işe ait celsesinde cereyan eden münakaşalar ilişik olarak sunduğum burada çıkan Palestine Post gazetesinin 12.3.1942 tarihli ve 4819 numaralı nüshasında hemen hemen aynen görülmektedir [*buraya alınmamıştır*]. İngiliz Sömürgeler Nazırı Struma'daki gençlerin kurtarılamamasından doğan mesuliyeti hükûmetimize yükletmekte, fakat bu yerinde olmayan ittihama Yahudiler bile iştirak etmemektedir. Münakaşalar arasında beliren diğer bir mühim nokta da hadise karşısında Amerika ve Rusya'nın alakasının işaret olunmasıdır. Yahudiler münhasıran Yahudi muhacir quota'sı haricinde oldukları için feda edilen hemcinslerinin o akıbetlerinden mandater idareyi mesul tutmaktadırlar. Gene Lordlar Kamarasında Müftü mensuplarına yapılan müsamahakâr muamele de serzenişkâr tenkitlere yol açmıştır.

İlkbahar yaklaştıkça Filistin’de heyecan artmaktadır. Memleketin serbest deniz yolları esasına dayanan iâşe durumu da günden güne kötüleşiyor. Adam başına ayda yarım kilo hesabıyla verilmekte olan şekerin gelecek ay dağıtılamayacağı söylenmektedir. Bu ayın 20’sinden itibaren un ile pasta imali de yasak edilmiştir.

Saygılarımla arza müsaraat eylerim.

BELGE 113: Kudüs Konsolosu Hilmi Kamil Bayur’un, Filistin Yahudi Genel Meclisinin, Mihver Devletlerin işgali altındaki ülkelerdeki Yahudilerin durumunun kötülüğüne dikkat çekmek amacıyla girişimlerde bulunduğu hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 23 Şubat 1943 tarih ve 48/23 sayılı yazı.

Mihver Devletlerinin işgali altındaki memleketlerde Yahudilerin fena durumu ve bu meyanda Almanlar tarafından bunlara karşı yeni zulümler yapılmakta olduğu iddiası ile Filistin’deki Yahudi cemaatinin mahallî teşkilatı olan Yahudi Umumi Meclisi İcra Heyeti, 23.12.1942 tarihinde Birleşmiş Milletlere hitaben bir karar ittihaz etmiş, buradaki ve hariçteki Yahudi şahsiyetleri ve teşekkülleri tarafından da bu mevzuda devamlı propagandalar yapılmaktan geri kalınmamıştı.

Bu kararın ihtiva ettiği talepler şu üç noktada toplanmıştır:

“1- İşgal altındaki memleketlerdeki Yahudilerin ilk önce kadın ve çocuklar olmak üzere müttefik memleketlerinde bulunan Alman tebaasıyla mübadele edilmesi.

2- Yahudileri Hitler’in pençesinden kurtarmak üzere beynelmil teşküller ve bitaraf memleketler vasıtasıyla münasip tedbirler alınması.

3- İmhadan kaçan mültecilere müttefik ve bitaraf memleketlerin kapılarının açılması.”

Yahudi matbuatı, ahiren, bu taleplere bir netice verilmediğinden şikâyet etmiş, bu münasebetle Yahudi meclisi tarafından da 22 Şubat Pazartesi günü Filistin’deki Yahudi dükkânlarının saat 11’den bire kadar kapanmasına karar verilmiştir. Mahallî matbuata göre bu hususta Kudüs’te yapılan toplantıda bütün milletlere hitaben yeni bir karar alınarak bunda, Nazi işgalindeki Avrupa memleketlerinde Yahudilere karşı imha siyasetinin tatbikine devam edilmekte olduğuna, bu katliamı durdurmak ve hâlâ kurtarılabilecek kimseleri kurtarmak için kimsenin faaliyet göstermediğine teessüf ve teessür izhar ve Birleşmiş Milletler ile bitaraf milletlerden bu hususta yardımda bulunmaları talep edilmiştir.

Saygılarımla arz ederim.

BELGE 114: Kudüs Konsolosu Hilmi Kamil Bayur’un, Filistin’deki Yahudi Ajanlığı Siyasi Daire Müdürü Shertok’un İngiltere ve ABD’deki temasları hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 17 Haziran 1943 tarih ve 235/105 sayılı yazı.

Buradaki Yahudi Ajanlığı Siyasi Daire Müdürü Shertok'un bu sene başında İngiltere ve Amerika'ya giderek bu memleketin bazı mesul devlet adamları ile temaslarda bulunduğu ve Yahudiler lehine tertip edilen mitinglerde nutuklar söylediği ajanslar tarafından bildirilmişti. Shertok'un geçen martta New York'ta Carnegie Hall'da söylediği nutkun ahiren Yahudi Ajanlığı tarafından gönderilen bir sureti dikkate layık görüldüğünden tercüman tarafından Fransızcaya çevrilmiş bir örneği aynen ve leffen sunuldu [*buraya alınmamıştır*].

Mütalaasından anlaşılacağı gibi Filistin'de Yahudiler tarafından sarf edilmekte olan gayretler övülüp anlatılmakta ve Yahudi millî davasına sempati göstermekte olan Amerika efkârı umumisini daha ziyade kazanmak üzere Yahudi talep ve niyetlerinin açık bir surette izah edildiği görülmektedir.

Diğer taraftan bu nutukta bahsi geçen:

1- Müstakil bir Yahudi ordusu kurulması teşebbüsü;

2- Avrupa'da zulüm gören Yahudilerin kurtarılması meseleleri hakkında Yahudiler tarafından sarf edilen faaliyet ve girişilen teşebbüslerin ayrıca izahı faydalı görüldüğünden bu yazıya ek olarak [*bu kısım boştur*] tarih ve [*bu kısım boştur*] sayılı yazılar ile bu hususta mütemmim malumat arz edilmiştir.

Arap Birliği işi münasebetiyle son defa takdim kılınan 10 Nisan tarihli ve [*bu kısım boştur*] sayılı yazıda bahse mevzu teşebbüs ve emeller bu izahat ile beraber mütalaa edilince Filistin ve Şarki Ürdün'ün ön planında yer almış bulunan siyasi meselelerin son durumu aydınlanmış olur.

Bu vesile ile saygılarımı sunarım.

BELGE 115: Kudüs Konsolosu Hilmi Kamil Bayur'un, Filistin'deki Yahudilerin, Avrupa'da ve özellikle Polonya'da Yahudilerin gördükleri zulme dikkat çekme çabalarını sürdürdükleri, bu kapsamda işgal altındaki ülkelerdeki Yahudilerin, kadın ve çocuklar başta olmak üzere müttefik ülkelerdeki Alman vatandaşlarıyla mübadele edilmesi, ölümden kaçan Yahudilere müttefik ve tarafsız ülkelerin kapılarını açması ve Filistin'e gelmeleri için olanak sağlanması taleplerinde buldukları, Britanya Hükûmeti yetkililerince Filistin'e Yahudi göçüne dair "Beyaz Kitap"taki sınırlamaların değiştirilmesine ilişkin sorulara yanıt olarak, Yahudilerin ve diğer zulüm gören milletlerin kurtarılması için çarenin savaşın kazanılması olduğu yolunda yanıtlar verildiği, Bermuda Adası'nda Yahudilerin doğrudan iştiraki olmadan toplanan konferansın Yahudilerin beklentilerine ilişkin bir sonuca ulaşmadığı hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği 14 Haziran 1943 tarih ve 231/101 sayılı yazı [*Bu ve/veya aşağıda ilgi verilen belgenin -bkz. Belge 114- tarih ve numarasında bir yanlışlık yapıldığı anlaşılmaktadır*].

17.6.[19]43 tarihli ve 235/105 sayılı yazıya ektir.

Geçen ilk kânunda Avrupa'da ve bilhassa Polonya'daki Yahudilerin Almanya ve diğer ilgili Mihver Devletleri tarafından yeniden zulüm gördüğü

iddia edilerek burada Yahudi Ajanslığı ve millî meclisleri tarafından idare edilen Yahudiler heyecanlı neşriyat ve hareketler ile tazallümden geri durmamışlardı. Matem ve teessür alameti olarak dükkânlar kapatılmış ve protesto toplantılarında kararlar alınmıştı. Fakat bu hareket müteakiben zulümden şikâyet halinden çıkarak Yahudilerin Filistin'e taşınmasını istihdaf eden vazıh talepler haline sokulmuştur. 23 Şubat 1943 tarihli ve 48/23 sayılı yazımızla [bkz. *Belge 113*] arzedildiği veçhile işgal altındaki memleketlerdeki Yahudileri[n] ilk önce kadın ve çocuk olmak üzere müttefik memleketlerdeki Alman tebaasıyla mübadele edilmesi, imhadan kaçan mültecilere müttefik ve bitaraf memleketlerin kapılarının açılması bu talepler cümlesinden bulunmakta ve netice itibarı ile kurtarılan her Yahudinin hayatı burada temin edileceğinden bahisle bunların Filistin'e buraya gelmesine imkân verilmesi istenmektedir.

Yahudilerin daha ziyade hariçteki tazyiki karşısında kalan İngiltere ve Amerika hükümetlerinin bu davayı ele almak mecburiyetini hissettikleri müşahede edilmektedir.

“Palcor” Yahudi Ajansı tarafından verilen malumata göre İngiltere Hariciye Nazırı Eden[’in] Yahudilere karşı yapılan zulümlerin cezasız kalmayacağı hakkında geçen kânunuevvelde yaptığı beyanat kâfi görülmemiş, Yahudi davasına müzahir rical ve teşkilat tarafından bu hususta durmadan yeni talepler ileri sürülmüştür. Bu yolda İngiliz Hükümetinin asıl endişelerinin hangi cihete mütemayıl olduğunu göstermek itibarıyla şu noktayı kaydedelim: Avrupa’da Nazi zulmünden kaçan mültecilerin Filistin’e muhacir olarak kabulü için Beyaz Kitap’ta tayin edilen hadlerin değiştirilmesi lüzumuna işaret eden bir mebus[a] geçen şubatta Avam Kamarasında cevap veren Koloni Nazırı Stanley her şeyden evvel Orta Şark’taki istikrarın muhafazası zaruretini ve mevcut anlaşma hükümlerinin muhafazası lüzumunu ileri sürmüş, bu hadlere rağmen muhacir kabulü kabil olup olmayacağını soran diğer bir mebusa da en mühim işin harbin kazanılması olduğunu söylemiştir. Yine Avam Kamarasında, Avrupa’da Büyük Britanya’ya gelecek Yahudi mültecilerine duhul vizesi tahdidatının azaltılmaması sebebini soran bir mebusa Dâhiliye Nazırı Morrison cevabında, bu meselenin bütün Birleşmiş Milletleri ilgilendirdiğini ve İngiltere’nin bunu yalnız başına halledecek mevkiye olmadığını bildirmiştir. Avam Kamarasında siyonizme müzahir kuvveti göstermesi itibarıyla şu nokta da kayda layıktır: Geçen şubatta Avam Kamarasının 600 azasından 260’ı, İngiliz Hükümeti tarafından Avrupa’daki Yahudileri kurtarmak üzere derhâl tedbir alınması teklifini havi bir karar imzalamışlar. Muhtelif sualler karşısında kalan Eden’in bu mesele münasebetiyle verdiği izahatta, 19 Kânunusani 1943’te Attle’nin beyanatına işaretle Yahudilerin ve diğer zulüm gören milletlerin kurtarılmasının en iyi çaresi[nin] müttefiklerin zaferi olduğunu, çocukların Filistin’e kabulü hakkında Koloni Nazırı tarafından izahat verildiğini (Bulgaristan’dan 4.500 çocuk ile 500 gencin, Macaristan ve Romanya’dan 500 Yahudi çocuğunun Filistin’e kabulü kararı), bu husustaki beynelmilel teşebbüse gelince bu beyanat[ı] yapmak vaktini tayin edememekle beraber bu hususta Büyük Britanya ile Birleşmiş Milletler arasındaki mesaide ahenk temin etmek için her şey[i] yapmakta olduğunu, ancak meselenin karışık bir mahiyeti bulunduğunu kaydetmiştir. Diğer taraftan Amerika’da da buna muvazi tezahürat ve faaliyet eksik olmamış ve bu meyanda Sumner Wells tarafından

yapılan beyanata göre de, Amerika Hükûmetinin bu hususta İngiltere ile temas ve muhabere halinde olduğu ve Roosevelt'in bu mesele ile hususi surette ilgilendiği anlaşılıyor.

Yahudi Ajanslığı Siyasi Daire Müdürü Shertok tarafından geçen 17 Mart'ta irat edilen nutukta meselenin tetkiki için toplanacağına işaret edilen konferans, bu şartlar içinde, mayısta Bermuda Adası'nda içtima etmiştir. Yahudiler murahhas heyeti göndermek teklifinde bulunacak kadar konferansı benimsedikleri halde, onların doğrudan iştiraki olmadan toplanan konferans umumiyetle Avrupa'da işgal altındaki memleketler mültecileri işiyle uğraşarak hususi surette Yahudi isteklerini tatmin edecek bir neticeye vasil olmamıştır. Bundan dolayı Yahudi gazeteleri konferansın Yahudi işiyle uğraşmadığını ve teşkilatı müşahede ile alınan kararları tenkit etmişlerdir.

Avrupa'da Yahudilerin Mihver idaresinden zulüm gördüğü iddiasından doğan bu meselenin Filistin dâhilinde ve haricinde geçirdiği son safhalar işte bu manzarayı göstermektedir.

Bu vesile ile saygılarımı arz ederim.

BELGE 116: Kudüs Konsolosu Hilmi Kamil Bayur'un, Filistin'de Yahudilerin bir ordu oluşturmak amacıyla Britanya ve ABD nezdinde destek arayışlarını sürdürdükleri hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 16 Haziran 1943 tarih ve 236/106 sayılı yazı [Bu yazının aşağıda ilgi verilen yazıdan -bkz. Belge 114- daha sonra hazırlandığı, ancak, belge tarihinin yanlış kaydedildiği anlaşılmaktadır].

17.6.1943 tarihli ve 235/105 sayılı yazıya ektir.

Bahse mevzu Shertok'un nutkunda, Yahudilerin Orta Şark'taki harp gayretine, iktisadi ve askerî bakımından müessir bir surette iştirak etmekte oldukları ispat edilmeye çalışıldıktan sonra Yahudilerin bütün kadrosu ile millî muharip bir kuvvet teşkil ederek harbe bu şekilde iştirak etmek hususundaki talepleri üzerine Filistin Hükûmeti ve Britanya ordu makamâtı ile bu hususta hasıl olan ihtilaflara işaret edilmektedir.

Filistin'deki Yahudiler[in], ... Yahudi yurdunu millî bir askerî kuvvetle takviye ve muharip millet sıfatını ihraz ile müttefikler arasında ayrı bir yer almaya çalışmaktan geri kalmadıkları ve bu suretle geçen Umumi Harpte Çekoslovak ve Polonyalıların yaptıkları gibi hareket ile bu yoldan aynı neticeyi elde etmek istedikleri anlaşılmaktadır.

Yahudilerin askerliğe ait gayret ve teşebbüslerinin bu maksadı güttüğü Shertok'un nutkundan da anlaşılmaqla beraber bu hedef etrafındaki gayretlerin aynı suretle Arap taleplerini davet edeceğinden bu meselede İngiliz Hükûmeti, Beyaz Kitaba dayanarak Yahudi isteklerini reddetmektedir.

Yahudilerin bu mevzuda İngilizler ile çatışmasını aydınlatmak ve İngiliz noktai nazarını da göstermek üzere bu hususta şu malumatı göz önüne koymak lazımdır:

Buradaki Yahudi teşkilatı ne vakit Filistin Hükûmeti ile ihtilafa düşse çok geçmeden İngiliz Parlamentosunda meselenin akisleri görülür. Filistin Yahudilerinin askerliği işi de geçen yazdan beri kaç defa İngiliz Parlamentosunda münakaşa mevzuu olmuştur.

1942 senesi yazında Filistin Yahudilerinin askerlik işlerindeki isteklerine Lordlar Kamarasında tercüman olan Lord Wedgwood'a karşı cevap veren Koloni Nazırı Lord Cranborne "Yahudilerin teslihi Arapları tahrik edeceğinden Filistin'de bir dâhilî harp tevhit edebileceğini ve bu hâlin ise Filistin meselesinin memnuniyet verici bir surette halli demek olmayacağını, Filistin Yahudilerinin teslihi[nin] askerî bir mesele olduğunu, bu hususta "Filistin Hükûmeti idaresine" yapılan hücumların yersiz olup bu makamın İngiliz Hükûmetinin politikasını tatbikten başka bir şey yapmadığını" ifade etmiş ve "Büyük Britanya'nın deruhte ettiği vazifeden vazgeçerek kendi mesuliyetlerini başkasına devretmek niyetinde olmadığını" söylemiştir. Diğer taraftan Lord Strabolgi de, bir Yahudi ordusu teşkili teklifine birçok Amerika ricalinin de müzaheret ettiğini kaydederek Yahudilere kendi bayrakları ve isimleri altında mücadele etmelerine müsaade edilmekle Filistin'de Yahudilerden temin edilen kuvvetin artmasına yardım edilmiş olacağını ilave etmiştir. Buna karşı Harbiye Müsteşarı Lord Croft tarafından verilen cevapta: 1940 senesinden beri "Filistin" unvanı altında muhtelif Yahudi ve Arap birlikleri teşkil edilmiş olduğunu, bu hususta hâlen takip edilen politikanın İngiliz askerleri yerine mümkün olduğu kadar matlup şeraitte Filistinlilerden namzet temin etmek olduğunu, Filistinlilerin hava meydanlarının muhafazasında ve şoförlükte kullanılmakta olduğunu söylemiştir: Müstakil Yahudi teşkileri vücuda getirilmesi isteğini, "kâfi levazım tedariki kabil olmayacağını" ileri sürerek ret ile Filistinli kuvvetlerden on altı bin kişilik dâhilî polis muhafaza kuvveti mevcut olduğuna ve fazla miktarda asker temini[nin] ise ahzıasker usulünün tatbiki ile kabil olacağına işaretle sözlerini şöyle bitirmiştir: "Eğer Filistin'de Hitler'e karşı mücadele etmek isteyen kimseler varsa gelsinler, onlar için, kadrolarda yerimiz vardır." Geçen kânunuevvelde ise Avam Kamarasında bir suale cevap veren İngiliz Harbiye Nazırı, hükûmetin bir Yahudi millî ordusu teşkilini ret hususundaki noktai nazarını muhafaza ettiğini teyit etmiştir.

Yahudilerin askere yazılmalarını teşvik sahasında, Yahudi Ajanslığının şiddet istimal ettiğinden şikâyet edilmesi üzerine mahallî hükûmet ile bahsi geçen ajanslık arasında geçen şubatta bir ihtilaf daha meydana çıkmıştır. Hükûmet tarafından neşrolunan bir tebliğde, Filistin'de mecburi askerlik hizmeti tatbik edilmediği hâlde Yahudi Ajanslığının bu hususta Yahudileri askerliğe teşvik etmek yerine cebir ve şiddet istimaline kalktığı tespit [edilmiş] ve bu hareketlerin tekerrür etmemesine dikkat nazarı çek[il]miştir.

Yahudilerin ümitle bağlandıkları Birleşik Amerika'da, muhitin Filistin Yahudi davasına gösterdiği sempatiden kuvvet aldığı anlaşılan Yahudi Ajanslığı Siyasi Kısım Müdürü Shertok'un açık bir lisanla teşrih ve izah ettiği Yahudi noktai nazarı ile İngilizlerin bu husustaki görüşleri hâlihazırda bu askerlik işinin Filistin'e ait Yahudi davasında aldığı yeri ve ilgili tarafın fikir ve emellerini kâfi derecede aydınlatmaktadır.

Bu vesile ile saygılarımı arz ederim.

BELGE 117: *Kudüs Konsolosu Hilmi Kamil Bayur'un, Sovyetler Birliğinin Filistin Yahudilerine ilgi gösterdiği, Tel Aviv'de "Sovyetler Birliği ve Harpte Filistin" adlı bir sergi açtığı, yerel basının Dünya Siyonist Örgütü Başkanı Dr. H. Weizmann'ın Vaşinton'da Sovyetler Birliği Büyükelçisi ve Rusya Yahudilerini temsil eden bir heyetle görüşmeler yaptığını bildirerek, savaş sonunda Sovyetler Birliğinin Yahudi meselesinin çözümünde söz sahibi olacağı yönünde haberler yayımladığı hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 28 Temmuz 1943 tarih ve 284/135 sayılı yazı.*

Bir müddetten beri Sovyetler Birliği tarafından Filistin Yahudilerine karşı ilgi gösterildiği, bazı vakıalar münasebetiyle bundan evvel arz olunmuştur.

Bu cümleden olarak bu Temmuz'un 18'inde Tel Aviv'de "Sovyetler Birliği ve Harpte Filistin" namı altında iki memleketin harp gayretini ve Filistin'in ilerlemesini fotoğraf ve diyagramlarla gösteren bir sergi açılmıştır.

Palcor Yahudi İstihbarat Ajansının verdiği malumata göre sergi tertip heyetine Ankara'daki Sovyet Büyükelçisi Vinogradof bir telgraf çekerek bunda Kızıl orduya yardımın teşkilatlandırılması ve iki memleket arasındaki kültürel bağların kuvvetlendirilmesi temenni olunmuştur.

Diğer taraftan Yahudi Ajanslığının ve Beynelmillel Siyonist Teşkilatı Reisi Dr. Weizmann'ın bu ay içinde Amerika'dan Londra'ya gelerek orada gazetecilere yaptığı beyanatta Amerika'da iken Sovyetlerin Vaşington'daki Elçisi ile Rus Yahudiliğini temsilen oraya gelmiş olan bir heyetle temasta bulunduğunu, heyetin Sovyetler Birliğindeki Yahudilerin hayatı ve bilhassa Rus Yahudiliğinin harp gayretleri hakkında malumat verdiğini söylemiştir.

Bu hususta Tel Aviv'de çıkan "Davar" isimindeki işçi gazetesinde, sözü geçen heyetle Weizmann arasındaki görüşmeye tahsis edilen bir makalede: son 25 sene içinde Rus Yahudiliği ile temas tesis edilmesinden hiç ümit kesilmemiş olduğuna, şimdye kadar bu istikamette neticesiz birçok teşebbüsler yapıldığına işaret olunarak harbin başında Sovyetler Birliğinde beş milyon Yahudi yaşamakta olduğundan bu memleketin harp sonunda Yahudi meselesinin hallinde söyleyecek sözü olacağı, bu meselenin müspet bir tarzda halli için Sovyetleri ikna etmek hedef teşkil ettiği, Rus Yahudiliğini temsilen hâlen Amerika'da bulunan heyetin siyonizm lideri Weizmann ile görüşmesinin Sovyet mahafilinin muvafakati ile olduğuna şüphe bulunmadığı kaydedilmektedir.

Keyfiyeti saygılarımla arz ederim.

BELGE 118: *Kudüs Konsolosu Hilmi Kamil Bayur'un, Filistin Yahudi Ajanlığı Siyasi Daire Şefi Shertok'un Türkiye'ye yapmış olduğu ziyarette kendisine gösterilen kabul dolayısıyla teşekkür etmek üzere konsolosluğu ziyaret ettiği hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 2 Eylül 1943 tarih ve 378/172 sayılı yazı.*

Yahudi Ajanlığı Siyasi Daire Şefi ve siyonist liderlerinden Mr. Shertok Konsolosluğumuza gelmiş ve Türkçe olarak "Vatanınızdan size selam getirdim"

dedikten sonra İngilizce sözüne devamla memleketimize yapmış olduğu son seyahati hakkındaki intibalarını anlatmış, terakki ve ümran sahasında gerçekleştirilen büyük işleri hayranlıkla andıktan sonra yurdumuzda bulunduğu müddet zarfında görmüş olduğu güzel kabul ile işlerinin güdümünde gösterilen iyi niyet ve kolaylıktan dolayı şükranlarını bildirmiş, İstanbul'da görüşmüş olduğu Sayın Vekilimizin yüksek meziyetlerini hararetle bir lisanla överek Türkiye'ye faydalı olmaya çalışacağını bildirmiş ve teşekkürlerinin hükümetimize arz edilmesini rica etmiştir.

Saygılarımla arz ederim.

BELGE 119: *Kudüs Başkonsolosu Fuad Aktan'ın, Kudüs, Tel Aviv ve Hayfa'da meydana gelen bombalı saldırılara dair Hariciye Vekâletine gönderdiği 14 Şubat 1944 tarih ve 591/3/33 sayılı şifre telgraf.*

13 Şubat'ta gece yarısı Kudüs ve Tel Aviv'de ve Hayfa'da muhacirin dairelerinde bombalar patlatılmıştır. Umumi zan bombaların Yahudiler tarafından konulmuş olduğudur.

BELGE 120: *Kudüs Başkonsolosu Fuad Aktan'ın, Yahudilerin İngilizleri hedef alan bombalı saldırıları konusunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 27 Şubat 1944 tarih ve 846/6/37 sayılı şifre telgraf.*

Filistin'de Yahudilerin İngilizlere müteveccih bombaları devam etmektedir. Amerikalılardan manevi teşvik gördükleri zannedilmektedir. Yahudi muavin polisleri çıkarılmış, yerine Hristiyan bilhassa Arap muavin polisleri alınmıştır. Amman'dan asker gelmektedir. Şarki Ürdün-Filistin hududu kapanmıştır. Mahaza yasak yoktur.

BELGE 121: *Hariciye Vekâletinden Kudüs Konsolosluğuna gönderilen ve Emir Abdullah'ın ABD'nin Filistin meselesine müdahalesini protesto ettiği yönündeki haberin araştırılması talimatı verilen 8 Mart 1944 tarih ve 604/9 sayılı şifre telgraf.*

Kahire menşeli ve 4 Mart tarihli bir ajans telgrafında Emir Abdullah'ın, Amerika'nın Filistin işlerine müdahalesini protesto ettiği ve Amerika'da bu hususta cereyan eden müzakeratın Arap milletlerinde huzursuzluk tevhit ettiğini ve bu müzakerelerin şayanı esef hadisatla neticelenebileceğini ifade eylediği yazılıdır.

Bu haberin sıhhati olup olmadığının tahkikini ve bu mevzu etrafında istihsal edebileceğiniz malumatın işaretini rica ederim.

BELGE 122: *Kudüs Başkonsolosu Fuad Aktan'ın, Emir Abdullah hakkındaki haberin doğru olduğu hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 12 Mart 1944 tarih ve 67 sayılı şifre telgraf.*

9 numaralı şifre telgrafname cevabıdır:

Emir Abdullah hakkındaki haber sahihtir. Tafsilat ve gazeteler posta ile gönderilmiştir.

BELGE 123: Kudüs Başkonsolosu Fuad Aktan'ın, ABD Temsilciler Meclisinin bazı üyeleri tarafından Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması ve Filistin'e Yahudi göçünün kolaylaştırılması konularında yapılan konuşmaların İngiliz yetkililerde kuşkuya neden olduğu, Kral Faruk ve Emir Abdullah gibi bazı Arap liderlerin ABD Başkanı Roosevelt'e protesto niteliğinde telgraflar gönderdiği, öte yandan, Filistin Yahudilerinin ABD'ye eğiliminin güçlendiği hususlarında Hariciye Vekâletine gönderdiği [gün eksik] Mart 1944 tarih ve 131/74 sayılı gizli yazı.

Amerika Birleşik Devletleri Ayan Meclisinde bazı azalar tarafından Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasına ve Filistin'e Yahudi muhaceretinin teshiline dair irat edilmiş olan nutuk bazı Arap memleketlerinde sui tefsir hasıl ettiği ve binnetice bu memleketlerden bazılarının (Kral Faruk ve Emir Abdullah gibi) şefleri tarafından Amerika Ayanındaki bu tezahürü protesto eder mahiyette Cumhurreisi Roosevelt'e telgraflar çekildiği gazeteler tarafından yazılmıştır.

Burada nispeten mutedil ve bitaraf gibi görünen ve düşünen bazı zevatın sözlerine inanmak lazım gelirse Amerika Ayanındaki söylenmiş olan bahsi geçen sözler Arap şeflerinden ziyade İngiliz idare adamlarını kuşkulandırmış ve münhasıran İngiliz Hükûmetine ait zannedilen bir meselenin Amerika Ayanında müzakere mevzuu olması İngilizler ile Amerikalılar arasında oldukça mühim yeni münakaşa ve ihtilaf kapısı açacağı düşünülerek bu vaziyeti karşılamak üzere ismi geçen Arap memleketleri tarafından, kendilerine vaki telkin üzerine Reis Roosevelt'e müracaat ve protestoda bulunulmuştur.

Filistin Yahudilerine gelince: Son zamanlarda siyasi hedeflerine varmak ve maksatlarını istihsal etmek için bütün sözlerinde İngilizlerden ziyade Amerikalılara karşı mütemayil ve mütebasbıs bulunmaktadırlar. Amerika demokrasisinin hak ile tatbik edilmekte olduğu ve Amerikan meclislerinde doğan ve itibar gören Yahudi dostluğu hakkındaki fikrin Arap hükûmetleri tarafından yapılan protestolar ile sarsılamayacağı ve bu protestolara muhatap olan Reis Roosevelt gibi zevatın bile Amerika meclislerinin mahdut [ve] salahiyetli alelade birer memuru olduklarını ve meclislerde hüküm süren hissiyat ve kanaatlere mutavaattan başka bir şey yapamayacaklarını ve binaenaleyh bahsi geçen protestoların fiiliyatta hiçbir kıymet ve tesirleri olmadığını beyan ve iddia eylemektedirler.

En derin saygılarımı sunar ve bu mesele hakkında neşriyat yapan iki Arap gazetesini raptent takdim eylerim [buraya alınmamıştır].

BELGE 124: Kudüs Başkonsolosu Fuad Aktan'ın, Britanya Yüksek Komiserinin Yahudilere ait bir mevziden açılan ateş sonucu yaralandığı hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 9 Ağustos 1944 tarih ve 3552/27/263 sayılı şifre telgraf.

8 Ağustos'ta Yüksek Komiser veda münasebetiyle Yafa'da şerefine verilecek ziyafete giderken bir Yahudi siperinden üzerine mitralyöz ile ateş edilmiştir. Kendisi hafif, şoförü ile yaveri çok ağır surette yaralanmışlardır. Bir Yahudi kolonisine ilticaya muvaffak olan katiller yakalanmışlardır.

BELGE 125: Kudüs Başkonsolosu Fuad Aktan'ın, Britanya'nın yeni Yüksek Komiserinin Kudüs'e geldiği hususunda Hariciye Vekâletine gönderdiği 1 Kasım 1944 tarih ve 4969/38/396 sayılı şifre telgraf.

Yeni Ali Komiser Kudüs'e gelmiştir. Öğleden evvel resmî kabul ve öğleden sonra yeni memuriyete dair Kralın fermanı okunarak yemin merasimi icra edilmiştir. Pek ciddi muhafaza tedabiri alınmış, merasim arazisi civarı tanklar, mitralyözler ve piyade askeri ile dolmuş, merasim sükûnetle hitama ermiştir.

BELGE 126: Cumhurbaşkanlığı Genel Kâtipliğinden Dışişleri Bakanlığına gönderilen, New York'ta yerleşik Yeni Siyonist Örgütü Başkanı Albay Morris J. Mendelsohn'un, bağımsız Yahudi devleti kurulması için uluslararası girişimleri kapsamında Türkiye'den destek talebine dair 11 Nisan 1945 tarih ve 4/307 sayılı yazı.

New York 55 Garp 42. sokakta kâin "Yeni Zionist" Teşkilatı Başkanı Albay Morris J. Mendelsohn'un Cumhurbaşkanımıza gönderdiği 7.4.1945 tarihli telgraf yüksek huzurlarına sunularak Bakanlığınıza tevdi emir buyurulduğundan bilece sunulmuştur [*buraya alınmamıştır*].

Derin saygılarımla.

* * *

Amerika'da, New York şehrinde 55 Garp 42. sokakta kâin "Yeni Zionist" Teşkilatı Reisi Albay Morris J. Mendelsohn, Cumhurbaşkanımıza hitaben gönderdiği telgrafında, Filistin'in, Yahudilerin millî yurdu olarak, tarihî hudutlarıyla yeniden kurulmasını ve memleketin bugünkü mandater durumu yerine müstakil bir Yahudi devletinin teessüsü hususunda Yahudi milletine beynelmilel teminat verilmesini teklif ve talep etmesi zımında San Francisco heyetine talimat verilmesini rica etmekte, Yahudi milletinin -ihtiyaç duyulursa muvakkat bir beynelmilel nezaret ve kontrol tahtında- Filistin'in idaresini deruhte etmeye tamamen hazır bulunduğunu ileri sürerek, Yahudi temsilcilerin de, kendilerine ait özel meselelerin doğrudan doğruya ve fiilî iştirakleriyle mülâhaza edilmesi lazım gelen diğer büyük veya küçük devletlerin aynı eşit şartlarıyla San Francisco'ya davet edilmesi hakkında ısrar gösterilmesini rica ederken de, bu müracaatı adalet namına ve Yahudi meselesi gibi bir mevzuun beynelmilel sahneden ebediyen kaldırılması için yaptığını, bu vaziyeti Amerika ve bütün dünya efkârının teyit eylediğini anlatmakta ve kendisine verilecek cevaptan minnettar kalacağını ifade etmektedir.

BELGE 127: Kudüs Konsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, Filistin Yüksek Komiserinin istifasının gerçek nedeninin İngiltere Hükûmetinin politikalarıyla uyumsuzluğu olduğu hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 4 Kasım 1945 tarih ve 4764/18 sayılı şifre telgraf.

Filistin Ali Komiserinin istifası esbabı sıhhiyeden değildir. İngiltere Hükûmetinin komünist Yahudilere karşı silah ve şiddet kullanılmaması politikasına muarız olması, bilakis son hadiseleri şiddet ve silah ile tenkil taraftarı bulunmasından ileri gelmiştir.

BELGE 128: Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıkalın'ın, 1 Mayıs 1946 tarihinde yayımlanan "Filistin ve Avrupa Yahudileri Meselesini Tetkik için Amerikan-İngiliz Komisyonu" nun raporu hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 1 Temmuz 1946 tarih ve 860/303/501 sayılı yazı. Yazıda raporun geniş bir özeti yer almaktadır.

1914-18 Harbinden bu son harbe intikal eden en mühim meselelerden birinin de Filistin meselesi olduğuna şüphe yoktur.

Kronik bir hâl alan ve mevkii iktidara gelen her İngiliz Hükûmetinin halline bir kere tavassut ederek bir hal çaresini bulamadığı Filistin meselesinin geçen harbin nihayetinden bugüne kadar geçirmiş olduğu safahat herkesçe malumdur.

Bu safahat ve ileri sürülen hal çareleri ne olursa olsun meselenin aslı çok basit ve açıktır: Filistin kime aittir? Araplar bu kıtanın kendilerine aidiyetini iddia ederler, Yahudiler Filistin'in Yahudilerin olduğuna inanırlar, arada mücadele eksik olmaz ve mesele böylelikle devam edegilir.

Harp sonrasının davalarını halletmek vazifesini üzerlerine almış olan üç büyük devletten İngiltere ve Amerika bundan bir müddet evvel bu meseleye bir hal çaresi bulmak üzere "Filistin ve Avrupa Yahudileri Meselesini Tetkik için Amerikan-İngiliz Komisyonu-The Anglo-American Committee of Enquiry Regarding the Problems of European Jewry and Palestine" adını taşıyan bir komisyon tayin etmişlerdi. Bu komisyon uzun aylardan beri toplanmış, Avrupa'nın kesif Yahudi nüfusu olan mntıklarını birer birer gezmiş ve nihayet Arap memleketlerini de ziyaret ettikten sonra Lozan'da 20 Nisan 1946 tarihinde hazırladığı raporunu Londra ve Vaşington'da 1 Mayıs tarihinde neşretmiştir.

Gerek Amerika ve gerekse İngiltere'nin görüşlerinde selameti, siyasi hayatlarında istikameti ile tanınmış ilim ve idare adamlarından müteşekkil olan bu 12 kişilik komisyonun (6 Amerikalı ve 6 İngiliz) teşekkül tarzı tetkik edilirse azalarının hayatın her safhasından gelmiş ve türlü türlü siyasi düşünce sahibi insanlar olduklarını görmek güç olmaz. Bu itibarla neşredilmiş olan raporun herhangi bir siyasi, dinî ve ırki maksada hizmet etmek üzere hazırlanmış olduğu yolundaki mütalaaların yerinde olamayacağı aşikârdır.

Seksen sahifeden ibaret olan ve bu mevzua dair şimdikiye kadar muhtelif komisyonlar tarafından hazırlanmış olanların en açık ve kolayca anlaşılabileni bulunan bu rapor tetkik edilirse şu noktalar nazarı dikkate çarpar:

Rapor, Araplarla Yahudiler arasında senelerden beri devam edegelmekte olan husumetin nihayete ereceği zamana kadar Filistin idaresinin İngiltere mandası altında kalmasını ve bu hâlin Birleşmiş Milletler idaresi altında bir vesayet rejiminin kurulmasına kadar devam etmesini tavsiye etmektedir.

Komisyon, raporunda, gerek Nazi ve gerekse Faşist rejimleri yüzünden felakete düşen Avrupa Yahudilerinin vaziyetlerinin yalnız Filistin ile ıslah olunamayacağını göz önünde tutarak bütün dünya memleketlerinin bu mesele karşısındaki mesuliyetlerini bir kere daha tebarüz ettirmektedir.

Komisyon azaları bugün Avrupa'da bulunan 500.000 kadar Yahudinin vaziyetlerini şahsen ve yerinde tetkik etmişler ve bunların kısmı azamını, evsiz ve bilumum mallarını kayıp etmiş bir vaziyette bulmuşlardır. Bu Yahudilerin artık eski memleketlerine dönerek yeni bir hayata başlamak imkânlarının pek kuvvetli olmadığı ayrıca müşahede edilmiştir.

Bu hâlde acele olarak bir çare bulmak maksadıyla Komisyon, 1946 senesinin sonuna kadar 100.000 Avrupa Yahudisine Filistin'e girme müsaadesi verilmesini tavsiye etmekte ve bu muhaceretin kabil olduğu kadar çabuk bir surette başlamasını, yaşlılara, sakatlara ve küçük yaşta bulunanlara ve yetişmiş ameleye bu hususta rüçhanıyet verilmesini tavsiye etmektedir.

Filistin'e hicret edemeyecek olan geri kalan ve büyük ekseriyeti teşkil eden diğer Yahudiler için de Komisyon bütün devletlere, muhaceret kanunlarında, bazı muvakkat hükümler kabulü ile Yahudi muhaceretine müsaade edilmesini ve mal ve mülklerinin iadesini ve hayatlarını kazanmak için imkânlar teminini ayrıca tavsiye etmektedir.

Filistin'de uzun uzadıya tetkikatta bulunan heyet Filistin'i bir "müsellah kamp" halinde bulmuş ve ilk yapılacak işin emniyet ve sükûnu temin etmek olduğunu, buna vasil olunmadıkça istiklalin, zirai ve sınai inkişafın kabil olamayacağını ve Arapların hayat seviyelerinin yükselemeyeceğini tebarüz ettirmiştir. Gerek Arapların ve gerekse Yahudilerin Filistin üzerindeki hak iddialarını tetkik eden Komisyon Arapların Yahudilere ve Yahudilerin Araplara tahakkümünün mevzubahis olamayacağını ilan etmektedir.

Rapor 10 tavsiyeyi ihtiva etmektedir. Her tavsiyenin ayrıca bir de izahı mevcuttur. Bunun haricinde meselenin hususi cephelerini tetkik eden ayrıca dokuz kısım vardır. Bunlar Filistin'in bugünkü siyasi durumu, memleketin coğrafi ve iktisadi vaziyeti, Arap ve Yahudilerin görüş tarzları, emniyet ve sükûn vaziyeti, Avrupa Yahudilerinin durumları mevzularıyla alakalıdır. Raporun nihayetinde bir de umumi bir hülasa ve icmal yapılmıştır.

Raporun ihtiva ettiği tavsiyeler hülasaten şunlardır:

1- AVRUPA MESELESİ

Yahudi muhacereti ihtiyacını Filistin'in yalnız başına karşılayamayacağına ve Avrupa'yı terk etmek mecburiyetinde veya arzusunda bulunan Yahudileri diğer memleketlerin kabul etmeleri hakkında bir hareket mevcut olmadığına göre Komisyon İngiliz ve Amerikan hükûmetlerine diğer hükûmetlerle birlikte

çalışarak din, milliyet farkı nazarı itibara alınmadan, evvelce içinde yaşadıkları cemiyetlerle olan rabitaları gayrikabili tamir bir şekilde kırılmış bulunan Yahudilere topraklarında yer vermelerini tavsiye etmektedir.

Her ne kadar muhaceret, Nazi ve Faşist rejimleri felaketzedesi Yahudilerden bir kısmının durumlarına bir çare olacaksa da bunların mühim bir kısmı diğer Yahudilerle birlikte Avrupa’da yaşamakta devam edeceklerdir. Buna binaen Komisyon, raporunda İngiliz ve Amerikan hükümetlerine insan hakları hakkındaki Birleşmiş Milletler Antlaşmasındaki ahkâmın tatbikat sahasına konulmasını tavsiye etmektedir.

2- FİLİSTİN’E MUHACİR KABULÜ

Komisyon, Nazizm ve Faşizm felaketzedesi 100.000 Yahudinin derhâl Filistin’e kabulleri için icap eden duhul ruhsatıyesinin verilmesini ve bu işin 1946 senesinin nihayetine kadar devamını ve bu işe vaziyetin imkânı dâhilinde hemen başlanmasını tavsiye etmektedir.

3- FİLİSTİN’İN İDARE TARZI

Komisyon Filistin’in ne Arap ne de Yahudi devleti olduğunu, ne Arapların Yahudi ne de Yahudilerin Arap tahakkümü altına gireceklerini, bilahare beynelmil bir garanti altında tesis edilecek olan Filistin devletinin bu mukaddes topraklarda Hristiyan, Müslüman ve Musevi dinlerinin menfaatlerini tamamen muhafaza ile mecbur tutulmasını bir prensip olarak ortaya atmaktadır. Böylelikle Filistin’de hem Müslümanların hem Musevilerin hem de Hristiyanların menafi muhafaza edilecek ve zikri geçen prensip kaidesi dairesinde Filistin kendi kendisini idare edebilecek bir müstakil devlet hâline gelecektir.

4- MANDA VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VESAYETİ

Komisyon Arap-Yahudi husumetini ve bu iki unsurdan her birinin kuvvete müracaat ederek yekdiğerini tahakkümü altına almaktaki ısrarını göz önünde tutarak bugün için bir müstakil Filistin devletinin veya devletlerinin tesisinin dünya sulhunu ihlal edecek mahiyette bir mücadeleye sebebiyet vereceği kanaatine vasıl olmuştur. Bu yüzden Birleşmiş Milletler idaresinin de bir vesayet rejiminin tatbiki anına kadar Filistin’in İngiliz mandası altında kalmasını Komisyon tavsiye etmektedir.

5- HAYAT SEVİYELERİNDEKİ MÜSAVAT

Üçüncü tavsiyede zikri geçen prensip dairesinde Filistin’de bir muhtar idare tesisi esas olduğuna göre “mandataire” veya vasi devlet Arap unsurunun iktisadi, siyasi ve tahsil seviyesini Musevilerinki kadar mühim addetmeyi ve bu kısım ahalinin hayat seviyesi müsavatını temin etmek yolunda çalışmayı bir prensip olarak kabul etmelidir. Ancak bu suretle bu iki unsur müşterek menfaatlerini takdir edebilirler.

6- MUHACERET SİYASETİ

Vesayet rejiminin tatbiki anına kadar “mandataire” devlet manda mukavelesindeki muhacerete dair mevcut ahkâmın tatbikine devam edecektir. Bu

ahkâm Filistin yerli ahalisinin hak ve durumlarını zarara sokmayacak bir şekilde Filistin'e Yahudi muhaceretinin kolaylaştırılmasını derpiş etmektedir.

7- ARAZİ SİYASETİ

Komisyon 1940 tarihli arazi ferağı nizamnamesinin ilga edilerek bunun yerine serbest olarak ve din, ırk farkı gözetilmeden, arazinin, küçük arazi sahiplerinin ve kiracı çiftçilerin haklarını muhafaza edecek şekilde, ferağı, kiralanması ve kullanılması siyasetinin takip edilmesini tavsiye etmektedir. Kira mukavelelerinden din kaydının kaldırılması, mukaddes mntıklarının muhafazası için ahkâm vazı bu tavsiyeler meyanındadır.

8- İKTİSADİ İNKİŞAF

Komisyon Filistin'in büyük ölçüde zirai ve sınai bakımlardan kalkınması için bazı projeler sunulmuştur. Bunlar müspet bir şekilde tatbik edildiği takdirde, bir taraftan memleketin kabarmakta olan nüfusu yaşayabilecek, diğer taraftan da Yahudilerin ve Arapların hayat seviyesi yükselecektir.

Komisyon bu projelerin tatbiki neticesinde alınacak sonuçtan emin olmakla beraber bunun sulh ve sükûna vabeste olduğunu tebarüz ettirmektedir.

Diğer taraftan bu projeler tamamen Filistin'e ait bulunmadığından komşu Arap devletlerinin bu hususta teşriki mesaisi lüzumludur.

9- EĞİTİM

Komisyon iki unsurun anlaşabilmesi ve Arap hayat seviyesinin yükselebilmesi için gerek Arap ve gerekse Musevi eğitim usullerinin ıslahına ve yakın bir atide mecburi eğitim usulünün tatbikinin lüzumuna kanaat getirmiştir.

10- FİLİSTİN'DE EMNİYET VE SÜKÛN

Bu rapordaki tavsiyeler kabul edildiği takdirde Arapların ve Yahudilerin cebir ve şiddet kullanmaktan içtinap etmeleri, terrorism yapmamaları ve gizli cemiyetlerinin faaliyetlerine nihayet vermeleri elzemdir. Yahudi Ajanlığı bütün Filistin'de emniyet ve sükûnun muhafazasına iştirak etmek ve gayrinizami muhacerete son vermek, terrorismi ortadan kaldırmak yolunda "mandataire" devletle birlikte teşriki mesai etmelidir.

Raporun bir nüshasının Yüksek malumatları için leffen takdim edildiğini saygılarımla arz ederim.

BELGE 129: Kudüs Konsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, Filistin Hükûmeti Yüksek Memur Birliğinin Filistin Yüksek Komiserliğine muhatap, terör eylemlerinin durdurulmaması halinde topluca istifa edecekleri hususundaki bildirim basında yer aldığına ve bunu izleyen gelişmelere dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 29 Temmuz 1946 tarih ve 2423/9 sayılı şifre telgraf.

Madde I- Filistin Hükûmeti Yüksek Memur Birliği tarafından yapılan, ajanslarla neşredilen [*deşifre edilememiş*]dan başka Ali Komiserliğe "Eğer İngiltere Hükûmeti Filistin hakkında kati karar vererek metanetle samimi surette senelerce

tahammül ettikleri ve daha ziyade sabır etmelerine imkân kalmayan bu mütemadi katil ve tedhiş hareketlerine bir son vermediği takdirde bütün memurların toptan istifalarını vereceklerini” kati surette bildirdiklerini ve vahim durumu bizzat Müstemleke Nazırına arz ve talimat almak için Umumi Kâtibin, Ali Komiser tarafından tayyare ile Londra’ya yollandığını,

Madde II- Yüksek Memur Birliği tarafından bu kararın ittifakı ara ile verildiği fevkalade celseye Yahudi azasının davet edildiği,

Madde III- Memurların bu haleti ruhiyesini istismar ve sivil idareyi tamamen felce uğratmak gayesiyle tekrar suikast tertip edecekleri[nin] haber alınmasıyla Mısır’daki İngiliz Başkomutanlığının alınacak tedabirin Ali Komiserlikle müzakere için iki saatlik Kudüs’e geldiğini ve burada vaziyetin çok gergin olduğunu arzederim.

BELGE 130: Dışişleri Bakanlığında, Filistin olaylarının İngiltere resmî çevrelerindeki yansımaları hususunda bilgi derlenmesi talimatıyla Londra Büyükelçiliğine gönderilen 26 Temmuz 1946 tarih ve 1274/201 sayılı şifre telgraf.

Büyük bir vüsat kesbeden Filistin hadiselerinin İngiltere’deki akisleri, bu hususta resmî mahafilin düşünceleri hakkında malumat istihsaliyle işarına müsaadelerini rica ederim.

BELGE 131: Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıkalın’ın, Filistin olaylarının Britanya resmî çevrelerindeki yansımalarına dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 3 Ağustos 1946 tarih ve 2485/232 sayılı şifre telgraf. Telgrafta, Britanya Hükûmetinin Filistin’i Arap ve Yahudi eyaletleri ile Kudüs ve Negeb bölgeleri olarak bir merkezî hükûmet altında dörde bölen İngiliz-Amerikan Komisyonunun tavsiyelerini müzakere esası olarak kabul ettiğini ABD Hükûmetine bildirmesine ve yanıt beklemekte olmasına karşın, ABD Başkanı Harry S. Truman’ın yanıt vermediği gibi komisyondaki ABD’li uzmanları danışmalar için Vaşinton’a çağırmasının Londra’da hoşnutsuzluk uyandırdığı belirtilmektedir. Telgrafta, ayrıca Britanya Hükûmetinin, İngiliz-Amerikan Komisyonunun tavsiyelerini kabule eğilimli olmakla birlikte, kararının sözkonusu tavsiyelerin öncelikle ABD tarafından kabul edilmesine bağlı bulunduğunu basın yoluyla duyurduğu, bundan amacının Filistin planının sorumluluğunu ABD’yle ortak olarak üstlenmek olduğunun anlaşıldığı kaydedilmektedir.

201 numaralı şifre telgrafname cevabıdır:

1- Filistin’de vaziyetin gün geçtikçe vahamet arzetmekte olduğu sırada bir defa umumi tevkifat ve esliha taharriyatından sonra bir defa da King David Oteli infilakından sonra meselenin içyüzü hakkında malumat almak için Hariciye Daimî Müsteşarı ile görüşmüştüm.

Gazetelere verdikleri umumi malumattan başka bir açılma istidadı görememiştim. Hatta yapılan taharriyat neticesinde elde edilen silah ve cephanenin menşei hakkında sorduğum sarih sual dahi münasip bir lisan ile meskût geçilmişti.

Bu temasların neticesinde Yüksek Bakanlıklarına arza değer yeni bir malumat elde edemediğim cihetle Başvekilin Avam Kamarasında yapacağı beyanatı beklemeyi doğru bulmuştum.

2- Filistin hakkındaki istizah dün Avam Kamarasında Başvekilin gaybubetinde ona vekâlet eden Morrison tarafından cevaplandırılmıştır.

Müzakerat zabıtlarını tayyare postasıyla takdim ediyorum. Mütalaasından müsteban buyurulacağı veçhile Hükûmetin tedhişçilerin faaliyetini önlemek için en esaslı kararları almış bulunduğunu beyan etmekle beraber tahrikâtın hariçten gelip gelmediğine dair herhangi bir imada bulunmamıştır. Kabahati başlıca İrgun ve Stern tedhişçi teşkilatına ve sonra da Yahudi Ajansına yüklemiştir.

Başbakan Vekili, Filistin'i bir Arap ve bir Yahudi eyaleti ile Kudüs ve Negeb mıntıkları olarak bir merkezî hükûmet altında dörde bölen İngiliz-Amerikan Komisyonunun tavsiyelerini müzakere esası olarak Britanya Hükûmetinin kabul ettiğini Amerika Hükûmetine bildirdiğini ve cevabına intizar ettiğini bildirmiştir. İngiltere Hükûmetinin bu tebliği ve biraz da memulü hilafına Amerika Hükûmetinden cevap gelmedikten başka Truman'ın Londra'da Komisyondaki Amerikan eksperlerini istişare için Vaşington'a çağırması burada taaccüp ve hoşnutsuzluk uyandırmıştır. Truman'ın bu kararsızlığı intihabatın yaklaştığı şu sıralarda pek kıymet atfedilen Yahudi müntehiplerinin rey ve nüfuzlarından mahrum olmamak ve bilhassa Kongre azasından siyonist Sellar tarafından maruz kaldığı tazyike atfedilmektedir.

Amerika'nın bu durumu karşısında İngiliz makamlarının tavzihi mahiyette olarak Morrison'un Avam Kamarasındaki nevama şartsız ifadesini itmamen Britanya Hükûmetinin İngiliz-Amerikan Komisyonunun tavsiyelerini kabule mütemayil olmasının bunların Amerika tarafından kabul edilmesiyle meşrut bulunduğunu matbuat yoluyla ilan eylemeleri İngiltere'nin mutasavver Filistin planının mesuliyetini ancak ve münhasıran Amerika ile müşterek olarak tekabbül etmeye muvafakat ettiğini perçinlemek için vazettiği bir ihtiyat şartı olarak kabul eylemek gerektir. Bu vaziyet karşısında Yahudi-Arap Yuvarlak Masa Konferansı da tehire uğramıştır.

3- Filistin meselesi şüphesiz ki İngiltere ile Amerika arasında mevcut ihtilafli meselelerin en mühimlerinden biri olup 200 numaralı maruzatımda müşahede ettiğimi arzettiğim çatlak sesler fasilesine girmektedir.

4- İngiltere'nin Mısır'da karşılaştığı müşkül durum ve binnetice kabul etmek mecburiyetinde kalacağı avakıbın yegâne çıkar yolu olarak İmparatorluk muvasala hatlarının temini bakımından istinat edeceği mıntıklardan en önemlisi Filistin kıtası olduğuna göre o havalide mevcudiyetini tehlikeye koyacak hadisata karşı İngiliz aksülamelinin ne olacağı varestei arz ve izahtır.

5- Filistin’de bulunan silah depoları ile murtabit olarak şahsi bir istihbaratımı arza mücaseret ediyorum.

Bundan birkaç ay evvel gazetelerin de neşrettiği veçhile Fransa’da bir malikânede büyük miktarda esliha ve cephane bulunarak burasının Filistin’e sevk edilen esliha yataklık yaptığı tespit edilmişti. Haber bura matbuatında bundan ibaret kaldı. Fakat bazı haberler bu neşriyatı makul şekilde itmam edegeldi. Buna göre Almanya’da İngiliz işgal mıntıkasında bulunan muazzam depolardaki yepyeni silahlar hurda demir olarak İngiliz makamları işgal edilerek Sovyetlere satılmış ve böylece satılan malzeme Fransa’daki teşkilat delaletiyle Filistin’e muntazaman sevk edilmiş. Görüşmelerimde bu duyduğum haberin mevsukiyetini tesbit eder mahiyette cevaplar almaya muvaffak olamadım ise de butlanını iddia eden kimse olmadı. Ben de sırf bir istihbar olarak arza mücaseret ederim.

6- Dün Fransa’dan dönen Attlee yalnız kabine içtimasında bulunmuştur. Kabinenin en ehemmiyetle üstünde durmuş olduğu nokta Filistin planının tek başına İngiltere tarafından yüklenemeyeceği ve Amerika iştirak etmediği takdirde mandadan dahi feragat etmek zaruretini göze alarak bu planın kabulünün imkân harici olduğudur.

İnkişafı arza müsararat ederim.

BELGE 132: Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıkalın’ın, Britanya Hükûmetinin, ABD Hükûmetinin Filistin meselesinde ortak hareketi sağlanamadığı takdirde Filistin mandasını BM’ye bırakmak, öte yandan Süveyş Kanalı’nda, Mısır’la mevcut anlaşmasına dayanan konumunu korumak düşüncesinde olduğuna dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 6 Ağustos 1946 tarih ve 2506/235 sayılı şifre telgraf.

232 numaralı şifre telgrafa zeyildir:

1- Filistin meselesi hakkında Amerikan cevabı henüz gelmedikten maada Araplar da Yahudiler ile aynı masaya oturmayı reddetmişlerdir.

2- Maruzzikr telgrafımın son maddesinde temas ettiğim Britanya Hükûmetinin Filistin üzerindeki mandasından feragat ihtimali ve bunun etrafında söylenen sözler nefsi mesele hakkında kaydı ihtiyatla mütalaa edilmesi gereken meseleler cümlesindedir. Fakat bu mevzuu yani Filistin mandasından vazgeçmek tehdidini Hükûmetin istismara değer bir mevzu telakki ettiği ve bu mevzu, hiç değilse Mısır üzerinde tesir icra edip aksülameller yaratmak bakımından, bir hayli işleyeceği anlaşılıyor.

Geçen gün Avam Kamarasındaki uzun münakaşa sonunda Mr. Churchill’in “Eğer Amerika Yahudi davasını bizimle müştereken paylaşmak istemiyorsa [Birleşik Krallık] Filistin mandasını Birleşik Devletler Teşkilatına tevdi etmek ve Filistin’i muayyen bir zamanda tahliye etmek kararında olduğunu beyan etmelidir. Aynı zamanda da Mısır Hükûmetine de muahedenin bize bahşettiği hukuktan feragat etmeyeceğimizi ve her ne suretle olursa olsun Kanal mıntıkasındaki mevkiimizi muhafaza etmek azminde ve kararında olduğumuzu tebliğ etmeliyiz.

İşte Meclise kemali hürmetle arzettiğim iki müspet teklif bunlardır” diye nutkunu bitirmesi yukarıda arzettiğim bu görüş tarzının çok manalı bir ifadesidir.

BELGE 133: Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıkalın'ın, Britanya Dışişleri Bakanı Ernest Bevin'in, Arapların Filistin'in diğer Arap devletleri gibi bağımsızlığına kavuşması, Yahudilerin ise Filistin'de ayrı bir Yahudi devleti kurulması konusundaki tutumlarını ısrarla sürdürdüklerini, Britanya'nın Filistin'de taksime gidilecekse, mandater devlet olarak bunu yapmaya yetkisi olmadığından hareketle konuyu BM'ye bırakacağını ifade ettiği, ayrıca hükûmete yönelik eleştirileri yanıtladığı Parti Meclisi Grubundaki konuşmasına dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 22 Şubat 1947 tarih ve 631/55 sayılı şifre telgraf.

Hariciye Nazırı Mr. Bevin Filistin meselesi hakkında mecliste beyanatta bulduktan sonra, kendi partisi meclis grubunda uzun ve münakaşalı bir celse esnasında tekraren izahat vermiştir. Meclisteki beyanatu zatî meseleye münhasır kalmış fakat parti meclisi grubu müzakeratında çevre daha genişleyerek umumi siyasete de temas edilmiştir. Parti grubu müzakeratı önümüzdeki hafta zarfında mecliste açılacak olan umumi müzakereye parti azasını hazırlamaya matuf sayılıyor.

Mecliste: Anglo-Amerikan komite mesaisini hatırlattıktan sonra Nazır hülâsaten meseleyi şöylece vâzetmiştir: Araplar, Filistin'in istiklale kavuşmuş olan diğer her Arap devleti misilli istiklaline nail olmasını istiyorlar ve bir Yahudi yuvasının tevessüünü Filistin Araplarının istiklalini tehlikeye koyacak mahiyette telakki ettiklerinden Yahudi muhaceretine karşı koydukları gibi Filistin'in herhangi bir mıntikasında bir Yahudi devletinin teessüsünü de kabul etmek istemiyorlar.

Yahudi Ajansı diğer taraftan gayelerinin Filistin'de bir Yahudi devleti teessüsü olduğunu açıkça ifade etmiştir. Ve bu gayeye matuf olarak Yahudi yuvasının muhaceret sayesinde Filistin'de adeden bir ekseriyet kazanıp bütün memlekete şamil müstakil bir Yahudi devletinin kurulmasını talep edinceye kadar Britanya'nın mandayı idare etmeye devam etmesini evvelce teklif etmiştir.

Britanya Hükûmeti Filistin'de bu mutasavver siyaseti himayesi altına alacak bir manda idaresinin idamesine imkân görmediğini beyan etmesi üzerine Yahudi Ajansının mümessilleri taleplerinin tamamen muhik olduğunda ısrar etmekle beraber bir kompromi olarak Filistin'in münasip bir mıntikasında, yaşayabilecek bir Yahudi devletinin kurulmasını teklif etmiştir. Yahudiler bir taksim planı ileri sürmek istememekle beraber Britanya Hükûmeti tarafından eğer böyle bir teklif yapılacak olursa bunu nazarı itibara almaya hazır olduklarını beyan etmişlerdir.

Bu suretle Britanya Hükûmeti telifi kabil olmayan prensip ihtilafı karşısında kalmıştır. Yahudiler için esas prensip Filistin'de müstakil bir Yahudi devleti kurmak, Araplar için de esas prensip Filistin'in herhangi bir noktasında Yahudi hâkimiyetinin teessüsüne sonuna kadar karşı koymaktır. Geçen ayların müzakeratı tarafeyn arasında herhangi bir şekli hal bulmanın imkânsızlığını

göstermiştir. Eğer ihtilafın “arbitraire” bir şekilde halli icap edecekse mandater devlet sıfatıyla Britanya Hükûmeti böyle bir karar almaya salahiyettar değildir. Manda ahkâmına tevfikân Britanya Hükûmetinin memleketi Yahudilere veya Araplara bahşetmeye veya bunlar arasında taksim etmeye salahiyeti yoktur. İşte bundan dolayıdır ki meseleyi Birleşmiş Milletlerin hükmüne arz etmekten başka yol olmadığı kanaatine vasil olduk. Davanın bütün siyasi ve tarihî safahatını ve vaki tekliflerin kâffesini olduğu gibi Birleşmiş Milletlere arzedeceğiz, kendimiz bilhassa bir hal şekli teklif edecek değiliz, bu kararımızdan Birleşmiş Milletlere hemen haber vermekle beraber meselenin önümüzdeki eylül Asamblesinden evvel nazarı itibara alınmasının müşkül olacağını tahmin ediyoruz.

Meclisteki görüşme esnasında mebuslardan biri bu işin Birleşmiş Milletlere trusteeship meselesi olarak mı yoksa beynelmilel sulhu tehlikeye koyan bir mesele olarak Güvenlik Meclisine mi havale edilmesi lazım geleceği hakkında sorduğu bir suale Mr. Bevin verdiği cevapta şahsen bu işin Güvenlik Konseyine gidecek mahiyette bir iş olmadığı kanaatinde bulunduğunu ifade etmek suretiyle meselenin Asamblede müzakeresini istediğini tebarüz ettirmiştir.

Filistin hakkında umumi meclis müzakereleri gelecek hafta zarfında yapılacaktır. Fırka grubundaki müzakeratta meselenin inkişaf istidatları üzerine işıklar döken emarelere tesadüf edilmektedir.

Alabildiğim bazı malumata göre fırka grubunda: Bazı Labour azası Bevin’i şiddetle muaheze etmişlerdir. Yahudi davasını benimsemiş olan İşçi Partisi[nin] politikasından ayrıldığı iddia olunmuştur. Hariciye Nazırı “İngiliz Yahudileriyle karşı karşıya kalacak olsaydık muhakkak ki bir şekli halle vasil olurduk” diye Amerikan Yahudilerinden ve dolayısıyla Amerika’dan şikâyet etmiştir. Kendisine Birleşmiş Milletlerin bu meseleyi nasıl halledebileceğini tasavvur ettiği hakkında irat edilen bir suale de Hariciye Nazırı “Birleşmiş Milletler bu meseleyi üç şekilde derpiş edebilirler: Ya Filistin’de bir Yahudi devletinin kurulmasında ısrar ederler, ya bu memleketi bir Arap devleti hâline ifrağ ederler veyahut da cins tefrik etmeksizin Arap ve Yahudiden mürekkep bir Filistin devleti kurarlar” dedikten sonra kendisinin, aklı başında mutedil Arap ve Yahudilerden müteşekkil bir Filistin devleti kurulmasını temenni ettiğini ve böylece kurulacak olan Filistin devletine dominion statüsünün verilmesinin derpiş edilebileceğini söylemiştir.

Filistin meselesinde takip ettiği siyasetin Arabistan petrolleri ve Sovyet aleyhtarı bir siyasete tabi olması yüzünden bu çıkmaza girdiği yolunda Amerika ile siyasetine tarizen azadan biri tarafından yapılan bir tenkide Bevin: “Bu memleketin müstakbel emniyeti tamamen Amerika ile iyi münasebatımıza tabidir ve bu esas üzerinde hareket ediyorum. Rusya ile de iyi münasebat istiyorum. Fakat Rusya Amerika ile bizim aramıza bir şey sokmak ister veya Amerika bizi Rusya aleyhine kullanmak isterse bu oyuna kapılacak değilim” diye cevap vermesi üzerine gayet menfi bir hava içinde başlamış olan fırka grubu müzakeratı Bevin’in siyaseti lehine olarak büyük tezahürata vesile teşkil etmiştir.

Bu fırka grubu müzakeratından burada çıkarılan en mühim manalardan biri de şimdiye kadar Labour Partisinin 1939 Beyaz Kitap siyasetine karşı Yahudi davası lehine takip ettiği parti siyasetinde bir değişiklik ifade etmesidir. Fırka

görüşmelerine pek kısa olarak bir gazetede dahi temas edilmiş olduğuna muttali olduğumu bilvesile arz ederim.

Cereyanı hâlden bendeniz şöyle bir netice istihraç edebileceğini zannederim: İngilizler Filistin davasının Securite Konseyine değil fakat Asambleye götürmek taktiğini kullanmak suretiyle işi nihayetülemir bir trusteehip meselesi olarak ortaya koymayı tercih edebilirler. Bundaki menfaatlerin ne olabileceği Paktın 77 ve 79'uncu maddeleri ahkâmının tetkikinden tebarüz eder sanırım.

Filhakika 77'nci madde trusteehip sisteminin ezancümle hâlen manda altında bulunan araziye tatbik edilebileceğinden bahis olduğu gibi 79'uncu maddede trusteehip altına vazedilecek araziye tatbik edilecek rejim ahkâmının mandater devlet dâhil olmak üzere doğrudan doğruya alakadar devletler arasında bir anlaşma mevzuu olacağı musarrah bulunmaktadır ki bu ahkâm tabiatıyla İngiltere'ye esasen imtiyazlı bir mevki bahşetmektedir. Birleşmiş Milletlerdeki temevvücata ve işin alacağı şekle göre işte bu ahkâmın bahşettiği imkânlardan İngiltere'nin azami derecede istifade etmeye ve Filistin'deki mevkiini belki başka şekiller altında muhafaza etmeye gayret edeceği tahmin edilebilir.

Arz ederim.

BELGE 134: Şam Elçisi Abdülahat Akşin'in, Arap Birliği Siyasi Komisyonunun, Arap devletlerinin amacının Filistin'in bağımsızlığına kavuşması, mandanın sona ermesi ve Yahudi göçünün durdurulması olduğunu açıkladığına dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 18 Nisan 1947 tarih ve 1226/51 sayılı şifre telgraf.

Arap Birliği Siyasi Komisyonunun içtimai hakkında çıkarılan bir tebliğde Arap memleketlerinin hedeflerinin Filistin'in istiklali, mandanın kaldırılması ve Yahudi muhaceretinin durdurulması olduğu bildirilmektedir.

Birlik Umumi Kâtibi Azzam Paşa bir beyanatında Arap ülkelerinin Filistin meselesinde tamamen fikir birliği halinde olmalarının normal bir şey olduğunu ve bu içtimada Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna iştirak edecek murahhaslara verilecek müşterek talimatın tespit edileceğini ifade ettiği maruzdur.

BELGE 135: Dışişleri Bakanlığından Vaşington Büyükelçiliğine gönderilen, 28 Nisan 1947 tarihinde düzenlenecek BM Genel Kurulu olağanüstü toplantısına Büyükelçi Hüseyin Ragıp Baydur'un katılması talimatı verilen 14 Nisan 1947 tarih ve 661/76 sayılı şifre telgraf.

1. Filistin meselesini müzakere etmek üzere 28 Nisan'da New York'ta toplanacak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu olağanüstü içtimamının ihzari mahiyette olduğu ve kısa süreceği anlaşılmakla bu toplantıda Hükümetimizi zati devletlerinin temsil etmesi takarrür eylemiştir.

2. Arzu buyrulduğu takdirde Büyükelçilik kâtiplerinden birinin beraberlerine alınması tensiplerine bağlıdır.

3. Keyfiyetin Umumi Kâtipliğe doğrudan doğruya tebliğ edileceğini
4. Bu husustaki talimatımızın ayrıca bildirileceğini arzederim.

BELGE 136: Dışişleri Bakanlığından Vaşington Büyükelçiliğine gönderilen, Türkiye'nin Filistin meselesinde Anglosakson ülkeleri gücendirmeden Arap dünyasını kollama siyaseti izlediği, Türkiye ve Arap dünyası arasındaki yakınlaşmanın İngiltere tarafından da olumlu karşılandığı açıklamasını içeren 22 Nisan 1947 tarih ve 715/80 sayılı şifre telgraf.

82 numaralı şifre telgraf [661/76 sayılı belgeye cevap olan sözkonusu ilgi belge buraya alınmamıştır] cevabıdır.

1- Vaktin darlığı fevkalade içtima başka bir delege izamını derpiş etmeye bile müsait değildir. Kaldı ki pek nazik bir vaziyete taalluk eden bu toplantıya beynelmilel meselelere tam vukufu olmayan bir şahsiyet göndermeyi muvafık da bulmuyoruz. Bu itibarla zatı devletinizi gibi kifayetinden emin olduğumuz bir arkadaşımızın hizmetinden istifadeyi zaruri görüyoruz.

2- Mevzuun bizim için gösterdiği nezaket şu yolda izah edilebilir: Son zamanlarda komşumuz olan Arap âlemiyle münasebatımız çok iyileşmiş ve günden güne de iyileşmektedir. Bu yakınlaşmaya zarar verecek bir hareket tarzını mahzurlu buluyoruz. (Esasen Arap âlemiyle yakınlaşmamız müttefikimiz İngiltere'yi de memnun etmiştir. Hatta İngiltere bu yolda bize telkinler yapmaktan dahi hali kalmamıştır.) Diğer taraftan beynelmilel sahada Anglosakson devletleri ile muvazi ve ahenkli çalışmayı şiar edinmiş bulunuyoruz. Binaenaleyh Filistin işinde hedefimiz Anglosaksonları kırmadan Arap âlemini kollamaktır.

3- Hâlen gerek Amerika'nın gerek İngiltere'nin noktai nazarları kati surette malum olmadığından buradaki mümessilleri ile temasa geçerek Hükûmetleri tarafından tenvirimizi rica ettik. Müspet malumat istihsal edilir edilmez Hükûmetimizin hattıhareketine dair talimatımız bildirilecektir. Bu hususta zatı devletinizin de telkinleri bizim için çok faydalı olacaktır.

Arzederim.

BELGE 137: Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un, Türkiye'nin Filistin konusundaki Arap dünyasını kollama siyasetini doğru bulmakla beraber Anglosakson ülkelere açıklanmasının kolay olmayacağını, ABD basınının Yahudilerin elinde olması nedeniyle durumun hassasiyet arzettiğini, ABD'nin BM'de bir sonraki Genel Kurula rapor sunacak bir komisyon oluşturulmasıyla yetineceğini, Türkiye'nin BM'de oy hakkı olan Ürdün ile Irak dışındaki Arap devletleriyle ilişkilerinin yeterince iyileşmediğini düşündüğü ve BM'nin olağanüstü toplantısına katılmamayı öngördüğü hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 24 Nisan 1947 tarih ve 1310/87 sayılı şifre telgraf.

80 numaralı şifre telgraf cevabıdır:

Bu telgrafnamenin 2 nci maddesine cevap:

Mütevazı fikrimce Anglosaksonları kırmadan Arap âlemini kollamak yolundaki noktai naza[rı]nız doğrudur. Fakat pek kolay değildir. Hattihareketimizin esbabını Anglosaksonlara evvelden izah etmemiz lazımdır. Bizi anlamaları memuldür. Bunun daha iyisi evveleminde her iki tarafı telif edici bir rol almamızdır ki siyasetimizin bu günkü şartlarına ve icaplarına pek uygun olur ve muvaffak olmazsak bile hüsnüniyetimizi her iki tarafa fiilen göstermiş oluruz. Fakat bu hususta biraz geç kalmış olmamızdan korkarım. Her hâlde mesele son derece naziktir ve içinde, malum unsurlara ilaveten ekseriyetle Yahudilerin elinde olan mühim Amerikan matbuatı ve dolayısıyla efkârı umumiye meselesi de vardır.

3 üncü maddeye cevap:

Amerika Hariciyesi ile bu hususta fikir teatisine zaman ve imkân olmadığı. Fakat umumi olarak zannettiğime göre gerek Amerikalılar gerekse İngilizler Assemblée'nin davetine esas olan tebliğde zikredildiği gibi Filistin meselesini tetkik edecek bir komisyon teşkili ile iktifa edilmesi ve bu komisyonun gelecek Assemblée'ye bir rapor hazırlaması fikrindedir. Araplar ise, iştilal mevzuu tarif ve tasrih, yani tahdit edilmemiş olan bir komisyon teşekkülünden fayda çıkmayacağını ileri sürerek bunun tayin edilmesini isteyeceklerdir. Yani Avrupa'daki yurtsuz Yahudiler ve muhaceret meseleleri bir tarafa bırakılarak yalnız Filistin mandasının hitamı ve bu memleketin istiklâli meselesinin görüşülmesini talep edeceklerdir. Bu noktanın İngilizlerin Akdeniz'deki üslerinden biri ile alâkası, talimatınızı tanzim ederken şüphesiz nazarı dikkatinizi celp edecektir. Bundan başka Araplar, komisyonun hangi hükümetlerden teşekkül edeceği meselesi üzerinde de ehemmiyetle duracaklar ve mücadele edeceklerdir. Eğer komisyona büyük devletler girerse Arap murahhaslarının da girmesini veya her ikisi dışarıda kalarak komisyonun bitaraflardan teşekkül etmesini isteyecekler ve bitarafların intihabında belki bir tercih sırası takibine gayret edeceklerdir. İşte biz bu noktada her iki tarafa hizmet edecek uzlaştırıcı bir yol deruhte edebiliriz. Fakat ben, Birleşmiş Milletler Teşkilatında henüz rey sahibi olmayan Şarkül Ürdün ile Irak'tan maada Arap memleketler ile münasebatımızın, sizin müşahede ettiğiniz derecede çok iyileştiğini zannetmiyorum. Veya buna dair sizde mevcut olan malumat bende yok demek. Müzakeratın vereceği netice şimdiden pek belli olamaz. Cenubi Amerika devletleri belki kendi ülkelerinde mevcut Yahudi miktarının nüfuzuna tabi bir tarzı hareket takip edeceklerdir. Mesela gerginliği ve müteşebbisliği malum olan Küba'da mühim bir Yahudi kitlesi bulunduğundan bu defaki içtimada belki sükûti bir tavır alacaktır. Birleşmiş Milletlerin işbu fevkalade içtimama gitmeyi düşünmemiş olduğum için bu mevzuda kendimi hazırlanmış addetmiyorum. Yukarıdaki mütalaaları bu kayıt altında yazıyorum.

... [Telgrafın devamı idari hususlara ilişkindir.]

BELGE 138: *Dışişleri Bakanlığından Vaşington Büyükelçiliğine gönderilen, Büyükelçi Baydur'a BM olağanüstü toplantısına katılması talimatı verilerek, Türkiye'nin İngiltere ve ABD'ye karşı bir tutum almamakla birlikte, Arap ülkelerini gücendirmekten sakınmak istediği, İngiltere'nin Arap dünyasının isteklerini karşılamaya eğilimli olmakla birlikte, Yahudilerin tepkilerinden çekindiği, ABD'nin Yahudileri tatmin etmek istemesine karşın önemli çıkarlar geliştirdiği Arap ülkelerini de kollamak istediği hususlarının bildirildiği 26 Nisan 1947 tarih ve 735/82 sayılı şifre telgraf.*

87 numaralı şifre tel cevabıdır.

... [1-4. maddeler idari hususlara ilişkindir.]

5- Gayemiz, zati devletinizle de hemfikir olarak, İngiliz ve Amerikan noktai nazarlarına karşı muhalif bir vaziyet almamakla beraber Arap memleketlerini gücendirecek durumlardan da sakınabilmektir.

6- İstifsarımıza Elçilikleri vasıtasıyla Amerika ve İngiltere hükûmetlerinden beklenen cevaplar alınır alınmaz bildirilecektir.

7- Şimdiki hâlde İngiltere ve Amerika maslahatgüzarlarıyla yaptığımız temaslardan edindiğimiz intiba umumiyetle şu merkezdedir: İngiltere daha ziyade Arap âleminin arzularını tatmine mütemayildir; ancak dünya Yahudiliğinin reaksiyonlarından çekinmektedir. Amerika ise daha ziyade Yahudileri tatmine mütemayildir; fakat son zamanlarda büyük menfaatlerle bağlandığı Arap memleketlerini de bir dereceye kadar kollamakta lüzum ve fayda hissetmektedir.

8- Geçen toplantıda olduğu gibi bu içtimada da vaziyeti muvaffakiyetle idare buyuracağımızdan emin bulunduğumuzu teyit eylerim.

BELGE 139: *Dışişleri Bakanlığından Vaşington Büyükelçiliğine, İngiltere ve ABD Büyükelçilikleri maslahatgüzarlarının ifadelerinin bu ülkelerin tutumuna ilişkin öngörülerini doğruladığının, ayrıca, Filistin meselesinde İngiltere ve ABD açıkça aksini talep etmediği takdirde Arap önerileri lehinde oy kullanılması ve bir komite teşkili halinde Arap ülkelerinden en az bir ya da ikisinin muhakkak surette burada yer alması için oy verilmesi yönünde talimatın bildirildiği, konunun gelişiminin Türkiye'nin hareket tarzı üzerinde etkili olacağını kaydedildiği 28 Nisan 1947 tarih ve 739/83 sayılı şifre telgraf.*

Aceledir:

82 sayılı şifre tele zeyildir:

1. İngiltere ve Amerika Maslahatgüzarları istifsarımıza Hükûmetlerinin cevaplarını bildirdiler. Gerek cevaplar gerek Maslahatgüzarlarla mükâlemeler 82 sayılı telgrafımızın 7'nci maddesindeki görüşümüzü umumiyetle teyit eder mahiyettedir.

2. İngiltere Hükûmeti bitaraf kalmaya ve Asamble müzakeratında taayyün edecek istikamette yürümeye mütemayildir. Şimdilik bizden müspet olarak istediği Filistin meselesi vesilesiyle İngiltere aleyhtarlığı güden tertiplere müzaheret edilmemesidir.

3. Amerika Hükûmeti ise ilk gündeme bir ilave yapılmayarak müzakeratın bir komite tayinine inhisar ettirilmesini ve bu komitenin dava ile alakası olmayan küçük devletlerden teşkilini istemektedir.

4. Her iki hükûmet Türk delegasyonunun kendi delegasyonları ile sıkı temas tesis etmesini ehemmiyetle rica eylemiştir.

5. Arap hükûmetler

a. Evvela, mandaya nihayet verilmesi ve Filistin istiklalinin ilanı hususlarının gündeme alınmasını isteyeceklerdir.

b. Bu kabul edilmediği takdirde komitenin tayininden evvel Asamblede meseleyi bütün teferruatı ile izah etmeye teşebbüs edeceklerdir.

c. Şayet bu teşebbüs nazarı itibara alınmaksızın komite teşkil edilirse, komitenin salahiyet ve vezâifinin a ve b fıkralarında zikredilen maksatları tahakkuk ettirecek şekilde tespit ettirilmesine gayret eyleyeceklerdir.

d. Bunda da muvaffak olamadıkları takdirde komitede temsil edilmeye çalışacaklardır.

6. Hükûmetimizin kararı şudur: İngiltere veya Amerika bizden sarahaten aksini istemedikçe Arap teklifleri lehinde rey vermek. İngiltere veya Amerika Arap teklifleri aleyhinde rey vermemizi talep ettikleri takdirde müstenkif kalmak. Şu kadar ki 5'inci maddenin d fıkrasının derpiş ettiği vaziyet muvacehesinde kaldığı takdirde Arap hükûmetlerinden hiç olmazsa bir ikisinin komisyonda temsili lehinde mutlak surette rey verilecektir.

7. Davanın mahallinde göstereceği inkişafın da hattıhareketimiz üzerinde müessir olabileceği tabiidir.

Arzederim.

BELGE 140: Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un, kendisine gönderilen talimattan, Anglosaksonları da Arap ülkelerini de memnun etmeyecek durumların ortaya çıkması halinde çekimser kalmasının beklendiği sonucuna vardığı hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 28 Nisan 1947 tarih ve 1338/88 sayılı şifre telgraf.

82 numaralı şifre telgraf [bkz. Belge 138] cevabıdır.

Madde 1. Telgrafnamenizin 5. maddesinden Anglosaksonlar ile Arap memleketlerinden her ikisini de memnun etmeyecek olan vaziyetler hasıl olur ise iki tarafa münasip tarzda dostane izahat vermek suretiyle müstenkif kalınması lazım geleceğini anlıyorum. İngiltere ve Amerika Elçilikleri vasıtasıyla istediğiniz malumatın ve buna nazaran tertip edeceğiniz talimatın gecikmesi ihtimaline mebni düşüncenizi bu tarzda anladığımı yazmayı lüzumlu gördüm.

... [İzleyen maddeler idari hususlara ilişkindir.]

BELGE 141: Dışişleri Bakanlığında, Filistin meselesinde İngiltere ve ABD açıkça aksini talep etmediği sürece, Arap ülkelerinin önerileri lehinde oy verileceğinin, İngiltere ve ABD'nin Arap ülkelerinin önerileri aleyhinde oy kullanılmasını istemeleri halinde çekimser kalınacağı ve BM Genel Kurulunun Arap önerilerini dikkate almaksızın bir komisyon oluşturması halinde, bu komisyonda en az bir ya da iki Arap ülkesinin temsili lehinde oy verilmesinin kararlaştırıldığı ilgili ülke makamlarına şifahen bildirilebileceği hususunda Kahire, Cidde, Amman, Beyrut, Şam ve Bağdat Elçiliklerine gönderilen 30 Nisan 1947 tarih ve 760/60 sayılı şifre telgraf.

1- Arap memleketlerine karşı beslediğimiz en halisane muhabbet ve dostluk hislerinin icaplarını İngiltere ile olan ittifakımızın ve Amerika ile olan sıkı dostluğumuzun tazammun eylediği vecibelerle telif etmek arzu ve zarureti, bizi, Birleşmiş Milletler Asamblesince müzakere edilen Filistin meselesi hakkında ikinci maddede maruz hattıhareketi ittihazı sevk eylemiştir.

2- İngiltere veya Amerika bizden sarahaten aksini istemedikçe Arap teklifleri lehinde rey vermek. İngiltere veya Amerika Arap teklifleri aleyhinde rey vermemizi talep ettikleri takdirde müstenkif kalmak. Asamble Arap tekliflerini nazarı itibara almaksızın ruznamede mevzubahis hususi komisyonun teşkili yoluna gittiği takdirde bu komisyonda Arap hükûmetlerinden, hiç olmazsa bir ikisinin temsili lehinde mutlak surette rey vermek.

3- Nezdinde bulunduğunuz Hükûmetin istifsarıyla karşılaştığınız zaman, işi yazıya dökmeksizin yukarıdaki izahat çerçevesi dâhilinde ve umumi mahiyette idarei kelâm buyurmanızı rica ederim.

BELGE 142: BM Türk Heyeti Başkanı, Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un, BM Genel Kurulunda Anglosaksonların önerisi oylamaya koyulduğu zaman çekimser kalacağını, Arap önerisi oylamaya koyulduğu zaman olumlu oy vereceğini ABD, İngiltere ve Arap heyetlerine bildirdiği ve ertesi gün bu yönde oy kullandığı, Arap heyetlerinin Türkiye'nin bu tutumundan çok memnun oldukları hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 2 Mayıs 1947 tarih ve 1379/2 sayılı şifre telgraf.

Assemblée'ye büro vazifesini gören 14 hükûmetten müteşekkil Umumi Komite, geceli gündüzlü iki gün devam eden içtimalarında İngiliz ve Arap tekliflerinin Assemblée ruznamesine konulup konulmamasını müzakere etti. Her iki tezin anahtarını teşkil eden bu müzakereler çok hararetle oldu. İngiliz murahhası, Filistin istiklaline muhalefette bulunmayarak komitenin diğer meseleler arasında bunu da tetkik edebileceğini söylemişti. İctimam sonuna doğru Umumi Komite Reisi büyük devletlerin telkiniyle bu noktanın İngiliz teklifnamesine ilavesine, yani komitenin diğer hal şekilleri arasında bunun da teemmül edilmesini derpiş eden bir uzlaşma teşebbüsünde bulundu. Ancak, bu teşebbüs Filistin istiklalinin ruznamesine alınması talebinden Arapların feragat etmesine muallak idi. Onlar bundan vazgeçmeyeceklerini söylediler. Uzlaşma teşebbüsü akim kaldı. Anglosakson teklifi kabul ve Arap teklifi reddedildi.

Madde 2. Ben Umumi Komite içtimasını dost sıfatıyla sıkı bir surette takip ederek müzakerenin havası ve şartları üzerinde kâfi bir intiba hasıl ettikten sonra, evvela Amerikan delegasyonu azasından Hariciye Nezareti Yakın Şark Dairesi Müdürü Benderson ile görüşüm. Bu meseledeki vaziyetimizin zaruri icaplarını anlattım. Dediklerimi iyi anladı ve Türkiye'yi istediği gibi rey vermekte serbest addettiklerini ve zaten kendileri de esas itibarıyla Araplara muhalif olmayıp her iki tarafı memnun bırakacak adil bir hal şekli aramak ve bu maksatla gelecek Eylül'e kadar vakit kazanmak arzusunda olduklarını söyledi. Bundan sonra İngiliz Heyeti Murahhasası Reisi Cadogan ile aynı şekilde görüşüp mutabık kaldım. Bu mülakatlardan sonra Arap delegasyonlarından koridorlarda tesadüf ettiğim Irak, Suriye ve Mısır Başmurahtalarına Türkiye vaziyetinin malum olan nezaketine rağmen ve Hükümetimizin Araplara karşı beslediği dostluğa bir misal vermek üzere Assemblée'de Anglosaksonların teklifi reye konulduğu zaman müstenkif kalacağımı ve Arap teklifi reye konulduğu zaman muvafık rey vereceğimi söyledim. Memnun kaldılar ve teşekkür ettiler. Böylece hattihareketimiz üzerinde daha evvelden her iki mücadil tarafın tam bir mutabakatını temin etmiş oldum.

Madde 3. Mesele dünkü Assemblée içtimasında müzakere edilip reye konulduğu zaman yukarıdaki şekilde hareket ettim. Diğer memleketlerden tamamen farklı olan nazik şartlar içinde verdiğimiz bu reyden Arapların gayet memnun kaldıklarını, bana yakın bir yerde oturan Suriye heyetinin içtimadan sonra gelip hararetle teşekkür etmelerinden anladım.

Madde 4. Telgraflarının 6 ve 7'nci maddelerinin tatbikatına bu suretle başlamış oldum. Önümüzdeki günlerde meselenin diğer safhalarını müzakere edecek olan Birinci Komite ve Assemblée içtimalarında da, hususi bir vaziyet hasıl olmadıkça, aynı surette harekete devam edileceğini arz ederim.

BELGE 143: Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın, Türkiye'nin BM Temsilcisinin Filistin meselesinde Arap önerileri lehinde oy kullanmasının Mısır'da çok iyi etki yarattığını ve Hariciye Müsteşarıyla bu konuda yaptığı görüşmeyi Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 6 Mayıs 1947 tarih ve 1404/51 sayılı şifre telgraf.

60 Tamim numaralı şifre telgraf [bkz. Belge 141] cevabıdır:

Filistin meselesinde murahhasamızın Arap teklifleri lehinde rey vermesi burada çok iyi tesir yapmıştır. Gazetenin biri reye iştirak eden memleketleri dost, düşman ve alakasız devletler olarak tasnif etmiş, Türkiye'yi dostlar arasında kaydetmiştir.

Hariciye Müsteşarı ile görüşürken heyeti murahhasamıza verilen talimat hakkındaki telgrafları muhteviyatı dâhilinde izahat vermek fırsatını buldum.

Arap hükümetleri ile olan münasebetlerimize temas ederken İngiltere ile ittifakımızdan ve Amerika ile dostluğumuzdan bahisle, Mısır'da İngilizlere karşı olan husumet dolayısıyla fena tesir bıraktığından atideki şekilde idarei kelamı münasip buldum:

Heyetimiz Arap teklifleri lehinde rey verecektir. [*deşifre edilememiş*] vaziyetlerde tereddüt hasıl olursa derhâl talimat istenecektir. Bu talimat vaktinde yetişmezse reyden istinkâf edecektir.

Arzederim.

BELGE 144: *BM Türk Heyeti Başkanı, Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un, BM Genel Kurulu Birinci Komitesinde kabul edilen Filistin Komisyonunun üyelerinin kurayla belirlenmesine ilişkin olarak, Türkiye'nin komisyondan muaf tutulmasını teminen izlenebilecek yol hususunda talimat almak üzere Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 8 Mayıs 1947 tarih ve 1433 sayılı şifre telgraf.*

Assemblée'nin Birinci Komitesi Filistin Komisyonu meselesini müzakereye başlamıştır. Amerika Delegasyonu Kanada, Hollanda, İran, Peru, İsveç, Danimarka ve Uruguay'dan müteşekkil 7 kişilik bir komisyon teklif etmiştir. Büyük devletlerin komisyondan hariç tutulması fikrindedir. İngilizler de Amerikalılarla [*deşifre edilememiş*]dedir. Şu kadar ki bu iki delegasyona irat edilen muhtelif suallere cevaben ileri sürdükleri teklifte ısrar etmekle beraber şayet ekseriyet büyük devletlerin de girmesini isterse buna mutavaat edeceklerini beyan eylemişlerdir.

Madde 2- Arjantin delegasyonu şöyle bir teklifte bulunmuştur:

Komisyon 11 azadan mürekkep olmalıdır. 5 büyük devlet intihap edilmeksizin Komisyona aza olacak, Birleşik Devletler hariç olmak üzere Şimali ve Cenubi Amerika hükümetleri arasında intihap ile 3, Pasifik devletlerinden 1, Afrika devletlerinden 1, Asya devletlerinden de keza 1 aza intihap edilecektir. Türkiye Asya devletleri arasında zikredilmiştir.

Madde 3- İntihaplar kura ile yapılacaktır.

Madde 4- Müzakere sırasında vazifelerden itizar edilmesi aleyhinde beyanat vuku bulmuş ve Amerika ile İngiltere vazifeden kaçmayacaklarını, ekseriyet karar verirse komisyona gireceklerini söylemişlerdir.

Madde 5- Arjantin projesinde Asya devletleri Afganistan, Hindistan, İran, Siyam, Türkiye olmak üzere mezkûrdur.

Madde 6- Asya devletleri arasında çekilecek kurada Türkiye'nin azalığı çıkarsa itizar mı edelim yoksa kabul mü edelim?

Madde 7- Yukarıdaki projenin komitece kabulü halinde yalnız Türkiye'nin itizarda bulunması biraz müşkül olmakla beraber tabii imkânsız değildir. Kura çekilmeden evvel reise bizim ismimizin torbaya konulmamasını veya kura bize çıktığı takdirde bizi mazur görerek 4 devlet arasında bir daha kura çekilmesini söyleyebiliriz.

Madde 8- Araplar prensip itibarıyla Arjantin projesine yani 5 büyük devletin komisyona girmesine mütemayil görünüyor.

Madde 9- Mütalaanızın acele bildirilmesini rica ederim.

BELGE 145: Dışişleri Bakanlığında New York Başkonsolosluğuna [BM Türk Heyeti Başkanı, Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'a], Filistin komisyonu üyelerinin kurayla belirlenmesi kararına uyulması hususunda gönderilen 9 Mayıs 1947 tarih ve 785/3 sayılı şifre telgraf.

Büyükelçiye aittir.

8 Mayıs tarihli telgraf cevabıdır:

1- Arjantin teklifinin komitece kabulü halinde yalnız bizim itizarda bulunmamız filhakika güçtür. Binaenaleyh çekilecek kurada Türkiye'nin azalığı çıkarsa bunun kabulü muvafık görülmüştür.

2- Kura neticesinde komisyona aza olduğumuz takdirde vaziyetin icabatına göre hareket etmemiz, muhtemel müşkülata rağmen, daima mümkündür.

Arzederim.

BELGE 146: BM Türk Heyeti Başkanı, Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un, Türkiye'nin Filistin meselesine dair izlediği tutumun Arap heyetlerinin başkanları, Arap Birliği Genel Sekreteri, ABD Temsilciliği Başkanı ve Filistin Yahudi Ajansı Temsilcisi tarafından olumlu karşılandığı hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 12 Mayıs 1947 tarih ve 1464/4 sayılı şifre telgraf.

2 numaralı şifre telgrafa [bkz. Belge 142] zeyildir.

Madde 1. Büyük aza devletlerin temsil edildiği bir komitede her nasılsa herkes beyanatta bulunduğundan benim de bir şey söylemekliğim lazım geldi. Bu sebeple Anglosaksonlarla Arapların cuma ve cumartesi günü verdikleri tekliflerde mühim bir nokta üzerinde birbirlerine yaklaşmış olmalarını münasip zaman addederek komitenin bu sabahki içtimaında bazı beyanatta buldum. Bu beyanatın metni bugün açık telgrafla ayrıca takdim edilmiştir. 80 numaralı şifre telgraflarının [bkz. Belge 136] ikinci maddesinin son fıkrasına ve 82 numaralı şifre telgraflarının [bkz. Belge 138] 5. maddesine ve 83 numaralı şifre telgraflarının [bkz. Belge 139] 6. maddesine uygun olduğunu zannediyorum.

Madde 2. Yemek aralığında bütün Arap delegasyon şefleri ve Arap Birliği Kâtibi Umumisi ayrı ayrı gelip beyanattan dolayı teşekkür ettiler.

Madde 3. Yine yemek aralığında tesadüf ettiğim Amerika Delegasyon Şefi Austin de beyanat için en münasip vaziyeti bulmuş olduğumu söyleyerek dostane ifadatta bulundu.

Madde 4. San Francisco'da iken ziyaretime gelen, beyanatta zikrettiğim Filistin Yahudi Ajansı mümessili içtima salonunda bulunuyormuş. Austin yanımdan ayrıldıktan sonra bu zata yaklaşarak kendisine hatırlatmış ve İkinci Harp esnasında Hükümetimizin Yahudi mültecilere karşı yardım ve insani muamele gösterdiği hakkındaki ifadatımın hakikate tamamen uygun olduğunu ve bundan son derece müteşekkir bulduklarını ifade etti. Beyanatın diğer kısımlarına temas ederek Türkiye'nin vaziyetini müdrük olduklarını ilave eyledi.

Madde 5. Birleşmiş Milletler radyosunda Türkçe neşriyat yapan zatın beyanatı yanlış olarak hülasa ettiği anlaşıldığından açık telgrafla bildirilen metnin matbuata tevdiini tensiplerine arzederim.

BELGE 147: *BM Türk Heyeti Başkanı, Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un, BM Genel Kurulu Birinci Komitesinde Filistin sorunu konusunda yaptığı konuşmayı Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 12 Mayıs 1947 tarihli telgraf (İkinci maddedeki beşinci cümle 13 Mayıs 1947 tarihli telgrafla düzeltilmiş haliyle alınmıştır).*

Madde 1- Birinci Komitenin bu sabahki içtimasında yapılan beyanatın metni ikinci maddede arz olunmuştur.

Madde 2 - "Mister President. While we are discussing the draft resolution number 171 prepared by the subcommittee, I would like to say a few words as an explanation of the way I intend to vote. In the Middle Ages Jews who had been turned out of certain European countries sought refuge in Turkey. Since then a considerable Jewish colony has been living in Turkey prosperously and in full possession of civil liberties. At the time of the conference at San Francisco a representative of the Jewish agency came to see me. He expressed to me the appreciation of the Jewish agency for the humane help and treatment afforded by the Turkish Republic to the Jews who had been the victim of oppression in certain European countries, during the Second World War. These two instances, one remote and the other immediate, illustrate the attitude and the feeling of the Turks towards Jews. On the other hand the Turkish nation has a long common history with Arabs. As the representative of the Arab Higher Committee said in this room on Friday, we lived and worked together with the Arabs for centuries with mutual respect for each other's national feeling and social rights. As a result of historical evolution in the life of nations, they have now attained their independence. But although our frontiers are separate, our hearts are still united. The Turkish nation sincerely desires to see the new Arab States happy and prosperous. These words should indicate the tendencies of the Turkish delegation in the questions of the independence for Palestine. In article 4 of the Iraq proposal submitted on Saturday, it was envisaged that independence should be the primary purpose of any plan for the future of the government of Palestine. On the other hand in the working paper which we discussed on Thursday and which enjoys the support of the United Kingdom and United States delegation it is proposed that the independence of Palestine should be the ultimate purpose of any plan for the future of that country. It should be noted with satisfaction that after the discussions in the general committee and in the assembly, these two viewpoints have in this first committee greatly approached each other. As it appears the main difference now is as to the element of time when independence should be achieved. The Turkish delegation sincerely shares the natural sensitivity and desire of our Arab neighbours as to making that element of time as short as possible and to seeing Palestine independent in the nearest future."

BELGE 148: *Cidde Elçisi Rıfık Refik Pasin'in, Türkiye'nin Filistin meselesinde izleyeceği tutuma ilişkin olarak bilgi verdiği Dışişleri Bakan Vekilinin, konunun arz edildiği Kralın memnuniyet ve teşekkürlerinin iletilmesi isteğini ifade ettiği hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 19 Mayıs 1947 tarih ve 1537/14 sayılı şifre telgraf.*

60 numaralı tamime [bkz. Belge 141] cevaben arz olunur.

Filistin meselesinin hini müzakeresinde Hükûmetimizin takip edeceği hattıhareket Hariciye Vezir Vekiline izah eylemiş ve 11 numaralı şifre telgrafımın son fıkrasında arzettiğim Emir Faysal'ın temennilerinin bu suretle yerine getirilmiş olduğunu söylemiştim. Bugün kendisi ile görüştüğüm müşarünileyh vermiş olduğum izahatı Krala arzetmiş olduğunu ve bugün gelen cevabi telde Kralın memnuniyet ve teşekkürlerinin bana iblağı[nın] rica edilmekte olduğunu bildirdi.

Arzederim.

BELGE 149: *BM Türk Heyeti Başkanı, Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un Dışişleri Bakanlığına, BM'de devam eden görüşmelerde Hindistan, İran, Brezilya ve Afganistan'ın izledikleri tutuma ilişkin bilgi verdiği ve ABD ve SSCB arasında temasın azaldığına dair izlenimini ilettiği 19 Mayıs 1947 tarih ve 1519/8 sayılı şifre telgraf.*

İki numaralı şifre telgraf cevabıdır.

1- Müzakereler esnasında Hindistan Delegesi Araplara yardım etmiştir. İran Delegasyonu reylerinde kâh şöyle kâh böyle hareket etmiştir. Brezilya hiç yardım etmemiştir. Afganistan tamamen bizimle birlikte hareket etmiştir.

2- Ayrıca takdim edilen rapordan da anlaşılacağı üzere Ruslarla Amerikalılar arasında mühim bir temas müşahede edilmemiştir. İki taraf bu içtimadan birbirinden biraz daha uzaklaşmış olarak ayrılmışlardır.

Malumaten arzederim.

BELGE 150: *BM Türk Heyeti Başkanı, Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un, BM Genel Kurulu Birinci Komitesi kapsamında, Filistin Komisyonunun görev tanımı ve üyelerinin belirlenmesi konularında cereyan eden görüşmelere dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 19 Mayıs 1947 tarih ve 1524/6 sayılı şifre telgraf. Telgrafta, görüşmelerde Türkiye'nin verdiği destek dolayısıyla Arap heyetlerinin teşekkürlerini ifade ettikleri kaydedilmekte, ayrıca, ABD, İngiltere, SSCB, Fransa, Çin ve Güney Amerika ülkelerinin tutumları açıklanmaktadır.*

Assemblée içtimalarının müzakeresiyle bazı müşahedelerin hülasası aşağıda arz olunur:

Madde I- Birinci Komite Filistin Komisyonuna verdiği talimatta komisyon tahkikatının “esas gayesi istiklal olması”, “nihai gayenin istiklal olması” ve “derhâl istiklal” gibi formüller arasında uzun münakaşalara sahne olduktan sonra Fransız Murahhasının bunları komisyonun takdirine bırakmanın daha muvafık olacağını ileri sürmesi ve İngiltere ile Amerika’nın da buna iltihak etmesi üzerine mesele bu şekilde takarrür etti.

Madde II- Komisyonun teşekkül tarzına müteallik Arjantin teklifini evvelce arzetmiştim. Bu teklife Rus bloğu ve birçok Cenubi Amerika delegasyonları ve Araplar müzahir idiler. Teklifin kazanması ihtimal dışında değildi. Fakat komitenin son celsesinde Amerika delegasyonu buna karşı mukavemetini şiddetlendirdi. Başmuraahas Austin “Büyük devletleri komisyona koyarsanız bu işe başka menfaatler de karışır” diye ortalığı ikaz etti ve galiba Arjantin delegasyonuna da Hükûmetinden bir ricat emri geldi, teklifi geri aldılar. Bunun üzerine meseleyi derhâl Rusya benimsedi. Fakat kabul ettiremedi. Bir taraftan Amerika’nın itirazına şiddet vermesi, diğer taraftan Rusya ısrarının manidar olmaya başlaması, buna ilaveten Arap delegasyonlarının rezerv vaziyetine geçmeleri ve Avustralya delegesinin Rusya’yı ima ederek büyük devletlerin sulh muahedelerinde ve askerî komitede asla ahenk ve mutabakat gösteremediklerini ve gösterdikleri zaman da bunun küçük devletler aleyhinde tecelli ettiğini söylemesi ve Tahkik Komisyonuna girdikleri takdirde onun da işini karıştıracaklarını ileri sürerek Anglosakson teklifine mahirane bir surette müzaheretle bulunması komisyon ekseriyetini tereddüde ve binaenaleyh istinkâfa sevk etti. Amerika teklifinde komisyon için derpiş edilen 7 azanın 11’e çıkarılması hakkında Avustralya delegesinin yaptığı teklif böylece 29 müstenkif ve 2 namevcut ile 11’e karşı 15 reyyle kabul edildi. Bu kadar istinkâf Assemblée hayatında ilk defa görülmekteydi. İstinkâfın sebepleri herkes için ayrı ayrı idi. Amerika aza miktarının 11’e çıkarılmasına taraftar oldu. İngiltere galiba 7’den fazlasına razı olmadığı için olacak ki aleyhte rey verdi. Cenubi Amerikalıların mühim bir kısmı ile İskandinavya memleketleri Amerikan ve Rus tekliflerinden birini tercih edemedikleri ve mevzu hakkında esaslı bir malumat ve kanaate sahip olmadıkları için müstenkif kaldılar. Araplar serbestilerini muhafaza için müstenkif kaldılar. Biz de sadece Araplara müzaheret için istinkâf reyini verdik.

Böylece komite 11 kişilik komisyonun vasi bir salahiyetle meseleyi kayıtsız olarak tetkik etmesi ve gelecek eylülde yine Assemblée’ye rapor vermesi şeklinde karar kılmış oldu. Assemblée de bu kararı tasvip etti.

Madde III- Amerikan delegasyonu hususi temaslarında Arapları teskine çalıştı ve eylül içtimai için onlara ümit verdi. Fakat Filistin meselesinin sureti halli hakkındaki noktai nazarını açıklamayı istikbale bıraktı. Hatta Truman’ın geçen sonbahardaki teşebbüsüne rağmen Filistin’e 100.000 muhacir izamı meselesine bile hiç temas etmedi.

Madde IV- Filistin hakkında gelecek Assemblée kararını kabule mütemayil gibi duran İngiltere delegasyonu, daha ziyade, bu işin İngiltere’ye yeni gaileler çıkaracak bir tarzda karışmaması endişesiyle müteharrik göründü. Ve acele kararlar alınmasını önlemeye çalıştı.

Madde V- Araplar istiklal mevzuunu komisyon talimatına koyduramayınca ve büyük devletler komisyona girmeyince tamamen rezerve çekildiler.

Madde VI- Rusya bile vaziyeti değiştirdi. Evvela Filistin istiklalini müdafaa etti. Fakat bundan gaye[nin] İngiliz mandasına bir an evvel nihayet vermektan ibaret olduğu çok geçmeden anlaşıldı. Çünkü Filistin’de Arap ve Yahudilerden müteşekkil ikili bir devlet kurulmasını ve bu mümkün olmadığı takdirde memleketin iki müstakil parçaya taksim olunmasını istedi. Bu suretle meselenin esası hakkındaki noktai nazarını açığa vuran yegâne devlet Rusya olmuştur.

Madde VII- Fransa ve Çin delegasyonları fikirlerinin izharını eylül içtimaina bıraktılar. Yalnız Fransız delegasyonunun Filistin’de Belçika’ya benzer bir idare tesisini düşündüğünü hususi görüşmelerden anladım.

Madde VIII- Rusya’nın Araplardan uzaklaşmasına mukabil biz tamamen Arapları tuttuk. Bu hareketimizin Araplar üzerindeki müspet tesiri tahminimden daha fazla oldu. Komitede ve Assemblée’de hazır bulunan mühim miktardaki erkek ve kadın bütün Araplar günlerce mütemadiyen teşekkür ve minnet beyan ettiler. Irak Hariciye Nazırı “Hükûmetinizin bu lütfunu hiçbir zaman unutmayaacağız” dedi. Mısır ve sair bazı Arap memleketlerinin, geçen aylarda Türkiye dostluğu hakkında gösterdikleri şüphe ve tereddütler böylece bertaraf edilmiş oldu. Bu vaziyetin Arap memleketleriyle münasebatımızda daha ziyade bir salaha doğru mühim dönüm noktası olması muhtemeldir.

Madde IX- Hattühareketimiz hakkında içtimain başında Amerikalılarla İngilizlere malumat verdiğimi ve kendileriyle mutabık kaldığımı evvelce bildirmiştim. Bu mutabakat içtimain sonuna kadar böylece devam etti. Hatta Amerika delegasyon azası büyük bir nezaket ve anlayışla mutabakatlarını ara sıra kendiliklerinden teyit ve tecdit ettiler.

Madde X- Yarın Vaşington’a dönüyorum.

BELGE 151: Dışışleri Bakanlığundan Vaşington Büyükelçiliğine, BM Türk Heyeti Başkanı ve Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur’un BM görüşmelerindeki başarısından dolayı 21 Mayıs 1947 tarih ve 820/85 sayıyla gönderilen tebrik ve teşekkür şifre telgrafi.

6 numaralı şifre telgraf cevabıdır:

Bizim için birçok nazik ve müşkül safhaları ihtiva eden Filistin meselesinin müzakeratında gösterdiğiniz muvaffakiyetten dolayı tebrik ve teşekkürlerimizi arzederiz.

BELGE 152: Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel’in, BM’deki görüşmelerde Türkiye’nin Filistin’in taksimi aleyhinde kullandığı oy nedeniyle Filistin Araplarının teşekkürlerini bildirdikleri çok sayıda telgrafın alındığını Dışışleri Bakanlığuna bildirdiği 5 Haziran 1947 tarih ve 3559/30 sayılı şifre telgraf.

Filistin'in muhtelif mahallinden Araplar tarafından yapılan toplantılarda alınan kararlara istinaden Türkiye Hükûmetinin taksim aleyhinde verdiği reyden dolayı teşekkürlerini ve taksimi katıyen kabul etmeyeceklerinin Hükûmetimize iblağını rica eden birçok imzalı telgrafların alındığını berayı malumat arz ederim.

BELGE 153: Dışişleri Bakanlığından Başbakanlığa gönderilen, BM Filistin Özel Tahkikat Komisyonu raporuna ilişkin karar alınuncaya kadar, Filistin meselesinde kuvvet ve tehdide başvurmaktan ya da meselenin çözümüne engel olacak mahiyette hareketlerden kaçınılması hususundaki BM Genel Kurulunun 15 Mayıs 1947 tarihli kararının ileildiği 6 Haziran 1947 tarih ve 86719/231 sayılı yazı.

Birleşmiş Milletler Umumi Kâtipliğinden bu kerre alınan örneği ilişik bir yazıda [*buraya alınmamıştır*], Genel Kurulca, yetmiş dokuzuncu oturumunda, 15 Mayıs 1947 tarihinde, aşağıdaki kararın kabul edildiği bildirilmektedir:

“Genel Kurul Filistin Özel Tahkikat Komisyonu raporu hakkında karar ittihaz olununcaya kadar, bütün hükûmet ve milletleri, kuvvet ve tehdide başvurmaktan ve Filistin meselesinin acilen halline engel bir hava yaratacak mahiyette herhangi bir hareket tarzından kaçınmaya davet etmektedir.”

Keyfiyeti yüksek bilgileri için derin saygılarımla arz ederim.

BELGE 154: Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıkalın'ın, BM nezdindeki İngiltere Delegasyonu tarafından BM Genel Sekreteri T. Lie'ye, Filistin'e yasadışı göçün önlenmesi hususunda üye ülkeleri sıkı önlemler almaya davet etmesi talebinin ileildiği mektubun örneğini Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 14 Haziran 1947 tarih ve 1075/319/1212 sayılı yazı.

Filistin meselesi hakkında Birleşmiş Milletler nezdindeki İngiliz Heyeti murahhasası tarafından Birleşmiş Milletler Kâtibi Umumisi Mr. Trygve Lie'ye gönderilen mektubun metni bugün İngiltere Hariciye Nezareti tarafından yayımlanmıştır. 23 Mayıs tarihli olan ve Emniyet Konseyindeki İngiliz Daimî Murahhası Sir Alexander Cadogan'ın muavini Mr. V. G. Lawford imzasını taşıyan mektubun metni aşağıda arz olunmuştur:

“Hariciye Nazırından aldığım talimat üzerine, Umumi Asamblenin 15 Mayıs tarihli içtimasında ittihaz olunan, metni aşağıda maruz karar hakkında nazarı dikkatinizi celbetmek isterim:

‘Umumi Asamble, Filistin Komitesi raporu üzerine Umumi Asamble tarafından herhangi bir hattıhareket ittihaz edilinceye kadar, kuvvet tehdidinden veya istimalinden veya Filistin meselesinin halline elverişsiz bir hava yaratacak herhangi bir harekete geçilmesinden içtinap eylemeye bütün hükûmet ve milletleri ve bilhassa Filistin sakinlerini davet eder.’

İngiliz Hükûmetinin fikrine göre, Filistin meselesinin sulhan halli için, Birleşmiş Milletler azasının yapabilecekleri en büyük yardım, mesele karara

bağlanmadığı müddetçe, gayrimeşru muhacereti önlemek için ellerinden geleni yapmaktır. Teşrinievvel ortalarından itibaren altı ay içinde, muhtelif Avrupa limanlarından hareket eden takriben 15 bin gayrimeşru Yahudi muhacirin Filistin sularında durdurulmuş ve Kıbrıs'taki kamplara gönderilmiş olması meselenin ciddiyetini göstermeğe kâfidir.

Bu rakam 18 binden ibaret olan senelik nizami muhaceret rayiciyle ve Mr. Bevin'in 25 Şubat tarihinde Avam Kamarasında vaki beyanatında belirtmiş olduğu üzere, Mayıs 1939'dan beri 96 bin Yahudi muhacirin Filistin'e girmesine müsaade edilmiş olması keyfiyetiyle karşılaştırılabilir.

Bu vaziyet muvacehesinde, geçenlerde İngiltere Hükûmeti, gayrimeşru muhacir vapurlarının hareketine mâni olmak için, alakalı bütün Avrupa Hükûmetleri nezdinde yeniden teşebbüste bulunmuştu. Şimdi ise, Filistin meselesi Asambleye tevdi edilmiş bulunduğu cihetle ve yukarıda zikredilen karar muvacehesinde, İngiltere Hükûmeti, Filistin meselesinin hallini güçleştirecek gayrimeşru herhangi bir faaliyete mâni olmanın Birleşmiş Milletlere mensup bilumum hükûmetlere terettüp ettiği mütalaasındadır.

Bu itibarla, gayrimeşru bir suretle Filistin'e girmeye teşebbüs edecek Yahudilerin, memleketlerinden geçmelerine ve limanlarında hareket etmelerine mâni olmak için, kendilerine taalluk ettiği nispette, en sıkı tedbirleri almaya bütün aza devletleri davet etmenizi, aldığım talimata binaen, rica ederim.

Müracaatımızın mevkii fiile vazı hususunda ittihazını tensip buyuracağınız tedbirler ve aza devletler tarafından vaki olacak cevaplar hakkında bizi tenvir ederseniz müteşekkîr olacağım.”

Saygılarımla arz ederim.

BELGE 155: Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, BM Filistin Özel Tahkikat Komisyonunun incelemelerine başladığı, Filistin Arap Yüksek Komitesinin komisyonu boykot etmeye karar verdiği, Araplar arasında bugüne kadar toplanmış komisyonlar arasında en önemlisi olan son komisyonun boykot edilmesi kararını yanlış bulanlar olduğu, Yahudilerin çözüm aradıkları, komisyonu etkilemek için çaba gösterdikleri hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 13 Haziran 1947 tarih ve 363/290 sayılı yazı.

Birleşmiş Milletler Cemiyetinin Filistin'e tahkikat için gönderdiği hususi komisyon burada bir iki güne kadar işe başlaması münasebetiyle Yahudi Ajanlığının, evvelce Filistin'e gelen İngiliz-Amerikan tahkikat komisyonu huzurunda yaptığı beyanatı toplu bir şekilde bu kere yayımladığı “Yahudi Davası” ismindeki kitabı posta ile ayrı bir paket halinde yüksek katlarına sunuyorum.

Dünya siyasetinin belli başlı satranç tahtalarından biri hâline gelen Filistin'de işe başlayacak olan bu komisyon hakkında da büyük bir ümit beslenmemektedir.

Filistin Arap Yüksek Komitesi komisyonu boykot etmeye karar vermiş ve hatta açılış günü olan 16 Haziran'da umumi grev yapacağını ilan etmiştir.

Vakıa zahiren komisyona iştirak edilmeyecek ve umumi grev de yapılacaksa da hakikatte Arapların arasında bir fikir birliği mevcut değildir. Hatta bazı Arap devletleriyle Yüksek Komiteyi idare eden Hüseyini familyası arasındaki münaferet de malumdur. Yahudilerin gerek teşkilat, propaganda ve bilhassa para hususundaki son derece büyük tefevvuklarına karşı, maalesef, Araplarda ne fikir birliği ve ne de yapılabilmesi kabil şeyleri icra mevkiine koyacak kabiliyette yüksek şahsiyetlere tesadüf edilmemektedir. Bilhassa komisyonu boykot edip etmemek hususunda Arapların düşüncelerinde bir vahdet de yoktur.

Gromiko'nun mahut nutkundan sonra Mr. Bevin'in Margate'teki beyanatından ümide kapılan bazıları: "Eğer bu komisyonun raporu Araplar aleyhinde olursa Milletler Cemiyetine iştirak eden Arap hükûmetleri hiç şüphesiz bunları reddedecekler ve İngiltere de kararın ittifakla verilmediğini ileri sürebilecektir. Bu suretle İngiltere, Mr. Bevin'in beyanatına muvafık olarak, Arapların aleyhinde verilecek kararı reddedecektir. Her hâlde komisyonun kararı, bütün hükûmetlerin kabule mecbur olacakları bir 'Allah Sözü' değildir." diyorlar.

Diğer bazı Araplar da: "Komisyonu boykot taraftarları heyet azasının bazılarının bitarafılığından şüpheli olduklarını söylemektedirler. Bu, doğru bir tarzı hareket olmasa gerektir. Zira komisyonda her hâlde bitarafıkları malum olması icap eden üç hâkim vardır. Bu gibi lüzumsuz hücumlarda bulunmak Araplara taraftar olan mahafilde bile Araplar aleyhinde neticeler verebilir. Komisyona iştirak etmemek için ileri sürülen iddialardan biri de, Filistin meselesi hakkında, bundan evvel müteaddit defalar tetkikat icra edilmiş olmasıdır. Bu düşünce de, böyle bir komisyonun karşısına çıkmamak için pek makul bir sebep değildir. Çünkü bu, milletlerarası bir komisyondur. Şimdiye kadar Filistin meselesini tetkik eden 18 komisyon huzurunda beyanatta bulunan Arapların şimdi hepsinden muazzam ve ehemmiyetli olan bu 19 uncusunu boykot etmelerindeki manasızlık açık gibi görünmektedir." fikrinde bulunuyorlar.

Yahudilerin ellerinde mevcut bütün vesaitte başvurarak komisyon azası üzerinde, bilinmeden ve hissedilmeden, yapacakları tesire mukabil Arapların tamamıyla müstenkif kalmaları haklarında pek iyi bir şey olmayacağı fikri müteaddit zevat tarafından ileri sürülmekte ise de Arap Yüksek Komitesinin icraatına karşı koyarak Araplar arasında fiilen mevcut fikir ayrılıklarını alenen göstermemek endişesiyle seslerini çıkaramamakta ve mamafih endişelerini de gizlememektedirler.

Cihan siyasetinin şimdi gözüken yürüyüşüne nazaran bu komisyondan da hiçbir fayda hasıl olmayacağına ve Araplarla Yahudiler aralarında doğrudan doğruya anlaşarak herhangi bir şekilde müstakil bir Arap-Yahudi hükûmeti tesis suretiyle bu işe bir hal çaresi bulmadıkları takdirde, bu çok pürüzlü meselenin de sürünüp gideceğine ve belki binnetice kan da döküleceğine dair hasıl olan kanaatim gün geçtikçe bir kat daha kuvvet bulmaktadır.

Yahudiler vaziyetin nasıl bir çıkmaza girdiğini pek iyi anladıkları için Araplarla bir uzlaşma yolu bulmak üzere müteaddit müracaatlarda buldukları hâlde, Araplar, kendilerini hâkim bir mevkiye çıkaracak bir idareden başka hiçbir şey kabul etmemekte ve Yahudilerin bu husustaki bütün tekliflerini reddetmekte

olduklarından bu vaziyetin düzelmesine imkân gösterecek bir çarenin bulunabileceğini zannetmediğimi derin saygılarımla arzeylerim.

BELGE 156: Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın, BM'deki görüşmelerde izlediği tutum dolayısıyla Kudüs Başmüftüsü Emin el Hüseyini'nin de dâhil olduğu bazı Arap ileri gelenlerinin Türkiye'ye teşekkürlerini bildirdiğine dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 28 Haziran 1947 tarih ve 388/143 sayılı yazı.

Geçenlerde vuku bulan bir resmî kabulde Kudüs Müftüsü Hacı Emin el Hüseyini ile görüşürken, mumaileyh Birleşmiş Milletler Kurulunda Filistin meselesinin müzakeresi esnasında Türk Delegasyonununun Arap tezini müdafaa etmiş olmasından dolayı pek hararetli bir lisanla teşekkür etti ve minnettarlığının Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine bildirilmesini benden rica etti.

Dün Filistin Arap Komitesinin nafız azalarından Muin Bey el Madi ziyaretime gelerek bu teşekküratı komite namına tekrar etti ve zatı devletlerine hitaben yazılmış bir mektubu da tevdi eyledi.

İşbu mektup ile elçilikte yapılan tercümesinin ilişik olarak sunulduğunu saygılarımla arzederim [*buraya alınmamıştır*].

* * *

Tercüme

Filistin Yüksek Arap Komitesi
D/Y/S 3

29 Recep 1366 (18.6.1947)

Türkiye Cumhuriyeti Muhterem Dışişleri Bakanı Hazretlerine

Filistin Araplarını temsil eden ve Britanya Hükûmeti ile Birleşmiş Milletler Kurulu tarafından bu sıfatı tanınmış olan Yüksek Arap Komitesi, Birleşmiş Milletler Heyetinin eylül 1947'de vaki olacak toplantısında müzakere edilecek olan Filistin meselesi hakkında tahkikat yapacak bir komitenin intihabı için fevkalade olarak toplanan Birleşmiş Milletler içtimasında Türk Murahhas Heyetinin aldığı duruma muttali olmuştur.

Türk Murahhas Heyetinin aldığı bu şerefli durum, Yüksek Türkiye Hükûmetininin Filistin meselesini tamamıyla müdrük olduğuna ve memleketlerimizi bağlayan kardeşlik ve tarihi münasebatın sağlamlığına açık bir delil olarak ortaya çıkmıştır.

İngiliz sömürgeciliği tarafından desteklenen siyonist planlar, Filistin Araplarını tabii istiklal haklarına kavuşmaktan mahrum etmek, Filistin Araplarını mahveylemek ve mukaddes yurdumuzda Yahudi bir devlet teşkil etmek gayelerine matufdur.

Allah esirgesin, siyonistler bu gayelerine ulaşırlarsa, bundan doğacak siyasi, içtimai ve iktisadi zararlar Akdeniz doğusu sahilindeki bütün ülkeleri ve Yakın ve Orta Doğuları kaplayacaktır.

30 seneden beri siyonistliğin bu hareketleri ile mücadele edip bu yolda can ve mallarını feda eyleyen Filistin Arapları hakikatte Yakın Şark'ın ilk hattını teşkil etmektedirler. Binaenaleyh bu müşterek tehlikeyi defetmek için ilgili milletlerden fiilî yardım beklemekte haklıdırlar.

Filistin Arap hareketi zimamdarları, vaziyetin hakikatinden Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini haberdar etmek üzere Hükûmetinizle temasta devam etmiş ve üyelerinden Muin Bey el Madi'yi 1939'da ve son murahhası Satı Bey el Husri'yi da 1947'de Ankara'ya göndermiştir. Murahhaslarımızın Hükûmetinizden gördükleri hüsnükabul ve samimiyet ve hele Türk Murahhas Heyetinin Birleşmiş Milletler Heyetinin fevkalade toplantısında aldığı şerefli durum ve başka münasebetlerle de Hükûmetinizden gördüğümüz dostane ve samimane duygular, Yüksek Hükûmetinize arzı şükran etmemizi ve devamızın son merhalesinde de yüksek atıfet ve yardımınıza nail olmamızı rica eylemeyi gerektirmiştir.

Faik ihtiramatımın kabulünü rica ederim.

Yüksek Arap Heyeti Başkanı
Mehmet Emin el Hüseyini

BELGE 157: Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, Dünya Siyonist Örgütü Başkanı Dr. H. Weizmann'ın BM Filistin Komisyonu toplantısında yapmış olduğu konuşmaya dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 11 Temmuz 1947 tarih ve 447/365 sayılı yazı.

Yalnız Balfour Deklarasyonu ile Filistin'deki Yahudi teşekkülünün meydana gelmesine en büyük amillerden olan bir zat değil dünyaca şöhreti malum ve İngiltere Hükûmeti nezdinde sözü dikkatle dinlenen bir kimse olması itibarıyla nutkuna ehemmiyet atfedilen ve 25 sene mütemadiyen siyonist organizasyonun reisliğini yapmış olan Doktor Haim Weizmann'ın Milletler Cemiyetinin Filistin'e gönderdiği komite huzuruna çıktığı celsede ben de bizzat hazır bulundum. Bu celsede, tabiatıyla, Arap konsoloslarından hiçbiri yoktu.

Dr. Weizmann, Balfour Deklarasyonu'nu neşredenlerden biri olması sıfatıyla bu hususta lakırdı söylemeye kendini salahiyettar gördüğünü beyanla söze başlamıştır. Bundan sonra İngiltere'nin Yahudi davasına ettiği hizmeti şükranla anmış ve tarihin arzettiği manzara karşısında şimdiki hâlin "tatsız bir intermezzo" olması lazım geleceğini söylemiştir.

Dr. Weizmann, Balfour Deklarasyonu hakkında şimdiye kadar yalan yanlış birçok şeyler söylendiğini ve bunların artık tashih edilmesi sırası geldiğini ilave ederek Balfour Deklarasyonu'nun iki başlıca sebebi bulunduğunu, birincisinin idealistik yani Yahudi milletinin binlerce seneden beri medeniyete gösterdiği hizmetlere bir mükâfat, ikinci sebebin de o zaman Almanlara karşı harp eden Amerika Yahudilerini memnun etmek olduğunu beyan eylemiştir.

Weizmann, Yahudi milletinin binlerce seneden beri yurtsuz kaldığını ve bir Yahudi nedir diye sorulduğu takdirde alınacak cevabın "kendisini anlatmak için

birçok izahat vermek mecburiyetinde kalan ve binaenaleyh daima şüphe altında bulunan bir adam” tarifinden ibaret bulunacağını ve şüpheden nefrete giden yolun da bir adımdan ibaret olacağını söyledikten sonra Yahudilerin Arjantin’de iskânı teşebbüsün[ün] muvaffakiyetle netice vermediğini hatırlatarak 1918’de “General Allenby” ile Tel Aviv’den Kudüs’e giderken Generalin “Ben seni makul bir adam sanıyordum. Bu yerlere herhangi bir adamın gelip iskân edebileceğini zannedebiliyor musun” sorusuna “Görürüz General, yirmi sene beklemek lütfunda bulunun. Belki o zaman yine buluşur ve bu meseleyi münakaşa ederiz” cevabını verdiğini ve filhakika tekrar buluştukları zaman kayaların, bataklıkların Yahudi kanı ile ve sayı ve zekâsı ile bir mamureye döndüğünü gören Allenby’nin fikrini değiştirmiş ve bunu da alenen beyan etmiş olduğunu söylemiştir.

Weizmann, Yahudilerin Filistin’e geldiklerinden beri yaptıkları, bataklıkları kurutmak, inşaat yapmak gibi şeyleri birer birer saydıktan sonra bütün Filistin ahalisinin bunlardan istifade eylediğini, Yahudi Ajanlığın vazifesini ifada çekiç ile örs arasında kaldığını çünkü mandater hükûmetin ajanlığın çok ileri gittiğini söylemesine mukabil Yahudi milletinin çok yavaş yürüdüğünden şikâyet ettiğini, mandayı hiçe indiren 1939 Beyaz Kitabının, Arapları biraz şiddet göstermekle istediklerini ve hatta ziyadesini elde edebileceklerine ikna ettiğini ve bu suretle Arap-Yahudi münasebetlerini kökünden yıktığını ve bu kitabın Yahudilere Yahudilikle alakası olmayan birçok şeyler yaptırdığını ve tedhişçileri kast ile “bunlardan bahis ederken büyük hicap duyuyor ve başımı önüme eğiyorum.” diyerek mandanın bir ümit, Beyaz Kitabın ise bir korku mahsulü olduğunu ilave eylemiştir.

Weizmann, Balfour Deklarasyonu’nun Arapların haberi olmadan yapıldığı fikrini de cerh etmiştir. 1918’de Kral Hüseyin’in “Sykes” vasıtasıyla cereyan eden bütün görüşmelerden haberdar edildiğini, Filistin’e Mısır yolu ile gelirken birçok Arap liderleri ile ve bu meyanda Kral Faysal ile tanıştığını ve Fransa ile müzakere eyleyebilmesi için Léon Blum nezdinde teşebbüsatta bulunduğunu, Cemil Mardam Bey’in de bu meyanda olduğunu söyledikten sonra: “Araplar ile bir anlaşmaya varmak için teşebbüse girişilmeden geçen bir sene bile yoktu. Müftü bu münasebetlerin bir neticeye varması için hiçbir zaman müsaade göstermeyen adamlardan birisi olmak itibarıyla ağır bir mesuliyet taşımaktadır. Araplarla Yahudiler bazı amillerin araya girerek işi bozduğu zamana kadar büyük bir ahenk içinde yaşıyorlardı, şeytanın bazen büyük faaliyetler gösterdiği yerlerden biri de Filistin’dir. Bu teşebbüslerimiz birbirimizi anlayıncaya kadar da devam edecektir, bunun için de en mühim şart Araplarla Yahudilerin vaziyetlerinin gayet açık ve berrak bir surette taayyün etmesidir” dedi.

Faysal-Weizmann arasında akdedilen anlaşmada bir haşiye bulunduğu[nu] ve bunda Faysal[’ın], taleplerinin isaf edildiği yani Arap memleketleri istiklallerini kazandıkları zaman kendisinin de bu anlaşmanın hükmünü ifa edeceği[ni] tasrih ettiğini ve şimdi Kral Faysal’ın bütün arzularının birer hakikat ve Arap istiklalinin tam olduğunu, binaenaleyh bu vesikanın tatbik edilmesi icap eylediğini söyleyen Weizmann, bu muahedenin “Arapların şüphesiz en iyi dostlarından biri olduğu” suretinde tavsif ettiği mahut Lawrence’ın yardımı ile yapıldığını sözlerine ilave eylemiştir.

Weizmann, fikirlerine büyük bir hürmeti olduğu ve bugünkü Avrupa politikasında belli başlı roller oynayan bazı İngiliz devlet adamlarının, Yahudilerin biraz da Avrupa'yı imar etmek için uğraşmaları lazım geldiği tarzındaki fikirlerine tamamıyla muhalif olduğunu ve tekrar Yahudi milletini imha etmek için Almanya'yı ihya etmek rolünden bıkip usandıklarını ve yüzlerce sene süren bu tecrübelerden sonra artık bir daha bu yollarda hareket edemeyeceklerini söyledikten sonra manda idaresinin kabili tatbik olduğunu, fakat onu tatbik edenlerde buna ne iman ve ne de arzu bulunmadığı için yürütülemediğini beyan ettikten sonra “ne zaman Araplar biraz yüzlerini buruşturmuşlar ve küçük mikyasta bir pogrom yapmışlarsa mandater devlet derhâl ricat etmiş ve bu suretle Araplar zorbalığın geçer akçe olduğunu öğrenmişlerdir” dedi.

Bundan sonra Weizmann Filistin meselesinin nasıl halledilebileceği hakkında bir mütalaa dermeyan etmek istediğini ve kendi tecrübeleri ve Filistin davasına hizmetinin kendisine böyle bir hakkı vermiş olabileceğini söyledikten sonra “Biz Yahudiler bütün Filistin'e sahip olamayacağımızı anlıyoruz. Taksim şimdi modadır. Hindistan'da bu ameliye büyük bir bıçak ile yapılabilir. Burada ise mikroskopla tatbiki lazımdır, taksimin faydası nedir? Taksimin faydası şudur ki bu kati bir ameliyedir ve Arap dostlarımızın bazı korkularını dağıtmaya yardım edecektir. Ve biz bu korkunun dağıtılması için ileride de elimizden gelen bütün şeyleri yapacağız. Araplarla Yahudiler birbirlerinin haklarına tecavüz edemeyeceklerini pek iyi bilirler. Bu taksimin bizim için başka bir manası da vardır: aynı haklara sahip olmak” demiştir.

Yahudiler bu hakka sahip olmadıkça Arap memleketlerinin sulhu temin edemeyeceklerini söyleyen Weizmann “Muhterem komiteye bir şey arzetmek istiyorum. Muhterem komiteden bu surette bir karar vermesini ve bu kararın da tatbik edilmesine ve çabuk tatbik edilmesine nezaret etmesini diliyorum. Bir sureti hallin bulunabilmesi için lazım gelen havanın yaratılması için en birinci şart Beyaz Kitabı yırtıp atmak lazımdır. Ben bu Beyaz Kitap kadar fenalık veren ve fesat yaratan başka tek bir vesika bilmiyorum.” dedi.

Taksim edilecek arazinin arz ve tulu hakkında uzun tafsilata girişmek istemediğini söyleyen Weizmann “Bu arazi bir buçuk milyon Yahudiye istiaba kâfi bir yer olmalıdır. Şimdi ehemmiyetli olan bu toprakların genişliği meselesidir. Eğer Peel raporunda yazılı araziye “Negev”i de ilave edecek olursanız Filistin'in ileride Allah'ın inayetiyle, süt ve bal akan bir memleket hâline gelecek, birçok felakete maruz kalmış Yahudi milletine ümit ve kuvvet verecek ve benim fikrimce, bütün Filistin ahalisinin kalkınmasına yardım eylecektir.”

“Milletler Cemiyetinin vereceği ve fikrimce birçok iyi düşünen Arapların kabul edecekleri kararı, Müftü ihtimal ki kabul etmez. Belki bu kararı bizim taraftaki müfritlerden bazıları da beğenmezler. Fakat ben, bunların aşılmaz bir mânia olduklarına inanmıyorum. Binaenaleyh evvela Beyaz Kitabın yok edilmesini ve bize nispeten az zamanda getirebileceğimiz bir buçuk milyon kişiyi istiap edecek bir yer verilmesini teklif ediyorum. Ve şimdi çölden ibaret olan “Negev”i de imar etmek için bize fırsat vermenizi istiyorum. Ve bunu da çabuk yapmanızı temenni ediyorum. Bu işi enine boyuna sürüklemeyiniz. Bizim can

çekişmemizi bir kat daha uzatmayınız. Bu felaketler lüzumundan fazla devam etti ve birçok tarafların kâfi derecede can ve kanı pahasına mal oluyor” dedi.

Nutkunun sonunda Weizmann “İngiltere ile olan münasebatımızdan teessüfle bahis ettimse bunu şikâyet değil bir teessüf ve teessür manasına almanızı rica ederim. Daha siyonizm çıkmadan evvel, üç yüz seneden beri Yahudilerin daimî bir dostu olan İngiltere ile münasebatımızın eskisi gibi normal ve dostane bir şekil alması[nın] kabil olduğuna hâlâ kaniim” demiş ve heyete hitaben, Araplarla ve diğer milletlerle işbirliği yapabilmek için lazım gelen esbabı Yahudilere bahşetmelerini temenni ederek sözlerine nihayet vermiştir.

Derin saygılarımla arzederim.

BELGE 158: Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun, BM Filistin Komisyonunun Lübnan'a davet edilmesi konusunda Arap devletlerinin mutabık kaldığına, ancak buna itiraz eden Ürdün Kralı Abdullah'ın komisyona temsilci göndermeyi kabul etmediğine dair Dışişleri Bakanlığına ilettiği 15 Temmuz 1947 tarih ve 1997/27 sayılı şifre telgraf.

Filistin davası etrafında anket yapmak üzere Birleşmiş Milletlerden gönderilen heyetin Lübnan'da çalışmasını Lübnan Hükümeti teklif ve heyeti buraya davet ettiği, bu teklifin Arap devletlerince ve davet (iki grup açılmadı) heyetçe kabul edildiği, ancak Ürdün Kralı Abdullah'ın itiraz ettiği ve diğer Arap devletleri gibi tahkik heyetiyle çalışacak temsilci göndermeyi kabul etmediği haber alınmıştır.

Dün sabah Hariciye Veziri nezdinde Arap devletleri sefirlerinin iştiraki ile yapılan toplantıya davet edilen Ürdün Sefirinden Kral nezdinde tavassut ve teşebbüste bulunması rica edilmiştir.

Arzederim.

BELGE 159: Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun, BM Filistin Komisyonunun Lübnan'da yapacağı toplantıda, Arap tarafının manda yönetiminin kaldırılması, Filistin'in bağımsız olması ve Yahudi göçüne son verilmesi taleplerinde bulunacağı, Kral Abdullah'ın Komisyonun Ürdün'e gitmesinde ısrarcı olması nedeniyle Ürdün'ün toplantıya katılmayacağı hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 19 Temmuz 1947 tarih ve 2039/29 sayılı şifre telgraf.

27 numaralı şifre telgrafa zeyildir:

Kral Abdullah Filistin davası hakkında Arap devletlerinin dileklerini dinlemeye gelen Birleşmiş Milletler Tahkik heyetinin Amman'a giderek Şarki Ürdün'ü dinlemesinde ısrar etmiştir, Heyetin Arap devletleri mümessilleri ile Lübnan'da temasa geçmesini kabul etmemiştir. Bu itibarla yarından sonra açılacak müzakerelere Şarki Ürdün iştirak etmiyor.

Arap devletleri dilekleri şöyle formüle edilmiştir:

- 1- Mandanın ilgası.
  - 2- İstiklalin ilanı
  - 3- Yahudi muhaceretine son verilmesi.
- Arzederim.

BELGE 160: *Beyrut Elçisi Celal Abacioğlu'nun, BM Filistin Komisyonunun Lübnan'da çalışmalarına Lübnan Başbakanının açılış konuşmasıyla başladığı hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 22 Temmuz 1947 tarih ve 2074/32 sayılı şifre telgraf.*

29 numaralı şifre telgrafa zeyildir,

Madde 1- Bu sabah Hariciyede tali komisyon mesaisinin küşad merasimi yapıldı. Başvekil açılış nutkunu söyledi. Hariciye Nazırı uzun mucip sebepleri muhtevî beyanatında Filistin'in hiçbir vakit Yahudi ocağı olamayacağını tarihî ve ilmî vesikalarla iddia etti. Diğer Arap milletleri gibi Filistin Araplarının da Osmanlı İmparatorluğu'na karşı isyan etmiş, Müttefik Devletlerle Osmanlılar aleyhinde çalışmış olduğunu tekerrür eden cümlelerde belirtti. Yalnız bir yerde "Türlere karşı" cümlesini kullandı. Filistin'in istiklalini, mandanın kalkmasını, Yahudi muhaceretinin önlenmesini Arap devletleri namına istedi.

Madde 2- Merasimin bir kısmı aleni ve kordiplomatik dahi davetli idi. Sovyet Sefirinin gelmek istememiş olduğunu işittim. Arap devletleri temsilcileri arasında: Suriye Başvekilinin reisliğindeki heyet, Irak Hariciye Nazırının reisliğindeki heyet ile Yemen ve Suudi Arabistan'dan gelen heyetler vardı. Şarkül Ürdün iştirak etmedi. Ve bir haftadır Lübnan'da istirahatte bulunan Ürdün Başvekilî merasimden yarım saat evvel Lübnan'ı terk ile memleketine döndü.

BELGE 161: *Beyrut Elçisi Celal Abacioğlu'nun, BM Filistin Komisyonunun görüşmelerini gizli olarak sürdürdüğü, alınan duyumlara göre komisyonun Arap devletlerinin tutumlarını dinledikten sonra Arap temsilcilere Weizmann-Faysal Anlaşması ve Filistin'de bir merkezî hükûmet altında iki müstakil devletin oluşturulması konularında Arap tarafının ne düşündüğü ile bir siyonist idare kurulmasından neden endişe edildiği gibi sorular yönelttiğine dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 24 Temmuz 1947 tarih ve 362/253/248 sayılı yazı.*

32 numaralı telgrafa ektir.

Açılış merasimini hulasaten arzettiğim Birleşmiş Milletler Tahkik Komisyonu Temmuz'un 22 ve 23'üncü günleri Lübnan'ın sayfiye mahalli olan Sofar'da gizli olarak içtimalarına devam etti.

Açılış günü Arap devletleri kendi görüş ve isteyişlerini, buraya gönderdikleri delegeler huzuruyla ve hepsine izafeten Lübnan Hariciye Veziri Hamid Frangié

ağzından tahkik heyetine bildirmişti. Hamid Frangié'nin okuduğu bu uzun Arap dilekçesinin Fransızca metnini yüksek katlarına takdim etmişim.

İkinci ve üçüncü toplantılarda Tahkik Komisyonu erkânı Arap devletleri murahhaslarına Filistin meselesi hakkında muhtelif sorgular tevcih etmişlerdir. Her azanın başka başka mana ve mahiyette olan bu sorgularına müçtemian hazır bulunan Arap devletleri temsilcileri cevap vermişlerdir. Alınan malumata göre Tahkik Komisyonu azalarının Arap devletleri temsilcilerine tevcih ettikleri suallerden bazıları şunlardır:

- Weizmann-Faysal anlaşması hakkında ne düşünüyorsunuz?

Arap temsilcileri Arap devletlerinin bu anlaşmayı tanımadıklarını söylemişlerdir.

Tahkik Komisyonu bir de şunu sormuştur:

- Bir merkezî hükûmetin kontrolü altında olmak üzere taksim edilecek Filistin'de iki müstakil yahut federe idarenin kurulmasını Arap devletleri nasıl telakki ederler?

Arap devletleri temsilcileri bu soruların cevabını bir gün evvel verdikleri büyük dilekçede tasrih etmiş olduklarını söylemişlerdir.

Komisyon azasından diğer birisi de kurulacak bir siyonist idaresinden Arap devletlerinin niçin bu kadar tevahhuş ettiğini sormuştur. Arap temsilcileri Arap ve Filistinli olmayan ve hâlâ Filistin tabiiyetini taşımayan bu Yahudilerin Filistin'deki miktarının 700.000'i bulunduğunu ve geçeceğini ve bu adamların daha yarından itibaren espace vitale aramaya kalkışacaklarını, oranın yerlisi olan ve bütün vatandaşlık haklarını taşıyan insanların hukuku[nun] arada heder olacağını ileri sürmüşlerdir.

Yine komisyon delegelerinden birisi Filistin'deki Yahudi terörizmine karşı Arap devletlerinin ne gibi tedbir almayı düşündüklerini sormuştur. Arap temsilcileri terörizmi kökünden imha etmek için İngiliz Kıtaları Kumandanı Generalin sözünü tekrar etmişlerdir. Bu general, "Bana istediğim vesaitle ve istediğim şekilde hareket imkânı ve mezuniyeti verilmiş olsa Filistin terörizmini dört saatte kökünden hallederim" demişti. Biz de aynı fikir ve mütalaayı dermeyan edebiliriz. Zaten dikkat edilirse Filistin'deki terörizm Arapları değil işgal kuvvetlerini istihdaf ediyor. Filistin'de hâlen mevcut birkaç bin kişilik Şarki Ürdün kuvvetlerinden bir tek ere bile şimdiye kadar taarruz yapılmamıştır, çünkü derhâl ve aynen mukabele edilecektir.

Komisyonadaki Çekoslovak delegesi şöyle bir soru tevcih etmiştir:

- Filistin meselesinin hal şekli, şayet Arap devletlerinin dileklerine uygun düşmezse bu devletler vaziyeti nasıl mütalaa edeceklerdir?

Arap devletleri temsilcileri bu suale cevap olarak: Her birisi Birleşmiş Milletler azası bulunan Arap devletlerinin Birleşmiş Milletler Şartına aykırı düşecek böyle bir şeyi tanımayacaklarını söylemişlerdir. Nihayet Tahkik Komisyonundan Hollandalı murahhas İngiltere'nin Filistin'de "conquéran"

haklarını istimal ettiğini söyleyince Suudi Arabistan Murahhası Fuad Hamza Bey şu tarzda mukabele etmiştir: “Sayın murahhas unutmamalıdır ki Araplar, İngilizlerin müttefiki idiler ve Filistin’e beraberce girdikleri vakit fatih olarak değil, kurtarıcı olarak girmişlerdir.”

Malumu devletleri olduğu üzere Şarki Ürdün Hükûmeti Lübnan içtimaina temsilci göndermemiş ve kendisini dinlemek için Tahkik Komisyonunun Amman’a gelmesinde ısrar etmiş olduğundan dün sabah komisyondan yedi kişilik bir heyet uçakla Amman’a giderek Şarki Ürdün Hükûmetiyle temas etmiş ve akşam da Beyrut’a avdet etmiştir. Heyet bu sabah Lübnan’ı terk etmiştir.

Hariciyedeki intiba çok müsaittir. Filistin davasındaki noktai nazarlarının galebe edeceği hakkındaki ümitleri de kuvvetlidir.

Saygılarımla arzederim.

BELGE 162: Amman Elçisi Bedri Tahir Şaman’ın, BM Filistin Komisyonunun Amman’a geldiği, bu ziyaretin İngiltere’nin girişimiyle mümkün olabildiği, bu vesileyle Ürdün adına yapılan beyanatın daha önce diğer Arap ülkelerinde yapılan beyanatlardan daha yumuşak üslubu dışında fark arzetmediği, İngiltere’nin Filistin’in taksimiyle güvenlik bölgesi olarak gördüğü Ürdün’ün genişletilmesini amaçladığı ve Orta Doğu’daki genel varlığını güçlendirecek stratejik liman ve şehirlerin idaresini düzenlemeyi, Müslüman ve Hristiyan nüfus dengelerini yararlanabileceği duruma getirmeyi hedeflediği değerlendirmeleriyle Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 4 Ağustos 1947 tarih ve 43/24 sayılı yazı.

Birleşmiş Milletler Filistin Tahkik Komitesi (U.N.S.C.O.P. = United Nations Special Committee On Palestine) evvelce arzetmiş bulunduğum veçhile, nihayet Amman’a gelmiştir. 24.7.1947 tarihinde bir gün için vaki olan bu ziyaretle, Sofar (Beyrut)’daki içtimaa, Birleşmiş Milletler Teşkilatında aza bulunmadığı bahanesiyle, iştirak etmemiş fakat komiteyi Amman’da kabulden memnun olacağını bildiren Kral Abdullah için şahsi bir prestij kazancı da elde edilmiştir.

Bu ziyaret Ürdün Hariciye Nezaretince hazırlanan ve metni ile tercümesini ilişik olarak sunduğum program [*buraya alınmamıştır*] mucibince vaki olmuştur.

Bu programın Filadelfiya Otelinde memleketin ileri gelenleri ile muarefeyi istihdaf eden kabul resmî, gerçekte, ön sırada Ürdün’deki Hristiyan cemaat reislerine, Kudüs Anglikan Piskoposu tarafından Ürdün Hristiyanlarının durumu hakkında komiteye verilen beyanati tashih için fırsat verme uğrunda konulmuştur. Bu suretle, Hristiyan ve Müslüman Arapların bu günlerde boyuna ileri sürülen birlik ve beraberlik duygularının bir tezahürü yapılmış olmakla beraber, yine Kral Abdullah’ın Filistin Hristiyanlarınca mergup olabileceği hususu komiteye iştirtilmek istenilmiştir.

Ürdün’ün noktai nazarı, Başvekil ve Hariciye Nazırı Semir Paşa el Rûfain’in, İngilizce hazırlayarak okumuş olduğu beyanatında ifade edilmiştir.

Bu beyanatın resmî Arapça metni ancak bugün (4.8.1947) hazırlanarak kordiplomatiğe verilmiştir. Asli İngilizcesinden, Arapça metniyle muahharen karşılaştırmış olduğum, tercümesini de yaparak keza ilişik olarak sunuyorum [*ekler buraya alınmamıştır*].

Komitenin Amman'ı ziyaret etmesi, İngiliz Hariciyesinin arzusu dâhilinde mümkün olmuştur. Son dakikaya kadar bazı Arap ricali bu ziyareti önlemeye çalışmışlardır.

Görülebileceği üzere Ürdün Başvekilinin bu beyanattı, gerek Lübnan Hariciye Nazırı lisanıyla Arap devletleri namına Beyrut'ta söylenenlerden gerekse Irak Hariciye Nazırı ve Suudi Arabistan murahhasınca munzam olarak aynı vesile ile ifade edilenlerden, mahiyet ve şekil itibarıyla, büsbütün ayrı bir muhtevaya sahip değildir. Ancak, İngilizlerin önceden gördükleri bu beyanatta kullanılan lisan mutedil ve nazikânedir; bilhassa ötekilerin daha fazla hukukçu ve tehditkâr ifadeleriyle tezat teşkil etmektedir. Hülasa metin daha siyasi bir dille yazılmıştır.

Ürdün beyanatının hususiyeti, fikrimce, taksim şekline şiddetle itiraz etmemiş olmasındadır. İmkânsız bir hal şekli olarak taksim prensibine uzun boylu itiraz edilmemiş olması ve bu yolun ancak, Arap davası bakımından muhik görülmeyecek bir hal tarzı olarak tavsif edilmekle iktifa edilmiş bulunması beyanatın temerküz noktasını teşkil ediyor.

Yahudi mültecileri meselesi üzerinde uzun boylu tevakkuf da, esasen Arap devletleri dinlenildikten ve ziyaret edildikten sonra ifası nevama zaruri olan, Almanya ve Avusturya'daki kampların ziyaretini komisyona kolaylaştırmıştır.

Tahkik heyetini kabul eden Kral, Başvekilin beyanatını metin olarak değil, ancak hülasaten biliyordu. Bu yüzden Komite Reisi kendisine İngilizlerin hesabına, başlıca atideki üç suali sormuştur:

- a)- Kral Faysal ile Dr. Weizmann arasındaki mahut anlaşma,
- b)- Şarkül Ürdün'e Yahudi kabul edilmesi imkânı.
- c)- Filistin meselesi hakkında hal şekli

Kral bunlara, sırasıyla, biraderi Faysal'ın bu mesele hakkında aile meclisine bir şey söylemeye cesaret etmediği için keyfiyetin kendilerince malum olmadığı ve Ürdün'e Yahudi kabulünün imkânsız olduğu yolunda cevap vermiştir. Hatta elini boynuna götürerek bıçağı ima eden bir hareketle, bunun intihar demek olduğunu ifade etmiştir. Hal şekli hakkında da Kral kısaca Arap kaziyesini müdafaa ettikten sonra en adilane hal şeklinin komitece bulunacağı yolunda bir cevap vermiş ve her hâlde Yahudi menfaati lehine bir yeni Ehlisalip Seferini hatırlatan müdahalelere nihayet verilmesini istemiştir. Böylece İslami-cihani taassuba hitap edilmiştir.

Kordiplomatiğin ve gazetecilerin davetli oldukları umumi celseden sonra Başvekil Tahkik Heyetiyle gizli bir toplantı yapmıştır. Bu celsede Heyet Reisi, mandanın İngilterece kullanılmasının esaslarını müdafaa etmiş ve Filistin üzerindeki hükümler hakkında İngiltere'nin Lozan Muahdesi ile Türkiye'den

aldığını belirtmiştir. Başvekil, uzun boylu, Balfour Beyanatı'nın hukukiyetini bu bakımdan cerhe çalışmıştır. Hükümlerlik hakkının buradaki milletlere terkedilmiş olduğunu ve keyfiyet muahharen Akvam (Milletler) Meclisince teyit edilse dahi gayrimeşru olan bir hüküm ve esasa dayanan her hükmün batıl olduğunu ifade etmiştir. Esasen, Milletler Cemiyetinin mandalar hakkındaki salahiyetini tanınamak şeklindeki bu iddialar Suriyelilerce Hatay'a dair yapılan beyanatları hatırlatmaktadır.

Heyet Reisi Başvekilden, Beyrut'ta Arap devletlerinin kullandıkları tehditkâr lisana Ürdün'ün de iştirak edip etmediğini sormuştur. Ayrıca bu tehdidin ne dereceye kadar fiilî bir müdahaleyi temsil edebileceği hakkındaki mütalaasını istemiştir. Başvekil verdiği cevapta, kendilerinin bilhassa manevi bakımdan Arap devletlerinin bu infialine iştirak ettiklerini, fakat kendileri Birleşmiş Milletlerde aza bulunan Arap devletlerinin umumi heyetçe verilecek bir karar aleyhine müsellaah bir müdahaleden içtinap etmelerini mantıken teemmül etmek icap yolunda bir cevap vermiştir. Nihayet komisyon reisi, Yahudi ekalliyetine karşı ne gibi bir teminat gösterilebileceğini sormuştur. Başvekil bunun müstakbel Filistin devleti anayasasındaki kayıtlarla temin edilebileceğini ve sonra da, bizzat Birleşmiş Milletlerin bu bapta zamin olabileceklerini söylemiştir.

Hususi mahiyette Başvekil tarafından şereflerine verilen oteldeki öğle yemeğinde muhavere hemen hemen tamamen, Büyük Suriye mevzuu etrafında cereyan etmiştir. Başvekil bunun tabii-coğrafi, iktisadi-harsi bir zaruret olduğunu uzun uzadıya izaha çalışmıştır.

Birleşmiş Milletler Filistin Tahkik Komitesinin Amman'ı ziyareti sonunda edinilen umumi intiba, Filistin davası muvacehesinde İngiliz siyasetinin bir vasıta olarak kullandığı Ürdün üzerinden, Yakın Şark'ta şu ana hatları takip ettiği merkezindedir:

Umumi cihan siyasetinde az çok müstakar bir vaziyet husule gelmeden önce İngilizlerin Filistin'den çekilmeleri mümkün değildir. Bu itibarla Birleşmiş Milletlere verdirmeye çalışacakları kararların tatbiki safhasına geçilmesi zamanı ve şekli ayrı meseledir. Ancak, İngilizler şimdilik vasıtalı ve dolambaçlı yollarla, Filistin'in taksimine dair bir karar alınmasını iltizam etmektedirler. Zamirleri, bu vesile ile emniyet bölgeleri olan Ürdün'ü tevsi etmektedir.

Böyle bir taksim neticesinde, peyda olacak olan Yahudi devleti, Royal Commission'ın teklifinden ziyade Morrison teklifine yakın bulunacaktır. Hususi bir rejime tabi tutulacak mukaddes mahaller hariç ve Neced de istisna edilmek üzere, Yahudiler, Taberiye hudutlarını alacaklardır. Gazze Limanı da dâhil olmak üzere mütebaki Filistin belki Ürdün'e verilecektir. Akka'ya kadar olan sahil mıntıkası Lübnan'a verilecektir. Böylece Hristiyan ekalliyetleriyle bu daha fazla Müslüman Arap Filistin parçası Lübnan için bir taviz olacaktır. Bir yandan Lübnan'ın Müslüman nüfusu yükseltilirken Suriye ile Lübnan arasına rekabet sokulmuş olacaktır. Öte yandan, gizlice mevcut olan Lübnan'ın, etrafını çeviren Müslüman Araplara karşı endişesi giderilirken müstakbelde Yahudi Filistin'le siyasi kombinezonlara girmesine de imkân verilmiş olacaktır. Böylece, şimdiki Suriye zayıflatılmış olacaktır. Hatta bazı şayialara bakılırsa, Cebel Dürüz

mıntıkasının da, bir ayaklanma sonunda Ürdün'e iltihakını istemesi muhtemeldir. Araplarla yapılagelen mahrem görüşmelerin bu yolda karşı koşulan şartlara taalluk ettiği bile söylenmektedir. Nitekim, ülkelerine İngiliz askeri girmemesi, kendilerinin ancak kendi hudutları dâhilinde askerlik hizmeti görmeleri, umumi idarede Dürzülerin kullanılması vs. gibi bir takım şartlar altında Dürzülerin böyle bir ayaklanmaya hazır oldukları dahi iddia ediliyor. Her hâlde Cebel Dürüz'de geçen müzakerelerin münhasıran aileler arası husumetlerle izah edilemeyeceği söyleniyor. Nihayet, Irak'ı tatmin için dahi Suriye'nin doğu-şimal mıntukalarından istifade ettirilmesinin derpiş edildiği de ilave olunuyor.

Bütün bu şayialar ve rivayetler tahkik komitesinin ziyaretiyle tekrar alevlenmiştir. Her hâlde, Filistin'in taksimini değilse bile taksim kararını Birleşmiş Milletlerin lisanından elde etmeyi dâhilî ve haricî sebeplerle arzu eder görünen İngiltere, bittabi hiçbir Arap siyaset adamının açıkça taraftar olamayacağı bu taksim lehinde bir sedayı Ürdün'den dahi bekleyemezdi. Ancak, taksim keyfiyetinin sarahaten aleyhinde olmayan bir lisanı Ürdün'de elde edebilmiştir. Diğer yandan Filistin Manda Hükûmetince tahkik komitesine sunulan muhtıra, kemafissabık iki tarafı kollamaktadır. Şu var ki, idari hadisat ve vekayii bir hülâsası sıfatıyla şimdiki kadarki muhtıralara benzeyen bu sonuncusu, ekonomik bakımdan Yahudi faaliyet ve muvaffakiyetini tebarüz ettirmekte ve Yahudi-İngiliz münâferetinden ziyade davaya bir Arap-Yahudi muhasamesi rengini vermektedir.

Filistin ve Suriye içinde Suudi Arabistan'ın müessir bir rol oynaması şimdilik hesaba katılmıyor görünüyor. Zira umumiyetle Arap âleminde şahıslara dayanmayı tercih eden İngiliz siyaseti Kral Abdullah gibi Kral İbnissuud'u da, hayatları ve mematlarıyla, hesaba katmaktadır. Görünüşe nazaran daha ancak bir sene yaşayacağı zannedilen İbnissuud'un memleketinin Necid ve Hicaz olarak oğulları Suud ile Faysal arasında paylaşılmasının Filistin ve Büyük Suriye meseleleriyle aynı zamana rastlayacağı da söyleniyor.

Her hâlde, evvelce de arzettiğim gibi, İngilizlerin Büyük Suriye'yi ancak ona uzviyen merbut olan Filistin davasından sonra ele alacakları iddia edilebilir sanıyorum.

Bilvesile derin saygılarımı sunarım.

BELGE 163: III. Daire Umum Müdürlüğünden I. Daire Umum Müdürlüğüne gönderilen 7 Ağustos 1947 tarih ve 4/23 sayılı arz notu. Arz notunda, BM nezdindeki Deleğelikten alınan bir telgrafta, BM gündemine alınan Filistin meselesinde ilgili ülkelerin genel siyasetlerini koruduklarını belirten Deleğeliğin, Araplar lehine olan siyaset sürdürülürken daha serbest hareket etmeyi talep ettiği bildirilmekte, bu hususta BM nezdindeki Deleğeliğe talimat gönderilmesi onaya sunulmaktadır.

Birleşmiş Milletler nezdindeki Türkiye Deleğeliği Başkanlığından alınan 4 Ağustos 1947 tarihli ve 6 sayılı şifre telgrafın ikinci maddesinin c fıkrasında şöyle denilmektedir:

“Ruznamenin Filistin meselesine mütedair bulunan 21, 22, 23’üncü maddeleri birçok ihtilaflara müncer olmak istidadındadır. Salâhiyettar ve inanılır kaynaklardan haber aldığımıza göre Amerikalılar bu mesele hakkında henüz bir karar almamışlardır ve sıkıntı içindedirler. Zira bir taraftan Amerika’da çok nüfuzlu olan Yahudilerin, diğer taraftan da bütün Arap âleminin ve bu defa bunlara müzaheret eden Hindistan’ın tazyikleri artan fakat politikalarını muhafaza eden bir soğukkanlılıkla devam etmektedir. Biz geçen defa Araplar lehinde rey vermiştik. Fikrime göre Delegasyonumuz bu defa aynı surette hareket edebilmek için icap ederse müstenkif kalmaya da mezun olmalıdır. Bu noktayı tasviplerine arzederim.”

Gündemin 21, 22, 23’üncü maddelerini ihtiva eden kısmın bir örneği ilişiktir. Bu bapta gereken talimatın acilen Delegasyona verilmesi ve bunun bir örneğinin Dairemize tevdi için işbu müzekkerenin Birinci Daire Umum Müdürlüğüne havale buyurulmasına müsaadelerini derin saygılarımla rica ederim.

Article 21- Question Palestine: point proposé par Royaume Uni.

Article 22- Rapport commission enquête en Palestine.

Article 23- Cessation mandat sur Palestine et reconnaissance indépendance de ce pays en tant qu’Etat [iu]nique: point proposé par Arabie Saoudite et Irak.

BELGE 164: Dışişleri Bakanlığının BM nezdindeki Delegeliğe, Türkiye’nin, İngiltere ve ABD aksini açıkça istemedikçe Araplar lehinde oy verme, İngiltere ve ABD’nin Araplar aleyhinde oy kullanılmasını istemeleri halinde ise, çekimser kalma kararında olduğunu bildirdiği 12 Ağustos 1947 tarih ve 1266/9 sayılı şifre telgraf.

6 sayılı şifre telgraf [bkz. Belge 163] cevabıdır:

Arap memleketlerine karşı beslediğimiz dostluk hislerinin icaplarını İngiltere ile ittifakımızın ve Amerika ile sıkı dostluğumuzun tazammun eylediği vecibelerle telif etmek zaruretindeyiz. Gayemiz, İngiltere’ye ve Amerika’ya karşı muhalif bir vaziyet almamakla beraber Arap memleketlerini gücendirecek durumlardan da sakınabilmektir. Bu itibarla, kararımız: İngiltere ve Amerika bizden sarahaten aksini istemedikçe Araplar lehinde rey vermek, İngiltere veya Amerika Arap teklifleri aleyhinde rey vermemizi talep ettikleri takdirde müstenkif kalmak şeklindedir.

Arz olunur.

BELGE 165: Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel’in, BM Filistin Komisyonunun yayımladığı raporun Araplar arasında tepkiyle, Yahudiler tarafından ise memnuniyetle karşılandığına dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 3 Eylül 1947 tarih ve 638/541 sayılı yazı. Yazıda, bir Yahudi

hükûmetinin kurulmasını ve Filistin'e Yahudi göçünü gerekli addeden raporun ortaya koyduğu planın uygulanması halinde bunu çatışmaların izleyeceği kaydedilmektedir.

Birleşmiş Milletler Cemiyetinin Filistin'e gönderdiği heyetin[ın] neşrettiği rapor burada birbirine zıt iki tesir yaptı. Yahudiler sevindiler, Araplar ise son derece kızdılar. Şurasına şüphe yoktur ki ne Araplar raporun bu kadar aleyhlerinde olacağını ne de Yahudiler kendilerinin bu nispette kayrılacağını düşünmemişlerdi. Rapordan umumiyetle Yahudi ahali memnun olmuşlardır. Siyasi partiler tarafından idare edilen gazetelerin umumi vaziyeti, taksimin aleyhindedir. Zira lokmanın bütününe Yahudiler kendileri için istemektedirler. Diğer taraftan Yahudi gazeteleri Birleşmiş Milletler Cemiyetinin kararını İngiltere'nin hakikaten tatbik etmek isteyip istemeyeceğini de kendi kendilerine sormaktadırlar. Bu gazeteler, raporda iki noktayı lehlerine bulmaktadırlar. Biri Yahudi hükûmeti tesisi lüzumunun zaruri görüldüğünün kabul, diğeri de Filistin'e Yahudi muhaceretinin lüzumunun tasdik edilmesidir. En şiddetli muhalefet siyonizmin en uç iki kanadından gelmektedir. Sağcı revizyonist bir gazete "Eğer komisyon Filistin'in yalnız başına Yahudi meselesini halledemeyeceği neticesine varmış ise siyonizmin hayati isteklerini tatmin edememiştir" demekte, solcu sosyalist bir gazete ise "Yapıcı bir sureti hale mâni olması itibarıyla taksim, daha şimdiden iflâsa mahkûmdur" kararını vermektedir.

Meşhur haydut çetesi "Stern" ise, Yahudileri İngiltere ile uzun bir harbe hazırlanmaya davet, taksimi şiddetle ret ve rapordaki yalnız İngiliz işgaline nihayet verilmesi keyfiyetini tasvip etmektedir.

Arap sözcüsü raporun "her türlü hak ve adalet prensiplerine aykırı" olduğunu söylemekle Arapların rapor hakkındaki fikirlerini tamamen hülasa etmiş olmaktadır. Esasen Arap Yüksek Komitesi ve heyeti icraiyesi neşrettiği beyanatta "Bu rapordaki tavsiyeleri icra mevkiine koymaya kalkışmak, bütün Filistin ve onun arkasındaki Arap âlemini ateşe vermekten başka bir netice hasıl edemeyecektir. Biz bu Birleşmiş Milletler Cemiyetinin komisyonunu boykot etmiştik. Çünkü ne gibi fikirlerle Filistin'e geldiğinden şüphe ediyorduk. Fakat bu kadar bir ekseriyetle bu neviden bir vesika meydana koyması şimdiye kadar Arapların haklarını ayak altına alan diğer komisyonlara da rahmet okutacak bir hareket teşkil etmektedir" demekte ve gerek taksim ve gerek federasyon, her iki planın da reddini ve Yahudi muhaceretinin durdurulmasını talep etmektedir.

Küçük büyük, bütün Araplar, bu planı takbih etmekte ve bunun Filistin ve Arap dünyası için bir felaketten başka bir şey olmadığını tekrarlamaktadırlar. Yüzde yüz siyonist olan bu plan tatbik edilmek istendiği takdirde kan akmasının muhakkak olduğunu da bağıra bağıra söylemektedirler.

Araplar, dağdan gelenin bağdakini kovması kabilinden raporda en mümbit ve mahsuldar yerlerin Yahudilere peşkeş çekildiğini, ne kadar büyük şehir varsa Yahudilere verildiğini, asırlardan beri Arap kanı ile yoğurulan Filistin topraklarının en büyük bir kısmının Yahudilere bahşedildiğini acı acı beyan etmekte ve bu kadar zulmü tahayyül eylemediklerini de büyük bir teessürle ilave eylemektedirler.

Filhakika yüz yirmi bin ahalisinden yalnız 25 bini Yahudi olan ve tamamıyla bir Arap şehri bulunan Yafa'nın da Yahudi hükûmetine katılması bura Araplarınca “maskaralıktan başka bir şey olmadığı” şeklinde tefsir edilmektedir.

Hatta Tel Aviv'deki Yahudilerin bile şaşır kaldıkları bu Yafa meselesinin ne derece haksız olduğu Yahudi Ajansı Siyasi Departmanı Şefi Madam Mayerson'un bile kendisine Yafa'nın Yahudi hükûmetine katılması hakkındaki fikrinin ne olduğuna dair sorulan suale verdiği şu cevaptan da anlaşılıyor: “Eğer Filistin daha iyi bir surette taksim edilmiş olsaydı hiçbir Yahudi Yafa'nın Yahudi Hükûmetine katılmasında ısrar etmezdi.” Hayfa'nın vaziyeti de Yafa'nın aynıdır. Bu suretle altı yüz elli bin Arap yani bütün Filistin Arap ahalisinin yarısı Yahudi hükûmetine mal edilmiş oluyor.

Kabiliyeti tatbikiyesi ve neticesi ne olacağı kestirilememekle beraber Arapların kan döküleceği hakkındaki sözlerini, bu defa kuru bir tehdit olarak almamak lazım geldiğini zannediyorum.

“Hürriyet verilmez, alınır” hükmünü daima amaç edinmiş benzeyen ve şimdi Filistin Araplarının mukadderatını bizzat idare eden Müftü Ha[jcı] Emin el Hüseyni, Filistin'in geleceğinin ancak kuvvetle halledilebileceği hakkındaki fikrini diğer arkadaşlarına da kabul ettirmiş gibi görünmektedir. Arap Yüksek Heyetinin şimdi elinde oldukça talim görmüş 20 bin kişilik bir paramiliter teşekkül vardır. Ve bir vaka zuhurunda civar Arap memleketlerinden de Filistin'e yardım edileceği pek kuvvetle ümit edilmektedir. Bunun için Birleşmiş Milletler Komitesinin bu planı tatbik sahasına konmak istendiği takdirde kan döküleceğine hiç şüphe yoktur. Zira Araplar[ın] kendileri için bu kadar felaketli olduğuna kani oldukları bu kararı kollarını kavuşturarak kabul etmeyecekleri muhakkaktır.

Yalnız bazı Arap ileri gelenleri, evvelki tecrübelerden ders alarak, bu planın da türlü siyasi oyunlar ve büyük devletler arasındaki rekabet dolayısıyla tatbik edilmesine imkân kalmadan suya düşmesinin pek muhtemel bulunduğunu da ayrıca bir fikir halinde ileri sürmektedirler.

Her hâlde geleceğin Filistin için çok iyi neticeler saklamadığı kanaatinin umumi olduğunu ve herkesin bu vaziyetten cidden bıkmış usanmış bulunduğunu derin saygılarımla arz ederim.

BELGE 166: Kahire Elçiliği Maslahatgüzarı Abdülahat Birden'in, Filistin Yüksek Arap Komitesinin Kahire'de yayımladığı bir beyannameyle BM Filistin Komisyonunun raporunun kabul edilmeyeceğini bildirdiği, ayrıca Türkiye'ye BM Genel Kurulundaki tutumu dolayısıyla komitenin teşekkürlerini ilettiği hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 4 Eylül 1947 tarih ve 2501/106 sayılı şifre telgraf.

Filistin Yüksek Arap Komitesi Kahire'de bir beyanname neşrederek Birleşmiş Milletler Komisyonunun hazırlamış olduğu raporu kabul etmeyeceğini bildirmiştir. Komite azasından Muin el Madi dün Elçiliğimize gelmiş, Hükûmetimizin geçen Assemblée'deki hattıhareketinden dolayı teşekkürlerini tekrarladıktan sonra yeniden müzaheretimizi rica eylemiştir. Arz ederim.

BELGE 167: Kahire Elçiliği Maslahatgüzarı Abdülahat Birden'in, Filistin Yüksek Arap Komitesinin BM Filistin Komisyonu raporunun kabul edilmeyeceğine dair Kahire'de yayımladığı beyannameyi Dışişleri Bakanlığına gönderdiği [gün eksik] Eylül 1947 tarih ve 578/197 sayılı yazı.

Yüksek Bakanlığın da malumu olduğu üzere, Filistin Yüksek Arap Komitesi Birleşmiş Milletler Tahkik Komisyonu tarafından hazırlanan raporda münderiç hal şekillerini kabul edemeyeceğini bildirmiştir. Mezkûr komitenin bu hususta yayımladığı beyannamenin bir sureti Komite Siyasi Dairesi Başkanı tarafından Elçiliğimize gönderilmiştir.

İşbu beyannamenin Arapçası [*buraya alınmamıştır*] ile Türkçe tercümesinin ilişik olarak sunulduğunu derin saygılarımla arz ederim.

* * *

Filistin Yüksek Arap Komitesi Siyasi Dairesi Başkanlığının 4.9.1947 tarih ve 9/17 sayılı yazısının tercümesidir:

Samimi selamlar. 2.9.1947'de aramızda cereyan eden konuşmalara atfen, Milletlerarası Tahkik Komitesinin Filistin davası hakkındaki tavsiyelerine karşı Yüksek Arap Komitesi tarafından 1 Eylül 1947 akşamında sâdır olan beyannamenin bir suretini ilişik olarak sunuyorum. Derin saygılarımın kabulünü dilerim.

* * *

Tercümedir

Filistin Tahkik Komitesi Raporuna karşı Yüksek Arap Komitesinin cevabı:

Yüksek Arap Komitesi, dün akşam saat 7'de aşağıda yazılı mühim beyannameyi ısdar eylemiştir:

Yüksek Arap Komitesi, Filistin davasını görecektir Birleşmiş Milletler Kurumunun intihap ettiği Tahkik Komitesinin ajanslar tarafından neşrolunan raporu hülasasına muttali olmuştur.

Yüksek Arap Komitesi, Tahkik Komitesi ekseriyetinin Arap davasına karşı kötü niyet beslediğine ve siyonistlikle sömürgecilik arzularına mümaşat ve taraftarlık göstereceğine kani bulunmasına ve bunun için Tahkik Komitesinin boykotla karşılanmasına çalışmış olmasına rağmen adı geçen komitenin, kendisinden evvelki diğer tahkik komiteleri taraflarından Arapların Filistin'deki hukukları ve mukaddes yurtlarının istikbali hakkındaki tecavüzkârane fikirleri çerçevesini aşarak Filistin'in parçalanması lüzumunu gösteren zalimane teklifini dehşetle karşılamıştır.

Tahkik Komitesi, raporunda, iki projeden bahseylemektedir. Bunlardan biri komite üyeleri ekseriyetinin, diğeri ise üyeler ekalliyetinin projesidir.

Ekseriyet projesi, Filistin'in biri Arap diğeri Yahudi olmak üzere iki devlete ayrılmasını, Filistin'in zirai topraklarının, ticari mevkillerinin, Hayfa,

Yafa şehirlerinin, Birsab ve Nakb arazisinin Yahudi devlete verilmesini, Kudüs şehrinin ise Birleşmiş Milletler kurumu vesayeti altında bulundurulmasını ve 150.000 Yahudinin iki sene içinde Yahudi devlet toprağına girmesine müsaade edilmesini;

Ekalliyet projesi ise, Filistin'in biri Yahudi diğeri Arap iki devletten mürekkep bir federal devlet hâline sokulmasını istemektedirler.

Yukarıda zikredilen her iki proje münderecatı da Arapların arzu, matalip ve millî misaklarına katıyen muhalif olmakla beraber bizzat Birleşmiş Milletler kurumu misakına, hak ve adalet prensiplerine münafidir. Bundan başka da her türlü hukuka, mantığa, tarihe ve Müslüman ve Hristiyan Filistin halkının ve Arap milletinin ve bütün İslam âleminin mukaddes Filistin'deki haklarına tecavüzdür. Binaenaleyh bu projelerin her ikisi de yalnız Yüksek Arap Komitesi tarafından değil, bütün Arap ve İslam âlemleri ve her vicdan sahibi tarafından kesin retle karşılanmıştır. Bunlardan birinin tatbikine teşebbüs edilmesinin sonucu malumdur; Filistin'i ve Doğu Arabistan'ı eritici bir ateşe çevirmek ve emniyet ve selamet beşiğı diye tavsif edilen mukaddes Filistin'i kargaşalık, fitne ve fesat ve felaket kaynağı yapmak olacaktır.

İşte bunun için, Arap milleti namına söz söyleyen Yüksek Arap Komitesi, gerek Filistin'deki ve gerek kardeş ülkelerdeki necip Arap milletinin bütün kuvvetleriyle siyonist ve sömürgecilik ihtiraslarının bu mukaddes Arap yurduna indirmek istediğı felakete karşı duracaklarına ve uğrunda bir milletin can vermeye amade bulunduğu, 70 milyon Arap ve 400 milyon Müslümanın akıbetiyle ilgili olduğu bir mukaddes yurt vaziyetinin kuvvet ve tecavüze dayanan zalimane kararlar vasıtasıyla değişmeyeceğine emin olarak zikredilen her iki projeyi kuvvet ve azim ile reddettiğini ilan eyler.

BELGE 168: Şam Elçisi Abdülahat Akşin'in, Arap Birliğı Siyasi Komitesinin, BM Filistin Komisyonu raporunu eleştirerek, rapordaki önerileri reddettiklerine ilişkin tebliğini Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 22 Eylül 1947 tarih ve 2711/96 sayılı şifre telgraf.

Arap Birliğı Siyasi Komitesinin toplantıları sonunda yayımlamış olduğu bir tebliğde Filistin Tahkikat Komisyonunun tekliflerinin Filistin'de güveni tehdit ve Arap ülkelerinde de karışıklıklar çıkaracak mahiyette bulunduğunu ve komitenin bütün müessir ve fiili çarelere başvurarak Filistin'in egemenliğini gerçekleştirmek kararına vardığı, Filistin'de memleketin vahdet ve egemenliğine aykırı düşecek her hal şeklini reddettiklerini ve onların bu husustaki hareketlerinin diğeri Arap ülkeleri tarafından destekleneceğı ifade edilmektedir. Metin posta ile maruzdur.

BELGE 169: Şam Elçisi Abdülahat Akşin'in, Suriye Başbakanı Cemil Mardam'la yaptığı görüşmede, adigeçenin Arap Siyasi Komitesinin notayla İngiltere ve ABD Büyükelçiliklerine iletilmiş olan kararlar konusunda kendisine bilgi verdiği, sözkonusu notada Filistin'in taksimi kararının

gerçekleşmesinin bütün Orta Doğu'yu karıştıracağını, haklarını korumak için silaha sarılacak Filistin Araplarının mücadelesine diğer Arap ülkelerinin kayıtsız kalamayacağını, Rusya'nın bu durumdan yararlanacağını, ayrıca, BM Anlaşmasının 79. maddesi uyarınca manda rejiminde değişiklik yapılmasının ilgili ülkeler arasında bir anlaşmayla olabileceğini ve Arap ülkelerinin meseleye taraf olduklarını İngiltere ve ABD'ye bildirdiklerini söylediğini Dışişleri Bakanlığuna ilettiği 22 Eylül 1947 tarih ve 2716/98 sayılı şifre telgraf.

Bugün Başvekil Cemil Mardam'la vaki olan görüşmemin neticesi aşağıda arz olunur:

Cemil Mardam bu defa Lübnan'da toplanan Arap Siyasi Komitesinin vermiş olduğu kararlardan bahisle bunları İngiltere ve Amerika Elçilerine vermiş olduğu birer nota ile bildirerek Filistin Tahkikat Komisyonunun kararının Genel Kurul tarafından da kabulü halinde hasıl olacak durumdan İngiltere ile Amerika'nın mesul olduklarını kendilerine belirtmiş olduğunu, şimdiye kadar Arapların Birleşmiş Milletler sahasında daima Anglosaksonlarla beraber yürümüş olduklarını, şayet Filistin'in taksimi kararı tahakkuk ederse bunun neticesinde bütün Orta Şark'ın karışacağını ve bu durumdan Rusya'nın müstefit olacağını, siyonistlerin bol bol Amerika'dan yardım gördüklerini, böyle olunca haklarını müdafaa için silaha sarılacak olan Filistin Araplarının mücadelelerine karşı diğer Arap devletlerinin lakayıt kalamayacaklarını, Orta Şark'ta Anglosaksonlarla Arapların menfaatleri arasında müşareket olduğunun İngiltere ve Amerika devletlerince ihmal edilmemesinin gerekli olduğunu, Birleşmiş Milletler Anayasasının 79'uncu maddesi gereğince manda rejiminin tebeddülünün alakalı memleketler arasında yapılacak bir anlaşma ile olabileceğini, Arap Birliği memleketlerinin başlıca alakalı devletlerden olduğunu, anılan Elçilere tekrarlamış olduğunu söylemiştir.

Kendisine Bludan mahrem kararlarının tatbikinden bahsedildiğini söylemem üzerine bu işin önümüzdeki teşrinievvel ayında toplanacak olan Arap Birliği Konseyinde görüşüleceğini ifade etmiştir.

Başvezire bu teşebbüslerinin neticesi hakkında ne gibi bir intibaa malik olduğunu sordum. Cevaben dedi ki: İngiltere Hükûmeti Filistin Tahkikat Komisyonunun vermiş olduğu kararın aleyhindedir. Amerika'ya gelince orada da Devlet Dairesi [Dışişleri Bakanlığı] bu kararın lehinde değildir. Ancak dâhilî politika durumu ve Cumhurbaşkanı intihabının yaklaşmakta olması dolayısıyla hükûmet umumi efkârın tesiri altında bulunmaktadır.

Siyasi Komitenin resmî tebliği diğer telgrafname ile arzedilmiştir.

BELGE 170: Beyrut Elçisi Celal Abactoğlu'nun Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Arap Devletleri Birliği Siyasi Komitesinin 16 Eylül 1947 tarihinde yaptığı toplantıda aldığı, BM Filistin Komisyonu raporunun reddi, Filistin'deki İngiltere mandasının sona erdirilmesi, Filistin'in herhangi bir şekilde taksiminin kabul edilmemesi ve bağımsızlığının ilan edilmesi, Filistin millî hükûmetinin kurulması ve Filistin'e Yahudi göçünün durdurulması hususlarındaki kararlara dair 26 Eylül 1947 tarih ve 427/304/248 sayılı yazı.

Arap Devletleri Birliğinin Siyasi Komitesi 16 Eylül 1947 tarihinde Lübnan'ın Sofar sayfiye mahallinde toplandı ve 22'de kapandı. Bu içtimaa verilen önem, bilhassa Birleşik Milletler Cemiyeti Tahkik Heyetinin Filistin halkındaki taksimi teklif eden raporu üzerine görüşmeler yapılmasından ileri gelmiştir.

Toplantıya filvaki bütün Arap devletleri -Mısır müstesna- başvekil ve hariciye nazırlarının dâhil buldukları heyetler göndermişlerdir. Mısır, Hariciye Müsteşarının başkanlığındaki heyet ile iştirak etti. Fakat Hariciye Vezir Vekili Dessuky Abaza Paşa bilahare Lübnan'a gelerek müzakerelere katıldı, heyetlerin listesi ilişiktir (No 1) [*arşivimizde rastlanmamıştır*].

Komite beş toplantı yaptı, birisi gizli oldu, diğeri de Lübnan Devlet Başkanının Beiteddine Sarayı'nda vuku buldu ve son toplantıyı müteakip bir tebliğ neşredildi ki Fransızca sureti ilişikte takdim kılınmıştır (No 2) [*arşivimizde rastlanmamıştır*].

Komitece müzakereler sonucunda alınan kararların başlıca şu esaslar üzerinde toplandığı haber alındı:

- 1- Birleşmiş Milletler Tahkik Cemiyeti kararına karşı protesto,
- 2- Her hangi bir tarz ve şekilde olursa olsun, Filistin'in taksimini istihdaf eden projenin reddi,
- 3- İngiliz mandasının ilgası, Filistin istiklalinin ilanı ve millî hükûmetin teşkil ve ihdası,
- 4- Siyonist muhaceretinin önlenmesi

Arap Siyasi Komitesi, bu kararlarını muhtevi olarak, Birleşmiş Milletler Cemiyetine ve Amerika ile İngiltere'ye birer memorandum tevdiine karar vermiş ve bunlar 25.9.1947 tarihinde Beyrut'taki İngiliz ve Amerika Elçilerine, Dışişleri Vezirine vekâlet eden Başvekil tarafından tevdi olunmuştur. Bu memorandumda, ayrıca, vaziyetin vahametine de işaret olunmakta ve Filistin davası, Araplık âlemini tatmin etmeyen bir yola sevk edilecek olursa bunun Yakın Şark'ta sulh ve sükûnu ihlal edecek mahiyet arzedebileceği de ilave olunmaktadır.

Komitenin gizli olarak yaptığı toplantıda Irak Başdelegesi, Irak Başvekili Saleh Jabre, Filistin meselesini tetkik ederken Arap devletlerinin indelicap harekete geçmeleri lazım geldiği noktasında durmuş ve 1945'te "Bloudan" toplantısında alınmış gizli kararların tatbikini hatırlatmıştır.

Bu gizli kararlar Arap devletlerince desteklenecek bir çete harbi açılmasına mütedair bulunmaktadır.

Saygılarımla arz ederim.

BELGE 171: Dışişleri Bakanlığından, BM Genel Sekreterliği tarafından iletilen BM nezdindeki Britanya Daimî Delegatesinin mektubu kapsamında, BMGK'nın 15 Mayıs 1947 tarihli kararına ilişkin olarak Türkiye tarafından alınacak önlemlere dair Başbakanlığa gönderilen 26 Eylül 1947 tarih ve

103374/414 sayılı yazı. Söz konusu mektupta, Filistin meselesinin barışçı yollardan çözümü sağlanıncaya kadar Filistin'e yasadışı Yahudi göçünün engellenmesinin önem taşıdığına işaretlerle, bu amaçla BM üyesi devletler önlem almaya davet olunmaktadır.

6 Haziran 1947 tarihli, 86719/231 sayılı yazıya [bkz. Belge 153] ektir:

Filistin meselesine dair olarak Birleşmiş Milletler Umumi Kâtipliğinden Bakanlığımıza gönderilen örneği bağlı ek bir yazıda [*buraya alınmamıştır*], Birleşmiş Milletler nezdindeki Büyük Britanya Daimî Delegatesinden alınan, Fransızca tercümesi ilişik [*buraya alınmamıştır*], mektup muhtevasının Hükümetimizin itilâna arzı rica edilmekte ve işbu mektupta bahis konusu olan meselelerin Genel Kurul tarafından 15 Mayıs 1947 tarihinde Filistin meselesi hakkında ittihaz edilen kararın ruhu dâhilinde inceleneceğinin ümit edildiği belirtildikten sonra, bu hususta Hükümetimizce alınacak tedbirler neticesinden malumat verilmesi istenilmektedir.

Yukarıda zikri geçen Büyük Britanya Delegatesinin mektubunda, Filistin meselesi hakkında, 15 Mayıs 1947 tarihinde Genel Kurulca alınan karar tekrar edilmekte ve bu münasebetle ezcümle aşağıdaki hususlar belirtilmektedir:

a) Büyük Britanya Hükümetinin kanaatine göre, Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin Filistin meselesinin sulh yolu ile halli hususunda kullanabilecekleri en iyi vasıtalarından biri, bu mesele halledilmedikçe kaçak Yahudi muhaceretini önlemek için mümkün olan her şeyi yapmaktır.

b) Meselenin vahametini göstermiş olmak için, Büyük Britanya Hükümeti, ekim 1946 ortasından itibaren altı ay zarfında muhtelif Avrupa limanlarından gelen takriben 15.000 kaçak Yahudi muhacirin Filistin sularında yakalandığını ve Kıbrıs Adası'ndaki kamplara sevk edildiğini bildirmek ister. Bu rakam, senede 18.000 nizami Yahudi muhacirin Filistin'e kabulü hakkındaki hâlihazır kontenjana yaklaşmaktadır. İngiliz Dışişleri Bakanı Mr. Bevin'in de 25 Şubat 1947 tarihinde Avam Kamarasında söylediği nutukta bildirdiği üzere, 1939 mayısından beri Filistin'e 96.000 Yahudi muhacir kabul edilmiştir.

c) Bu durum karşısında, Büyük Britanya Hükümeti, kaçak Yahudi muhacir taşıyan gemilerin hareketlerine mâni olmak için bütün ilgili Avrupa hükümetleri nezdinde son zamanlarda mükerrer teşebbüslerde bulunmuştur. Filistin meselesinin Birleşmiş Milletlere sunulmuş bulunması ve yukarıda bahis konusu kararın Genel Kurulca alınmış olması dolayısıyla, Majeste Hükümeti, Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin, bu meselenin hallini zorlaştıracak mahiyette gayrimeşru faaliyete mümkün olduğu kadar mâni olmaları gerektiği kanaatindedir.

d) Büyük Britanya Hükümeti, Filistin'e kaçak olarak girmeye teşebbüs eden muhacirlerin limanlardan hareketine ve toprakları üzerinden transit geçmelerine mâni olmak maksadıyla en şiddetli tedbirlerin alınmasını ilgileri nispetinde üye devletlerden bekler.

e) Büyük Britanya Delegatesi, bu talep üzerine alınacak tedbirler ve Birleşmiş Milletler üyesi devletler tarafından verilecek karşılıkların bildirilmesini ayrıca diler.

Birleşmiş Milletler nezdindeki Büyük Britanya Daimî Delegatesinin yukarıda bir hülasası arz edilen mektubunda zikredildiği veçhile, filhakika Ankara'daki Büyük Britanya Büyükelçiliği tarafından Bakanlığım nezdinde vaki mükerrer teşebbüsler üzerine son defa Ulaştırma Bakanlığına gönderilen bir yazıda, gemilerimizin Filistin'e kaçak Yahudi muhacir taşımaları halinde bazı zarar ve cezaya maruz kalmaları kabil bulunduğundan bahisle, bu gibi hareketlerden kaçınmaları hususunda gereken emir ve talimatın verilmesi teklif olunmuştu. Birleşmiş Milletler Umumi Kâtipliğinden bu kere alınan son iki yazı üzerine keyfiyet tekrar adı geçen Bakanlığa bildirilmiş ve bu hususta gerekli tedbirlerin bir an evvel alınması teklifi yeniden ileri sürülmüştür.

Genel Kurul kararı tatbikatı cümlesinden olarak bazı devletlerin kendi gemilerinin bu gibi nakliyatına mâni olmak üzere daha şimdiden gereken tedbirleri almış buldukları yüksek malumlarıdır.

Bahis konusu karara uyarak Türk bandıralı gemilerin de Filistin'e kaçak Yahudi muhacir taşımalarına müsaade olunmaması muvafık olacağı mütalaasında bulunduğumu derin saygılarımla arz eder, direktiflerinin Ulaştırma Bakanlığı ile Bakanlığımıza tebliğine yüksek müsaadelerini rica eylerim.

BELGE 172: Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Filistin Araplarının Filistin'in taksimine karşı devam eden protesto ve grevlerine, İngiltere Sömürgeler Bakanı Arthur Creech Jones'ın BM'de yaptığı konuşmada Filistin'den çekilme düşüncesini açıkladığına, Rusya Daimî Delegatesi A. Vyshinsky'nin sözkonusu konuşmanın belirsizlikler içerdiğini kaydettiğine ve Yahudiler ile Arapların Bakan A. C. Jones'un konuşmasına tepkilerine dair 3 Ekim 1947 tarih ve 723/619 sayılı yazı.

Filistin Araplarının "UNSCOP" un kararlarına karşı olan protesto ve grevi bugün bütün memlekette tam bir sükûn içinde yapılmış, bitmiş ve hiçbir vaka çıkmamıştır.

Arap Kadınlar Birliği, Filistin Arap Kadınları Cemiyeti ve Filistin Arap Kadınları namına hareket eden bir heyet bugün Başkonsolosluğumuza gelerek ismi geçen cemiyetler namına Filistin Yüksek Komiserine verilen bir memorandumun suretini tevdi ve bunun yüksek makamlarına iblağını rica etmişlerdir.

İlişik olarak sunulan bu memorandumda [*buraya alınmamıştır*]

1) Memleketin taksimiyle neticelenecek her türlü kararları reddettikleri ve buna karşı ellerinde mevcut bütün vesaitle savaşıacakları bildirilmektedir.

2) Filistin'deki mandanın nihayete erdirilmesi, memleketin bir Arap hükûmeti olarak ilan edilmesi, Filistin'deki İngiliz askerlerinin derhâl çekilmesi istenmektedir.

3) Filistin Araplarının bugün, Birleşmiş Milletler Cemiyeti hususi komitesinin raporu aleyhinde bir grev ilan ettikleri, Filistin'i parçalayacak

herhangi bir hal şekline muhalif oldukları ve millî taleplerini teyit ettikleri bildirilmektedir.

Ve nihayet bu fırsattan istifade ederek memleketin yegâne lideri Seyit Mehmet Emin el Hüseyin'e ve Arap Yüksek Komitesine olan tam itimatları belirtilmektedir.

Aynı zamanda Başkonsolosluğa Yafa'daki grev komitesi tarafından da bir telgraf gelmiştir. Bunda: Yafa Camiinde toplanan binlerce Arabın zalim manda hükûmetini protesto ettiği, varlıklarını sarsacak herhangi bir hükme ve taksime karşı her türlü vasıta ile karşı koyacakları ve bu mücadelede Arap âlemi ile İslam dünyasının da kendilerine muavenet edecekleri ve üçüncü bir dünya harbine sebebiyet verecek böyle bir hâlin tehlikeleri karşısında siyasi adamların gözlerini açmaları lazım geldiği beyan edilmekte ve Arap âlemi tarafından müstakil bir Arap hükûmetinin kurulması ve manda ile Balfour Deklarasyonu'nun kaldırılması ve Yahudi muhaceretine bir nihayet verilmesi istendiği bildirilmektedir.

3.9.1947 tarihli ve 638/5[94]1 sayılı raporunda [*bkz. Belge 165*] da arzylediğim veçhile Arapların ne olursa olsun ve kimin tarafından gelirse gelsin taksim planına karşı koyacakları ve Filistin'de Arapların sona ermesi şeklinde telakki eyledikleri bu hâle karşı ellerinden gelen her şeyi yapacakları muhakkak görülmektedir.

Sömürgeler Bakanı Mr. Creech Jones'ın Birleşmiş Milletler Cemiyetinde Filistin hakkında verdiği söylevde meseleyi, bir bakımdan, kolaylaştırmış değil büsbütün karıştırmış gibi görünmektedir. Bu nutkun Yahudiler üzerindeki ilk tesiri hiç şüphe yok ki, bir korku ve hayret olmuştur. Araplar ise bundan memnun olmuşlardır. Şayet İngilizler gider ve kendilerini Yahudilerle baş başa bırakırlarsa o zaman "Arapların kendi işlerini kendileri becermekte müşkülât çekmeyecekleri" alenen söylenmektedir.

Yahudiler, bu nutuk için "İngilizler her ne kadar imparatorluk anlamını bir tarafa bırakarak yerine başka bir şey koymuşlarsa da ananevi diplomatik kitabetlerinden hiçbir şey kaybetmediklerinin aşikâr olduğunu" söylemekte ve nutkun manasının ne olabileceği hakkında yorumlarda bulunmaktadırlar. Bu nutuk ile İngiltere'nin hususi komisyonunun taksim planında tatbik kabiliyeti görmediği, Birleşmiş Milletler Cemiyeti bir hal çaresi bulsun bulmasın İngiltere'nin Filistin'i terk etmeyi ciddi surette düşünüp düşünmediğini ve böyle olduğu takdirde Birleşmiş Milletler Cemiyetinin vereceği kararı ne suretle ve hangi kuvvetle tatbik edebileceğini kendi kendilerine sorup durmaktadırlar. Muhakkak bir şey varsa o da Arapların bu nutkun bazı parçalarından dolayı pek ziyade sevindikleri ve Yahudilerin ise nutkun meydana çıkardığı neticelerden büyük bir hayal düşüklüğüne uğradıklarıdır. Hâlbuki Yahudiler, ne cihetten bakılırsa bakılsın İngiltere'nin yerini ancak Amerika'nın tutabileceğini düşünmekte ve Amerika'nın şimdiki hâlde, böyle bir polis vazifesini görmek istemediğine dair hiçbir emare göze çarpmamakta olduğunu söylemektedirler. Aynı zamanda nutukta muhaceret siyasetine dair hiçbir söylenmemekte olmasını Yahudiler İngilizler tarafından bu meselenin tamamıyla "yan çizildiği"ne atıf ve bundan endişe etmektedirler. Yahudiler bundan başka İngiltere'nin hem Araplar hem Yahudiler tarafından kabul edilebilecek bir şekli hal bulunmasında ısrar etmesini

Arapların eline verilmiş hakiki bir “veto” şeklinde mütalaa ettikleri için bundan bir kat daha kızgınlık duymaktadırlar. Yahudiler; İngiltere’nin ne olursa olsun Filistin’i terk edeceğine dair olan tehditlerinin Hindistan’da cereyan eden kanlı vakalar da tamamıyla göz önünde bulunduğu için askerler çekildikten sonra zuhura gelmesi melhuz karışıklığın vereceği sonucu evvelden ve iyice düşünerek bir karar almaları için Arap ve Yahudiler üzerinde yapılmış bir baskı olup olmadığını da sormaktadırlar.

Rusya Delegesi Vyshinsky’nin bu nutuk hakkında sorulan bir suale cevaben söylediği “Kimin çekilmesi[nin] kastedildiği bir türlü anlaşılamadı. Bu beyannamenin manasının Yahudilerin kati bir çekilmesi manasına gelmesinden korkuyorum. Buna ise, biz, hiç şüphe yok ki, muarızız” sözlerini gazeteciler evvelemlerde Araplar tarafından bir katliama uğraması muhtemel olan Yahudilerin İngilizler tarafından himaye edilmesi[nin] zaruri olduğu gibi bir manada anlamışlardı. Bilahare bu sözler, Sovyet siyasetinin esasını emperyalist hükümetlerin Filistin’den çekilmesi teşkil ettiğine göre Vyshinsky’nin, Yahudi haklarının Filistin’de korunmasına, Rusya’nın muarız olacağını söylemek istediği şeklinde tefsir edilmiştir. Bazı kimseler C. Jones’ın nutkunu tamamıyla diplomatik bir manevra değil fakat içinde biraz da bazı acı hakikatler bulunan bir vesika gibi telakki etmektedirler. Bunlara göre bu nutkun ifade ettiği mananın, uzun zamanlardan beri İngiltere ahalisinin de bıkip usandığı ve beyhude yere dökülen evlatlarının kanı[nın] daha ne zamana kadar akmakta devam edeceğini mütemadiyen hükümetine sorması yüzünden alınmış son ve ümitsizce bir tehdit olması kabil olabileceği gibi İngilizlerin içinde buldukları son derece büyük müşkülât, son harbin meydana koyduğu yeni yeni stratejik meseleler, son zamanlara kadar devam eden Akdeniz’deki büyük alakasının bu stratejik ve sair esbaptan dolayı kuvvetini kaybetmesi dolayısıyla ve meseleye evvelce verdiği ehemmiyeti şimdi atfetmemesi ve daha ziyade can ve para sarfının beyhude olacağı kanaatine varmış olması da mümkündür.

Geçenlerde General Marshal tarafından kabul edilen Yahudi liderleri Dr. Silver ve M. Shertok’un Amerika’nın Yahudi devleti planını destekleyeceğine dair bir vaat alamamaları ve Arapların Amerika Hariciye Nazırını tamamıyla kendi taraflarına imale ettiklerine dair gelen yanlış veya doğru haberler, Labour Fırkasının eski heyet idare reisi ve Londra Siyasal Bilgiler Mektebi muallimi Harold Lasky’nin bir Amerikan gazetesinde “İngilizlerin Amerikalılarla birleşerek Yahudileri bir pula satacakları ve İngiltere’nin Amerika’nın Filistin’e gelmesini temin etmeden burasını terk etmeye niyeti olmadığı” hakkında neşrettiği makale bazı Yahudi mahafilinde ciddi endişeler uyandırmaktan geri kalmamaktadır.

Her ne olursa olsun bu kördüğümü kesecek İskender kılıcının kimin tarafından kullanılabilceği ve böyle bir karara varıldığı takdirde bütün Arap ve İslam dünyasının düşmanlığını celbedecek bir hal şeklini, bu kadar müşkül bir devir geçiren ve pek dikkatli davranılması icap eden dünya siyasetinin böyle kritik bir zamanında, kimin veyahut kimlerin bu planı ne suretle tatbika cesaret imkânını bulacakları meselesi bugün zihinleri işgal etmekte ve burada herkes bu suale, beyhude yere, bir cevap aramaktadır.

Derin saygılarımla arz ederim.

BELGE 173: Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıkalın'ın Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, İngiltere Dışişleri Bakanı E. Bevin ile yaptığı görüşmede Doğu Avrupa'dan Filistin'e devam eden Yahudi göçünün SSCB'nin tesiri altında cereyan ettiği üzerinde durulduğuna, Bakan Bevin'in ABD'nin Filistin'e Yahudi göçüne dair tutumunu eleştirdiğine ve Filistin sorununun üç, beş yıl zarfında Hindistan'ın taksimine benzer şekilde halledilebileceğini belirttiğine dair 7 Ekim 1947 tarih ve 2640/559 sayılı gizli yazı.

Mr. Bevin ile bugün, 7 Ekim tarihinde, mülâki oldum. Kendisine Başbakanımızın selamlarını ve bizi mühim dünya mesaili hakkında şimdiye kadar yaptığı gibi sureti mahremanede şahsi mütalâaları ile tenvir etmesi temennisini iblağ ettim.

... [Mutat nezaket ifadeleridir]

Bunu müteakip Mr. Bevin sözü açarak,

A) Yahudi mültecilerini taşıyan vapurun Boğazlardan geçmesi keyfiyetine temas etti. Ve tafsilatını 170 numaralı telgrafta arz ettiğim veçhile [*buraya alınmamıştır*], Rusların birçok propagandasını davet edecek böyle bir teşebbüsün mahzurları derkâr olduğundan bunda ısrar etmeyeceğini söyledi. Kendisine teşekkür ettim.

B) Bu mevzu etrafında görüşülürken, Filistin meselesine temas edildi. Yahudi akınlarının bilhassa Şarki Avrupa'dan sistematik bir şekilde Filistin'e doğru tevcih edildiği cihetle, bunun bir nevi Sovyet elemanları ile kolonizasyon manzarası verdiğini müşahede ettik. Filistin meselesinin irae ettiği manzaranın, Yahudi ve Arap meselelerinden gayri de orada teessüs etmiş olan terroriste sistem ve bilhassa bu sistematik faaliyet dolayısıyla Yahudi-Arap nizamından belki de büsbütün başka mahiyette tehlikeli bir durum diye telakki edilmesi lâzım geleceği mealindeki bir mütalaamı Hariciye Nazırı tasvip etti ve Yahudi-Arap nizamından çok daha önemli diye teyit etti. Yahudi muhacereti dolayısıyla Amerika'nın takınmış olduğu tavrı tenkit etti. Ve bunun mahzurlarını gerek Truman'a, gerek Byrnes'e anlatmaya çalıştığını, fakat bir türlü anlamak istemediklerini söyleyerek kabahati Truman'a yükledi.

Kendisince Filistin meselesinin en iyi şekli hallinin nasıl tasavvur edildiğini sordum. Pek kati bir tavır almaksızın "Mesela üç veya beş senelik bir hazırlık devresinden sonra Filistin'in Hindistan'da olduğu gibi, Arap ve Yahudiler arasında taksimi" diye bir formül ihsas etti ve tahdidin en güç işlerden biri olacağı hususundaki mütalaamı tasvip etti. İntibaımda yanılmıyorsam, Hindistan meselesinde vasıl olunan şekli hal ve netice Filistin meselesinde de şayanı arzu olanıdır.

... [*İzleyen maddelerde farklı konular ele alınmıştır*]

Derin saygılarımla arz ederim.

BELGE 174: *Şam Elçisi Abdülahat Akşin'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, İngiltere Maslahatgüzarının BM'nin Filistin konusunda bir karar almaması halinde sonuç ne olursa olsun Filistin'den çekileceklerini söylediğine dair 16 Ekim 1947 tarih ve 2990/116 sayılı şifre telgraf.*

İngiliz Maslahatgüzarı eğer Filistin işinde Birleşmiş Milletler bir karar alamazsa netice ne olursa olsun Filistin'den çekileceklerini bana söylediği maruzdur.

BELGE 175: *Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, Filistin Yahudi Cemaati Lideri Ben Zvi'nin kendisini ziyareti hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 31 Ekim 1947 tarih ve 750/641 sayılı yazı. Yazıda, adigeçenin Türkiye'nin BM'de Filistin meselesine ilişkin tutumunu sorduğu ve Türkiye'nin taksim planını kabul etmeleri için Araplar üzerinde nüfuz kullanmasını talep ettiği kaydedilmektedir.*

Filistin Yahudi Cemaati Reisi Ben Zvi geçen gün ziyaretime geldi. Kartının üzerinde "Harp ihtiyatlarından ve İngiliz Hava Kuvvetleri sabık binbaşılardan Yahudi Ajanlığında hizmet[i] mahsus[ıya]ya] memur" yazılı ve Irgun Zuvay Lumi'nin buralarda Hagana'ya karşı giriştiği bir sıra suikastlarından korumak için zatına tahsis edilmiş bir Yahudi (muhafız) kendisine refakat ediyordu. Pek kısa bir mukaddimeden sonra Birleşmiş Milletler Cemiyetindeki murahhasımızın Yahudi davası hakkındaki vaziyetinin ne olacağını sordu. Tavır ve halinden, heyeti umumiyesiyle endişe ve düşünceli olduğu anlaşılıyordu. Cevaben, bu hususta hiçbir malumatım olmadığını fakat şahsen, bizim tarafımızdan verilecek kararın hak ve adalete muvafık olacağına sureti katiyede emniyetim olduğunu söyledim. "Biz muharebe istemiyoruz. Bu Yahudiler için hiç de iyi olmayacaktır. Sizin Arap hükümetleri üzerinde büyük bir nüfuzunuz var. Eğer onları biraz sıkıştırarak olursanız taksim planına razı olurlar. Egemen bir Yahudi devletin kurulması, şüphe yok ki, Türkiye için de iyi olacaktır. Gerek ticaret ve gerek siyaset noktai nazarından birbirimize çok faydalı oluruz" dedi ve Arapları tazyik hakkındaki fikirlerini tekrar etti. "Siz de biliyorsunuz ki Türkiye'nin en büyük arzu ve hedefi sulhun korunması, bütün milletlerin birbirleriyle iyi geçinerek saadet ve refaha kavuşmalarıdır. Bu sonuca varmak için ne yapmak lazım gelirse hükümetim tarafından yapılacağına hiç şüphem yoktur" cevabını verdim.

Bilgi olarak derin saygılarımla arz ederim.

BELGE 176: *BM Nezdinde Türk Daimî Başdelegesi Selim Sarper'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, diğer konuların yanı sıra, Filistin meselesine dair alt komite görüşmesinin henüz sonuçlanmadığı, SSCB'nin Filistin konusunda alınacak kararın Güvenlik Konseyi üyelerince uygulanması ve böylelikle içinde kendilerinin de yer alacağı bir BM gücünün Filistin'e gönderilmesi suretiyle burada bir köprübaşı elde etmeye çalıştığı, ancak karşılaştıkları direnç dolayısıyla bu fikirde ısrar etmediği, ABD'nin ise, BMGK kararının uygulanmasının kendilerine bırakılması için İngiltere'ye baskı yaptığı hususlarındaki 16 Kasım 1947 tarih ve 3319/54 sayılı şifre telgraf.*

... [1-6 maddelerde farklı konular ele alınmıştır.]

Madde 7- Filistin meselesi, her tarafa birden en fazla rahatsızlık veren bir mesele hâline gelmiştir. Mesele tali komiteden henüz çıkmamıştır. Filistin meselesinin mühim taraflarından biri Assemblée kararının kim tarafından infaz edilmesi icap ettiği meselesidir. Sovyetler bir aralık varılacak kararın tek bir devlet tarafından değil, Birleşmiş Milletler ve daha ziyade Emniyet Konseyi devletleri tarafından infaz edilmesi lazım geldiğini ileri sürmüşlerdir. Bununla takip ettikleri gaye, kararın tatbiki için Filistin'e gönderilecek beynelmilel bir kuvvet teşkil ettirmek (grup eksik) kuvvete Rus kıtalarının katılması suretiyle kendilerine Akdeniz kıyılarında bir nevi köprübaşı temin etmektir. Diğer devletlerin bu teşebbüse gösterdikleri mukavemet neticesinde Rusların bu fikirlerinde şimdilik ısrar etmeyecekleri anlaşılmaktadır.

Amerikalılar ise İngilizler üzerinde tazyik icra ederek Assemblée kararının infazına kendilerini memur etmek istemişler ise de İngilizler bunu kabul etmemişlerdir. Bu mesele bittabi açık bir müzakere mevzuu olmamıştır. Bu mühim meselenin inkişafı takip ve ayrıca arz olunacaktır.

... [İzleyen maddelerde farklı konular ele alınmıştır.]

BELGE 177: BM Başdelegesi Selim Sarper'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Birleşmiş Milletler tarafından Filistin'in taksimine dair alınan karara ilişkin tepkileri, Türkiye'nin bu karar aleyhine oy vermiş olduğunu, "müstakbel Yahudi Filistin Devlet Reisi Dr. H. Weizmann ve Hariciye Nazırı vaziyetinde bulunan Dr. M. Shertok" ile yaptığı görüşmeyi ve SSCB'nin sözkonusu kararın alınmasına dair tutumuna ilişkin değerlendirmelerini içeren 30 Kasım 1947 tarih ve 3476/58 sayılı şifre telgraf.

Madde 1- Filistin meselesinin, bu akşam Birleşmiş Milletler tarafından karara bağlanmış olduğu malumu devletleridir. Karara göre Filistin Arap ve Yahudi olmak üzere iki devlete bölünecektir. Verilen bazı rakamlara göre halkın %33'ünü teşkil eden Yahudiler, arazinin %60'ını alacak, ahalinin %67'sini teşkil eden Araplara ise Filistin'in %40'ı kalacaktır.

Rey veren delegasyonların büyük kısmı gerek kürsüde, gerekse hususi görüşmelerde bu hal tarzından memnun olmadıklarını ifade etmiş olmakla beraber, Yahudilerin tesirine tabi bulunan Amerika Hükûmetinin ağır tazyiki altında rey vermeye mecbur kalmışlardır. O kadar ki, "Filipin" ve "Haiti" gibi bazı delegasyonlar, Arapların lehine rey vereceklerini bir gün evvel kürsüden resmen ilan ettikleri hâlde ve diğer bazıları da istinkâf edeceklerini söylemiş olmalarına rağmen son dakikada Yahudilerin lehine rey vermeye mecbur kalmışlardır.

Amerikalılar, bu meselede bizden ne müspet ne de menfi hiçbir şey istememişlerdir. Talimatı devletlerine uyarak reyimizi Arapların lehine kullandık.

Yunan Heyeti de Arapların ısrar ve ricalarıyla ve tavassutumuz neticesinde bizimle beraber rey vermiştir.

Karardan sonra Arap delegasyonları birer birer kürsüye çıkarak haksız olduğu için bu karara hükümetlerinin ittiba etmeyeceklerini beyan ederek içtima salonunu terk etmişlerdir.

Madde 2. Arapların lehine rey vermiş olmakla beraber Yahudi Filistin'in ileri gelenleri ile de aramız iyidir. Bunlardan "Epstein"ı Ankara'da Matbuat Umum Müdürü iken tanımış kendisine yardım etmişim. Bu zatın tavassutu ile müstakbel Yahudi Filistin Devlet Reisi "Dr. Weizmann" ve Hariciye Nazırı vaziyetinde bulunan "Dr. Shertok" ile tanıştım. Bunların hepsi bizim vaziyetimize karşı anlayışları olduğunu ve atide bizimle iyi münasebetler tesis ve idame etmek arzusunda bulduklarını ve bunun için ellerinden gelen her şeyi yapmaya amade olduklarını söylemişlerdir. Ben de kendilerine, Yahudilere karşı hiçbir fena düşünce beslemediğimizi söyledim. Filistin komisyonunun içtimalarından birinde Mısır delegeşi, Yakın Şark Müslüman memleketlerinde bir milyon Yahudinin mevcut olduğunu ve Filistin'in taksimine karar verilirse bu memleketler halkının ayaklanacağını ve oradaki Yahudilerin hayatının tehlikeye gireceğini söylemiş idi. Bu katliam tehdidi samim üzerinde fena tesir yaptı. Bu beyanattan bir iki gün sonra "Shertok" ile hususi bir görüşme esnasında Mısırlıların bu tehdidine Türkiye'nin ortak olmadığını ve biz Yahudilerin Filistin tezi aleyhine rey vermekle beraber, Assemblée'nin nihai kararı nasıl tecelli ederse etsin Türkiye'deki Yahudilere karşı mevcut durumun hiçbir suretle değişmeyeceğine inanmasını söyledim. "Shertok" teşekkür etti ve bundan emin bulunduğunu ilave etti.

Madde 3. Bu münasebetle bizim delegasyonun dikkat nazarını en çok çeken noktalardan biri de Rusların Filistin'in taksimi tezine şayanı dikkat bir işgüzarlıkla müzaheret etmiş olmalarıdır. Amerikalılarla mutabakat halinde oldukları hemen hemen yegâne mühim mesele bu olmuştur. Rusların bu gayreti, anlaşılabilir kadar başlıca iki bakımdan izah olunabilir:

a) Yakın istikbalde Filistin işinden doğması mümkün olan karışıklıklardan elde edebilecekleri istifadeler,

b) Tarihi bir takım hakları tanımış gibi görünmesi bakımından Filistin işini ileride Ermeni meselesini yürütmek için bir "précédent" olarak kullanmak istemeleri,

Bu izah tarzına iştirak eden başkaları da vardır. Meselenin bizim için olan ehemmiyetine binaen tafsilatı ayrı bir raporda arz olunacaktır.

Madde 4. Assemblée'nin ne vakit toplanacağı henüz belli değildir.

Küçük Assemblée'nin ne vakit toplanacağı henüz belli değildir.

Muhtelif meselelere ait raporlar ve vesikalar peyderpey tanzim ve takdim olunacaktır.

Saygılarımla arz ederim.

BELGE 178: Irak Dışişleri Bakanı Ali Hjabî'nin Türkiye'nin Filistin'in taksimine karşı oy kullanmış olmasından duyulan memnuniyeti bildiren mesajını içeren 1 Aralık 1947 tarihli telgraf.

Son Excellence Monsieur le Ministre des Affaires Etrangères

Le gouvernement et le peuple de l'Irak étaient profondément touchés par l'attitude ferme et noble de votre délégation à l'Assemblée de l'ONU contre l'injustice flagrante qui outrage tous les principes démocratiques et humains et ils expriment leur sincères gratitude pour sa vote magnanime contre la partition de Palestine stop La nation arabe n'oubliera jamais l'appui courageux de votre pays en cette question de la plus grande importance nationale.

Ali Hjabî – Ministre Des Affaires Etrangères

BELGE 179: Şam Elçisi Abdülâhat Akşin'in, BM'nin aldığı Filistin'in taksimi kararına karşı Şam'da meydana gelen şiddetli protestolara ve Türk Elçiliği önündeki dostluk gösterilerine ilişkin Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 1 Aralık 1947 tarih ve 3478/136 sayılı şifre telgraf.

Filistin'in taksimi haberi burada büyük heyecana sebep olmuştur. Mektep talebeleri ve halk Amerika Elçiliği önünde gösteriler yapmışlar ve Elçilik otomobillerini yakmışlar, Fransa Sefaretinin bayrağını indirmişlerdir. Nümayişçiler şehir kenarında olan Sovyet Elçiliğine polis münânaatıyla varamamışlar fakat şehir içindeki Sovyet Dostluk Kulübü binası yağma ve tahrip edilmiştir.

Nümayişçiler Elçiliğimiz binaları önünde dostluk gösterileri yaparak "Yaşa" diye bağırılmışlardır. Bugün de gösterilere devam ediliyor. Birkaç komünistin katil ve cerh edildiği haber alınmıştır.

Arzolunur.

BELGE 180: Şam Elçisi Abdülâhat Akşin'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Yüksek Arap Komitesi adına Muin Bey'in BM'deki tutumu dolayısıyla Türkiye'ye teşekkür etmek üzere Türk Elçiliğini ziyaret ettiğine ilişkin 3 Aralık 1947 tarih ve 3521/141 sayılı şifre telgraf.

Yüksek Arap Komitesi bugün Elçiliğe azasından Muin Bey'i göndererek Birleşmiş Milletler Teşkilatında Hükümetimiz tarafından lütfen gösterilen yardımdan dolayı teşekkür ve minnetarlıklarının arzını rica eylemiştir.

BELGE 181: Beyrut Elçisi Celal Abactoğlu'nun Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, BM'nin Filistin'i taksimi kararını izleyen protestolar ile Türk Elçiliği önündeki dostluk gösterilerine ilişkin 3 Aralık 1947 tarih ve 3516/62 sayılı şifre telgraf.

Filistin'in taksimi kararı burada da gençliğin bazı tezahürlerine ve Amerikan, Fransız diplomatik müesseselerine karşı mühim neticeleri olmayan taarruzlarına sebebiyet verdi.

Nümayişçilerin tesadüf ettikçe bayrağımızı ve Elçiliğimiz önünden geçtikçe de “Yaşasın Türkiye” diye memleketimizi mükerreren alkışladıklarını arzederim.

Şimdi muhtelif menabiden alınan intibaat Lübnan'ın yakınında kurulacak bir Yahudi devleti burasını er geç bel[deşifre edilememiş] edeceği korku ve endişesinin Lübnan'ın hatta Hristiyan tabakasını da sarmaya başladığı merkezinde olduğu maruzdur.

BELGE 182: Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıkalın'ın Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, İngiltere Parlamentosunda cereyan eden, İngiltere kuvvetlerinin Filistin'den çekilmesine kadar geçecek sürede asayişin nasıl korunacağı hususundaki tartışmalar ile bunların yansımalarına ilişkin 4 Aralık 1947 tarih ve 3550/206 sayılı şifre telgraf.

1- Dün Avam Kamarasında Filistin'de cereyan eden hadiset hakkında Müstemlekeler Nazırından sorulan bazı sualler esnasında, mumaileyh İngiltere Hükûmetinin mandayı terk edinceye kadar Filistin'de kanunları tatbik ve intizamın temininden mesul olduğunu ve İngiliz kuvvetlerinin gelecek senenin ağustos ayının başında geri çekilebileceğini ümit ettiğini beyan etmesi üzerine, mebuslardan biri geçen beyanatının birisinde Hariciye Nazırı Bevin'in şayet Birleşmiş Milletler kararı neticesinde Araplar ve Yahudiler arasında bir çatışma olacak olursa, İngiliz kuvvetlerinin asayişini temin etmek için kullanılmayacağını sarahaten ifade etmiş olduğuna Müstemleke Nazırının nazarı dikkatini celbetmiş ve Nazır da, İngiliz idaresi birkaç ay daha Filistin'de devam edeceğine göre, bu müddet zarfında İngiltere Hükûmeti[inin] asayişin temininden mesul kalmalıdır, diye kati bir cevap vermiştir.

2- Hakikaten evvelce Hariciye Nazırının vaki ifadeleriyle bugün Müstemleke Nazırının beyanâtı arasında bir mübâyenet göze çarpıyor.

3- Bu beyanatın intişar ettiği Reuter Ajansında aynı gün Vaşington menşeli ve meçhul bir yüksek askerî Amerikan kaynağının Rusya'nın Yahudi-Arap iğtişâşlarından bilistifade Filistin'i yirmi dört saat zarfında işgal edebileceği, bu suretle Akdeniz'e yerleşeceği ve kimsenin onu oradan kımıldatamayacağı, Amerika Genelkurmayının Filistin'de cereyan eden hadiseti itina ile takip etmekte olduğu, Türkiye ve İran hudutlarındaki Rus kuvvetlerinin Filistin'i hemencecik işgal edebilecekleri, Rusya'nın Amerika'yı Filistin işinde tuzağa düşürdüğü ve İngiltere ve Amerika arasında Filistin yüzünden ihtilaf ihdas ettiği mealinde bir haber intişar etmiş ve bunu takiben de Amerika Meclisi Hariciye Encümeni Sovyet Rusya'nın Avrupa'yı 24 saat zarfında işgal edebilecek surette peykleriyle birlikte beş milyondan fazla askeri olduğu, gayesinin ihdas ettiği teşevvüşlerle Amerika yardımını akim bırakmak ve Amerika'yı bizzat müşkül duruma sokmak olduğu cihetle Amerika'nın hem müteyakkız [olmasını] hem de Fransa, İtalya,

Avusturya ve Çin'e acele 590 milyon dolar yardım verilmesini tavsiye eden raporu ifşa etmiştir.

4- Müstemleke Nazırının ifadesinde evvelce Hariciye Nazırının vaki beyanatını filhakika bir nevi nakzeder bir mahiyet arzetmesi ve Vaşington menşeli iki haberde de geçen hafta arzetmiş olduğum bir muhaverede dermeyeran edilen bazı mütalaaları andıran fikirler beyan edilmekte olması nazarı dikkat ve tecessüsümü celbettiğini ve neticei tefahhusatımı ayrıca takdime mücaheret edeceğim.

Hükûmetin Filistin hakkındaki beyanatını önümüzdeki perşembe ve cuma günü meclisteki müzakere esnasında yapacağını saygılarımla arz ederim.

BELGE 183: BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegesi Selim Sarper'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Arap ülkeleri delegelerinin Türkiye Daimî Temsilciliğine ortak imzayla ilettikleri, Türkiye'nin Filistin'in taksimi konusundaki tutumuna ilişkin teşekkürlerinin ifade edildiği mektubun içeriği hakkında bilgi verdiği, ayrıca, Yahudi devletini Vaşington'da fiilen temsil eden Epstein'in [Eliahu Elath] kendisini ziyaretle Filistin'deki duruma ve bölge ülkelerinin tutumlarına ilişkin açıklamalarını ve adigeçenin Türkiye ile iyi ilişkiler içinde olma isteğini ilettiği 4 Aralık 1947 tarih ve 3535/61 sayılı şifre telgraf.

Madde 1. Lübnan, Suudi Arabistan, Suriye, Yemen, Irak ve Mısır delegelerinin imzalarıyla alınan 30 Kasım tarihli müşterek bir mektupta Arap delegasyonları kendilerine Filistin davası münasebetiyle yaptığımız kıymetli diye tavsif ettikleri yardımı tebarüz ettirdikten sonra bu işte takındığımız metinâne tavrın hafızalarında ebediyen baki kalacağını ve minnetlerini ifade için kelimelerin asla kifayet etmediğini söyleyerek müzaheretimizden dolayı Delegeliğimize hararetle bir lisanla teşekkürlerini ifade ediyorlar. Bu mektubun sureti ayrıca bir yazıya ek olarak takdim kılınacaktır.

Madde 2. Filistin meselesinin müzakerelerine iştirak etmiş olan Yahudi mümessillerinden olup şimdi müstakbel Yahudi devletini Vaşington'da fiilen temsil eden Epstein benden bir randevu isteyerek 1 Aralık Pazartesi günü akşamı dairemde ziyaretime geldi. Evvelce de bir münasebetle arzetmiş olduğum veçhile bu zatı harp esnasında Ankara'da bulunduğu bir sırada tanımıştım ve kendisi ile o vakitten beri iyi münasebet idare etmekte idim. Epstein söze başlarken Yahudi davası aleyhine rey vermiş olmamızdan dolayı bize karşı hiçbir iğbirar beslemediklerini, Dr. Shertok'a ve kendisine bu münasebetle vermiş olduğum izahatın kendilerini tamamen tatmin etmiş olduğu gibi esasen vaziyetimizi de çok iyi anladıklarını ve aleyhlerine rey vermiş olmakla beraber bu mevzuda söz almamış olduğumdan dolayı teşekkür etmeyi bir vazife bildiğini söyledi. Sözüne devam eden Epstein, davalarını kazandıklarından dolayı şımarıklık etmeyeceklerini ve Araplarla anlaşmak için ellerinden gelen her şeyi yapacaklarını, Yakın Şark'ta yabancı kuvvetlerin ve bilhassa Rusların müdahalesini kolaylaştıracak her türlü ihtilatın önüne geçmek için çalışacaklarını, bu konuda bizim için hiçbir endişeye

mahal olmadığını ve mahrem kaydıyla diye ilave ederek esasen İngilizlerle de anlaşmış olduklarını, İngilizlerin tahliyeyi yavaştan alacaklarını ve gerekirse işgali bir müddet daha devam ettireceklerini söyledi. Araplarla anlaşmak teşebbüsleri münasebetiyle de Epstein, kendilerine en çok müşkülât çıkaran memleketin Suriye olduğunu, iç zorluklar dolayısıyla efkârı umumiyeyi bununla oyalamak isteyen Suriye’de Müftünün müsait bir faaliyet sahası bulunduğunu, ikinci derecede Iraklıların müşkülât yaptıklarını fakat buna mukabil Lübnan, Mısır ve Şarkül Ürdün ile anlaşabileceklerini umduklarını ve bilhassa Araplar arasında yegâne geniş görüşlü devlet adamı olan Kral Abdullah’ın kendilerine zahir olacağını ümit etmeleri için sebeplerin mevcut olduğunu, Suudi Arabistan’a gelince, yine mahrem kaydıyla, onları yola getirmeyi de o memlekette birçok iktisadi menafi ve münasebet tesis etmiş olan Amerika’nın deruhte etmiş bulunduğunu ifade ve esasen işler intizar ve tahminlerin hilafına olarak fena giderse pek de fazla korkmadıklarını, zira Filistin’de kısmı küllisi İkinci Cihan Harbine iştirak etmiş, iyi talim ve terbiye görmüş hafif ve orta ağır silahlarla iyi mücehhez 25 bin kişilik bir Yahudi kuvveti bulunduğunu ilave etti.

Madde 3. Epstein, Yahudilerin bizimle iyi münasebetler tesis etmek istediklerini, bu yolda ellerinden geleni yapacaklarını, mesela Amerika’daki Yahudi matbuatına başvurarak, aleyhlerine rey vermemiz münasebetiyle Türkiye’ye karşı gayridostane neşriyattan içtinap etmelerini tavsiye eylemiş olduklarını, neticede bizim aleyhimize bu münasebetle bir kelime çıkmadığını, Türkiye ile müstakbel Filistin Yahudi devleti arasında dostane münasebetler tesisinin Amerikalılarca da matlup ve mültezem olduğunu ve bu mevzuda Amerika Hariciyesiyle esaslı görüşmeler yapmış olduklarını, esasları takarrür etmiş olan Yahudi Hükûmeti içinde Başbakan ve Hariciye Nazırı başta olmak üzere İstanbul Hukukundan mezun, Türkçe bilen üç bakan bulunduğunu söyledi. Ayrıca öğrendiğime göre, bu Yahudi muvakkat hükûmeti ağustosta ve Teşkilatı Esasiyeye göre de asıl hükûmet ekim 1948’de teşekkül edecekti.

Madde 4. Bugün, beş devletten müteşekkil Filistin Komisyonuna dâhil olan Bolivya Delegesi ile görüştüm. Bu zatın, bu işlerle yakından meşgul olan kimselerin fikrine nazaran diye söze başlayarak bana ifade ettiğine göre, Rusların Filistin’de müessir olmaları ihtimali şöyle dursun, orada Amerikalılar bir nevi köprübaşı kurmak üzere imişler. Amerikan vatandaşı Yahudilerin sermayesiyle yani muazzam Amerikan sermayesiyle kurulan Yahudi Filistin’in akıbeti ile Amerika’nın atide alakasız kalmasına ihtimal verilemez imiş.

Madde 5. Yahudi faaliyetinin en büyük [*deşifre edilememiş*] merkezi New York’tur. Müstakbel Devlet Reisi Dr. Weizmann’ı, yine müstakbel Hariciye Nazırı Dr. Shertok’u, Epstein’ı ve daha birçok Yahudileri tanımaktayım. Şimdiye kadar bunlara Hükûmetimin bu mevzudaki durumu hakkında hiçbir şey söyleyemedim. Sözlerim münhasıran umumî mahiyette ve şahsi kalmıştır. Fakat bunlarla temas ve bu mevzuda görüşmeler burada kabili içtinap değildir. Bu itibarla Hükûmetimizin bu mevzuda da görüşlerinin talimat olarak bana bildirilmesine müsaadelerini rica ederim.

Madde 6. Şahsi bir mütalaa olarak görüşlerimi müsaadelerine güvenerek aşağıda arz ediyorum:

Bence Yahudi davasına karşı aldığımız durum ve mukavemet, reyimizi aleyhlerine kullanmış olmamızla nihayet bulmalıdır. Zira:

a) Bu iş, davasına bağlılığımızı mütemadiyen ilan ettiğimiz Birleşmiş Milletlerin büyük ekseriyeti ile bir karara ve neticeye bağlanmıştır.

b) Amerika'da çok nüfuzu olan Yahudi dünyasına karşı hasmane bir durum takip etmenin çok zararlı neticeler verdiği artık aşikârdır.

c) Bize yakın bir yerde Amerikalıların esaslı ve devamlı alakasını çeken bir durumun tahaddüsü, İngiltere'nin gittikçe sahneden çekilmesi ve zayıflaması ile bozulan muvazeneyi bizim için faydalı bir şekilde yeniden tesis edebilir.

Yine şahsi fikrimce Araplarla dostane münasebetlerimizle yeniden hasıl olan bu durumu telif edebilmek için de bizim bu işteki rolümüz Araplarla Yahudilerin arasını bulmaya çalışmak suretiyle constructif bir rol olmalıdır. Bunda muvaffak olursak hem Amerikalılar, hem Yahudiler minnettar olur, hem de bir karışıklığın önüne geçmek suretiyle Rusların dört gözle bekledikleri ve kendilerinin de iştirak etmek isteyecekleri bir beynelmil müdahaleyi intaç edebilecek ihtilatları önlemiş oluruz.

Bu baptaki emri devletlerine intizaren derin saygılarımı arz ederim.

BELGE 184: Dışişleri Bakanlığından BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegeliğine gönderilen, kurulması muhtemel Yahudi devleti ile iyi ilişkiler kurulmasının doğal olduğunun belirtildiği, diğer taraftan, Filistin'in taksimini izleyen muhtemel gelişmelerden Türkiye'nin duyduğu endişelerin ABD tarafıyla paylaşılmasının istendiği 10 Aralık 1947 tarih ve 2001/69 sayılı şifre telgraf.

61 numaralı şifre telgraf cevabıdır.

Filistin'in taksimine karar verilmesi dolayısıyla tahaddüs eden vaziyet karşısındaki görüşleriniz Hükümetimizin bu husustaki noktai nazarına tetabuk etmektedir. Filistin'de bir Yahudi devleti kurulduğu takdirde, bununla her ilgili bulunduğumuz yabancı devletle olduğu gibi dostane münasebetler tesis edeceğimiz tabiidir. Ancak Epstein'in Filistin'in siyasi geleceği hakkındaki mütalaaasına iştirak mümkün değildir. Çünkü Filistin'de gerek hâlen mevcut elemanların büyük bir kısmı gerek bundan sonra serbestçe orada yerleşebilecek olanlar mahreç ve içtimai akideleri bakımından komünist fikirleri benimsemiş ve bunları yaymaya müsait muhitlere mensuptur. Bu itibarla Filistin'in taksimi neticesinde Orta Şark'ın göbeğinde Sovyetler için müsait bir faaliyet sahası kurulmuş bulunmaktadır.

Bu husustaki endişemizi Amerika ricali ile vaki temaslarınız esnasında her fırsatta ve münasip şekilde tebarüz ettirmenizin muvafık olacağı maruzdur.

BELGE 185: *Amman Elçisi Bedri Tahir Şaman'ın Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Ürdün'ün Arap Birliği ile ortak hareketini sağlamaya yönelik cabalara ve Ürdün'deki durum ile Arap Birliği içindeki muhtemel gelişmelere dair 8 Aralık 1947 tarih ve 121/73 sayılı gizli yazı.*

Irak Başvekili Salih Cebr, Kralla 6.12.1947 günü öğle yemeğini yedikten sonra, tekrar görüşmek üzere, kışlık kasma, Şune'ye inmiş ve Kralı iknaa, nafile yere, tekrar çalışmıştır. Tam muvaffak olamayınca, tasarladığı Beyrut seyahatinden vazgeçerek, doğruca Kahire'ye gitmiştir.

Busabah, 8.12.1947, Ürdün Başvekili de, biristinkâf ve istiğnanümayişinden ve İngiliz Sefiriyle görüştüğünden sonra, tayyare ile Kahire'ye uçmuştur. Arap Birliğinin bu siyasi komitesi içtimasında, Arap devletlerinin Birleşmiş Milletler Teşkilatından çekilmeleri yolunda bir teklif yapacağı beklenen Irak Başvekilini Ürdünlü koleği takviye edecektir sanıyorum. Bu teklifin bazı Arap devletlerince kabul edilmeyeceği bekleniyor. Ayrıca, bu içtimada, petrol imtiyazlarının lağvı suretinde zecrî iktisadi tedbirlerin alınması ve hatta devlet ordularının müdahalesi gibi aşırı teklifler de bekleniyor.

Ürdün Hariciye Müsteşarı ve Başvekilin kardeşi, acizlerine; “Bu defa Arap Birliğinin parçalanması ihtimalinden endişe duyduğunu” söyledi. Kral da, “Şahsı aleyhinde bir karar alınmasını bile muhtemel gördüğünü” ilave etti.

Şu var ki, fikrimce, Yahudi devleti gibi Arap Birliğini de kuran İngilizler, fiilen parçaladıkları ve fakat bugün, ihtiyatlı şekilde komünist aleyhtarlığı çeşnisini de verdirdikleri nümayişlerle el altından kışkırttıkları Arap devletlerinin bu siyasi organizmasının dağılmasını istemeyeceklerdir.

Birinci Umumi Harpten beri Filistin tarihinin gösterdiği veçhile, bu defa da, İngiltere, eski Müftü Hacı Emin ve diğer figürleriyle, Birleşmiş Milletler kararı karşısında müsellah bir Yahudi aleyhtarlığına kışkırttıkları ve ayaklandıkları Yakın Şark Arap devletlerinin iktisadi-mali gücünü baltalayacaklar ve son harbin tesirleri sayesinde bu havzada teraküm etmiş servetin ve Arap ellerinde saklı silahların harcanmasına çalışacaklardır.

Böylece, taksim kararının mesuliyetini Birleşik Milletler Teşkilatı üzerine ve biraz da Amerika'ya yükleyen İngilizler, pek samimi dost sıfatıyla, Arap âleminde daha rahat çalışacaklardır. Ve yorgun düşecek bu havzada, istedikleri gibi oynamaya devam edebileceklerdir.

Ürdün Başvekilinin tebdili meselesi biraz daha gecikecektir. Zira bu takdirde, Filistin davasında Kralına karşı istifa etmiş tesirini uyandıracak Başvekil bir Arap mücahidi rolüne bürünebilecektir. Kral, içten içe, İngilizlerin körüklediği bu tebdili, müstakbelde mesuliyeti Başvekilin şahsına yükletebilmek ve nihayet, işin içyüzünden bihaber umumi efkârın galeyanı karşısında, hiç olmazsa Filistin'de askerî tedbirlerini alıncaya kadar da ihtiyatlı bulunmak maksadıyla, tehir etmiştir.

İntibam, bütün bu olan biten hadiselerden, İngilizlerin, altı aydan fazladır arzına çalıştığım, Filistin'in taksimi ve Arap Filistin'in Ürdün kuvvetlerince işgali

vakıasını tahakkuk ettirmek; ve belki de, bu aralık Büyük Suriye işinin halli imkânlarının esaslarını ellerine geçirmek için çalışacaklarıdır.

Bilvesile derin saygılarımı arzederim.

BELGE 186: *Dışişleri Bakanlığından Başbakanlığa, Türkiye'nin BM'de Filistin'in taksimi konusunda alınan karara karşı oy kullanmasına Arap ülkelerinin ve halklarının verdiği olumlu tepkilerin iletildiği 8 Aralık 1947 tarih ve 110533/524 sayılı yazı.*

Birleşmiş Milletler Filistin Komitesi ve Heyeti Umumiyesi önünde Filistin'in taksimi aleyhinde rey vermemiz münasebetiyle muhtelif Arap memleketlerinden teşekkür telgrafları alınmaktadır.

Birleşmiş Milletlerdeki Delegasyonumuzdan alınan bir telgrafta, Lübnan, Suudi Arabistan, Suriye, Yemen, Irak ve Mısır Delegelerinin Delegasyonumuza müştereken gönderdikleri bir mektupla, Filistin davasında Arap memleketlerine müzahir hareketimize hararetle teşekkür ettikleri ve bu hareketimizin ebediyen minnettarlıkla anılacağını tebarüz ettirdikleri bildirilmektedir.

Irak Dışişleri Vezirliğinden [Dışişleri] Bakanlığına gelen bir telgrafta, Birleşmiş Milletlerde her türlü demokrasi ve insaniyet prensiplerine aykırı olarak verilen Filistin'in taksimi kararı aleyhinde oyunu kullanmakla Türk Delegasyonunun göstermiş olduğu metin ve asil hattihareketten Irak milleti ve Hükûmetinin fevkalade mütehasıs ve minnettar oldukları, bu hareketimizin Arap milletlerince hiçbir zaman unutulmayacağı ifade edilmektedir.

Suudi Arabistan Dışişleri Veziri Vekili Yusuf Yasin'den bu münasebetle alınan bir telgrafta, Filistin hakkında verilen bu adaletsiz ve tecavüzkâr karara karşı Birleşmiş Milletlerde Türk Delegasyonunun şerefli hareket tarzından dolayı Suudi Arabistan Hükûmetinin şükranlarının Hükûmetimize iblağı rica edilmekte ve hak ve adaleti desteklemek hususundaki bu asil hareketimizin Arap milletlerince daima hatırlanacağı beyan edilmektedir.

Şam Elçiliğimizden bildirildiğine göre, Filistin'in taksimi haberi Şam'da büyük bir heyecana sebebiyet vermiş, bu arada öğrenciler ve halk Amerika Elçiliği önünde nümayiş yaparak, Elçilik otomobillerini yakmış, polisin müdahalesi sayesinde nümayişçiler Sovyet Rusya Sefaretine yaklaşamamış ve Elçiliğimiz binası önünde ise dostluk gösterilerinde bulunmuşlardır. Suriye Başvekili ve Hariciye Nazırı da Elçiliğe gelerek bizzat Suriye Hükûmetinin minnettarlığını bildirmiştir. Ayrıca Yüksek Arap Komitesi azasından Muin Bey de Elçiliğimize gelerek, Arap Komitesi namına Birleşmiş Milletlerdeki yardımımızdan dolayı teşekkürlerini arzetmiştir.

Beyrut Elçiliğimizden alınan telgrafta ise, Filistin'in taksimi kararının Amerika ve Fransa Elçilikleri önünde hasmane tezahürleri mucip olduğu, nümayişçilerin Elçiliğimiz önünde bayrağımızı selamlayarak dostluk tezahürlerinde buldukları bildirilmektedir.

Filistin'in muhtelif mahallerinde Araplarca yapılan toplantılarda alınan kararlar üzerine, bu memleketin taksimi aleyhinde rey vermiş olmamızdan dolayı teşekküllerinin ve taksimi katiyen kabul etmemek hususundaki azimlerinin Hükûmetimize iblağını rica eden birçok telgraflar alındığı Kudüs Başkonsolosluğumuzdan işar edilmiştir.

Keyfiyeti yüksek bilgilerine derin saygılarımla arz ederim.

BELGE 187: Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, Filistin'de asayişin önemli ölçüde zayıfladığını, Yahudilerin Araplardan çok daha iyi teşkilatlanmış olduğunu ve Arap Birliğinin Ürdün'ü ortak harekete ikna etmeye çalıştığını Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 15 Aralık 1947 tarih ve 818/678 sayılı yazı.

Bir taraftan gittikçe gevşeyen İngiliz idaresi diğer taraftan henüz inzibati ellerine alamayan Yahudiler ile teşkilatlarını tamamıyla kurmamış olan Araplar arasında Filistin bugünlerde hayatının en karışık bir devresini yaşamaktadır. Sokaklarda hemen de rastgele birbirini öldürmek, şu veya bu mahalleye baskın yaparak, dükkânları yağma etmek ve evleri ateşe vermek adeta günlük vukuat hâline gelmiştir. Evvelki yazılarımda da arzettiğim veçhile Yahudilerin derhâl bir müstakil hükûmet kurabilmek için her şeyleri hazır ve bu hususta alınacak tedbirler ve yapılacak işler hakkındaki planları en küçük teferruatına kadar tekemmül etmiş olmasına mukabil Arapların Filistin'de henüz ciddi bir teşkilat bile kuramadıkları görülmektedir. Bunun en büyük sebeplerinden biri, bir taraftan para yoksulluğu diğeri de Arapların kendileri ve büyükleri arasındaki kıskançlık, anlaşamamazlık ve post kavgasıdır. Arap Liginin teşkil eden ve Filistin'e gelecek yardımın başlıca amilleri olması icap eden devletlerin arasındaki bariz menfaat farkları burada yapılması lazım gelen ciddi teşkilatı felce uğratmakta ve bütün çalışma kabiliyetlerini hiç indirmektedir.

Burada ısrarla deveran eden bazı rivayetlere nazaran, Kral Abdullah[ın] Irak Ordusunun Şarkül Ürdün topraklarından geçmesine müsaade etmek istemediği ve Arap Liginin giderken Amman'a uğrayan Irak Başvekili Salih Cebr'in bu husustaki resmî taleplerine de üç gün cevap vermekten imtina ettiği söylenmektedir. Hatta bunlara Salih Cebr'in "Eğer bütün kalbinizle Arap milletine iltihak etmeyecek olursanız taç ve tahtınızı da kaybedersiniz" tarzında bir de tehdit savurduğu ilave edilmektedir. Güya Kral Abdullah'ın nazırlarına, Şarkül Ürdün'ün, Filistin'in bir kısmında Yahudi hükûmeti teşkilini kabul ve diğer geri kalan kısmını da ilhak etmek hususundaki fikirlerini sorduğu, buna mukabil Semir Paşa Rifai'nin bu fikri kabul etmeyerek istifasını vermek istediği, eski Başvekil İbrahim Paşa Haşim'in yeni bir kabine kurmak teklifini reddettiği ve nihayet Irak Başvekili Salih Cebr'in araya girerek Semir Paşa'nın istifasını kabul etmemesini Kral Abdullah'tan rica eylediği tarzında diğer bazı rivayetler de dolaşmaktadır.

Her nedense buradaki Arap umumi efkârı Kral Abdullah'ın; Filistin'in hiç olmazsa bir kısmını Şarkül Ürdün'e ilhak etmek amacıyla bir Arap müstakil Filistin hükûmeti kurulmamasına bütün gayretlerini sarf ettiği ve diğer Arap

hükûmetlerinin bu husustaki icraatlarını da boşa çıkarmak için elinden geleni yaptığı kanaatindedirler. Bu sebepten dolayı buradaki bütün Araplar kendisinin aleyhinde bulunmakta ve Krala dış bilemektedirler.

Şimdi Mısır'da toplanmakta olan Arap Liginde de bir taraftan Şarkül Ürdün ve diğer taraftan bilhassa Suriye ile Lübnan, Mısır ve Suudi Arabistan arasında yine bir anlaşamamazlık çıktığı rivayeti de dolaşmaktadır. Bu söylentilere nazaran anlaşamamazlığın başlıca sebeplerinden birincisi Suudi Arabistan, Suriye ve Lübnan'ın şimdiki Filistin Arap Yüksek Komitesinin bir muvakkat Filistin hükûmeti kurmasına taraftar oldukları hâlde Irak ve Şarkül Ürdün'ün buna kati surette muhalefet etmeleridir. İkinci ihtilaf noktası Arap gönüllülerinin başkumandanlığı meselesidir. Irak Hükûmetinin bu mevkie Irak ordusuna mensup yüksek rütbeli bir generalin getirilmesini şiddetle arzu eylemesine mukabil Suriye ve Lübnan[ın] buna itiraz eylemesi ve Filistin Yüksek Arap Komitesi[nin] ise bu başkumandanlığı kendisinin deruhte etmesi lazım geldiği fikrinde ısrar etmesidir. Üçüncü anlaşamamazlık da Arap ordularının Filistin'e fiilî müdahaleleri meselesinden çıkmaktadır. Mısır Hükûmeti ahvali hazır ve siyasetin umumi gelişleri göz önüne alındığı takdirde şimdilik Arapların böyle bir harekete girişmelerinin hiç de muvafık olamayacağı ve Arap devletlerinin yalnız gönüllü göndermek ve bunlara yardım etmekle iktifa etmelerinin daha doğru olacağı fikrini ileri sürmektedir. Buna da Suriye ile Lübnan'ın itiraz ettikleri söylenmektedir.

Bu ahval ve şerait dairesinde Filistin Araplarının askerlik, siyaset ve ekonomi bakımından sevk ve idarelerini temin için lüzumlu kararların alınması gecikmekte ve Filistin Arapları ne yapacaklarını bilmeyen insanlara mahsus bir durum ve endişe içinde kalmaktadırlar.

Şehirler de garip bir manzara arz etmektedir. Ahalinin silah taşımaları tabiatıyla ve resmen memnu olduğu hâlde birçok yerlerde omuzlarında geceleri mitralyöz tüfeği, bellerinde tabanca ve hatta bombalarla dolaşan insanlara rast gelinmektedir. Bazı zamanlar sokağa çıkmak adeta muhal hükmüne girmekte, insanlar nereden, ne için ve kimin tarafından atıldığı bir türlü anlaşılmayan kurşunlarla ölüp gitmektedir.

Taşıt vasıtalarına yapılan taarruzlardan dolayı büyük şehirler arasındaki rabıtalara adeta kesilmiş gibidir. Ana yolların birçoğu geliş gidişe kapatılmıştır. Tel Aviv, Hayfa ve Yafa'ya giden nadir vesaiti nakliye ancak harp zamanındaki maruf konvoylara benzeyen askerî himayeler altında sefer edebilmektedirler. Yollar Ortaçağ devirlerini hatırlatan bir emniyetsizlik için[de] kalmıştır. Hiç kimse evini terk etmek istememekte ve başlıca şehirlerde birçok dükkânlar yangın ve katil ve yağma korkusundan kapalı bulunmaktadır ve yakında başlaması muhtemel çete harbi ile vaziyetin daha da fenalaşacağına şüphe yoktur.

Derin saygılarımla arz ederim.

BELGE 188: BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegesi Selim Sarper'in Dışişleri Bakanlığına, Arap ülkeleri delegelerinin Türkiye'nin, Filistin'in taksimi konusundaki oylamada Araplar lehine oy kullanması dolayısıyla teşekkürlerini ilettikleri mektubu gönderdiği 19 Aralık 1947 tarih ve 220/159 sayılı yazı.

4 Aralık 1947 tarih ve 61 sayılı işarımıza [bkz. Belge 183] ektir:

Filistin meselesinde reyimizi Araplar lehine kullanmış olmamızdan dolayı Delegasyonumuza hitaben yazılmış olan ve Lübnan, Suudi Arabistan, Suriye, Yemen, Irak ve Mısır Delegasyonları Şeflerinin imzalarını taşıyan teşekkür mektubunun İngilizce aslı ile tercümesinin [buraya alınmamıştır] ilişik olarak sunulduğunu saygılarımla arz ederim.

* * *

November 30, 1947

Excellency:

The delegations of the Arab states to the Second Session of the General Assembly of the United Nations have followed with great interest and appreciation the most valuable contributions which you and your delegation have made in support of the just cause of the Arabs of Palestine.

Your unfailing help and staunch stand on the side of the Charter and respect for human rights will always remain in our memory. Words will never suffice to express all the sense of gratitude that we feel towards you, your delegation and your government.

Availing ourselves, Excellency, of this opportunity, we have the honor to tender our highest esteem.

Chamoun
Lebanon

Faysal
(Saudi Arabia)

A. Arslan
B. (Syria)

Sayf-el-Islam
Abdullah
Prince of Yemen

Mohd. Fadhil Jamali
(Iraq)

Muhammed Hussein
(Egypt)

His Excellency Mr. Selim Sarper
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
Chairman of Delegation of Turkey to the United Nations
Hotel Sherry-Netherland, Rooms 1704-1705
Fifth Avenue and 59th Street
New York 1, New York

BELGE 189: Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın, BM'de Filistin'in taksimine ilişkin yapılan oylamada Türkiye'nin Arap devletleri yanında oy kullanmış olması dolayısıyla Arap Birliğinin teşekkürlerini ileten mektubu Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 20 Aralık 1947 tarih ve 939/316 sayılı yazı.

Arap devletleri Birliği Umumi Kâtibi Abdurrahman Azzam Paşa'nın imzasıyla alınan ve Birliğin, Filistin meselesindeki hareket tarzımızdan mütevellit şükranlarını bildiren mektubun bir suretinin ilişik olarak sunulduğunu saygılarımla arz ederim.

* * *

LIGUE DES ETATS ARABES

Le Caire, le 15 Décembre 1947

Secrétariat Général

No 60/I/16

6206

Monsieur le Ministre,

J'ai l'honneur de prier votre Excellence de vouloir bien communiquer ce qui suit au Gouvernement de la République Turque:

La Ligue des Etats-Arabes a été vivement touchée de l'attitude prise par la Délégation Turque à l'Assemblée Générale des Nations Unies dans la question Palestinienne. Sa reconnaissance a été particulièrement grande pour autant que cette attitude a été inspirée par une pure considération des principes de Droit et de Justice.

Je saisis cette occasion pour renouveler à votre Excellence les assurances de ma haute considération.

LE SECRETAIRE GENERAL

Abdel Rahman Azzam

Son Excellence

Monsieur Nizamettin Ayaşlı

Ministre Plénipotentiaire et Envoyé Extraordinaire de la République Turque.

LE CAIRE.

BELGE 190: Kahire Büyükelçisi Nizamettin Ayaşlı'nın Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Arap devletleri başkanlarının Kahire'de yapmış oldukları görüşmeler ve alınan kararlar konusunda Arap Birliği Genel Sekreteri Azzam Paşa'nın verdiği bilgilere dair 22 Aralık 1947 tarih ve 3717/143 sayılı şifre telgraf.

Arap devletleri reislerinin Kahire'deki 10 günlük müzakerelerinin hedefi Filistin'in taksimine mâni olmak için lazım gelen tedbirlerin kararlaştırılması idi. Bu bapta 14 noktalık bir anlaşmaya varılmış ise de bu anlaşma çok sıkı bir surette gizli tutulmaktadır. Mamafih, bu kararların Filistin'de çarpışan Araplara her türlü yardımları sağlayan bir protokolde tespit edildiği, bu arada Arap devletlerinin 200 milyon sterlin hazırlamalarının derpiş edildiği ve Mısır'a düşen hissenin ise yarım milyon liradan ibaret olduğu anlaşılmıştır.

Birkaç günden beri hasta bulunan Arap Birliği Umumi Kâtibi Azzam Paşa'yı dün ziyaret ettim. Yukarıda zikredilen karar hakkında mahrem olarak verdiği malumatı arz ediyorum:

Arap hükûmetleri Filistin'de askerî müdahalede bulunmayacaklar. Ancak hudutlarını Filistin'e karşı sıkı kontrole tabi tutacaklardır. Filistin'e askerî talim görmüş gönüllü, silah ve cephane gönderecek ve Yahudilere karşı tertip edilen çete teşkilatına azami müzaheretle bulunacaklardır. Gönüllü yazılmak isteyen gayrimüslimlerin kabul edilmemesine de karar verilmiş ise de 500 kadar eski İngiliz subay ve erinin yardımlarının kabulünün de faydalı görülmüş olduğunu, bunlardan ayrıca bir tabur teşkil edileceğini mumaileyh söylemiş ve Filistin haricinde hükûmet kurmaktan vazgeçildiğini ve memleket dâhilinde bir Arap idaresi kurmakla iktifa edileceğini, bu idarenin başında Müftü el Hüseyini'nin bulunmayacağını ilave etmiştir.

Amerika'da Arap davası lehinde başlayan tebdili fikir emareleri Arap reislerini çok temkinli davranmaya sevk etmiştir. Bu arada Müftü el Hüseyini'nin mücadelenin başında görülmesini mahzurlu görmüşlerdir. Kendisi perde arkasından çalışmayı kabul etmiş görünüyor. İntibaima göre, Arap hükûmetleri şimdilik Filistin Araplarının mücadelesini desteklemekle iktifa edecekler ve İngiliz kuvvetlerinin Filistin'den çekilecekleri tarihe kadar ordu ve teşkilatlarını mümkün olduğu kadar ikmale çalışacaklardır. Filistin'in Arap kısmının idaresini tamamen ele aldıktan sonradır ki o zamanki dünya vaziyetine göre kati teşebbüslere girişebileceklerdir.

BELGE 191: Dışişleri Bakanlığından Londra Büyükelçiliğine gönderilen, BM'de alınan Filistin'in taksimi kararının ardından Türkiye'nin ortaya çıkabilecek Yahudi devleti ile ilişkilerinin ve sözkonusu kararın uygulanması aşamasında SSCB'nin Filistin'de nüfuzunu arttırabileceğine dair endişelerin belirtildiği 22 Aralık 1947 tarih ve 2072/156 sayılı şifre telgraf.

153 sayılı şifre tele [*Filistin'e yönelik siyasetimizin bildirileceği belirtilmektedir*] zeyildir:

Filistin meselesinin istikbaldeki inkişaflarından endişe duymaktayız. Bununla beraber, Birleşmiş Milletler kararına ve Amerikan siyasetine karşı herhangi bir vaziyet almaktan içtinap edeceğiz. Hatta Filistin'de bir Yahudi devleti kurulduğu takdirde, bununla, ilgili bulunduğumuz her yabancı devletle olduğu gibi, dostane münasebetler tesis edeceğimiz tabiidir.

Endişemiz şu iki nokta üzerinde toplanmaktadır:

1- Taksim kararının tatbiki safhasında Birleşmiş Milletlerce Filistin'e beynelmilel bir kuvvet gönderildiği takdirde Rusya böylelikle Akdeniz'e inmiş olacak ve bunun neticesi olarak birçok nahoş vaziyetler doğacaktır.

2- Filistin'de müstakil bir Yahudi devleti kurulduğu takdirde, serbestçe devam edecek olan Yahudi muhaceretinden bilistifade bu bölgede zaten mevcut komünist elemanlara, Rusya'nın göndereceği ajanlar katılacak ve böylece Orta Şark'ın göbeğinde Sovyetler için müsait bir faaliyet sahası vücuda gelecektir.

Temaslarınızda bu endişelerimizi münasip şekilde tebartüz ettirmeniz muvafık olur.

Sırf bilgileri için şunu da arzedeyim ki Filistin meselesinde Amerika Hariciyesi de endişeli görünmekte ve buradaki Büyükelçileri bize hak vermektedir.

BELGE 192: Londra Büyükelçisi M. Cevat Açıkalın'ın Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, BM'nin Filistin'in taksimi kararının ardından ortaya çıkan durumu ABD, SSCB ve İngiltere ile bölgedeki Araplar ve Yahudiler açısından değerlendirmelerini içeren 24 Aralık 1947 tarih ve 3744/222 sayılı şifre telgraf.

156 numaralı şifre telgrafnamelerini aldım. Lütuf buyurulan talimata teşekkür ederim. Dermeyan buyurulan ve çok yerinde olan görüş tarzı 2640/559 numaralı yazının [bkz. Belge 173] (d) fıkrasıyla 2826/610 numaralı yazımda [buraya alınmamıştır] naklettiğim mütalaa ve mülahazatı cami bulunduğundan bura yüksek makamatının da görüş tarzına her hâlde çok yakın düştüğünü ifade etmekle hata etmemiş olacağımı tahmin ederim.

2- New York'ta Filistin'in taksimi hususunda varılan karar her hâlde İngilizleri memnun etmedikten başka Amerika Hariciyesini de müşkül bir durum karşısında bıraktığı tezahür ediyor. Burada belki bir tek nokta memnuniyeti mucip olmaktadır. O da Sovyetlerin Filistin meselesi dolayısıyla Garp? âlemindeki prestijinden kaybetmiş olmasıdır. New York içtimaından dönen salahiyettar bir zata Amerika'nın nereye varacağı belli olmayan böyle bir kararı ve Rusların Akdeniz meselelerine karışmasını intaç edebilecek formülleri nasıl kabul edebildiklerini sormaklığım üzerine muhatabım Vaşington'da bu Yahudi ve Filistin meseleleriyle meşgul olan ve tamamen Yahudi nüfuzu altında kalmış bulunan dairenin, Amerika Hariciyesini aşmış olduğu ve State Departement'in bundan dolayı bir emrivaki karşısında kalmış olduğu intibaında bulunduğunu sureti mahremanede bana tevdi etti.

Filistin'e gayrimahdut miktarda Yahudi muhacirinin akın etmesi ve bunlar meyanında birçok komünist ajanlarının bulunması muhakkak olacağı mütalaa edilirken muhatabım aklı başında Yahudilerin gayrimahdut Yahudi muhaceretinin Filistin için bir felâket olacağı kanaatinde bulduklarını kendisine ifade etmiş bulduklarını ve bunlar meyanında çok önemli siyonistler de bulunduğunu şahsi ve mahrem bir malumat olarak söylemiş idi.

Madde 3. 206 numaralı telgrafımı [bkz. Belge 182] takdim ettikten sonra koyulduğum tafahhusat ve yaptığım temaslar neticesinde New York taksim kararının ne suretle tatbik edilip ne gibi neticelere varılmak istendiği hakkında, esasen içinde bulunulan kararsızlık dolayısıyla sarih malumat verecek mevkiye değilim. Şu kadar ki, temaslarımdan edindiğim intibalarda yanılmıyorsam, New York'ta ittihaz edilen şekilde Filistin'in taksimine mütedair olarak alınan kararın tatbikatta bir istihale geçirmesi mukadderdir.

Henüz tam bir vuzuhsuzluğun hüküm sürdüğü şu esnada herhangi bir tahmin yürütmekten içtinap etmek daha muvafık olur ise de iki ihtimal de akla

geliyor. Bunlardan birincisi Filistinli Arap ve Yahudilerin aralarında anlaşarak taksim kararını sırf dâhilî ve idari bir taksim olarak telakki etmek suretiyle aralarında müşterek bir Arap-Yahudi Filistin devleti kurmak.

İkincisi ise, Filistin’de bir Yahudi devleti kurulduğu takdirde, Filistinli Arapların Şarki Ürdün’le teşriki mesai etmek hususunda bir karar almaları ihtimalidir.

Bu iki ihtimali bazı temaslarımdan edindiğim intibalardan mülhem birer faraziye olarak arza mücaseret ediyorum.

BELGE 193: Amman Elçisi Bedri Tahir Şaman’ın Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Arap Birliği Siyasi Komitesinin Kahire’de yapmış olduğu toplantının ardından Arap devletlerinin sergilemiş oldukları tutumlara ve Ürdün Başbakanı ile yaptığı görüşme kapsamında Arap Birliği ülkelerinin Ürdün ile birlikte bir hareket tarzı oluşturmaya çalıştıklarına dair 23 Aralık 1947 tarih ve 129/81 sayılı gizli yazı.

Arap Birliği Siyasi Komitesi Kahire toplantısı sona ermiş ve gereken mutabakatlar ve bilhassa tefsirler etrafıyla yayımlanmış bulunuyor. Mısırlıların asker veremeyeceklerini ve Suudilerin petrol borularının Amerika Hükûmetine değil hususi Amerikan şirketlerine ait oldukları gibi sözlerinden sonra, işin filhâl Ürdün’e bırakılması yolundaki kararların verildiği bu toplantı, beklenen neticeyi vermiş, yani bir tantanalı nümayiş seciyesini açığa vurmuştur.

Bağdat dönüşü Nuri Sait Paşa ile Salih Cebr Amman’a gelmişlerdir. 17/18 Aralık’taki bu ziyaretlerinde Kralla görüşmüşlerdir. Bu mülakat Filistin işinin halli devresinde fiilen hükûmet reisliğinde bulunmak istemediği için, birkaç sene işi Salih Cebr gibi kendi adamlarına terk etmeyi tercih eden Nuri Sait Paşa’nın Kralla gizli görüşmesine fırsat vermiştir. Zannımca bu görüşmede, Filistin davasının, aşağıdaki satırlarda yine arzutmeye çalışacağım, umumi neticesi üzerinde tesir etmiş değildir.

18 akşamı sarayda kendileriyle yemekte bulduğum Nuri Sait Paşa ile Salih Cebr: “Birleşmiş Milletlerdeki Türk Murahhasının Filistin davasında Arap âlemine karşı Türkiye’nin dostluğunu ciddiyet ve gayretle belirtmiş olmasından ötürü bütün Arap devletlerinin duymuş olduğu şükran hislerini şahsen tekrar etmekle bahtiyar olduklarını söylemişler ve taksim aleyhine rey veren bütün devletlere yapılacak teşekkürde Türkiye’nin bu hissiyatına bilhassa minnettarlıklarını belirteceklerini ifade etmişlerdir.

Suriye Cumhurreisinin teşekkür telgrafından konuşulmamıştır.

Bu içtimadan bir gün önce avdet eden Ürdün Başvekili ile yaptığım konuşmanın bana verdiği intibai aşağıda hulasaten arza ictisar ediyorum.

Bu içtimada, Kralının itidalli sözleri muvacehesinde bir kat daha ateşli bir ifrat ve nümayişkâr bir ifade ile Arap devletlerinin Birleşmiş Milletlerden çekilmelerini talep etmiş olan Semir Paşa bu mülakatımızda ihtiyatlı bir dille

konuşmuştur. Acizlerine ihsas ve tebliğ etmek istediği iki noktayı alakalı gördüm. Birisi “Suriye’de hâlâ Türkiye’ye karşı bir çekin[gen]lik var” tarzında, Şükrü Kuvvetli’nin telgrafi bahse mevzu iken, sarf ettiği sözdür. Diğeri “Bu defaki Arap Birliği siyasi toplantısında Türkiye, İran, Afgan, Pakistan ile hatta Hindistan ve Yunanistan gibi Müslüman olmayan Yakın Şark dev[let]lerini de ihata edecek bir Yakın Şark blokunun görüşüldüğü ve böylece Arap Birliğinin tevsii sahnesinde ciddi görüşmeler yapıldığı” yolundaki ifadesidir. Üçüncü nokta, tafsilatına girişmekten kaçınarak “Her hâlde Ürdün, Filistin işinde, kati ve nihai en büyük rolü oynayacaktır” şeklindeki sözleridir.

Acizlerinin bu içtima sonunda da edindiğim intibai, yüksek müsaadelerine güvenerek, atideki şekilde arza cesaret ediyorum:

Hâlihazır umumi şartları muvacehesinde Anglosakson âlemi Yakın Şark’ta bir kısmi bünye tebeddülü, dolayısıyla kendi menfaat ve emniyetlerine uygun bir kısmi nizamlama yapmak niyet ve izdiramdadır. Bu tadilat, bittabi, bütün Arap âleminde değil, ancak tabii Suriye havzasında tenfiz ifadesine ulaşmak isteyecektir. Bu aralık, belki, gerçekte biraz da Küçük-Lübnan demek olan Büyük-Suriye meselesinin hallini hazırlayıcı temellerin atılması için fırsat zuhur edecektir. Ne olursa olsun, ilk adım ve ilk safha Filistin ve dolayısıyla Şarkül Ürdün’dür. Her gün pek velveleli bir tarzda beliren Arap protestoları ve nümayişleriyle elde edilmeye çalışılan bu siyasi-iktisadi bünye tadili ameliyesi, aynı zamanda Arap âleminin gerginliklerini de örtmeye yaramaktadır. Bu suretle, son yarım asırlık tarihiyle Filistin meselesini, geniş manasıyla, bu havzayı ellerinde tutan, Anglo-Amerikan cephesinin tasfiye etmesi imkânı yaratılmak istenilmektedir. Sokaklarda yakılan Amerikan otomobilleri, hücumu uğrayan komünist daireleri gerçekte, sıkı işbirliği ve hedef müşareketi ile bu havzayı da kendi nüfuz çerçevelerinin fonksiyonu içine almak isteyen Anglo-Amerikan blokunun, danışıklı dövüşünü peçelemektedir.

Hakikatte sırf İngilizlerin tasvibi ile değil gizli tahrikiyle vücut bulan Arap memleketlerindeki bu aşırı iddiaların cihadı mukaddes havası ile istihdaf edilen gaye, cihan Yahudiliği karşısında gerileyen İngiltere’yi Arap âleminin samimi dostu kılacak ve böylece, Araplar lehinde Filistin taksim planında “emrivakilerle” tadilat yapılmasını İngiltere’ye sağlayacaktır. Bu ameliye ile tarihi tezatların biriktirdiği birkaç damla kanı Araplar akıtarak, nevama bir hacamat veya kan aldırma yoluyla, iyileşeceklerdir. Gizlice Araplara İngiliz depolarındaki silahların yağma ettirilmesi ve aslı İngiliz Arap legionun Yahudilere biraz sebepsiz yere hücum etmesi ve nihayet Ürdün Başvekilinin bir aralık acizlerine, “Wallace’in söylediği gibi bugün ne Amerika ne de İngiltere’de açıkça Yahudi aleyhtarlığı yapabilecek bir tek devlet ve siyaset adamının mevcut olmadığı” yolundaki sözler hep bu vakıayı desteklemektir. Ne kadar gayrimuhtemel denilirse denilsin üçüncü bir cihan harbinin ihtimali ile bazen çalışmak zorunda kalan Anglo-Amerikan bloku ikinci bir Normandi’yi önleyecek kıta çapında tedbirler almak istemektir. Ve bütün Akdeniz ve Kızıldeniz’le Umman Denizi’nin sahillerinde, hiç olmazsa demografik bir gerçeklik olarak, Araplar bulunmaktadır.

Son günlerde Filistin ahvalinin Şarkül Ürdün’de doğuracağı tesirler muvacehesinde, Fransa’nın buraya gitgide fazla ehemmiyet atfettiği de görünüyor. Zira birkaç gün sonra burada daimî bir Fransız Elçiliği ihdas edilecektir. Şam’daki Sefaret Müsteşarı Elçi olarak tayin edilmiş bulunuyor. Bu hadisede, Anglo-Amerika bloku ile Slav bloku arasında, yarı gerçekliğiyle, bir Latin blokunun hasretini ve bilhassa rehberlik hasretini çeken Fransa’nın umumi siyasetindeki temayüllerden çok daha fazla Filistin-Ürdün meselesinin yarattığı şartlar hâkimdir. Fransa’nın bu alakası, dün (22.12.1947), Kudüs Fransız Başkonsolosunun refakatinde, Kral ile bir mülakat yapan Le Monde ve diğer gazetelerin mümessil muhabirinin ziyaretidir. Kral bu vesile ile: “Garbi Avrupa’yı ele geçirmeden Sovyetler Arap milletleri üzerine atılmayacakları için Fransa’da komünist tahrikâtıyla yapılan grevlerin sona ermesinden duyduğu memnurluğu ifade etmiş” ve “Filistin’de hâlen mevcut Arap-Ürdün nizami kuvvetleri İngilizler çekilince beraber çekilecekler midir?” yolundaki muhabirin bir sualine de “Çok eskiden beri İngiliz Filistin kuvvetleriyle bu havzada işbirliği yapan Arap legionun çekilip çekilmeyeceği keyfiyetinin Filistin Araplarının izhar edecekleri arzuya tabi olduğu” yolunda bir cevap vermiştir. Kralın bu sözlerinin Anglo-Amerikan cephece istihdaf edilen havaya ne kadar uygun olduğu meydandadır.

Dikkate şayan olan bir nokta da, Kralın, bilhassa, Kahire görüşmelerinden sonra, sanki General Clayton ve diğerlerinin tesadüfi mülakatlarıyla hidayete erişen Arap devlet adamlarından sonra, itidal kadar Arap milliyetçiliğine rücuudur. Kralın yakınlarına söyledikleri, aşağı yukarı, “Hâlen Filistin’de İngilizler vardır. Bunlar çekilince vaziyet Filistin Araplarının ve Arap Filistin’in müdafaasına amir olacağına benziyor. Bu takdirde, bittabi, derhâl bütün Filistin’i işgal etmek zorunda kalacağız. Yahudilerle karşı karşıya kalınca da onlara, Arap hâkimiyeti tahtında muhtar ve mevzii bir idarei istiklal hakkını tanıyacağımızı söyleyeceğiz. Kabul etmedikleri takdirde sonuna kadar vuruşacağız” merkezindedir. Şu var ki, şahsi intibaim, hatta kanaatim, Ürdün ordusunun biraz daraltılmış bir Yahudi hükûmetinin hudutlarını pek aşmayacağı; fakat şimdilik başka türlü konuşmaya Arap âleminin müsait olmadığı merkezindedir.

Bütün bu maruzatımdan şu neticeyi çıkarıyorum:

İngilizler, bir taraftan ... Kudüs Müftüsü Hacı Emin el Hüseyin’i ve diğer taraftan, açıkça itidal ve mantık ve akliselim mümessilleri olan Kral Abdullah İbn Hüseyin’i aralarına çeşitli renkte ve çapta bir takım maruf Arap milliyetçileri ve devletçileri bulunmak şartıyla, Filistin meselesinin hallinde kullanmaktadırlar. Böylece, Negeb ve Celile gibi kısımlarda Arap lehine tadilat ile Filistin’de Yahudi hükûmeti kurulmuş olacaktır. Ve mütebaki kısım yani Arap Filistin, şu veya bu, kanlı fakat yine kısmi azami Araplar arasındaki çarpışmalarla, Ürdün’e ilave olunacaktır. Zira İngilizler bir taraftan Kenya’ya, Libya’ya ve daha nice nice yerlere, çekileceklerini ortalığa yayarlarken, bittabi, gerilerinde kendilerinin itimadını kazanmış bir Ürdün bırakacaklardır.

Hâsılı, milletlerarası teşkilatın, adeta birden bire kırk yıllık talebi isaf ederek, Ürdün’e 20.000 ton buğday vermesi, kıymetli Arap ricali ve İngiliz askerî yüksek makamlarıyla yaptığım umumi mahiyetteki mülakatlar ve nihayet,

geçenlerde İngiliz Sefirinin bir konuşma sırasında, “Biz çekilirse bugünkü hudutlarıyla Ürdün ancak üç sene yaşar” şeklindeki, belki isteyerek, ağzından kaçırılmış olduğu gibi cümleler, acizlerinin bu istikamette bir tefsire meylini takviye etmektedir.

Bilvesile derin saygılarımın kabulünü rica ederim.

BELGE 194: Dışişleri Bakanlığının, BM Genel Kurulunun Filistin'in taksimini öngören 29 Kasım 1947 tarihli kararına ilişkin [gün eksik] Aralık 1947 tarihli değerlendirmesi.

FİLİSTİN MESELESİ

Filistin'in taksimi hakkında, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun [3029] Kasım 1947'de verdiği kararın hemen akabinde Arap devletleri delegelerinin aldıkları vaziyet ve istikbalde, kararın tatbik safhasına geçilmesi suretiyle, Filistin'de bir Yahudi devleti kurulduğu takdirde Hükümetimizin takip edeceği siyasetin ana prensibi bundan evvelki raporumuzda arz olunmuştur.

Filistin meselesinin karar tarihinden beri arzettiği inkişaflar:

- a) Filistin'de bugünkü durum,
- b) Arap devletlerinin siyaseti,
- c) Hükümetimizin vaziyeti,
- d) İngiltere, Birleşik Amerika ve Sovyet Rusya'nın vaziyetleri,

bakımından aşağıda arz olunmuştur.

a) Filistin'de bugünkü durum:

Aralık 1947 başından beri Filistin'de büyük karışıklıklar, devamlı bir Arap-Yahudi boğuşması ve Kudüs Başkonsolosluğumuzun tabiriyle, bir nevi, terreur hüküm sürmektedir. Karışıklıklar çok şiddetli safhalar göstermiş ve İngiliz kıtaları şiddetli çarpışmalar ve bazen de uçak kullanmak suretiyle vaziyete hâkim olabilmişlerdir. Bununla beraber, bu iğtişâş havası sükûnet bulmamıştır. Arap-Yahudi mücadelesi devam etmektedir.

b) Arap devletlerinin siyaseti:

Arap Birliğine dâhil bütün devletler Filistin'in taksimi kararının tatbikine, Birleşmiş Milletler teşkilâtından çıkma veya harp açma gibi müfrit tedbirler hariç, her türlü vasıtalarla mâni olmaya çalışmaktadırlar. Ancak, Şarkül Ürdün, Arap devletlerinin bu siyasetinden, ayrı bir hareket hattı takibe hazırlanır görünmektedir. Şarkül Ürdün'ü bu harekete sevk eden Kral Abdullah'tır. Müşarünileyh Filistin'in taksimini önüne geçilmez bir vakia olarak görmekte, buna mukabil ileride, Arap devletinin teşekkülü halinde ayrılacak Filistin parçasını kendi ülkesine ilhak emelleri beslemektedir.

Arap Birliğine dâhil devletlerin hükümet başkanları 9 Aralık'ta Kahire'de toplanmışlardır. 17 Aralık'a kadar süren içtimaların sonunda varılan karar çok

gizli tutulmakla beraber müfrit tedbirler ihtiva etmediği anlaşılmıştır. Arap Birliğine dâhil devletler Filistin'deki Arap guerilla'sını desteklemeye ve bunun için iki milyon İngiliz liralık bir fon teşkiline karar vermişlerdir. Arap Birliği Genel Kâtibi Azzam Paşa Kahire Elçimize, Filistin'de mahallî bir Arap idaresi kuracaklarını bildirmiştir. Arap Birliğine dâhil devletlerin hükûmet başkanlarının bu ay sonunda Kahire'de tekrar toplanacakları haber alınmıştır.

c) Hükûmetimizin vaziyeti:

Müstakbel Yahudi devletini Vaşington'da temsil eden Epstein Birleşmiş Milletlerdeki Başdelegemizle bir konuşma yapmıştır. Epstein İngilizlerle anlaşmış olduklarını, Araplarla da yavaş yavaş anlaşma yoluna gireceklerini, kendilerine en fazla müşkülât çıkaran Arap devletlerinin Suriye ve Irak olduğunu, buna mukabil, Lübnan, Mısır ve Şarkül Ürdün'le anlaşmanın daha kolay olacağını, Suudi Arabistan'ı ise Amerika'nın anlaşmaya sevk edeceğini umduklarını söylemiştir. Epstein ayrıca mühim bir noktaya temas etmiş ve Rus müdahalesini kolaylaştıracak her türlü ihtilatın önüne geçeceklerini beyan etmiştir.

Bakanlığım bu son fikre iştirak etmemekte ve Filistin meselesinin istikbaldeki inkişaflarından endişe duymaktadır. Bu endişemiz iki noktada toplanmaktadır: Kararın tatbiki safhasında Filistin'e Birleşmiş Milletlerin müşterek bir kuvveti gönderildiği takdirde bunların arasına katılacak Rus kuvvetlerinin bu memlekette yerleşmesi ve kurulacak olan Yahudi devletinin, Rus nüfuzu altındaki memleketlerden yapılacak muhaceretle beslenen, bir komünist foye'si hâline gelmesi. Endişelerimiz buradaki Amerika Sefirine de anlatılmış ve Sefir görüşümüze iştirak etmiştir.

d) İngiltere, Birleşik Amerika ve Sovyet Rusya'nın vaziyetleri:

1- İngiltere'nin vaziyeti.

3 Aralık'ta Avam Kamarasında, Filistin'de cereyan eden hadiseler hakkında, sorulan bazı suallere cevaben, İngiltere Müstemlekat Nazırı Filistin'deki mandat'ı terk edinceye kadar İngiltere'nin memleketteki intizamı temin işinden mesul olduğunu bildirmiştir. Hâlbuki evvelce yaptığı bir beyanat sırasında, Mr. Bevin İngiliz kuvvetlerinin Filistin'de asayişini temin için kullanılmayacağını bildirmişti. Bu iki beyanat arasındaki tezat Filistin'de kargaşalıkların artması halinde vuku bulacak fiilî bir Rus müdahalesinden İngiltere'nin çekindiğini göstermektedir. İngiltere'nin Filistin'de, bugün, vaziyete hâkim olmak için yaptığı gayretler ve giriştiği şiddetli mücadele bu endişenin maddi bir tezahürüdür.

2- Birleşik Amerika'nın vaziyeti.

Birleşik Amerika Hükûmeti, taksim kararının tatbiki safhasında Filistin'e Birleşmiş Milletler tarafından bir askerî kuvvet gönderildiği takdirde bu kuvvetin arasına Rusların katılmasından ve böylelikle Filistin'e yerleşmelerinden ve ileride kurulacak olan Yahudi devletinin Orta Şark'ta bir komünist foye'si olmasından endişe duymaktadır. Bu endişenin, Amerika'yı, ileride Filistin'e karşı siyasetinde bir değişiklik yapmaya sevk edip etmeyeceği suale değer bir noktadır. Arap devletleri bugün bu ümidi beslemektedirler. Bu devletleri müfrit kararlar

almaktan men eden amillerden birisinin de Amerikan siyasetindeki bu muhtemel değişikliği beklemek olduğu mütalaa[sı] pek yanlış olmayan bir görüştür.

3- Sovyet Rusya'nın vaziyeti.

Birleşmiş Milletler kararından sonra Sovyet Rusya kati bir vaziyet almamıştır. Bu memleket Filistin meselesini umumi siyaseti içinde mütalaa etmekte ve bu siyasetin tabii bir neticesi olarak Filistin'i bir karışıklık yuvası halinde bırakmak istemektedir. Birleşmiş Milletler Kurulunda, karar sırasında, Yahudileri destekleyen Rusların şimdi de Arapları Çekoslovak mamulâtı silahlarla teçhiz etmek niyetinde oldukları hakkında haberler alınmıştır. Müstakbel Rus siyasetinin ise, Amerikalıların endişe ettikleri cephelerden, yani, Birleşmiş Milletlerce Filistin'e müşterek bir kuvvet gönderildiği takdirde bunların arasına Rus kuvvetleri de ithal etmek ve Yahudi devleti kurulduktan sonra Orta Şark'ta ve Akdeniz üzerinde mütemadiyen büyüyecek bir komünist foyer'si kurmak cephelerinden inkişafı kaydetmesi çok kuvvetle muhtemeldir.

Filistin meselesinin yukarıda arzolunan bugünkü genel görünüşü karşısında hükümetimiz Arap devletlerine itidal ve sükûnet tavsiye ve onları Amerikan siyasetinin değişmesi halinde ortaya çıkacak vaziyetleri beklemeye imale suretiyle meselenin inkişafına intizar etmektedir.

BELGE 195: Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Korkonsülerin ilgili makamlar nezdinde yaptığı girişimlere, konsoloslukların güvenliğinin hükümet tarafından sağlanamayacağı yanıtının alındığına dair 7 Ocak 1948 tarih ve 58/2 sayılı şifre telgraf.

Birçok devair gibi postane de elan kapalı, ne zaman açılacağı da belli değildir. 5 Aralık'tan beri Bakanlıktan tahrirat (noksan) telgrafhane ancak mühim ve resmî telgraf kabul etmektedir. Emirleri olursa telgrafla ısharını rica ederim. [deşifre edilememiş]unun ölüm ve hüküm süren son derece emniyetsizlikten dolayı Korkonsüler; Ali Komiserlik, Yahudi Ajansı, Yüksek Arap Komitesi nezdinde şiddetli müşterek teşebbüste bulunmuştur. Hükümetin verdiği cevapta Konsoloshaneleri muhafaza için ne asker ne de silah veremeyeceğini, herkesin kendi kudreti dâhilinde korunması lazım geldiğini beyanla tam aczini veya isteksizliğini itiraf etmiştir. Memlekette terör hüküm sürmektedir.

Arzederim.

BELGE 196: Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in, Filistin'de kamu düzeninin fiili olarak ortadan kalktığını, korkonsülerin Yahudi Ajanlığı ve Yüksek Arap Komitesi nezdinde yaptığı girişimlere rağmen güvenliklerinin temin edilemediğini ve bu nedenle hükümetlerine durumu İngiltere nezdinde gündeme getirme telkininin yapılmasının kararlaştırıldığını Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 14 Ocak 1948 tarih ve 10/9 sayılı yazı.

Evvelce Polonya ve Amerika Başkonsolosluklarının bombalanması ve son defa Semiramis Otelinde birçok masumlarla beraber İspanya Konsolosunun da vefatı üzerine Filistin’de hüküm süren ve cidden herkesin hayatını gayet büyük tehlikelere maruz bırakan asayişsizlik ve anarşi dolayısıyla Korkonsülerin, evvelce arzylediğim, teşebbüsâtı ile buna alınan cevap hakkında Korkonsüler namına delege olarak doyen ile birlikte hükûmet nezdine giden koleglerin verdiği rapor ilişik olarak yüksek makamlarına sunuldu [*buraya alınmamıştır*].

Korkonsülerin aynı içtimasında bir taraftan Yahudi Ajanlığına diğer taraftan da Yüksek Arap Komitesine müracaat edilerek Konsoloslar ve müstahdeminin şahsiyle Konsoloshanelere herhangi bir taarruz ve suikast yapılmaması için alenen gazetelerle beyanatta bulunmasının istenmesi de kararlaştırılmıştı. Yahudi Ajanlığı milletlerarası hukuk kaidelerine riayet edilerek ırk, din ve mezhep farkı gözetilmeksizin Konsoloshanelere ve memur ve hizmetlilerine hiçbir surette taarruz edilmemesi lüzumunu gazetelerle Yahudi milletinden talep eylemiş ve bunu teyiden Konsoloshanelere ilişik olarak sunulan tamimi de yollamıştır [*buraya alınmamıştır*].

Arap Yüksek Komitesi de gazetelerde bir beyanname yayımlayarak Semiramis Oteli hadisesini takbih ve telin ettikten sonra ırk, din ve mezhep farkı gözetilmeksizin Konsoloshane ve Konsolosluk erkânı ve memurlarına herhangi bir taarruzda bulunulmasından çekinilmesini Arap milletinden istemiştir.

O tarihten sonra Suriye Konsoloshanesi civarında patlayan bomba ve Irak Başkonsolosunun arabasına açılan ve içindeki iki kadın ile şoförün vahim surette yaralanmalarına sebep olan son hadise üzerine Korkonsüler dün tekrar doyenin nezdinde içtima ve bu vakalar hakkında müzakeratta bulundu. Neticede Filistin Hükûmeti nezdinde yapılan müteaddit teşebbüsata sadra şifa verir bir cevap alınması ümidinin katiyen kalmaması yüzünden Konsoloslukların muhafazası için elzem görülecek tedabirin alınması için Konsoslara müsaade verilmesini hükûmetlerine arza ve Filistin’de hüküm süren ve mandater devlet sıfatıyla burasını terk edinceye kadar sorumlu bulunduğu asayiş ve nizamı temin etmemesi yüzünden bütün ecnebilerin mal ve canlarını tehlikeye soktuğundan dolayı da mandater devlet nezdinde Londra’daki elçilikleri vasıtasıyla gereken teşebbüsatta bulunması için tabi oldukları hükûmetlere vaziyeti bildirmeye karar vermişlerdir.

Daha evvelki yazılarımda arzettiğim veçhile Filistin’in şu dakikada içinde bulunduğu hâl cidden her türlü tarifin üstündedir. Her önüne gelen, kim ve ne olduğu tahkike bile lüzum görmeden, rastgele adam öldürmekte ve bu işlerle hiç alakası olmayan bir zavallının tesadüfen bir Arap tarafından Yahudi veya bir Yahudi tarafından Arap zannedilmesi bu biçarenin hayatının sona ermesi için kâfi bir sebep addolunmaktadır.

Şehir içinde dolaşmak bile gayrikabil bir hâle gelmiştir. Araplar bir tarafta, Yahudiler diğer tarafta, sokak ortasında, mâniâlar kurarak herkesin üstünü başını aramakta, istediklerini salıvermekte ve herhangi en ufak bir sebeple arzu etmediklerini de tersi yüzü geri döndürmektedirler. Bu adamların kim ve nereye tabi oldukları bilinmediği ve bilirse de lakırdı anlatmak kabil olamadığı için bu hâle bir çare de bulunamamaktadır. Araplar Yahudilerin tarafına, Yahudiler

Arapların semtine gitmekten korkmakta ve bu yüzden hayatı yevmiye tamamıyla felce uğramaktadır.

Filistin'i idare eden yüksek memurlar, Filistin Hükûmet kadrosunun Arap ve Yahudilerin mütemadi boğuşmaları yüzünden 15 Mayıs'tan evvel birdenbire çökmesinden korktukları için manda idaresinin tespit edilen tarihten altı hafta evvel bırakılmasını İngiltere Hükûmetine teklif bile etmek mecburiyetinde kalmıştır. Buna sebep olarak Filistin'in 32 hükûmet dairesinden yarısının cemaatler arasındaki boğazlaşmadan tamamıyla tatil edilmiş bir hâlde olması gösterilmektedir. Bu meyanda 16 günden beri kapalı olan postahaneler şimdi resmen açılmış ise de, öğlenden sonra saat ikide kapandığı için, ne zamandan beri birikmiş posta çuvaları ve hatta ekspres mektuplar bile hâlâ dağıtılmamıştır ve Başkonsoloslukça Bakanlıktan alınan son yazılar 5.12.1947 tarihini taşımaktadır.

Bir müddet evvel Hayfa'da gaz tasfiyehanesinde çıkan arbededen dolayı Filistin'de taşıt vasıtalarına yetişecek ancak bir aylık benzin kalmıştır. Eğer vaziyet bu şekilde devam ederse -ki lazım gelen tedbir alınmaz ve onu tatbik edecek herhangi bir kuvvet bulunmazsa daha da beter olacağı muhakkaktır- bütün memlekette bir yoksulluk çıkması son derece muhtemeldir.

Vaziyeti derin saygılarımla yüksek bilgilerine arzeylerim.

BELGE 197: Şam Elçisi Abdülahat Akşin'in Dışişleri Bakanlığına, görüşülen Suriye Dışişleri yetkilisinin BM'de alınan Filistin'in taksimi kararına olumlu oy veren SSCB ile Suriye ilişkilerinin gerildiğini, öte yandan, İngiltere'nin protestosuna rağmen Suriyeli mücahitlerin hareketlerine mâni olunamayacağını ifade ettiğini bildiren 15 Ocak 1948 tarih ve 74/36 sayılı yazı.

Dün kendisiyle görüşülen Suriye Hariciyesi Siyasi İşler Umum Müdürü, kapatılan Sovyetler Dostluğu Cemiyetinin tekrar açılmasını isteyen Sovyet Elçiliği kâtibine hangi dostluktan bahsedildiğini ve Filistin davasında taksim lehinde karar vermiş olmalarını sözkonusu dostlukla nasıl telif edebildiğini sorduğunu ve muhatabının Filistin işinin Suriye ile alakası olmadığı tarzındaki karşılığına bunun bir Arap davası olduğu mukabelesinde bulunduğunu Elçiliğimiz Müsteşarına söylemiştir. Müsteşarın bu isteğin yerine getirilip getirilmeyeceği hakkındaki sorusuna Umum Müdür keyfiyeti Başvezire bildireceğini fakat bu Cemiyeti tekrar açmak niyetinde olmadıkları cevabını vermiştir.

Elçilik Müsteşarının Suriye mücahitlerinin hududu geçmiş olmaları hasebiyle İngilizlerin protestosuna cevap verildiği hakkındaki bazı yayınların doğru olup olmadığı hakkındaki sualine mumaileyh henüz cevap verilmediğini, ancak basında da görüldüğü veçhile cevabın Hükûmetin bu halk hareketine mâni olamayacağı esasına dayanacağı karşılığını vermiştir.

Bundan bir müddet sonra İngiliz Başkâtibi de bu mevzu üzerinde görüşülürken henüz Suriye Hükûmetinden protestolarına cevap alamadıklarını teyit etmiş ve esasen Suriye Hükûmetinin bu halk hareketine mâni olacak durumda olmadığı hususundaki kanaatlerini açıklamıştır.

Derin saygılarımla arzederim.

BELGE 198: Bağdat Elçiliğinden Dışişleri Bakanlığına gönderilen, Filistin meselesinin son dönemde geçirdiği aşamalara dair 16 Ocak 1948 tarih ve 2117/20 sayılı gizli yazı.

Filistin meselesi son safhasının vardığı netice üzerine Arap memleketlerince ve bilhassa Irak Hükûmet ve halkınca alınacak tedbirlerin nelerden ibaret olabileceğini araştırmak gayesiyle yazılmaya başlanmış olan bu raporun birinci kısmında bu safhanın geçirdiği eşkâli mümkün olabildiği kadar kısa bir şekilde hülâsa etmenin yerinde olacağı düşüncesindeyim.

I

Haziran 27, 1946 tarih ve 394/89 sayılı şifre raporda: “Anglosaksonların varmaya mecbur oldukları hal şekli Filistin’in taksimine dayanmış gibi görünmektedir. Arap Birliğinin Filistin meselesinde şimdiye kadar almış olduğu vaziyet taksim işinin filiyata çıkarılması hususunda pek büyük müşküller ortaya koymakta bulunduğu nazaran bir taraftan Arap Birliğinin de muvafakati ile tatbikatın temini esasına tevessül edilmekle beraber muvaffakiyet ümidi az olan bu şeklin icrası[nın] mümkün olamayacağını da derpiş ederek bunun dışında da bir hal şekline varılmayı düşünmek ve bu hal şeklini hazırlamak zarureti meydana gelmektedir” denildikten sonra “Mısırlılar ile Suudiler tarafından sürüklenmekte olan Arap Birliği dışında bir hal şekli bulmak mevzubahis olunca Birliğin birçok sebeplerle bu iki devlete muarız bulunan ve Filistin ile de hemhudut bulunan uzuvlarını itma ve tavsit ederek tatbikata geçmekten başka bir yol düşünebilmenin oldukça zor bulunduğu ve her makul düşünen gibi Filistin işinin Arap Birliği yolu ile hallini esas itibarıyla daha doğru bulan İngilizlerin bu yolu ancak kati bir imkânsızlık karşısında bırakabilecekleri ve bu yolun müspet neticeleri verememesi ihtimaline karşı ikinci yolu hazırlamaya çalıştıkları” arzedilmişti.

Filistin’de tetkikat icrasına memur edilmiş olan İngiliz-Amerikan Komisyonunun -Morrison Komisyonu- hazırlamış olduğu taksimi ihzar ettiği hiss olunmamak mümkün olmayan raporun yayımlanması üzerine muhtelif makamlar, teşekküller ve halk tabakaları üzerinde hasıl olan tepkileri gösteren neşriyat yapılmış, telgraflar çekilmiş ve mahzarlar tertip olunmuştur ki bunların da elde edilebilen metinleri sırasıyla Mayıs 9 ve 15, 1946 tarih ve 412/173, 424/176 sayılı yazılar ile yüksek makamlarına yetiştirilmişti.

Vaziyetin aldığı şeklin mütalaası için Arap devletleri reislerinin Kahire civarında toplanacaklarını bildiren Mayıs 16, 1946 tarih ve 439/100 sayılı şifre telgrafta Başvezirin, henüz kati kararlarını vermemiş olan İngiliz ve Amerikalılar üzerinde tesir icra ederek meselenin lehlerine hallini temine uğraştıklarını, olamadığı takdirde, Arapların da Yahudiler gibi ihtilal hareketlerine tevessül edeceklerini söylediği bildirilmişti.

Filistin meselesini etrafıyla görüşmek ve müşterek bir hareket hattı tespit edebilmek üzere Arap devletleri reislerinin Mayıs 27, 1946 tarihinde Anşas’ta toplandıkları sırada Emir Faysal’ın “Memleketin umumi vaziyeti itibarıyla Amerikalılar ile olduğu gibi İngilizler ile de gayrimüsait bir vaziyete düşmemek zorunda bulunduğunu ileri sürerek Filistin işinde fazla ileri atılmak taraftarı

olmadığını” ifade eden Melik İbnissuud’un bir mektubunu okuduğu da Temmuz 22, 1946 tarih ve 600/261 sayılı yazı ile bildirilmişti.

Vaziyete bir çare bulabilmek üzere İngiliz Hariciye Nazırı Mister Bevin’in iki tarafı, Arapları ve Yahudileri anlaşırabilmek gayesiyle Ağustos 10, 1946 tarihinde Londra’da açmak istediği konferans, müşarünileyhin Amerika seyahati dolayısıyla, ancak Ocak 21, 1947 tarihinde toplanabilmiş ve burada Araplar namına muhaceretin derhâl durdurularak Filistin’de Yahudilerin bir ekalliyet olarak bulunacakları, meşruti bir hükümet kurulması, tedhişçiler müstesna olmak üzere Filistin’de mevcut, müsaade ile veya müsaadesiz gelmiş olsunlar, teknil Yahudilerin Filistin tabiiyetinde sayılması teklifi yapılmış, Yahudiler ve hatta bazı noktaları İngilizler tarafından kabul edilmeyen bu tekliflerde Araplar bir gûna değişikliğe razı olmadıklarından konferans bir neticeye varamamıştır.

Londra’daki konferansın bir netice elde edemeden dağılması üzerine de, Mart 25, 1947 tarih ve 1216/25 sayılı yazı ile arzedilmiş olduğu üzere, Mart 24, 1947 tarihinde Irak Ayan ve Mebusan Meclisleri Vasi tarafından takip olunan dört saatlik bir müzakerede bulunmuş ve neticesinde: 1) İngiltere ve Amerika hükümetlerinin Filistin’in bugünkü vaziyetinden mesul bulduklarına, 2) Birleşik Devletlerden Filistin’de bir Arap devletinin tesisinin istenilmesine, kabul olunmadığı takdirde, teknil Arap devletlerinin İngiltere ve Amerika ile olan iktisadi ve siyasi münasebetlerinin gözden geçirilmesi hakkındaki Bludan gizli kararlarına müracaat olunmasına, 3) Siyonistlere karşı ithalat ve ihracat için tam bir boykot tatbik edilmesine, 4) İşbu üç esas diğer Arap devletlerince kabul edilmeyecek olur ise Irak’ın Filistin meselesinin doğuracağı netayıçten mesul bulunmayacağına karar vermiş ve öğrenilebildiğine göre Arap Birliğinin Bludan’da 8 Temmuz 1946 tarihinde vaki içtimanda alınmış olan gizli kararların da Filistin’i kurtarmak için, 1) İcabında bütün Arap devletlerinin İngiltere ve Amerika ile münasebetlerini keseceklerine, 2) Filistin’de Yahudilere ve bunları himaye edenler olursa hamilere karşı şiddetli bir çete hareketi ihdas edilip beslenmesine mütedair bulunduğu, bu hareket şeklini tasvip etmeyen Nuri Said’in nazik bir safha göstermeye başlamış olan bu meselede Irak Parlamentosunu öne sürerek münasip bir şekilde vaziyeti ıslaha çalıştığı arzedilmişti.

Nihayet mesele burada tafsile lüzum olmayan sebepler altında ve bilinen şekilde Birleşik Milletlere intikal etmiş ve Birleşik Milletlerin taksim kararı vermesi ihtimali karşısında bir taraftan Arap Birliği yolu ile lazım gelen ve mümkün olan kararlar alınmaya uğraşılır iken diğer taraftan da diğer Arap memleketlerinde olduğu gibi Irak’ta da mukavemet hazırlıkları başlamış ve Ekim 23 ve Kasım 12, 1947 tarih ve 81 ve 1932/442 sayılı yazılarla arzolandığı üzere Irak aşiret reislerinin Hille’de yapmış oldukları ve Ezzeyid Aşireti Reisi sıfatı ile Başvekil Salih Cebr’in iştirak ettiği toplantıda Irak aşiretlerinin Irak ordusu ve diğer Arap kuvvetleri ile yan yana Filistin için cihada katılacakları kararı verilmişti.

Nihayet Birleşik Milletler Umumi Heyetinin taksim kararı alması üzerine Bağdat’ta tezahürler yapılmış ve Aralık 1, 1947 tarih ve 99 sayılı yazı ile bildirildiği üzere Parlatentonun mutat açılışında irat ettiği nutukta Vasi:

“Arapların bozmak hususundaki tasminlerine rağmen Birleşik Milletlerin Filistin’in taksimi faciasına karar vermeleri üzerimizde çok gayrimüsait tesir uyandırmıştır. Hükûmet fedakârlıklar mukabilinde olsa dahi Filistin’e yardım etmek ve onu tehlikeden kurtarmak için fiilî tedbirler almaya karar vermiştir” demişti.

II

Birinci kısımda arzedilmiş şekilde inkişaf etmiş olan Filistin meselesinin son safhası, Birleşik Milletler Umumi Heyetince alınan taksim kararının infazı ihtimali daha doğrusu yakini karşısında bütün Arap memleketlerince ve bilhassa Irak Hükûmet ve halkınca ilk gösterilen zahiri tepki yavaş yavaş sükûta kavuşur gibi olduktan sonra Irak ricali ve Lübnan Reisisumhurunun Bağdat’ı ziyareti dolayısıyla görüşbildiğim Lübnan ricali vaziyeti biraz daha soğukkanlılıkla düşünmeye başlar gibi olmuşlardı.

Filhakika yukarıda arzolunan Irak aşiretleri reislerinin içtimada daha açık ve Vasi’nin Parlamentoyu açış nutkunda Devlet Reisliği makamının icap ettirdiği hazm ve ihtiyatın icbarı ile biraz daha kapalı olmakla beraber gösterilen hisler değişmeye başlamış ve Aralık 3, 1947 tarih ve 100 sayılı yazının ikinci fıkrasında “Irak ve Lübnanlılar ihtilal edecek veya ihtilale teşvik edilecek Filistin Araplarını el altından mümkün olan her vasıtaya başvurarak takviye edip meseleyi hallolmaz bir şekle koymak, ihtilalcilerin maneviyatını yükseltmek için civar memleketler ordularını hudutların emniyet perdesi altında Filistin hudutları üzerinde tutmak, hükûmetler de devletlere karşı hukuki vaziyeti, halka karşı da zahiri kurtarmak üzere hukuken mümkün olabilecek hareketlere devam eylemek ve bu arada beynelmilel herhangi bir tazyike maruz kalmamak için memleketleri içindeki tebaaları Yahudilere karşı bir taarruza meydan vermemek fikrinde ve şimdilik kararında” oldukları bildirilmiş, üçüncü fıkrasında “Arap camiasına dâhil memleketler Başvekillerinin cumartesi günü Mısır’da yapacakları içtimada bu iki memleketin bu noktai nazarı müdafaa edeceklerini tahmin yanlış olmamakla beraber karar diğer devletlerin tutacakları yola da bağlı olacaktır” denilmiş, nihayet dördüncü fıkrasında da “Iraklı ve Lübnanlıların, Mısır ile Suudilerin, bilhassa Suudilerin bu işte fazla ileri gitmeye taraftar olmayacakları kanaatinde buldukları” arzedilmişti.

III

Aralık 8, 1947 tarihinde Kahire’de başlamış olan Başvekiller içtimasında geçen konuşmalar hakkında pek sıkı bir ketumiyet muhafaza edilmeye çalışılmakla beraber muhtelif tarihlerde değişik membalardan öğrenilebildiğine göre bu konuşmalarda Suudiler, Amerikalılar ve İngilizler ile bilhassa Amerikalılarla iyi münasebetlerin devam ettirilmesi hayati bir mesele olduğundan inkıtai münasebet yapamayacakları gibi kendilerini bu yola götürebilecek olan herhangi bir tedbire de başvuramayacaklarını, Bludan’da alınmış kararlara iştiraklerinin o zaman böyle bir tatbikata hiçbir zaman lüzum hasıl olamayacağı kanaatinden doğmuş bulunduğunu çok açık ve kati bir şekilde ifade eylemişler ve Filistin meselesinin halli için de burası için Emir Faysal’ın riyaseti altında kurulacak muvakkat hükûmete bütün Arapların yardım eylemesinden başka çıkar bir yol olmadığını söylemişlerdir.

Mısırlılar, kendilerinin de esasen çok gergin bulunan Mısır-İngiliz münasebetlerinin bu vesile ile daha gergin bir hâle getirecek vaziyette katiyen bulunmadıklarını söyledikten sonra Suudi ifadesinin gerek birinci gerek daha ziyade ikinci kısmının bilhassa Iraklı ve Ürdünlü murahhaslar üzerinde yaptığı tepkiyi mümkün olabildiği kadar karşılayabilmek için de Birlik Umumi Kâtibi Abdurrahman Azzam Paşa Filistin hareketini tanzim için kurulacak hükûmete yardım etmenin esas bulunduğunu fakat bunun riyasetine Kudüs Müftüsü Mehmed Emin el Hüseyini'nin getirilmesinin yerinde bulunacağı şeklinde bir takrir vermiş ve bu takrirden Suriye ve Lübnanlıların Mısır ve Suudilere iltihakına rağmen ... Irak'ın başına Reşid Ali meselesini açan, Filistin işlerinde daima ve mutlaka Melik Abdullah'ın istediği yoldan başka bir yol tutan bu zatın işbaşına getirilmesinin sureti katiyede Irak ve Ürdün hükûmetlerince kabulüne imkân bulunmadığı kati bir şekilde ifade olunmuş ve hatta Ürdün namına toplantıya iştirak eden Semir Paşa Errufai toplantının bitmesinden bir iki gün evvel Kahire'yi terk eylemiş, Irak Başvekili Salih Cebr de böyle bir karar alındığı takdirde Irak'ın belki de çok mühim kararlar almak zorunda kalacağını belirtmiş ve bu suretle hiçbir neticeye varamayan bu toplantı zahiri korumak maksadıyla aşağı yukarı hiçbir mana ifade etmeyen, edemeyen, bir tebliğ neşir edilerek nihayete erdirilmiş ve gazetecilerin isteklerine rağmen Bağdat'ta bu tebliğin asıl metni değil bir nevi hülasası neşir olunmakla iktifa olunmuştur.

...

IV

Arap hükûmetleri arasında hasıl olan bu anlaşmazlık neticesi olarak her gün Filistin vukuatını iri harfli serlevhalar ile neşreden gazetelerde şu veya bu tedbirden bahsolunmasına ve iktidarda bulunan devlet adamlarının şöyle veya böyle yapılacağı hakkında bir takım söz söylemelerine rağmen iktidar dışında bulunan devlet adamları ciddi bir şey yapılamayacağı kanaatinde olduklarını ifadeden çekinmemektedirler.

Dedikodu denilebilecek bir şekil almış bulunan bütün bu söylentilerden içeriden ve dışarıdan bin bir emelin karıştığı bir işin geleceğini kati olarak kestirmek imkânsız bulunmakla beraber Arap Filistin'in Melik Abdullah'ın idaresine doğru gitmekte bulunduğunu ve bunun belki de Büyük Suriye projesine doğru bir adım bulunduğunu şimdiden düşünmek pek de yanlış olmayacağı düşüncesindeyim.

Arzeder, saygılarımın kabulünü dilerim.

BELGE 199: Dışişleri Bakanlığından Kudüs Başkonsolosluğuna gönderilen, konsolosluğun korunması için İngiltere Büyükelçiliği ile temasa geçildiğine ilişkin 29 Ocak 1948 tarih ve 174/1 sayılı şifre telgraf.

4 numaralı şifre tel [buraya alınmamıştır] cevabıdır:

Mühim hususlara taalluk eden muhaberat telgrafla yapılacaktır. Konsoloshanenin himayesi mevzuunda İngiltere Büyükelçiliği ile temasa geçildiğini arzederim.

BELGE 200: *Britanya Büyükelçiliğinden gönderilen ve Yüksek Komisere atfen Kudüs'te Türkiye Başkonsolosluğuna yönelik tehlike olmadığını, ancak dileyen ülkelerin koruma görevlisi gönderebileceklerini bildiren 9 Şubat 1948 tarih ve 45/16/48 sayılı mektup.*

45/16/48

British Embassy,
Ankara.
9th February 1948

My dear Monsieur Esin,

You will remember that you asked me recently about the safety of the Turkish Consul-General in Jerusalem.

In reply to the enquiry we sent, the High Commissioner for Palestine has told us that he has no specific information which would lead him to think that there is any danger of an attack being made on the Turkish Consulate-General and that, so far, the Jews have not attacked the Consular representatives of those Governments whom they consider hostile.

The High Commissioner goes on to say, however, that the possibility of attack cannot be altogether discounted. The Consular Corps have been told that the Government of Palestine is not able to make special arrangements for their safety and that, if they wish, there is no objection to their bringing in their own guards. The Turkish Government may wish to consider acting on this suggestion.

The High Commissioner also considers that it might be advisable if the Consulate General were to be moved to premises in an exclusively Arab area of Jerusalem since the present building is situated in a quarter where clashes between Jews and Arabs may occur.

Yours sincerely

Sam Samuel

BELGE 201: *BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegatesi Selim Sarper'in, ABD basınından Türkiye'nin BM'nin Filistin'in taksimi kararında değişikliğe gidilmesi için görüşme olanakları aradığı iddiasıyla kendisine yöneltilen soruyu Dışişleri Bakanlığına ilettiği 5 Şubat 1948 tarih ve 372/26 sayılı şifre telgraf.*

Madde 1- Lake Succes'deki United Press muhabiri bugün bana telefon ederek, 5 Şubat tarihi ile İstanbul'daki muhabirinden aldığı ikinci maddedeki telgrafi okumuştur.

Madde 2- Yüksek Hükûmet menabiinin ifadesine göre Türkiye, Birleşmiş Milletlerin Filistin'in taksimine ait kararı tadil ettirmek maksadıyla müzakere imkânları araştıracaktır.

Madde 3- Mesele hakkında fikrimi soran muhabire bittabi ademi malumat beyan olunmuştur.

Bu hususta tenvirime müsaade buyurulmasını saygılarımla rica ederim.

BELGE 202: *Dışişleri Bakanlığından BM Nezdinde Türkiye Daimî Deleğeliğine, Türkiye'nin, BM'nin Filistin'in taksimi kararında değişikliğe gidilmesi için görüŖme olanakları aradığı iddiasının doğru olmadığı bildirilen 7 Ŗubat 1948 tarih ve 239/20 sayılı Ŗifre telgraf.*

26 sayılı Ŗifre tel cevabıdır:

Filistin'in taksimine ait kararın tadili yolunda Hükümetimizin müzakere imkânları araŖtıracađı hakkındaki haberin aslı olmadığını arz ederim.

BELGE 203: *Dışişleri Bakanlığından BaŖkonsolosluđun güvenliğine dair hususlar hakkında Kudüs BaŖkonsolosluđuna gönderilen 14 Ŗubat 1948 tarih ve 286/4 sayılı Ŗifre telgraf.*

2 numaralı Ŗifre telgrafname [bkz. Belge 195] cevabıdır.

BaŖkonsolosluđun emniyetini sağlamak için tarafımızdan ayrıca hususi tertibat alınması siyasi bakımdan muvafık görülmemektedir. BaŖkonsolosluđun vazifesini emniyet ve selamet içinde ifa etmesi için ne gibi tedbirler alınmasının muvafık olacağı hakkındaki mütalaalarının bildirilmesini rica ederim.

BELGE 204: *Kudüs BaŖkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in Dışişleri Bakanlığına gönderdiği, Kudüs'te anarŖi ortamının hâkim olduğuna dair 17 Mart 1948 tarih ve 1167/12 sayılı Ŗifre telgraf.*

4 numaralı Ŗifre telgraf cevabıdır:

Hükümet bilfiil yoktur. İdare mekanizması ve posta tamamen bozulmuŖtur. Çeteler pervasızca hüküm sürmektedirler. Hiçbir konsolosun hayatı emniyette değildir ve selametle iş görememektedirler. Bu anarŖi içinde intizardan baŖka Ŗimdilik yapılacak bir Ŗey göremiyorum.

Not: Telgrafın çekiliŖ tarihi 17 Mart'tır [Sözkonusu telgraf Bakanlığa 9 Nisan'da ulaŖmıŖtır].

BELGE 205: *BM Nezdinde Türkiye Daimî Deleğesi Selim Sarper'in, BM'de Filistin'in taksimi konusunda alınan kararın uygulanması konusunda görevlendirilen komisyonun çalıŖmalarına baŖladıđını, bu husustaki ilk raporunu Güvenlik Konseyine sunduğunu, Güvenlik Konseyinin müteakiben aralarında Konseyin beŖ üyesinin yer alacağı bir Filistin komitesi kurulması dâhil bazı esaslar açıkladığını, ABD Daimî Deleğesinin sözkonusu esaslara dayanan bir karar tasarısı sunduğunu ve bu hususta görüŖmelere baŖlandıđını, Kolombiya Daimî Deleğesinin de ayrı bir karar tasarısı verdiğini, Yahudi Ajansı Dış İliŖkiler Ŗefi Shertok'un yaptığı konuŖmada yardımsız dahi olsa taksimi uygulayacaklarını belirttiğini, Yahudi Ajansı VaŖington Temsilcisi Epstein'in Arapların taksim kararını kabul etmesi için Türkiye'nin tesirini kullanmasını*

kendisiyle yaptığı özel bir görüşmede istediğini Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 28 Şubat 1948 tarih ve 639/32 sayılı şifre telgraf.

Madde 1- Genel Kurulun 29 Kasım 1947 tarihli kararıyla kabul edilmiş bulunan Filistin'in taksimi planını tatbik etmek üzere aynı kararla 5 devlet mümessillerinden mürekkep bir komisyon kurulduğu malumu devletlerdir. Planın tatbiki[yle] alakalı olmak üzere yine aynı kararla Emniyet Konseyine bazı vazifeler verilmiş ve Filistin'de sulhu tehdit eden bir vaziyet hasıl olduğu takdirde Konseyin komisyona yardım etmesi istenilmişti.

Çekoslovakya Mümessili K. Lisicky'nin riyasetinde New York'ta çalışmalarına başlayan Filistin Komisyonu ilk aylık raporunu 31 Ocak 1948 tarihinde Emniyet Konseyine vermiştir. Komisyon 16 Şubat tarihinde, Filistin'de emniyet meselesi hakkında Konseye bir de hususi rapor sunmuştur. Bu hususi raporda, Filistin'deki son karışıklıklar hülasa olunduktan sonra:

“a- Birleşmiş Milletler kararının tatbikine zor kullanarak veya zor kullanmak tehdidiyle mâni olunması mevzubahis olduğu için, milletlerarası nizama taalluk eden gayet mühim ve acele mahiyette bir mesele karşısında bulunulduğu;

b- Genel Kurul kararına mukavemet karşısında Komisyonun vazife göremeyecek bir duruma düştüğü ve binaenaleyh Emniyet Konseyinin yardımına başvurmak mecburiyetinde kaldığı;

c- Komisyonun vazifesini görebilmek için müessir ve silahlı yardıma muhtaç bulunduğu;

d- Bundan başka, mandater devletin askerî kuvvetleri Filistin'den çekilince, Filistin'de büyük ölçüde karışıklık çıkması muhakkak olduğundan, bu kuvvetlerin yerine kâfi miktarda Filistinli olmayan silahlı kuvvetler ikamesi lazım geldiği” neticesine varılmaktadır.

Bu raporlar üzerine Emniyet Konseyi 24 Şubat (grup eksik) vazifeleri “Charte”ın Emniyet Konseyine tanıdığı salahiyetlerin çerçevesi dâhilinde kabul etmek;

[b ile başlamaktadır] b) Filistin durumu ile alakalı olmak üzere milletlerarası sulhun muhtemel bir tahdidi şeklinde tezahür eden mesele ile meşgul olmak ve Genel Kurulun tavsiyesini tahakkuk ettirmek gayesiyle, Filistin Komisyonu; mandater devlet ve Filistin'de başlıca cemaatlerin mümessilleriyle müşavere etmek üzere, Emniyet Konseyinin 5 daimî azasından mürekkep bir komite kurmak;

c) Bütün hükûmetleri ve milletleri ve bilhassa Filistin halkı ile Filistin'in etrafında bulunan hükûmet ve milletleri, Filistin'de cereyan eden karışıklıklara mâni olmak veya bunları azaltmak için mümkün olan bütün tedbirleri almaya davet etmek.

Amerika Başdelegesi ertesi günü de bu 3 esası ihtiva eden bir karar projesini Konseye sunmuştur.

Amerika Delegesinden sonra söz alan İngiltere'nin bu mesele için delege

olarak Emniyet Konseyine gönderdiği Koloniler Nazırı “Mr. Creech Jones” Genel Kurul kararından beri Filistin tarihinde Filistin meselesini ele almıştır.

Filistin Komisyonu reisinin durumu izah ve raporları arzetmesini müteakip söz alan Amerika Birleşik Devletleri Başdelegesi Mr. Austin, Genel Kurul kararı ile bu iki raporun tahlilini yaptıktan sonra bu husustaki Amerika görüşünü izah ederek hūlasaten demiştir ki:

“Amerika Hükümetinin kanaatine göre Emniyet Konseyinin yapacağı iki şey mevcuttur. Bunlardan birincisi, milletlerarası sulhun idamesi veya iadesi meselesini lüzumuna binaen tetkik etmektir. Elde bulunan malumata göre mühim bir emniyet meselesi mevzubahistir. İkincisi ise, Charte’da Emniyet Konseyine tanınmış olan bütün salahiyetleri kullanarak, fakat yine bu salahiyetlerin çerçevesi içinde kalmak üzere, Genel Kurulun tavsiyesini tahakkuk ettirmeye çalışmaktır. Yine Amerika Hükümetinin kanaatince, Emniyet Konseyi bu gayelere varmak için derhâl şu tedbirleri alabilir:

a- Genel Kurulun Filistin meselesi hakkında 29 Kasım 1947 tarihli kararıyla Emniyet Konseyinin kabul (grup eksik) de çok fenalaşan asayiş durumunu düzeltmek için İngiltere’nin elinden geleni yaptığını beyan ettikten sonra, İngiliz kuvvetlerinin Filistin’den çekilmesinin 1 Ağustos’ta tamamlanması hususundaki kararlarını bir defa daha teyit etmiş ve İngiltere’nin Filistin ile tarihî alakası ve bugünkü durum dolayısıyla, Birleşmiş Milletlerin taksim planını kuvvet kullanarak tatbik etmek için gerek yalnız olarak gerek müştereken mesuliyet kabul etmeyi reddettiğini tekrar eylemiştir.

Ertesi günkü celsede söz alan Suriye Başdelegesi Faris el Nuri de uzun beyanatta bulunarak Filistin’i taksim planını ihtiva eden Genel Kurul kararının haksızlığını ve yersizliğini belirtmiş ve karara şiddetle hücum etmiştir.

Aynı mesele hakkında Kolombiya Delegesi de bir karar projesi sunmuştur. Bu projenin esasları şunlardır:

a- 30 Ekim 1943 tarihli Moskova 4’ler deklarasyonu mümzileri ile Fransa’nın emniyeti meselesi hakkında müşaverelerde bulunmaları;

b- Bu müşaverelerin neticelenmesine intizaren de, Emniyet Konseyinin 2 daimî ve 3 muvakkat azasından mürekkep bir komite kurulmasını ve bu komitenin, Filistin Komisyonunun vazifesini yapabilmesi gayesiyle Yüksek Arap Komitesi ile Filistin Yahudi Ajansı arasında bir anlaşma imkânlarını araması; Genel Kurulun 29 Kasım 1947 tarihli kararını tekrar gözden geçirmek ve tadil etmek gayesiyle bir fevkalade toplantı yapılmasının uygun olup olmadığı meselesini tetkik etmesi;

c- Mandanın hitamı tarihinin 15 Temmuz 1948 tarihine kadar ve İngiliz kuvvetlerinin çekilmesi tarihinin de ona göre geciktirilmesinin İngiltere Hükümetinden istenilmesi.

Madde 2- Meseleyi kâfi derecede incelemeyen alınan bütün yanlış kararlar gibi Filistin’in taksimi kararının da başlıca amili olan Amerika’yı fena halde sıkmaya başlamıştır. Amerika efkârı umumiyesinde bu karar münasebetiyle

yer yer tereddütlerin uyandığı ve bazı siyaset adamlarının Filistin için Amerika kanının dökülmesine tahammül edemeyeceklerini söyledikleri nazarı dikkati celbetmektedir. Hatta taksim lehinde rey vermiş olanlardan bir kısmı da dâhil olmak üzere buradaki delegasyonlardan birçoğunda, bir “(bir grup eksik) recommandation”dan ibaret olan taksim planının cebren infazına hukuken imkân olmadığı ve hatta böyle bir teşebbüsün dünya sulhunu tehlikeye düşüreceği kanaati hasıl olduğu görülmektedir. Emniyet Konseyinin 27 Şubat tarihindeki celsesinde tekrar söz alan Kolombiya Delegatesi, cebri infazı hukuken mümkün görmediğini izah etmiş ve hasıl olan kötü durumun mesuliyetini açıktan açığa Amerika ile Rusya’ya mal etmiştir.

Madde 3- Araplar yeniden ümide düşerek faaliyetlerini arttırmışlardır. Yahudilere gelince; Emniyet Konseyinin 27 Şubat tarihli celsesinde söz alan Yahudi Ajansı Haricî Münasebetler Şefi Shertok, her türlü “kompromi”yi reddeden sert bir nutukla yardımsız dahi olsa taksimi tahakkuk ettireceklerini beyan ve Araplara şiddetle hücum etmiş ise de diğer taraftan Yahudilerin bu çıkmazdan kurtulmak için bazı imkânlar aramakta oldukları görülmektedir. Bu kabilden olmak üzere Yahudi Ajansının Vaşington Siyasi Mümessili Epstein, Lake Success’de beni arayarak konuştu. Bu muhavere esnasında Epstein bana hülâsaten şunları söyledi: “Yahudilerin Araplara karşı hiçbir düşmanlığı yoktur, Araplar taksimden ziyade bu taksim bir defa tahakkuk ettikten sonra Yahudilerin Filistin’in etrafına yayılarak evvela iktisaden ve nihayet fiilen Arap topraklarını istila edeceklerinden korkmaktadırlar. Hâlbuki bizim böyle bir niyetimiz yoktur. Araplar bir defa prensip itibarıyla taksimi kabul edecekler ise biz kendileriyle görüşerek onları tatmin edecek her türlü teminatı vermeye ve bazı fedakârlıklar yapmaya hazırız. Eğer siz bu istikamette Araplar ile görüşmeyi ve kendileri üzerinde müessir olmayı kabul ederseniz, size şahsen minnettar olacağımız gibi bütün dünyayı endişeye düşüren bu meselenin Türkiye’nin müdahalesiyle halli memleketiniz için bir şeref teşkil edecektir.”

Yine Epstein’in ifadesinden anladığıma göre, Filistin’e Amerika kuvvetleri gönderileceği hakkındaki rivayetler karşısında efkârı umumiyyede hasıl olan hoşnutsuzluk ve efkârı umumiyyedeki umumi huzursuzluğu Henry Wallace’ın istismar ederek Amerika Hükûmeti aleyhinde tahrikâtta bulunması, Amerika resmî mahfillerini endişeye düşürmüş ve bu mahafil Yahudilerin Araplarla anlaşmasına iyi gözle bakacağını Yahudilere ihsas etmiştir.

Epstein’in bu müracaatı üzerine kendisine dedim ki:

“Siz bizden resmî bir “médiation” mu istiyorsunuz? Eğer müracaatınızın mahiyeti bu ise hükûmetimi keyfiyetten haberdar ederek müsaade ve talimat almaklığımın lazım geldiğini takdir edersiniz. Ancak böyle bir hâlde evvela talebinizin mahiyetini tasrih etmeniz ve saniyen bu teşebbüsünüzden Amerikalılar ile İngilizlerin haberdar olup olmadıklarını bana bildirmeniz lazımdır ki ben de meseleyi Hükûmetime etrafla arz edebileyim.”

Epstein bu sualime ne müspet ve ne de menfi sarîh bir cevap veremedi. Benimle tekrar görüşmek istediğini beyan ile ayrıldı.

Ahiren kendisi Vaşington'dan bizim daireye telefon ederek acele bir iş için Vaşington'a gitmek mecburiyetinde kaldığını ve döner dönmez benimle tekrar görüşmek istediğini bildirmiştir.

Keyfiyeti arzeder ve bu mesele daha fazla inkişaf gösterdiği takdirde ne suretle hareket etmeğim lazım geldiğinin talimat olarak telgrafla bana bildirilmesine yüksek müsaadelerini derin saygılarımla rica ederim.

BELGE 206: BM Nezdinde Türkiye Daimî Deleşesi Selim Sarper'in, kendisiyle görüşen Yahudi Ajansı Vaşington Temsilcisi Epstein'in, Türkiye'nin Filistin'in taksim planının Araplar tarafından kabul edilmesini sağlamasını istediğini, bunun sonucunda bölgede oluşabilecek kargaşanın önlenmesinin Türkiye'nin yararına olacağını ifade ettiğini, Epstein'e cevaben, Yahudilerin taksim planından hiçbir taviz öngörmemelerinin, Türkiye'den talep edilenin tavassuttan ziyade Araplara baskı yapılması olduğu izlenimi verdiğini, hâl böyle ise, Türkiye'nin Araplara herhangi bir teklifte bulunması için zeminin uygun olmadığını söylediğine dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 6 Mart 1948 tarih ve 750/34 sayılı şifre telgraf.

28 Şubat tarihli 32 numaralı şifre telgrafın ikinci maddesine ektir:

1- Epstein benimle tekrar temas aradı, görüştük. Teklifi hülasası şu:

a- Araplar taksim planını olduğu gibi kabul etsinler.

b- Yahudiler ileride yayılma teşebbüslerinde bulunmayacaklarını ve Arap memleketleri ile iktisadi işbirliği yapacaklarını vaat etti.

2- Biz bu şartları Araplara kabul ettirirsek, Epstein'a göre menfaatimiz ve faydalarımız şunlar imiş:

a- O havalide sulhun idamesi veya oralara beynelmilel kuvvetlerin müdahalesini icap ettirebilecek kargaşalıkların olmaması bizi yakından alakalandırır.

b- Muvaffakiyetli bir müdahalemiz her yerde ve bilhassa Amerika'da itibarımızı yükseltir ve Amerika Yahudileri nezdinde kredimizi arttırır imiş. "Kredi" kelimesini hem manevi hem de maddi manasında kasteder gibi kullandı.

3- Bana müracaatı şimdilik tamamen hususi mahiyette imiş, Hükûmetimizin reaksiyonu hakkında bir işaret alırsa tekrar görüşmek ister imiş. Amerikalılar da kendisinin benimle hususi temas halinde bulunduğundan yine İngiliz Sefareti haberdar ve tasvipkâr imişler.

4- Ben kendisine hiçbir vaatte bulunmadım. Ancak taksim planından en ufak bir fedakârlık bile yapmak istemediklerine göre bizden beklediklerinin bir tavassuttan ziyade bir nevi tazyik icrası olduğu intibainın bende uyandırdığını ve iş böyle ise bizim Araplara herhangi bir teklifte bulunmamız için bir zemin mevcut olmadığından arzularının tahakkukunu ben şahsen imkânsız gibi gördüğümü söyledim.

Epstein “Buna rağmen ben emrinize amadeyim, şayet olmazsa bu işi hiç konuşulmamış addedelim.” dedi.

Saygılarımla arzederim.

BELGE 207: *Dışişleri Bakanlığından BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegeliğine iletilen, Yahudi Ajansı Vaşington Temsilcisi Epstein’a verilen yanıtın, Türkiye’nin Filistin’in taksimi planı çerçevesinde herhangi bir öneri yapması için zeminin müsait olmadığı görüşüne uygun olduğuna dair 12 Mart 1948 tarih ve 439/25 sayılı şifre telgraf.*

34 sayılı şifre tel cevabıdır:

Dördüncü maddede bildirilen mukabeleniz görüşümüze uygundur. Biz her vesileden istifade ederek sükûn ve teenni tavsiye etmekten hali kalmamaktayız. Ancak, taksim planı çerçevesinde herhangi bir tavsiyede bulunmaya zemin katiyen müsait değildir.

Arzederim.

BELGE 208: *Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu’nun Dışişleri Bakanlığına, Arap Birliği Siyasi Komitesinin, Dışişleri Bakanlarının katılımıyla Beyrut’ta olağanüstü bir toplantı yaptığını bildirdiği 16 Mart 1948 tarih ve 868/15 sayılı şifre telgraf.*

Birleşmiş Milletlerdeki Filistin davasına karşı hasıl olan yeni vaziyeti tetkik ve alınacak müşterek tedbirleri tespit etmek üzere Lübnan’ın teşebbüsü ile Arap Birliği Siyasi Komitesi bugün Beyrut’ta fevkalade toplantı yapmıştır. Arap Devletleri Hariciye Nazırlarının iştirak ettikleri bu içtima hakkında ayrıca malumat arz olunacaktır.

BELGE 209: *Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel’in, merkezî idarenin zayıflamasının ve Araplar ile Yahudiler arasında artan gerilimin Korkonsülerin görev yapmasını güçleştirmeye devam ettiğini, ABD Başkonsolosluğunda yapılan toplantıda Korkonsülerin bu ciddi duruma hükûmetlerinin dikkatini bir kez daha çekileceğini duyuran bir basın bildirisi yayımlama kararı aldığını Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 17 Mart 1948 tarih ve 71/47 sayılı yazı.*

3.3.1948 tarihli ve 65/41 sayılı yazıma [buraya alınmamıştır] ektir.

Her gün birer suretle devam ve her gün başka bir Konsolosluğu alakadar eyleyen çok müziç ahvale inzimam eden Amerika Başkonsolosluğuna ait bir otomobil ile Yahudi Ajanlığına yapılan son suikast üzerine vaziyeti bir kere daha gözden geçirmek üzere Korkonsüler dün Amerika Başkonsolosluğunda içtima etti.

Toplanma çok uzun sürdü ve pek gürültülü oldu. Konsolosların vazifelerini ifada bin bir türlü güçlükler ve tehlikelerle karşılaşmaları onları çok asabi

yapmıştı. Ne müracaat edilecek makam ve ne de müracaat edildiği zaman söz anlatılabilecek ve onları infaz ettirebilecek bir yer vardı. Araplar kabahati Yahudilere, Yahudiler Araplara ve hükûmet de her ikisine atfetmekte ve hiçbir şey yapmamaktadır.

Bu kadar küçük bir şehirde bir noktaya saplanıp kalmak hatta günlük işeyi temin noktasından bile imkânsız olduğundan Arap veya Yahudi mahallelerinden geçmek mutlak bir zaruret halindedir. Son hadiseden sonra bizzat Yahudilerin polisleri -resmî hükûmet polisi değil- Yahudi mahallelerinden geçmek mecburiyetinde olan Konsolosların arabalarını durdurmakta ve radyatörün içine kadar bakarak teftişatta bulunmaktadırlar. Yahudi mahallesinde teftişatta bulunan “Hagana” kim ve ne olduğu bellisiz bir takım adamlardır. Bunlara en ufak mümanaat, ya bir hadise veya bir skandal çıkmasına bais olmaktadır. Dünyanın hiçbir yerinde emsaline rastlamak kabil olmayan bu hâl karşısında sükûneti muhafaza hakikaten büyük bir sabra mütevakıf bulunmaktadır. Bunun için her gün bir münasebetsizlik karşısında çırpınan koleğlerin asabiyetlerine hak vermek tabii olur.

İçtiman sonunda hazırlanan ve matbuata verilecek olan komünikedeki “Konsolosların bu hâl ve vaziyetten dolayı Birleşmiş Milletler Cemiyeti Genel Sekreterliğinin nazarı dikkatinin celbedilmesi” kaydına itiraz ettim. Evvela hükûmetlerimize haber vermeden ve muvafakatleri alınmadan doğrudan doğruya U.N.O’ya müracaattaki isabetsizliği ve saniyen bu yere vaki olacak müracaatın tamamıyla faydasızlığını arkadaşlarıma anlattım. Fikrimi kabul ettiler ve müsveddeyi “Konsolosların dokunulmazlıklarını ihlal eden bu müteaddit vakalar karşısında Korkonsüller tabii vazifelerini ifaya mâni olan ciddi vaziyet üzerine hükûmetlerinin tekrar dikkat nazarlarını celbetmeye karar verdikleri” şeklinde tadil ettiler ve matbuata da o suretle tebliğ edildi.

Gerek itiraz ettiğim kısmı havi müsvedde [*buraya alınmamıştır*] ve gerek “Palestine Post”un 16.3.1948 tarihli sayısında yayımlanan tadil edilmiş komünikenin ilişik olarak sunulduğunu derin saygılarımla arz ederim.

* * *

The Consular Corps of Jerusalem has met in a plenary session to consider the grave consequences which have arisen from the repeated breaches of immunity normally accorded to consular representatives resulting in fatalities among their own members and in the most recent instance, the fraudulent use of a Consular car in the bomb outrage at the Jewish Agency.

The Consular Corps vigorously condemns this wanton and criminal abuse of those principles of international law and of immunity which are accepted by civilized people the world over; it particularly deplores and is profoundly shocked that the national colors of a foreign power should have been employed.

As a result of these many breaches of immunity, the members of the Consular Corps have unanimously decided again to address themselves to their respective Governments in order to draw their attention to the serious situation which is now preventing the normal discharge of their duties, pending further action which can be taken.

BELGE 210: *Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun Dışişleri Bakanlığına, Arap Birliği Siyasi Komitesinin, Dışişleri Bakanlarının katılımıyla Beyrut'ta yaptığı olağanüstü toplantı sonucunda, Filistin'e askerî sevkiyat yapılmaması ve karşılıklı olmak üzere Doğu Filistin'den itibaren silahlı faaliyetin durdurulması gerektiğinin açıklandığını, öte yandan, Yahudi azınlığının hukukunun Arap Birliği tarafından tanınması suretiyle, federal bir idareye zemin hazırlandığının görüldüğünü bildirdiği 20 Mart 1948 tarih ve 923/16 sayılı şifre telgraf.*

14 numaralı şifre telgraf [*buraya alınmamıştır*] cevabıdır.

Filistin taksimine mütedair tavsiyenin Arap âlemindeki kuvvetli reaksiyonu karşısında taksimden sarfınazar etmek ihtimallerinin arttığı ve dört büyüklerin, Sovyetler hariç diğerlerinin taksim işinde kuvvet kullanılmamasını ve Arap-Yahudi anlaşmasını diledikleri, Birleşmiş Milletlerdeki Lübnan Delegesi tarafından hükûmete bildirilmiş, bu müsait havada anlaşma zemini bulunması için tavsiyeler yapılmıştır. Lübnan Hariciye Veziri Arap Birliği Siyasi Konseyini bu sebeple Beyrut'ta fevkalade içtima davet etti. Birleşmiş Milletleri tatmin için yabancı devlet müdahalesi olmadığına, Filistin'e askerî sevkiyat yapılamayacağına ve karşılıklı olmak üzere Şarki Filistin'den itibaren silahlı faaliyetin durdurulmasına dair beyanat yapılmıştır. Filistin üzerinde Arap hakları muvacehesinde Yahudi azlığının hukukunu Arap Birliği tanımaktadır. Bu suretle Lübnan Delegesinin Birleşmiş Milletlerde yaptığı telkine uygun düşecek bir federal idare tesisi için zemin hazırlanmıştır. Ancak Konsey Birleşmiş Milletlerin evveleminde taksim fikrinden rücu etmesini ileri sürdü. Lübnan mutavassıt ve faal unsur rolündedir. Esen havada Sovyet müdahalesini önlemek endişelerinin hâkim bulunduğu sezilmektedir. Arzedirim.

BELGE 211: *Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in Dışişleri Bakanlığına, Filistin'de mandanın sona ereceği 15 Mayıs 1948 tarihinden sonra esasen vahim olan asayiş durumunu katliamların izleyeceği değerlendirmesiyle, tahliye zorunluluğunun ortaya çıkması halinde kullanılmak üzere, ödenek talebinde bulunduğu 29 Mart 1948 tarih 84/58 sayılı gizli yazı.*

Şimdilik ahvalin gelişmesine intizardan başka bir şey yapılamayacağı evvelce arzedilmiş ise de Filistin'in vaziyetinin, beklenildiği üzere, günden güne vahamet peyda etmesi ve bir mütareke suretiyle Araplarla Yahudilerin boğazlaşmaları durdurulamadığı yahut Kudüs'ün bir daire içine alınarak bitaraf bir mıntika addedilmesi kabul ettirilemediği veyahut İngilizlerle Amerikalılar son ve muslihane bir hal çaresi bulamadıkları takdirde, mandanın nihayeti olan 15 Mayıs'tan sonra Kudüs'ün adeta bir katliama sahne olacağına kanaat getiren koleğlerim, bir toplantı yaparak vaziyeti müzakere ve şimdiden kestirmesi kabil olmayan her türlü fevkalade ahvale karşı icap eden tedbirleri almakta serbest bırakılmalarını ve bunun için lazım gelen krediyi, hükûmetlerinden istemeye karar verdiler.

Filhakika herhangi bir tedbir bulunmadığı takdirde iki tarafın birbirine hücumlarından, şehrin harap olacağını tahmin güç bir şey değildir. Böyle bir

hâl zuhurunda, bazı konsoloshaneler gibi Başkonsolosluk da, bulunduğu mevki itibarıyla iki ateşin ortasında ve binaenaleyh tehlike içinde kalacağı muhakkak gibidir. Bütün bu vakayii ne suretle cereyan edeceğini kestirmek kabil değilse de bu Konsolosluklar gibi Başkonsolosluğumuzun da, ya binayı tahliye etmesi veya diğer başka bir yere nakil edilmesi istendiği takdirde veyahut alınması icap edecek herhangi bir tedbir karşısında, derhâl harekete geçmek icap edeceğinden, Yüksek Bakanlıklarından müsaade almaya vakit ve imkân kalmamış olacaktır.

Bu sebepten dolayı gerek Başkonsolosluğun başka bir binaya nakli ve gerekse şehri terk etmek veya bütün konsoloshanelerin bir yere toplanması gibi veya şimdiden bilinemeyen diğer bazı tedbirlerin derhâl alınabilmesi için, buradaki koleğlerimden İsviçre ve Belçika Konsoloslarına şimdiden hükümetlerinden verildiği gibi ve sivil harp esnasında, Barselona'da iken lütf buyurulduğu hâlde kullanmaya lüzum görmemiş olduğum serbesti hareket müsaadesi gibi, Başkonsolosluğa da, ahval ve şeraitin icap ettireceği acil tedbirleri derhâl almaya salahiyet verilmesine ve bunun için de şimdiki kira bedellerinin ve nakil masraflarının son derece pahalılığı da nazarı itibara alınarak Kudüs Osmanlı Bankasında namıma bir kredinin şimdiden açılmasına, yüksek müsaadelerini ehemmiyetle dilerim.

Tabii bu kredi, ancak fevkalade ahval ve diğer koleğlerimin yaptığı gibi harekete muktedir olmak üzere derhâl alınması elzem tedbirler için istenmekte olduğundan ve normal hâllerde kullanılmayacağından, belki de bir kuruluşunu bile sarfa hacet kalmadan aynen iadeye muvaffak olmamı da son derece temenni ederim.

Emirlerinin telle bildirilmesini en derin saygılarımla istirham eylerim.

BELGE 212: Dışişleri Bakanlığından Kudüs Başkonsolosluğuna, zorunluluk halinde Başkonsolosluğun Amman'a naklinin uygun bulunduğunu ve bu amaçla ödenek gönderildiğini bildiren 8 Nisan 1948 tarih ve 641/11 sayılı şifre telgraf.

C. 84/58

İcabında Başkonsolosluğun Amman'a naklini mezun bulunduğunuzu ve bu takdirde kullanılmak üzere Osmanlı Bankası vasıtasıyla ve telgrafla başka giderlerden beş yüz lira gönderildiğini arz ederim.

BELGE 213: Dışişleri Bakanlığından BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegeliğine, Mısır'ın, Filistin konusunu görüşmek üzere toplanacak BM Genel Kurulunun siyonizm etkisinden kurtarılması için Cenevre'de bir araya gelmesi hususundaki önerilerine destek istediği, cevaben önerinin geç yapıldığı, ancak Türkiye'nin genel siyasetinin imkânları çerçevesinde yardımcı olunabileceğinin ifade edildiğinin bildirildiği 8 Nisan 1948 tarih ve 649/35 sayılı şifre telgraf.

Mısır Elçisi, Arap devletlerinin Filistin meselesini müzakere etmek üzere 16 Nisan'da toplanması takarrür eden Asamblenin muhtemel siyonist tesirlerinden kurtarılması için Cenevre'de toplanmasını teklif edeceklerini bildirerek bu tekliflerini desteklememizi istemiştir.

Kendisine teklifin teknik bakımdan pek geç kaldığı ve tabiatıyla bazı devletlere karşı bir tarafgirlik isnadını mutazammın bulunduğu cevabı verilmiş, mamafih umumi siyasetimizin Anglosakson ve bilhassa Amerikan siyasetiyle olan ahengini muhafaza etmek zaruretinin müsaade edebileceği imkânlar dairesinde kendilerine yardım eyleyeceğimiz ilave olunmuştur.

Bu hususta yukarıdaki mülâhazalar dairesinde hareket buyrulması mercudur.

BELGE 214: Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın Dışişleri Bakanlığına, Arap Birliği Konseyi toplantısındaki görüşmeleri ve Birliğin Filistin konusunda önalma çabalarıyla, üyeleri arasındaki görüş ayrılıklarını bildirdiği 17 Nisan 1948 tarih ve 329/122 sayılı çok gizli yazı.

12 numaralı yazıya [*buraya alınmamıştır*] ektir.

Arap Birliği Konseyi cumartesiden beri içtima halindedir. Alınan malumata nazaran başlıca müzakere konuları Filistin ve Cemil Mardam'ın teklifidir.

1- Filistin'in muvakkat bir devre için Birleşmiş Milletler Kurulu namına bir devlet tarafından idare edilmesini Birlik reddetmiştir. Eğer Birleşmiş Milletlerde bu yolda bir karar verilirse mandanın Filistin'le en fazla ilgili bulunan Arap devletlerine verilmesi teklif edilecektir. Emir Faysal'a bu yolda talimat verilmiştir.

Mücadele halinde bulunan Filistin Araplarına yapılacak yardım görüşüldüğü sırada harekât sahasından fena bir haber geldi: Fevzi Kavukçu'nun idaresinde bulunan 150 kişilik bir çete Hagana'ya ait takriben 500 kişilik bir kuvvet tarafından tamamen çevrilmiş ve imha edilmek tehlikesinde bulunuyormuş. Bunun üzerine Konsey alenacele perşembe günü öğleyin içtima etmiş ve Mısır Hariciye Vezirini İngiltere Büyükelçisine göndermiştir. Bir saat kadar orada kaldıktan sonra Vezir tekrar Konseye avdet etmiştir. Mevsuken haber aldığıma göre, Vezir İngiliz Büyükelçisinden Kavukçu ve çetesinin kurtarılmasını rica etmiş ve Büyükelçi de Filistin Askerî Komutanına ve Yakın Şark Başkomutanlığına acele telgraflar göndererek mücadeleye nihayet verilmesi için müdahale edilmesini istemiştir. Lübnan Başvekili ve Irak Hariciye Nazırı alenacele memleketlerine avdet etmişlerdir. İki gün sonra dönecekleri söylenmektedir.

2- Arap devletlerinin aralarında siyasi ve askerî bir muahede akdetmeleri meselesine gelince, kendisiyle görüştüğüm Azzam Paşa'nın fikrine göre, Arap Birliği Paktı siyasi bakımdan kâfidir ve Filistin mücadelesi için teşekkül etmiş olan askerî komite de zaten Arap devletlerini ilgilendiren bütün askerî meseleleri gizlice tetkik etmektedir. Mamafih mumaileyh, Cemil Mardam projesi İngiltere ile anlaşmayı kolaylaştıracak mahiyette ise o zaman ona itiraz etmeyeceğini söyledi.

Mısır Hariciye Veziri ise bu teklifin Suriye Cumhurreisinin riyasetinde Şam'da yapılan toplantıda hararetle bir mücadeleye sebep olduğunu beyan etti. Hariciye Veziri Arap hükûmetlerinin durumunun bir olmadığını, bazılarının tamamen müstakil olup bazılarının ise İngiltere ile akdettikleri muahedelerden dolayı serbest olmadıklarını ileri sürerek haricî siyasetlerinin bir olamayacağını ve bu teklifin devletlerin hakkı hükümanisine tecavüz mahiyetinde olduğunu uzun uzadıya anlatmış olduğunu ifade etti. Vezirin fikrinde, Suriye'nin bu teklifi sırf Kral Abdullah'a müteveccih bir manevradan ibarettir.

Mesele şimdi tekrar münakaşa ediliyorsa da bir neticeye varılacağı pek ümit edilmemektedir.

Arzolunur.

BELGE 215: Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın Dışişleri Bakanlığına, 26 Nisan 1948 tarihinde sona eren Arap Birliği Konseyinde alınan kararlara ilişkin duyurularını, Yahudilerin Araplara nazaran daha iyi örgütlenmiş olduğunu ve savaş ile sonrasına dair öngörülerini bildirdiği 27 Nisan 1948 tarih ve 1391/26 sayılı şifre telgraf.

122 numaralı tahrirata ektir.

10 Nisan'dan beri içtima eden Arap Birliği Konseyi nihayet 26 Nisan'da dağılmıştır. Arap Birliği tarihinde en mühim addedilebilecek olan bu müzakerelerde son hafta zarfında görüşülen yegâne mesele Filistin vaziyeti olmuştur. Son yazımda arzetmiş olduğum veçhile Fevzi Kavukçu'nun güç durumu korkulan [*deşifre edilememiş*]larla karşılanmamış ise de Yahudi kuvvetlerinin üstün teçhizatı, disiplini ve kumandadaki kabiliyetleri Arap çetelerinin mağlubiyetlere düşürülmesine sebebiyet vermiştir.

Hararetle müzakerelerden sonra Konsey Bludan gizli kararları denilen tedbirleri tatbik karar vermiştir.

Lübnan ve Suriye Başvekilleri Riyad el Sulh ve Cemil Mardam Beyler uçakla Amman'a gidip Kral Abdullah ve Irak Kral Naibi Prens Abdülilah ile temaslarda bulunmuşlar ve dün Prensle beraber Kahire'ye avdet etmişlerdir. Söylenildiğine göre Amman'daki bu toplantıda Şarkül Ürdün, Irak, Suriye ve Lübnan Hükümetleri ordularını derhâl seferber ederek Kral Abdullah'ın emrine vermeyi, Mısır ve Suudi Arabistan hükümetlerini de bu harekete iştiraka davet etmeyi kararlaştırmışlardır. Prens Abdülilah Kral Faruk'u ziyaret etmiş ve uzun uzadıya görüşmelerde bulunmuştur. Kral Prense Mısır'ın en yüksek nişanı olan Mehmet Ali nişanını vermiştir.

Suriye ve Lübnan Başvekilleri bugün uçakla Riyad'a giderek Kral Abdülaziz'e mülaki olacaklardır. Bunlarla beraber Kral Faruk'un mutemedi olan Miralay Hilmi Hüseyin de gitmektedir.

Amman görüşmeleri, Kral Abdullah'ın harp ilanı ve ordusunun Filistin topraklarına girmiş olduğu hakkındaki haberlerin doğruluğunu ancak Amman Elçiliğimizin tahkik edebileceğini arz ederim.

Umumi vaziyet hakkında bir fikir edinilebilmesi için diğer Arap devletleri merkezlerindeki Elçilerimizin bu hususta verdikleri veya verecekleri malumatın bir hülasesinin telgrafla tarafıma bildirilmesini rica ederim.

Askerî vaziyete gelince, Yahudi teşkilatının tahminin fevkinde iyi silahlanmış ve teşkilatlandırılmış olduğu, Arapların ise her iki sahada çok zayıf bulunduğu anlaşılmıştır. Mücadelenin uzun ve çetin olacağını tahmin etmek güç değildir. Vaziyeti bilenlerin söylediklerine göre Arapların ilk çarpışmalarda bozguna uğramaları beklenilmektedir. Vaziyeti lehlerine çevirebilecek yegâne elemanlar Şarkül Ürdün ve Irak kuvvetleridir. Zira Mısır ve diğer Arap devletlerinin orduları ehemmiyetsizdir.

Arap-Yahudi davasında her iki tarafın kuvvete müracaat ettiğine göre neticenin dünya vaziyetine yapacağı tesiri kestirmek pek mümkün değil ise de Yakın Şark'ın dar çerçevesinde akislerini şimdiden tahmin etmek mümkündür.

Yahudiler emellerine harp ile nail olurlarsa Filistin'de küçük fakat kuvvetli ve taarruzkâr bir devlet kurulmuş olacak ve komünist mefkûresine çok yakın prensiplere sahip olan faal ve azimkâr Yahudi milletine birçok imkânlar bahsedilmiş bulunacaktır.

Araplar galip gelirlerse ya yeni ve oldukça kuvvetli bir Haşimi Devleti kurulacak veyahut Haşimilerle rakipleri arasında kanlı bir harp başlayacaktır. Bu mücadelenin neticesinin neye varacağı şimdiden belli olmamakla beraber büyük devletler arasındaki petrol rekabetinin mühim bir safhasını teşkil edeceği tahmin olunabilir.

Netice olarak şunu söyleyebilirim ki bu son hadisenin [*deşifre edilememiş*] 1 Arap âlemi liderliğini Kral Abdullah ve Haşimi ailesine vermiş ve önderlik iddiasında bulunan diğer iki Kralı ikinci plana atmıştır. Arzederim.

BELGE 216: Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın Dışişleri Bakanlığına, Hayfa'nın Yahudiler tarafından işgali sonrasındaki gelişmeleri ve Ürdün'ün güçlü ordusu sayesinde Arap Birliği içinde merkezî bir konum aldığını, Arap Birliğinin Filistin'e askerî müdahalesine ilişkin duyum ve öngörülerini bildirdiği 8 Mayıs 1948 tarih ve 413/155 sayılı yazı.

26 numaralı işaretime ektir.

Arap Birliği Konseyinin Kahire içtimaı bitmek üzere iken Hayfa'nın Yahudiler tarafından işgal olunması Araplar için uyandırıcı bir darbe olmuş ve bir türlü kati kararlara varamayan Konsey azaları arasında tek bir cephenin teşekkülüne ve zecrî kararların müştereken alınmasına sebebiyet vermiştir.

İngilizlerin Hayfa şehrini birdenbire tahliye ederek bu şehrin Yahudiler tarafından işgaline müsaade etmeleri Araplar aleyhine tehlikeli bir vaziyet ihdas etmiştir. Bu suretle bir emrivaki karşısında kalacağını anlayan Arap Konseyi azaları Amman'a müracaat etmek zorunda kalmışlardır.

Kral Abdullah nezdinde toplanan Irak Kral Naibi ile aynı zamanda Suriye'yi temsil eden Lübnan Başvekili Kral Faruk'un 12 Nisan'da Kahire'de Konsey azalarına hitaben okutturmuş olduğu bir beyanname çerçevesi dâhilinde harekete geçmeye karar vermişlerdir. Bu beyannamenin meali şudur:

“Arap orduları Filistin'i kurtarmak için bu memleket topraklarına girdikleri takdirde bu hareketin muvakkat bir çare olarak telakki edilmesi ve bunun hiçbir suretle Filistin'i işgal veya taksim demek olmadığı ve memleket kurtarılır kurtarılmaz istedikleri idare tarzını intihap etmeleri için Filistin'in sahiplerine iade edileceği açıkça anlaşılması şerhindedir.”

Bu beyanname Suriye ve Lübnan Başvekilleri ile Suudi Arabistan, Ürdün ve Irak Hariciye Vezirleri tarafından tasvip olunmuştur.

Kral Abdullah 14 Nisan tarihinde A.I.A Ajansı muhabirine Kral Faruk'un beyannameyi dolayısıyla beyanatta bulunmuş ve bu beyannameyi “büyük bir Kralın büyük sözleri” diye vasıflandırmıştır. Kral Abdullah sözlerine devamla şunları söylemiştir:

“Arap Birliğine dâhil bir devlet için haris olmak zamanı değildir. Mücadele, fedakârlık, çalışma ve teşkilatlandırma zamanıdır. Şayet Arap orduları Filistin'e girerlerse bu bütün alakadar memleketlerin rızası ve mesuliyeti tahtında olacaktır. Filistin kurtarılır kurtarılmaz bu memleketin istikbali hakkındaki son söz Filistinlilere ait olacaktır. Filistinliler hiçbir zaman tazyik ve cebre tabi tutulmayacaklardır. Filistin ile Şarki Ürdün'ün birliği şüphe götürmez bir hakikattir, Filistin sahili, Ürdün de hinterlandı teşkil eder. Filistin'e yapılan her yardımı Ürdün'e yapılmış gibi telakki ederim.”

Bugün bütün siyasi faaliyet Amman'da temerküz etmiştir. Son yapılan içtimalar neticesinde Kral Abdullah Filistin'deki Arap mücadelesinin başı olmuş ve Filistinlilerin tam itimadını kazanmıştır. Filistinliler ümitlerini ona bağlamışlardır ve hareket hatlarının tayinini ondan beklemektedirler. Bugüne kadar Amman diğer Arap devletleri için bir endişe ve korku membaı teşkil ederken bugün birdenbire Arap Birliğinin merkezi gibi olmuştur. Bunun yegâne sebebi Arap âleminde mevcut olan ve her harekete hazır bir vaziyette bulunan yegâne kuvvetin Ürdün ordusu olmasıdır.

İlk Amman toplantıları Kral Faruk'un beyannamesinin tesiri altında çok iyi bir hava içinde cereyan etmiştir. Mamafih Kral Abdullah bu hususta bazı şartlar ileri sürmüştür.

Kral, 25 yıldan beri teşkilatlandığı Ürdün légion'u için milyonlar sarf etmiş olduğunu, bu kuvvetin Filistin için kullanılmasını kabul etmekle beraber ordusunun tek başına harp etmesine razı olamayacağını bildirmiş ve eğer diğer devletler Filistin'i kurtarmak istiyorlarsa kendi ordularını da harekete geçirmeleri ve sefer için yapılacak masraflara iştirak etmeleri icap ettiğini ilave etmiştir.

Kral Abdullah'ın bu talebini müzakere etmek üzere Irak Kral Naibi Abdülilâh ile diğer Arap devletleri mümessilleri tekrar Kahire'ye gelmişlerdir. Yapılan toplantılarda Mısır'ın İngiltere ile olan nazik münasebetleri dikkat

nazarına alınmış ve bu memleketin yapabileceği yardımın tarz ve şekli görüşülmüştür. Varılan netice şudur:

Mısır ordusu Filistin hududunda toplanacak, fakat Filistin'e girmeyecektir. Mısır'ın yardımı para ve malzemededen ibaret olacaktır. Bir taraftan da gönüllü taburlar teşkil ve teçhiz edilerek Filistin'e gönderilecektir. Bu malumatı Mısır Hariciye Veziri Hâşebe Paşa da bana ayrıca teyit etmiştir.

Bu toplantıdan sonra tekrar Amman'da içtima olunmuş ve hareket sahaları ile işgal mıntıkları ve mali mükellefiyetlerin taksimi meseleleri tetkik ve müzakere edilmiştir.

Müstakbel harekât şu suretle hülâsa edilebilir:

İyi teçhiz edilmiş gönüllü kollar Mısır, Lübnan, Suriye ve Ürdün hudutlarından Filistin'e gireceklerdir. Bu kuvvetlerin miktarı hakkında katı bir rakam zikretmek şimdiden mümkün değildir. Bundan başka Şarki Ürdün Légion'u da bu harekete iştirak edecektir. Légion'un kuvveti 40-50 bin kişi tahmin olunmaktadır.

Yahudilerin kuvvetine gelince, bunların da modern silahlarla teçhiz edilmiş 40 bin kişilik bir orduları olduğu bilenler tarafından teyit edilmektedir. Ayrıca kaçak suretiyle vapurlarla bir takım harp malzemesinin geldiği ve her gece Yugoslavya'dan gelen iki uçağın gizli meydanlara paraşütle birkaç ton silah indirdiği rivayet olunmaktadır.

Arapların 15 Mayıs'tan evvel askerî harekâta başlamayacakları anlaşılmıştır. Esasen hudut boyundaki hazırlıklar henüz ikmal edilmemiştir. 15 Mayıs'tan sonra taarruz başladığı takdirde bunun şimalden Lübnan ve Suriye hududundan gönüllü kıtalar tarafından yapılacağı ve şarktan da Ürdün ordusunun hududu geçeceği tahmin olunmaktadır.

Filistin meselesinin tevlit ettiği büyük heyecan ve asabiyet dolayısıyla Kral Abdullah'ın Büyük Suriye projesinin unutulup unutulmadığı hakkında bir sual hatıra gelebilir. Kral Abdullah'ın şimdilik bu meseleyi mevzubahis etmemeyi daha muvafık gördüğü ve emniyetsizliği tekrar canlandırmak istemediği anlaşılıyor. Herhâlde Kralın Şam'ı ziyaret edeceği haber verildiği halde bu ziyareti yapmaması pek manidardır.

Filistin meselesi Ürdün Kralının lehine halledildiği takdirde Büyük Suriye projesinin tekrar canlanmasının tabii olduğunu derin saygılarımla arz ederim.

BELGE 217: Kudüs Başkonsolosu Ahmet Rüştü Demirel'in Dışişleri Bakanlığına, Filistin'de ulaşım ve iletişimin kesintiye uğradığını bildirdiği 28 Nisan 1948 tarih ve 1412/14 sayılı şifre telgraf.

Tayyare postası da artık olmayacaktır. Postalar kapanmıştır. Telgraf muharebesinin ne zamana kadar kabil olacağı bilinmiyor. Şehirler arasında her türlü münakale ve muhabere kesilmiştir.

BELGE 218: BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegesi Selim Sarper'in Ekonomik ve Sosyal Konsey kararı uyarınca kurulacak Filistin Muhtelit İktisadi Komisyonu için yapılacak seçimler hakkında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 30 Nisan 1948 tarih ve 482/185 sayılı yazı.

Birleşmiş Milletler Umumi Kâtipliğinden alınan 12 Nisan 1948 tarihli ECA 45/01/SD remizli sureti ilişik yazıda [*buraya alınmamıştır*] aza devletlerin, Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından verilen 112 sayılı karar icabı olarak, Filistin Muhtelit İktisadi Komisyonu üç yabancı üyesi için gösterecekleri namzetlerin isimlerinin en geç 15 Haziran 1948 tarihine kadar Umumi Kâtipliğe bildirilmesi rica olunmaktadır.

23 Mart 1948 tarihli ve 412/133 sayılı yazımıza [*buraya alınmamıştır*] bağlı olarak yüksek makamlarına takdim kılınmış bulunan 29 Kasım 1947 tarihli ve 181(II) sayılı Genel Kurul kararının D faslının üçüncü, dördüncü ve beşinci bentlerinin mütalaasından da anlaşılacağı veçhile bu kararda, Filistin'in müstakbel idaresi için alınan tedbirler meyanında Filistin'in Arap ve Yahudi devletlerinin üçer azasından ve Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından tayin olunacak diğer üç devlet mümessillerinden ki ceman dokuz üyeden müteşekkil Muhtelit İktisadi Konsey kurulacağı zikrolunmakta ve bunun teşekkül tarzı ve vazifesi tasrih edilmektedir.

Sekretaryaya verilecek cevabın işarına müsaadelerini saygılarımla rica ederim.

BELGE 219: Dışişleri Bakanlığından BM Nezdinde Türkiye Daimî Delegeliğine, Filistin Muhtelit İktisadi Komisyonu için yapılacak seçimlere ilişkin olarak Arap devletleri temsilcileriyle istişare edilerek hareket edilmesi talimatının verildiği 8 Mayıs 1948 tarih ve 873/42 sayılı gizli yazı.

185 sayılı tahrirat cevabıdır:

Filistin Muhtelit İktisadi Komisyonu için gösterilecek üç yabancı üye namzedinin iraesinde Arap devletleri mümessilleriyle temastan sonra ve bunların arzularına cevap verecek şekilde hareket olunmasını rica ederim.

BELGE 220: BM Nezdinde Türkiye Daimî Başdelegesi Selim Sarper'in Dışişleri Bakanlığına, Kudüs ve mukaddes makamların korunmasının BM Vesayet Konseyine havale edildiğini, Filistin'in tamamının vesayet altına alınmasına ilişkin ABD önerisini ve bu öneriye ilişkin olarak Türkiye adına yapılan beyanat ile Arap delegasyonlarının vesayetin kabul edilebilmesi için öne sürdükleri şartları bildirdiği 3 Mayıs 1948 tarih ve 1453/60 sayılı şifre telgraf.

Madde 1- Genel Kurulca Filistin meselesi kendisine havale edilmiş bulunan Birinci Komisyon, Kudüs şehri ve mukaddes makamların korunması işini ayrı bir mesele telakki ederek Vesayet Konseyine havale etmiştir.

Filistin meselesinin heyeti umumiyesinin müzakeresine gelince, I. Komisyonun önünde bu meseleye yeni bir hal tarzı derpiş eden yegâne teklif Amerika'nın Filistin'in vesayet altına alınmasını istihdaf eden tekliftir. Bu hususta Amerika noktai nazarına göre, vesayet usulü Filistin meselesinin bugünkü safhasına, taksim kararının kuvvet kullanmadan tatbikinin imkânsızlığı karşısında muvakkat bir çarei haldir ve ileride Filistin'de taksim veya diğer herhangi bir kati hal çaresinin tatbikine mâni değildir.

Bu teklif karşısında Arap Delegasyonlarının aldığı vaziyet 3. maddede arzedilen esaslar dâhilindedir.

Yahudiler, Sovyet Grubu ve daha birkaç delegasyon taksim kararının elan meri ve lazımı tatbik olduğunu iddia etmektedirler. Fakat umumiyetle komisyonda bir tereddüt havası [*deşifre edilememiş*] hiç söz söylemeyen bazı delegasyonlar olduğu gibi, geçen sene taksim planı kabul edilmekle bir yanlılık yapılmış olduğunu açıkça itiraf ederek yeni teklifi iyi karşılayan fakat bunun da nasıl tatbik edileceğinde şüphelerini ifade edenler de mevcuttur. Öğrenildiğine göre Amerikalılar da tatbik meselesi üzerinde henüz kati bir karar veya anlaşmaya varmış değildirler. İngilizler, vesayet usulüne taraftar olduklarını beyan etmiş olmalarına rağmen muayyen zamandan sonra diğer bazı devletler ile müştereken dahi Filistin'de kuvvet tutmaya razı değillermiş.

Madde 2- Son iki gün içinde komisyonda Amerika teklifinin prensibi ve esaslı noktaları üzerinde müzakereler cereyan etti. Bu müzakereler sırasında gerek Amerikalılar gerek Araplar hususi surette bizden de beyanatta bulunmamızı ısrarla istediler. Bizim de komisyonun dünkü (Cumartesi) celsesinde yaptığımız beyanatın hülâsası şudur:

“Kendi kendilerini idareye tamamen muktedir olduklarını bildiğimiz bir halkın manda rejiminden kurtulacağı bir sırada vesayet altına alınmasının derpiş edilmesi bizi müteessir etmektedir. Ancak, Filistin meselesine bir hal tarzı bularak evvela orada cereyan eden kanlı hadiseleri önlemek ve saniyen 29 Kasım kararının zihinlerde yer etmiş olduğu huzursuzluğu gidermek gerekmektedir. Bunun için halen mevcut imkânlar mütenevvi değildir. Delegasyonumuz, aleyhinde rey vermiş olduğu 29 Kasım kararının tatbikini bittabi bir hal tarzı olarak telakki etmemektedir. Bu sebeple ve meselenin acil mahiyeti karşısında, yeni ve daha iyi bir teklif vaki olmadığına göre, Delegasyonumuz Amerika teklifinin tafsilatıyla tetkikine girişilmesine taraftar ve hazırdır. Filistin'in vesayet altına alınmasını istihdaf eden bu layiha, kanaatimizce, geçici vasfi sarahaten tanınmak ve bu komisyonda mevzubahis edilmiş bulunan bazı tafsilatı değiştirilmek şartıyla Filistin meselesine bir muvakkat hal tarzı bulunmasına yol açabilir.”

Madde 3- Dün akşam Yakın Şark Delegasyonlarının bir toplantısında kendileriyle görüştüğüm Mısır ve Irak Başdelegeleri Arapların gerek Birleşmiş Milletler içtimalarında gerekse Filistin'de takip etmek niyetinde oldukları hattihareketi şu tarzda izah etmişlerdir:

1- Genel Kurulda Araplar vesayet usulünü şu 3 şartla kabul etmeye hazırdırlar:

- a) Muvakkat olmasının tasrihi,
- b) Muhaceretin tamamen durdurulması,
- c) Filistin’de gayrimenkul satışının durdurulması.

Araplar bu Genel Kurulun başından beri müdafaa ettikleri esaslardan fedakârlık etmek niyetinde değillermiş, “consession”lar yapabileceklermiş.

2- Filistin’de: Arap devletleri inzibatı temin için Filistin’e kuvvet göndereceklerdir. Bu hareket tarzının kendilerine hem Filistin Araplarını korumak hem de New York’ta Genel Kurulda mücadele etmekte olan Arap komisyonlarının sözlerini[n] ve niyetlerinin ciddiyetine inandırmak için lazım olduğu kanaatindedirler.

Arap devletleri bu kararı etraflıca düşündükten sonra vermişler ve bu hareketleri yüzünden maruz kalmayı bekledikleri tehditlerin hiçbirine de boyun eğmemek hususundaki azimleri kati imiş.

Bu husustaki tafsilatlı rapor ve vesaikin ayrıca takdim olunacağını derin saygılarımla arz ederim.

BELGE 221: Şam Elçisi Abdülhat Akşin’in, Yahudiler ile Filistin’in taksim planına karşı çıkan Arap devletleri arasındaki çatışmalara, Arap devletlerinin askerî kapasitesine ve ABD, İngiltere ve SSCB’nin tutumlarına dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 5 Mayıs 1948 tarih ve 649/350 sayılı gizli yazı.

Filistin olaylarının son gelişmelerinin buradan görünüşü şöyledir:

1- Arapların gönüllülerle Yahudileri yıldırma teşebbüsleri başarı elde edememiştir. Arapların övünmelerine rağmen modern silahlarla mücehhez ve daha iyi hazırlıklı Yahudiler kendilerini iyi müdafaa etmişlerdir. Buradaki Fransız Elçisinin bana anlattığına göre hiçbir Yahudi müstameresi Arapların eline geçmemiştir. Yahudiler taksim planı gereğince kendilerine vadolunan yerlere fiilen sahip bulunuyorlar. Hayfa’da Arapları kovarak kuzeye doğru mevkillerini takviyeye çalışmaktadırlar. Eğer İngiltere müdahale etmeseydi Yafa’da da Arapların aynı vaziyete düşmeleri muhtemel idi.

2- Arap memleketleri arasında Yahudilere karşı durabilecek orduya malik olan devlet Ürdün’dür. Bu ordu ise Muhsin Barazi’nin dediği gibi İngiliz ordusu demektir.

Irak ordusunun harekâta nasıl iştirak edebileceği bir sorgu yeridir. Irak’ın iç durumunun nazikliği ve ayrıca İran olaylarının güvenlik verici olmaması ve genel surette Rus baskısı yüzünden bu bölgede mevcut gerginlik ve bundan başka Irak ile Filistin’i ayıran uzun yollardan vaki olacak askerî nakliyatın ancak motorlu araçlarla olabileceği ve Hayfa petrol borusunun kapatılması yüzünden Orta Doğu’da hissedilmekte olan akaryakıt darlığı gibi önemli sebepler dolayısıyla Irak’ın Filistin harekâtına geniş ölçüde iştirak edebileceği şüphelidir.

Bundan başka iki Haşimi devletinin geniş bir ölçüde işbirliği etmelerinin Suriye ve hele Suudi Arabistan ve Mısır tarafından ne dereceye kadar iyi görülebileceği bir sorgu yeridir. Kahire, Şam, Beyrut, Amman arasındaki gidip gelmelerin bir sebebi de hep Arap devletleri aralarındaki çekememezlikleri gidermek ve kumanda birliği kurmaktır. Şimdiye kadar Filistin işinde fiilî müdahaleleri olmamış olan Suudi Arabistan ile Mısır'ın bundan sonra ne dereceye kadar tesirli bir yardımları olacağını bilmiyorum. Suudi Arabistan'ın Amerika politikasının tesiri altında olduğunu kaydetmek lazımdır.

3- Filistin işinde en çok çırpınan Suriye'nin bu işteki telaş ve endişeleri yalnız Araplık menfaatlerinin sakınılması kaygısından ileri geliyor değildir. Suriye'nin ileri gelenleri Filistin işinin altından bir "Büyük Suriye"nin çıkmasından ürkmektedirler. Şimdi sahnenin baş artistliğini yapan Melik Abdullah'ın, İngiltere'nin himmetiyle ve Filistin'in Arap kısımlarını ele geçirdikten sonra burada kendi idaresi lehinde halktan oy toplaması mümkündür. İngiliz gizli servisleri son zamanlara kadar büyük Suriye için el altından çalıştılar; fakat bu çalışmaların müspet sonuçlar veremediğini gördüklerinden bu davayı bir tarafa bırakmış gibi görünüyordular. Olayların gelişmesi tarzından da anlaşılıyor ki iş böyle değil. Dava aynı dava. Fakat bunu kazanmak için başvurulacak yollar ve kullanılacak vasıtalar değişiyor. Filistin olaylarının bugünkü gelişme tarzı "Perfide Albion"un istediği yolda olmaktadır. Böylelikle İngiltere hem Büyük Suriye'yi gerçekleştirmek hem de bir ayağını Filistin'de tutmak amacını sağlamaya çalışıyor.

4- İngiltere'nin Orta Şark politikasının iki önemli şartı petrol ve üslerdir. İngiltere Orta Doğu ülkeleriyle, Ürdün'le yaptığı şekilde, iki taraflı antlaşmalar yaparak buralarda, hava ve deniz üsleri sağlayacak ve böylelikle de hem stratejik menfaatlerini hem de petrollerini güvenlik altına almış olacak idi. İngiltere-Irak Antlaşması Sovyet-komünistlerin tahrikleriyle biraz da Suriye'nin tesiriyle başarı elde edemedi. Fakat İngiltere-Ürdün Antlaşması, Filistin işinin alevlendiği bir anda tasdik edilmiş bulunmaktadır. Böylece İngiltere, Ürdün'de üs ve hatta liman imtiyazları elde etmektedir. Filistin'i ele geçirecek olan Abdullah'ın orada limanı olacaktır. İngiltere'nin Filistin işindeki başlıca kaygısı Hayfa petrol borusunun güvenliği ile burada üsler sağlamak idi. İngiltere-Ürdün Antlaşması bu maksatları sağlayacak gibi görünmektedir.

Cemil Mardam'ın Arap Birliğine mensup devletlerin, Birlikten de izin almadan başka devletlerle antlaşma yapmamaları teklifinin altında birçok maksatlar gizli idi (x). Bu maksatlardan biri de Arap devletlerinin İngiltere ve Amerika'ya üs ve petrol imtiyazı vermek yetkilerini sınırlandırmak ve böylece bu işleri Batı'nın iki büyük devletiyle bir compensation mevzuu yaparak Kuzey Afrika meseleleri de dâhil olduğu halde bütün Araplık âlemini ilgilendiren işlerin çözülmesini İngiltere ve Amerika'dan sağlamak idi. Cemil Mardam'ın Şamlılara mahsus olan bu büyük hülyaları ufak bir gerçek fiske ile sönmüştü. ... Geçen gün Hariciye Vezirine vekillik eden Muhsin Barazi kendisiyle görüşürken Cemil Mardam'ın bu teklifinin artık sözkonusu olmadığını kabul etti.

5- İngiltere ile Amerika arasında Filistin dolayında bir gizli anlaşma olduğunu zannedenler vardır. Filistin işinde Rusların da parmakları olduğu belli olduktan sonra iki büyük Batı devletinin bu meselede işbirliği etmek kararında olmaları pek tabii ve akla yakın görülür. Taksim planı geri kalınca ileri sürülen vasilik planı da nihayet geçici bir tedbirden başka bir şey değildir. Maksat da Filistin'in gelecekteki daimî statüsünü kurmak için zaman kazanmaktır. Yahudilere geniş azımlık hakları tanımak şartıyla Filistin'in bütünlük ve egemenliğinin tanınması ve Yahudi göçünün önlenmesini isteyen Arap davasının başarı elde edebileceği pek şüphelidir. Olayların seri gelişmeleri dolayısıyla şimdiden kesin bir hüküm vermek doğru olmazsa da ileride Filistin'de Yahudi varlığını kabul eden bir statünün kabulünden başka çare olmayacağını söylemek yanlış olmayacaktır sanırım.

Derin saygılarımla.

(x) Bu teklifin uzak hedeflerinden birinin bizim HATAY olduğuna şüphem yoktur.

BELGE 222: Şam Elçisi Abdülhat Akşin'in, Suriye Başbakanı Cemil Mardam'ın diplomatik misyon şeflerine, Yahudilerin isteklerini kabul ettirmek için askerî harekâta giriştiklerini ve Araplara karşı mezalim yaptıklarını ifadeyle, Arap devletlerince Filistin'e müdahale kararı alındığını açıkladığını Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 16 Mayıs 1948 tarih ve 1614/68 sayılı şifre telgraf.

Cemil Mardam Bey dün akşam Şam'da bulunan diplomatik misyon şeflerini davetle kendilerine Arap devletlerinin Filistin işinde müdahaleye karar verdiklerini açıklayan bir muhtıra vermiş ve aşağıdaki açıklamalarda bulunmuştur:

“Birleşmiş Milletlerin Filistin'de Birleşmiş Milletler Anayasası çerçevesi içinde ve demokratik prensiplere uygun adilane bir barış yolu bulmak hususunda muvaffak olmasını Arap devletleri samimiyetle istemişlerdir. Fakat Yahudilerin arzularını zorla kabul ettirmek için askerî hareketlere girişmeleri ve bu hareketler sırasında Araplara karşı mezalim yapmaları ve bu olaylar karşısında Birleşmiş Milletler Assemblesi'nin ve Güvenlik Konseyinin aciz ve kararsızlığı yalnız Filistin'in değil bütün Arap memleketlerinin de güvenliğini tehdit edecek mahiyette görüldüğünden ve mandanın hitamında Filistin'de barış ve güvenliği sağlayacak bir otoritenin kurulması zaruri olduğundan Arap devletleri harekete geçmişlerdir. Bu devletler, başlıca arzularının Filistin için demokratik prensiplere dayanan ve sakinleri arasında ırk, mezhep farkı gözetmeyen bir müttehit Filistin devletinin kurulması olduğunu teyit ederler. Arap devletleri gerek Birleşmiş Milletler Kurulunun gerek diğer dost ve insani düşünen milletlerin bu savaşta kendilerine tam bir anlayışla arka olacaklarından emindirler. Harekât esnasında Yahudilere karşı hiçbir farklı muamele yapılmayacak ve bunların medeni haklarına milletlerarası hukuk icabatı dairesinde riayet edilecektir.”

Muhtıranın bir sureti posta ile sunulmuştur.

Saygılarımla.

BELGE 223: *Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun, Lübnan Dışişleri Bakanı Hamid Frangie'nin diplomatik misyon şeflerini davet ederek Arap devletlerinin Filistin sorununa dair BM'ye ve diğer ülkelere iletmek üzere bir muhtıra tevdi ettiğini ve amaçlarının taksimin ve Yahudi göçünün önlenmesi olduğunu belirttiğini Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 17 Mayıs 1948 tarih ve 211/172/248 sayılı yazı.*

Evvelki gün, yani 15 Mayıs 1948 Cumartesi, Dışişleri Veziri Hamid Bey Frangie öğleden sonra saat 6'da Lübnan'daki diplomatik mission şeflerini nezdine davet etti.

Bu toplantıda Lübnan Dışişleri Veziri Arap devletleri tarafından Filistin meselesine müteallik olarak Birleşmiş Milletlere ve yabancı bütün devletlere tevdi edilmek üzere olan bir muhtıranın metninden bahsetmiş ve bu muhtırayı okutmuştur.

Bilahare bu muhtıranın İngilizce bir sureti Elçiliklere tevdi edilmiştir ki bunu ilişkide yüksek tetkiklerine arz ediyorum [*buraya alınmamıştır*].

Bu vesileyle Dışişleri Vezirine Filistin meselesinin bugünkü durumunda bu muhtıranın tevdiinden kendilerince beklenen fayda[nın] ne olduğunu sordum.

Müşarünileyh Arap devletlerince şu anda maksut ve matlup olan şeyin ancak "partage" ameliyesini önlemek ve son hafta zarfında Filistin'e akın halinde başlamış olan Yahudi muhaceretini durdurmak olduğunu söyledi ve:

"Kıbrıs'taki kamplardan ve bilhassa Sovyet peykleri memleketlerden bir sel halinde Filistin'e aka gelmeye başlayan Yahudi muhaceretini durduramazsak Filistin'deki Arap çokumluğu az zamanda kaybedilecektir." dedi.

Saygılarla arz ederim.

BELGE 224: *Moskova Büyükelçisi Faik Zihni Akdur'un, Geçici Yahudi Hükûmetinin SSCB tarafından tanındığına dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 18 Mayıs 1948 tarih ve 1632/108 sayılı şifre telgraf.*

Muvakkat Yahudi Hükûmetinin Hariciye Nazırı ile Molotov arasında teati edilen telgraflarla Sovyet Hükûmeti, İsrail Devletini ve onun muvakkat hükûmetini resmen tanımıştır.

Molotov bu husustaki telgrafında, Yahudi Devletinin Filistin'de ve Yakın Şark'ta barışa ve emniyet davasına hizmet edeceğini umduğunu ve Sovyet Rusya ile İsrail Devleti arasındaki dostluk münasebetlerinin mesut bir gelişmeye mazhar olacakları kanaatinde bulunduğunu kaydetmektedir.

Arz ederim.

BELGE 225: *Sofya Elçiliği Maslahatgüzarı Basri Rızan'ın, Yahudi Devletinin Bulgaristan tarafından tanınmasının beklendiğine dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 19 Mayıs 1948 tarih ve 1643/142 sayılı şifre telgraf.*

Bütün gazeteler Yahudi Devletinin kurulmasını alkışlamakta ve Sovyetlerin kurtarıcı rolü[nü] medih, İngiltere'nin sinsi ve Amerika'nın emperyalist ve menfaat güden siyasetini telin etmektedirler. Bulgarların bugünlerde Yahudi Devletini resmen tanınmasına intizar edilmektedir.

Maruzdur.

BELGE 226: Buenos Aires Elçisi Emin Ali Sipahi'nin, İsrail Devletinin, ABD'nin ardından Arjantin, Guatemala, Uruguay ve Nikaragua tarafından tanınması sürecine dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 19 Mayıs 1948 tarih ve 10002/196 sayılı yazı.

İsrail Devletini Amerika'da Şimali Amerika Birleşik Devletleri'nin derhâl tanıdığı ve bu hareketi Guatemala'nın kararı takip ettiği yüksek malumlarıdır. Bu defa da Uruguay ve Nikaragua'nın yeni siyasi vaziyeti tanımaya karar verdikleri anlaşılmaktadır. Nikaragua bir seri istişareden sonra bu karara varmıştır. Uruguay'da da Devlet Reisi Luis Batlle Berres ile Hariciye Nazırı Daniel Castellanos arasındaki bazı temaslardan sonra İsrail Devletinin tanınmasına karar verilmiştir. Bu husustaki kararnamenin bugün neşredileceği anlaşılmaktadır.

Arjantin'de radikal mebuslardan Senor Ernesto Sanmartino Mebuslar Meclisine İsrail Devletinin tanınması hakkında bir taktir vermiştir. Bu zat mühim bir radikal şahsiyettir. Ve bugünkü hükûmetin mühim muarızlarındandır. Proje "Asırlarca süren bir mağduriyeten sonra hür bir mevcudiyete hak kazanan İsrail Devletinin derhâl tanınmasını ve hükûmetin Filistin taksimine müzaheret için Birleşmiş Devletler nezdindeki Arjantin Delegasyonuna talimat vermesi istenmektedir. Mebus Filistin'deki harbin cihan barışı için bir tehlike teşkil ettiğine ve muhasamatın durdurulması hakkında talimat verilmesi zaruretine de kanidir.

Arjantin Hükûmetinin bu hususta henüz bir hareketi görülmemektedir. Arjantin'in keyfiyete esastan muarız olduğu pek zannedilmemekte ise de General Peron'un ve Arjantin Hükûmetinin Hristiyanlık akidesine evvel ve ahir gösterdikleri bağlılık ve teşebbüsün bir muhalif tarafından icrası sebebiyle bunun biraz gecikmesi ihtimali mevcuttur. Arjantin'in bu hususta Vatikan kararını beklemesi de muhtemeldir. General Peron'un ve Arjantin Hükûmet adamlarının Hristiyanlık akidelerine ilan ettikleri bağlılık hakkında vakit vakit malumat arzedildiği gibi General Peron'un bu husus hakkında bazı beyanatından alınan bazı maktualar da bu defa leffen takdim kılınmıştır [*buraya alınmamıştır*].

Bu vesile ile derin tazimlerimin kabulünü rica ederim.

BELGE 227: İsrail Geçici Hükûmeti adına Dışişleri Bakanı Moshe Shertok'un İsrail'in kuruluşunu bildiren ve İsrail'in Türkiye tarafından tanınmasını talep eden 20 Mayıs 1948 tarihli telgraf mesajı.

Le Ministre des Affaires Etrangères Ankara Turquie

J'ai l'honneur d'informer votre excellence et vous prie porter à la connaissance de votre gouvernement que le Conseil National pour l'Etat juif composé de membres d'organes juifs représentatifs élus de Palestine s'est réuni le 14 mai à l'expiration du mandat britannique et se basant sur résolution de l'Assemblée Général de l'ONU du 29 novembre 1947 a proclamé l'établissement d'Etat juif indépendant en Palestine qui s'appellera Etat d'Israël. Le Conseil a décidé qu'en attendant la formation d'organes d'Etat dument élus conformément à la constitution qui sera élaborée par l'Assemblée constituante pas plus tard qu'au premier octobre 1948. Il agira comme le Conseil d'Etat provisoire et son organe exécutif constituera le gouvernement provisoire de l'Etat d'Israël. Le Conseil a déclaré que l'Etat d'Israël sera ouvert à l'immigration des juifs de tous pays de dispersion, se dévouera au développement du pays au profit de tous ses habitants, sera basé sur les principes de liberté, de justice et de paix, maintiendra égalité intégrale sociale et politique de tous citoyens sans distinction de race religion ou sexe, garantira entière liberté de conscience, de culte, d'éducation, de culture et de langue, sauvegardera sainteté et inviolabilité de reliquaire et lieux saints de toutes religions et se consacrera aux principes de la Charte des Nations Unies. Le Conseil déclara également que l'Etat d'Israël sera prêt à coopérer avec organes et représentants des Nations Unies dans l'exécution de la résolution de l'Assemblée du 29 novembre 1947 et fera le nécessaire afin de rendre efficace l'union économique pour toute la Palestine. Le Conseil a lancé appel à tous les habitants arabes de l'Etat d'Israël de revenir à une vie de paix et de contribuer ainsi leur part dans son développement sur la base de droits de citoyens égaux et intégraux et la représentation démocratique dans ses organes gouvernementaux provisoires et permanents. Le Conseil a aussi offert la paix à tous les pays voisins et à leurs peuples en les invitants à collaborer avec l'Etat d'Israël. Je sollicite le Gouvernement turque de reconnaitre officiellement l'Etat d'Israël et son Gouvernement provisoire. J'ose espérer qu'une telle reconnaissance de l'Etat d'Israël se fera bientôt. J'exprime l'espoir confiant que la Turquie, puissance majeur de nos jours de l'Asie occidentale ayant mené à bien sa propre renaissance nationale et sociale et rétabli à l'époque moderne son indépendance sur des bases nouvelles et raffermiss, sera disposée à reconnaitre l'indépendance du peuple juif effectivement réalisée dans son pays ancestral ouvrant ainsi une ère de collaboration réciproquement bienfaisante qui ne pourraient que servir au plus grand progrès de cette partie du continent asiatique.

Au nom du Gouvernement provisoire d'Israël Moshe Shertok Ministre des Affaires Etrangères.

BELGE 228: *Dışışleri Bakanlığında Turkuno Daimî Temsilciliği ile tüm Büyükelçilik ve Elçiliklere, Geçici İsrail Hükûmetinin tanınma talebine, içinde bulunulan aşamada karşılık verilmeyeceğini bildiren 25 Mayıs 1948 tarih ve 1022/67 sayılı şifre genelge telgraf.*

Muvakkat İsrail Hükûmeti namına Hariciye Nazırı imzası ile alınan 20 Mayıs tarihli bir telgrafta Hükûmetimizden İsrail Devletinin ve onun muvakkat hükûmetinin resmen tanınması ve bu tanıma keyfiyetinin bir an evvel yapılması istenilmektedir.

Vaktinden önce yapılacak bir tanınmanın Birleşmiş Milletlerin bu husustaki muhtemel kararlarına takaddüm manasını tazammun edeceği kanaatinde bulunan Hükûmetimiz Filistin davasının bizim için malum ehemmiyeti dolayısıyla meseleyi sıkı bir etüde tabi tutmak ve vaziyetin inkişafına intizaren vaki tanıma teklifine şimdilik herhangi bir surette mukabele etmemek kararındadır.

Bilgileri için arz olunur.

BELGE 229: Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak'ın, Geçici İsrail Hükûmetinin tanınma talebine, içinde bulunulan aşamada karşılık verilmeyeceğini Başbakanlığa bildirdiği 29 Mayıs 1948 tarih ve 12612/202 sayılı yazı.

İsrail Devleti Geçici Hükûmeti namına Dışişleri Bakanı Moshe Shertok tarafından Bakanlığımıza gönderilen ve bugünkü İsrail Devletinin ve geçici Hükûmetinin resmen tanınması ve tanıma keyfiyetinin bir an evvel yapılması talebine dair bulunan telgrafın bir örneği [bkz. Belge 227] ilişik olarak takdim kılınmıştır.

Vaktinden önce yapılacak bir tanınmanın Birleşmiş Milletlerin bu husustaki muhtemel kararlarına takaddüm manasını tazammun edeceği ve Arap Devletleriyle gütmekte bulunduğumuz dostluk siyaseti üzerinde menfi tesirler yapabileceği nazarı dikkate alınarak meselenin ehemmiyeti dolayısıyla sıkı bir etüde tabi tutulması ve vaziyetin inkişafına intizaren vaki tanıma teklifine şimdilik herhangi bir surette karşılık verilmemesi Bakanlığımca muvafık mütalaa edilmektedir.

Derin saygılarımla arz ederim.

BELGE 230: Başbakanlıktan Dışişleri Bakanlığına, Geçici İsrail Hükûmetinin tanınma talebine, içinde bulunulan aşamada karşılık verilmemesinin uygun görüldüğünü bildiren 10 Haziran 1948 tarih ve 6/1940/76-1038 sayılı yazı.

29/5/1948 tarihli ve 1.ci Da. U. Md. Ş.2. 12612/202 sayılı yazıya karşılıktır.

İsrail Devleti Geçici Hükûmeti namına Dışişleri Bakanı Moshe Shertok tarafından bugünkü İsrail Devletinin ve geçici hükûmetinin resmen tanınması talebine, durumun inkişafına intizaren şimdilik herhangi bir surette karşılık verilmemesi hakkındaki teklifinizin, Bakanlar Kurulunun 5/6/1948 tarihli toplantısında görüşüldüğü üzere, muvafık görülmüş olduğunu saygılarımla arz ederim.

BELGE 231: Vaşington Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un, Geçici Yahudi Hükûmeti Vaşington Temsilci Vekili Eliahu Epstein'in Yahudi Devletinin Türkiye tarafından tanınması talebine ilişkin mektubunun örneğini Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 31 Mayıs 1948 tarih ve 585/204 sayılı yazı.

Yahudi Devletinin Hükûmetimizce tanınması talebini havi olarak, Muvakkat Yahudi Hükûmeti Vaşington Mümessil Vekili Eliahu Epstein imzası ile alınan mektubun bir sureti, ilişik olarak saygı ile sunulmuştur.

* * *

COPY

STATE OF ISRAEL
Provisional Government

2210 Massachusetts Ave. n.w.,
Washington 8, D.C
Adams 5411

May 17, 1948.

H.E. Mr. Huseyin Ragıp Baydur
Turkish Ambassador
Embassy of the Turkish Republic
1606-23rd St. n.w. Washington, D.C.

My dear Mr. Ambassador:

I have the honor to notify you that the State of Israel has been proclaimed as an independent republic within the frontiers approved by the General Assembly of the United Nations in its Resolution of November 29, 1947, and that the Provisional Government has been charged to assume the rights and duties of government for preserving law and order within the boundaries of Israel, for defending the state against external aggression, and for discharging the obligations of Israel to the other nations of the world in accordance with internal law.

The Act of Independence became effective one minute after six o'clock on the evening of 14 May, 1948, Washington time.

Unfortunately, cable communication between Israel and other countries (with the exception of the United States, with which it has been possible to arrange a direct circuit) have been seriously affected as a result of recent events. I have this morning received a message from Israel confirming that an official communication has been addressed by the new State directly to your Government, but it is doubted whether it will yet have been received by your Government owing to the technical difficulties.

I am accordingly authorized by the Provisional Government of Israel to communicate this message to you, and to express the hope that your Government will recognize Israel and will welcome it into the community of nations.

Very respectfully yours,

(Signed) Eliahu Epstein
Acting Representative of the
Provisional Government of Israel.

BELGE 232: Şam Elçisi Abdülhat Akşin'in, Arap Birliğinin yayımladığı bildiride askerî bakımdan duruma hâkim bulduklarını ve mevcut konumlarında kalacaklarını, Filistin meselesinin çözülmesi için demokrasi ilkeleri ile adil bir yol bulunmasını ve BMGK kararlarının icrası için bir komite oluşturulmasını istedikleri hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 3 Haziran 1948 tarih ve 793/429 sayılı telgraf.

Arap Birliğinin yayımladığı tebliğin başlıca noktaları şunlardır:

Arap devletleri barışa bağlılıklarını ve tedhiş ve taarruza son vererek düzen ve güvenliğin ve Filistin'in Arap hüviyetinin korunması ve meselenin çözülmesi için, demokrasi prensipleriyle uzlaştırılabilecek adilane bir yol bulunmasını istiyorlar. Güvenlik Meclisinin davetini kabul eden Arap devletleri askerî bakımdan duruma hâkim bulunmakta ve bütün cephelerde teşebbüsü ellerinde tutmaktadırlar. Bunun için onlar buldukları yerlerde kalacaklar ve ademi taksim prensibine ve bir Yahudi Devleti kurulmasına şiddetle muhalif bulunacaklardır. Araplar Yahudi muhacirlerinin Filistin'e sokulmasına müsaade edilmemesini ve Güvenlik Konseyi kararlarının icrasını temin için bir komitenin teşkilini istiyorlar. Güvenlik Meclisi aracısının çalışmalarının sonucunu bekliyorlar. Bu sonuç belli olunca vaziyeti inceleyip kararlarını vereceklerdir.

BELGE 233: Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın, Arap devletlerinin Filistin harekâtının 11 Haziran 1948 tarihinde durduğunu kaydederek, Arap ve Yahudi kuvvetlerinin durumlarına, sahadaki konumlarına ve tarafların ateşkesi kabul etme gerekçelerine ilişkin bilgi ve değerlendirmelerini Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 18 Haziran 1948 tarih ve 535/211 sayılı yazı.

16 Mayıs 1948 tarihinde başlayan Arap devletlerinin Filistin harekâtı 11 Haziran 1948 tarihinde sabah saat 6'dan itibaren tatbik mevkiine konulan 4 haftalık bir mütareke ile durmuştur. 16 Mayıs'ta Filistin hudutlarını aşan Arap kuvvetleri cennuptan şimale doğru Mısır, Şarki Ürdün, Irak, Suriye ve Lübnan kollarından müteşekkildi. Suudi Arabistan'ın gönderdiği hafif alaylar ancak bu son günlerde harekât sahasına yetişebilmişler ve el-Halil civarında tecemmu etmişlerdir.

Elde edilebilen malumata nazaran, Mısır ordusunun kuvveti 20 bin kişiden ibaret olup bunun ancak 12 bini muharip sınıfına dâhil bulunmaktadır. Şarki Ürdün ve Irak kuvvetleri 15'er bin kişiden mürekkeptir. Suriye takriben 6 bin, Lübnan da 3 bin kişilik birer kuvvet göndermişlerdir. Suudi Arabistan'ın gönderdiği ve daha ziyade süvarilerden müteşekkil bulunan kuvvetlerin 3 bin kişiyi aşmadığı söylenilmektedir. Bu muntazam kuvvetlerden başka Kavukçu Paşa'nın kumandasında bulunan 10 bin kadar Filistinli gönüllü ile civar memleketlerden

gelen bir kısım bedeviler mevcuttur. Teçhizat itibarıyla en modern silahlara malik bulunan Mısır ordusu başta gelmektedir. Ürdün ve Irak orduları da modern ve yeni silahlara maliktirler. Suriye ve Lübnanlılara gelince, bunların silahları eski Fransız silahlarıdır. Kavukçu'nun kuvvetlerinde ise İngiliz, Amerikan, Alman, İtalyan silahları bulunmaktadır.

Hagana ve diğer Yahudi kuvvetleri teşkilat itibarıyla Arap ordularına faik ise de ellerindeki silah ve mühimmat miktarı azdır ve bunlar ancak tüfek, mitralyöz ve havan toplarından ibaret bulunmaktadır. Tel Aviv'de 3 adet ağır Shermann tankı mevcut olduğu rivayeti çıkmış ise de tahakkuk etmemiştir. Yahudilerde şimdiden cephaneye fiikdanı baş göstermiştir. Tahminen 30 ila 50 bin kişiden ibaret olan Hagana kuvvetlerinin kumandan ve subayları iyi olmakla beraber efrat iyi yetişmiş değildir.

Askerî harekât hakkında bir hülâsa yapmadan evvel Filistin arazisine ve Birleşmiş Milletler tarafından teklif olunan taksim planına bir nazar atfetmek muvafık olur.

1- Mısır ordusunun harekât sahası nispeten düz, kumlu ve taşlı bir çöl arazisine inhisar etmektedir. Sahil boyu Arap mıntıkasına dâhildir. İçeri kısmında ise bazı Yahudi köyleri ve çiftlikleri mevcuttur. Buraları Yahudi mıntıkasına dâhil bulunan ve Negef denilen çöldür.

2- Kral Abdullah'ın harekât sahası Ürdün Vadisi ile Lut Gölü'nden ibarettir. Burası deniz seviyesinden alçaktır ve dünyanın sayılı en sıcak yerlerinden biridir. Bu vadide çokça Yahudi köyleri ve göl kenarında biri şimalde, diğeri cenupta kâin olmak üzere iki büyük potas fabrikası mevcuttur. Vadi geçildikten sonra iç Filistin'in taşlı ve kayalı dağ kısmı başlar. Bu arazi müdafaaya çok elverişli ise de buralarda Yahudi köyleri mevcut olmadığından Hagana ordusu bundan faydalanamamış ve Ürdünlüler Kudüs ve Nablus'a kadar kolayca ilerleyebilmişlerdir.

3- Irak ordusu Taberiye'nin cenubunda toplanmış, Ürdün Vadisi'nden ve dağlık araziden geçtikten sonra sahil vadisine kadar ilerlemiştir.

4- Suriye ordusu Hule Gölü etrafında ve Taberiye Gölü'nün şimal ve şarkında kâin birçok Yahudi köyleriyle uğraşmak zorunda kalmıştır. Lübnan kuvvetleri ise sahil ve dâhildeki dağlık mıntikalarda sabit kalmıştır.

Yahudi kuvvetleri bütün sahili ve sahil vadisini ellerinde bulundurmaktadırlar. Aynı zamanda Yahudi mıntıkası olan Yarmuk Vadisi'ni, Taberiye ve Hule mıntıklarını müdafa etmektedirler. Kudüs şehri beynelmilel bir mıntika olarak ayrılmış ise de Yahudiler burasını elde etmeye teşebbüs ettiklerinden şehirde kanlı sokak muharebeleri cereyan etmiştir. Kudüs'te ve Yafa'dan Kudüs'e giden şose üzerinde Kavukçu'nun gönüllüleri çarpışmakta ve bunlar Kral Abdullah'ın kuvvetleri tarafından desteklenmektedirler.

1- Harekâta gelince, Mısır ordusu iki kol üzerinden Gazze ve Birüssebi üzerine yürümüş, ciddi bir mukavemet görmeden her iki kasabayı işgal etmiştir. Sahil kolu Gazze'nin şimalinde ve şarkında bulunan müstahkem Yahudi

köyleriyle birkaç gün uğraştıktan sonra el-Magdal köyünü işgal etmiş ve Esdit civarında kuvvetli bir mukavemetle karşılaşmıştıktan sonra durmuştur. İkinci kol ise şimale yürümüş ve el-Halil'i işgal ettikten sonra Beytullahim civarında Ürdün kuvvetleri ile iltisak peyda etmiştir. Bundan sonra da Kudüs ve Latrun'daki çarpışmalara iştirak etmiştir. Her iki Mısır kolu arasındaki muvasala Yahudi komandoları tarafından mütemadiyen kesilmekte olduğundan Mısır kuvvetleri o civarda bulunan Yahudi köy ve mukavemet yuvalarını temizlemek mecburiyetinde kalmışlardır.

2- Kral Abdullah'ın ordusu Allenby köprüsünden geçerek Kudüs üzerine yürümüş ve şimalde bulunan Ramallah kasabasını işgal etmiştir. Kudüs şehrinde gayet çetin sokak muharebelerinden sonra işbu ordu Arap gönüllüleri ile beraber Kudüs'ün eski şehrini işgale muvaffak olmuş ise de yeni mahallelerde bulunan büyük beton binalara nüfuz edememiş ve buralarını bugüne kadar zapt edememiştir. Diğer taraftan, Kudüs'ün imdadına koşmak isteyen Hagana kuvvetlerinin taarruzlarını Arap gönüllüleri ile beraber Latrun mevkiinde durdurmaya muvaffak olmuş ve Kavukçu'nun Ramle ve Lidda civarına sokulmasına yardım etmiştir.

3- Iraklılara gelince, bunlar Samakh ile Beysan arasında ilerlemişler ve bazı küçük çarpışmalardan sonra merkez Arap mıntikasının şimal ucu olan Cenin'i işgal etmişlerdir. Yahudiler burada kuvvetli mukabil taarruzlara geçmişlerse de püskürtülmüşlerdir.

Nablus'ta tecemmu etmiş olan diğer bir Irak kolu baskın suretiyle Tülkarem şehrini zapt ederek şimendifer hattını kesmiş ve sahildeki Natanya şehri yakınına kadar sokulabilmiş ise de sahildeki şoseyi kesememiştir.

4- Suriye ve Lübnan kuvvetleri Hule Vadisi'nde pek ilerleyememişler ise de bazı Suriye keşif kollarının Nazareth civarına kadar sokulmuş oldukları haber verilmektedir.

Yahudilere gelince, bunlar 15 Mayıs tarihinden evvel Arap mıntikasına ait olan Yafa ve Hayfa'yı işgal etmişlerdir. Aynı zamanda Kudüs'e yerleştirdikleri çete kuvvetleri ile şehri zapt etmeye teşebbüs etmişlerse de buna ancak kısmen muvaffak olmuşlar ve Tel Aviv ile muvasalaları kesilmiş olduğundan kapana sıkışmış bir vaziyette kalmışlardır. Bundan başka, 17 ve 18 Mayıs tarihlerinde muhasara ettikleri Akka şehrine girmişler ve Lübnan hududuna kadar Arap mıntikasını işgal etmişlerdir. Bu taarruzi hareketlerinden sonra askerî teşebbüs Arapların eline geçmiş olduğundan Yahudiler müdafaa vaziyetine geçmek zorunda kalmışlar ve Latrun ve Cenin'de bazı şiddetli mukabil taarruzlara kalkışmışlarsa da umumi bir harekete geçmemişlerdir. Uzun yıllardan beri müdafaalarını hazırlamış olan Yahudiler adetçe kâfi derecede kuvvetli olmadıklarını düşünerek cephe kurmaktan içtinap etmişler ve bazı mıntikalardaki Yahudi köy ve çiftliklerini tahkim ederek öbek öbek müdafaa zonları meydana getirmişlerdir.

Müdafaa tertibatı şu manzarayı arz etmektedir. Yahudi köyleri tel örgüleri ile kuşatılmış, bütün geçitlere kara mayınları yerleştirilmiş, siperler kazılmıştır. Hâkim noktalara betondan küçük yuvalar inşa edilmiş ve buraları makineli tüfek ve havan toplarıyla donatılmıştır. Köylerin birbirleri ile sahra telsizleri ile

muhabere imkânı temin edilmiştir. Bütün Yahudi erkek ve kadınlarına askerî talim gösterilmiştir. Bütün bu sistemi tertipleyen kurmayların Umumi Harpte muhtelif ordularda hizmet etmiş Yahudiler olduğu anlaşılmiştir.

Mütareke akdedildiği gün vaziyet yukarıda tarif edilen şekilde idi. Müttefik Arap orduları Yahudilere nazaran üstün bir vaziyette bulunuyorlardı. Binaenaleyh, harekâtın durdurulması askerî bakımdan Arapların zararına olmuştur, denilebilir.

Bugün Arapların galip vaziyette oldukları şüphe götürmüyorsa da aldığım malumata göre, Arap Genel Komutanlığı Kudüs şehri muharebelerini göz önünde tutmuş ve elinde ağır top, tank ve bombardıman tayareleri mevcut olmadığını hesap ederek Tel Aviv ve Hayfa gibi şehirlerin zaptının pek güç olacağını ve bu işlerin başarılması için haftalarca uğraşmak icap edeceğini nazarı dikkate almıştır. Bundan başka, Arap Genel Komutanlığı Amerika Birleşik Devletlerinin Yahudilere silah ve mühimmat verebileceğini ve icap ederse askerî müdahalede bulunabileceğini, İngiltere'nin de son zamanlarda Arap hükûmetlerine silah ve malzeme veremeyeceğini beyan etmiş olduğunu, bu itibarla, gün geçtikçe vaziyetin Yahudilerin lehine inkişaf edeceğini müşahade etmiştir. Bütün bu mülâhazalar dolayısıyla, Arap hükûmetleri mütarekeyi kabul etmeyi tercih etmişlerdir. Bu suretle meselenin tekrar siyasi sahaya intikal ettiği bir sırada askerî bakımdan, kuvvetli bir vaziyette bulunmuş olacaklarını hesap ederek kararlarını vermiş oldukları anlaşılmaktadır.

Yahudilere gelince, bunların askerî vaziyeti fenadır. Bundan başka, 30 senelik bir devre içinde Filistin'de takriben 500 milyon altın lira sarfiyla vücuda getirdikleri bütün binalar, kurullar, fabrikalar tamamen harap olmak tehlikesi ile karşılaşmaktadırlar. Yahudi ekonomisinin uzun seneler için felce uğraması ihtimali mevcuttur. Bu sebeple, Yahudilerin mütareke esnasında bir anlaşmaya varılmadığı takdirde hiç olmazsa gizlice Filistin'e sokabileceklerini ümit ettikleri insan ve silahlarla askerî hâkimiyeti tekrar elde etmek ümidiyle Comte Bernadotte'un arabulma teklifini desteklemeye karar vermiş olduklarını tahmin ediyorum.

Hülâsa, vaziyetin Kahire'den görünüşü Arap davasının pek lehinde değildir. Arap hükûmetlerinin ümit edebilecekleri en iyi sureti hal Filistin'de federal bir idare kurulması şekli üzerinde temerküz etmektedir. Bu ise muhtar bir Yahudi Hükûmetinin kurulması demek olacaktır ki netice itibarıyla Arap toprakları üzerinde Arapları kemirebilecek bir kanserin mevcudiyetine müsaade edilmesi demektir.

En derin saygılarımla arz ederim.

BELGE 234: Şam Elçisi Abdülahat Akşin'in, Arap Birliği toplantısından dönen Dışişleri Bakanı Muhsin el Barazi'nin, Kont Bernadotte'un Ürdün'ün Filistin'le birleşmesi önerisinin kabul edilmediğini, ateşkesin uzatılması isteğine verilecek yanıtın olumsuz olmasını beklediğini belirttiğine dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 8 Temmuz 1948 tarih ve 2275/112 sayılı şifre telgraf.

Evvelki gün Kahire’de Arap Birliği toplantısından dönmüş olan Muhsin Barazi ile görüştim. Dedikleri aşağıda maruzdur:

“Kont Bernadotte tarafından ileri sürülen teklif kabul edilecek şeylerden değildir. Bernadotte müstakil bir devlet olan Ürdün’ün Filistin’e katılmasını istiyor ve Arapların evvelce reddettikleri şeyleri tekrar ediyor. Araplar bunu nasıl kabul edebilirler? Ancak Arap Birliği barışseverlik göstermiş olmak için mukabil teklifte bulunmuştur. Bu teklif 1946’da Londra Konferansında yapılan teklifin aynı olup müttehit bir Filistin içinde Yahudilere teminat altında azınlık hakları verilmesini mutazammındır. Teklifin kabul edilmemesi üzerine Bernadotte mütarekenin uzatılmasını istemiştir. Buna bugün cevap verilecektir ve cevabın menfi olması kuvvetle muhtemeldir.”

Yahudilerin mütarekeyi ihlal ettiklerini söyleyen Vezir onların dışarıdan silah ve hatta 3 bombardıman uçağı almış olduklarını ve Filistin’in geleceği hakkındaki müzakerelerin muhasamatın devamı sırasında da devam edebileceğini ilave etmiştir.

Saygılarımla.

BELGE 235: *Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı’nın, Kont Bernadotte’un Filistin meselesinin çözümü hususundaki, Arap ve Yahudi kısımlardan oluşan “Birlik” kurulmasına dayanan düşünce ve önerilerini içeren andıçtı 27 Haziran 1948 tarihli nota ile Arap hükûmetlerine ve Geçici Yahudi Hükûmetine verdiğini, Arapların Filistin’de tek bir devlet kurulması esasına dayanan karşı önerilerde bulunduğunu Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 10 Temmuz 1948 tarih ve 635/259 sayılı yazı.*

18.6.1948 tarihli ve 535/211 sayılı yazıya [bkz. Belge 233] ektir.

Yukarıda tarih ve numarası maruz raporumla Filistin’deki askerî vaziyet ve harekât hakkında malumat vermiş ve bu harekâtın 11 Haziran 1948 tarihinde 4 haftalık bir mütareke ile durmuş olduğunu arzylemişim.

Mütareke esnasında Comte Bernadotte sık sık gerek Araplar gerek Yahudilerle temas etmiş ve her iki tarafın bu husustaki fikir ve iddialarını öğrenmeye çalışmıştır. Mumaileyh bu temaslarından sonra, ihtilafın halli için yapılacak müzakerelere esas teşkil etmek üzere bu husustaki düşünce ve telkinlerini ihtiva eden bir muhtırayı 27 Haziran 1948 tarihli bir nota ile birlikte gerek Arap hükûmetlerine gerek Muvakkat Yahudi Hükûmetine tevdi etmiştir. Nota ile eki 4 Temmuz 1948 tarihinde matbuatta neşredilmiştir.

Comte Bernadotte’un müzakerelere esas teşkil etmek üzere ileri sürdüğü telkinler şunlardan ibarettir:

1- Filistin’de (1922 senesinde İngiltere’nin mandası altına vazolunduğu zamandaki hudutları ihtiva etmek üzere) Arap ve Yahudi kısımlardan mürekkep bir Birlik (Union) teşkil edilmelidir.

2- Bu iki kısmın hudutları evvela müzakere yoluyla ve Médiateur’un

yapacağı yardım ve telkinler üzerine tayin edilmeli ve başlıca hudut hatları üzerinde bir anlaşma vukua geldikten sonra hudutların kati surette tespiti bir hudut komisyonuna havale olunmalıdır.

3- Birliğin gaye ve vazifeleri hulasaten şunlardır:

Gümrük ve umumi istihlak vergilerini de ihtiva etmek üzere müşterek iktisadi menfaatlerin teşvik edilmesi, umumi hizmetlerin ifa edilmesi, iktisadi ve sınai inkişaf projeleri ihzar edilmesi, haricî siyasetin ve müşterek müdafaa tedbirlerinin koordine edilmesi,

4- Birlik vazife ve salahiyetini bir merkezî konsey vasıtasıyla ve azaların ihdas edeceği diğer organlar vasıtasıyla ifa etmelidir.

5- Birliğin anayasasını teşkil edecek hükümlere bir hanel gelmemek şartıyla birliğin her azası kendi işlerinde ve haricî münasebetlerinde tam bir murakabeye (contrôle) sahip olmalıdır.

6- Her aza kendi hudutları dâhilindeki muhaceret meselesinde kendisi salahiyettar olacaktır. Şu şartla ki Birliğin teşekkülü tarihinden itibaren iki sene zarfında azadan herhangi biri diğer azanın muhaceret meselesindeki politikasının yeniden gözden geçirilmesi için Birlik Konseyine müracaat edebilecektir.

Konsey bu hususta bir karara vasıl olamazsa azadan herhangi biri meseleyi Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyine tevdi etmeye salahiyettar olacaktır. Ekonomik ve Sosyal Konseyin (muhacir istiabi kabiliyeti prensiplerini nazarı itibara alarak) vereceği karar kati bir hüküm ifade edecektir.

7- Dinî haklar ve ekalliyet hakları her aza tarafından tam bir surette himaye edilecek ve bunlar Birleşmiş Milletler tarafından teminat altına alınacaktır.

8- Mukaddes makamat, binalar, yerler muhafaza edilecek ve bunlar her aza tarafından teminat altına alınacaktır.

9- Son hadisat dolayısıyla Filistin'i terk etmiş olan Filistinlilerin tekrar memleketlerine dönmelerine, emval ve emlakına sahip olmalarına müsaade edilecektir.

Comte Bernadotte Arap ve Yahudi azalara bırakılacak toprakların taksiminde de bazı değişiklikler yapılmasını telkin eylemiştir. Onlar da şunlardır:

1- Negeb mıntıkasının tamamının veya bir kısmının Arap arazisine ilhak olunması,

2- Garbi Galile'nin bir kısmının veya tamamının Yahudi arazisine ilhak olunması,

3- Kudüs şehrinin (Yahudi cemaatine belediye işlerinde bir otonomi bırakılmak ve mukaddes mahallerin himayesi için arrangement'lar yapılmak şartıyla) Arap arazisine ilhak olunması,

4- Yafa şehrinin vaziyetinin etüt edilmesi,

5- Petrol tasfiyehanelerini de ihtiva etmek üzere Hayfa'da bir serbest liman tesis edilmesi,

6- Lidda'da bir serbest hava meydanı tesis olunması.

Comte Bernadotte'un yukarıdaki telkinleri bir iki kelime ile hülasa edilmek istenilirse mumaileyhin Filistin'de Arap ve Yahudi hükûmetlerinden mürekkep bir federasyon teşkil etmek arzusunda olduğu söylenebilir. Bu federasyon veya birlikte Yahudiler dâhilî işlerde, haricî münasebetlerde ve muhaceret meselesinde, bazı kayıtlar ve şartlar altında, tamamen serbest kalmaktadırlar.

Arap hükûmetleri Comte Bernadotte'un bu tekliflerini kendi politika ve davalarına muvafık bulmadıklarından dolayı reddetmişler ve Comte Bernadotte'a mukabil telkinlerde bulunmuşlardır. Arapların cevabı 4 esaslı madde ile 12 fıkraya inhisar etmektedir. Onlar da şunlardan ibarettir:

1- Filistin'deki muhtelif nüfus camiaları mümessillerini ihtiva etmek üzere muvakkat bir hükûmet kurulması,

2- Bu hükûmet tarafından bir Assemblée Constituante (Kurucular Meclisi) kanunu kabul edilmesi ve bu kanuna nazaran intihabat yapılarak Kurucular Meclisinin teşkil edilmesi,

3- Bu Kurucular Meclisinin aynı zamanda teşriî meclis rolünü de ifa etmesi ve muvakkat hükûmetin Kurucular Meclisine karşı mesul olması, bilahare yeniden intihabata geçilerek teşriî meclis kurulması,

4- Filistin hakkında bir Anayasa hazırlanması vazifesi Kurucular Meclisine terkedilmekle beraber bu hususta atideki 12 esasa ittiba olunması:

1- Filistin hâkim ve tek bir devlettir.

2- Anayasası demokrat bir anayasadır.

3- Mukaddes mahallere hürmet edilmelidir.

4- İnsan haklarına hürmet edilmeli ve bir cemaatin aynı azaları arasında vukua gelecek ihtilafları halletmek üzere dinî mahkemeler kurulmalıdır.

5- Hükûmetin murakabe ve teftişi altında olmak üzere müstakil ve hususi dinî müesseseler kurulmalıdır.

6- Ekseriyetini Yahudiler teşkil eden mahallerde İbranice ikinci lisan olarak kabul edilmelidir.

7- Filistin tabiiyetine geçmek için Filistin'de muayyen bir müddet ikamet esası nazarı itibara alınmalı ve bu müddet Kurucular Meclisi tarafından tespit edilmelidir.

8- Her mühim vatandaş grubu (nüfus miktarına göre) teşriî mecliste temsil olunmalıdır.

9 ve 10- İcrai kuvvette ve idarede bu taksim nazarı itibara alınmalıdır.

11- Bir ali mahkeme teşkil edilmelidir.

12- Ekalliyetlere ait himaye ve hukukun tebdil veya tadili meclisteki ekalliyet mümesillerinin ekseriyetinin rızası olmadan yapılmamalıdır.

Yukarıda zikredilen Arap mukabil telkinleri de bir iki kelime ile hülasa edilmek istenilirse, Arapların Filistin'de tek bir Arap devletinin kurulmasına taraftar oldukları tezahür etmektedir. Araplar bu hususta birlik veya konfederasyon şekline yanaşmamaktadırlar. Şarki Ürdün ile Arap Hükûmetine ait Filistin arazisinin birleştirilmesi hakkında Comte Bernadotte tarafından yapılmış olan telkine de hiç temas olunmamaktadır.

Comte Bernadotte'un yukarıda bahis mevzuu edilen telkinlerine Yahudiler bugüne kadar henüz bir cevap vermemişlerdir. Arapların yapmış olduğu mukabil telkinlere Comte Bernadotte ayrıca bir cevap vermiş ise de bu cevabın metin ve mahiyeti henüz açığa vurulmamıştır. Mamafih, Comte Bernadotte'un ilk telkinlerini değiştirmek mecburiyetinde kaldığına dair henüz bir emareye tesadüf olunmamıştır.

-----

11 Haziran'da başlamış olan mütareke 9 Temmuz'da sona ermektedir. Hâlbuki bu müddet zarfında iki taraf arasında bir anlaşma zemini bulmak mümkün olmamıştır. Bu itibarla hâlen en mühim meselelerden biri mütarekenin temdit edilip edilmeyeceği meselesidir. Comte Bernadotte gerek Araplara gerek Yahudilere mütarekenin temdidi için bir teklifte bulunmuştur. Bu teklifte müddet meselesini meskût bırakmış, bunun tespitini iki tarafın ihtiyar ve arzusuna terk etmiştir. Ancak her iki taraf da bu hususta mütereddit davranmaktadırlar. Araplar Filistin meselesinin askerî harekât ile hallini arzu etmekte iseler de, Yahudilerin mütarekeden faydalanarak iyice hazırlanmış olmalarından korkmaktadırlar. Diğer cihetten, Yahudiler de ümit ettikleri kadar bir yardıma nail olamamışlardır. Bu itibarla onlar da mücadele devam ettiği müddetçe zayıf düşeceklerinden ve zayıatlarını kolayca telafi edemeyeceklerinden endişe etmektedirler.

Comte Bernadotte mütarekenin temdidi hakkındaki teklifine şimdiye kadar bir cevap alamadığından ve mütareke müddeti de yarın sona erdiğinden işin arzettiği ehemmiyet ve müstaceliyeti nazarı itibara alarak keyfiyeti Birleşmiş Milletler Emniyet Konseyine bildirmiş ve bu hususta müdahalesini rica eylemiştir. Filistin meselesi halen bu safhadadır. Comte Bernadotte'un Arap ve Yahudi makamatına göndermiş olduğu 27 Haziran 1948 tarihli nota ile eklerine ve Arap hükûmetlerinin bu husustaki mukabil telkinlerine ait gazete maktualarının ilişik olarak sunulduğunu [*buraya alınmamıştır*] derin saygılarımla arz ederim.

BELGE 236: Şam Elçisi Abdülahat Akşin'in, Arap Birliği Meclisinin ateşkesi kabul ettiğini Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 19 Temmuz 1948 tarih ve 2392/120 sayılı şifre telgraf.

Arap Birliği Meclisinin bugün saat altıda ateş kesilmek üzere mütarekeyi şart altında kabul ettiği maruzdur.

BELGE 237: *Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun, Arap Birliğinin ateşkesi kabul etmek için Yahudi göçünün önlenmesi ve Filistin'den göç edenlerin geri dönüşü şartlarını öne sürdüğünü Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 27 Temmuz 1948 tarih ve 2491/44 sayılı şifre telgraf.*

Arap Birliği Kâtibi Umumisi Kont Bernadotte'un Rodos'a gitmek davetini kabul etmediğinden Lübnan'ın davetine icabet ile mumaileyh Beyrut'a geldi. Arap devletleri namına hareket eden Birlik Kâtibi Umumisi, Kudüs'te mahsur 100 bin Yahudinin devletlerce iaşesinin teminine itiraz etmiş ve mütarekenin kabulü için Yahudi muhaceretinin önlenmesini, Filistin'den hicret eden ahalinin yurtlarına avdetlerini istemiştir. Arap devletleri gerek taksim prensibine gerek federal idare tesisine de şiddetle muarızdırlar. Bu suretle Birleşmiş Milletler Delegesi bir netice almaksızın Orta Şark'tan hareket etmekte, Filistin davasına da şimdilik hiçbir şekli hal bulmaksızın askıda bırakılmış olmaktadır.

BELGE 238: *Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu'nun, Kont Bernadotte'un Lübnan'ı ziyaretine ve burada Arap Birliği Genel Sekreteri Azzam Paşa'yla, Lübnan Cumhurbaşkanı ve Başbakanın katılımlarıyla yaptığı görüşmelere, ancak bunlardan sonuç alınmadığına, ayrıca, Arap göçmenlerin içinde buldukları zor duruma dair Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 27 Temmuz 1948 tarih ve 313/243 sayılı yazı.*

Kudüs'ün askerlikten tecridini ve mütareke hükümlerinin ve şartlarının tespitini müzakere etmek üzere Birleşmiş Milletlerce mansup Médiateur Comte Bernadotte, Arap Birliği Umumi Kâtibi Azzam Paşa'yı, Kıbrıs'taki karargâhına davet etmişti. Paşa bu daveti reddetti. Fakat bilmukabele Comte Bernadotte'un Beyrut'a gelmesini ve gelirse Lübnan Hükûmetinin misafiri ve davetlisi olarak karşılanacağını bildirdi.

Comte Bernadotte Beyrut'a geldi. Lübnan Cumhurreisi ve Başvekilinin iştirakiyle, Arap devletleri namına hareket eden Azzam Paşa ile müzakerelerde bulundu. Fakat 44 numaralı tel yazıda da arzettiğim gibi bütün bu müzakerelerden hiçbir netice istihali mümkün olmadı.

Azzam Paşa, Filistin'e Yahudi akınının ve silah sevkiyatının önüne geçilmez, yurtlarını bırakarak firar eden Arap ahalinin avdetleri ve can ve malları tahtı emniyete alınmazsa teklif edilen yeni mütarekeye Arap devletlerinin muvafakat etmeyeceklerini bildirmiştir. Kudüs'ün askerlikten tecridi veyahut açık şehir ilan edilmesi keyfiyetini Araplar kabul ederler. Zaten makamata mukaddeseyi ihtiva eden eski şehir Arapların elindedir. Ancak bu teklifi Yahudilerin de kabul etmesi ve ateşi kesmesi lazım gelir.

Diğer cihetten Kudüs şehrindeki mevcut 100.000 Yahudinin iaşesini devletler temin ettikleri halde perişan bir halde dağılan Araplar ızdırap içindedirler. Bu vaziyet devam ettikçe Arap devletlerinin mütarekeyi uzatmaya ve kendileri için mahzurlu olan şartları kabul etmeye rızalarını vermeyecekleri tabiidir.

Filistin'in taksimine veya bir Yahudi Hükûmeti kurulmasına müncer olacak

herhangi bir müzakereye Arap devletlerinin iştiraktan sureti katiyede imtina ettiklerini de bildirmek suretiyle Arap devletleri adına Azzam Paşa, uzlaşma teşebbüsüne girişen Comte Bernadotte'e son sözü söylemiş olmaktadır.

Bunun üzerine Beyrut'tan ayırdan Comte, eylül ayında yeniden yoklamalar yapmak üzere avdet edeceğini bildirdi.

Netice şu ki: Filistin davası halen müzmin bir safhada ve askıda bırakılmış oldu.

Bu son temaslar hakkında Arap Birliği Umumi Kâtibi bir tebliğ neşretti. İlişikte takdim edilmiştir (No: 1) [*buraya alınmamıştır*]. Kezalik Comte Bernadotte da gazetelere bir demeç yaptı ki o da melfuftur (No: 2) [*buraya alınmamıştır*].

Bilvesile saygılarımı arz ederim.

BELGE 239: *Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın, Kont Bernadotte'un Filistin meselesinin çözümünü hususundaki Arap ve Yahudi kısımlardan oluşan "Birlik" kurulmasına dayanan önerilerinin Yahudi Hükûmetince de kabul edilmeyerek görüşmelere devam edilmesinin istendiği, Bernadotte'un ateşkesin uzatılması önerisinin ve BMGK'nın bu amaçla kabul ettiği kararın sonuç vermediği ve çatışmaların başladığı, Arap Birliği Siyasi Komitesinin Bernadotte'un önerilerine ilişkin ateşkesin uzatılmasının kabul edilmediği, ancak görüşmelere devam etmeye hazır olunduğu kapsamındaki yanıtlarını BMGS'ye gönderdiği, Bernadotte'un ateşkese ve Yahudi ve Araplara bırakılan kısımlara dair değerlendirmelerini içeren raporunu BMGK'ya ilettiği, ayrıca, ABD'nin Filistin'de ateşkesin gerektiğinde ek önlemler de alınmak suretiyle sürdürülmesini ve bu amaçla arabulucuya yetki verilmesini öngören bir karar tasarısını BMGK'ya sunduğu, BMGK'nın müteakiben aldığı ateşkes kararının taraflarca kabul edildiği ve 18 Temmuz 1948 tarihinde ateşkesin yürürlüğe girdiği, Arap Birliği Siyasi Komitesinin Filistin'de Arap orduları tarafından işgal edilen mahallerde geçici bir sivil idare kurduğu hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 31 Temmuz 1948 tarih ve 695/279 sayılı yazı.*

10.7.1948 tarihli ve 635/259 sayılı rapora [*bkz. Belge 235*] ektir.

Yukarıda tarih ve numarası maruz raporumla Filistin'de çarpışan Arap ve Yahudi kuvvetleri için kabul olunan dört haftalık mütareke esnasında, Comte Bernadotte tarafından yapılmış olan temaslar ile bu temaslar neticesinde hazırlanmış olduğu telkinlerin mahiyet ve metinleri hakkında malumat verilmiş ve Arap hükûmetlerinin bu telkinleri kabul etmeyerek mukabil tekliflerde bulunduğu ayrıca ilave olunmuştur.

Mütarekenin sonlarına doğru Muvakkat Yahudi Hükûmeti de Comte Bernadotte'un telkinlerine ret cevabı vermiştir. Ancak bu cevap Arapların cevabı gibi mukabil teklifleri ihtiva etmemektedir. Yahudiler de Comte Bernadotte'un tekliflerine itiraz etmektedirler. Yahudiler Comte'un telkinlerinin, Birleşmiş Milletler Assemblée'sinin, Filistin'in taksimi hakkında 29 Kasım 1947 tarihinde almış olduğu kararı hiç nazarı itibara almamış olduğunu ve Filistin'in Arap

kısımının Şarki Ürdün ile birleşmesinin Muvakkat Yahudi Devletinin emniyetini ihlal edecek mahiyette olduğunu beyan etmektedirler. Yahudiler bundan başka Kudüs şehrinin Arap bölgesine ilhakı teklifi ile Yahudi muhaceretinin kontrolü teklifine keza itiraz etmişler ve Filistin meselesinin halli için müzakeratın devam etmesini arzu ettiklerini Comte Bernadotte'a cevaben bildirmişlerdir.

Bu suretle hem Araplar hem de Yahudiler Comte'un Filistin meselesinin halli için ileri sürdüğü hal şeklini kabul etmemişlerdir.

Comte Bernadotte bunun üzerine gerek Araplara gerek Yahudilere mütarekenin yalnızca temdit edilmesini, müddet meselesinin bilahare alakadarların muvafakati ile tespit edilmesini, Kudüs şehrinin ve Hayfa Limanı'nın (petrol boruları ile tasfiyehaneleri de ihtiva etmek üzere) gayriaskerî bir mıntuka olarak ilan edilmesini teklif etmiştir.

Fakat bu teklife alakadarlar tarafından müspet ve kati bir cevap verilmemiş, bilakis her iki taraf da muhasamata başlamak için tedbirler almaya başlamıştır.

Comte Bernadotte vaziyetin arzettiği ehemmiyet ve müstaceliyeti nazarı itibara alarak keyfiyeti Birleşmiş Milletler Emniyet Konseyine bildirmiş ve bu hususta müdahalesini rica etmiştir. Konsey 7 Temmuz 1948 tarihinde üç müstenkif reye karşı 8 müspet reyle almış olduğu bir karar ile gerek Arapları gerek Yahudileri mütarekeyi temdit etmeye davet etmiştir. Fakat sırf bir tavsiyeden ibaret bulunan Konseyin bu daveti de müspet bir netice vermemiştir.

Bu sıralarda Arap Birliği Siyasi Komitesi içtima ederek mütarekenin temdidi hakkında Comte Bernadotte tarafından yapılmış olan teklife verilecek cevap metnini tespit etmiştir. Bu cevap Arap Birliği Umumi Kâtibî tarafından Birleşmiş Milletler Umumi Kâtipliğine gönderilmiştir.

Cevap hulasaten aşağıdaki mülâhazatı ihtiva etmektedir:

1- Arap orduları Filistin'de sulh, sükûn ve asayişî temin etmek için 15 Mayıs'ta harekete geçmişlerdir.

2- Arap orduları muzaffer bir vaziyette oldukları halde Comte Bernadotte'un vazifesini görebilmesi için, Emniyet Konseyi tarafından 29 Mayıs 1948 tarihinde alınan ve her iki tarafı bir mütareke akdine davet eden karara ittiba ederek dört haftalık bir mütarekeyi kabul etmişlerdir. Arap hükûmetleri bu suretle Birleşmiş Milletlerle teşriki mesai etmek istediklerini ve Filistin meselesine sulh yoluyla ve fakat muhik bir hal sureti bulunmasını arzu ettiklerini açıkça ifade etmişlerdir.

3- Arap hükûmetlerinin hüsnüniyetine rağmen Yahudiler mütarekeyi birçok vakalarla müteaddit defalar ihlâl etmişlerdir.

4- Comte Bernadotte tarafından telkin edilen hal sureti Arapların davasına hiç de uygun değildir. Zira bu hal sureti hâlihazırda mevcut olan statükoyu kabul ve tasvip etmektedir.

5- Mütarekenin temdidi statükonun temdidi demektir. Bu da Yahudilerin vaziyetlerini gittikçe kuvvetlendirmesine fırsat vermektedir.

6- Comte Bernadotte, Yahudilerin siyasi ve kültürel mevcudiyetlerinden vazgeçeceklerine kani bulunmadığını ifade etmiş olduğundan mütarekenin temdidinde Arap hükûmetlerince bir fayda mülhaza edilmemektedir.

7- Mütareke müddeti esnasında birçok Yahudi muhacirler Filistin'e girmek fırsatını bulmuşlardır. Bu itibarla mütarekenin temdidi Arap hükûmetlerinin lehinde değildir. Arap hükûmetleri bu fiilî tecavüzlere bir nihayet vermek için icap eden tedbirleri almak mecburiyetindedirler.

8- Ancak mütarekenin nihayete ermesiyle müzakere kapıları kapanmış değildir, bu hususta yapılacak yeni muhik teklifleri Arap hükûmetleri tetkike amadedirler.

9- Kudüs şehrinin gayriaskerî bir hâle konulması meselesine gelince, Kudüs şehrinde kabul olunmuş olan mütarekeyi esasen Yahudiler ihlal etmiştir. Kudüs şehrinin mühim bir kısmı halen Arapların elindedir. Araplar mukaddes makamlara hürmet etmektedirler. Şehrin bu kısmının Arapların elinde bulunması Kudüs şehrinin muhafazası için bir teminat teşkil etmektedir.

10- Hayfa Limanı'nın gayriaskerî bir mıntika veya serbest mıntika olarak ilan edilmesini Arap hükûmetleri kabul etmeye amadedirler. Şu şartla ki bu vaziyet gayet sıkı bir surette kontrol edilmeli ve bu kontrole Araplar da iştirak etmelidirler.

Yukarıdaki tafsilattan da anlaşılacağı veçhile, Araplar mütarekenin temdidini kabul etmemiş, ancak müzakerata devam etmeye amade olduklarını ayrıca ilave eylemişlerdir.

Bu cevabın ihzar ve tevdiî sıralarında mütareke müddeti de sona ermiş olduğundan Filistin'de muhasamat tekrar başlamıştır.

Comte Bernadotte bunun üzerine yalnız 10 günlük bir mütareke teklif etmiştir. Yahudiler bu mütarekeyi kabul edeceklerini bildirmişlerse de Arap hükûmetleri bu hususta müspet bir cevap vermekten imtina etmişlerdir.

Comte Bernadotte Filistin hakkındaki raporunu Emniyet Konseyine tevdi etmek üzere 12 Temmuz'da New York'a muvasalat etmiş ve işbu raporunu Konseye derhâl tevdi etmiştir Matbuatta intişar eden bazı izahata nazaran, Comte'un bu husustaki raporu atideki hususâtı tebarüz ettirmektedir:

1- Mütareke esnasında hiçbir taraf esaslı askerî bir fayda temin etmemiştir. Mamañih, mütareke Arapların hücum gayretini kırmış, buna mukabil Yahudilerin siyasi ve askerî mevkilerini takviye etmelerine fırsat vermiştir.

2- Askerî bakımdan zaman Yahudilerin lehine çalışmaktadır. Araplar bu ciheti idrak etmekte ve onun için mütarekeye karşı menfi bir vaziyet almaktadırlar.

3- Araplara ait Filistin arazisinin Şarki Ürdün'le birleşmesi pratik cihetten faydalıdır. Zira bu suretle Yahudi Devletinin Arap arazisi üzerinde tevessü etmesi tehlikesi bertaraf edilmiş olacaktır.

4- Yahudiler muhacereti tahdit etmelidirler.

5- Kudüs şehrinin Arap topraklarından tecrit edilmesi birçok müşkülât arz etmektedir.

6- Araplar da Yahudiler gibi bu husustaki mücadelede sonuna kadar devam etmeye karar vermişlerdir.

7- Yahudi Devleti bir taraftan tehlikeli bir surette denize dayanmakta, diğer taraftan da muhasım bir Arap âlemi ile muhat bulunmaktadır.

8- Eğer bu hususta muslihane bir hal sureti bulunmazsa Yahudi Devletinin mukadderatı harp sahnesi üzerinde tespit edilecektir.

9- Filistin meselesinin sulh yoluyla hallinde bütün cihanın istifadesi vardır.

Konsej Comte Bernadotte'un raporunu derhâl tetkik etmiştir. Konseydeki Birleşik Amerika Delegatesi Filistin'deki vaziyeti pek ciddi telakki ettiğinden kati bir karar alınması hususunda bir hayli faaliyet sarf etmiştir.

13 Temmuz 1948 akşamı Birleşik Amerika Delegatesi Filistin'deki vaziyetin Birleşmiş Milletler Şartının 39. maddesi mucibince sulhu tehdit ettiğini beyan ve çarpışmaya nihayet verilmesi için iki tarafa emir verilmesi hususunda Emniyet Konseyine bir teklifte bulunmuştur. Birleşik Amerika'nın Konseye teklif eylediği karar metni atideki esasları ihtiva etmektedir:

1- Filistin'deki vaziyet Şartın 39. maddesi mucibince sulhu tehdit eden bir mahiyet arz etmektedir.

2- Şartın 30. maddesi mucibince alakadarlara askerî harekâttan imtina etmeleri için emir verilmelidir. Bu husustaki ateşkes emri Médiateur tarafından verilmeli ve bu emir Konsey kararının kabulünden itibaren en nihayet üç gün zarfında tatbik edilmelidir.

3- Herhangi bir taraf tarafından bu emir tatbik edilmediği ve çarpışmalara devam edildiği takdirde vaziyetin Şartın 39. maddesi mucibince sulhu ihlal etmiş olduğu nazarı itibara alınarak, Şartın 7. faslındaki hükümlere tevfikan harekete geçilmesi için Konsey derhâl meseleyi tetkik etmelidir.

4- Alakadarlar (Konseyin 29 Mayıs tarihinde almış olduğu karar mucibince Filistin'deki sulhun muhafazası için Şartın 40. maddesine tevfikan) Médiateur ile teşriki mesai etmelidirler.

5- İşbu kararın kabulünü müteakip 24 saat zarfında Kudüs şehrinde derhâl ateşkes emri tatbik edilmelidir.

6- Kudüs şehrinin gayriaskerî bir mıntıka haline ifrağı için Médiateur'e talimat verilmelidir.

7- Mütarekenin tatbikine riayet edilmesi ve icabında mahallinde gereken tedbirlerin alınması için Médiateur'e talimat verilmelidir.

8- Mütareke Filistin meselesi hakkında muslihane bir hal sureti bulununcaya kadar meriyette kalmalıdır.

Yukarıdaki izahattan anlaşılacağı veçhile, Birleşik Amerika'nın işbu karar

metni Filistin’de muhasamatın durdurulması için iki tarafa ateşkes emri vermekte, ancak işbu emir tatbik edilmediği takdirde, tatbik etmeyen tarafa icabında iktisadi müeyyideler tatbik edilmesini veyahut kara, deniz ve havada icap eden tedbirlerin alınmasını da mevzubahis etmektedir.

Konsej 15 Temmuz tarihli içtimasında Birleşik Amerika’nın işbu teklifini üç paragraf halinde ayrı ayrı reye koymuş ve ekseriyeti ara ile kabul etmiştir.

Bu karar Médiateur tarafından gerek Muvakkat Yahudi Hükûmetine gerek Arap hükûmetlerine bildirilmiştir. Muvakkat Yahudi Hükûmeti gerek Kudüs şehrinde gerek Filistin’de mütarekeyi kabul eylediğini Comte Bernadotte’a bildirmiştir.

Temmuz’un 16’sında Lübnan’da toplanan Arap Birliği Siyasi Komitesi de Kudüs şehrinde mütarekeyi kabul etmiş olduğunu ilan eylemiştir. Aynı Komite keza Lübnan’da Aley denilen mahalde ayın 18’inde içtima etmiş ve bütün Filistin için mütarekenin kabul olunmasına ve 18 Temmuz 1948 Pazar günü saat üçten itibaren de her tarafta ateşkes emrinin tatbik edilmesine karar vermiştir. İşbu karar Arap hükûmetleri tarafından aynı tarihte Médiateur’e bildirilmiştir.

Matbuatta intişar eden bazı havadislerle nazaran, Arap Birliği Siyasi Komitesi işbu mütarekeyi üç ihtirazi kayıt altında kabul etmiştir. Bunlardan birincisi mütareke esnasında Yahudi muhaceretinin durdurulması, ikincisi Filistin’den hicret eden 300.000 Arap muhacirinin yerlerine iade olunması, üçüncüsü de mütareke için bir müddet tayin olunmasıdır. Arap hükûmetlerinin Médiateur’e göndermiş oldukları cevapların metinleri matbuatta tamamıyla neşredilmemiş olduğundan işbu ihtirazi kayıtların ne dereceye kadar mütarekeyi kabul kararını tahdit etmiş olduğu hakkında bir mütalaa yürütülmesine imkân görülememiştir. Mamafih, bu kaydi ihtiraziler, Arap hükûmetlerine icabında mütarekeyi terk etmek için bir açık kapı bırakmaktadır.

Arap Birliği Siyasi Komitesi ayrıca, Filistin’de Arap orduları tarafından işgal edilen mahallerin idare tarzını tetkik etmiş ve bu hususta muvakkat sivil bir idare kurmuştur. Kurulan bu teşkilat mıntukanın idari işleriyle meşgul olacak, umumi siyasetle iştilal etmeyecektir. Bu idarenin başında 10 kişilik bir komite mevcuttur. Komitenin Reisi Filistin liderlerinden Ahmet Hilmi Paşa’dır. Diğer azaları şunlardır:

Emniyet işleriyle Cemal el Hüseyini meşgul olacaktır.

İçtimai işlerle Avni Abdülhadi meşgul olacaktır.

Sıhhat işleriyle Dr. Hüseyin el Hadidi meşgul olacaktır.

Münakalat işleriyle Süleyman Tukan Bey meşgul olacaktır.

Mali işlerle Mişel Abikaryüs meşgul olacaktır.

Adalet işleriyle Ali Hüseyin Bey meşgul olacaktır.

İktisadi işlerle Sayid el Hüseyini meşgul olacaktır.

Propaganda işleriyle Yusuf Sahyun meşgul olacaktır.

Ziraat işleriyle de Emin Akl Bey meşgul olacaktır.

Komite bu suretle Filistin'in müstakbel Arap hükûmetinin ilk taslağını vücuda getirmeye çalışmıştır. İşbu idare komitesinin faaliyete geçebilmesi için icap eden para şimdilik Arap Birliği Siyasi Komitesi tarafından yapılacak ikraz ile temin olunacaktır.

Filistin'deki ikinci mütarekenin de bu suretle başlamış olduğunu derin saygılarımla arz ederim.

BELGE 240: Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın, Filistin'de başlayan ikinci ateşkes dönemindeki gelişmeler, Kudüs şehrinin gayriaskerî bir hâle koyulması, mülteciler meselesi, ateşkes ihlalleri ve Bernadotte'un BMGK'ya ihlallerin önlenmesine ilişkin telkinleri, Geçici Yahudi Hükûmetinin barış antlaşması için doğrudan müzakereye girilmesi hususunda Araplara yaptığı önerinin reddedilmesi, Arap ordularının komutası, Arap Birliği Siyasi Komitesince Filistin'de 22 Eylül 1948 tarihinde bir Arap hükûmetinin kurulması konularını ve Bernadotte'un 17 Eylül 1948 tarihinde uğradığı suikast sonucu ölümünden önce BMGK'ya ilettiği ve ateşkesin uygulanmasına dair gözlemleri ile Araplarla Yahudiler arasında Birleşmiş Milletlerin Filistin'de bir uzlaşma komisyonu oluşturması hususlarının öne çıktığı son raporunu Dışişleri Bakanlığına ilettiği 25 Eylül 1948 tarih ve 826/340 sayılı yazı.

31 Temmuz 1948 tarihli 695/279 sayılı rapora ektir.

Yukarıda tarih ve numarası maruz raporumla Filistin'de bir aylık birinci mütarekenin hitamını müteakip hadis olan vaziyet ile ikinci mütarekenin kabulüne kadar geçen devre zarfında cereyan eden hadisat hakkında malumat verilmiş ve ikinci mütarekenin ne suretle kabul olduğu kısaca izah olunmuştur.

Malumu devletleri olduğu üzere Arap devletleri ikinci mütarekeyi kabul ederken üç ihtirazi kayıt ileri sürmüşlerdi. Birisi mütareke esnasında Filistin'e Yahudi muhaceretinin durdurulması, ikincisi Filistin'den hicret eden 300 ila 400 bin Arap mültecinin yerlerine iade olunmasına müsaade olunması, üçüncüsü de bu ikinci mütareke için bir müddet tayin edilmesi idi.

Arap devletleri bu ihtirazi kayıtları ileri sürmekle icabında ikinci mütarekeyi feshetmek için kendilerine açık kapı bırakmış bulunmaktadırlar. Ancak bu şartların Yahudiler tarafından sarîh bir surette kabul olunduğuna dair hiçbir beyanata tesadüf olunamamıştır. Arap hükûmetleri bu ihtirazi kayıtlarının kati bir surette kabul edilmesini talep etmişlerse de Yahudiler buna taraftar görünmemişler, Kont Bernadotte da bu şartlar üzerinde müzakere ve temaslarına devam etmekle iktifa etmiştir. Neticede ikinci mütareke de tatbik mevkiine girmiştir.

Kudüs şehrinin gayriaskerî bir hale konulması:

İkinci mütareke Kudüs şehrinin gayriaskerî bir hale konulmasını derpiş etmektedir. Bu suretle iki taraf arasında mütarekeyi ihlal edecek mahiyette hadisatın vukuuna mâni olunacağı düşünülmüştür. Kont Bernadotte bu hususun tahakkuku için çok çalışmış ise de muvaffak olamamıştır.

Mülteciler meselesi:

İkinci mütareke esnasında Arap devletlerini ve Kont Bernadotte'ü işgal eden en mühim mesele Arap mültecileri meselesi olmuştur. Mültecilerin miktarını kati olarak tespit etmek mümkün olamamıştır. Bu hususta muhtelif rakamlar tespit edilmiştir. Herhâlde bunların adedi 350 bin ile 450 bin arasındadır. Matbuatta neşredilen bazı rakamlara göre Şarki Ürdün'de 100.000, Filistin'de 80.000, Lübnan'da 50.000, Suriye'de 80.000, Mısır'da 12.000 mülteci vardır.

İngiltere Hükûmeti Arap mültecileri meselesine ehemmiyet vermiş ve bu meselenin Birleşmiş Milletler Emniyet Konseyinde mevzubahis edilmesini talep etmiştir. 2 Ağustos 1948 tarihinde Emniyet Konseyindeki İngiliz Murahhası Sir Alexander Cadogan Konseyde Arap ve Yahudi mültecilerinin çok müşkül ve feci bir vaziyette bulduklarını tebarüz ettirmiş ve İngiltere Hükûmetinin işbu mülteciler için yapılacak para yardımına 100.000 İngiliz lirası ile iştirak edeceğini beyan etmiştir. Sir Alexander Cadogan bundan başka Kızıllaç ile Kızılay cemiyetlerinin de bu mesele ile yakından alakadar olmalarını temenni etmiştir.

Emniyet Konseyi neticede mülteciler meselesi hakkında Kont Bernadotte'dan mufassal bir rapor istemeye karar vermiştir. Kont Bernadotte da ayrıca Birleşmiş Milletler İçtimai İşler Müdürü Raphael Cilento'ya müracaat ederek mumaileyhin mülteciler meselesi ile alakadar olmasını talep eylemiştir.

Emniyet Konseyi 10 ve 11 Ağustos tarihleri arasında Arap hükûmetlerini, Birleşmiş Milletler Assemblée'sine bildirmek üzere, topraklarında bulunan mültecilerin hakiki miktarı hakkında malumat vermeye davet etmiştir.

Emniyet Konseyi mülteciler meselesi ile meşgul olmak üzere ayrıca iki komisyon teşkilini tavsiye etmiştir. Bunlardan birinci komisyon Arap teknisyenlerinden müteşekkildir. Mülteciler meselesinin sıhhi ve içtimai safhalarını tetkikle tavzif edilmiştir. İkinci komisyon ise Kont Bernadotte'un murahhasları ile mültecilerle alakadar milletlerarası teşkilatın murahhaslarından müteşekkildir. Bu iki komisyon da icabında birleşerek Conseil Supérieur'ü teşkil edeceklerdir. Bu komisyonların teşkil ettiği tali komisyonlar Filistin'de mahallinde mültecileri, vaziyetini tetkik etmekle tavzif edilmişlerdir.

6 Eylül 1948 tarihinde İskenderiye'de toplanan Arap Birliği Siyasi Komitesi mülteciler meselesi ile de meşgul olmuş ve mültecilere ait Yüksek Arap Konseyi azalarını tespit ve tayin etmiştir. Bu Konsey şu zevattan teşekkül etmiştir: Reis Dr. Mahmud Azmi Paşa'dır. Abdülhamid el Baba Arap Birliğinin mümessili olarak iştirak edecektir. Hasan el İsfahani Mısır'ı, Joseph Acar Lübnan'ı, Dr. Ahmed Kadri Suriye'yi temsil edecek, Mısır murahhası aynı zamanda Yemen ve Suudi Arabistan'ı da temsil edecektir. Şarki Ürdün'ü de başka birisi gönderilinceye kadar Kahire'deki Elçisi temsil edecektir.

Mültecilere bazı devletler tarafından yapılan yardımlar:

Hollanda Hükûmeti Arap ve Yahudi mültecilerine tevzi edilmek üzere 100 ton sebze göndermeyi kabul etmiştir.

İsviçre Hükûmeti mülteciler için peynir ve toz halinde süt göndermeye karar vermiş ve Milletlerarası Çocuklara Yardım Derneği de 100.000 Filistinli çocuğun 2 ay için iâşesini deruhte eylemiştir.

Hindistan Hükûmeti mülteciler için 100.000 rupi teberru eylemiştir.

Suudi Arabistan 20.000 İngiliz lirası ile yardımda bulunmuştur.

Birleşik Amerika Hükûmeti Amerika Kızıllaçığı ile diğer bazı müesseselerin sıhhi mevad ile mülteciler için talep olunan iâşe maddelerinin yüzde onunu temin etmeye karar vermiştir. Bunlardan International Bechtel Inc. müessesesi 100.000 dolar teberruda bulunmuştur. İki Amerikan petrol kumpanyası da 50.000 dolar teberru etmişlerdir. Amerikan Kızıllaçığı 200.000 dolarlık ecza ve tıbbi levazım ve 35.000 dolarlık da süt ve gıda maddesi göndermeye karar vermiştir.

Cenubi Afrika Hükûmeti de mülteciler için 50 ton konserve et göndermeyi vadetmiştir.

Fransa Hükûmeti Cezayir, Tunus ve Fas'taki bazı teşekküllerin iştirakiyle Arap mültecilerine mühim miktarda yağ ve kuru yemiş göndermeyi vadeylemiştir.

Arap kaynaklarından verilen malumata göre mültecilerin iâşe ve ibateleri için ayda takriben 2 milyon İngiliz lirası sarfı lazım gelmektedir.

İkinci mütarekenin ihlal edilmesi:

Kudüs şehrinde Yahudiler mütemadiyen hadiseler çıkarmaktadırlar. Açılan ateşlere bittabi Araplar da ara sıra mukabele etmektedirler. Bu vaziyet Kont Bernadotte'ü endişeye sevk etmiş ve mumaileyh Emniyet Konseyine bir telgraf çekerek Kudüs'teki vaziyetin gittikçe vahamet kesbetmekte olduğunu ve bu hususta bir tedbir alınması lazım geldiğini beyan etmiştir. Kont Bernadotte bu münasebetle Konseye atideki telkinlerde bulunmuştur:

1- Tecavüzler ister muntazam ordulara mensup kimseler tarafından yapılsın ister gayrimuntazam teşkilata mensup kimseler tarafından yapılsın, mesuliyet tamamen tecavüzü yapan tarafa atfedilmelidir. Gayrimuntazam teşkilat mesuliyetten kurtulmak için bu hususta bir siper teşkil etmemelidir.

2- Her iki taraf da bu suretle mütarekeyi ihlal edenleri tecziye etmelidir.

3- Her iki taraf bu vaziyetlerde mukabele[i] bilmisil yapmaktan içtinap etmelidir.

4- Mütarekenin ihlali suretiyle elde edilen herhangi bir kazancın iki taraf için de tanınmayacağı beyan olunmalıdır.

Emniyet Konseyi 19 Ağustos 1948 tarihinde içtima etmiş ve Kont Bernadotte'un yaptığı telkinler çerçevesi dâhilinde bir karar sureti kabul ederek gerek Yahudileri gerek Arapları Kudüs'te mütarekenin muhafaza ve devamına davet etmiştir.

Araplarla Yahudiler arasında doğrudan doğruya sulh akdi teşebbüsü:

Muvakkat Yahudi Hükûmeti iki taraf arasında bir sulh akdi için doğrudan

doğruya müzakereye girişilmesi hususunda Araplara bir teklifte bulunmuş ve bu teklif Kont Bernadotte tarafından Araplara bildirilmiştir. Arap hükümetleri bu teklifi reddetmişlerdir. Esasen böyle bir teklifin kabulü Muvakkat Yahudi Hükümetinin az çok fiilî ve hukuki bir surette Araplar tarafından tanınması demek olacaktı. Binaenaleyh Araplar davalarına tamamen muhalif bulunan bu teklifi kabul etmemişlerdir.

Irak ve Şarki Ürdün ordularının tek bir kumanda altında konulması:

21 Ağustos 1948 tarihinde Amman'a vasıl olan Irak Kral Naibi ve Başvekili Şarki Ürdün Kralı ve Başvekili ile temasa geçmiş ve yapılan müzakerelerden sonra Irak ile Şarki Ürdün ordularının Filistin cephesinde birleştirilmesi ve tek bir kumandan tarafından idare olunması hususunu karar altına almıştır. Bu kumandan Iraklı olacaktır.

Arap ordularının tek bir başkumandan tarafından idare edilmesi:

Filistin'de harekât başlaması halinde Arap ordularının esaslı bir surette faal bir rol oynayabilmeleri için muhtelif Arap kuvvetlerinin bir tek kumanda altında toplanması hususu ara sıra bahis mevzuu oluyordu. Irak Naibi ile Başvekili, Irak ile Şarki Ürdün ordularının tek bir kumanda altına toplanmasını temin ettikten sonra Mısır'a gelmişler ve bu hususta Mısır Hükümeti ile temasa geçmişlerdir. Bu temaslar ve müzakereler İskenderiye'de cereyan etmiştir.

Alınan malumata göre netice şu suretle tespit edilmiştir. Filistin'de harp eden bütün Arap kuvvetleri üç grup halinde toplanacaklardır. Irak ve Şarki Ürdün orduları bir grup teşkil edecekler ve bu grup yukarıda arzettiğim gibi bir Irak kumandanının emri altında bulunacaktır. Suriye ve Lübnan kuvvetleri de ayrı bir grup teşkil edecekler bunlar da bir Suriye kumandanının idaresi altında olacaklardır. Mısır, Suudi Arabistan, Yemen, Trablusgarplı kuvvetler bir Mısır kumandanının idaresi altında toplanacaklardır.

Bütün bu üç grup da icabında bir tek başkumandanın emir ve idaresi altında olacaktır. Bu başkumandanın bir Iraklı olmasını Iraklılar arzu etmiş iseler de, Mısırlılar Filistin cephesinde şimdiye kadar herkesten fazla yapmış oldukları fedakârlıkları ileri sürerek bunun bir Mısırlı kumandan olmasını prensip olarak temin etmişlerdir. Mamafih Mısırlılar başkumandanlığın kendilerine verilmesinden memnun olmakla beraber yüklenecekleri büyük mesuliyet karşısında tereddüt ederek henüz muvafakat etmiş değildirlen.

Filistin'de müstakil bir Arap hükümeti kurulması meselesi:

6 Eylül'de İskenderiye'de içtima eden ve bu içtimaı bir hafta kadar devam eden Arap Birliği Siyasi Komitesi Filistin'de ayrıca müstakil bir Arap hükümeti kurulması meselesini tetkik etmiştir. Arap hükümetleri Filistin'de mandanın nihayet bulması ile beraber burada bir Arap hükümeti ve idaresinin mevcut olması ve bu idarenin de bütün Filistin'e şamil olması lazım geleceği kanaatini izhar etmişlerdir.

Bundan evvelki raporunda da arzedildiği veçhile Arap Birliği Siyasi Komitesi Filistin'in sivil idaresi ile meşgul olmak üzere Filistinli zevattan

mürekkep bir idare tesisine karar vermiş ve idareyi teşkil edecek zevatı da tespit etmiştir. Ancak alınan bu karara rağmen bu idare şimdiye kadar Filistin’de teessüs edememiştir.

Bu defa Arap Birliği Siyasi Komitesi daha ileri giderek Filistin’de bir Arap hükûmeti kurulması esaslarını tetkik ve tespit etmiş ve bu hükûmet de mevcudiyetini 22 Eylül 1948 tarihinde ilan eylemiştir. Yeni hükûmetin Başvekili Ahmed Hilmi Paşa’dır. Hariciye Veziri Cemal Hüseyini, Müdafaa ve Emniyet Veziri Naja Hüseyini, Maliye Veziri Michael Abkarius, İçtimai İşler Veziri Avni Abdülhadi, Sağlık ve Eğitim Veziri Dr. Hüseyin Halidi, Münakalat Veziri Süleyman Tucan, Millî Ekonomi Veziri Dr. Fruti Freige, Adalet Veziri Ali Hasna, Propaganda Veziri Yusuf Saygun, Ziraat Veziri Emin Akel hükûmetin diğer azalarını teşkil etmektedir.

Filistin meselesi ve Kont Bernadotte’un raporu:

Birleşmiş Milletler Médiateur’ü Kont Bernadotte’un Kudüs’te 17 Eylül 1948 tarihinde Stern çetesi namındaki Yahudi teşkilatına mensup eşhas tarafından öldürüldüğü malumu devletleridir. Mumaileyh Filistin meselesi hakkındaki raporunu ölmeden evvel hazırlamış ve bunu Birleşmiş Milletler Umumi Kâtibine göndermiştir. Kont Bernadotte’un işbu raporu atideki hususları ihtiva etmektedir:

Kont raporunu ve tekliflerini 7 esaslı müşahedeye istinat ettirmektedir. Bu müşahedeler de şunlardır:

1- Filistin’de sulh tesis edilmeli ve muhasamatın başlamaması için icap eden bütün tedbirler alınmalıdır.

2- Filistin’de bir Yahudi Devleti mevcuttur. Bu mevcudiyetin devam etmeyeceğini zannettiren ortada mantiki hiçbir sebep yoktur.

3- Bu yeni devletin hudutları ya alakadarlar tarafından yahut da Birleşmiş Milletler tarafından tespit edilmelidir.

4- Hudutların tespitinde coğrafi şerait ve homogénéité nazarı itibara alınmalıdır.

5- Yurtlarından ayrılmış eşhasın yurtlarına dönmesi ve mallarına sahip olması, dönmek istemeyen kimselere de muvafık bir tazminat verilmesi hususları da temin edilmelidir.

6- Kudüs şehrinin arzettiği dinî ve milletlerarası ehemmiyet nazarı itibara alınarak bu şehirde hususi bir statü tatbik edilmelidir.

7- Hudutlar ve eşhasın hakları hususunda hissedilen endişeleri izale etmek için milletlerarası teminat kabul edilmelidir.

Kont Filistin meselesinin makul ve muhik bir surette halledilebilmesi için atideki netice ve mülahazaları serdetmektedir:

a- Halen mevcut olan “ateşkes” hâli resmî bir sulh ile veya hiç olmazsa karşılıklı kuvvetlerin terhisi veya geniş daimî gayriaskerî mıntıklar ihdasını icap ettirecek bir mütareke ile nihayet bulmalıdır.

b- Hudutlar alakadar taraflar tarafından tespit edilemediği takdirde bu iş Birleşmiş Milletler tarafından yapılmalıdır. Bu hudutlar Birleşmiş Milletlerin bir teknik komisyonu tarafından tayin ve tespit edilmelidir. Ve bu hususta da atideki tadilât nazarı itibara alınmalıdır:

1- Negef mıntıkası Arap arazisi dâhilinde kalmalıdır.

2- Ramleh ve Lidda mıntıkları da Yahudi arazisi içinde bulunmalıdır.

c- Yahudi Devleti haricinde kalan Filistin arazisinin mukadderatı da -Filistin halkının fikri alındıktan sonra- Arap devletleri tarafından tayin olunmalıdır. Kont Bernadotte Filistin ile Şarki Ürdün arasındaki tarihi bağları ve müşterek menfaatleri nazarı itibara alarak bazı Arap devletleriyle hudut tashihleri yapmak şartı ile Filistin arazisinin Şarki Ürdün ile birleşmesini telkin ve tavsiye etmektedir.

d- Birleşmiş Milletler Araplarla Yahudiler arasında tespit edilecek hudutları teminat altına almalıdır.

e- Hayfa Limanı (petrol tasfiyhanelerini de ihtiva etmek üzere) serbest liman olmalıdır ve alakadar Arap devletleri bu limandan istifade etmelidir.

f- Lidda hava meydanı da serbest meydan olarak kabul edilmelidir.

g- Kudüs şehri Birleşmiş Milletlerin fiilî kontrolü altına konulmalıdır. Bu şehirdeki Arap ve Yahudi cemaatlerine azami derecede muhtariyet verilmeli, mukaddes makamat ve dinî mahallerin muhafaza ve himayesi teminat altına alınmalıdır.

h- Kudüs şehrine herkes serbestçe gidebilmelidir.

i- Mültecilerin terk ettikleri mahallere avdetleri, mal ve mülklerine sahip olmaları, avdet etmek istemeyenlere de terk ettikleri mal için muhik tazminat verilmesi hususları kabul ve temin olunmalıdır.

j- Yahudi arazisi üzerinde bulunan bütün Arapların keza Arap arazisi üzerinde bulunan bütün Yahudilerin de siyasi, iktisadi, içtimai, dinî bütün hakları mahallî makamlar tarafından teminat altına alınmalıdır.

k- Araplarla Yahudiler arasındaki münasebatın hususiyeti nazarı itibara alınarak Birleşmiş Milletler Filistin’de bir uzlaşma komisyonu tesis etmelidir. Ve bu komisyon Yahudilerle Araplar arasındaki dostane münasebatın inkişafı için çalışmalı, hudutları, serbest limanları, yolları müşahede altında bulundurmali, azlıkların hukuku ile alakadar olunmalıdır.

Kont Bernadotte raporunda ayrıca mütarekenin ne suretle muhafaza ve kontrol edildiği hakkında malumat vermiştir.

20 Mayıs 1948 tarihli Emniyet Konseyi kararı ile tatbik mevkiine konulan birinci mütarekeyi 93 askerî müşahit, 5 İsveçli zabıt, 51 Birleşmiş Milletler muhafızı ve 70 muavin kontrol etmektedir.

Birinci mütarekenin nihayeti ile 15 Temmuz’da Emniyet Konseyi tarafından emredilen ikinci mütareke arasında Yahudiler arazilerini genişletmek fırsatını bulmuşlardır.

İkinci mütareke daha fazla elemanlar tarafından kontrol edilmektedir. Bu mütarekeyi 300 askerî müşahit, 10 İsveçli zabıt kontrol etmektedir. Bunların başında da İsveçli General Aage Landstrom bulunmaktadır.

Kont bunlardan başka ilaveten 300 müşahit daha gönderilmesini istemiştir. Kont raporunda Yahudilerin mütarekeyi müteaddit defalar ihlal etmiş olduklarını beyan etmiştir.

Kont mülteciler meselesine de temas etmiş, Arap mültecilerini 360 bin kişi, Yahudi mültecilerini de 7.000 kişi olarak göstermiştir. Bu hususta muhtelif tedbirler alındığını beyan eden Kont, yardım için 53 millete müracaat etmiş olduğunu ve bunların birçoğundan da müspet cevaplar almış bulunduğunu tasrih etmiş ve mülteciler meselesinin de bir an evvel halledilmesi hususunu ehemmiyetle tavsiye ve teklif etmiştir.

Arap hükûmetleri Bernadotte'un raporunda ileri sürülen esas ve teklifleri kabul edemeyeceklerini bildirmişlerdir. Muvakkat Yahudi Hükûmeti sözcüsü de rapordan memnun olmadığını söylemiş ve bu raporun Yahudileri tatmin etmediğini beyan etmiştir. Bu vaziyete göre alakadar taraflar Kont Bernadotte'un tekliflerini şimdiden reddetmektedirler. Şu hale göre Filistin meselesi hakkında Birleşmiş Milletlerin bir karar vermesi lazım gelmektedir.

Filistin meselesinin halen bu safhada olduğunu en derin saygılarımla arz ederim.

BELGE 241: Kahire Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın, Gazze'de kurulan Geçici Filistin Hükûmetinin Arap devletleri tarafından tanınması konusunda belirsizliğin ve Filistin'in Arap kısımlarının komşuları ve bu çerçevede Suriye ve Ürdün arasında paylaşılması tahminlerinin sürdüğü hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 6 Ekim 1948 tarih ve 3154/71 sayılı şifre telgraf.

68 numaralı şifre telgrafa [buraya alınmamıştır] zeyildir:

Yeni kurulan Arap Filistin Hükûmetinin Arap hükûmetleri tarafından tanınması hakkında yaptığım tahkikat neticesini aşağıda arz ediyorum.

Arap Birliğinin Siyasi Komitesinin İskenderiye'deki içtimainda Arapların işgali altında bulunan Filistin arazisinde müstakil bir idare kurulması prensip itibarıyla kabul ve tasmin edilmiş ise de bu hükûmetin vaziyet ve mevcudiyeti henüz tamamen münakaşa ve tespit edilmeden Gazze'de Hilmi Paşa'nın riyaseti altındaki malum kabine teşekkül etmiştir. Bu hareket Mısır'ın teşviki ile değilse de her hâlde müsamahası ile yapılmış olduğu kanaati mevcuttur.

Yeni hükûmetin tanınması için vaki müracaata, Kral Abdullah Arap Birliği Umumi Kâtibine bir mektup yazarak Birliğin Filistin'de müstakil bir idare kurulması hakkında aldığı kararı hatırlatmış ve bu kararda hükûmet teşkil edilmesi derpiş edilmediğinin sarahaten yazılı bulunduğunu, binaenaleyh Ürdün Hükûmeti, Filistin milletine empoze edilen bir parti hükûmetini tanımayı reddettiğini, aksi şekilde hareket etmenin Arap hükûmetlerinin her türlü fedakârlıklar yaparak aleyhinde mücadele ettikleri Filistin'in taksimi prensibini zımnen kurcalamak

demek olduğunu ilave etmiştir.

Elyevm Paris'te bulunan Emir Faysal'a da başka bir mektup göndererek Filistin'de bir hükûmet kurulmasına mümanaat etmediğini, ancak Filistin milletinin arzu eylediği idare şekli hakkında karar verebilmesine engel olunmasını reddedylediğini tebarüz ettirmiştir.

Bu iki mektubun mütalaası meseleyi tamamen tenvir etmektedir. Kral Abdullah'ın arzusu Ürdün'ü Filistin ile birleştirmek olduğundan bu projeye muarız bir hükûmetin Mısır'ın işgalinde bulunan Gazze şehrinde teşekkül etmesini kabul etmemektedir. Zira bu hükûmetin mevcudiyeti birleşme projesini imkânsız bir hale sokmaktadır. Binaenaleyh Gazze Hükûmeti Kral Abdullah'ın emeline karşı Mısır'ın yardımı ile Müftü tarafından kurulmuş bir mâni teşkil etmektedir. Buna karşı Kral Abdullah da münasip bir zamanda Filistin halkının reyine müracaat etmek suretiyle projesi lehine bir ekseriyet kazanacağını ümit etmekte ve işbu hükûmeti tanınamakta ısrar etmektedir.

Bu meselenin halli için bu günlerde Irak Naibi ve Başvekili ile Suriye Hariciye Nazırı Kahire'ye gelmişlerdir. Gelecek hafta Siyasi Komite yine toplanacaktır. Tahminlere göre, Ürdün'den gayri diğer Arap hükûmetleri Gazze Hükûmetini tanıyacaktırlar.

Bu karmaşık vaziyet karşısında Filistin'in Arap kısımlarının komşuları arasında taksim veya Filistin'in Suriye ve Ürdün ile birleştirilmesi tahminlerinin ileri sürülmekte olduğunu arz ederim.

BELGE 242: Bağdat Elçisi Nebil Batı'nın, Gazze'de kurulan Geçici Filistin Hükûmetinin durumunun görüşülmesi için Amman'da Mısır ve Irak'ın katılımıyla bir toplantı yapıldığını, öte yandan, Geçici Filistin Hükûmetinin oluşturulması için Mısır'dan Gazze'ye gelmiş olan Kudüs Başmüftüsü Emin el Hüseyini'nin Mısır tarafından geri gönderildiğinin öğrenildiğini Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 25 Ekim 1948 tarih ve 2836/408 sayılı gizli yazı.

Gazze'deki Filistin Muvakkat Hükûmeti vaziyetinin görüşülmesi için Amman'da bir toplantı yapılması hakkındaki Mısır teklifi üzerine Vasi beraberinde Dıfa Veziri Şakir el Vadı olduğu halde Ekim 22, 1948 tarihinde hava yolu ile Amman'a hareket eylemiş ve Ekim 24, 1948 tarihinde de Bağdat'a dönmüştür.

Gaybubetinde Heyeti Vesayet eski başvekillerinden Cemil Medfaı, es-Seyid Mohammed el Sadr ile eski vezirlerden Nusret el Farısı'den terkip edilmiştir.

Öğrenebildiğime göre Filistin Muvakkat Hükûmetinin teşkili için Gazze'ye gelmiş olan Filistin Müftüsü Hacı Emin el Hüseyini'ye Melik Abdullah'ın kuvvetli bir teşebbüsü üzerine Mısır memurları tarafından hemen Gazze'den ayrılması tebliğ edilmiş ve Müftünün tereddüt göstermesi üzerine tebliğin kuvvetle teyit edilebileceği ihsas edilmiş ve neticede Müftü nezaret altında Mısır'a dönmüştür.

Müftünün Mısır'da da dolayısıyla nezaret altında bulundurulduğu hakkında da oldukça kuvvetli söylenti bulunmaktadır.

Arz eder, saygılarımın kabulünü dilerim.

BELGE 243: *Amman Elçisi Bedri Tahir Şaman'ın, Türkiye'nin ABD ve Fransa'yla birlikte BM Filistin Uzlaştırma Komisyonunda yer almasının Arap dünyasında ve özellikle Ürdün'de ilgiyle karşılandığını, Kasım-Aralık 1948 tarihlerinde düzenlenen Birinci Arap Filistin Amman Kongresi ile İkinci Arap Filistin Eriha Kongresi arasında geçen zaman zarfında Filistin'in geleceğine hâkim olmak isteyen Ürdün, Mısır ve Irak arasındaki çekişmenin sürdüğünü, Arap Birliği içinde uzlaşa sağlanamadığını, İngiltere'nin tarafsız gözükmeye rağmen Ürdün'e yönelik taahhütlerinin gündeme geldiğini, İngiltere'nin Ürdün'le birlikte Irak'ta da bu iki ülkenin anlaşmazlık halinde Arap Birliğinden ayrılacaklarını ifade edebilecek kadar etkisi olduğunu, Birleşmiş Milletler Aracı Vekili Dr. Bunche'un Amman ve Tel Aviv'de temaslarda bulunduğunu, Dr. Bunche'un Ürdün Başbakanıyla yaptığı görüşmede Irak cephesi ve Faluja'da mahsur Mısır kuvvetlerinin durumları dâhil Yahudilerle Ürdün arasındaki temaslar üzerinde durulduğu istihbaratının temin edildiğini, İkinci Arap Filistin Eriha Kongresi Başkanı Cabiri'nin Yahudilerin askerî başarısı karşısında Filistin'in geri kalanının kurtarılabilmesi için Ürdün Kralını Filistin Kralı olarak da ilan ettiklerini açıkladığını, Faluja'da zor durumdaki Mısır kuvvetlerinin tahliyesi için İngiltere'nin müdâhil olduğunu, İngiltere'nin Yahudilerle anlaşarak Ürdün'ü, Iraklılarla birlikte Haşimi Arap cephesi olarak bırakmak istediğini, Irak'ta Nuri Sait Paşa veya taraftarlarının iktidara getirilmesinin beklendiğini, bu takdirde ya Irak ordusunun Filistin'den geri çekileceğini ya da Haşimilerin Yahudilerle barış yapacaklarını, Suudi Arabistan, Yemen ve Yahudilerle anlaşmak isteyen Lübnan'ın bu yolda ciddi engel olamayacağını, Suriye'nin kendi sorunlarıyla uğraştığını, çabası boşa gözüken Mısır'ın direnişinin şu veya bu şekilde ortadan kaldırılacağını Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 14 Aralık 1948 tarih ve 246/123 sayılı gizli yazı.*

Türkiye'nin, Amerika ve Fransa ile birlikte, geniş salâhiyetle mücehhez Birleşmiş Milletler Filistin Uzlaştırma Komisyonunda yer alması, tabiatıyla, bütün alakalı çevrelerde olduğu gibi, Arap dünyasında ve bilhassa Ürdün'de büyük bir alaka ile karşılanmıştır. Radyolarda daha şimdiden Türkiye'ye büyük ümitler bağlanmakta ve Türkiye Arap Müslüman hukukunun müdafii olarak gösterilmektedir.

Bu vaziyet muvacehesinde Şarkül Ürdün'ün, Arap Filistin'in ilhakıyla, tevsii istikametinde atılmış iri bir adım sıfatıyla, 2. Arap Filistin Eriha Kongresi mukarreratı hakkında yüksek katlarına atideki maruzatı takdimde isticâl ediyorum:

1 Kasım 1948'de toplanan Eriha Kongresi mukarreratı, tam bir ay önce, 1 Ekim 1948'de Amman'da toplanmış olan 1. Filistin Arap Kongresi mukarreratından çok daha ileri bir hareketi temsil etmiş ve başta Mısır olduğu halde Arap âleminde büyük akisler uyandırmıştır.

Her iki kongre arasında geçen devrede vaziyet Ürdün lehinde inkişaf etmiş ve Mısır'ın, Gazze de dâhil olarak Negeb'in büyük bir kısmını kendisine ilhak etmek yolundaki, gizli maksat ve teşebbüsleri İngilterece önlenmiştir.

1. Arap Filistin Amman Kongresi ile bunu takip eden Eriha Kongresi mukarreratını, Türkçe tercümeleriyle birlikte, ilişikte takdim ediyorum (Lef 1 ve

2) [*buraya yalnız Türkçeleri alınmıştır*]. Gerek 1. ve gerek 2. kongreyi imzalamış olan şahsiyetlere ait kısa bir hâl tercümesini de ilişikçe sunuyorum (Lef 3) [*buraya alınmamıştır*].

1. Amman Kongresinden 2. Eriha Kongresine kadar geçen bir aylık müddette Kral Abdullah ön safta Mısır'a ve, onunla işbirliği yapan, Irak'a karşı mücadele etmiştir. Eriha Konferansından sonra bu mücadele Ürdün ve Mısır Kralları arasındaki açık rekabet ve tezat halinde belirmişti.

Irak Hükümet Reisi Müzahim Paçacı'nın, Irak Naibinin tereddüdü ve cesaretsizliğini istismar ederek, Muvakkat Gazze Hükümetini, Mısır'dan 5 milyonluk bir istikraz mukabilinde, tanıyarak Mısır'la bir yakın siyaset takip etmesi Kral Abdullah'ı Haşimi cephesinin birliğinden şüphe etmeye sevk etmiştir. Bu hâl ve şartlar karşısında Kral, münhasıran İngilizlere dayanmış ve böylece Amerika ve Yahudilerle vasıtalı olarak anlaşmış ve Hristiyan-Latin âlemiyle de kaynaşmıştır.

Mısırlıların İsrail Devletiyle ve Amerika ile girişmiş oldukları gizli müzakerelerde umdukları neticeyi bulamadıkları meydandadır. Yahudiler, İngiliz-Amerikan görüş ve işbirliği muvacehesinde, ... Kral Abdullah ile ... anlaşmayı tercih etmişler ve bugün hemen hemen buna varmışlardır. Nitekim İsrail Devleti sözcüsünün Eriha Kongresi mukarreratına yani, Arap Filistin'in Ürdün'e ilhakına, Yahudilerce muhalefet gösterilmeyeceği yolundaki beyanatı buna işaretir.

1. kongreden beri her iki cephe propagandalarını teksif etmişlerdir. Yafa sabık Belediye Reisi Dr. Heykel, hukuki bakımdan Kral Abdullah'ın tezini müdafaa etmiştir. Sabık Kudüs Müftüsü akrabasından bir zatla Kral Abdullah'a bir mektup göndererek takarrüp temin etmek istemiştir. Kral Tulkerim'de 10 Kasım'da bura halkının kendisine yaptığı müracaatı kabul ederek himaye vadetmiş, ertesi gün Nablus'ta Irak cephesini teftiş etmiş, 13 Kasım'da da Kudüs'te gençliğe hitabelerde bulunmuştur. Hasılı, birçok nümayişli hareketlerle Kral, kendisini Filistin'in hâkimi telakki ettiğini gösteren bir tavır takınmıştır.

Buaralık Irak Naibi amcası Kral Abdullah'ı yazdığı bir mektupta "Kendisinin bütün hareketlerinde haklı olduğu, fakat Arap Birliğinin yıkılmamasını, daha doğrusu, Ürdün'ün Arap Birliğinden çıkmamasını temin edecek daha ihtiyatlı bir yolu tavsiye etmiş" fakat Kral Abdullah, Paçacı'nın tesiriyle yazılmış olan, bu mektubu dinlemedi. Çünkü Kral bu aralık, Iraklılarla müştereken, bütün Arap devletlerine harbe devam için hazır oldukları ve diğerleri isterlerse hemen harbe başlayacakları yolunda bir nümayiş yapmayı ve böylece prestijini yükseltmeyi düşünüyordu. Fakat iki üç ay önce, Kahire'deki Arap Birliği toplantısında askerî mütehasısların Arap ordularının fiilen harp yapmak kabiliyetinden mahrum oldukları yolundaki mahut mahrem kararı bütün Filistin mültecilerince de malum bir hakikattir. Iraklıların bu manevra nümayişe yaklaşmamaları Kralın Eriha Konferansını tek başına tanzim ettirmesinde de munzam bir sebep olmuştur.

Diğer taraftan 18 Kasım tarihinde sabık Müftü İngilizlere müracaat etmiş ve Yahudilerle anlaşmaya razı olduğunu söylemiş ve bu hareketlerinde Mısır Hükümetince takviye edilmiştir. Bu hadise de Kral Abdullah'ı Eriha Konferansını toplattırmaya sevk etmiştir.

Eriha Konferansı akdedilince Kahire’de bulunan Gazze Muvakkat Hükûmet Reisi Hilmi Paşa, Kahire Ürdün Sefirine değil, Saltlı bir Hristiyan olan, Birleşmiş Milletler Mülteciler Komitesinde Ürdün Mümessili, Necip Ebuşar’a müracaat etmiş ve kendilerinin Filistin’e avdet ederek Kral Abdullah’ı tanıyacaklarını bildirmiştir. Bu Gazzecilerin bir kısmı Bağdat’ta, Şam’da, Beyrut’ta bulunuyorlardı. Birkaç gün bunların Amman’a gelmesi beklenilmiş, fakat neticede bu ümit tahakkuk etmemiştir. Esasen Kral Abdullah’ın sarahaten bütün Filistin için Kral ilan edilmesi ve Yahudilerle harbe devam edilmesi gibi son günlerde bu Gazze yâranının ortaya attıkları şartlar kabul edilemezdi. Herhâlde 1 Kasım’daki Eriha Kongresi mukarreratının ancak 13 gün sonra nihai şekilde müzakere ve tasvip edilmesindeki tehhüre Gazzecilerin bu avdet ihtimali de sebep olmuştur.

1 Kasım’daki bu mukarreratın gazetelerde ertesi gün neşredilen metniyle 4 Kasım’da buradaki Elçiliklere de tevdi edilen metni arasında ufak bir tebeddül vardır. Kongre Reis Vekili Fuat Atalla bu tehhür ve tebeddülü “Arapça lisanında yedi kusvası olan Kral Hazretlerince işbu mukarreratın üslup bakımından daha fasih bir hale sokulmasından neşet ettiğini” söylemiştir.

Ürdün Başvekili ise 13 günlük tehhürü acizlerine “idari” sebeplerle izah etmek istemiştir; şöyle ki:

Eriha mukarreratının 4. maddesi gereğince kendisine tevdi edilen işbu mukarrerat hakkında Ürdün Hükûmetince bir karar ittihaz edilmesi için Kral tarafından hükûmet riyasetine gönderilen metin ancak ayın 3’ünde vasıl olmuştur. Vüzera Meclisi ayın 6’sında ve müteakiben 7’sinde sabahleyin Kralın huzuruyla toplanmış ve atideki kararları ittihaz etmiştir:

- 1) Mukarreratın umumiyet itibarıyla kabulü;
- 2) Meselenin, esas teşkilata (düsturi tarik) ve milletlerarası hukuka (düvelî tarik) intibak ettirilmesi;
- 3) Müstakbelde bu bapta alınacak kararları nazarı itibara alarak gereken tedbirlerin ittihazıyla infazının münasip bir vakte taliki,
- 4) Mukarreratın, icap ederse, daha şamil bir şekilde tevsi ve tekidi,
- 5) Arap Birliği ile müşterek bir hal suretine varılmasına çalışılması;
- 6) Halli bir an önce cümlece matlup bulunan Filistin meselesinde mültecilerin yurtlarına avdeti ve kendilerine münasip bir tazminatın verilmesi;
- 7) Eriha kararlarının, memleketin hâlihazır ve müstakbeli için temsil ettiği büyük ehemmiyet nazarı dikkate alınarak parlamentoca bir karar alınmak üzere mebusan meclisine tevdi.

Parlamento usulen perşembe günü toplandığı cihetle, bu mesele, normal şekilde ayın 9’undaki celse sonunda müzakere edilmiş ve Mebusan Reisi, Hükûmet Reisinden gelen bu baptaki mektubun okunması ve bir mebus tarafından yapılan teklif üzerine, meselenin Ayan Meclisiyle müştereken “Meclis-ül-ümme-Kongre” halinde toplanarak müzakeresi kararlaştırılmış ve bu mevzu 13

Kasım'da saat 14'te toplanacak olan her iki mecliste filhâl müzakere edilmiş ve “Ürdün Ümme Meclisi 13 Aralık 1948 tarihinde hükûmetin 1 Aralık 1948 tarihli Eriha Kongresi mukarreratı muvacehesinde aldığı 583 numaralı ve 7 Aralık 1948 tarihli kararına ıttıla kesbettikten sonra hükûmetin siyasetini müttefikan tasvip etmeyi kararlaştırmıştır” yolunda nihai kararına varmıştır.

Bu celse cereyanına ait tafsilat ve söylenen nutukların metinlerini, Fransızca tercümeleri halinde ilişikçe sunuyorum (Lef 4) [*buraya alınmamıştır*].

Bu tafsilattan Başvekil Tevfik Paşa Ebulhuda'nın Arap Birliğiyle uzlaşma imkânını temine çalıştığı görülmektedir. Müzakeratını diğer Elçi meslektaşlarımla birlikte, takip ettiğim bu celsenin hararetsiz geçişine Nokraşi Paşa'dan gelen cevabın, beklenildiği gibi ayın 13'ünde değil ancak 14'ünde varması sebep olmuştur. Dikkate şayan olan diğer bir nokta da bir mebus tarafından yapılan Büyük Suriye davasına müteallik bir imaya Başvekilin bu meselede Suriye'yi değil fakat Lübnan'ı hariç tutmakta gösterildiği isticaldir.

Evvence kısaca arzetmiş bulunduğum üzere Ayan ve Mebusan Meclislerinin bu müşterek toplantısında Eriha Kongresi mukarreratı tadil edilmeksizin kabul edilmiş bulunuyor. Bütün mesele, Arap Birliğince gösterilecek mukavemeti yumuşatmak ve nihai kararlarda bir elastikiyeti temin etmek maksadıyla, tenfize müteallik, “münasip vakte talik” gibi ihtiyati şartlarla bu kararın kabulünü az çok süslemek veya peçelemekten ibarettir.

Bu kararın uyandırdığı tepki karşısında Başvekil, acizlerine: “Kendisinin ve hele İngilizlerin haberdar olmadığı ve sırf Kral Hazretlerinin eseri bulunan bu kongre mukarreratına Arap devletlerince vaki itirazları önleyebilmek üzere tenfize ait bir takım şekli kayıtlarla bir tecili temin ettiğini” söyledi.

Hiç şüphe yok ki, Tevfik Paşa'nın bu sözleri lüzumundan fazla bir ihtiyatın eseridir. Churchill'in Arap Filistinin Ürdün'e ilhakı aleyhinde konuşmuş olması, İngiltere resmî siyasetinin Filistin işinde zahiren Birleşmiş Milletler kararına ve bilhassa üçlü uzlaşma komisyonunun kararına müdahale edilmemesini istemesi muvacehesinde Ürdün Başvekilinin Eriha kararlarının İngiltere'nin gizli tasvibiyle ortaya çıkmış olmasını ifadeden çekinmiş olması pek tabiidir.

Birçok Filistinliler İngiltere'nin bu resmî bitaraflığından mütevellit umumi kararsızlık içinde çok fazla ihtiyatlı olmakta ve açıkça iştirak etmedikleri Eriha kararına ceste ceste iltihak etmektedirler.

Eriha Kongresinin sadece Kral Abdullah'ın bir isticali ile izahı, bittabi, kolay değildir. Şam hadiselerinin başlaması, Marsack biraderlerin Şam'da görülmeleri, Alevi Şeyhi Salih'in oğlunun babasının mahrem bir mektubunu Krala getirmesi, Dürzü Atraşların Suveyda'yı kuşatması ve İngiltere Parlamentosunda Mayhue'un sözde Yahudi kuvvetlerinin Ürdün'e ve Akabe üzerine yürümleri muvacehesinde İngiltere'nin Ürdün'e askerî ittifak muahedesiyle bağlı bulunduğu taahhüdatı yerine getireceği yolundaki malum beyanatı ve nihayet aynı günlerde Amman İngiliz Sefirinin gizlice Akabe'ye gidişi ve gelişi v.s. gibi bir takım hadiselerin bu kongre ile aynı güne düşmesi hiç şüphe yok ki, bir tarih mutabakatı ve bir takvim cilvesinden ibaret değildir. Kaldı ki, Irak ve Mısır'daki aynı tarihlerdeki hadiseler göz önüne alınca Eriha Kongresinin bir parçası olduğu tezahür eder sanıyorum.

Eriha Kongresinden sonra, Birleşmiş Milletler Aracı Vekili Dr. Bunche'un büyük bir heyetle 5 Aralık'ta Amman'a ve müteakiben Şune'ye gelmesi Kral tarafından Başvekilin huzuruyla kabul edilmesi, yemeğe alıkonulması ve nihayet Eriha mülteci kamplarını ziyaretten sonra Dr. Bunche'un Amman'a gelerek Tevfik Paşa'yla bir saat görüştüktan sonra Tel Aviv'e gitmesi bittabi Eriha Kongresi mukarreratıyla murtabit bulunmaktadır.

Başvekil, bu ziyaret hakkında acizlerine: "Uzlaştırma komisyonunun teşekkülü üzerine esasen vazifesinden ayrılacağı malum bulunan bu zat ile ön sırada mültecilere ait ameli tedbirler hakkında görüşmüş olduğunu" söylemiştir.

İstihbaratım, İngiliz ve Amerikan noktai nazarına mülayim bulunan, Dr. Bunche'un bu konuşmasının Irak cephesi ve Faluja'daki mahsur Mısır kuvvetlerinin durumları ile dahi alakadar olacak şekilde Yahudilerle Ürdün arasındaki görüşmelere şamil bulunduğuudur.

Eriha Kongresi mukarreratının Ayan ve Mebusan meclislerince kabulü arifesinde Ürdün Hükûmetince neşredilen resmî tebliğin şu metni dikkate değer:

"Şarkül Ürdün hududuna Yahudi kuvvetlerinin tecavüz ettiklerine ve bir muhtemel Yahudi hücumunu karşılamak üzere İngiliz kuvvetlerinin Faiz'den Akabe'ye nakledildiklerine dair havadisler çıkması muvacehesinde Ürdün Hükûmeti, İngiliz-Ürdün muahedesi mucibince Ürdün topraklarında ancak Mafrak ve Amman'daki İngiliz tayyare ve tayyarecilerinden başka İngiliz ordusu mensubu bulunmadığı, bir tehlike zuhurunda Ürdün'ün müttefiki İngiltere'den derhâl askerî yardım talep edebileceği, fakat böyle bir tehlike belirmemiş olduğu cihetle bittabi böyle bir müracaatın da yapılmamış olduğu ve binaenaleyh İngiliz kıtalarının Ürdün-Filistin hududunda mevzi tuttuklarına dair haberlerin uydurma olduğu, her hâlde İngiltere Hükûmetince Ürdün'e karşı taahhütlerin tamamen yerine getirileceğinin temin olunduğu" ifade edilmiştir.

Bu aralık Eriha mukarreratından önce veya bu mukarreratın tasdikinden sonra Ürdün kabinesinin Filistinli bir takım şahsiyetlerle tevsi ve takviye edileceği beklenmişti. Ürdün esas teşkilatının verdiği imkân muvacehesinde, hatta bir kabine tebdiline bile lüzum olmadan, yapılabilecek olan bu ameliye şimdilik Arap Birliği Kahire toplantılarının sonuna tehir edilmiş görünüyor. Herhâlde Yafa sabık Belediye Reisi Dr. Yusuf Heykel, Nablus Belediye Reisi Süleyman Tukan, Halil Belediye Reisi ve Eriha Kongresi Başkanı Şeyh Cabiri gibi bir takım zevatın er geç bir takım nazırlıklarla taltif edilmesi mümkündür.

Ayın 11'inde Tevfik Paşa Nokraşi Paşa'ya bir mektup yazmış ve "Eriha mukarreratının kabulünün zaruri olduğunu, Arap Filistin muhacirlerinin ümitsiz kaldıklarını ve Yahudilere iltihak için ciddi teşebbüslere geçtiklerini ve bu vaziyet karşısında Filistinlilerce verilen bu kararın Kral Abdullah'ça kabulünden istinkâf edilemeyeceğini" ifade etmişti.

Ancak ayın 14'ünde Amman'daki Mısır Maslahatgüzarının tayyare ile yetiştirebildiği Nokraşi Paşa'nın cevabı, gerçekte, bir uzlaşmaya imkân verici bir üsluptadır. Kaldı ki Mısırlılar Bağdat Elçileri vasıtasıyla Iraklıların arabuluculuğunu istemişlerdir.

Ayın 13'ünde sabahleyin Kral acizlerine: “Şimdi Irak Elçisi, Vasi'den bir mektup getirdi. Iraklılar Eriha kararlarının bizim Ayan ve Mebusan meclislerimizce kabulünün bir hafta kadar tehirini tavsiye ediyorlar ve bu aralık işi Mısırlılarla Arap Birliği camiası içinde düzeltileceklerini umduklarını söylüyorlar. Bu akşam alınacak kararın tehiri imkânsızdır. Şu var ki ben bu kararın tasdikine ait irademi bir müddet tehir edeceğim” dedi. Irak Sefiri de acizlerine bu hususu teyit etti. Bugün, 14.12.1948'de, İngiliz Sefiri de acizlerine “Dün Nuri Sait Paşa Krala telefon etti ve kendisini yürüdüğü yolda devama teşvik etti. Bu hareket tarzı doğrudur. Eğer Ürdün'ün Arap Birliğinden çıkması icap ediyorsa Irak ile birlikte çıkması münasiptir” yolunda bir cümle sarf etti.

Bu aralık Irak'ta demokrat (komünist) ve Ahrar fırkalarının kendi kendilerini feshetmiş olması ve örfi idarenin devam etmesi muvacehesinde Irak'ta, bundan evvelki raporlarımda arzettiğim veçhile, Nuri Sait Paşa veya onun adamı Salih Cebiri'nin tekrar iktidar mevkiine gelmeleri ve İngiltere ile anlaşarak Filistin işinde Ürdün'le tam bir işbirliği yapmaları pek muhtemeldir. Herhâlde Nuri Sait Paşa'nın bugünlerde Amman'a geleceğini kuvvetle tahmin ediyorum.

Bu aralık Kral Faruk, bilindiği üzere, Arap devletleri elçilerini Kahire'de toplayarak Eriha mukarreratının tanınmamasını temine çalışmış; buna karşılık Kral Abdullah da, iki gün önce, Şeyh Mehdi'ye bir telgraf çekerek, Sudan'ın istiklali yolundaki halisane temennilerini izhar etmişti. Kral Abdullah yakında yeni bir Kudüs Filistin müftüsü tayin edecektir sanıyorum. Ayrıca, Al Azharcıların Kral Abdullah'a yapılan bu biatin şeri olmadığı yolundaki beyanatlarına karşı Birinci Kongre Reisi Şeyh Taceddin Faruki'nin 14 Kasım'da Kudüs radyosuyla yayımlanan bir tebliği neşrolunmuştur. 13 Kasım'da, Eriha Kongresi Reisi Cabiri Mısır Kralına hitaben bir açık mektup yazmış ve bu mektup aynı günde Kudüs radyosunda yayımlanmıştır. 15 Mayıs'a kadar Filistin meselesinin geçirdiği safhalara bir göz atan Cabiri Filistin'e giren Arap ordularının hezimetini tebarüz ettirmiş, Yahudilerin 15 büyük şehir ve 400 köyü aldıklarını ve halkı kovduklarını ve bunların komşu memleketlere sığındıklarını, hâlbuki Arapların bütün Filistin'de, 4 ü Hebron civarında ve 3'ü Kudüs civarında ve biri şimalde ve ikisi Gazze civarında olmak üzere, birkaç küçük Yahudi kolonisini ancak ellerine geçirebildiklerini tebarüz ettirmiştir. Yahudilerin geri kalan Arap Filistinini de tamamen ellerine geçirmemeleri için Filistin halkının, bütün mntıklar mümessilleriyle toplanarak, Ürdün Kralı Hazretlerini Filistin Kralı ilan ettiklerini ve geriye ne kalmışsa onu kurtarmasını Kraldan rica ettiklerini ve halkın bu kongreye ne icbar edilmiş ve ne de iddia edildiği gibi Kral tarafından teşvik edilmiş olmadığını beyan etmiştir.

Ayrıca, Amman'dan Mısır Kralı ve Başvekiline “İhvanı Müslimin” teşkilatının lağvını protesto eden telgraflar çekilmiştir.

Bu suretle siyaset ve hele harp sahasında fiilen mağlup olan Mısır, davasını hacılar ve hocalardan istimdât suretiyle kazanmak durumuna düşmüştür. Şu var ki, diğer yandan İngilizler Faluja'da halen mahsur bulunan ve 3.200 muvazzaf Mısır askeri ve 800 kadar gönüllü ile adedi 4.000'e yakın bulunan ve modern toplarla mücehhez Mısır kuvvetlerinin silahlarıyla birlikte geri çekilebilmelerini

temine çalışmaktadırlar. İngiliz Elçisi bugün acizlerine bu mevzu hakkında bilvesile: “Mısırlılarca Yahudilerin eline lüzumundan fazla silah verilmesinin doğru olamayacağını” söyledi.

Eriha Kongresinden sonra Kral Filistin’de bir nümayiş ziyareti yapmıştır. Bu, 9 Aralık’ta Kralın Kudüs, Betlehem ve Halil’e yaptığı ziyarettir. Hristiyan âlemiyle Kralın yakınlığını tebarüz uğrunda bu hareket Betlehem’de kusvai ifadesine ulaşmış ve bizzat Kralın acizlerine söylediği “Bir Hristiyan kral gelmiş olsaydı daha fazla itibar edilemezdi. Her tarafta çanlar çalındı” cümlesiyle tavsif edilen bu nümayişte Papanın vekili Monseigneur Testa Kral Abdullah’ı Papa namına selamlamıştır.

Eriha Kongresi kararlarının Ürdün Hükûmetince kabulü muvacehesinde burada hâkim olan umumi intibai şu şekilde telhise ictisar ediyorum:

... İngilizler, bir nevi vahide irca amelîyesiyle, el altından anlaştırdıkları Yahudiler karşısında Ürdün’ü, kabilsen tercihian Iraklılarla birlikte Haşimileri, bir tek Arap cephesi olarak bırakmak istiyorlar.

Müzahim Paçacı’nın, Eriha Kongresiyle tam mutabık olmadıklarını ileri sürerek, bu bahane ile Filistin’deki Irak ordusunu geri çekmek için fırsat bulacağı ihtimali artık kaybolmuştur. Bilakis Irak’tan Nuri Sait Paşa veya taraftarlarının iktidara getirilmesi beklenebilir. Bu takdirde ya Irak ordusu herhangi bir sebeple Filistin’den geri çekilecek veyahut Haşimiler müştereken Yahudilerle sulh yapacaklardır.

Ne Suudi Arabistan ne Yemen ve ne de esasen Yahudilerle anlaşmak isteyen Hristiyan Lübnan artık bu yolda bir ciddi mâni değildirler. Suriyeliler ise kendi dertlerine düşürülmüşlerdir. Nafîle çabalayan Mısır mukavemetinin şu veya bu şekilde ortadan kaldırılacağı ve Mısır’ın zevahir kurtarılarak yola getirileceği anlaşılıyor. Bugün, 14 Aralık 1948’de Amman’a gelmiş olan Nokraşi Paşa’nın cevabı da bunu işrap etmektedir. Mısırlıların telaşı Arap âleminin liderliğini yapmak ve Süveyş Kanalı’nın müdafaasını becerebileceklerini ispat edecek olan muzafferane bir Filistin seferiyle İngiltere’ye karşı durumlarını sağlamak yolundaki ümitlerinin sarsılmış olmasından da neşet etmektedir.

Her hâlde kendi cesaretlerinden korkan bu karşılıklı Arap cepheleleri, belki de bir takım mukabil kongreler ve daha bir sürü nümayişler yapacaklar; fakat, eninde sonunda, gerçekliği kabul edeceklerdir. Bu itibarla, önümüzdeki günlerde Arap Birliğinde bir takım teviller ve tefsirler ve sahte nümayişlerle Ürdün’ün Arap Birliğinden çıkması ihtimali önlenecektir. Ne olursa olsun, Eriha Kongresi mukarreratının kabulüyle daha şimdiden Ürdün lehine, gürültülü ve tehlikeli olduğu iddia edilen, iri bir adım atılmış ve böylece gün be gün beklenen uzlaştırma komisyonunun mukaddes topraklara ulaşmasından önce bir “yarı emrivaki” yaratılmış bulunuyor demektir.

Bilvesile en derin saygılarımın kabulünü rica ederim.

Filistin Arap Konferansı
P.O.B.200

Ekselans
Bedri Tahir Şaman
Türkiye Cumhuriyeti Amman Elçisi

28 Zilkade 1367 (1 Ekim 1948) tarihinde, Filistin meselesi muvacehesinde hâlihazır durumu münakaşa etmek üzere toplanan Filistin Arap Konferansı mukarreratının bir nüshasını, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine iblağı ricasıyla, Ekselanslarına takdim etmekle şerefyap olurum.

Ekselanslarına bu kararları takdim ederken, Konferansın mezkûr mukarreratla Filistin Arap halkının, hâl ve istikbaline müteallik hususlarda, hakiki hissiyatına tercüman olduğunu ilave etmeme müsaadelerini rica ederim.

Her sınıftan halk nezdinde nüfuz sahibi şahsiyetler de dâhil olarak, binlerce Filistinli Arap bu Konferansa iştirak etmiştir.

Saygılarımla.

Filistin Arap Konferansı Umumi Kâtibi
(Ajaj Nuveihad)

* * *

1 Ekim 1948'de Amman'da toplanan Filistin Arap Kongresinin Mukarreratı

Kongrenin teşekkülü:

Reis: Şeyh Süleyman Et Taji el Faruki
Reis Vekili: Şeyh Saceddin el Alami
Kâtip: Profesör Ajaj Nuveihad
Kâtipler: Prof. Haşim Jauni ve Dr. Nuriddin el Hussein

Hazırlık Komitesi:

Şeyh Süleyman et Taji el Faruki
Şeyh Sadeddin el Alami
Prof. Ajaj Nuveihad
Prof. Hikmet et Taji el Faruki
Şeyh Mustafa el Ansari
Prof. İzzet el Karzoan

1) Filistin Arap Kongresi 1 Ekim 1948'de Amman'da toplanmıştır. Kongrenin gayesi Filistin halkı namına Filistin meselesini münakaşa etmek ve diğer Arap devletlerince bu meselenin vasıl olduğu neticeyi öğrenmek ve aynı zamanda hâlihazır siyasi ve askerî ahval ve şeraitin ışığı altında vatana karşı mukaddes bir vazife ifasıdır. Kordiplomatik ve konsüler, Arap ve yabancı mümessiller ve Arap ve yabancı matbuat mümessilleri ve ajanları da bu kongreye davet edildiler.

2) Bu Kongre Şarkül Ürdün ve diğer Arap memleketlerindeki Filistin muhacir ve mültecilerini temsil etti. İşbu içtima her sınıf Arap halkından olmak üzere 6.000 kişiden fazla ahaliyi topluyordu ve Kongrede halk namına serbestçe kayıtsız şartsız konuşuldu.

3) Kongre 29 Kasım 1947 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından Filistin'in taksimi lehinde verilen kararın ilanından Filistin'deki mandanın nihayetine ve Arap devletlerinin işbu memleketi kurtarmak ve siyonizmi imha etmek için Filistin'e girmesine kadar bir cümle safhaları ve Filistin'in kurtarılması ve halkının münasip göreceği ve seçeceği hükûmet şeklini ve 1. ve 2. mütarekeyi ve aradaki muharebeleri ve bu memlekete yapılacak yardımı tetkik ve müzakere etti.

4) Hatipler Filistin'in hâlihazır vaziyetinden uzun uzadıya ve bitarafane bahsettikten sonra Kongre atideki mukarreratı müttefikan kabul etti:

1- Arap devletleri, Arap orduları Filistin'e girmeden evvel, ilan ettikleri vazife daha bitmemiştir. İşbu vazife kati zaferin tahakkuku ve siyonistler[in] tam bir itaatiyle hitama erecektir.

2- Kongre Filistin Araplarının hâlihazırda Paris'te toplanan Birleşmiş Milletler kararına endişeyle intizar ettiklerini ve Arapları bugüne kadar uğrunda mücadele ettikleri bu mukaddes topraklarda Arap hâkimiyetinin hiçbir kimse tarafından münakaşa mevzuu olmayacak surette ve hakkaniyet ve adalet ve sulhun tam bir şekilde temini suretiyle kati ve iyi bir neticeye vasil edebilecek bir kararın mezkûr teşkilat tarafından alınacağını ümit ederler.

3- Kongre, Arap milletlerinin Filistin'in tahlisini ciddiyet ve samimiyetle temin için hükûmetlerini müteakiben tazyik etmelerini ve mesul devlet adamlarının bir takım nutuk ve beyanatla iktifa etmemelerini ve şimdiye kadar siyasi hiçbir netice alınamayan usullere bağlanmalarının önüne geçmelerini talep eder.

4- Kongre, Filistin halkının iradesi ve fikri alınmadan Gazze Hükûmetinin teşkil edildiği sırada muayyen bir partinin hâkimiyeti altında diğer devletlerin Yahudi iddialarını tanıdığı gibi memleket için tehlikeli olabilecek bir vakıa hasıl olduğundan işbu hükûmeti tanımaz.

5- Kongre 30 seneden beri Filistin'de cereyan eden felaket ve tahribatın müsebbibi olan bu hükûmeti tanıyan hükûmetleri mesul tutmaktadır.

6- Kongre, Gazze'de hâlihazır şekilde teşekkül eden hükûmeti gayrikanuni ve Arap Birliği misakına muhalif bulur.

7- Kongre, Mısır Hükûmetinden, matbuat ve halkından Mısır işgali altında bulunan Arap Filistin için en büyük felaketi mucip olacak ve memleketin istikbalini mahvedecek ve düşmanlara memleketin mütebaki kısmını işgal fırsatını verecek ve nihayet Arap ahalinin memlekettten kovulmasını zaruri kılacak bu hükûmete tahammül etmemesini ısrarla ister.

8- Kongre, Filistin ahalişi namına içinde bulunduğu şerait ne olursa olsun kendi prestijlerini süratle iade edecek askerî harekâtı Filistin'in tahli[ye]sini

[*Arapça nüshasındaki yüklem: tahrir*] tahakkuk ettirmesini Arap devletlerinden talep eder.

9- Kongre, Birleşmiş Milletler azasından, Arap mümessillerinin beyanatını dikkatle dinlemelerini temenni eder. Zira bunların kararları üzerine Şark'ta ve Müslüman memleketlerinde sulh teessüs edebilir.

10- Kongre, Arap Hükümdarlarından şerefleriyle mütenasip şekilde vadettikleri kati ve süratli demarşları ve askerî kuvvetlerini taz[ı]if [*Arapça nüshasındaki yüklem: taz'if*] etmelerini rica eder.

11- Kongre, memleketin tahli[ı]si [*Arapça nüshasındaki yüklem: hürriyet ve tahrir*] uğrunda kendilerini fedaya hazır olan Arap asker ve zabitlerine tazimatını arzeder.

12- Kongre, Şarkül Ürdün ile Filistin arasında mevcut millî münasebetleri takviye maksadıyla Filistin Araplarının hukukunu, mukaddes mahallerin muhafazasını Kral Abdullah'ın temin edeceğine inanır. 30 seneden beri Filistin'in başına gelen nahoş hadiselerle bâdi olan güya asillerden mürekkep bir kliğin başa geçip memleketi idare etmesine Kralın müsaade etmemesini diler. Kongre bilcümle meseleleri münasip şekilde istediği gibi halletmek ve Filistin halkı namına konuşmak hak ve salahiyetini Krala bahşeder. Filistin meseleleri hakkında konuşmaya yalnız Kral salahiyetlidir.

13- Kongre, Yüksek Arap Komitesine bir telgraf göndererek bundan sonra Filistin halkının bu komiteye itimadı olmadığını ve bu halk namına bu komitenin söz söylemek hakkı bulunmadığını ve Filistin'in tahli[ı]si [*Arapça nüshasındaki yüklem: hürriyet*] için diğer Arap devletlerinin hiçbir hakkı bulunmadığını bildirmiştir.

14- Kongre, mukarreratının icra ve tenfizini teminen ve kararların radyo ve sair yollarla neşir vazifesiyle mükellef icrai bir komite teşkiline karar vermiştir.

15- Kongre, bu kararların suretlerini Amman'daki Arap ve yabancı elçi ve mümessillerine, kendi hükümetlerine bildirmek üzere tevdi eder.

5) Kongre Kâtibi, bu 2 Ekim 1948 tarihli kararları Ürdün Hariciye Vezaretine Mısır'daki Arap Birliği Umumi Kâtibine, Amman'daki Arap ve yabancı mümessillik ve elçiliklere, büyük Arap gazetelerine tebliğ etti. Mısır'daki sabık Arap Komitesi Reisine ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine kararların bir hülasasını gönderir.

6) Kongre komşu ve kardeş memleketlerde iyi karşılanan Kongre içtimai esnasında ve ondan sonra muhtelif telgraflar aldı. Birçok murahhas heyetleri (Lübnan, Filistin, Nablus, Gazze, Hebron, Kudüs, Betlehem, Beytiyala, Eriha, Ramallah, Tulkerim, Cenin, Kalkilya, Beyti Cibrin) Krala sadakat ve bağlıklarını ifade için Amman'a gelmişlerdir.

7) Kongre, bu kararları neşrederken halk kütlelerinin bu kararları okumak fırsatını bulacağını, Şark ve Garp Avrupa efkârı umumiyesinin bu kararları dikkati itibara alacağını ümit eder.

* * *

(Tercüme)

İKİNCİ FİLİSTİN ARAP KONGRESİ (ERİHA-FİLİSTİN)

4 Aralık 1948

Türkiye Cumhuriyeti Elçisi Hazretlerine

1 Aralık 1948 tarihine müsadif 30 Muharrem 1368 tarihinde Eriha'da İkinci Filistin Arap Kongresi tarafından ittihaz edilen mukarreratı hükûmetinize iblağ etmeniz ricasıyla, ilişik olarak takdim etmekle şerefyap oluyorum.

Kongrenin 1. kararıyla Şarkül Ürdün ile Filistin'in birleşmesinden mütevellit bir Krallığın tesisi ve Kral Abdullah İbni Hüseyin'in Filistin'e meşrutî Kral olması hakkında karar alınmış bulunduğunu arz ederim.

4. kararın metin ve ruhuna tevfikân, kongre azalarının mitingin sonunda, büyük bir halk kütlesinin inzımanıya, Şune'deki Musalla Kasrı'na giderek Filistin ahalisi namına Majesté Krala kendilerinin Filistin Kralı ilan edilmeleri hakkındaki işbu karar muhtevasını tebliğ etmiş olduklarını arz ederim.

Faik ihtiramatımın kabulünü rica ederim Elçi Hazretleri.

Muhammet Ali Cabiri
2. Filistin Arap Kongresi Reisi

* * *

1 ARALIK 1948 TARİHİNE MÜSADİF 30 MUHARREM 1368 TARİHİNDE
ERİHA'DA TOPLANAN İKİNCİ FİLİSTİN ARAP KONGRESİNİN
MUKARRERATI

1) Filistin'in Tabii Suriye (Arap memleketleri)nin bir kısmını teşkil etmekte olması, ahalisinin reyî alınmaksızın kendisine zorla konulmuş ve 15 Mayıs 1948 tarihine kadar devam etmiş bulunan mandatın Filistin'in istiklalini elde etmesine veya istiklaline sahip bir komşu memlekete katılmasına müsaade etmemiş bulunması ve Filistin'deki gerek askerî gerek siyasi hâlihazır vaziyetin ışığı altında istikballerini ve nihai durumlarını kurtarmak ve mücavir Arap memleketleriyle müstakil ve serbest bir hayatı paylaşmak gayesiyle müspet bir karar almaya zamanın müsait olduğunu Filistin ahalisinin görmesi muvacehesinde, kongre Şarkül Ürdün ile Filistin'den müteşekkil bir tek Krallığın tesisine ve Kral Abdullah İbni Hüseyin'in işbu krallığın meşrutî hükümdarı ilan edilmesine karar vermiştir.

2) Kongre Arap devletlerine Filistin Araplığını kurtarmak ve mukaddes makamları muhafaza etmek hususunda gösterdikleri askerî ve siyasi gayretlerden dolayı teşekkür eder ve Filistin'in muhtelif kısımlarını işgal etmekte bulunan Arap ordularını selamlar ve Arap devletlerinden Filistin'e girerken vaat ve ilan ettikleri veçhile Filistin'in tahlisini itmam etmelerini hassaten rica eder.

3) Kongre Arap Birliğinden ve Birleşmiş Milletlerden, Arap mültecilerin bir an önce yurtlarına iadeleri için zaruri müessir tedbirler alınmasını ve kendilerine gereken tazminatın tediyesini talep eder.

4) Kongre dağılmasından hemen sonra, her iki kardeş memleketin birleştirilmesi hususu da dâhil olarak mütefikan alınan işbu kararlarını Haşimi Şarkül Ürdün Kralı Abdullah İbni Hüseyin'e, Arap Birliği memleketlerine, Birleşmiş Milletlere ve Amman'daki siyasi mümessilliklere iblağa karar vermiştir.

İMZALAR

Kongre Reisi
Muhammet Ali el Cabiri

Reis Vekili
Fuat Atalla

Kâtip
Ajaş Nuveyyed

İdari Komite Azası
Hikmet et Taji

Diğer Aza
Kâmal Hannun

BELGE 244: Bağdat Elçisi Nebil Batı'nın, Filistin'in Arap kısmının Kral Abdullah idaresine verilmesi hakkındaki Eriha kararlarına Mısır, Suriye, Lübnan, Suudi Arabistan ve Yemen hükûmetlerinin itiraz ettiklerini, Irak Hükûmetinin ise hâlihazırda tarafsız kalma kararı aldığını Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 13 Aralık 1948 tarih ve 3775/96 sayılı şifre telgraf.

476 numaralı rapora zeyildir:

Filistin'in Arap kısmının Kral Abdullah idaresine konulması hakkında Eriha Konferansınca alınmış olan kararlara Mısır, Suriye, Lübnan, Suudi ve Yemen hükûmetleri itiraz etmişlerdir. Irak Hükûmeti ise şimdilik aldığım malumata göre bitaraf kalmak kararına varmıştır.

Arzolunur.

BELGE 245: Dışişleri Bakanlığından Şam, Beyrut ve Bağdat (96 sayılı şifre tele cevap) Elçiliklerine, buldukları ülkelerin hükûmet yetkililerinin, Arap Filistinin Ürdün'e bağlanması dileğini içeren Eriha kararları hakkındaki görüşlerinin öğrenilmesi talimatı gönderilen 15 Aralık 1948 tarih ve 2242/112 sayılı şifre telgraf.

Arap Filistinin Ürdün'e bağlanması temennisini ihtiva eden Eriha mukarreratı hakkında nezdinde bulunduğunuz Hükûmetin resmî görüşü basında açıklanmış olmakla beraber, bu meselede muhtelif hükûmet ricalinin şahsi ve hakiki görüşlerinin ne merkezde olduğunu öğrenmeğe çalışmanızı ve elde edeceğiniz malumatı, diğer siyasi mahafilin ve efkârı umumiyenin temayüllerini de belirterek, mümkün olan süratle Bakanlığımıza bildirmenizi rica ederim.

BELGE 246: *Bağdat Elçisi Nebil Batı'nın, Irak'ın, Filistin meselesinde arzu edilen çözüme güç kullanarak ulaşılamayacağı yönündeki genel kanaate rağmen Filistin'i kurtarma kararıyla Ürdün Kralı Abdullah'ın desteklediği Eriha kararları arasında kaldığını, durumun Amman'da görüşmelere devam eden Irak heyetinin elde edeceği sonuca göre açıklığa kavuşacağını tahmin edildiğini Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 16 Aralık 1948 tarih ve 3800/97 sayılı şifre telgraf.*

112 numaralı şifre telgraf cevabıdır:

Irak Hükûmeti Eriha kararlarını mevzubahis etmeyerek Filistin'i kurtarmak kararında sabit bulunduğunu, Araçlar arasındaki ihtilafı izaleye de çalışacağını gösteren bir tebliğ neşir etmiştir. 13 tarihinde sarayda yapılan toplantıdan bahsetmeyen bu tebliğ hiçbir karara varılamamış olan işbu toplantıdan sonra Amman'a gönderilmiş olan heyetin vazifesini gösterir gibidir. Toplantı hakkında elde edilen malumata, Hükûmetin içinde, dışında bulunan rical ile vaki müteaddit görüşmelere göre Filistin işinin arzu edilmekte olan hal şekline mevcudu bulunmadığı için kuvvetle varılamayacağı kanaati umumidir. Siyaseten bir şeyler yapılabileceğinde de büyük teveccühler vardır. İptidadan beri heyecana verilmiş, son günlerde de dışarıdan çoşturulmaya çalışılmış olan efkârı umumiye Filistin'in tamamen kurtarılması taraftarı görünmekte devam etmekte ise de bunun [deşifre edilememiş]ine imkân tasavvur edilebilir. Bütün vaziyet 474 sayılı raporla vaki maruzatı teyit eder bir şekil almıştır. Irak şimdiye kadar almış olduğu kararlar ile Eriha mukarreratı yani Abdullah arasında kalmış, içerideki, dışarıdaki umumi efkâr ile Abdullah'ı telif ederek Filistin işini çıkar bir yola sokmak, hanedan vaziyetini kurtarmak çarelerini aramakta bulunmuştur. Vaziyetin Amman'daki heyetin muvaffakiyetle veya muvaffakiyetsiz avdetine göre tavazzuh edeceği tahmin olunmaktadır.

Arz ederim.

BELGE 247: *Dışişleri Bakanlığından, Eriha kararlarının Irak'ın müdahalesiyle bir süre uygulanamayacağı yönündeki Arap kamuoyundaki beklentiye dair görüş bildirilmesi talebiyle Bağdat Elçiliğine gönderilen 18 Aralık 1948 tarih ve 2264/64 sayılı şifre telgraf.*

97 sayısı şifre tel karşılığıdır:

Bakanlığımıza gelen bazı haberlerden, Irak'ın müdahalesiyle Eriha mukarreratının şimdilik tatbik edilemeyeceğinin Arap umumi efkârında ümit edildiği sezilmektedir.

Bu husustaki görüşünüzü bildirmenizi rica ederim.

BELGE 248: *Bağdat Elçisi Nebil Batı'nın, Ürdün'ün Eriha kararlarını kabul etmek suretiyle güç kazanmasını diğer Arap devletlerinin istemeyeceği, Ürdün'ün Arap devletlerine karşı çıkmasının ve Irak'ın da buna hemen dâhil*

olmasının mümkün görülmemesi nedeniyle, Irak'ın gelişmelere göre araya girmesinin bekleneceği, durumun Arap Birliğinin tutumuna göre açıklığa kavuşabileceği hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 20 Aralık 1948 tarih ve 3832/98 sayılı şifre telgraf.

64 nolu şifre telgraf cevabıdır:

Meselenin senelerden beri geldiği safahata ve elde edebildiğim haberlere göre Eriha Konferansı varılmak istenilen neticeye varmayı kolaylaştırmak maksadıyla tertip olunmuştur. Kararlarının, Abdullah tarafından münasip görülecek zamanda tatbiki hakkında da Ürdün Hükümeti ve Parlamentosunca kabul edilmiştir ki Filistin'i kurtarmak hususunda hiçbir iktidar göstermemiş bundan sonra göstereceğini de tahmin etmek pek zor bulunmuş olan Arap hükümetlerinin heyecana verilmiş olan efkârı umumiyeye hoş görülmek maksadıyla olduğu kadar Abdullah'ın kuvvetlenmesinden ürkerek bu karara itirazla Filistin'in kurtarılmasından bahsetmelerini tabii görmek, Ürdün'ün fevri bir hareketle diğer Arap devletlerine karşı gelmesinin ve Irak'ın da hemen buna iltihak etmesinin imkânsızlığını kabul etmek zaruri olunca Ürdün'ün müşkülütle da olsa her tarafa çekilebilir bir kararın ortaya atılmasından hasıl olan aksülamellere göre Irak'ın araya girmesi icap etmektedir; dışarıdan da teşci gördüğüne inanmak zaruri olan bu hareketin fevkalade herhangi bir mâni zuhur etmediği takdirde zemin ve zaman yoklanılarak tatbikine geçileceğini düşünmek hiç de yanlış sayılmaz. Nitekim Amman'a giden Heyetin başardığı işten bahis olunur iken yanlış işaa edildiği ve yalnız Arap Filistin'in değil bütün Filistin'in Ürdün ile birleşmesine müteallik Eriha kararlarının resmen isaf olunmasını müteakip ahval ve şeraitin müsaadesine göre nazarı itibara alınacağı söylenmektedir. İşin bundan sonra takip edeceği yollar Arap Birliğinin yakında toplanabilip toplanmaması, toplandığı takdirde hangi yolu tutacağını anlaşılmamasıyla tavazzuh edecek gibi görünmektedir.

Arzederim.

BELGE 249: Şam Elçisi Abdülahat Akşin'in, Suriye Cumhurbaşkanı'nın Eriha kararlarına karşı olduğunu açıkladığı ve bu konuda İbnissuud'u ve Kral Faruk'u izleyeceği, bazı Suriye kabilelerinin Kral Abdullah'ı destekledikleri ve Suriye işlerine müdahalesini istedikleri, Suriye'nin Irak ile olan son temaslarının Ürdün ve diğer Arap devletleri arasında uzlaşa sağlanmasını amaçladığının düşünüldüğü, Yahudilerin Mısır ve Suriye'ye saldırılarının olası olduğu, bunun Suriye için vahim sonuçlara yol açacağı hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 20 Aralık 1948 tarih ve 3834/192 sayılı şifre telgraf.

112 numaralı şifre telgraf [bkz. Belge 245] cevabıdır.

Madde 1. Reisicumhur Eriha Komitesi kararlarına muhalefetini açıklamıştır. Yeni Başvezir de Arap Birliği kararlarına kati olarak bağlı olduğunu söylemiştir. Çoğu teknisyenlerden olan öteki hükümet adamlarının başka reyde olacakları zannolunamaz. Memleketin umumi politikasının hâkimi olan Cumhurbaşkanı bu işte şahsen de İbnissuud'u ve Kral Faruk'u takip edecektir.

Madde 2. Havran ve Cebel Dürüz’de Kral Abdullah lehinde bazı hareketler olduğu teyyüt etmiştir. Bazı Suriye kabileleri şeflerinin de Amman’a giderek Kralı tebrik ettikleri ve Suriye işlerine müdahalesini istedikleri öğrenilmiştir.

Madde 3. Iraklı Cemil Mifdai ile Salih Paşa dün Cumhurbaşkanı tarafından kabul edilmiştir. Ziyaretin Ürdün ile öteki Arap devletleri arasında bir uzlaşma temini için olduğu zannolunuyor.

Madde 4. Yahudilerin Suriye ve Mısır’ı yola getirmek için bu iki ordu cephesinde taarruzi harekete geçmeleri mümkündür. Böyle bir hareketin bilhassa Suriye için vahim neticeleri olacaktır.

Arzederim.

BELGE 250: Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu’nun, Lübnan’ın Eriha kararlarına yumuşak bir dille itiraz etmiş olduğunu ve Arap hükûmetlerinin çatışan siyasetleri karşısında, dostane tarafsızlık izleneceğine dair bir açıklamanın hazırlandığını öğrenildiğini Dışişleri Bakanlığına bildiren 20 Aralık 1948 tarih ve 3829/68 sayılı şifre telgraf.

112 No.lu şifre telgraf [bkz. Belge 245] cevabıdır:

Lübnan ricalinin umumiyeti politikanın kaybedildiğine, ekseriyeti ise yeni vaziyetin kabulü zaruretine kanidirler. Lübnan’ın Eriha Konferansı mukarreratına itirazı pek mülâyim lisanla zevahiri muhafaza için yapılmıştır. Mücahitlik piştarlığını terk ederek Arap devletleri arasındaki ihtilafta ara bulmak rolünü almak üzere Arap hükûmetlerinin çarpışan siyasetleri karşısında her biri için dost gibi tarafsızlık takip edileceğine dair Lübnan Hükûmetinin bir tebliğ neşri derdest olduğu istihbar edilmiştir.

Arz ederim.

BELGE 251: Beyrut Elçisi Celal Abacıoğlu’nun, Lübnan Başbakan Yardımcısı ve İçişleri Bakanının, Lübnan’ın taraflar arasında aracılık yapmaya karar verdiğini, Kahire’de toplanacak Arap Birliği Konseyinde Yahudi Devletinin ve Filistin’deki oldubittinin kabul edilmesini önereceklerini, bir yandan da Yahudi Devletinin gelecekteki taleplerini önleme garantisi arayacaklarını, Mısır Dışişleri Bakanının mutabık olduğunu, Suriye’nin itiraz etmesine rağmen çoğunluğa katılmasının beklendiğini söylediği hususunda Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 25 Aralık 1948 tarih ve 3886/69 sayılı şifre telgraf.

68 numaralı şifre telgrafa zeyildir:

Dün gece Başvezir Muavini ve Dâhiliye Veziri bana mahrem kaydıyla şu malumatı verdi:

1- Lübnan pek yakında Kahire’de içtimaa çağırılacak Arap Birliği Konseyinde Yahudi Devletinin ve Filistin’deki emrivakiin kabulünü teklif edecek fakat Yahudi Devletinin istikbaldeki tehlikeli taleplerini önlemek için garanti

arayacaktır. Lübnan bütün komşu ve [deşifre edilememiş] devletleriyle dostluk yaptığı iki taraf arasında mutavassıt rolüne geçmeyi hayırlı bulmuştur.

2- Arap devletlerinin istimzaç edilip edilmediğini sordum. Mısır Hariciye Nazırı ile mutabakat halinde bulunup diğerleri de aynı fikirdedirler. Suriye'nin itirazını bekliyoruz fakat binnetice onun da ekseriyete iltihak edeceği şüphesizdir, dedi.

BELGE 252: Bağdat Elçisi Nebil Battı'nın, Irak'ta Filistin'in kurtarılmasını isteyen gösteriler yapıldığını, Irak kuvvetlerinin Filistin cephesinde harekâta başladığını, Dışişleri yetkililerinin Arapların silah ve mühimmat sağlamadaki güçlükleri aştıklarını, Kral Abdullah'ın yardımının beklendiğini ima ettiklerini, İngiltere'nin Irak ve Ürdün'e silah yardımı yaparak Yahudilere boyun eğdirdikten sonra Ürdün'le birleşik Filistin'de, zamanla Suriye ve Irak'ın da bağlanacağı bir çeşit kanton idaresi kurmak niyetinde olabileceğini Dışişleri Bakanlığına bildirdiği 29 Aralık 1948 tarih ve 3926/99 sayılı şifre telgraf.

98 No.lu şifre telgrafa [bkz. Belge 248] zeyildir:

I- Evvelki gün ve bugün talebe tarafından nümayişler yapılmış, Filistin'i kurtaralım, harp edelim, kahrolsun hain Abdullah diye bağırılmış, Başvekil nümayişçilere elbise, silah ve para hazır, gönüllü yazılın demiştir. Filistin cephesinde de Irak kuvvetleri evvelki akşam gece yarısından sonra harekâta başlamışlardır.

II- Hariciye Umum Müdürü para sıkıntısının kalmamasıyla Arapların da Yahudiler gibi esliha ve mühimmat tedarik eylediklerini, İngilizlerin de vaziyeti anlayarak ilk mütareke teklifi sırasındaki düşüncelerini bıraktıklarını, Irak'ın -pek kapalı bir şekilde ima ettiği Abdullah'tan- göreceği yardımla Filistin'i kurtarmaya muvaffak olacağını, olmazsa bile Yahudilere göz açtırmayacağını söyledi.

III- Yahudilerin hiçbir surette vaziyetini hoş görmeyen İngiltere'nin Irak'a ve Abdullah'a yapacağı silah yardımı ile Yahudilere boyun eğdirdikten sonra Şarki Ürdün'le birleşik Filistin'de bir nevi kanton idaresi kurmak istediği, hatta zamanla Suriye ve Irak'ı da buraya bağlamak niyetinde olduğu sezilir gibi olmaktadır.

Arzederim.

BELGE 253: Bağdat Elçisi Nebil Battı'nın, sıkıyönetim kararlarına rağmen dört gün içinde üç gösteri yapıldığı, polisin yalnızca son gösteriye müdahale etmesinin Mısır ile yakınlaşmayı ve Filistin'de direnişi amaçlayan Başbakanın örtülü onayına bağlandığı, para ve silah eksikliği nedeniyle Filistin meselesinin taksimle sonuçlanmasının kaçınılmaz olduğu yönünde görüşler bulunduğu hususlarında Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 30 Aralık 1948 tarih ve 3934/100 sayılı şifre telgraf.

99 No.lu şifre telgrafa zeyildir:

I- Bugün de talebe nümayiş yapmak istemiş, nümayişçileri zorla dağıtmak isteyen polise halk tecavüz etmiş, halk ve talebe ile polis arasında müsademe olmuştur. Henüz tahakkuk edilmeyen habere göre tarafeynden ölen ve yaralanan olmuştur. Bir, iki kamyon yakılmıştır.

II- Sıkıyönetimin kararlarına rağmen 4 gün içinde 3 defa nümayiş yapılmış ve ancak üçüncüsünün dağıtılmış olması bazı mahafilce maddi manevi imkânsızlığa rağmen Arap âleminde mevki almak için Mısır ile kuvvetli bir yakınlığa ve Filistin'de mukavemete çalışan Başvekilin zımnem muvafakatine hamledilmektedir.

III- Bugün görüştüğüm Emir Zeyt "Para ve silah olmadığı gibi bunları tedarik kabiliyetimiz de bulunmadığı için Filistin meselesinin taksimle nihayet bulması mukadderdir. Bu iş bir an evvel tahakkuk etsin de memleketin asıl dertlerine çare arayalım" demiştir.

Arzedirim.

T.C.
DIŞIŞLERİ BAKANLIĞI
Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanlığı
2023

9 789757 307806